

เทพรัตน ธ เกริกฟ้า ทั่วหล้าสรรเสริญ







“เทพรัตน ธ เกริกฟ้า
ทั่วหล้าสรรเสริญ”

สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ
สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี
จัดพิมพ์เผยแพร่เพื่อเฉลิมพระเกียรติ
สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี
เนื่องในโอกาสทรงเจริญพระชนมายุ ๔๘ พรรษา
วันที่ ๒ เมษายน ๒๕๔๖

ในการจัดทำหนังสือ เทพรัตน ธ เกริกฟ้า ทั่วหล้าสรรเสริญ นี้ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระราชานุญาตให้จัดทำและได้พระราชทานเอกสารข้อมูล พระฉายาลักษณ์และใช้ภาพจากหนังสือพระราชนิพนธ์ต่างๆ ลงพิมพ์ในหนังสือนี้ด้วย คณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี รู้สึกสำนึกและซาบซึ้งในพระกรุณาธิคุณเป็นล้นพ้น

หนังสือ **เทพรัตน ธ เกริกฟ้า ทั่วหล้าสรรเสริญ**

จัดทำโดย คณะอนุกรรมการเฉพาะกิจจัดทำหนังสือเฉลิมพระเกียรติ
สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี
ในคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี

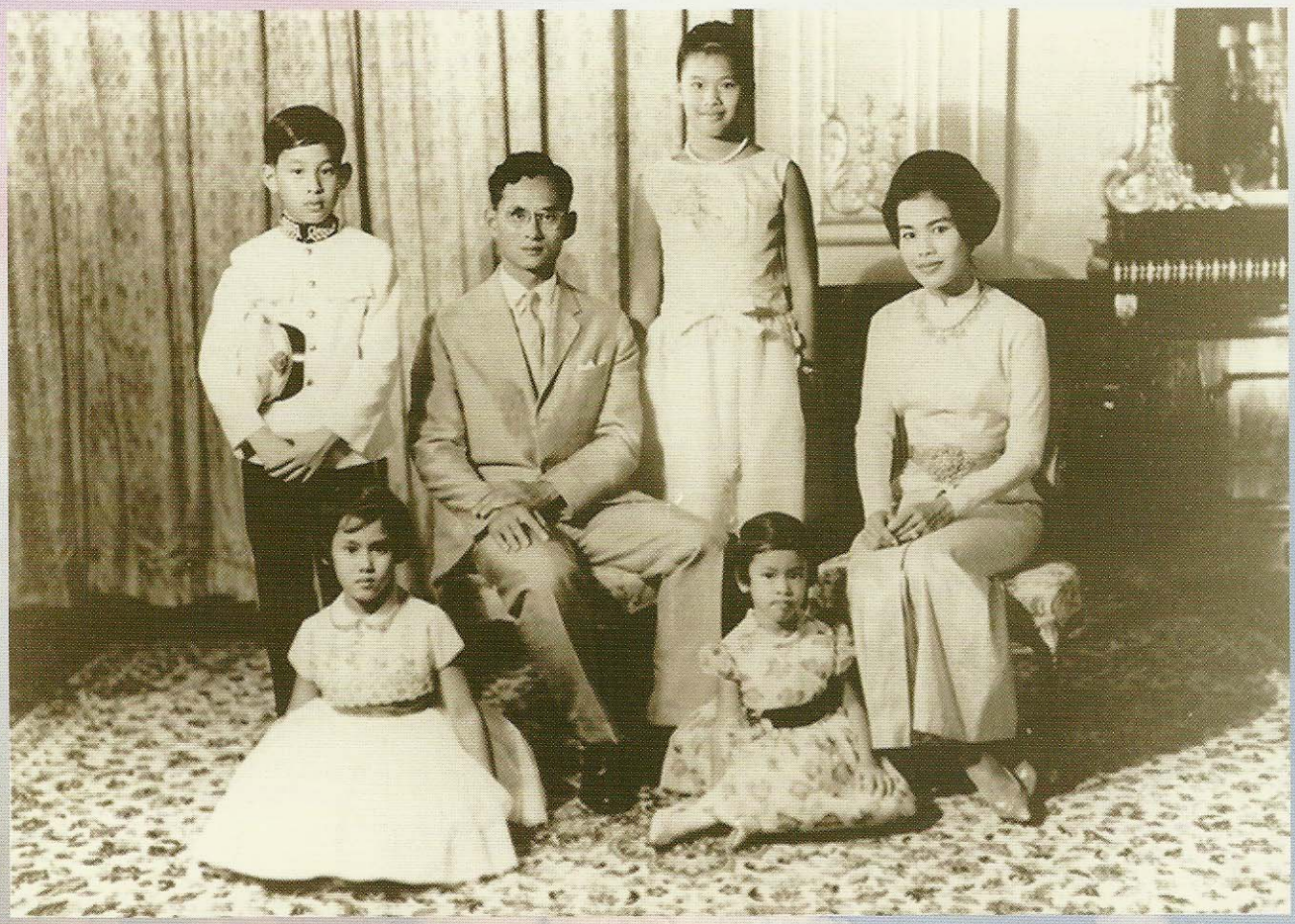
พิมพ์ครั้งที่ ๑ พุทธศักราช ๒๕๔๗ สงวนลิขสิทธิ์

จำนวน ๑๐,๐๐๐ เล่ม

ข้อมูลทางบรรณานุกรมหอสมุดแห่งชาติ

สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ. คณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ
เทพรัตน ธ เกริกฟ้า ทั่วหล้าสรรเสริญ. กรุงเทพฯ :
สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ. ๒๕๔๗.
๓๔๔ หน้า
๑. เทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี, สมเด็จพระ,
๒๔๙๘ I. ชื่อเรื่อง.
๙๒๙.๗๐๙๕๙๓
ISBN 974-9545-60-5

หนังสือเผยแพร่ ห้ามจำหน่าย





คำนำ

ในศุภวาระที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเจริญพระชนมายุ ๔๘ พรรษา ในวันที่ ๒ เมษายน ๒๕๔๖ สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี ได้จัดพิมพ์หนังสือ *"เทพรัตน ธ เกริกฟ้า ทั่วหล้าสรรเสริญ"* เพื่อเฉลิมพระเกียรติที่พระองค์ทรงประกอบพระราชกรณียกิจนานัปการ ด้วยทรงมุ่งหวังประโยชน์สุขของประชาชน และความมั่นคงของประเทศชาติเป็นสำคัญ

คณะอนุกรรมการเฉพาะกิจจัดทำหนังสือเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ได้ประมวลพระราชกรณียกิจสำคัญๆ ลงพิมพ์ในหนังสือ ซึ่งมีเพียง ๓๔๔ หน้า ทำให้พระราชภารกิจบางเรื่องไม่ได้บันทึกไว้โดยละเอียด

เป็นที่ประจักษ์ชัดโดยทั่วกันว่า สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงห่วงใยคนไทย ทุกเพศ ทุกวัย ทั้งคนปกติและคนพิการ ในเรื่องของสุขภาพอนามัย การศึกษาและการพัฒนาคุณภาพชีวิต ดังจะเห็นได้จากโครงการตามพระราชดำริที่ได้พระราชทานแก่หน่วยงานต่างๆ เพื่อทำให้คนไทยอยู่ดีมีสุขโดยถ้วนหน้า นอกจากนั้น น้ำพระทัยของพระองค์ยังเผื่อแผ่ถึงคนต่างชาติ ต่างศาสนา จึงทรงได้รับการทูลเกล้าฯ ถวายรางวัลและวุฒิบัตรจากสถาบันต่างๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ

การจัดพิมพ์หนังสือเล่มนี้ สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี สำนึกในพระมหากรุณาธิคุณเป็นล้นเกล้าฯ ที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระฉายาลักษณ์ เพื่ออัญเชิญลงพิมพ์ในหนังสือ *"เทพรัตน ธ เกริกฟ้า ทั่วหล้าสรรเสริญ"* ขอขอบคุณบุคคลและหน่วยงานที่ให้ความร่วมมือและมีส่วนให้การจัดทำหนังสือเล่มนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี

สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ
สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี
พุทธศักราช ๒๕๔๗



บรมราชกุมารีอาศิรวาท

กราบเบื้องยุคลบาท
จากฟ้าสู่ปฐพี
พระราชกรณียกิจ
สานเสริมเผดิมผล
สนองพระราชดำริ
ทั้งโครงการแม่ฟ้า-
ส่งเสริมการศึกษา
ทุ่มเทถวายพระทัย
วิทยาศาสตร์เทคโนโลยี
วัฒนธรรมทรงค้ำจุน
ภาษา สถาปัตย์ฯ
ทรงเป็นรัตนกวี
ทั่วหล้าประชาสุข
สร้างคุณภาพชีวิน
พัฒนาทั้งอาชีพ
ชาวเมืองชาวเขามี
ทั้งไทยในต่างแดน
กู่ก้องร้องถึงพสัน
พระกรุณาหาเทียมเทียบ
รำลึกมั่นทุกวันวาร
เฉลิมพระเกียรติพระแก้วฟ้า
ผู้ให้ผู้สูงส่ง
ขอน้อมรับใช้ชาติ
ขอถวายชีพพลี
ขอทรงพระเจริญ
พระยศงามพระนามเสื่องลือ
บรมราชกุมารี
ชุบชีวิวถีชน
พัฒน์พิพิธประสิทธิ์ผล
สืบนุสนธิ์องค์ราชา
มูลนิธิขยับพัฒนา
หลวงเกริกหล้าก้องเกรียงไกร
ให้ก้าวหน้าทันสมัย
งานวิจัยทรงให้ทุน
ทั้งดนตรีทรงเกื้อหนุน
ศิลป์วิบุลย์สุนทรี
ศาสน์พิพัฒน์ด้วยพระบารมี
ทรงเป็นศรีแก่แผ่นดิน
ปลดเปลื้องทุกข์ปลาดสิ้น
ทุกท้องถิ่นกินอยู่ดี
ทรงเร่งรีบในทุกที่
โอกาสดีเท่าเทียมกัน
พระมิ่งแม้นเสียงสวรรค์
ช่วยเหลือทันเหมาะแก่การณ์
ใดจักเปรียบมหาศาล
ปณิธานยั่งยืนยง
คือเทวาผู้อำนวยผล
ผู้ดำรงคงปฐพี
พระจอมปราชญ์ด้วยภักดี
เพื่อพระศรีสยามเมือง
ชนสรรเสริญเจริญเรือง
ลือกระเดื่องทุกด้าวเทอญ

ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม
ข้าพระพุทธเจ้า คณะอนุกรรมการเฉพาะกิจจัดทำหนังสือเฉลิมพระเกียรติ
สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี
(พันเอกหญิง ผู้ช่วยศาสตราจารย์กุลนรี ราชปรีชา ประพันธ์)

สารบัญ

	หน้า
บรมราชกุมารีอาศิรวาท	**๗**
พระราชประวัติ	**๑๑**
พระราชกรณียกิจ	
พระราชภารกิจเหนือเกล้าจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ	**๒๙**
โครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน โดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว	๓๐
การบูรณปฏิสังขรณ์วัดพระศรีรัตนศาสดาราม	๓๒
พิธีพระราชทานปริญญาบัตร	๓๔
โรงเรียนจิตรลดา	๓๖
ศิลปินแห่งชาติ	๔๐
มูลนิธิชัยพัฒนา	๔๒
มูลนิธิอานันทมหิดล	๔๗
มูลนิธิแม่ฟ้าหลวง ในพระบรมราชูปถัมภ์	๔๘
มูลนิธิรางวัลสมเด็จเจ้าฟ้ามหิดล ในพระบรมราชูปถัมภ์	๕๐
ทุนการศึกษาโนวาร์ตีสเฉลิมพระเกียรติ ๗๒ พรรษา	๕๑
มูลนิธิสายใจไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์	๕๒
สภากาชาดไทย	๕๔
พระราชภารกิจเพื่อปวงประชา	**๕๗**
กองทุนพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร (กพด.)	๕๙
ทุนการกุศลสมเด็จพระเทพฯ	๖๑
การศึกษาระดับอนุบาลและเด็กเล็ก	**๖๒**
โรงเรียนอนุบาลคุณากร	๖๓
ศูนย์เด็กเล็กก่อนวัยเรียน	๖๕
ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กร่วมกับกรมการพัฒนาชุมชน	๗๐
การศึกษาระดับประถมศึกษา	**๗๒**
โรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ	๗๔
โรงเรียนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ : โรงเรียนในโครงการตามพระราชดำริ	๗๕
โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน	๗๗
การศึกษาระดับมัธยมศึกษา	**๘๑**
โรงเรียนมหิดลวิทยานุสรณ์	๘๒
โรงเรียนปิยชาติพัฒนา ในพระราชูปถัมภ์	๘๓
นักเรียนในพระราชานุเคราะห์ในโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ (ของกระทรวงศึกษาธิการ)	๘๕
โรงเรียนมัธยมบ้านนายาว จังหวัดฉะเชิงเทรา	๘๗
โรงเรียนมัธยมพระราชทานเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดน่าน	๘๘
การศึกษาระดับอุดมศึกษา	**๘๙**
โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า	๙๐
วิทยาลัยราชสุดา มหาวิทยาลัยมหิดล	๙๔
การศึกษาพิเศษ	**๙๖**
โรงเรียนเศรษฐเสถียร	๙๗
โรงเรียนโสตศึกษาอนุสารสุนทร จังหวัดเชียงใหม่	๙๘
โรงเรียนกาวิละอนุกูล จังหวัดเชียงใหม่	๑๐๐
โรงเรียนสอนคนตาบอดภาคเหนือ ในพระบรมราชินูปถัมภ์ จังหวัดเชียงใหม่	๑๐๒
มูลนิธิสงเคราะห์เด็กกำพร้าและอนาถา นครเชียงใหม่	๑๐๔
โรงเรียนบ้านปลักปลา จังหวัดนราธิวาส	๑๐๖
การศึกษานอกโรงเรียน	**๑๐๗**
ห้องสมุดประชาชนเฉลิมราชกุมารี	๑๐๘
โรงเรียนผู้ใหญ่พระตำหนักสวนกุหลาบ (วิทยาลัยในวังหญิง)	๑๑๐
โรงเรียนผู้ใหญ่พระตำหนักสวนกุหลาบ (วิทยาลัยในวังชาย)	๑๑๔
โครงการเทพอำนวย	๑๑๗
โครงการเทพอำนวยประยุกต์	๑๑๘
กาญจนาภิเษกวิทยาลัยช่างทองหลวง	๑๑๙
ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนกาญจนาภิเษก (วิทยาลัยในวัง)	๑๒๑
ศูนย์การเรียนชุมชนชาวไทยภูเขา "แม่ฟ้าหลวง"	๑๒๕
โครงการส่งเสริมการศึกษาและพัฒนาอาชีพในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม	๑๒๗
พระราชูปถัมภ์เพื่อการศึกษาและวิจัย	**๑๒๙**
มูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา	๑๓๐
มูลนิธิพระบรมราชานุสรณ์พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย	๑๓๒
มูลนิธิสิรินธร	๑๓๔
กองทุนพัฒนาโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า (กทพ.รร.จปร.)	๑๓๕
ห้องสมุดส่วนพระองค์	๑๓๖
โครงการนักเรียนในพระราชานุเคราะห์	๑๓๗
กองทุนบรมราชกุมารี	๑๔๑
ศูนย์นานาชาติสิรินธรเพื่อการวิจัย พัฒนาและถ่ายทอดเทคโนโลยี	๑๔๒
ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน)	๑๔๓
โบราณสถานและพิพิธภัณฑสถาน	**๑๔๕**
สมาคมทางวิชาการในพระราชูปถัมภ์	**๑๔๙**
สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย ในพระราชูปถัมภ์	๑๕๐
สมาคมประวัติศาสตร์ ในพระราชูปถัมภ์	๑๕๑
ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี	**๑๕๓**
โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ	๑๕๔
สวนพฤกษศาสตร์โรงเรียน	๑๕๖

หน้า

การปลูกฟื้นฟูและอนุรักษ์ป่าชายเลน ๑๕๘
โครงการอุทยานธรรมชาติวิทยาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ๑๖๐
การศึกษาภาพถ่ายดาวเทียม ๑๖๑
ดาราศาสตร์ ๑๖๓
เทคโนโลยีสารสนเทศ ๑๖๕
โครงการเทคโนโลยีสารสนเทศตามพระราชดำริ ๑๖๖
การพัฒนาการเรียนการสอนวิทยาศาสตร์แบบทั่วทั้งโรงเรียน ๑๖๘
โครงการโรงสีข้าวพระราชทาน รร.จปร. ๑๗๑

การพัฒนาคุณภาพชีวิต ๑๗๒
มูลนิธิราชสุดา ๑๗๓
โครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ๑๗๕
โครงการควบคุมโรคขาดสารไอโอดีน ๑๗๗
โครงการอาหารจานเดียว ๑๗๙
ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาเด็กวัยเตาะแตะ ตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ๑๘๑
โครงการเพื่อผู้ด้อยโอกาส ๑๘๓
โครงการพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร ตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ๑๘๔
โครงการฝึกอาชีพนักเรียนเก่าโรงเรียน ตชด. ๑๙๐
โครงการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมชาวเขา ๑๙๓
บ้านตุ๊กตาวัดท่าสุทธาวาส ๑๙๕
โครงการภูฟ้าพัฒนา ๑๙๗
กองทุนพระราชทานเพื่อสงเคราะห์คนไข้ยากจน ๒๐๐
หน่วยแพทย์พระราชทาน ๒๐๑
หน่วยทันตกรรมพระราชทาน ๒๐๒
โครงการแว่นตาพระราชทาน ๒๐๓

ศิลปวัฒนธรรม ๒๐๔

ภาษา ๒๐๕
ภาษาไทย ภาษาบาลี และภาษาสันสกฤต ๒๐๖
ภาษาอังกฤษ ๒๑๑
ภาษาฝรั่งเศส ๒๑๕
ภาษาเขมร ๒๑๘
ภาษาจีน ๒๒๓
ภาษาเยอรมัน ๒๒๖

ดนตรี ๒๒๘
ดนตรีไทย ๒๒๙
ดนตรีสากล ๒๓๔

สถาปัตยกรรม ๒๓๕

พระพุทธศาสนา ๒๓๙

การเสด็จพระราชดำเนินเยือนต่างประเทศ ๒๔๓

พระมหากรุณาธิคุณต่อชนทุกเหล่า ๒๔๗
โครงการพระราชทานความช่วยเหลือในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ๒๔๘
โครงการโรงเรียนพระราชทานในราชอาณาจักรกัมพูชา ๒๕๓
โครงการพระราชทานความช่วยเหลือในประเทศสหภาพเมียนมาร์ ๒๕๕
โครงการพระราชทานทุนการศึกษาแก่นักเรียนนักศึกษาจีนและทิเบต ๒๕๗

หน้า

รัตนปรีชา

รัตนกวี ๒๖๐

ปาฐกถาและการบรรยายพิเศษ ๒๖๘
ด้านโภชนาการ ๒๖๙
ด้านการศึกษา ๒๗๑
ปาฐกถาชุด "สิรินธร" ๒๗๔
ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ๒๗๕

งานศิลปะ ๒๗๘

พระอุ่นเกล้าฯ ได้เฝ้าแหนแสนซึ้งใจ ๒๘๓
พลตำรวจเอก โกวิท วัฒนะ ๒๘๔
ศาสตราจารย์ นายแพทย์ไกรสิทธิ์ ตันติศิรินทร์ ๒๘๕
ศาสตราจารย์ คุณหญิงไขศรี ศรีอรุณ ๒๘๗
ผู้ช่วยศาสตราจารย์จิรายุพิน จันทรประสงค์ ๒๘๘
ศาสตราจารย์พิเศษ ดร. ธวัชชัย สันติสุข ๒๘๙
ศาสตราจารย์ ดร. ธีระ สูตะบุตร ๒๙๑
ศาสตราจารย์ ดร. ประเสริฐ ณ นคร ๒๙๒
ท่านผู้หญิงพึงใจ สินธวานนท์ ๒๙๓
ศาสตราจารย์ นายแพทย์พูนพิศ อมาตยกุล ๒๙๔
ศาสตราจารย์กิตติคุณ ไพฑูรย์ พงศะบุตร ๒๙๕
ศาสตราจารย์ ดร. ไพรัช ธัชยพงษ์ ๒๙๗
นายภุชงค์ จันทวิช ๒๙๙
นายภูธร ภูมะธน ๓๐๐
ดร. ชฎามาศ ธุวะเศรษฐกุล และ นางสาววิลาวรรณ วนดุรงค์วรรณ ๓๐๑
ศาสตราจารย์ ดร. สนิท อักษรแก้ว ๓๐๓
พลเอก สมทัต อัตตะนันทน์ ๓๐๔
ดร. สิริชัยชาญ พักจำรูญ ๓๐๖
รองศาสตราจารย์ ดร. คุณหญิงสุมณฑา พรหมบุญ ๓๐๘
ท่านผู้หญิงอังกาบ บุณยัษฐิติ ๓๐๙
นายอารี สวัสดี ๓๑๐
นาวาอากาศเอก อารุธ เงินชูกลิ่น ๓๑๑

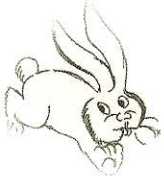
ใครจะทราบบ้างว่า ๓๑๒

ภาคผนวก

พระยศและพระตำแหน่งในราชการ ๓๑๔
เครื่องราชอิสริยาภรณ์และเหรียญราชอิสริยาภรณ์ที่ทรงได้รับพระราชทานและทูลเกล้าฯ ถวาย ๓๑๖
รายการปริญญากิตติมศักดิ์และเกียรติคุณ ๓๑๗
รางวัลที่ทรงได้รับการทูลเกล้าฯ ถวาย ๓๒๒
พระนามาภิไธยที่พระราชทาน ๓๒๓
พระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ๓๒๖
สมาคมและองค์กรในพระราชูปถัมภ์ ๓๓๐
รายชื่อประเทศที่เสด็จฯ เยือน ๓๓๒
บรรณานุกรม ๓๓๖









พระราชประวัติ

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร
รัฐสีมาคุณากรปิยชาติ สยามบรมราชกุมารี

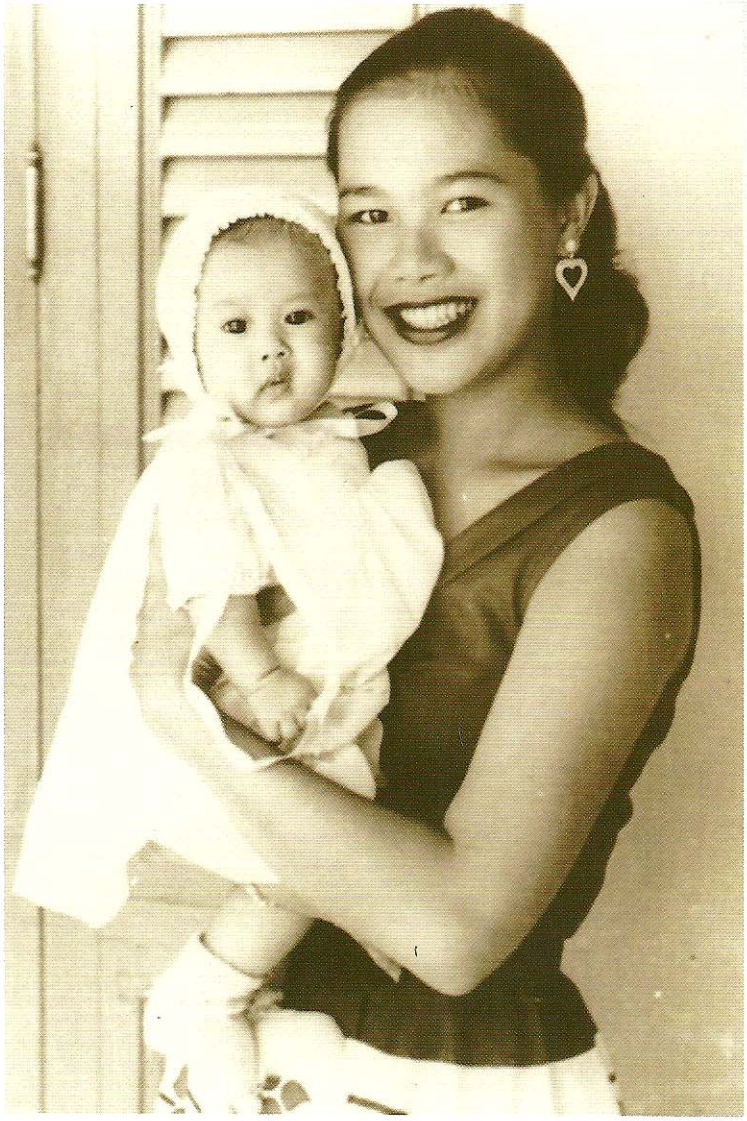
"...แวดวงชีวิตของฉันแต่ไหนแต่ไรมา มีอยู่สองประการคือ วงการวิชาการ แวดวงของครูบาอาจารย์ ผู้รู้ในสาขาวิชาต่างๆ ทั้งในสายศิลปวัฒนธรรมและเทคโนโลยี กับอีกวงการคือ เรื่องของการพัฒนาสังคมให้เจริญก้าวหน้า งานที่เห็นพ่อแม่ทำมาตลอดตั้งแต่รู้ความคือการทำให้ผืนแผ่นดินและทุกคนในแผ่นดินมีความเจริญรุ่งเรือง เน้นหนักในการช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส ผู้ที่มีความทุกข์ยาก เราคลุกคลีอยู่กับคนที่ลำบากยากแค้น หาทางบรรเทาความเดือดร้อนของคน..." [๑]

พระราชดำรัสในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ที่เชิญมาข้างต้น สะท้อนให้เห็นถึง **แวดวงชีวิต** ของพระองค์ได้อย่างชัดเจน หากพสกนิกรชาวไทยจะรำลึกย้อนอดีตไปในช่วง ๔ ทศวรรษที่ผ่านมา คงจะประจักษ์โดยทั่วกันว่า สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงมี **แวดวงชีวิต** อยู่ในวงการพัฒนาสังคมและวงการวิชาการดังพระราชดำรัสโดยแท้ นับแต่แรกเสด็จพระราชสมภพเมื่อวันเสาร์ที่ ๒ เมษายน ๒๔๙๘ เวลา ๑๘.๕๒ นาฬิกา ณ พระที่นั่งอัมพรสถาน พระราชวังดุสิต พระองค์ทรงดำรงพระอิสริยยศที่สมเด็จพระเจ้าลูกเธอชั้นสมเด็จเจ้าฟ้า เป็นพระราชธิดาพระองค์ที่ ๒ และลำดับที่ ๓ ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชและสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ มีพระนามเดิมว่า **สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าสิรินธรเทพรัตนสุดา กิติวัฒนาดุลโสภาคย์** หรือ **ลูกน้อย** ของสมเด็จพระราชชนกและสมเด็จพระราชชนนี หรือ **ทูลกระหม่อมน้อย** ของข้าราชบริพารและผู้ใกล้ชิดเบื้องพระยุคลบาท ชีวิตของพระองค์ในปีแรกที่เสด็จพระราชสมภพเป็นดังที่ทรงเล่าพระราชทานในพระราชนิพนธ์ตอนหนึ่งว่าเป็นปีที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จฯ เยี่ยมราษฎรเป็นทางการทั่วประเทศโดยเริ่มต้นที่ภาคอีสาน ซึ่งตอนนั้นพระองค์มีพระชนมายุเพียง ๖ เดือน[๒]

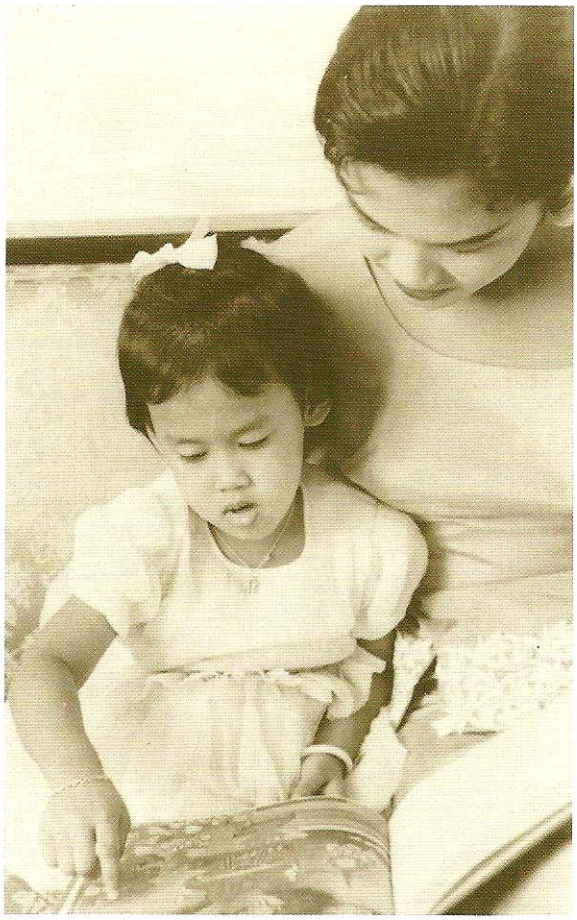
---

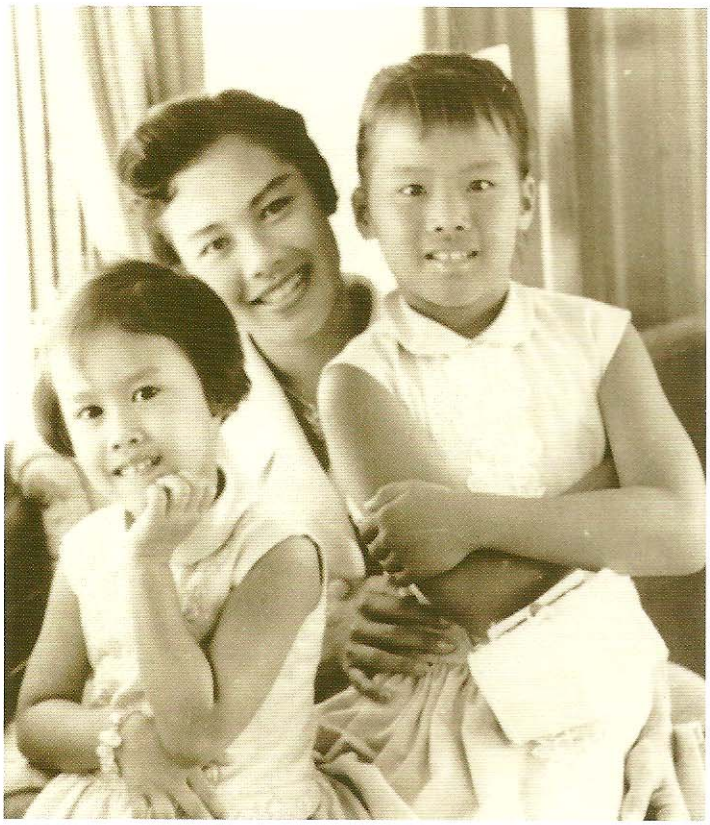
[๑] พระราชนิพนธ์เรื่อง **ทัศนะจากอินเดีย.** กรุงเทพฯ : บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊พ จำกัด, ๒๕๓๐, หน้า ๔๖๒ - ๔๖๓.

[๒] พระราชนิพนธ์เรื่อง **สมเด็จแม่กับการศึกษา.** กรุงเทพฯ : บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊พ จำกัด, ๒๕๓๕, หน้า ๑๕.



การเสด็จพระราชดำเนินไปยังภาคอีสาน ๑๓ จังหวัด ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ในพุทธศักราช ๒๔๙๘ เป็นเวลานาน ๒๐ วัน ต่อมาเสด็จฯ ไปยังภาคเหนือ ๑๐ จังหวัดในพุทธศักราช ๒๕๐๑ และภาคใต้ ๑๓ จังหวัด ในพุทธศักราช ๒๕๐๒ เมื่อสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี มีพระชนมายุ ๕ พรรษาในพุทธศักราช ๒๕๐๓ ได้โดยเสด็จไปต่างประเทศพร้อมด้วยพระเชษฐภคินี พระเชษฐา และพระกนิษฐภคินี และได้เสด็จฯ ไปประทับที่สหรัฐอเมริกาและประเทศสวิต-เซอร์แลนด์ ระหว่างที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จฯ เยือนสหรัฐอเมริกาและประเทศต่างๆ ในยุโรป รวม ๑๓ ประเทศ และ ๑ รัฐ อย่างเป็นทางการเป็นเวลา ๕ เดือน สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี จึงได้ทรงสัมผัสและซึมซับภาพและบรรยากาศแห่งการทรงงานหนักเพื่ออาณาประชาราษฎร์และประเทศชาติของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ มาตั้งแต่ยังทรงพระเยาว์





ส่วนชีวิตใน **วงการวิชาการ แวดวงครูบาอาจารย์** กล่าวได้ว่า สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี มี พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงเป็น **ครู** สองพระองค์แรก ที่ได้พระราชทานการอบรมเลี้ยงดูให้ทรงเจริญพระชนมายุขึ้น มีพระคุณสมบัติสมบูรณ์เพียบพร้อมทั้งพระพลานามัย พระสติปัญญา และพระจริยธรรม พระองค์ทรงเล่าพระราชทานในพระราชนิพนธ์ตอนหนึ่งว่า *"...เวลาไหนที่พอจะมีเวลา ไม่มีพระราชกิจ สมเด็จแม่ทรงใช้เวลาไปในการอบรมพวกเราเสมอ การอบรมทรงมีมาตรการหลายอย่างที่ได้ผล..."*[๓] ทรงได้รับการปลูกฝังให้รู้จักตัดสินพระทัยด้วยพระองค์เอง และมีความรับผิดชอบทั้งต่อพระองค์เองและต่อหน้าที่โดย *"...สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงสอนให้รู้จักอดทนและภูมิใจที่ได้ช่วยเหลือพี่น้องร่วมชาติที่ด้อยโอกาส และมีความละอายใจถ้าไม่สามารถปฏิบัติตามหน้าที่ได้..."*[๔] นอกจากนี้พระองค์ทรงได้รับการสอนให้เห็นคุณค่าของการทำงาน ไม่ให้เห็นว่าสิ่งต่างๆ ได้มาโดยง่าย และให้ทรงรู้จัก **ทำโครงการ** ในการที่จะใช้สิ่งของต่างๆ[๕]

---

[๓] เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๐.

[๔] เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๓.

[๕] เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๕.



ในด้านพระพลานามัย พระองค์ทรงได้รับการดูแลอย่างมีระบบ เช่น ต้องทรงพระดำเนินไปโรงเรียนเพื่อออกกำลังพระวรกาย ในวันหยุดหรือเวลาบ่ายที่แสงแดดอ่อน ต้องเสด็จออกไปประทับกลางแจ้ง เพื่อให้ได้รับอากาศบริสุทธิ์ ต้องฝึกกีฬาต่างๆ เช่น ทรงแบดมินตัน ทรงว่ายน้ำ ทรงม้า เวลาทอดพระเนตรโทรทัศน์จะต้องทรงงานที่เป็นประโยชน์ไปพลางด้วย เช่น เขียนรูป ถักไหมพรม ปักผ้า

ในส่วนพระกระยาหารนั้น มีหลักตามที่ทรงเล่าพระราชทานในพระราชนิพนธ์ ว่า

"...นอกจากการรับประทานให้ถูกหลักโภชนาการ รับประทานให้เรียบร้อยแล้ว สมเด็จแม่ท่านยังไม่ให้เลือกอาหาร ไม่ให้เรื่องมาก มีอะไรก็ต้องรับประทานให้ได้ ทรงทราบว่าไม่ชอบอะไรก็ต้องซ้อมรับประทานของนั้น ทรงให้เหตุผลว่าถ้าอีกหน่อยเราไปไหน ทั้งในประเทศและนอกประเทศ เราจะเลือกอาหารไม่ได้ เจ้าภาพเขาจะเสียใจ..." [๖]

---

[๖] เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๑.



ทรงศึกษา ณ โรงเรียนจิตรลดา
จนจบชั้นประโยคมัธยมศึกษาตอนปลาย



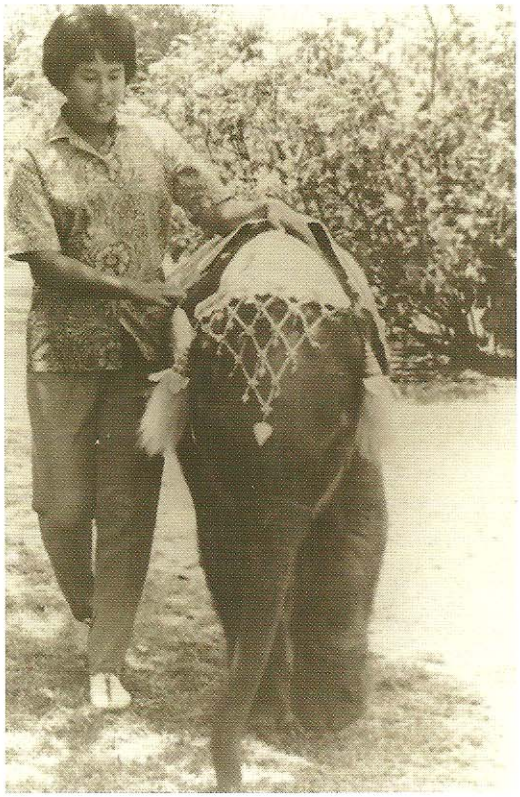


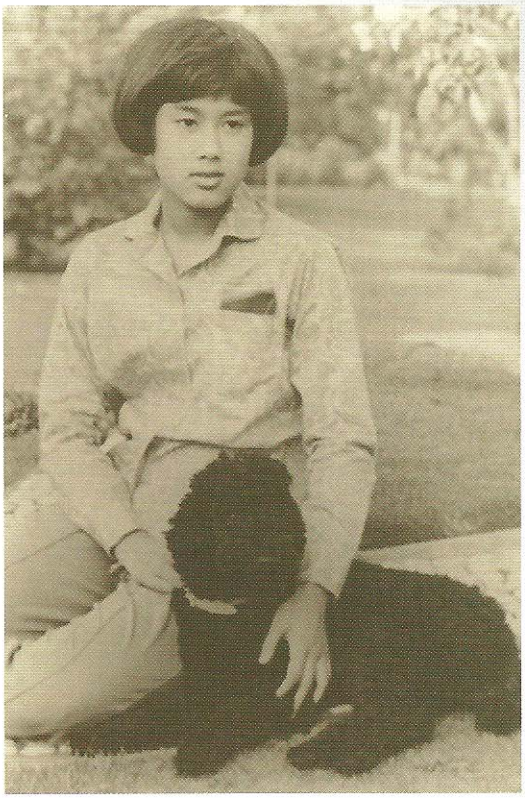






ในด้านการศึกษา สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงได้รับการสอนทั้งภาษาไทย ภาษาอังกฤษ พุทธศาสนาและดนตรี จากสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ตั้งแต่ยังทรงพระเยาว์ โดยทรงสอนให้อ่านวรรณคดีไทยและหนังสือภาษาอังกฤษ ทรงจดและทรงท่องคำศัพท์ ทรงเปียโน ทรงสวดมนต์และทรงอ่านหนังสือพุทธศาสนา เป็นต้น ส่วนการศึกษาในสถานศึกษา ขณะมีพระชนมายุ ๓ พรรษา พระองค์ทรงเริ่มต้นระดับอนุบาลที่โรงเรียนจิตรลดาในบริเวณสวนจิตรลดา พระราชวังดุสิต เมื่อวันที่ ๒ ตุลาคม ๒๕๐๑ ทรงสำเร็จการศึกษาชั้นประถมศึกษาตอนปลาย ในปีการศึกษา ๒๕๑๐ และชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย แผนกศิลปะ ในปีการศึกษา ๒๕๑๕ ทรงสอบข้อสอบของกระทรวงศึกษาธิการได้คะแนนเป็นลำดับที่ ๑ ของประเทศทั้งสองครั้ง







ตลอดระยะเวลาที่ทรงศึกษาตั้งแต่ระดับอนุบาลจนถึงมัธยมศึกษา สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงพระปรีชาสามารถไม่เพียงแต่ด้านวิชาการ เช่น ภาษาไทย ภาษาต่างประเทศ ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ เท่านั้น หากยังทรงพระปรีชาสามารถทางด้านกีฬาและศิลปะด้วย เช่น รำไทย ดนตรีไทยและวาดเขียน พระองค์โปรดการทำกิจกรรมต่างๆร่วมกับพระสหายอย่างสม่ำเสมอ ทรงดำรงตำแหน่งกรรมการนักเรียน ทรงเป็นประธานห้องสมุด ปฏิคม และประธานนักเรียนหญิงในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ พระราชจริยวัตรประการหนึ่งซึ่งเป็นที่ทราบกันดี ก็คือ โปรดการอ่าน การสะสมหนังสือที่มีคุณค่าและการประพันธ์ ทั้งด้านร้อยแก้วและร้อยกรอง ทรงเริ่มหัดแต่งโคลง กลอน ตั้งแต่ทรงศึกษาอยู่ในชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ และเริ่มมีพระราชนิพนธ์พิมพ์เผยแพร่เมื่อมีพระชนมายุเพียง ๑๒ พรรษา (ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๗) บทพระราชนิพนธ์ต่างๆ ได้รับการตีพิมพ์ในหนังสือหลายเล่ม เช่น เรื่อง **พุทธศาสนสุภาษิตคำโคลง อยุธยา เจ้าครอกวัดโพธิ์ ศาสนาเกิดขึ้นได้อย่างไร** และ **กษัตริยานุสรณ์** เรื่องนี้ทรงพระราชนิพนธ์เพื่อทูลเกล้าฯ ถวายสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา พุทธศักราช ๒๕๑๖





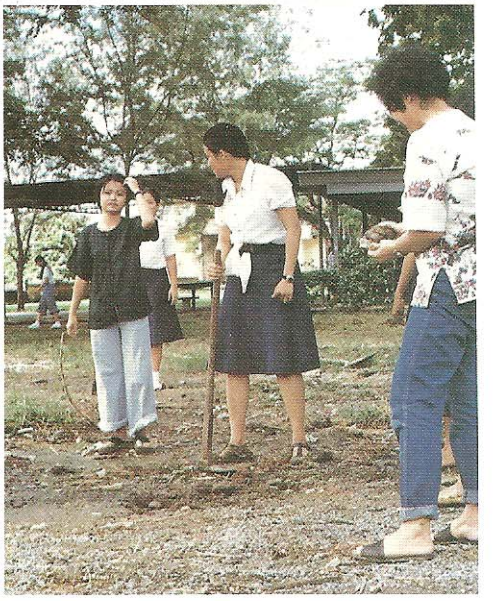




หลังจากทรงสำเร็จการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ จากโรงเรียนจิตรลดาแล้ว สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ได้ทรงเข้าศึกษาต่อในระดับปริญญาตรีที่คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปีการศึกษา ๒๕๑๖ พระองค์เป็นสมเด็จเจ้าฟ้าพระองค์แรกที่ทรงเข้ารับการศึกษาระดับอุดมศึกษา ณ มหาวิทยาลัยในประเทศ ทรงเลือกเรียนวิชาประวัติศาสตร์เป็นวิชาเอก วิชาภาษาไทยและวิชาภาษาบาลี - สันสกฤตเป็นวิชาโท ระหว่างที่ทรงศึกษาอยู่ในมหาวิทยาลัยนั้น พระองค์ได้ทรงเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ของคณะอักษรศาสตร์และของมหาวิทยาลัยเช่นเดียวกับนิสิตอื่นๆ อย่างสม่ำเสมอ เช่น พิธีไหว้ครู พิธีรับน้องใหม่ การเข้าประชุมเชียร์กีฬา และการเข้าร่วมแข่งขันกีฬา เช่น ฟุตบอลและชักเย่อ ทรงร่วมพัฒนาคณะอักษรศาสตร์ ทรงจับจอบฟันดินอย่างแข็งขัน ทรงเป็นสมาชิกชมรมต่างๆ







เช่น ชมรมดนตรีไทย ชมรมภาษาไทย ชมรมภาษาตะวันออก และชมรมประวัติศาสตร์ นอกจากนั้นทรงเป็นกองบรรณาธิการวารสาร **อักษรศาสตรพิจารณ์** และพระราชทานพระราชนิพนธ์หลายเรื่องลงพิมพ์ในวารสารดังกล่าวด้วย

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี มีพระวิริยะอุตสาหะและพระปรีชาสามารถในการศึกษาเล่าเรียนเป็นที่ยิ่ง แม้ว่าทรงมีเวลาเรียนน้อยกว่านิสิตอื่นๆ และต้องทรงใช้เวลาขณะประทับในรถยนต์หรือเครื่องบินพระที่นั่งศึกษาคำบรรยายของคณาจารย์จากกระดาษสำเนาหรือแถบบันทึกเสียงซึ่งทรงฝากเจ้าหน้าที่หรือพระสหายบันทึกไว้ แต่ก็ทรงสามารถสอบได้เป็นที่ ๑ ของคณะอักษรศาสตร์มาโดยตลอด ทรงได้รับทุนการศึกษาและรางวัลเรียนดีในหลายวิชา เนื่องจากพระองค์มีพระราชภารกิจในฐานะสมเด็จพระเจ้าลูกเธอซึ่งต้องโดยเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ แปรพระราชฐานไปทรงเยี่ยมราษฎรในภูมิภาคต่างๆ อีกทั้งต้องทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจของพระองค์เองในฐานะสมเด็จเจ้าฟ้า ตลอดจนทรงรับผิดชอบพระราชกิจต่างๆ แทนพระองค์ตามที่ทรงได้รับมอบหมาย พระองค์ทรงสามารถปฏิบัติได้อย่างดีเลิศจนเป็นที่ไว้วางพระราชหฤทัยให้เสด็จฯ แทนพระองค์ไปทรงร่วมงานพระราชพิธีในต่างประเทศ โดยการเสด็จพระราชดำเนินแทนพระองค์ไปทรงร่วมพิธีพระบรมศพพระเจ้ากุสตาฟที่ ๖ อดอล์ฟ ณ กรุงสตอกโฮล์ม ประเทศสวีเดน ระหว่างวันที่ ๒๓ - ๒๕ กันยายน ๒๕๑๖ ขณะมีพระชนมายุเพียง ๑๘ พรรษา







ในพุทธศักราช ๒๕๒๐ (ปีการศึกษา ๒๕๑๙) พระองค์ทรงสำเร็จการศึกษาและได้รับพระราชทานปริญญาอักษรศาสตรบัณฑิต (เกียรตินิยมอันดับหนึ่ง) อีกทั้งยังได้รับพระราชทานรางวัลเหรียญทองในฐานะบัณฑิตที่ทำคะแนนยอดเยี่ยมตลอดหลักสูตร โดยทรงสอบได้คะแนนสูงสุดในวิชาเอกประวัติศาสตร์ และยังทรงสอบได้เป็นที่ ๑ ของชั้นด้วย

วันเวลาผ่านพ้นไป ๒๒ ปี นับแต่เสด็จพระราชสมภพจนถึงพุทธศักราช ๒๕๒๐ พระอัจฉริยภาพ พระวิริยะอุตสาหะ และพระปรีชาสามารถของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี เป็นที่ปรากฏชัดแจ้งทั้งด้านการศึกษาเล่าเรียนและการทรงบำเพ็ญพระองค์เป็นประโยชน์แก่ชาติบ้านเมืองอเนกอนันต์ จนเป็นที่ไว้วางพระราชหฤทัยของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ให้ทรงรับพระราชภาระปฏิบัติพระราชกิจน้อยใหญ่แทนพระองค์ พระองค์ได้ทรงเจริญวัยและทรงสมบูรณ์ด้วยพระเกียรติคุณเป็นที่ปรากฏและยกย่องสรรเสริญของพสกนิกรโดยทั่วไป



ในวันที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๒๐ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ สถาปนาพระอิสริยยศและพระอิสริยศักดิ์สูงขึ้นเป็นที่ **สยามบรมราชกุมารี** ให้ทรงรับ **พระราชบัญชา** (พระราชอำนาจในการสั่งการหรือคำสั่ง) ซึ่งเป็นพระเกียรติยศรองลงมาจากพระราชบัณฑูรของสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช ฯ สยามมกุฎราชกุมาร ได้รับพระราชทานสัปตปฎลเศวตฉัตร (ฉัตร ๗ ชั้น) เสมอด้วยสมเด็จพระบรมราชชนนี พระบรมราชินี และสมเด็จพระยุพราช และเฉลิมพระนามตามที่จารึกในพระสุพรรณบัฏว่า **สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร รัฐสีมาคุณากรปิยชาติ สยามบรมราชกุมารี** ในการนี้ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ประกอบพระราชพิธีสถาปนา ณ พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ในพระบรมมหาราชวัง

หลังจากทรงสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในพุทธศักราช ๒๕๒๐ แล้ว ในปีเดียวกันนั้น สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ได้ทรงสมัครเข้าศึกษาต่อระดับปริญญาโทที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยศิลปากรพร้อมกันสองแห่ง และทรงสำเร็จการศึกษาได้รับพระราชทานปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาวิชาจารึกภาษาตะวันออก) ของมหาวิทยาลัยศิลปากร เมื่อวันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๕๒๒ และปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาวิชาบาลี - สันสกฤต) ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อวันที่ ๙ กรกฎาคม ๒๕๒๔ จากนั้นได้ทรงเข้าศึกษาต่อระดับปริญญาเอกสาขาวิชาพัฒนศึกษาศาสตร์ที่มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เมื่อวันที่ ๘







มิถุนายน ๒๕๒๔ ทรงสำเร็จการศึกษาด้วยคะแนนยอดเยี่ยมอันดับหนึ่ง ได้รับพระราชทานปริญญาศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต ในเดือนตุลาคม ๒๕๒๙ เป็นสมเด็จเจ้าฟ้าพระองค์แรกที่สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาเอกจากมหาวิทยาลัยในประเทศไทย



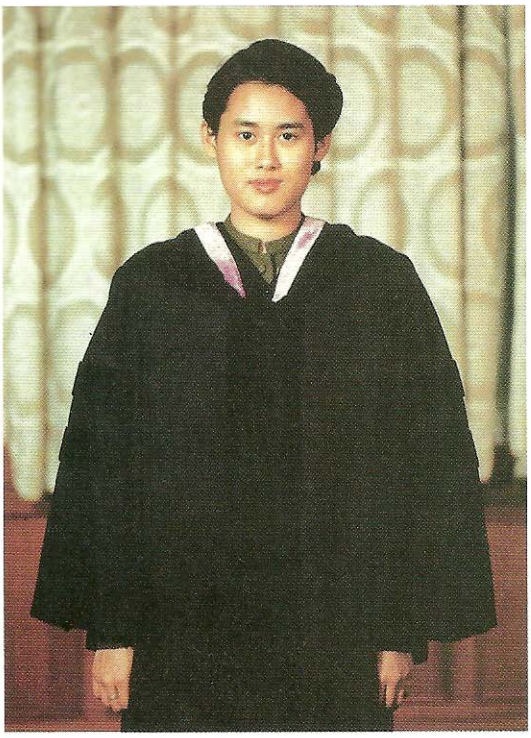
สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี มีแนวพระราชดำริประการหนึ่ง ว่า

"...การเรียนรู้จักบุคคลต่างๆ สรรพวิทยาที่ได้พบ ให้เวลาเป็นพันเป็นหมื่นปีก็ยังไม่พอจะเรียนรู้ได้ทัน ชีวิตเราคงไม่ถึงร้อยปี ทุกๆ วันที่ผ่านมาก็มีความตื่นตาตื่นใจที่อยากไขว่คว้าแสวงหา ข้าพเจ้าจึงพยายามทำความเข้าใจกับเรื่องราวต่างๆ ที่ได้พบเห็น ได้ยินคำบอกเล่า อ่านจากหนังสือ..." [๗]



---

[๗] พระราชนิพนธ์ เรื่อง **มุ่งไกลในรอยทราย.** กรุงเทพฯ : บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊พ จำกัด, ๒๕๓๓, บทนำ





ดังนั้น นอกเหนือจากความรู้ที่ทรงได้รับจากหลักสูตรการศึกษาระดับอุดมศึกษาของสถาบันการศึกษาต่างๆ ดังกล่าวมาแล้ว พระองค์ยังใฝ่พระทัยศึกษาค้นคว้าหาความรู้เกี่ยวกับวิทยาการแขนงอื่นๆ เพิ่มเติมอยู่เสมอ เพื่อทรงนำไปใช้ประกอบพระราชวิจารณญาณในการช่วยเหลือราษฎรตามรอยพระยุคลบาท และเพื่อทรงแบ่งเบาพระราชภารกิจของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ พระองค์ทรงศึกษาเพิ่มพูนความรู้ทั้งด้านทรัพยากร การชลประทาน และเทคโนโลยีสมัยใหม่ โดยทรงเข้าร่วมการอบรมฝึกภาคสนาม การประชุม สัมมนา และการศึกษาดูงานทั้งในประเทศและต่างประเทศจำนวนมาก เช่น ด้านการสำรวจและแผนที่ การฝึกปฏิบัติด้านคอมพิวเตอร์ ด้านภาพถ่ายจากดาวเทียม โภชนาการ ภาษาและวัฒนธรรมต่างประเทศ เช่น จีน เยอรมัน พระองค์ได้ทรงใช้วิชาการเหล่านี้ในเชิงบูรณาการให้เกิดประโยชน์แก่ประเทศชาติตลอดมา

เมื่อถึงช่วงเวลาที่กล่าวอย่างสามัญว่า **เป็นวัยทำงาน** หลังจากทรงสำเร็จการศึกษาระดับอุดมศึกษาแล้ว สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ได้ทรงเข้ารับราชการเป็นนายทหารสัญญาบัตรสังกัดกองทัพบก ตำแหน่งอาจารย์ประจำส่วนการศึกษา โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า เมื่อวันที่ ๒๔ ธันวาคม ๒๕๒๓ ทรงสอนวิชาประวัติศาสตร์ไทยและประวัติศาสตร์สากล ซึ่งเวลานั้นอยู่ในความรับผิดชอบของกองวิชากฎหมายและสังคมศาสตร์ ปัจจุบันทรงดำรงพระยศพลเอกหญิง ตำแหน่งศาสตราจารย์ และทรงดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการกองวิชาประวัติศาสตร์ ส่วนการศึกษา โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า วิชาที่ทรงร่วมสอน ได้แก่ วิชาไทยศึกษา ประวัติศาสตร์ไทย ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออก และประวัติศาสตร์โลกร่วมสมัย








นอกจากนี้ ยังได้ทรงรับเชิญเป็นอาจารย์พิเศษบรรยายวิชาการ ณ สถาบันการศึกษาต่างๆ เช่น จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยศิลปากรและมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

นอกเหนือจากพระราชภารกิจในหน้าที่ราชการแล้ว สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ยังทรงได้รับความไว้วางพระราชหฤทัยจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ให้ทรงแบ่งเบาพระราชภาระในการปฏิบัติพระราชภารกิจต่างๆ อาทิ โปรดเกล้าฯ ให้ทรงดำรงตำแหน่งประธานกรรมการมูลนิธิต่าง ๆ เช่น มูลนิธิสายใจไทย มูลนิธิชัยพัฒนา มูลนิธิรางวัลเจ้าฟ้ามหิดล มูลนิธิพระบรมราชานุสรณ์พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย มูลนิธิอานันทมหิดล อุปนายิกาผู้อำนวยการสภากาชาดไทย ที่ปรึกษากรรมการบริหารโครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน โดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ประธานกรรมการอำนวยการบูรณปฏิสังขรณ์วัดพระศรีรัตนศาสดารามและพระบรมมหาราชวังในโอกาสงานฉลองกรุงรัตนโกสินทร์ ๒๐๐ ปี พ.ศ. ๒๕๒๕ และเมื่อสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินีในรัชกาลที่ ๗ และสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีสวรรคต ใน พ.ศ. ๒๕๒๗ และ พ.ศ. ๒๕๓๘ โดยลำดับ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ได้ทรงรับพระราชภาระปฏิบัติพระราชกิจเกี่ยวกับงานพระบรมศพต่างพระเนตรพระกรรณ ตั้งแต่เริ่มการเตรียมการเชิญพระบรมศพเพื่อจัดพระราชพิธีถวายน้ำสรงพระบรมศพ จนถึงงานพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพ ทรงเอาพระทัยใส่เกี่ยวกับการดำเนินงานทุกด้านจนเสร็จสิ้นพระราชพิธีด้วยความเรียบร้อยงดงามสมพระเกียรติยศ และถูกต้องตามพระราชประเพณี



จากการที่ได้โดยเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ไปในท้องถิ่นต่างๆ ซึ่งประดุจดั่งห้องเรียนขนาดใหญ่ เป็นโอกาสให้ได้ทรงเรียนรู้ทฤษฎีการพัฒนาประเทศโดยปริยาย สิ่งที่ได้ทรงเรียนรู้ เช่น สภาพภูมิศาสตร์ซึ่งในการวางแผนโครงสร้างงานต่างๆ ต้องคำนึงถึง ได้ทรงพบปะบุคคลหลายฝ่ายในท้องที่ซึ่งเปรียบเสมือน **ครู** ที่ถวายความรู้และคำแนะนำ ได้ทรงเรียนรู้ปรัชญาในการทำงาน ทั้งด้านสุขภาพอนามัย การศึกษา การประกอบอาชีพและชุมชนสัมพันธ์ ตลอดจนวิธีการทำงานในพื้นที่เพื่อจะทรงค้นหาวิธีแก้ปัญหาในท้องถิ่นต่างๆ ได้[๘] สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ได้ทรงนำความรู้และประสบการณ์นานาที่ทรงได้รับเหล่านั้น มาทรงจัดทำโครงการต่างๆ ตลอดจนพระราชทานแนวพระราชดำริให้หน่วยงานหรือคณะบุคคลนำไปจัดทำโครงการเพื่อสาธารณประโยชน์จำนวนมาก ทั้งด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิต โภชนาการ การศึกษาวิจัย สิ่งแวดล้อมและทรัพยากร เทคโนโลยีสมัยใหม่และศิลปวัฒนธรรม กลุ่มบุคคลที่ทรงให้ความสนพระทัยและพระราชทานความช่วยเหลือเป็นพิเศษ ได้แก่ เด็กซึ่งมีตั้งแต่ที่อยู่ในครรภ์มารดา วัยทารก วัยเตาะแตะ จนถึงเยาวชน ผู้สูงอายุและผู้ด้อยโอกาส เช่น ผู้พิการ ผู้ยากไร้ และผู้อยู่ในท้องถิ่นทุรกันดาร ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ก่อตั้งโรงเรียน ศูนย์และโครงการต่างๆ จำนวนมาก อีกทั้งพระราชทานแนวพระราชดำริให้องค์กรหรือบุคคลไปดำเนินการโครงการต่างๆ เพื่อช่วยเหลือบุคคลเหล่านั้น และทรงพระกรุณารับไว้ในพระราชูปถัมภ์ ปัจจุบันพระองค์ทรงดำรงตำแหน่งในองค์กรสาธารณประโยชน์ต่างๆ เช่น องค์อุปถัมภ์มูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ประธานบริหารบ้านเด็กสภากาชาดไทย ประธานกิตติมศักดิ์สมาคมกุมารเวชแห่งประเทศไทย ประธานกลุ่มที่ปรึกษาโรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ

---

[๘] พระราชนิพนธ์ เรื่อง **ขอให้เจ้าภาพจงเจริญ.** กรุงเทพฯ : บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊พ จำกัด, ๒๕๓๕, หน้า ๖๐ - ๖๑.



ประธานกรรมการมูลนิธิโรคหัวใจแห่งประเทศไทย ประธานกรรมการไอโอดีนแห่งประเทศไทย Patron of the International Life Sciences Institute Foundation, Thailand ประธานกรรมการโครงการเทคโนโลยีสารสนเทศ ประธานกรรมการทุนการกุศลสมเด็จพระเทพฯ ที่ปรึกษาเทคนิคพิเศษประชาชนชายแดนทางเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

นอกจากนี้ พระกรุณาธิคุณยังแผ่ไปถึงประชาชนในประเทศเพื่อนบ้าน เช่น ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งโรงเรียนในราชอาณาจักรกัมพูชา และจัดโครงการส่งเสริมกิจกรรมโรงเรียนวัฒนธรรมเด็กกำพร้าหลัก ๖๗ ในพระราชูปถัมภ์ในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว พระเกียรติคุณและพระกรุณาธิคุณของพระองค์จึงปรากฏแผ่ไพศาล ได้มีสถาบันการศึกษาและองค์กรต่างๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศหลายแห่งทูลเกล้าฯ ถวายปริญญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์สาขาวิชาต่างๆ รวมทั้งเกียรติบัตรและรางวัลเฉลิมพระเกียรติจำนวนมาก เช่น รางวัลแม็กไซไซ สาขาบริการสาธารณะของมูลนิธิแม็กไซไซ สาธารณรัฐฟิลิปปินส์ เหรียญทองอะโครโปลิส (Acropolis) จากองค์การยูเนสโก (UNESCO) รางวัลเทิดพระเกียรติสาขาพัฒนาชุมชนจากสถาบันอาเซียน

ในด้านชีวิตส่วนพระองค์ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงพักพระอิริยาบถด้วยการทรงงานอดิเรกที่โปรดโดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านศิลปวัฒนธรรม ทรงดนตรีไทย เช่น ซอด้วง ซออู้ ซอสามสาย ระนาด ทรงดนตรีสากล เช่น ทรัมเป็ต ทรงอ่านและสะสมหนังสือ ทรงพระราชนิพนธ์งานเขียนต่างๆ ทั้งร้อยแก้ว ร้อยกรอง รวมทั้งทรงแปลวรรณกรรมภาษาต่างประเทศ เช่น จีน ฝรั่งเศส เยอรมัน ทรงเลี้ยงสัตว์ เช่น ปลา สุนัข ทรงสะสมโปสการ์ดและ



แสตมป์จากนานาประเทศ ทรงวาดภาพ อย่างไรก็ตาม การทรงงานอดิเรกของพระองค์เป็นลักษณะที่เรียกอย่างสามัญได้ว่า **เล่นเป็นงาน** เพราะได้ทรงนำผลผลิตจากงานเหล่านั้นไปจัดหาทุนให้แก่กองทุน มูลนิธิและโครงการต่างๆ ยังประโยชน์ในด้านสาธารณกุศลต่อไป อีกทั้งยังเป็นการอนุรักษ์และเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมที่ดีงามของชนชาติไทยให้ปรากฏเลื่องชื่อไปในนานาอารยประเทศด้วย

ในด้านพระราชจริยวัตรและพระราชอัธยาศัย สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเป็นผู้มพระคุณธรรมเลิศล้ำ น้ำพระทัยเปี่ยมด้วยความเอื้ออาทร มีพระกรุณาธิคุณต่อผู้อื่นเป็นนิจ พระอารมณ์แจ่มใสเยือกเย็น สุขุม มีพระสติปัญญาหลักแหลม และมีพระปฏิภาณไหวพริบในการแก้ไขสถานการณ์ต่างๆ ได้เป็นอย่างดี ทรงวางพระองค์ได้อย่างเหมาะสมต่อพระสถานภาพและต่อบุคคล ทรงทำให้ผู้ได้เข้าเฝ้าฯ รู้สึกอบอุ่นและมีความสุข พระองค์โปรดความเรียบง่าย มีพระอารมณ์ขัน มีพระทัยหนักแน่นมั่นคง มีพระขันติธรรม พระราชทานอภัยแก่บุคคลอื่นเสมอ มีพระวิริยะอุตสาหะสูงยิ่ง ไม่ทรงย่อท้อต่อพระราชภารกิจใหญ่น้อยทั้งปวงที่ทรงปฏิบัติตามที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ มอบหมาย และเพื่อประโยชน์สุขของนิกรชนทุกหมู่เหล่า

กล่าวได้ว่า สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเป็นแบบอย่างของกุลบุตรกุลธิดาที่ประเสริฐ ที่มีความกตัญญูกตเวทีต่อบิดามารดา ศิษย์ที่มีสัมมาคารวะและระลึกถึงพระคุณของครูอาจารย์ ญาติผู้มีความเอื้ออาทร มิตรผู้เป็นกัลยาณมิตรแนะนำประโยชน์และช่วยเหลือเกื้อกูล พระองค์เป็นสมเด็จเจ้าฟ้าที่ทรงมีความจงรักภักดีและรับผิดชอบต่อหน้าที่ที่พึงทรงมีต่อชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ไม่ว่ากาลเวลาจะล่วงผ่านไปยาวนานเพียงใด พสกนิกรทุกหมู่เหล่าได้ประจักษ์ว่า พระองค์ได้ทรงบำเพ็ญพระวิริยะบารมีในการปฏิบัติพระราชกรณียกิจนานัปการและทรงปฏิบัติพระองค์ด้วยพระราชจริยวัตรงดงามอยู่เป็นนิจ

พระเกียรติคุณเป็นที่ประจักษ์แก่อาณาประชาราษฎร์ทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติต่างภาษา ทรงพระเจริญพร้อมด้วยพระพรอันประเสริฐที่ทรงได้รับพระราชทานจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในโอกาสที่ทรงได้รับพระมหากรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาพระอิสริยศักดิ์ดังปรากฏในพระบรมราชโองการ ว่า

"พระราชทานพรให้ทรงเจริญพระชนมายุ พรรณ สุข พล ปฏิภาณ ธนสารสมบัติ พิพัฒนมงคล วิบุลศุภผล สกลเกียรติยศปรากฏมโหฬารตลอดจิรัฐติกาล เทอญ"









พระราชภารกิจเหนือเกล้าฯ จากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ

เป็นที่ทราบกันดีว่า สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงมีน้ำพระทัยเปี่ยมด้วยพระเมตตาแก่ประชาชนทุกหมู่เหล่า พระองค์ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจอันเป็นประโยชน์แก่สังคม ประเทศชาติและราษฎรเป็นอเนกประการ พระราชภารกิจประการหนึ่ง คือ การโดยเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่ และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ไปทรงเยี่ยมราษฎรในภูมิภาคต่างๆ ทำให้พระองค์ทรงทราบสภาพความเป็นอยู่ สุขภาพอนามัยและปัญหาของราษฎรในทุกภูมิภาคของประเทศ เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ทรงปฏิบัติพระราชกิจแทนพระองค์ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ก็ทรงรับพระราชภารกิจไว้เหนือเกล้า ดังพระราชดำรัสที่พระราชทานในงานอุทยานสโมสร ซึ่งคณะรัฐบาลได้จัดขึ้นเพื่อเป็นการเฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ในโอกาสพระราชพิธีสถาปนาเฉลิมพระนามาภิไธยเมื่อวันที่ ๒๘ ธันวาคม ๒๕๒๐ ความตอนหนึ่ง ว่า

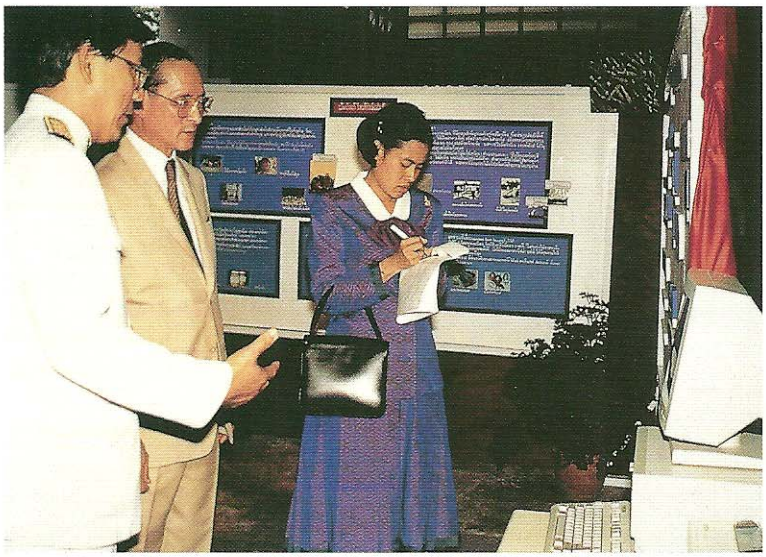
"...ข้าพเจ้าทราบดีอยู่ว่า ข้าพเจ้ามีหน้าที่และความรับผิดชอบต่อประเทศชาติอย่างมาก และการที่จะปฏิบัติราชการแผ่นดินนั้นเป็นภาระอันหนักที่ต้องอาศัยทั้งสติปัญญา และความรู้ความสามารถอย่างพร้อมมูล ข้าพเจ้าตั้งใจที่จะเพียรพยายามศึกษาและปฏิบัติฝึกฝนตนเองต่อไปให้ดีที่สุด เพื่อให้มีความรู้ความสามารถเหมาะสมกับหน้าที่ตามที่ทุกคนมุ่งหวัง..."



โครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน โดยพระราชประสงค์ ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชปรารภว่าการเรียนรู้เรื่องราวและวิชาการสาขาต่างๆ โดยกว้างขวาง ก่อให้เกิดความรู้ ความคิด และความฉลาด ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยให้บุคคลสามารถสร้างประโยชน์สุข สร้างความเจริญมั่นคงให้แก่ตนเอง สังคม และบ้านเมืองได้ ทุกคนจึงควรมีโอกาสที่จะศึกษาหาความรู้ได้ตามความประสงค์ และตามกำลังความสามารถโดยทั่วกัน ทรงพระราชดำริว่า หนังสือประเภทสารานุกรมบรรจุสรรพวิชาอันเป็นสาระไว้ครบทุกแขนง ซึ่งบุคคลทั่วไปโดยเฉพาะเยาวชนที่เป็นนักเรียน นักศึกษา สามารถค้นคว้า ศึกษา เพิ่มพูนปัญญาได้ด้วยตนเอง จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งโครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนฯ เพื่อจัดทำสารานุกรมฉบับใหม่ตามพระราชประสงค์

โครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน โดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เริ่มดำเนินการเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๑ เพื่อจัดทำหนังสือสารานุกรม มีรูปภาพประกอบให้น่าสนใจ น่าอ่าน เนื้อหาของเรื่องแบ่งเป็น ๓ ระดับความรู้ คือ ระดับเด็กเล็ก ระดับเด็กกลางและระดับเด็กโตรวมทั้งผู้ใหญ่ โครงการฯ ได้รวบรวมเนื้อเรื่องจากหลายสาขา



วิชาเข้าไว้ในเล่มเดียวกัน ทั้งที่เป็นความรู้ทั่วไป และความรู้ที่เกี่ยวกับเหตุการณ์หรือปัญหาที่น่าสนใจ เพื่อให้เกิดความหลากหลายของความรู้ ซึ่งผู้อ่านสามารถเลือกอ่านได้ตามความต้องการ

เพื่อให้เป็นไปตามพระราชประสงค์ที่จะให้เยาวชนแม้แต่ในท้องถิ่นที่ห่างไกล มีโอกาสศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง สโมสรไลออนส์สากลในประเทศไทยได้มีส่วนจัดหาทุนทูลเกล้าฯ ถวายสมทบเพื่อดำเนินการจัดพิมพ์ และมีส่วนช่วยนำหนังสือสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนฯ ฉบับพระราชทานไปมอบให้โรงเรียนต่างๆ ทั่วประเทศ

ใน พ.ศ. ๒๕๒๑ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ทรงเป็นที่ปรึกษาของโครงการฯ พระองค์ทรงพระกรุณาพระราชทานคำแนะนำให้คงคุณภาพรูปลักษณ์ของหนังสือตามเดิม และให้ช่วยกันหาผู้บริจาคร่วมพิมพ์หนังสือ เพื่อให้หนังสือได้เป็นประโยชน์แพร่หลายมากขึ้น ในส่วนเนื้อหาของหนังสือ ได้พระราชทานคำแนะนำว่า ควรจัดทำหนังสือคำถาม - คำตอบ เพื่อให้เด็กเล็ก เด็กกลางและเด็กโต ได้ทดสอบความรู้ สนใจติดตามอ่านยิ่งขึ้น รวมทั้งทรงอ่านต้นฉบับบางเรื่องของวิทยากรก่อนดำเนินการจัดพิมพ์ด้วย

กิจการของโครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน โดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ดำเนินก้าวหน้าเป็นลำดับมา ปัจจุบันได้จัดพิมพ์หนังสือสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนฯ เป็นเล่มที่ ๒๘ เผยแพร่มาแล้วประมาณ ๑ ล้าน ๕ แสนเล่ม สำหรับพระราชทานและจัดจำหน่าย นอกจากนี้ ยังได้รวบรวมเนื้อหาของสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนฯ เล่ม ๑ - ๒๕ รวม ๒๕๘ เรื่อง และเนื้อหาของสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนฯ ฉบับกาญจนาภิเษก รวมทั้งอัญเชิญเพลงพระราชนิพนธ์ ๔๑ เพลง จัดทำเป็นซีดีรอมสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนฯ ออกจำหน่ายใน พ.ศ. ๒๕๔๖ อีกด้วย





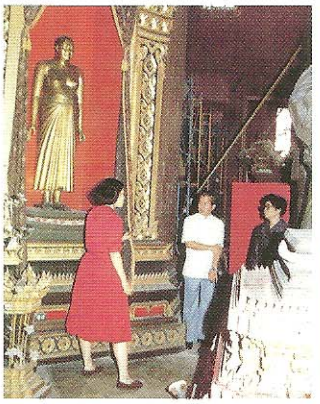
การบูรณปฏิสังขรณ์วัดพระศรีรัตนศาสดาราม

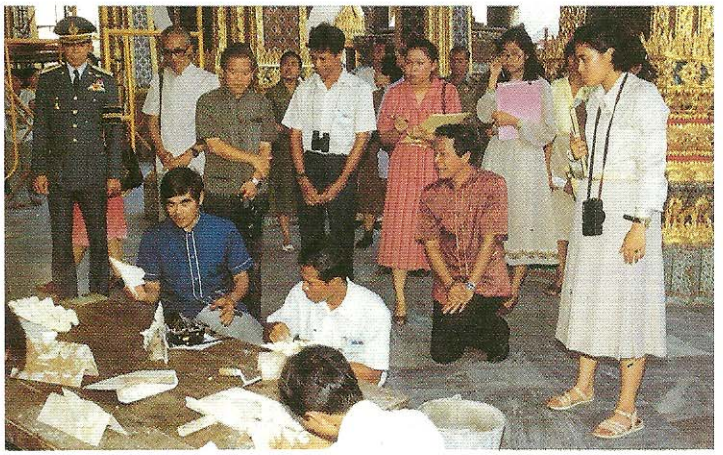
ในการเตรียมงานสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ ๒๐๐ ปี กรมศิลปากรได้รับมอบหมายให้ดำเนินการบูรณปฏิสังขรณ์วัดพระศรีรัตนศาสดารามและพระบรมมหาราชวัง มาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๒๑ แต่การดำเนินงานประสบปัญหามากมาย ทั้งในด้านงบประมาณและด้านบุคลากร พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเป็นแม่กองบูรณปฏิสังขรณ์วัดพระศรีรัตนศาสดารามและพระบรมมหาราชวัง เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๓

พระองค์ได้พระราชทานพระราชดำรัสในการประชุมคณะกรรมการอำนวยการบูรณปฏิสังขรณ์วัดพระศรีรัตนศาสดารามและพระบรมมหาราชวัง ครั้งที่ ๑ เมื่อวันที่ ๒๗ ธันวาคม ๒๕๒๓ ณ ห้องประชุมโรงละคอนแห่งชาติ กรมศิลปากร ความว่า

> *"...ข้าพเจ้าได้สนใจติดตามการบูรณปฏิสังขรณ์มาตลอดเวลา และได้ศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมเพื่อจะได้อำนวยประโยชน์ในการบูรณะอยู่บ้าง โดยเฉพาะวัดพระศรีรัตนศาสดารามนี้เป็นปูชนียสถานที่สำคัญที่สุดของบ้านเมือง องค์ปฐมบรมจักรีวงศ์ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ทรงพระกรุณาให้สถาปนาพระอารามขึ้น พร้อมทั้งอุโบสถ พระเจดีย์ วิหาร ศาลาราย เป็นหลายหลัง รวมทั้งหอพระมณเฑียรธรรม หอพระเทพบิดร และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวองค์ต่อมาได้ทรงบูรณปฏิสังขรณ์ และสร้างสิ่งต่างๆ เพิ่มเติมจนสำเร็จบริบูรณ์เท่าที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน จึงนับได้ว่าพระอารามแห่งนี้เป็นหลักคู่บ้านคู่เมืองอย่างแท้จริง..."*

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงรับพระราชภารกิจด้วยความเอาพระทัยใส่ ได้เสด็จฯ ไปทรงกำกับตรวจตราการบูรณปฏิสังขรณ์ด้วยพระองค์เอง และทรงรับเป็นพระราชภาระในการแบ่งเบางบประมาณของทางราชการ โดยทรงเป็นประธานทอด



ผ้าป่ามหากุศลเพื่อสมทบทุน นอกจากนั้น ทรงได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ให้ดำเนินการสร้างเหรียญพระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากรเพื่อหารายได้สมทบทุนบูรณปฏิสังขรณ์

เมื่อการบูรณปฏิสังขรณ์วัดพระศรีรัตนศาสดารามและพระบรมมหาราชวังเสร็จเรียบร้อยตามโครงการที่กำหนด พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดงานพระราชพิธียกช่อฟ้าพระอุโบสถและฉลองวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เมื่อวันที่ ๕ เมษายน ๒๕๒๕

ในการนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จฯ ทรงประกอบพระราชพิธียกช่อฟ้าพระอุโบสถ โดยสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ได้กราบบังคมทูลรายงานการบูรณปฏิสังขรณ์วัดพระศรีรัตนศาสดารามและพระบรมมหาราชวัง ความตอนหนึ่ง ว่า

> *"...การบูรณปฏิสังขรณ์วัดพระศรีรัตนศาสดารามและพระบรมมหาราชวังในครั้งนี้ ได้มีโอกาสกระทำอย่างจริงจัง รวมรายการบูรณะทั้งสิ้นกว่า ๖๐ รายการ นับเป็นการบูชาครั้งใหญ่เป็นครั้งที่ ๔ นับแต่ได้ทรงสถาปนากรุงรัตนโกสินทร์ขึ้นเป็นราชธานี การบูรณะครั้งนี้ได้กระทำโดยมุ่งผดุงรักษาแบบแผนของการช่างไทยแบบโบราณ ร่วมกับวิทยาการสมัยใหม่ โดยเฉพาะเรื่องของการเสริมสร้างความมั่นคงแข็งแรง เพื่อหวังธำรงรักษาให้เป็นศรีสง่าอยู่คู่กรุงรัตนโกสินทร์..."*



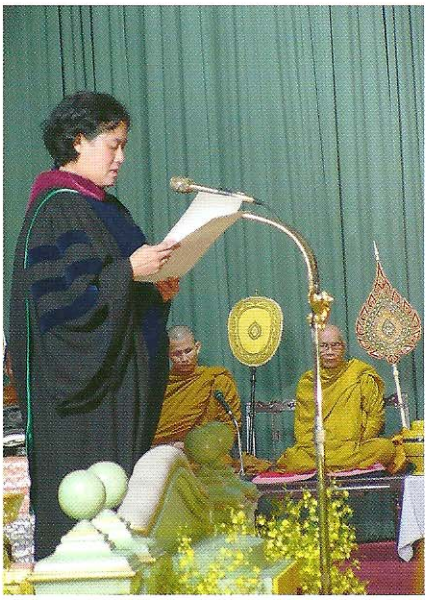


พิธีพระราชทานปริญญาบัตร

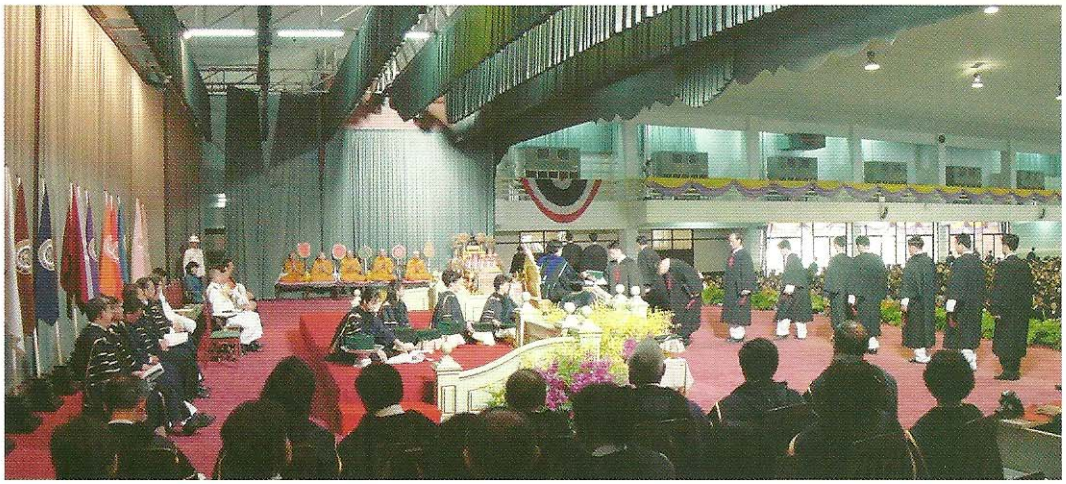
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จฯ ไปทรงประกอบพระราชกรณียกิจแทนพระองค์ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรครั้งแรกแก่ผู้สำเร็จการศึกษาจากวิทยาลัยครูทั่วราชอาณาจักรในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ เมื่อวันที่ ๒๕ - ๒๘ ตุลาคม ๒๕๒๔ (ภายหลังวิทยาลัยครูยกฐานะ เป็นสถาบันราชภัฏ) จากนั้นได้เสด็จฯ แทนพระองค์ไปพระราชทานปริญญาบัตรแก่ผู้สำเร็จการศึกษาจากสถาบันอุดมศึกษาทั่วประเทศ ดังมีรายชื่อต่อไปนี้ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยมหิดล มหาวิทยาลัยรามคำแหง มหาวิทยาลัยศิลปากร มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า วิทยาเขตเจ้าคุณทหารลาดกระบัง สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี มหาวิทยาลัยบูรพา มหาวิทยาลัยนเรศวร มหาวิทยาลัยมหาสารคาม มหาวิทยาลัยทักษิณ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี สถาบันเทคโนโลยีราชมงคลและวิทยาลัยพยาบาลสภากาชาดไทย

พ.ศ. ๒๕๓๘ เป็นเพียงปีเดียวที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ขณะดำรงพระยศพลโทหญิง เสด็จฯ แทนพระองค์ไปพระราชทานกระบี่และปริญญาบัตรแก่ผู้สำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า โรงเรียนนายเรือ โรงเรียนนายเรืออากาศ และวิทยาลัยแพทยศาสตร์พระมงกุฎเกล้า เมื่อวันที่ ๕ มิถุนายน ๒๕๓๘

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี เมื่อทรงดำรงพระอิสริยยศเป็นสมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าสิรินธรเทพรัตนสุดา กิติวัฒนาดุลโสภาคย์ เสด็จแทนพระองค์ครั้งแรกไปประทานประกาศนียบัตรผดุงครรภ์ อนุปริญญาบัตรพยาบาลและอนามัย อนุปริญญาบัตรพยาบาล







ผดุงครรภ์และอนามัย อนุปริญญาบัตรสาธารณสุขแก่ผู้สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยมหิดล เมื่อวันที่ ๗ กรกฎาคม ๒๕๒๐ ปัจจุบัน พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี-พระวรราชาทินัดดามาตุ เสด็จแทนพระองค์ไปประทานปริญญาบัตรและอนุปริญญาบัตรแก่พยาบาลผู้สำเร็จการศึกษาจากสถาบันต่างๆ

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงปฏิบัติพระราชภารกิจแทนพระองค์ในการพระราชทานปริญญาบัตรแก่ผู้สำเร็จการศึกษาจากสถาบันอุดมศึกษาจำนวนนับหมื่นๆ คนในแต่ละปีการศึกษา ทั้งนี้เพื่อเป็นสิริมงคล เป็นขวัญ กำลังใจแก่บัณฑิต การพระราชทานปริญญาบัตรเป็นการสืบทอดประเพณีที่พระมหากษัตริย์ทรงปฏิบัติต่อเนื่องกันมาเป็นเวลา ๗๓ ปีแล้ว นับตั้งแต่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระมหากรุณาธิคุณเสด็จฯ ไปพระราชทานปริญญาบัตรเป็นครั้งแรกแก่ผู้สำเร็จการศึกษาจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สถาบันอุดมศึกษาแห่งแรกของประเทศไทย ณ ตึกบัญชาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อวันที่ ๒๕ ตุลาคม ๒๔๗๓





โรงเรียนจิตรลดา

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งโรงเรียนจิตรลดาขึ้นภายในบริเวณพระที่นั่งอัมพรสถาน พระราชวังดุสิต เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๘ ต่อมาย้ายมาอยู่พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน ใน พ.ศ. ๒๕๐๐ โดยเปิดสอนนักเรียนตั้งแต่ชั้นอนุบาลจนถึงชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย และมีพระบรมราโชบายให้โรงเรียนรับนักเรียนทั่วไปโดยไม่จำกัดว่าจะต้องเป็นเชื้อพระวงศ์ ทรงเปิดโอกาสให้เยาวชนได้เข้ามาเรียนในโรงเรียน โดยไม่เลือกชั้นวรรณะ

ในปีการศึกษา ๒๕๒๖ เมื่อสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเจริญพระชนมายุ และทรงถึงพร้อมในด้านคุณวุฒิ ตลอดจนประสบการณ์ในการจัดการศึกษา จึงเป็นโอกาสอันเป็นมงคลยิ่งที่พระองค์ผู้ทรงเป็นศิษย์เก่าจิตรลดา ทรงรับอุปการะและพัฒนาโรงเรียนจิตรลดา สนองพระบรมราโชบายในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เกี่ยวกับโรงเรียนนี้สืบไป สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้ทรงพระราชนิพนธ์เรื่องโรงเรียนจิตรลดาไว้ ความตอนหนึ่ง ว่า



"...ภายหลังเมื่อข้าพเจ้าจบการศึกษาชั้นอุดมศึกษา จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สนองพระเดชพระคุณดูแลโรงเรียนจิตรลดา เพื่อที่จะได้ทรงมีเวลาประกอบพระราชกรณียกิจอื่นๆ ที่มีเพิ่มขึ้นตามลำดับ..."



ในระหว่างที่พระองค์ทรงรับผิดชอบและทรงดูแลโรงเรียนด้วยพระองค์เอง ได้มีพระราโชบายในการศึกษาพัฒนาโรงเรียนจิตรลดา ทั้งในด้านอาคารเรียน ด้านวิชาการ ด้านการบริหารและด้านโภชนาการ ดังปรากฏในบทพระราชนิพนธ์ เรื่อง **โรงเรียนจิตรลดา** ความตอนหนึ่ง ว่า

"...เรื่องของโรงเรียนมีความยากหลายอย่าง

๑. การสอบคัดเลือกเข้าโรงเรียน เป็นสิ่งที่ทำได้ แต่เมื่อเปิดรับสมัคร คนมาสมัครแยะ มีที่ให้เข้าไปได้ประมาณ ๑๐% ของผู้สมัครเท่านั้น จึงรับตามคะแนนสอบได้บ้าง ผู้ที่ข้าพเจ้ารู้จักครอบครัวของเขาบ้าง เกณฑ์แต่ละปีไม่แน่นอน จะวางกฎตายตัวก็ยาก เมื่อเป็นเช่นนี้จึงมีนักเรียนคละกันมาก ในระดับความรู้ อาจถือได้ว่าเป็นการท้าทาย บางคนมีปัญหามาก แล้วทางโรงเรียนสามารถแก้ไขจนนักเรียนนั้นประสบความสำเร็จในชีวิตไปก็มี

ข้อสำคัญ คือ ระดับการศึกษา ความสนใจของนักเรียนไม่เท่ากัน บางคนเรียนได้เร็ว บางคนเรียนได้ช้า มีปัญหาว่าควรจะจัดนักเรียนเรียนช้าและเร็วไว้คนละกลุ่มไหม หรือให้คละกัน

๒. เมื่อคัดเลือกนักเรียนเข้ามามาก โดยเห็นว่าครูบาอาจารย์ดีๆ มาสอนที่โรงเรียนนี้อยากจะให้มีผู้ได้รับประโยชน์จากการศึกษามาก ก็เกิดปัญหาว่าโรงเรียนจิตรลดาอยู่ในเขตพระราชฐาน ไม่สมควรนำคนเข้ามาพลุกพล่านมากจนเกินไป เมื่อมีคนมากย่อมเกิดปัญหาที่เห็นง่ายๆ คือ ปัญหาการจราจร โดยเฉพาะวันสอบเข้า แต่ถ้าคิดอีกอย่างคือเป็นการให้บริเวณเขตพระราชฐานให้มีประโยชน์แก่คนทั่วไป

๓. เมื่อมีนักเรียนมากก็ต้องมีอาคารเรียนมากพอ ก็ต้องสร้างขึ้นก็เป็นปัญหาเดียวกับข้อที่ ๒ คือ เป็นเขตพระราชฐาน การที่จะปลูกสร้างอะไรมากๆ ก็ไม่เหมาะนัก ที่บางแห่งควรปล่อยไว้เป็นพื้นที่สีเขียวบ้าง เมื่อมีอาคารมากก็ดูแลยากและสิ้นเปลือง ต้องพิจารณาเท่าที่จำเป็นเท่านั้น

๔. พยายามให้ระบบบริหารเป็นไปตามระเบียบของกระทรวงศึกษาธิการมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ก็ต้องค่อยๆ ทำ เพราะมีระเบียบจุกจิกแยะ ต้องคอยศึกษา เช่น เรื่องครู เรื่องอาหาร แผนการสอน แผนการบริหาร ก็ต้องค่อยๆ ทำไปให้เป็นระบบ จะได้ง่ายขึ้นต่อการบริหารโรงเรียนที่มีนักเรียนเป็นจำนวนมาก ให้โอกาสครูได้ไปศึกษาต่อ ไปรับการอบรมหรือสัมมนากับครูโรงเรียนอื่นๆ ทำงานเป็นกลุ่มร่วมกับโรงเรียนอื่น เพื่อเปรียบเทียบและให้ได้ความคิดใหม่ๆ ให้ทันต่อความเจริญของสังคมประเทศชาติ

๕. พยายามส่งเสริมวิชาการใหม่ๆ ในขณะเดียวกันกับการรักษาแนวทางเก่าๆ ที่ดีของเราไว้ ตามความเห็นของข้าพเจ้า นักเรียนชั้นเล็กๆ นั้นสมควรจะเรียนรู้จากประสบการณ์จากธรรมชาติให้มาก โรงเรียนจิตรลดานับว่าโชคดีกว่าโรงเรียนในเมืองอื่นๆ แยะ ที่มีอาณาเขตกว้างขวาง มีกิจกรรมที่เด็กสนใจมาก เช่น เด็กจะได้เพาะปลูกพืชผล ได้หัดดำนา ได้เห็นงานเกษตรหลายประเภท เมื่อขึ้นชั้นมัธยมจะต้องเรียนวิชาให้ลึกซึ้งเพื่อเรียนต่อชั้นสูงต่อไป จะต้องเรียนทางทฤษฎีมากขึ้น การทดลองให้ซึมซาบวิชาการด้วยตนเองอาจเสียเวลา ทำให้เรียนได้น้อย ในขณะเดียวกันก็จะต้องทำให้นักเรียนมีโอกาสรู้เห็นว่าวิชาการที่เรียนไปนั้นสามารถนำมาเป็นประโยชน์ได้อย่างไร โดยให้ไปรู้ไปเห็นหรือได้อ่านเรื่องราวของกิจกรรมต่างๆ ที่มีอยู่ในประเทศ ความเจริญก้าวหน้าของบ้านเมืองเราหรือต่างประเทศ

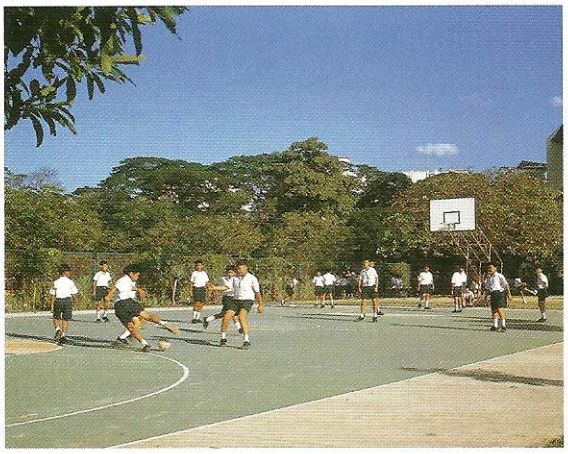
๖. พยายามส่งเสริมวิชาการต่างๆ ส่งเสริมการอ่าน การค้นคว้าของครูและนักเรียน ที่ไหนมีอะไรดีๆ ก็จะพยายามหามา อาจเกิดปัญหาว่าจะเป็นการขัดต่อนโยบายในการประหยัด ซึ่งการแก้ไขหรือคำตอบของข้อนี้อยู่ที่ผู้ใช้ว่าจะใช้สิ่งที่มีอยู่อย่างทะนุถนอมหรือใช้ให้มีประสิทธิภาพได้มากแค่ไหน และเพื่อทำงานส่งเสริมวิชาการ ข้าพเจ้าเองก็จะพยายามศึกษาให้กว้างขวางอยู่เสมอ

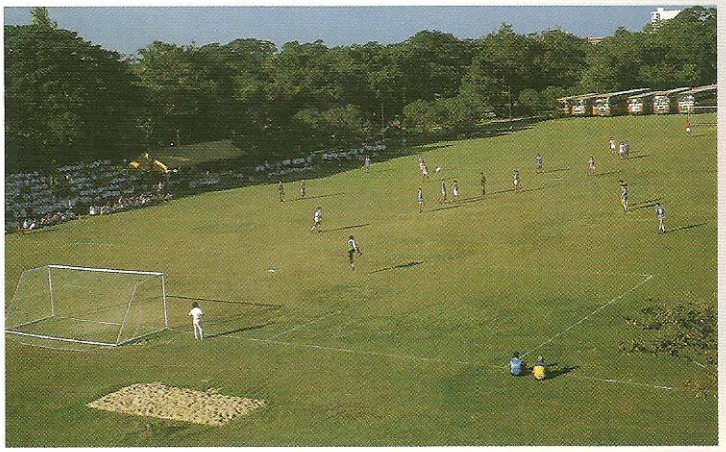
๗. แก้ปัญหาของนักเรียนแต่ละคนโดยเฉพาะ เท่าที่แล้วมาครูอาจารย์ของโรงเรียนมีความพยายามมากในด้านนี้ ทั้งผู้สอน และฝ่ายแนะแนว ซึ่งจะเน้นความเข้าใจและความเมตตาต่อกันในหมู่นักเรียน

๘. แนวการศึกษาที่ดีที่ข้าพเจ้ายึดถือก็ยังเป็นแนวเก่าๆ ที่ถือกันมาหลายสิบปี เป็นแนวที่ได้ทราบมาตั้งแต่เด็กและคิดว่าดี คือ การสร้างคนให้เป็นคนที่สมบูรณ์นั้น จะต้องเน้นความสำคัญ ๔ ด้าน

๑. พุทธิศึกษา คือ ความเป็นเลิศทางวิชาการ ให้ความรู้ทางหนังสือ ถ้าคนเราไม่มีความรู้ มีทรัพย์สมบัตินับแสนนับล้านก็รักษาไว้ไม่ได้

๒. จริยศึกษา ต้องสอนให้มีค่านิยมที่ถูกต้อง (อะไรถูกต้อง ต้องพูดกันยืดยาว) มีคุณธรรม ประพฤติตนตามทำนองครองธรรมกฎหมายบ้านเมือง ถ้าคนไม่สุจริตบ้านเมืองก็เจริญไปไม่ได้

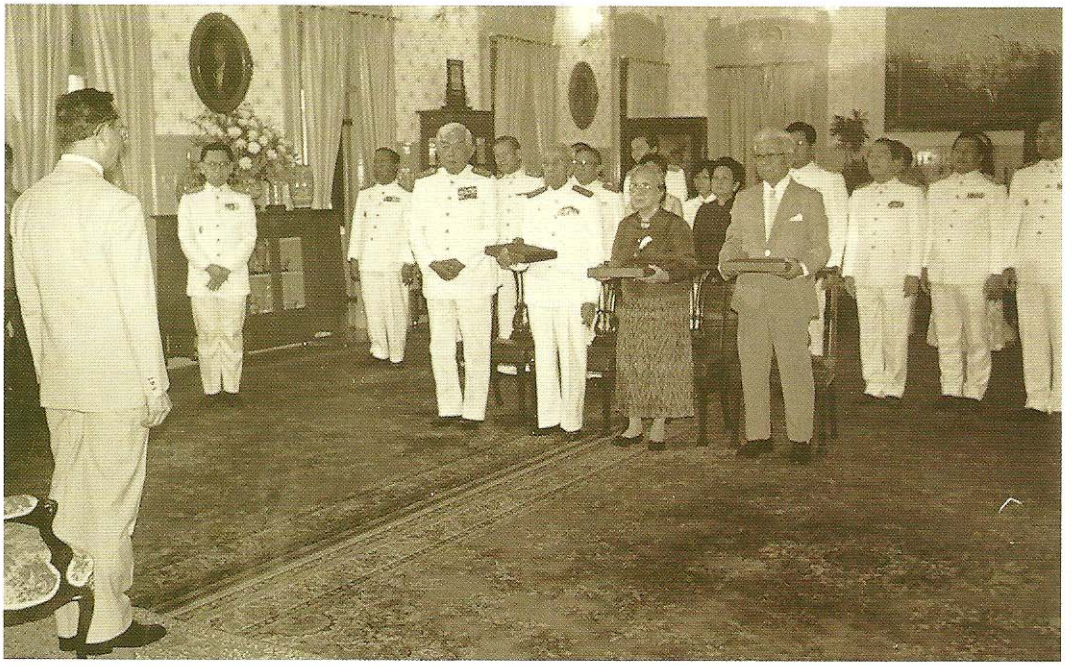




๓. หัตถศึกษา คนเราต้องมีศิลปะ มีความสามารถที่จะทำอะไรด้วยมือของตนเอง ไม่ใช้รู้แต่ทฤษฎีแล้วปฏิบัติไม่เป็น

๔. พลศึกษา เมื่อมีความรู้ความสามารถเป็นคนดีแล้ว ถ้าไม่รักษาสุขภาพร่างกายให้ดี ก็ไม่สามารถใช้ความรู้ของตนให้เป็นประโยชน์เท่าที่ควร ผู้มีสุขภาพอ่อนแอก็จะเรียนรู้ได้ไม่ดีนัก ปัจจุบันการศึกษาจึงเน้นในเรื่องสมรรถภาพร่างกายนักเรียนกันมาก สุดท้ายที่จะกล่าวคือ ในการทำงานด้านการศึกษา (หรือด้านอื่นๆ) ไม่เฉพาะแต่ในโรงเรียนจิตรลดา ข้าพเจ้าทำสุดความสามารถจะให้ดีที่สุด อย่างไรก็ตามโรงเรียนประกอบด้วยคนจำนวนมาก ทั้งครู เจ้าหน้าที่ และนักเรียน ที่มีความรู้ความคิดของตนเอง ไม่จำเป็นจะต้องเหมือนข้าพเจ้าคิดในด้านวิธีการ ข้าพเจ้าไม่เคยคิดทำตัวเป็นหมอสอนศาสนา สั่งสอนให้ใครๆ ทำอะไรต่างๆ แต่ก็หวังว่าทุกคนจะมีจุดมุ่งหมายเดียวกัน คือ พัฒนาคนหรือทรัพยากรมนุษย์ พูดง่ายๆ คือ สร้างคนมีความรู้ ไปประกอบอาชีพ พัฒนาชาติได้..."

การเรียนการสอนในโรงเรียนจิตรลดาที่ผ่านมามุ่งเน้นสายสามัญ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงตระหนักว่าสายวิชาชีพก็มีความสำคัญเช่นกัน จึงมีรับสั่งให้โรงเรียนจิตรลดาดำเนินการอย่างจริงจัง เมื่อวันที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๒๕๔๖ ซึ่งเป็นวันที่สมาคมนักเรียนเก่าจิตรลดาจัดเดินเทิดพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเจริญพระชนมพรรษา ๗๖ พรรษา เพื่อส่งเสริมและเปิดโอกาสให้นักเรียนที่มีความสนใจและมีความถนัดทางด้านสายอาชีพ ได้แสดงศักยภาพของตนเองอย่างเต็มความสามารถ ในการนี้โรงเรียนจิตรลดาได้รับความร่วมมือจากกระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา วิทยาลัยเทคนิคปทุมธานี และสถานประกอบการของเอกชนหลายแห่ง สามารถเปิดสอนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) ชั้นปีที่ ๑ ในปีการศึกษา ๒๕๔๗ สามสาขา ได้แก่ สาขางานคอมพิวเตอร์ธุรกิจ สาขางานการจัดการธุรกิจค้าปลีก และสาขางานช่างอิเล็กทรอนิกส์ โดยกำหนดเปิดเรียนภาคการศึกษาที่ ๑ ในวันที่ ๒๔ พฤษภาคม ๒๕๔๗ สถานที่เรียนใช้อาคาร ๖๐๔ และอาคาร ๖๐๕ (อาคารสหกรณ์พัฒนา) บริเวณสำนักพระราชวังสนามเสือป่า



ศิลปินแห่งชาติ

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ได้จัดทำโครงการศิลปินแห่งชาติมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๒๘ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสืบค้นสรรหาศิลปินผู้สร้างสรรค์ผลงานด้านศิลปะอันทรงคุณค่าของแผ่นดิน ยกย่อง เชิดชูเกียรติ ให้เป็นศิลปินแห่งชาติ เพราะเป็นทรัพยากรบุคคลสำคัญ ที่ได้สืบสานงานศิลปะของชาติให้เชื่อมโยงจากอดีตสู่ปัจจุบันและถ่ายทอดภูมิปัญญาของบรรพบุรุษในอดีตให้มีความรุ่งโรจน์สืบไปยังอนาคต ดังนั้นรัฐบาลในสมัยนายชวน หลีกภัย เป็นนายกรัฐมนตรี จึงกำหนดให้วันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ เป็นวันศิลปินแห่งชาติ เนื่องจากเป็นวันคล้ายวันพระบรมราชสมภพของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย พระผู้ทรงเป็นปฐมบรมศิลปินแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ในด้านต่างๆ เช่น กวีนิพนธ์ การดนตรี สถาปัตยกรรม ประติมากรรม และนาฏศิลป์ เป็นต้น

เมื่อวันที่ ๒๘ พฤศจิกายน ๒๕๒๘ คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ประกาศยกย่องเชิดชูเกียรติศิลปินแห่งชาติครั้งแรก ๔ สาขา ได้แก่ พลตรี หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ศิลปินแห่งชาติ สาขาวรรณศิลป์ นายมนตรี ตราโมท ศิลปินแห่งชาติ สาขาดนตรีไทย ท่านผู้หญิงแผ้ว สนิทวงศ์เสนี ศิลปินแห่งชาติ สาขานาฏศิลป์ และนายเฟื้อ หริพิทักษ์ ศิลปินแห่งชาติ สาขาทัศนศิลป์ ในการนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารีทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจแทนพระองค์ เสด็จฯ ไปพระราชทานโล่และเข็มเชิดชูเกียรติแก่ศิลปินทั้ง ๔ คน ในวันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๙ ซึ่งเป็นวันที่คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ได้น้อมเกล้าฯถวายพระราชสมัญญา **อัครศิลปิน** แด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องด้วยพระองค์ทรงศึกษาและทรงสร้างสรรค์





ผลงานศิลปะในด้านต่างๆ ได้แก่ วรรณศิลป์ ทัศนศิลป์ จิตรกรรม ประติมากรรม ศิลปการแสดง และหัตถกรรม

จาก พ.ศ. ๒๕๒๘ - ๒๕๔๖ ประเทศไทยมีศิลปินแห่งชาติ รวมทั้งสิ้น ๑๕๕ คน ศิลปินแห่งชาติจะเข้ารับพระราชทานโล่และเข็มเชิดชูเกียรติจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ยกเว้นใน พ.ศ. ๒๕๔๓ และ พ.ศ. ๒๕๔๔ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี เสด็จไปพระราชทานโล่และเข็มเชิดชูเกียรติแก่ศิลปินแห่งชาติ ประจำปี ๒๕๔๒ และ ๒๕๔๓

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงตระหนักว่า ความเจริญรุ่งเรืองทางด้านศิลปะของไทย ไม่ว่าจะเป็นด้านจิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม วรรณคดี และศิลปะการแสดง เกิดขึ้นและดำรงอยู่ได้เพราะศิลปินทั้งหลายช่วยกันอนุรักษ์สืบสาน และปรับประยุกต์ความงดงามให้สอดคล้องในแต่ละยุคแต่ละสมัย ทำให้ศิลปะของไทยดำรงความงามอันเป็นเอกลักษณ์อยู่ได้ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของสังคม จึงทรงติดตามความเป็นอยู่และพระราชทานกำลังใจแก่ศิลปินแห่งชาติ เช่น ในวันคล้ายวันเกิดของพลตรี หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช นายมนตรี ตราโมท และท่านผู้หญิงแผ้ว สนิทวงศ์เสนี พระองค์ทรงพระราชนิพนธ์บทร้อยกรองอวยพรวันเกิดพระราชทานแก่ศิลปินแห่งชาติทั้งสามคน

เมื่อมีผู้กราบบังคมทูลให้ทรงทราบว่า ครอบครัวของศิลปินแห่งชาติบางคนประสบความเดือดร้อนหรือประสบภัยพิบัติ พระองค์จะพระราชทานความช่วยเหลือทันทีด้วยความเต็มพระทัย เพื่อบรรเทาหรือดับความทุกข์ใจให้แก่ศิลปินแห่งชาตินั้นๆ หลายครั้งที่ทรงทราบว่าศิลปินแห่งชาติล้มป่วยต้องเข้ารักษาตัวในโรงพยาบาล พระองค์จะทรงรับเป็นคนไข้ในพระราชูปถัมภ์และเสด็จฯ ไปทรงเยี่ยมเป็นการส่วนพระองค์ พร้อมทั้งพระราชทานของเยี่ยมด้วย เมื่อศิลปินแห่งชาติคนใดถึงแก่กรรม สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี จะเสด็จฯ ไปพระราชทานเพลิงศพศิลปินแห่งชาติทุกครั้ง ด้วยน้ำพระทัยที่เปี่ยมพระเมตตาและพระกรุณาต่อศิลปินแห่งชาติ ยังความปลื้มปีติแก่ศิลปินแห่งชาติและครอบครัวอย่างหาที่สุดมิได้



มูลนิธิชัยพัฒนา

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีพระราชดำริจัดตั้ง **มูลนิธิชัยพัฒนา** เพื่อช่วยให้ประชาชนได้รับประโยชน์อย่างแท้จริง รวดเร็ว และไม่ตกอยู่ภายใต้ข้อจำกัดใดๆ

เป้าหมายที่สำคัญ คือ การสงเคราะห์ช่วยเหลือประชาชนให้มีความร่มเย็นเป็นสุข อยู่ดีกินดี อันนำไปสู่ความมั่นคงของประเทศ มูลนิธิชัยพัฒนาได้จดทะเบียนเป็นนิติบุคคลเมื่อวันที่ ๑๔ มิถุนายน ๒๕๓๑ ต่อมากระทรวงการคลังประกาศให้มูลนิธิฯ เป็นองค์การสาธารณกุศล ลำดับที่ ๑๖๙ เมื่อวันที่ ๘ กันยายน ๒๕๓๑ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเป็นนายกกิตติมศักดิ์ และสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเป็นประธานกรรมการ มูลนิธิชัยพัฒนามีวัตถุประสงค์เพื่อสนับสนุนการดำเนินงานตามโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ และโครงการพัฒนาอื่นๆ ส่งเสริมการพัฒนา สงเคราะห์และช่วยเหลือราษฎรในด้านเศรษฐกิจและสังคมให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น รวมทั้งดำเนินการใดๆ อันเป็นประโยชน์ต่อประชาชนและประเทศชาติเป็นส่วนรวม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานพระราชดำรัสให้ประชาชนทราบถึงแนวทางการดำเนินงานของมูลนิธิ ว่า

"...ช่วยในการให้มีสิ่งที่เป็นอุปกรณ์ หรือจะเป็นสิ่งที่เป็นปัจจัยให้สามารถที่จะทำการทำมาหากินโดยมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะเกี่ยวข้องกับโครงการในด้านการเกษตรก็ได้ทำมาก และในด้านเกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมก็ได้ทำ เพื่อที่จะให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตดีที่สุด เป้าหมายก็คือความเจริญรุ่งเรืองของประเทศชาติ ซึ่งถือว่าเป็นชัยชนะ..."

เพื่อให้การดำเนินงานบรรลุวัตถุประสงค์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้ง **ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ** ขึ้นตามภูมิภาคต่างๆ ภาคเหนือ มีศูนย์ศึกษาการพัฒนาฯ ห้วยฮ่องไคร้ จังหวัดเชียงใหม่ ภาคใต้มีศูนย์ศึกษาพัฒนาฯ พิกุลทอง จังหวัดนราธิวาส ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีศูนย์ศึกษาการพัฒนาฯ ภูพาน จังหวัดสกลนคร ภาคตะวันออก มีศูนย์ศึกษาการพัฒนาฯ อ่าวคุ้งกระเบน จังหวัดจันทบุรี ภาคกลาง มีศูนย์ศึกษาการพัฒนาฯ เขาหินซ้อน จังหวัดฉะเชิงเทรา เพื่อเป็นศูนย์รวมการศึกษาหาวิธีพัฒนาที่เหมาะสม โดยมุ่งเน้นปัญหาเร่งด่วนของทรัพยากร ๓ ด้าน คือ แหล่งน้ำ ที่ดิน และสิ่งแวดล้อม โครงการศูนย์ศึกษาการพัฒนาเหล่านี้เปรียบเสมือนพิพิธภัณฑ์ธรรมชาติ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีพระราชประสงค์จะทรงเน้นให้เป็น **ตัวอย่างแห่งความสำเร็จ**









สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ในฐานะทรงเป็นประธานกรรมการมูลนิธิชัยพัฒนา ทรงรับพระราชภาระในการประชุมพิจารณาจัดสรรงบประมาณของมูลนิธิเพื่อสนับสนุนโครงการต่างๆ เพื่อช่วยเหลือให้ประชาชนมีความร่มเย็นเป็นสุขอยู่ดีกินดีตามพระราชประสงค์ในการจัดตั้งมูลนิธิ เช่น พระราชทานเงินจากมูลนิธิชัยพัฒนา ๘๕๗,๖๐๕.๓๒ บาท เพื่อขยายเขตไฟฟ้า เจาะบ่อบาดาลและสร้างระบบประปาให้แก่ชุมชนในหมู่บ้านหินกอง หมู่ที่ ๖ ตำบลม่วงค่อม อำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี ซึ่งอพยพออกมาจากบริเวณพื้นที่สร้างอ่างเก็บน้ำของเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ นอกจากนั้น ทรงแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนจากการไม่มีที่ทำกินของราษฎร จำนวน ๗๘ ครอบครัว จากบ้านโนนสุพรรณ ตำบลชัยพร อำเภอบึงกาฬ จังหวัดหนองคาย ซึ่งต้องย้ายออกจากพื้นที่สร้างอ่างเก็บน้ำห้วยบังบาตร และทรงนำเรื่องนี้เข้าที่ประชุมคณะกรรมการมูลนิธิ เมื่อวันที่ ๙ มกราคม ๒๕๓๙ พร้อมทั้งพระราชทานพระราชดำริ ว่า

> *"...ราษฎรมีความต้องการที่ดินโดยเร็วเพราะเดือดร้อนมาก หากดำเนินการจัดซื้อที่ดินให้ใหม่โดยทางราชการ จะยุ่งยากเสียเวลา ควรให้มูลนิธิชัยพัฒนาดำเนินการจัดซื้อที่ดินไปก่อน..."*







มูลนิธิชัยพัฒนาได้ซื้อที่ดิน ๑,๒๐๐ ไร่ บริเวณหลังโรงเรียนบ้านทุ่งทรายจก ตำบลบ้านต้อง อำเภอเซกา จังหวัดหนองคาย เป็นเงิน ๖ ล้านบาท แล้วนำที่ดินมาจัดสรรให้เป็นที่อยู่และที่ทำกิน พร้อมจัดหาสิ่งอำนวยความสะดวกที่จำเป็น และจัดทำแผนพัฒนาอาชีพและรายได้

จะเห็นได้ว่า มูลนิธิชัยพัฒนาเป็นองค์การสาธารณกุศลที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเป็นประธานกรรมการนั้น ช่วยแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของราษฎรได้รวดเร็ว โครงการที่ให้ความช่วยเหลือแก่ราษฎรโดยตรง หรือผ่านหน่วยงานราชการต่างๆ มีจำนวนมากมาย และยังไม่รวมถึงการช่วยเหลือประชาชนของประเทศเพื่อนบ้าน เช่น โครงการพระราชทานความช่วยเหลือสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว





พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช
ทรงก่อตั้ง



มูลนิธิอานันทมหิดล

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงสนพระราชหฤทัยในความเป็นอยู่ของประชาชน โดยเฉพาะการสาธารณสุข จึงทรงพระราชดำริที่จะส่งเสริมและสนับสนุนให้นักศึกษาผู้แสดงความสามารถยอดเยี่ยม ได้มีโอกาสไปศึกษาวิชาความรู้ให้ถึงขั้นสูงสุดในประเทศที่พัฒนาแล้ว โดยไม่มีข้อผูกพันใดๆ ทั้งสิ้น เพื่อสำเร็จการศึกษากลับมาทำงานเป็นผู้เชี่ยวชาญในสาขาวิชาดังกล่าว ด้วยเหตุผลนี้ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งทุน **อานันทมหิดล** เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๘ เพื่อเป็นพระบรมราชานุสรณ์ในสมเด็จพระบรมเชษฐาธิราช พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานเงิน ๒๐,๐๐๐ บาท เป็นทุนเริ่มต้น และพระราชทานทุน **อานันทมหิดล** แก่ผู้สำเร็จการศึกษาวิชาแพทยศาสตร์เป็นประเดิม ต่อมาเมื่อวันที่ ๓ เมษายน ๒๕๐๒ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ เปลี่ยนทุน **อานันทมหิดล** เป็น **มูลนิธิอานันทมหิดล** และพระราชทานทุนในสาขาวิชาต่างๆ เพิ่มเป็นลำดับ

การพระราชทานทุน แยกเป็นแผนกต่างๆ ดังนี้ แผนกแพทยศาสตร์ แผนกวิทยาศาสตร์และวิศวกรรมศาสตร์ (ภายหลังพระราชทานพระบรมราชานุมัติให้แยกเป็นแผนกวิทยาศาสตร์ แผนกวิศวกรรมศาสตร์) แผนกเกษตรศาสตร์ แผนกธรรมศาสตร์ แผนกอักษรศาสตร์ แผนกทันตแพทยศาสตร์และแผนกสัตวแพทยศาสตร์

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงดำรงตำแหน่งนายกกิตติมศักดิ์ และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี เป็นประธานกรรมการบริหาร เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๘ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเอาพระทัยใส่นับตั้งแต่การพิจารณาบุคคลที่สมควรได้รับทุน และทรงติดตามผลการศึกษาของผู้รับทุนอย่างใกล้ชิด ทรงเป็นประธานกรรมการจัดหาทุนเพิ่มเติมให้แก่มูลนิธิ และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ผู้ได้รับทุนจากมูลนิธิอานันทมหิดลเข้าเฝ้าฯ กราบบังคมทูลลาไปศึกษาต่อ ณ ต่างประเทศ และกราบบังคมทูลรายงานเมื่อสำเร็จการศึกษาด้วย

ปัจจุบัน มีผู้ได้รับทุนสำเร็จการศึกษาแล้ว ๒๑๘ คน กลับมาทำงานในสาขาวิชาต่างๆ ทั้งในภาครัฐและภาคเอกชน และอยู่ระหว่างการศึกษา ๗๕ คน



มูลนิธิแม่ฟ้าหลวง ในพระบรมราชูปถัมภ์

สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ทรงเริ่มช่วยเหลือชาวเขาตามดอยต่างๆ ในถิ่นทุรกันดารมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๗ โดยทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ก่อตั้ง**มูลนิธิส่งเสริมผลผลิตชาวเขาไทย** ในพระอุปถัมภ์ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๕ และเปลี่ยนจากพระอุปถัมภ์เป็นพระราชูปถัมภ์ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๔ เพื่อพัฒนาให้ชาวเขาพึ่งตนเองได้ และพัฒนาเยาวชนชาวเขาด้านการศึกษา ต่อมาเปลี่ยนชื่อมูลนิธิส่งเสริมผลผลิตชาวเขาไทย เป็น**มูลนิธิแม่ฟ้าหลวงในพระราชูปถัมภ์ สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี** เมื่อวันที่ ๑๑ เมษายน ๒๕๒๘ และเพิ่มวัตถุประสงค์ในเรื่องการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม การแก้ไขสิ่งแวดล้อมในชุมชน เสื่อมโทรม และการช่วยเหลือชาวชนบทที่ยากไร้ ใน พ.ศ. ๒๕๓๐ จึงเริ่มโครงการพัฒนาดอยตุง ครอบคลุมพื้นที่อำเภอแม่ฟ้าหลวงและอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ รับมูลนิธิแม่ฟ้าหลวงไว้ใน**พระบรมราชูปถัมภ์** เมื่อสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีสวรรคต ใน พ.ศ. ๒๕๓๘ และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเป็นนายกกิตติมศักดิ์ของคณะกรรมการมูลนิธิฯ ด้วยมีพระบรมราชวินิจฉัยว่า สมเด็จพระเทพ-

รัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี โปรดงานพัฒนาฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม งานส่งเสริมการศึกษาในพื้นที่ชนบทห่างไกลความเจริญ และงานพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนด้อยพัฒนา ทั้งยังเสด็จฯ เฝ้าฯ สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี เพื่อทรงสดับฟังพระราชวินิจฉัยในเรื่องการพัฒนา ณ พระตำหนักดอยตุงเป็นเนืองนิจ จึงเป็นปัจจัยส่งเสริมให้ทรงปฏิบัติงานของมูลนิธิแม่ฟ้าหลวงฯ สืบต่อได้ทันที

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ได้เสด็จฯ ไปประทับแรม ณ พระตำหนักดอยตุง เพื่อทรงติดตามผลงานของมูลนิธิแม่ฟ้าหลวง ในพระบรมราชูปถัมภ์ และเสด็จฯ ไปทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจในพื้นที่จังหวัดเชียงรายและจังหวัดใกล้เคียงสม่ำเสมอ พระราชดำริที่พระราชทานล้วนก่อให้เกิดประโยชน์ต่อเจ้าหน้าที่และประชาชนในพื้นที่ ทั้งในระดับการบริหารงาน ด้านการศึกษา ด้านการเกษตร เป็นต้น

ในด้านการศึกษา สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จฯ ไปทรงงานในเขตพัฒนาดอยตุง เมื่อวันที่ ๕-๗ มีนาคม ๒๕๔๐ และทรงริเริ่ม**โครงการบ้านป่าซางนาเงิน เพื่อจัดตั้งศูนย์การเรียนบ้านป่าซางนาเงิน** เป็นโรงเรียนนำร่องตามโครงการจัดการศึกษาในรูปแบบใหม่ โดยให้หน่วยงานจัดการเรียนการสอนร่วมกัน กล่าวคือ สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดเชียงราย ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน จังหวัดเชียงราย กองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดนที่ ๓๒ สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดเชียงราย สำนักงานสาธารณสุขอำเภอแม่ฟ้าหลวง และศูนย์ส่งเสริมการเกษตรที่สูงดอยตุง ร่วมจัดส่งครูหรือข้าราชการในสังกัดผลัดเปลี่ยนกันให้ความรู้แก่นักเรียนชาวไทยภูเขา

หลักการสำคัญของศูนย์การเรียนบ้านป่าซางนาเงิน คือ การจัดการศึกษาให้เด็กชาวไทยภูเขาได้รับความรู้ตามมาตรฐานของสำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติ (สปช.) โดยใช้ชุมชนเป็นฐานการเรียนรู้ในลักษณะผสมผสานระหว่างหน่วยงานต่างๆ ในพื้นที่ เน้นการเรียนคู่ไปกับการทำงานที่เหมาะกับสภาพแวดล้อมของท้องถิ่น ศูนย์การเรียนบ้านป่าซางนาเงินเริ่มเปิดสอนตั้งแต่วันที่ ๓ พฤศจิกายน ๒๕๔๐

ทุกครั้งที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จฯ ไปประทับแรมที่พระตำหนักดอยตุง มักเสด็จทอดพระเนตรพื้นที่ทรงงานโครงการพัฒนาดอยตุงตามพระราชดำริในสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีและพระราชดำริของพระองค์ โดยทรงพระดำเนินท่องธรรมชาติเพื่อทอดพระเนตรป่าไม้เบญจพันธุ์ การอนุรักษ์ต้นน้ำ ไร่กาแฟ ไร่ต้นแมคคาเดเมีย ไร่พีช สวนผลไม้ โรงเพาะชำ โรงเพาะเนื้อเยื่อ โรงทอผ้า โรงคั่วกาแฟ โรงทำกระดาษสา โรงทำกระถางจากหญ้าแฝก และโรงทำเครื่องกระเบื้อง เป็นต้น นอกจากนั้นทรงนำพระราชอาคันตุกะ หรืออาคันตุกะไปเยี่ยมชมกิจการของมูลนิธิแม่ฟ้าหลวงฯ เช่น การต้อนรับนายหนูฮัก ประธานประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๘ การเลี้ยงถวายพระกระยาหารค่ำ ณ ไร่แม่ฟ้าหลวง และการถวายเลี้ยงพระกระยาหารกลางวัน ณ พระตำหนักดอยตุง แด่สมเด็จพระราชินีนาถ มาเกอร์เร็ตเธอร์ที่ ๒ แห่งเดนมาร์ก เจ้าชายอังริค พระสวามี และเจ้าชายเฟรเดอริก มกุฎราชกุมารเดนมาร์ก เมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๔



มูลนิธิรางวัลสมเด็จเจ้าฟ้ามหิดล ในพระบรมราชูปถัมภ์

เมื่อวันที่ ๙ กรกฎาคม ๒๕๓๔ คณะรัฐมนตรีมีมติให้จัดตั้ง **มูลนิธิรางวัลมหิดล ในพระบรมราชูปถัมภ์** เนื่องในโอกาสที่องค์การศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ มีมติให้ประกาศเทิดพระเกียรติและเฉลิมฉลองวันคล้ายวันพระราชสมภพในสมเด็จพระมหิตลาธิเบศร อดุลยเดชวิกรม พระบรมราชชนก ครบ ๑๐๐ ปี ในวันที่ ๑ มกราคม ๒๕๓๕ ด้วยทรงเป็นนักมนุษยธรรม ผู้มีผลงานดีเด่นเพื่อส่วนรวมด้านการศึกษา แพทยศาสตร์ การแพทย์และการสาธารณสุข คณะแพทยศาสตร์ ศิริราชพยาบาล มหาวิทยาลัยมหิดล ได้ร่วมเฉลิมฉลองกับหน่วยงานอื่นๆ อีกหลายองค์กรในประเทศไทย และรัฐบาลได้จัดตั้งมูลนิธิรางวัลมหิดล ในพระบรมราชูปถัมภ์ เพื่อเป็นพระราชอนุสรณ์และเพื่อเผยแพร่พระเกียรติคุณแห่งสมเด็จพระมหิตลาธิเบศร อดุลยเดชวิกรม พระบรมราชชนก ผู้ทรงบำเพ็ญประโยชน์ต่อวงการแพทย์ การสาธารณสุข การพยาบาล การเภสัชกรรม ทันตศึกษา การประมง กองทัพเรือและการศึกษาของประเทศอเนกอนันต์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เกี่ยวกับการแพทย์ของประเทศไทย ทรงทำนุบำรุงโรงเรียนราชแพทยาลัย อีกทั้งพระราชทานทรัพย์ส่วนพระองค์ สร้างอาคารเรียนและหอผู้ป่วยรวมทั้งทรงเป็นผู้แทนรัฐบาลไทยในการเจรจากับมูลนิธิร็อกกี้เฟลเลอร์ให้มาช่วยเหลือปรับปรุงการแพทย์ของไทย เป็นการวางรากฐานให้การแพทย์ของไทยเจริญรุ่งเรืองทัดเทียมอารยประเทศในปัจจุบัน จึงทรงได้รับการถวายพระสมัญญาว่า **องค์บิดาแห่งการแพทย์แผนปัจจุบันของไทย** และ **องค์บิดาแห่งการสาธารณสุขของไทย** ต่อมาได้เปลี่ยนชื่อมูลนิธิฯ เป็น **มูลนิธิรางวัลสมเด็จเจ้าฟ้ามหิดล ในพระบรมราชูปถัมภ์** เมื่อวันที่ ๒๘ กรกฎาคม ๒๕๔๐ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ รับไว้ในพระบรมราชูปถัมภ์ตั้งแต่ต้น และสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเป็นประธานกรรมการมูลนิธิฯ

แต่ละปี มูลนิธิฯ จะพิจารณามอบรางวัลสมเด็จพระเจ้าฟ้ามหิดล จำนวน ๒ รางวัล ให้แก่บุคคลหรือองค์กรที่มีผลงานโดดเด่นทางด้านการแพทย์ ๑ รางวัล และทางด้านสาธารณสุข ๑ รางวัล ดังนั้น บุคคลหรือองค์กรใดองค์กรหนึ่งทั่วโลกสามารถส่งแบบฟอร์มการเสนอชื่อบุคคลหรือชื่อองค์กรที่สมควรได้รับรางวัลสมเด็จเจ้าฟ้ามหิดล ไปยังสำนักเลขาธิการมูลนิธิฯ ก่อนวันที่ ๓๑ พฤษภาคมของทุกปี และจะมีการพิจารณาตัดสินประมาณเดือนพฤศจิกายน ผลการตัดสินจะประกาศให้ทราบในเดือนธันวาคม ส่วนพิธีพระราชทานรางวัลจะกำหนดในเดือนมกราคมปีถัดไป รางวัลที่พระราชทานประกอบด้วย เหรียญรางวัล ประกาศนียบัตรและเงินรางวัล รางวัลละ ๕๐,๐๐๐ ดอลลาร์สหรัฐอเมริกา

มูลนิธิรางวัลสมเด็จเจ้าฟ้ามหิดล ในพระบรมราชูปถัมภ์ ได้มอบรางวัลครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๕ จนถึงปัจจุบันมีผู้เข้ารับพระราชทานรางวัล รวม ๓๗ ราย





ทุนการศึกษาโนวาร์ตีสเฉลิมพระเกียรติ ๗๒ พรรษา

เนื่องในมหามงคลสมัยเฉลิมพระชนมพรรษา ๖ รอบในวันที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๔๒ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้จัดตั้งทุนการศึกษาโนวาร์ตีสเฉลิมพระเกียรติ ๗๒ พรรษา โดยบริษัทโนวาร์ตีส (ประเทศไทย) จำกัด ได้ทูลเกล้าฯ ถวายเงินในการจัดตั้งทุนดังกล่าว สำหรับการศึกษาระดับปริญญาโทในประเทศ จำนวน ๕ ทุน สลับกับปริญญาโทหรือการฝึกอบรม ณ สถาบันทางการศึกษาในต่างประเทศ จำนวน ๑ ทุน ทุกปี ทุนการศึกษาดังกล่าวไม่มีข้อผูกพันใดๆ ทั้งสิ้น

วัตถุประสงค์ของทุน เพื่อเป็นเงินทุนสนับสนุนการศึกษาระดับปริญญาโทสาขาเกษตรศาสตร์ วิทยาศาสตร์ แพทย์ พยาบาล ฯลฯ โดยวิทยานิพนธ์ที่ค้นคว้าวิจัยจะต้องเป็นประโยชน์ต่อโครงการพัฒนาตามพระราชดำริ หรือที่คณะกรรมการพิจารณาทุนฯ เห็นสมควร

การคัดเลือกผู้รับทุน ผู้รับทุนต้องเป็นข้าราชการหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐบาล มูลนิธิ องค์การเพื่อการพัฒนาชนบทในประเทศไทย และปฏิบัติงานเกี่ยวข้องกับสาขาวิชาที่จะไปศึกษาต่อไม่ต่ำกว่า ๓ ปี ด้วยความเสียสละ อุทิศเวลาเพื่อหน้าที่การงาน จนได้รับความนิยมชมเชย สามารถสอบผ่านเข้าเป็นนักศึกษาในสาขาวิชาตามที่กำหนดไว้ในวัตถุประสงค์ อายุไม่เกิน ๔๐ ปีบริบูรณ์ สุขภาพอนามัยดี บุคลิกดีและความประพฤติดี สำหรับผู้รับทุนการศึกษาต่างประเทศ ต้องสอบผ่านภาษาอังกฤษ THE BRITISH COUNCIL หรือ TOEFL ได้คะแนนระดับสูงพอที่จะไปศึกษาหรือฝึกอบรมในต่างประเทศ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเป็นผู้รับผิดชอบในการพิจารณาคัดเลือกผู้สมควรได้รับทุนดังกล่าว จนถึงปัจจุบันมีผู้ได้รับทุนแล้ว ๑๙ คน



มูลนิธิสายใจไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์

มูลนิธิสายใจไทย เป็นมูลนิธิที่ก่อตั้งขึ้นเมื่อวันที่ ๒ เมษายน ๒๕๑๘ เพื่อช่วยเหลือทหาร ตำรวจ และพลเรือนที่บาดเจ็บทุพพลภาพและเสียชีวิตจากการต่อสู้ป้องกันประเทศ โดยสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี เป็นองค์ประธานมูลนิธิฯ ด้วยทรงตระหนักว่า สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเป็นผู้มีพระทัยอ่อนโยน ทรงพระเมตตา และทรงเอาพระทัยใส่ในทุกข์สุขของผู้อื่นอยู่เสมอ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้พระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์จำนวนหนึ่งเป็นทุนเริ่มแรก และมีผู้มีจิตศรัทธาทูลเกล้าฯ ถวายสมทบโดยเสด็จพระราชกุศลอีกเป็นจำนวนมาก พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ รับมูลนิธิสายใจไทยไว้ในพระบรมราชูปถัมภ์

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเล่าพระราชทานเกี่ยวกับมูลนิธิฯ นี้ไว้ในหนังสือเรื่อง **สมเด็จแม่กับการศึกษา** ความตอนหนึ่ง ว่า

> *"...พวกข้าพเจ้าในมูลนิธิสายใจไทยก็ได้ช่วยกันทำงานอย่างเต็มความสามารถ และด้วยความภาคภูมิใจที่ทรงไว้วางพระราชหฤทัยให้กระทำการอย่างอิสระทั้งงานประจำวัน การจ่ายเงินประจำเดือน หรือในเวลามีผู้เสียชีวิต... ด้วยความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ และมุ่งเจริญรอยตามเบื้องพระยุคลบาท..."*







มูลนิธิฯ ได้จัดตั้งหน่วยฝึกอาชีพแบบครบวงจรให้แก่สมาชิกซึ่งเป็นผู้เสียสละเพื่อประเทศชาติ ให้สามารถเลี้ยงชีพและดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่า นอกจากนั้น ยังทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มูลนิธิฯ สนับสนุนศูนย์สิรินธรเพื่อการฟื้นฟูสมรรถภาพทางการแพทย์แห่งชาติในการผลิตขาเทียมของมูลนิธิขาเทียมในสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี เพื่อช่วยเหลือจัดทำขาเทียมให้แก่ประชาชนผู้พิการโดยทั่วไปอีกด้วย

ทุกวันปีใหม่ จะเสด็จฯ ไปยังโรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้า พระราชทานของเยี่ยมทหารทุกปี

สภากาชาดไทย

สภากาชาดไทย เป็นองค์กรกุศลเพื่อมนุษยธรรม ให้ความช่วยเหลือผู้เจ็บป่วย ผู้ประสบภัยพิบัติ ผู้ตกทุกข์ได้ยากทั้งในยามปกติและยามสงคราม โดยไม่เลือกเพศ วัย ชาติ ชั้นวรรณะ เชื้อชาติ ภาษา และอุดมการณ์ทางการเมือง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงดำรงตำแหน่งพระบรมราชูปถัมภก สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงดำรงตำแหน่งองค์สภานายิกาสภากาชาดไทย สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงดำรงตำแหน่งอุปนายิกาผู้อำนวยการสภากาชาดไทย ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๒๐ และเสด็จฯ ไปทรงเป็นประธานในการประชุมกรรมการสภากาชาดไทย ครั้งแรก ในวันที่ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๒๐ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีการจัดระเบียบการเงินทั่วไป การเงินเฉพาะเรื่องและการใช้จ่ายให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของผู้บริจาค

สภากาชาดไทยมีโรงพยาบาล ๒ แห่ง คือ โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ และโรงพยาบาลสมเด็จพระบรมราชเทวี อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี สถานีกาชาด ๑๒ แห่ง บ้านพักคนชราเฉลิมราชกุมารี จังหวัดนครปฐม บ้านพักคนชราสยามบรมราชกุมารี จังหวัดกาญจนบุรี มูลนิธิสงเคราะห์เด็กของสภากาชาดไทยซึ่งจัดตั้งขึ้นโดยพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ด้วยทรงห่วงใยเด็กกำพร้าของสภากาชาดไทย และทรงรับเป็นประธานมูลนิธิฯ ด้วย



ภารกิจหลักของสภากาชาดไทย คือ การให้การบริการทางการแพทย์และสุขภาพอนามัย การบริการโลหิต การบรรเทาทุกข์ และการส่งเสริมคุณภาพชีวิต ส่วนที่สนับสนุนสภากาชาดไทย ได้แก่ เหล่ากาชาดจังหวัดของแต่ละจังหวัดจัดทำโครงการเพื่อช่วยเหลือประชาชนในท้องถิ่นของตน สมาชิกอาสากาชาดที่ร่วมทำงานช่วยกิจกรรมของสภากาชาดไทย เป็นผู้อาสาสมัครทำงานโดยไม่มีผลประโยชน์ตอบแทน สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรม-









ราชกุมารี ทรงเป็นขวัญและเป็นกำลังใจแก่ผู้ปฏิบัติงานเสมอมา เช่น เสด็จฯ เยี่ยมแพทย์พยาบาล และเจ้าหน้าที่ประจำสถานีกาชาดต่างๆ แล้วยังทรงรับสมาคมศิษย์เก่าพยาบาลสภากาชาดไทยไว้ในพระราชูปถัมภ์ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๙ นอกจากนี้ ยังทรงลงพระนามาภิไธยในใบอนุปริญญาบัตรและใบปริญญาบัตรของผู้สำเร็จการศึกษาจากวิทยาลัยพยาบาลสภากาชาดไทยด้วยพระองค์เองทุกฉบับ ตั้งแต่ปีการศึกษา ๒๕๒๐ จนถึงปัจจุบัน ทำให้ผู้ได้รับพระราชทานซาบซึ้งในพระกรุณาธิคุณเป็นอย่างยิ่ง ทั้งยังเสด็จฯ ไปพระราชทานเหรียญกาชาดสรรเสริญ และเหรียญกาชาดสมนาคุณชั้นที่ ๑ แก่ผู้มีอุปการคุณหรือสนับสนุนกิจการของสภากาชาดไทย

นอกจากพระราชภารกิจภายในประเทศแล้ว สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ยังทรงปฏิบัติหน้าที่ในการประสานความร่วมมือระหว่างประเทศด้วย เช่น ทรงเข้าร่วมประชุมผู้นำสภากาชาดและสมาชิกเสี้ยววงเดือนแดงกลุ่มประเทศอาเซียนทุกครั้ง เมื่อประเทศไทยเป็นเจ้าภาพการประชุม พระองค์จะทรงเป็นประธานการประชุมเสมอ พระองค์เคยเสด็จฯ เยี่ยมองค์การกาชาดสากล ณ นครเจนีวาหลายครั้ง และทรงให้การต้อนรับผู้นำระดับสูงของต่างประเทศในฐานะพระราชอาคันตุกะที่ให้เกียรติเยี่ยมชมกิจการของสภากาชาดไทยด้วยพระองค์เอง









พระราชภารกิจเหนือเกล้าฯ จากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ

เป็นที่ทราบกันดีว่า สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงมีน้ำพระทัยเปี่ยมด้วยพระเมตตาแก่ประชาชนทุกหมู่เหล่า พระองค์ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจอันเป็นประโยชน์แก่สังคม ประเทศชาติและราษฎรเป็นอเนกประการ พระราชภารกิจประการหนึ่ง คือ การโดยเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่ และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ไปทรงเยี่ยมราษฎรในภูมิภาคต่างๆ ทำให้พระองค์ทรงทราบสภาพความเป็นอยู่ สุขภาพอนามัยและปัญหาของราษฎรในทุกภูมิภาคของประเทศ เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ทรงปฏิบัติพระราชกิจแทนพระองค์ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ก็ทรงรับพระราชภารกิจไว้เหนือเกล้า ดังพระราชดำรัสที่พระราชทานในงานอุทยานสโมสร ซึ่งคณะรัฐบาลได้จัดขึ้นเพื่อเป็นการเฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ในโอกาสพระราชพิธีสถาปนาเฉลิมพระนามาภิไธยเมื่อวันที่ ๒๘ ธันวาคม ๒๕๒๐ ความตอนหนึ่ง ว่า

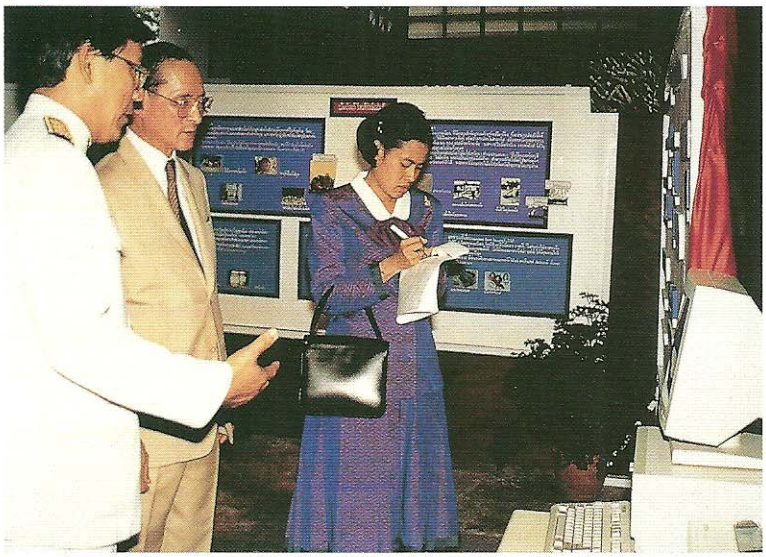
"...ข้าพเจ้าทราบดีอยู่ว่า ข้าพเจ้ามีหน้าที่และความรับผิดชอบต่อประเทศชาติอย่างมาก และการที่จะปฏิบัติราชการแผ่นดินนั้นเป็นภาระอันหนักที่ต้องอาศัยทั้งสติปัญญา และความรู้ความสามารถอย่างพร้อมมูล ข้าพเจ้าตั้งใจที่จะเพียรพยายามศึกษาและปฏิบัติฝึกฝนตนเองต่อไปให้ดีที่สุด เพื่อให้มีความรู้ความสามารถเหมาะสมกับหน้าที่ตามที่ทุกคนมุ่งหวัง..."



โครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน โดยพระราชประสงค์ ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชปรารภว่าการเรียนรู้เรื่องราวและวิชาการสาขาต่างๆ โดยกว้างขวาง ก่อให้เกิดความรู้ ความคิด และความฉลาด ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยให้บุคคลสามารถสร้างประโยชน์สุข สร้างความเจริญมั่นคงให้แก่ตนเอง สังคม และบ้านเมืองได้ ทุกคนจึงควรมีโอกาสที่จะศึกษาหาความรู้ได้ตามความประสงค์ และตามกำลังความสามารถโดยทั่วกัน ทรงพระราชดำริว่า หนังสือประเภทสารานุกรมบรรจุสรรพวิชาอันเป็นสาระไว้ครบทุกแขนง ซึ่งบุคคลทั่วไปโดยเฉพาะเยาวชนที่เป็นนักเรียน นักศึกษา สามารถค้นคว้า ศึกษา เพิ่มพูนปัญญาได้ด้วยตนเอง จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งโครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนฯ เพื่อจัดทำสารานุกรมฉบับใหม่ตามพระราชประสงค์

โครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน โดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เริ่มดำเนินการเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๑ เพื่อจัดทำหนังสือสารานุกรม มีรูปภาพประกอบให้น่าสนใจ น่าอ่าน เนื้อหาของเรื่องแบ่งเป็น ๓ ระดับความรู้ คือ ระดับเด็กเล็ก ระดับเด็กกลางและระดับเด็กโตรวมทั้งผู้ใหญ่ โครงการฯ ได้รวบรวมเนื้อเรื่องจากหลายสาขา



วิชาเข้าไว้ในเล่มเดียวกัน ทั้งที่เป็นความรู้ทั่วไป และความรู้ที่เกี่ยวกับเหตุการณ์หรือปัญหาที่น่าสนใจ เพื่อให้เกิดความหลากหลายของความรู้ ซึ่งผู้อ่านสามารถเลือกอ่านได้ตามความต้องการ

เพื่อให้เป็นไปตามพระราชประสงค์ที่จะให้เยาวชนแม้แต่ในท้องถิ่นที่ห่างไกล มีโอกาสศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง สโมสรไลออนส์สากลในประเทศไทยได้มีส่วนจัดหาทุนทูลเกล้าฯ ถวายสมทบเพื่อดำเนินการจัดพิมพ์ และมีส่วนช่วยนำหนังสือสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนฯ ฉบับพระราชทานไปมอบให้โรงเรียนต่างๆ ทั่วประเทศ

ใน พ.ศ. ๒๕๒๑ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ทรงเป็นที่ปรึกษาของโครงการฯ พระองค์ทรงพระกรุณาพระราชทานคำแนะนำให้คงคุณภาพรูปลักษณ์ของหนังสือตามเดิม และให้ช่วยกันหาผู้บริจาคร่วมพิมพ์หนังสือ เพื่อให้หนังสือได้เป็นประโยชน์แพร่หลายมากขึ้น ในส่วนเนื้อหาของหนังสือ ได้พระราชทานคำแนะนำว่า ควรจัดทำหนังสือคำถาม - คำตอบ เพื่อให้เด็กเล็ก เด็กกลางและเด็กโต ได้ทดสอบความรู้ สนใจติดตามอ่านยิ่งขึ้น รวมทั้งทรงอ่านต้นฉบับบางเรื่องของวิทยากรก่อนดำเนินการจัดพิมพ์ด้วย

กิจการของโครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน โดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ดำเนินก้าวหน้าเป็นลำดับมา ปัจจุบันได้จัดพิมพ์หนังสือสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนฯ เป็นเล่มที่ ๒๘ เผยแพร่มาแล้วประมาณ ๑ ล้าน ๕ แสนเล่ม สำหรับพระราชทานและจัดจำหน่าย นอกจากนี้ ยังได้รวบรวมเนื้อหาของสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนฯ เล่ม ๑ - ๒๕ รวม ๒๕๘ เรื่อง และเนื้อหาของสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนฯ ฉบับกาญจนาภิเษก รวมทั้งอัญเชิญเพลงพระราชนิพนธ์ ๔๑ เพลง จัดทำเป็นซีดีรอมสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนฯ ออกจำหน่ายใน พ.ศ. ๒๕๔๖ อีกด้วย





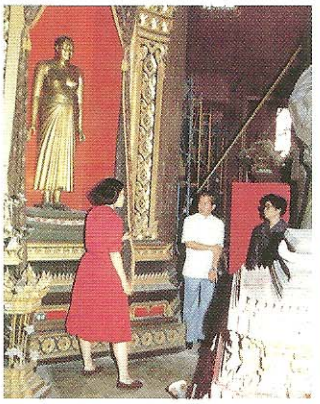
การบูรณปฏิสังขรณ์วัดพระศรีรัตนศาสดาราม

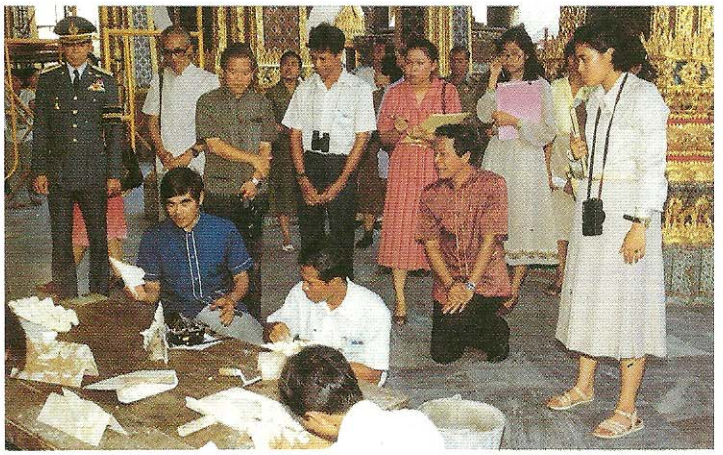
ในการเตรียมงานสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ ๒๐๐ ปี กรมศิลปากรได้รับมอบหมายให้ดำเนินการบูรณปฏิสังขรณ์วัดพระศรีรัตนศาสดารามและพระบรมมหาราชวัง มาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๒๑ แต่การดำเนินงานประสบปัญหามากมาย ทั้งในด้านงบประมาณและด้านบุคลากร พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเป็นแม่กองบูรณปฏิสังขรณ์วัดพระศรีรัตนศาสดารามและพระบรมมหาราชวัง เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๓

พระองค์ได้พระราชทานพระราชดำรัสในการประชุมคณะกรรมการอำนวยการบูรณปฏิสังขรณ์วัดพระศรีรัตนศาสดารามและพระบรมมหาราชวัง ครั้งที่ ๑ เมื่อวันที่ ๒๗ ธันวาคม ๒๕๒๓ ณ ห้องประชุมโรงละคอนแห่งชาติ กรมศิลปากร ความว่า

> *"...ข้าพเจ้าได้สนใจติดตามการบูรณปฏิสังขรณ์มาตลอดเวลา และได้ศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมเพื่อจะได้อำนวยประโยชน์ในการบูรณะอยู่บ้าง โดยเฉพาะวัดพระศรีรัตนศาสดารามนี้เป็นปูชนียสถานที่สำคัญที่สุดของบ้านเมือง องค์ปฐมบรมจักรีวงศ์ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ทรงพระกรุณาให้สถาปนาพระอารามขึ้น พร้อมทั้งอุโบสถ พระเจดีย์ วิหาร ศาลาราย เป็นหลายหลัง รวมทั้งหอพระมณเฑียรธรรม หอพระเทพบิดร และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวองค์ต่อมาได้ทรงบูรณปฏิสังขรณ์ และสร้างสิ่งต่างๆ เพิ่มเติมจนสำเร็จบริบูรณ์เท่าที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน จึงนับได้ว่าพระอารามแห่งนี้เป็นหลักคู่บ้านคู่เมืองอย่างแท้จริง..."*

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงรับพระราชภารกิจด้วยความเอาพระทัยใส่ ได้เสด็จฯ ไปทรงกำกับตรวจตราการบูรณปฏิสังขรณ์ด้วยพระองค์เอง และทรงรับเป็นพระราชภาระในการแบ่งเบางบประมาณของทางราชการ โดยทรงเป็นประธานทอด



ผ้าป่ามหากุศลเพื่อสมทบทุน นอกจากนั้น ทรงได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ให้ดำเนินการสร้างเหรียญพระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากรเพื่อหารายได้สมทบทุนบูรณปฏิสังขรณ์

เมื่อการบูรณปฏิสังขรณ์วัดพระศรีรัตนศาสดารามและพระบรมมหาราชวังเสร็จเรียบร้อยตามโครงการที่กำหนด พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดงานพระราชพิธียกช่อฟ้าพระอุโบสถและฉลองวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เมื่อวันที่ ๕ เมษายน ๒๕๒๕

ในการนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จฯ ทรงประกอบพระราชพิธียกช่อฟ้าพระอุโบสถ โดยสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ได้กราบบังคมทูลรายงานการบูรณปฏิสังขรณ์วัดพระศรีรัตนศาสดารามและพระบรมมหาราชวัง ความตอนหนึ่ง ว่า

> *"...การบูรณปฏิสังขรณ์วัดพระศรีรัตนศาสดารามและพระบรมมหาราชวังในครั้งนี้ ได้มีโอกาสกระทำอย่างจริงจัง รวมรายการบูรณะทั้งสิ้นกว่า ๖๐ รายการ นับเป็นการบูชาครั้งใหญ่เป็นครั้งที่ ๔ นับแต่ได้ทรงสถาปนากรุงรัตนโกสินทร์ขึ้นเป็นราชธานี การบูรณะครั้งนี้ได้กระทำโดยมุ่งผดุงรักษาแบบแผนของการช่างไทยแบบโบราณ ร่วมกับวิทยาการสมัยใหม่ โดยเฉพาะเรื่องของการเสริมสร้างความมั่นคงแข็งแรง เพื่อหวังธำรงรักษาให้เป็นศรีสง่าอยู่คู่กรุงรัตนโกสินทร์..."*



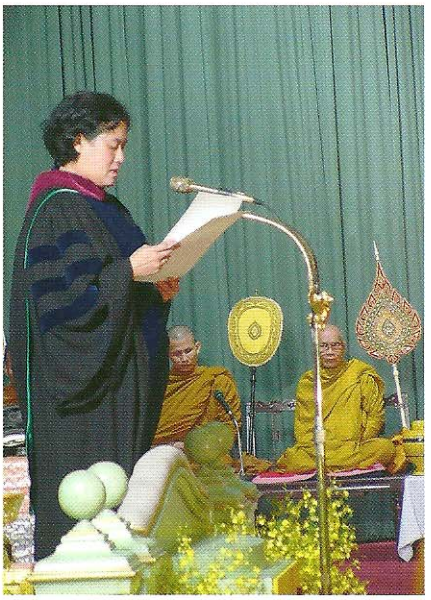


พิธีพระราชทานปริญญาบัตร

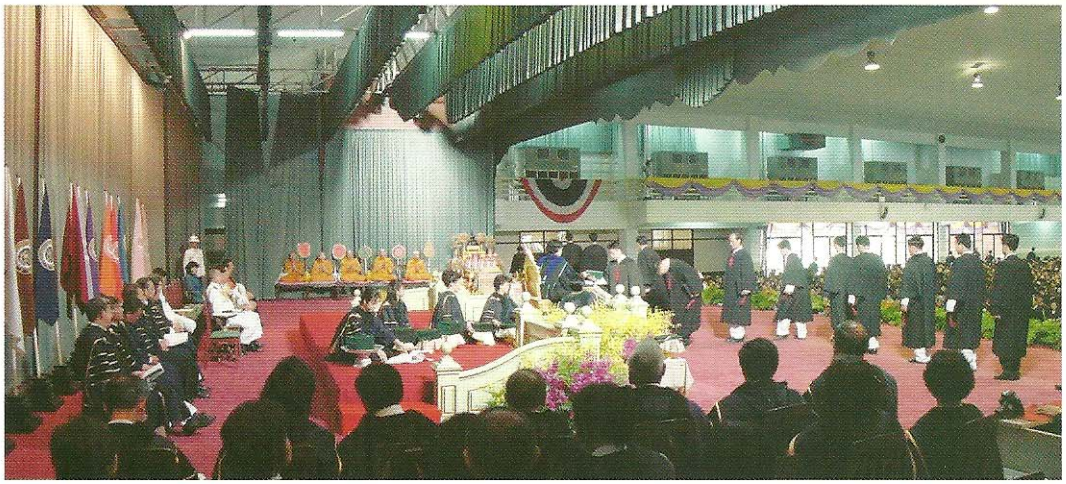
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จฯ ไปทรงประกอบพระราชกรณียกิจแทนพระองค์ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรครั้งแรกแก่ผู้สำเร็จการศึกษาจากวิทยาลัยครูทั่วราชอาณาจักรในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ เมื่อวันที่ ๒๕ - ๒๘ ตุลาคม ๒๕๒๔ (ภายหลังวิทยาลัยครูยกฐานะ เป็นสถาบันราชภัฏ) จากนั้นได้เสด็จฯ แทนพระองค์ไปพระราชทานปริญญาบัตรแก่ผู้สำเร็จการศึกษาจากสถาบันอุดมศึกษาทั่วประเทศ ดังมีรายชื่อต่อไปนี้ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยมหิดล มหาวิทยาลัยรามคำแหง มหาวิทยาลัยศิลปากร มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า วิทยาเขตเจ้าคุณทหารลาดกระบัง สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี มหาวิทยาลัยบูรพา มหาวิทยาลัยนเรศวร มหาวิทยาลัยมหาสารคาม มหาวิทยาลัยทักษิณ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี สถาบันเทคโนโลยีราชมงคลและวิทยาลัยพยาบาลสภากาชาดไทย

พ.ศ. ๒๕๓๘ เป็นเพียงปีเดียวที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ขณะดำรงพระยศพลโทหญิง เสด็จฯ แทนพระองค์ไปพระราชทานกระบี่และปริญญาบัตรแก่ผู้สำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า โรงเรียนนายเรือ โรงเรียนนายเรืออากาศ และวิทยาลัยแพทยศาสตร์พระมงกุฎเกล้า เมื่อวันที่ ๕ มิถุนายน ๒๕๓๘

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี เมื่อทรงดำรงพระอิสริยยศเป็นสมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าสิรินธรเทพรัตนสุดา กิติวัฒนาดุลโสภาคย์ เสด็จแทนพระองค์ครั้งแรกไปประทานประกาศนียบัตรผดุงครรภ์ อนุปริญญาบัตรพยาบาลและอนามัย อนุปริญญาบัตรพยาบาล







ผดุงครรภ์และอนามัย อนุปริญญาบัตรสาธารณสุขแก่ผู้สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยมหิดล เมื่อวันที่ ๗ กรกฎาคม ๒๕๒๐ ปัจจุบัน พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี-พระวรราชาทินัดดามาตุ เสด็จแทนพระองค์ไปประทานปริญญาบัตรและอนุปริญญาบัตรแก่พยาบาลผู้สำเร็จการศึกษาจากสถาบันต่างๆ

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงปฏิบัติพระราชภารกิจแทนพระองค์ในการพระราชทานปริญญาบัตรแก่ผู้สำเร็จการศึกษาจากสถาบันอุดมศึกษาจำนวนนับหมื่นๆ คนในแต่ละปีการศึกษา ทั้งนี้เพื่อเป็นสิริมงคล เป็นขวัญ กำลังใจแก่บัณฑิต การพระราชทานปริญญาบัตรเป็นการสืบทอดประเพณีที่พระมหากษัตริย์ทรงปฏิบัติต่อเนื่องกันมาเป็นเวลา ๗๓ ปีแล้ว นับตั้งแต่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระมหากรุณาธิคุณเสด็จฯ ไปพระราชทานปริญญาบัตรเป็นครั้งแรกแก่ผู้สำเร็จการศึกษาจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สถาบันอุดมศึกษาแห่งแรกของประเทศไทย ณ ตึกบัญชาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อวันที่ ๒๕ ตุลาคม ๒๔๗๓





โรงเรียนจิตรลดา

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งโรงเรียนจิตรลดาขึ้นภายในบริเวณพระที่นั่งอัมพรสถาน พระราชวังดุสิต เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๘ ต่อมาย้ายมาอยู่พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน ใน พ.ศ. ๒๕๐๐ โดยเปิดสอนนักเรียนตั้งแต่ชั้นอนุบาลจนถึงชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย และมีพระบรมราโชบายให้โรงเรียนรับนักเรียนทั่วไปโดยไม่จำกัดว่าจะต้องเป็นเชื้อพระวงศ์ ทรงเปิดโอกาสให้เยาวชนได้เข้ามาเรียนในโรงเรียน โดยไม่เลือกชั้นวรรณะ

ในปีการศึกษา ๒๕๒๖ เมื่อสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเจริญพระชนมายุ และทรงถึงพร้อมในด้านคุณวุฒิ ตลอดจนประสบการณ์ในการจัดการศึกษา จึงเป็นโอกาสอันเป็นมงคลยิ่งที่พระองค์ผู้ทรงเป็นศิษย์เก่าจิตรลดา ทรงรับอุปการะและพัฒนาโรงเรียนจิตรลดา สนองพระบรมราโชบายในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เกี่ยวกับโรงเรียนนี้สืบไป สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้ทรงพระราชนิพนธ์เรื่องโรงเรียนจิตรลดาไว้ ความตอนหนึ่ง ว่า



"...ภายหลังเมื่อข้าพเจ้าจบการศึกษาชั้นอุดมศึกษา จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สนองพระเดชพระคุณดูแลโรงเรียนจิตรลดา เพื่อที่จะได้ทรงมีเวลาประกอบพระราชกรณียกิจอื่นๆ ที่มีเพิ่มขึ้นตามลำดับ..."



ในระหว่างที่พระองค์ทรงรับผิดชอบและทรงดูแลโรงเรียนด้วยพระองค์เอง ได้มีพระราโชบายในการศึกษาพัฒนาโรงเรียนจิตรลดา ทั้งในด้านอาคารเรียน ด้านวิชาการ ด้านการบริหารและด้านโภชนาการ ดังปรากฏในบทพระราชนิพนธ์ เรื่อง **โรงเรียนจิตรลดา** ความตอนหนึ่ง ว่า

"...เรื่องของโรงเรียนมีความยากหลายอย่าง

๑. การสอบคัดเลือกเข้าโรงเรียน เป็นสิ่งที่ทำได้ แต่เมื่อเปิดรับสมัคร คนมาสมัครแยะ มีที่ให้เข้าไปได้ประมาณ ๑๐% ของผู้สมัครเท่านั้น จึงรับตามคะแนนสอบได้บ้าง ผู้ที่ข้าพเจ้ารู้จักครอบครัวของเขาบ้าง เกณฑ์แต่ละปีไม่แน่นอน จะวางกฎตายตัวก็ยาก เมื่อเป็นเช่นนี้จึงมีนักเรียนคละกันมาก ในระดับความรู้ อาจถือได้ว่าเป็นการท้าทาย บางคนมีปัญหามาก แล้วทางโรงเรียนสามารถแก้ไขจนนักเรียนนั้นประสบความสำเร็จในชีวิตไปก็มี

ข้อสำคัญ คือ ระดับการศึกษา ความสนใจของนักเรียนไม่เท่ากัน บางคนเรียนได้เร็ว บางคนเรียนได้ช้า มีปัญหาว่าควรจะจัดนักเรียนเรียนช้าและเร็วไว้คนละกลุ่มไหม หรือให้คละกัน

๒. เมื่อคัดเลือกนักเรียนเข้ามามาก โดยเห็นว่าครูบาอาจารย์ดีๆ มาสอนที่โรงเรียนนี้อยากจะให้มีผู้ได้รับประโยชน์จากการศึกษามาก ก็เกิดปัญหาว่าโรงเรียนจิตรลดาอยู่ในเขตพระราชฐาน ไม่สมควรนำคนเข้ามาพลุกพล่านมากจนเกินไป เมื่อมีคนมากย่อมเกิดปัญหาที่เห็นง่ายๆ คือ ปัญหาการจราจร โดยเฉพาะวันสอบเข้า แต่ถ้าคิดอีกอย่างคือเป็นการให้บริเวณเขตพระราชฐานให้มีประโยชน์แก่คนทั่วไป

๓. เมื่อมีนักเรียนมากก็ต้องมีอาคารเรียนมากพอ ก็ต้องสร้างขึ้นก็เป็นปัญหาเดียวกับข้อที่ ๒ คือ เป็นเขตพระราชฐาน การที่จะปลูกสร้างอะไรมากๆ ก็ไม่เหมาะนัก ที่บางแห่งควรปล่อยไว้เป็นพื้นที่สีเขียวบ้าง เมื่อมีอาคารมากก็ดูแลยากและสิ้นเปลือง ต้องพิจารณาเท่าที่จำเป็นเท่านั้น

๔. พยายามให้ระบบบริหารเป็นไปตามระเบียบของกระทรวงศึกษาธิการมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ก็ต้องค่อยๆ ทำ เพราะมีระเบียบจุกจิกแยะ ต้องคอยศึกษา เช่น เรื่องครู เรื่องอาหาร แผนการสอน แผนการบริหาร ก็ต้องค่อยๆ ทำไปให้เป็นระบบ จะได้ง่ายขึ้นต่อการบริหารโรงเรียนที่มีนักเรียนเป็นจำนวนมาก ให้โอกาสครูได้ไปศึกษาต่อ ไปรับการอบรมหรือสัมมนากับครูโรงเรียนอื่นๆ ทำงานเป็นกลุ่มร่วมกับโรงเรียนอื่น เพื่อเปรียบเทียบและให้ได้ความคิดใหม่ๆ ให้ทันต่อความเจริญของสังคมประเทศชาติ

๕. พยายามส่งเสริมวิชาการใหม่ๆ ในขณะเดียวกันกับการรักษาแนวทางเก่าๆ ที่ดีของเราไว้ ตามความเห็นของข้าพเจ้า นักเรียนชั้นเล็กๆ นั้นสมควรจะเรียนรู้จากประสบการณ์จากธรรมชาติให้มาก โรงเรียนจิตรลดานับว่าโชคดีกว่าโรงเรียนในเมืองอื่นๆ แยะ ที่มีอาณาเขตกว้างขวาง มีกิจกรรมที่เด็กสนใจมาก เช่น เด็กจะได้เพาะปลูกพืชผล ได้หัดดำนา ได้เห็นงานเกษตรหลายประเภท เมื่อขึ้นชั้นมัธยมจะต้องเรียนวิชาให้ลึกซึ้งเพื่อเรียนต่อชั้นสูงต่อไป จะต้องเรียนทางทฤษฎีมากขึ้น การทดลองให้ซึมซาบวิชาการด้วยตนเองอาจเสียเวลา ทำให้เรียนได้น้อย ในขณะเดียวกันก็จะต้องทำให้นักเรียนมีโอกาสรู้เห็นว่าวิชาการที่เรียนไปนั้นสามารถนำมาเป็นประโยชน์ได้อย่างไร โดยให้ไปรู้ไปเห็นหรือได้อ่านเรื่องราวของกิจกรรมต่างๆ ที่มีอยู่ในประเทศ ความเจริญก้าวหน้าของบ้านเมืองเราหรือต่างประเทศ

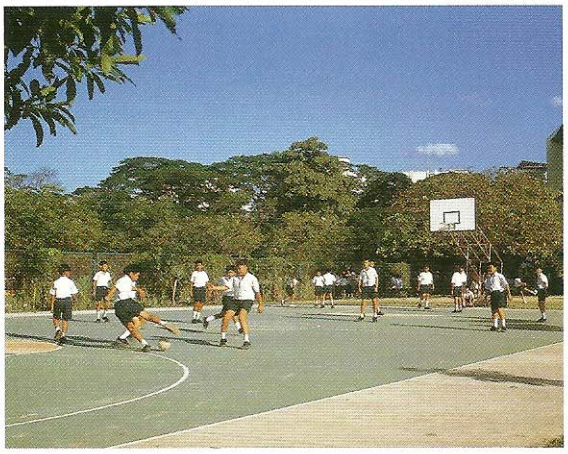
๖. พยายามส่งเสริมวิชาการต่างๆ ส่งเสริมการอ่าน การค้นคว้าของครูและนักเรียน ที่ไหนมีอะไรดีๆ ก็จะพยายามหามา อาจเกิดปัญหาว่าจะเป็นการขัดต่อนโยบายในการประหยัด ซึ่งการแก้ไขหรือคำตอบของข้อนี้อยู่ที่ผู้ใช้ว่าจะใช้สิ่งที่มีอยู่อย่างทะนุถนอมหรือใช้ให้มีประสิทธิภาพได้มากแค่ไหน และเพื่อทำงานส่งเสริมวิชาการ ข้าพเจ้าเองก็จะพยายามศึกษาให้กว้างขวางอยู่เสมอ

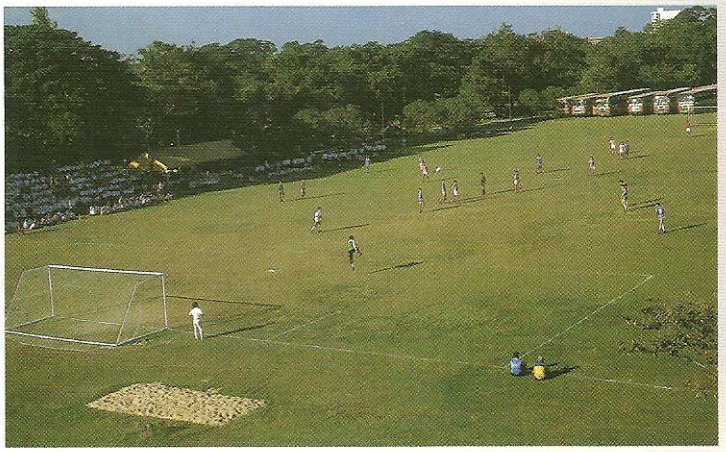
๗. แก้ปัญหาของนักเรียนแต่ละคนโดยเฉพาะ เท่าที่แล้วมาครูอาจารย์ของโรงเรียนมีความพยายามมากในด้านนี้ ทั้งผู้สอน และฝ่ายแนะแนว ซึ่งจะเน้นความเข้าใจและความเมตตาต่อกันในหมู่นักเรียน

๘. แนวการศึกษาที่ดีที่ข้าพเจ้ายึดถือก็ยังเป็นแนวเก่าๆ ที่ถือกันมาหลายสิบปี เป็นแนวที่ได้ทราบมาตั้งแต่เด็กและคิดว่าดี คือ การสร้างคนให้เป็นคนที่สมบูรณ์นั้น จะต้องเน้นความสำคัญ ๔ ด้าน

๑. พุทธิศึกษา คือ ความเป็นเลิศทางวิชาการ ให้ความรู้ทางหนังสือ ถ้าคนเราไม่มีความรู้ มีทรัพย์สมบัตินับแสนนับล้านก็รักษาไว้ไม่ได้

๒. จริยศึกษา ต้องสอนให้มีค่านิยมที่ถูกต้อง (อะไรถูกต้อง ต้องพูดกันยืดยาว) มีคุณธรรม ประพฤติตนตามทำนองครองธรรมกฎหมายบ้านเมือง ถ้าคนไม่สุจริตบ้านเมืองก็เจริญไปไม่ได้

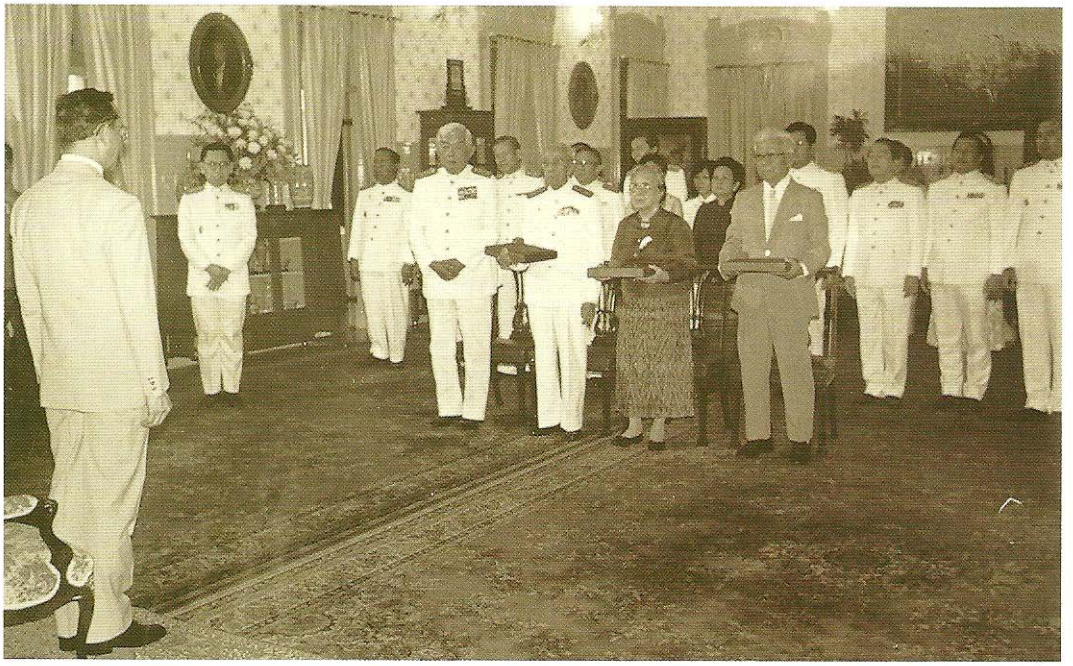




๓. หัตถศึกษา คนเราต้องมีศิลปะ มีความสามารถที่จะทำอะไรด้วยมือของตนเอง ไม่ใช้รู้แต่ทฤษฎีแล้วปฏิบัติไม่เป็น

๔. พลศึกษา เมื่อมีความรู้ความสามารถเป็นคนดีแล้ว ถ้าไม่รักษาสุขภาพร่างกายให้ดี ก็ไม่สามารถใช้ความรู้ของตนให้เป็นประโยชน์เท่าที่ควร ผู้มีสุขภาพอ่อนแอก็จะเรียนรู้ได้ไม่ดีนัก ปัจจุบันการศึกษาจึงเน้นในเรื่องสมรรถภาพร่างกายนักเรียนกันมาก สุดท้ายที่จะกล่าวคือ ในการทำงานด้านการศึกษา (หรือด้านอื่นๆ) ไม่เฉพาะแต่ในโรงเรียนจิตรลดา ข้าพเจ้าทำสุดความสามารถจะให้ดีที่สุด อย่างไรก็ตามโรงเรียนประกอบด้วยคนจำนวนมาก ทั้งครู เจ้าหน้าที่ และนักเรียน ที่มีความรู้ความคิดของตนเอง ไม่จำเป็นจะต้องเหมือนข้าพเจ้าคิดในด้านวิธีการ ข้าพเจ้าไม่เคยคิดทำตัวเป็นหมอสอนศาสนา สั่งสอนให้ใครๆ ทำอะไรต่างๆ แต่ก็หวังว่าทุกคนจะมีจุดมุ่งหมายเดียวกัน คือ พัฒนาคนหรือทรัพยากรมนุษย์ พูดง่ายๆ คือ สร้างคนมีความรู้ ไปประกอบอาชีพ พัฒนาชาติได้..."

การเรียนการสอนในโรงเรียนจิตรลดาที่ผ่านมามุ่งเน้นสายสามัญ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงตระหนักว่าสายวิชาชีพก็มีความสำคัญเช่นกัน จึงมีรับสั่งให้โรงเรียนจิตรลดาดำเนินการอย่างจริงจัง เมื่อวันที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๒๕๔๖ ซึ่งเป็นวันที่สมาคมนักเรียนเก่าจิตรลดาจัดเดินเทิดพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเจริญพระชนมพรรษา ๗๖ พรรษา เพื่อส่งเสริมและเปิดโอกาสให้นักเรียนที่มีความสนใจและมีความถนัดทางด้านสายอาชีพ ได้แสดงศักยภาพของตนเองอย่างเต็มความสามารถ ในการนี้โรงเรียนจิตรลดาได้รับความร่วมมือจากกระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา วิทยาลัยเทคนิคปทุมธานี และสถานประกอบการของเอกชนหลายแห่ง สามารถเปิดสอนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) ชั้นปีที่ ๑ ในปีการศึกษา ๒๕๔๗ สามสาขา ได้แก่ สาขางานคอมพิวเตอร์ธุรกิจ สาขางานการจัดการธุรกิจค้าปลีก และสาขางานช่างอิเล็กทรอนิกส์ โดยกำหนดเปิดเรียนภาคการศึกษาที่ ๑ ในวันที่ ๒๔ พฤษภาคม ๒๕๔๗ สถานที่เรียนใช้อาคาร ๖๐๔ และอาคาร ๖๐๕ (อาคารสหกรณ์พัฒนา) บริเวณสำนักพระราชวังสนามเสือป่า



ศิลปินแห่งชาติ

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ได้จัดทำโครงการศิลปินแห่งชาติมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๒๘ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสืบค้นสรรหาศิลปินผู้สร้างสรรค์ผลงานด้านศิลปะอันทรงคุณค่าของแผ่นดิน ยกย่อง เชิดชูเกียรติ ให้เป็นศิลปินแห่งชาติ เพราะเป็นทรัพยากรบุคคลสำคัญ ที่ได้สืบสานงานศิลปะของชาติให้เชื่อมโยงจากอดีตสู่ปัจจุบันและถ่ายทอดภูมิปัญญาของบรรพบุรุษในอดีตให้มีความรุ่งโรจน์สืบไปยังอนาคต ดังนั้นรัฐบาลในสมัยนายชวน หลีกภัย เป็นนายกรัฐมนตรี จึงกำหนดให้วันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ เป็นวันศิลปินแห่งชาติ เนื่องจากเป็นวันคล้ายวันพระบรมราชสมภพของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย พระผู้ทรงเป็นปฐมบรมศิลปินแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ในด้านต่างๆ เช่น กวีนิพนธ์ การดนตรี สถาปัตยกรรม ประติมากรรม และนาฏศิลป์ เป็นต้น

เมื่อวันที่ ๒๘ พฤศจิกายน ๒๕๒๘ คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ประกาศยกย่องเชิดชูเกียรติศิลปินแห่งชาติครั้งแรก ๔ สาขา ได้แก่ พลตรี หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ศิลปินแห่งชาติ สาขาวรรณศิลป์ นายมนตรี ตราโมท ศิลปินแห่งชาติ สาขาดนตรีไทย ท่านผู้หญิงแผ้ว สนิทวงศ์เสนี ศิลปินแห่งชาติ สาขานาฏศิลป์ และนายเฟื้อ หริพิทักษ์ ศิลปินแห่งชาติ สาขาทัศนศิลป์ ในการนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารีทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจแทนพระองค์ เสด็จฯ ไปพระราชทานโล่และเข็มเชิดชูเกียรติแก่ศิลปินทั้ง ๔ คน ในวันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๙ ซึ่งเป็นวันที่คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ได้น้อมเกล้าฯถวายพระราชสมัญญา **อัครศิลปิน** แด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องด้วยพระองค์ทรงศึกษาและทรงสร้างสรรค์





ผลงานศิลปะในด้านต่างๆ ได้แก่ วรรณศิลป์ ทัศนศิลป์ จิตรกรรม ประติมากรรม ศิลปการแสดง และหัตถกรรม

จาก พ.ศ. ๒๕๒๘ - ๒๕๔๖ ประเทศไทยมีศิลปินแห่งชาติ รวมทั้งสิ้น ๑๕๕ คน ศิลปินแห่งชาติจะเข้ารับพระราชทานโล่และเข็มเชิดชูเกียรติจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ยกเว้นใน พ.ศ. ๒๕๔๓ และ พ.ศ. ๒๕๔๔ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี เสด็จไปพระราชทานโล่และเข็มเชิดชูเกียรติแก่ศิลปินแห่งชาติ ประจำปี ๒๕๔๒ และ ๒๕๔๓

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงตระหนักว่า ความเจริญรุ่งเรืองทางด้านศิลปะของไทย ไม่ว่าจะเป็นด้านจิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม วรรณคดี และศิลปะการแสดง เกิดขึ้นและดำรงอยู่ได้เพราะศิลปินทั้งหลายช่วยกันอนุรักษ์สืบสาน และปรับประยุกต์ความงดงามให้สอดคล้องในแต่ละยุคแต่ละสมัย ทำให้ศิลปะของไทยดำรงความงามอันเป็นเอกลักษณ์อยู่ได้ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของสังคม จึงทรงติดตามความเป็นอยู่และพระราชทานกำลังใจแก่ศิลปินแห่งชาติ เช่น ในวันคล้ายวันเกิดของพลตรี หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช นายมนตรี ตราโมท และท่านผู้หญิงแผ้ว สนิทวงศ์เสนี พระองค์ทรงพระราชนิพนธ์บทร้อยกรองอวยพรวันเกิดพระราชทานแก่ศิลปินแห่งชาติทั้งสามคน

เมื่อมีผู้กราบบังคมทูลให้ทรงทราบว่า ครอบครัวของศิลปินแห่งชาติบางคนประสบความเดือดร้อนหรือประสบภัยพิบัติ พระองค์จะพระราชทานความช่วยเหลือทันทีด้วยความเต็มพระทัย เพื่อบรรเทาหรือดับความทุกข์ใจให้แก่ศิลปินแห่งชาตินั้นๆ หลายครั้งที่ทรงทราบว่าศิลปินแห่งชาติล้มป่วยต้องเข้ารักษาตัวในโรงพยาบาล พระองค์จะทรงรับเป็นคนไข้ในพระราชูปถัมภ์และเสด็จฯ ไปทรงเยี่ยมเป็นการส่วนพระองค์ พร้อมทั้งพระราชทานของเยี่ยมด้วย เมื่อศิลปินแห่งชาติคนใดถึงแก่กรรม สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี จะเสด็จฯ ไปพระราชทานเพลิงศพศิลปินแห่งชาติทุกครั้ง ด้วยน้ำพระทัยที่เปี่ยมพระเมตตาและพระกรุณาต่อศิลปินแห่งชาติ ยังความปลื้มปีติแก่ศิลปินแห่งชาติและครอบครัวอย่างหาที่สุดมิได้



มูลนิธิชัยพัฒนา

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีพระราชดำริจัดตั้ง **มูลนิธิชัยพัฒนา** เพื่อช่วยให้ประชาชนได้รับประโยชน์อย่างแท้จริง รวดเร็ว และไม่ตกอยู่ภายใต้ข้อจำกัดใดๆ

เป้าหมายที่สำคัญ คือ การสงเคราะห์ช่วยเหลือประชาชนให้มีความร่มเย็นเป็นสุข อยู่ดีกินดี อันนำไปสู่ความมั่นคงของประเทศ มูลนิธิชัยพัฒนาได้จดทะเบียนเป็นนิติบุคคลเมื่อวันที่ ๑๔ มิถุนายน ๒๕๓๑ ต่อมากระทรวงการคลังประกาศให้มูลนิธิฯ เป็นองค์การสาธารณกุศล ลำดับที่ ๑๖๙ เมื่อวันที่ ๘ กันยายน ๒๕๓๑ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเป็นนายกกิตติมศักดิ์ และสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเป็นประธานกรรมการ มูลนิธิชัยพัฒนามีวัตถุประสงค์เพื่อสนับสนุนการดำเนินงานตามโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ และโครงการพัฒนาอื่นๆ ส่งเสริมการพัฒนา สงเคราะห์และช่วยเหลือราษฎรในด้านเศรษฐกิจและสังคมให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น รวมทั้งดำเนินการใดๆ อันเป็นประโยชน์ต่อประชาชนและประเทศชาติเป็นส่วนรวม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานพระราชดำรัสให้ประชาชนทราบถึงแนวทางการดำเนินงานของมูลนิธิ ว่า

"...ช่วยในการให้มีสิ่งที่เป็นอุปกรณ์ หรือจะเป็นสิ่งที่เป็นปัจจัยให้สามารถที่จะทำการทำมาหากินโดยมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะเกี่ยวข้องกับโครงการในด้านการเกษตรก็ได้ทำมาก และในด้านเกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมก็ได้ทำ เพื่อที่จะให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตดีที่สุด เป้าหมายก็คือความเจริญรุ่งเรืองของประเทศชาติ ซึ่งถือว่าเป็นชัยชนะ..."

เพื่อให้การดำเนินงานบรรลุวัตถุประสงค์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้ง **ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ** ขึ้นตามภูมิภาคต่างๆ ภาคเหนือ มีศูนย์ศึกษาการพัฒนาฯ ห้วยฮ่องไคร้ จังหวัดเชียงใหม่ ภาคใต้มีศูนย์ศึกษาพัฒนาฯ พิกุลทอง จังหวัดนราธิวาส ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีศูนย์ศึกษาการพัฒนาฯ ภูพาน จังหวัดสกลนคร ภาคตะวันออก มีศูนย์ศึกษาการพัฒนาฯ อ่าวคุ้งกระเบน จังหวัดจันทบุรี ภาคกลาง มีศูนย์ศึกษาการพัฒนาฯ เขาหินซ้อน จังหวัดฉะเชิงเทรา เพื่อเป็นศูนย์รวมการศึกษาหาวิธีพัฒนาที่เหมาะสม โดยมุ่งเน้นปัญหาเร่งด่วนของทรัพยากร ๓ ด้าน คือ แหล่งน้ำ ที่ดิน และสิ่งแวดล้อม โครงการศูนย์ศึกษาการพัฒนาเหล่านี้เปรียบเสมือนพิพิธภัณฑ์ธรรมชาติ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีพระราชประสงค์จะทรงเน้นให้เป็น **ตัวอย่างแห่งความสำเร็จ**









สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ในฐานะทรงเป็นประธานกรรมการมูลนิธิชัยพัฒนา ทรงรับพระราชภาระในการประชุมพิจารณาจัดสรรงบประมาณของมูลนิธิเพื่อสนับสนุนโครงการต่างๆ เพื่อช่วยเหลือให้ประชาชนมีความร่มเย็นเป็นสุขอยู่ดีกินดีตามพระราชประสงค์ในการจัดตั้งมูลนิธิ เช่น พระราชทานเงินจากมูลนิธิชัยพัฒนา ๘๕๗,๖๐๕.๓๒ บาท เพื่อขยายเขตไฟฟ้า เจาะบ่อบาดาลและสร้างระบบประปาให้แก่ชุมชนในหมู่บ้านหินกอง หมู่ที่ ๖ ตำบลม่วงค่อม อำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี ซึ่งอพยพออกมาจากบริเวณพื้นที่สร้างอ่างเก็บน้ำของเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ นอกจากนั้น ทรงแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนจากการไม่มีที่ทำกินของราษฎร จำนวน ๗๘ ครอบครัว จากบ้านโนนสุพรรณ ตำบลชัยพร อำเภอบึงกาฬ จังหวัดหนองคาย ซึ่งต้องย้ายออกจากพื้นที่สร้างอ่างเก็บน้ำห้วยบังบาตร และทรงนำเรื่องนี้เข้าที่ประชุมคณะกรรมการมูลนิธิ เมื่อวันที่ ๙ มกราคม ๒๕๓๙ พร้อมทั้งพระราชทานพระราชดำริ ว่า

> *"...ราษฎรมีความต้องการที่ดินโดยเร็วเพราะเดือดร้อนมาก หากดำเนินการจัดซื้อที่ดินให้ใหม่โดยทางราชการ จะยุ่งยากเสียเวลา ควรให้มูลนิธิชัยพัฒนาดำเนินการจัดซื้อที่ดินไปก่อน..."*







มูลนิธิชัยพัฒนาได้ซื้อที่ดิน ๑,๒๐๐ ไร่ บริเวณหลังโรงเรียนบ้านทุ่งทรายจก ตำบลบ้านต้อง อำเภอเซกา จังหวัดหนองคาย เป็นเงิน ๖ ล้านบาท แล้วนำที่ดินมาจัดสรรให้เป็นที่อยู่และที่ทำกิน พร้อมจัดหาสิ่งอำนวยความสะดวกที่จำเป็น และจัดทำแผนพัฒนาอาชีพและรายได้

จะเห็นได้ว่า มูลนิธิชัยพัฒนาเป็นองค์การสาธารณกุศลที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเป็นประธานกรรมการนั้น ช่วยแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของราษฎรได้รวดเร็ว โครงการที่ให้ความช่วยเหลือแก่ราษฎรโดยตรง หรือผ่านหน่วยงานราชการต่างๆ มีจำนวนมากมาย และยังไม่รวมถึงการช่วยเหลือประชาชนของประเทศเพื่อนบ้าน เช่น โครงการพระราชทานความช่วยเหลือสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว





พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช
ทรงก่อตั้ง



มูลนิธิอานันทมหิดล

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงสนพระราชหฤทัยในความเป็นอยู่ของประชาชน โดยเฉพาะการสาธารณสุข จึงทรงพระราชดำริที่จะส่งเสริมและสนับสนุนให้นักศึกษาผู้แสดงความสามารถยอดเยี่ยม ได้มีโอกาสไปศึกษาวิชาความรู้ให้ถึงขั้นสูงสุดในประเทศที่พัฒนาแล้ว โดยไม่มีข้อผูกพันใดๆ ทั้งสิ้น เพื่อสำเร็จการศึกษากลับมาทำงานเป็นผู้เชี่ยวชาญในสาขาวิชาดังกล่าว ด้วยเหตุผลนี้ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งทุน **อานันทมหิดล** เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๘ เพื่อเป็นพระบรมราชานุสรณ์ในสมเด็จพระบรมเชษฐาธิราช พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานเงิน ๒๐,๐๐๐ บาท เป็นทุนเริ่มต้น และพระราชทานทุน **อานันทมหิดล** แก่ผู้สำเร็จการศึกษาวิชาแพทยศาสตร์เป็นประเดิม ต่อมาเมื่อวันที่ ๓ เมษายน ๒๕๐๒ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ เปลี่ยนทุน **อานันทมหิดล** เป็น **มูลนิธิอานันทมหิดล** และพระราชทานทุนในสาขาวิชาต่างๆ เพิ่มเป็นลำดับ

การพระราชทานทุน แยกเป็นแผนกต่างๆ ดังนี้ แผนกแพทยศาสตร์ แผนกวิทยาศาสตร์และวิศวกรรมศาสตร์ (ภายหลังพระราชทานพระบรมราชานุมัติให้แยกเป็นแผนกวิทยาศาสตร์ แผนกวิศวกรรมศาสตร์) แผนกเกษตรศาสตร์ แผนกธรรมศาสตร์ แผนกอักษรศาสตร์ แผนกทันตแพทยศาสตร์และแผนกสัตวแพทยศาสตร์

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงดำรงตำแหน่งนายกกิตติมศักดิ์ และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี เป็นประธานกรรมการบริหาร เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๘ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเอาพระทัยใส่นับตั้งแต่การพิจารณาบุคคลที่สมควรได้รับทุน และทรงติดตามผลการศึกษาของผู้รับทุนอย่างใกล้ชิด ทรงเป็นประธานกรรมการจัดหาทุนเพิ่มเติมให้แก่มูลนิธิ และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ผู้ได้รับทุนจากมูลนิธิอานันทมหิดลเข้าเฝ้าฯ กราบบังคมทูลลาไปศึกษาต่อ ณ ต่างประเทศ และกราบบังคมทูลรายงานเมื่อสำเร็จการศึกษาด้วย

ปัจจุบัน มีผู้ได้รับทุนสำเร็จการศึกษาแล้ว ๒๑๘ คน กลับมาทำงานในสาขาวิชาต่างๆ ทั้งในภาครัฐและภาคเอกชน และอยู่ระหว่างการศึกษา ๗๕ คน



มูลนิธิแม่ฟ้าหลวง ในพระบรมราชูปถัมภ์

สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ทรงเริ่มช่วยเหลือชาวเขาตามดอยต่างๆ ในถิ่นทุรกันดารมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๗ โดยทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ก่อตั้ง**มูลนิธิส่งเสริมผลผลิตชาวเขาไทย** ในพระอุปถัมภ์ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๕ และเปลี่ยนจากพระอุปถัมภ์เป็นพระราชูปถัมภ์ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๔ เพื่อพัฒนาให้ชาวเขาพึ่งตนเองได้ และพัฒนาเยาวชนชาวเขาด้านการศึกษา ต่อมาเปลี่ยนชื่อมูลนิธิส่งเสริมผลผลิตชาวเขาไทย เป็น**มูลนิธิแม่ฟ้าหลวงในพระราชูปถัมภ์ สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี** เมื่อวันที่ ๑๑ เมษายน ๒๕๒๘ และเพิ่มวัตถุประสงค์ในเรื่องการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม การแก้ไขสิ่งแวดล้อมในชุมชน เสื่อมโทรม และการช่วยเหลือชาวชนบทที่ยากไร้ ใน พ.ศ. ๒๕๓๐ จึงเริ่มโครงการพัฒนาดอยตุง ครอบคลุมพื้นที่อำเภอแม่ฟ้าหลวงและอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ รับมูลนิธิแม่ฟ้าหลวงไว้ใน**พระบรมราชูปถัมภ์** เมื่อสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีสวรรคต ใน พ.ศ. ๒๕๓๘ และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเป็นนายกกิตติมศักดิ์ของคณะกรรมการมูลนิธิฯ ด้วยมีพระบรมราชวินิจฉัยว่า สมเด็จพระเทพ-

รัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี โปรดงานพัฒนาฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม งานส่งเสริมการศึกษาในพื้นที่ชนบทห่างไกลความเจริญ และงานพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนด้อยพัฒนา ทั้งยังเสด็จฯ เฝ้าฯ สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี เพื่อทรงสดับฟังพระราชวินิจฉัยในเรื่องการพัฒนา ณ พระตำหนักดอยตุงเป็นเนืองนิจ จึงเป็นปัจจัยส่งเสริมให้ทรงปฏิบัติงานของมูลนิธิแม่ฟ้าหลวงฯ สืบต่อได้ทันที

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ได้เสด็จฯ ไปประทับแรม ณ พระตำหนักดอยตุง เพื่อทรงติดตามผลงานของมูลนิธิแม่ฟ้าหลวง ในพระบรมราชูปถัมภ์ และเสด็จฯ ไปทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจในพื้นที่จังหวัดเชียงรายและจังหวัดใกล้เคียงสม่ำเสมอ พระราชดำริที่พระราชทานล้วนก่อให้เกิดประโยชน์ต่อเจ้าหน้าที่และประชาชนในพื้นที่ ทั้งในระดับการบริหารงาน ด้านการศึกษา ด้านการเกษตร เป็นต้น

ในด้านการศึกษา สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จฯ ไปทรงงานในเขตพัฒนาดอยตุง เมื่อวันที่ ๕-๗ มีนาคม ๒๕๔๐ และทรงริเริ่ม**โครงการบ้านป่าซางนาเงิน เพื่อจัดตั้งศูนย์การเรียนบ้านป่าซางนาเงิน** เป็นโรงเรียนนำร่องตามโครงการจัดการศึกษาในรูปแบบใหม่ โดยให้หน่วยงานจัดการเรียนการสอนร่วมกัน กล่าวคือ สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดเชียงราย ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน จังหวัดเชียงราย กองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดนที่ ๓๒ สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดเชียงราย สำนักงานสาธารณสุขอำเภอแม่ฟ้าหลวง และศูนย์ส่งเสริมการเกษตรที่สูงดอยตุง ร่วมจัดส่งครูหรือข้าราชการในสังกัดผลัดเปลี่ยนกันให้ความรู้แก่นักเรียนชาวไทยภูเขา

หลักการสำคัญของศูนย์การเรียนบ้านป่าซางนาเงิน คือ การจัดการศึกษาให้เด็กชาวไทยภูเขาได้รับความรู้ตามมาตรฐานของสำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติ (สปช.) โดยใช้ชุมชนเป็นฐานการเรียนรู้ในลักษณะผสมผสานระหว่างหน่วยงานต่างๆ ในพื้นที่ เน้นการเรียนคู่ไปกับการทำงานที่เหมาะกับสภาพแวดล้อมของท้องถิ่น ศูนย์การเรียนบ้านป่าซางนาเงินเริ่มเปิดสอนตั้งแต่วันที่ ๓ พฤศจิกายน ๒๕๔๐

ทุกครั้งที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จฯ ไปประทับแรมที่พระตำหนักดอยตุง มักเสด็จทอดพระเนตรพื้นที่ทรงงานโครงการพัฒนาดอยตุงตามพระราชดำริในสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีและพระราชดำริของพระองค์ โดยทรงพระดำเนินท่องธรรมชาติเพื่อทอดพระเนตรป่าไม้เบญจพันธุ์ การอนุรักษ์ต้นน้ำ ไร่กาแฟ ไร่ต้นแมคคาเดเมีย ไร่พีช สวนผลไม้ โรงเพาะชำ โรงเพาะเนื้อเยื่อ โรงทอผ้า โรงคั่วกาแฟ โรงทำกระดาษสา โรงทำกระถางจากหญ้าแฝก และโรงทำเครื่องกระเบื้อง เป็นต้น นอกจากนั้นทรงนำพระราชอาคันตุกะ หรืออาคันตุกะไปเยี่ยมชมกิจการของมูลนิธิแม่ฟ้าหลวงฯ เช่น การต้อนรับนายหนูฮัก ประธานประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๘ การเลี้ยงถวายพระกระยาหารค่ำ ณ ไร่แม่ฟ้าหลวง และการถวายเลี้ยงพระกระยาหารกลางวัน ณ พระตำหนักดอยตุง แด่สมเด็จพระราชินีนาถ มาเกอร์เร็ตเธอร์ที่ ๒ แห่งเดนมาร์ก เจ้าชายอังริค พระสวามี และเจ้าชายเฟรเดอริก มกุฎราชกุมารเดนมาร์ก เมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๔



มูลนิธิรางวัลสมเด็จเจ้าฟ้ามหิดล ในพระบรมราชูปถัมภ์

เมื่อวันที่ ๙ กรกฎาคม ๒๕๓๔ คณะรัฐมนตรีมีมติให้จัดตั้ง **มูลนิธิรางวัลมหิดล ในพระบรมราชูปถัมภ์** เนื่องในโอกาสที่องค์การศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ มีมติให้ประกาศเทิดพระเกียรติและเฉลิมฉลองวันคล้ายวันพระราชสมภพในสมเด็จพระมหิตลาธิเบศร อดุลยเดชวิกรม พระบรมราชชนก ครบ ๑๐๐ ปี ในวันที่ ๑ มกราคม ๒๕๓๕ ด้วยทรงเป็นนักมนุษยธรรม ผู้มีผลงานดีเด่นเพื่อส่วนรวมด้านการศึกษา แพทยศาสตร์ การแพทย์และการสาธารณสุข คณะแพทยศาสตร์ ศิริราชพยาบาล มหาวิทยาลัยมหิดล ได้ร่วมเฉลิมฉลองกับหน่วยงานอื่นๆ อีกหลายองค์กรในประเทศไทย และรัฐบาลได้จัดตั้งมูลนิธิรางวัลมหิดล ในพระบรมราชูปถัมภ์ เพื่อเป็นพระราชอนุสรณ์และเพื่อเผยแพร่พระเกียรติคุณแห่งสมเด็จพระมหิตลาธิเบศร อดุลยเดชวิกรม พระบรมราชชนก ผู้ทรงบำเพ็ญประโยชน์ต่อวงการแพทย์ การสาธารณสุข การพยาบาล การเภสัชกรรม ทันตศึกษา การประมง กองทัพเรือและการศึกษาของประเทศอเนกอนันต์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เกี่ยวกับการแพทย์ของประเทศไทย ทรงทำนุบำรุงโรงเรียนราชแพทยาลัย อีกทั้งพระราชทานทรัพย์ส่วนพระองค์ สร้างอาคารเรียนและหอผู้ป่วยรวมทั้งทรงเป็นผู้แทนรัฐบาลไทยในการเจรจากับมูลนิธิร็อกกี้เฟลเลอร์ให้มาช่วยเหลือปรับปรุงการแพทย์ของไทย เป็นการวางรากฐานให้การแพทย์ของไทยเจริญรุ่งเรืองทัดเทียมอารยประเทศในปัจจุบัน จึงทรงได้รับการถวายพระสมัญญาว่า **องค์บิดาแห่งการแพทย์แผนปัจจุบันของไทย** และ **องค์บิดาแห่งการสาธารณสุขของไทย** ต่อมาได้เปลี่ยนชื่อมูลนิธิฯ เป็น **มูลนิธิรางวัลสมเด็จเจ้าฟ้ามหิดล ในพระบรมราชูปถัมภ์** เมื่อวันที่ ๒๘ กรกฎาคม ๒๕๔๐ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ รับไว้ในพระบรมราชูปถัมภ์ตั้งแต่ต้น และสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเป็นประธานกรรมการมูลนิธิฯ

แต่ละปี มูลนิธิฯ จะพิจารณามอบรางวัลสมเด็จพระเจ้าฟ้ามหิดล จำนวน ๒ รางวัล ให้แก่บุคคลหรือองค์กรที่มีผลงานโดดเด่นทางด้านการแพทย์ ๑ รางวัล และทางด้านสาธารณสุข ๑ รางวัล ดังนั้น บุคคลหรือองค์กรใดองค์กรหนึ่งทั่วโลกสามารถส่งแบบฟอร์มการเสนอชื่อบุคคลหรือชื่อองค์กรที่สมควรได้รับรางวัลสมเด็จเจ้าฟ้ามหิดล ไปยังสำนักเลขาธิการมูลนิธิฯ ก่อนวันที่ ๓๑ พฤษภาคมของทุกปี และจะมีการพิจารณาตัดสินประมาณเดือนพฤศจิกายน ผลการตัดสินจะประกาศให้ทราบในเดือนธันวาคม ส่วนพิธีพระราชทานรางวัลจะกำหนดในเดือนมกราคมปีถัดไป รางวัลที่พระราชทานประกอบด้วย เหรียญรางวัล ประกาศนียบัตรและเงินรางวัล รางวัลละ ๕๐,๐๐๐ ดอลลาร์สหรัฐอเมริกา

มูลนิธิรางวัลสมเด็จเจ้าฟ้ามหิดล ในพระบรมราชูปถัมภ์ ได้มอบรางวัลครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๕ จนถึงปัจจุบันมีผู้เข้ารับพระราชทานรางวัล รวม ๓๗ ราย





ทุนการศึกษาโนวาร์ตีสเฉลิมพระเกียรติ ๗๒ พรรษา

เนื่องในมหามงคลสมัยเฉลิมพระชนมพรรษา ๖ รอบในวันที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๔๒ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้จัดตั้งทุนการศึกษาโนวาร์ตีสเฉลิมพระเกียรติ ๗๒ พรรษา โดยบริษัทโนวาร์ตีส (ประเทศไทย) จำกัด ได้ทูลเกล้าฯ ถวายเงินในการจัดตั้งทุนดังกล่าว สำหรับการศึกษาระดับปริญญาโทในประเทศ จำนวน ๕ ทุน สลับกับปริญญาโทหรือการฝึกอบรม ณ สถาบันทางการศึกษาในต่างประเทศ จำนวน ๑ ทุน ทุกปี ทุนการศึกษาดังกล่าวไม่มีข้อผูกพันใดๆ ทั้งสิ้น

วัตถุประสงค์ของทุน เพื่อเป็นเงินทุนสนับสนุนการศึกษาระดับปริญญาโทสาขาเกษตรศาสตร์ วิทยาศาสตร์ แพทย์ พยาบาล ฯลฯ โดยวิทยานิพนธ์ที่ค้นคว้าวิจัยจะต้องเป็นประโยชน์ต่อโครงการพัฒนาตามพระราชดำริ หรือที่คณะกรรมการพิจารณาทุนฯ เห็นสมควร

การคัดเลือกผู้รับทุน ผู้รับทุนต้องเป็นข้าราชการหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐบาล มูลนิธิ องค์การเพื่อการพัฒนาชนบทในประเทศไทย และปฏิบัติงานเกี่ยวข้องกับสาขาวิชาที่จะไปศึกษาต่อไม่ต่ำกว่า ๓ ปี ด้วยความเสียสละ อุทิศเวลาเพื่อหน้าที่การงาน จนได้รับความนิยมชมเชย สามารถสอบผ่านเข้าเป็นนักศึกษาในสาขาวิชาตามที่กำหนดไว้ในวัตถุประสงค์ อายุไม่เกิน ๔๐ ปีบริบูรณ์ สุขภาพอนามัยดี บุคลิกดีและความประพฤติดี สำหรับผู้รับทุนการศึกษาต่างประเทศ ต้องสอบผ่านภาษาอังกฤษ THE BRITISH COUNCIL หรือ TOEFL ได้คะแนนระดับสูงพอที่จะไปศึกษาหรือฝึกอบรมในต่างประเทศ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเป็นผู้รับผิดชอบในการพิจารณาคัดเลือกผู้สมควรได้รับทุนดังกล่าว จนถึงปัจจุบันมีผู้ได้รับทุนแล้ว ๑๙ คน



มูลนิธิสายใจไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์

มูลนิธิสายใจไทย เป็นมูลนิธิที่ก่อตั้งขึ้นเมื่อวันที่ ๒ เมษายน ๒๕๑๘ เพื่อช่วยเหลือทหาร ตำรวจ และพลเรือนที่บาดเจ็บทุพพลภาพและเสียชีวิตจากการต่อสู้ป้องกันประเทศ โดยสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี เป็นองค์ประธานมูลนิธิฯ ด้วยทรงตระหนักว่า สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเป็นผู้มีพระทัยอ่อนโยน ทรงพระเมตตา และทรงเอาพระทัยใส่ในทุกข์สุขของผู้อื่นอยู่เสมอ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้พระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์จำนวนหนึ่งเป็นทุนเริ่มแรก และมีผู้มีจิตศรัทธาทูลเกล้าฯ ถวายสมทบโดยเสด็จพระราชกุศลอีกเป็นจำนวนมาก พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ รับมูลนิธิสายใจไทยไว้ในพระบรมราชูปถัมภ์

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเล่าพระราชทานเกี่ยวกับมูลนิธิฯ นี้ไว้ในหนังสือเรื่อง **สมเด็จแม่กับการศึกษา** ความตอนหนึ่ง ว่า

> *"...พวกข้าพเจ้าในมูลนิธิสายใจไทยก็ได้ช่วยกันทำงานอย่างเต็มความสามารถ และด้วยความภาคภูมิใจที่ทรงไว้วางพระราชหฤทัยให้กระทำการอย่างอิสระทั้งงานประจำวัน การจ่ายเงินประจำเดือน หรือในเวลามีผู้เสียชีวิต... ด้วยความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ และมุ่งเจริญรอยตามเบื้องพระยุคลบาท..."*







มูลนิธิฯ ได้จัดตั้งหน่วยฝึกอาชีพแบบครบวงจรให้แก่สมาชิกซึ่งเป็นผู้เสียสละเพื่อประเทศชาติ ให้สามารถเลี้ยงชีพและดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่า นอกจากนั้น ยังทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มูลนิธิฯ สนับสนุนศูนย์สิรินธรเพื่อการฟื้นฟูสมรรถภาพทางการแพทย์แห่งชาติในการผลิตขาเทียมของมูลนิธิขาเทียมในสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี เพื่อช่วยเหลือจัดทำขาเทียมให้แก่ประชาชนผู้พิการโดยทั่วไปอีกด้วย

ทุกวันปีใหม่ จะเสด็จฯ ไปยังโรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้า พระราชทานของเยี่ยมทหารทุกปี

สภากาชาดไทย

สภากาชาดไทย เป็นองค์กรกุศลเพื่อมนุษยธรรม ให้ความช่วยเหลือผู้เจ็บป่วย ผู้ประสบภัยพิบัติ ผู้ตกทุกข์ได้ยากทั้งในยามปกติและยามสงคราม โดยไม่เลือกเพศ วัย ชาติ ชั้นวรรณะ เชื้อชาติ ภาษา และอุดมการณ์ทางการเมือง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงดำรงตำแหน่งพระบรมราชูปถัมภก สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงดำรงตำแหน่งองค์สภานายิกาสภากาชาดไทย สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงดำรงตำแหน่งอุปนายิกาผู้อำนวยการสภากาชาดไทย ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๒๐ และเสด็จฯ ไปทรงเป็นประธานในการประชุมกรรมการสภากาชาดไทย ครั้งแรก ในวันที่ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๒๐ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีการจัดระเบียบการเงินทั่วไป การเงินเฉพาะเรื่องและการใช้จ่ายให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของผู้บริจาค

สภากาชาดไทยมีโรงพยาบาล ๒ แห่ง คือ โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ และโรงพยาบาลสมเด็จพระบรมราชเทวี อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี สถานีกาชาด ๑๒ แห่ง บ้านพักคนชราเฉลิมราชกุมารี จังหวัดนครปฐม บ้านพักคนชราสยามบรมราชกุมารี จังหวัดกาญจนบุรี มูลนิธิสงเคราะห์เด็กของสภากาชาดไทยซึ่งจัดตั้งขึ้นโดยพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ด้วยทรงห่วงใยเด็กกำพร้าของสภากาชาดไทย และทรงรับเป็นประธานมูลนิธิฯ ด้วย



ภารกิจหลักของสภากาชาดไทย คือ การให้การบริการทางการแพทย์และสุขภาพอนามัย การบริการโลหิต การบรรเทาทุกข์ และการส่งเสริมคุณภาพชีวิต ส่วนที่สนับสนุนสภากาชาดไทย ได้แก่ เหล่ากาชาดจังหวัดของแต่ละจังหวัดจัดทำโครงการเพื่อช่วยเหลือประชาชนในท้องถิ่นของตน สมาชิกอาสากาชาดที่ร่วมทำงานช่วยกิจกรรมของสภากาชาดไทย เป็นผู้อาสาสมัครทำงานโดยไม่มีผลประโยชน์ตอบแทน สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรม-









ราชกุมารี ทรงเป็นขวัญและเป็นกำลังใจแก่ผู้ปฏิบัติงานเสมอมา เช่น เสด็จฯ เยี่ยมแพทย์พยาบาล และเจ้าหน้าที่ประจำสถานีกาชาดต่างๆ แล้วยังทรงรับสมาคมศิษย์เก่าพยาบาลสภากาชาดไทยไว้ในพระราชูปถัมภ์ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๙ นอกจากนี้ ยังทรงลงพระนามาภิไธยในใบอนุปริญญาบัตรและใบปริญญาบัตรของผู้สำเร็จการศึกษาจากวิทยาลัยพยาบาลสภากาชาดไทยด้วยพระองค์เองทุกฉบับ ตั้งแต่ปีการศึกษา ๒๕๒๐ จนถึงปัจจุบัน ทำให้ผู้ได้รับพระราชทานซาบซึ้งในพระกรุณาธิคุณเป็นอย่างยิ่ง ทั้งยังเสด็จฯ ไปพระราชทานเหรียญกาชาดสรรเสริญ และเหรียญกาชาดสมนาคุณชั้นที่ ๑ แก่ผู้มีอุปการคุณหรือสนับสนุนกิจการของสภากาชาดไทย

นอกจากพระราชภารกิจภายในประเทศแล้ว สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ยังทรงปฏิบัติหน้าที่ในการประสานความร่วมมือระหว่างประเทศด้วย เช่น ทรงเข้าร่วมประชุมผู้นำสภากาชาดและสมาชิกเสี้ยววงเดือนแดงกลุ่มประเทศอาเซียนทุกครั้ง เมื่อประเทศไทยเป็นเจ้าภาพการประชุม พระองค์จะทรงเป็นประธานการประชุมเสมอ พระองค์เคยเสด็จฯ เยี่ยมองค์การกาชาดสากล ณ นครเจนีวาหลายครั้ง และทรงให้การต้อนรับผู้นำระดับสูงของต่างประเทศในฐานะพระราชอาคันตุกะที่ให้เกียรติเยี่ยมชมกิจการของสภากาชาดไทยด้วยพระองค์เอง

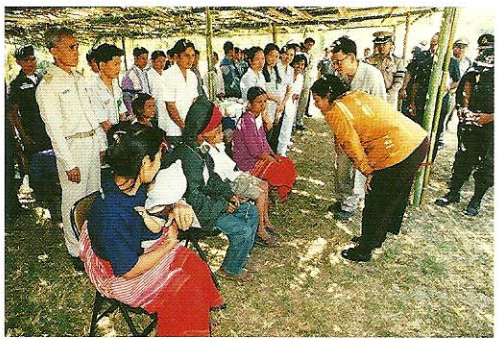




พระราชภารกิจเพื่อปวงประชา

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ได้มีพระราชดำรัสในส่วนที่เกี่ยวกับการศึกษาไว้ ว่า

"...ข้าพเจ้าได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการศึกษาทุกระดับเมื่อมีโอกาส โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อตามเสด็จไปต่างจังหวัด ข้าพเจ้ามักหาเวลาไปดูโรงเรียนต่างๆ เพื่อหาความรู้ ถ้าช่วยอะไรได้ก็จะช่วย ประเทศเรามีโรงเรียนค่อนข้างจะทั่วถึง ฉะนั้น โรงเรียนจึงเป็นแหล่งที่จะช่วยเผยแพร่ความรู้และบริการของราชการให้เข้าถึงชุมชนได้อย่างดี ทั้งด้านเกษตร การประกอบอาชีพแขนงต่างๆ และด้านสาธารณสุข..."




พระราชกรณียกิจในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทางด้านการศึกษานั้น มีอเนกประการทั้งระดับการศึกษาก่อนการประถมศึกษา จนถึงระดับอุดมศึกษา ทั้งที่เป็นโครงการเกี่ยวข้องกับการศึกษาโดยตรง และโครงการที่ส่งเสริมการศึกษาของเด็กและเยาวชน เช่น กองทุนพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร (กพด.) ทุนการกุศลสมเด็จพระเทพฯ การจัดตั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก การจัดตั้งโรงเรียนอนุบาล โรงเรียนประถมศึกษา โรงเรียนมัธยมศึกษา การจัดการเรียนการสอนระดับต่างๆ ดนตรีศึกษา ห้องสมุดโรงเรียน การจัดโครงการอาหารกลางวัน และงานส่งเสริมโภชนาการในท้องถิ่นชนบทที่ยากจนและทุรกันดารเพื่อพัฒนาสุขภาพพลานามัยของเด็กและเยาวชน การศึกษาค้นคว้าข้อสนเทศด้วยภาพถ่ายดาวเทียม และการจัดตั้งกองทุนเพื่อส่งเสริมการศึกษา พระองค์มีพระอัจฉริยภาพในการสอนจนเป็นที่ประจักษ์ชัด และมีพระจริยวัตรของความเป็นครูที่งดงามอันเป็นแบบอย่างแก่ครูทั้งหลาย พระราชกรณียกิจทางด้านการศึกษาส่วนใหญ่เกิดประโยชน์แก่การพัฒนาสังคมและการพัฒนาการศึกษา พระองค์มีพระราชปณิธานที่จะช่วยให้ราษฎรได้รับการศึกษาเพื่อเป็นกำลังสำคัญที่มีคุณภาพของประเทศชาติต่อไป ดังพระราชปรารภว่า

"...การพัฒนาคนให้เป็นกำลังของชาติที่มีประสิทธิภาพเป็นเรื่องที่ควรทำ วิธีการสร้างคนให้ดีที่สุด ก็คือ การให้การศึกษา..."

จากพระราชปรารภนี้เอง สถาบันการศึกษาต่างๆ จึงได้รับพระกรุณาธิคุณเป็นล้นพ้นจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทั้งการสนับสนุนจากเงินพระราชทานเพื่อจัดโครงการศึกษาต่างๆ ในโรงเรียน และจากแนวพระราชดำริเพื่อสนับสนุนและส่งเสริมการศึกษา จึงมีการทดลองโครงการต่างๆ ตามแนวพระราชดำริ ก่อให้เกิดประโยชน์อย่างยิ่งต่อวงการศึกษา



กองทุนพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร (กพด.)

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ได้โดยเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ไปทรงเยี่ยมราษฎรทั่วทุกภาคของประเทศ ทรงพบปัญหาความยากจนและชีวิตความเป็นอยู่ที่แร้นแค้นของประชาชนด้วยพระองค์เอง โดยเฉพาะทรงเป็นห่วงคุณภาพชีวิตของเยาวชนในชนบทที่เป็นโรคขาดอาหารและมีมาตรฐานทางการศึกษาต่ำ ซึ่งทำให้ไม่สามารถศึกษาหาความรู้เพื่อกลับไปพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของครอบครัวและชุมชนให้ดีขึ้นได้

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี จึงได้ทรงเริ่มทดลองโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๓ โดยนำร่องที่โรงเรียนในจังหวัดกาญจนบุรี ๓ โรง และขยายงานต่อมาในพื้นที่อื่นๆ พร้อมกับขยายงานออกไปในอีกหลายโครงการ

วัตถุประสงค์ของโครงการต่างๆ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร ทั้งทางด้านโภชนาการ สุขภาพ อนามัย การศึกษา อาชีพ ความเป็นอยู่ และสภาพแวดล้อม การดำเนินงานมีหลายโครงการ เช่น

๑. โครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน

๒. โครงการส่งเสริมคุณภาพการศึกษา



๓. โครงการนักเรียนในพระราชานุเคราะห์

๔. โครงการฝึกอาชีพ

๕. โครงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๖. โครงการควบคุมโรคขาดสารไอโอดีน

๗. โครงการส่งเสริมสหกรณ์

๘. โครงการส่งเสริมโภชนาการ และสุขภาพอนามัยแม่และเด็กในถิ่นทุรกันดาร

๙. โครงการหน่วยแพทย์พระราชทาน

ฯลฯ

นอกจากโครงการดังกล่าวข้างต้นแล้ว ยังมีโครงการพัฒนาพื้นที่เฉพาะเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้น

การดำเนินงานโครงการพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร ครอบคลุมโรงเรียนและหมู่บ้านกว่า ๕๐๐ แห่งใน ๕๒ จังหวัดชายแดนรอบประเทศ ได้รับความร่วมมือจากหน่วยราชการต่างๆ โดยใช้พระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ และเงินที่องค์การและเอกชนทูลเกล้าฯ ถวาย เพื่อโดยเสด็จพระราชกุศล

เนื่องในโอกาสที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเจริญพระชนมายุครบ ๓ รอบ ในปี ๒๕๓๔ คณะผู้ร่วมดำเนินโครงการฯ ทั้งภาครัฐและเอกชนได้ร่วมกันจัดตั้ง **กองทุนพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร (กพด.)** น้อมเกล้าฯ ถวายเพื่อใช้ในกิจการต่างๆ ของโครงการฯ



ทุนการกุศลสมเด็จพระเทพฯ

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงจัดตั้ง **ทุนการกุศลสมเด็จพระเทพฯ** ขึ้นเมื่อวันที่ ๒ เมษายน ๒๕๔๐ สำนักงานอยู่ที่อาคารชัยพัฒนา ถนนราชวิถี กรุงเทพฯ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้การสงเคราะห์ช่วยเหลือในกิจการเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรม การแพทย์ การสาธารณสุข การศึกษา การศาสนา การกีฬา ทหาร ตำรวจ เด็กและเยาวชน คนพิการ ผู้ประสบสาธารณภัย ผู้ได้รับความทุกข์ยากเดือดร้อนและอื่นๆ ตามที่ประธานทรงเห็นสมควร

เงินทุนเริ่มแรกได้แก่ เงินที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี พระราชทาน จำนวน ๑,๐๐๐ ล้านบาท มีคณะกรรมการบริหาร โดยพระองค์ทรงดำรงตำแหน่งประธานกรรมการบริหาร

ตราสารทุนการกุศลสมเด็จพระเทพฯ ได้กำหนดรายละเอียดวิธีบริหารทุน การเบิกจ่ายทุน การเงินการบัญชี และกำหนดว่าถ้าทุนการกุศลสมเด็จพระเทพฯ ต้องล้มเลิกไปโดยมติเอกฉันท์ของที่ประชุมคณะกรรมการบริหารหรือโดยเหตุใดๆ ก็ตาม ให้ทรัพย์สินทั้งหมดของทุนฯ ที่เหลืออยู่ตกเป็นกรรมสิทธิ์แก่มูลนิธิชัยพัฒนา



การศึกษาระดับอนุบาลและเด็กเล็ก

ในส่วนของการศึกษาระดับก่อนการประถมศึกษา สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงสนพระทัยเด็กก่อนวัยเรียน ทรงเห็นว่า เด็กในวัยนี้เป็นพื้นฐานสำคัญของประเทศ หากการเลี้ยงดูเด็กและให้การศึกษาอบรมอย่างถูกต้องตามหลักวิชาการศึกษาแล้ว เด็กจะเจริญเติบโตเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพทั้งทางร่างกาย ทางจิตใจ และทางสติปัญญา ด้วยเหตุนี้ จึงเอาพระทัยใส่ในการจัดการศึกษาเด็กก่อนวัยเรียน ทั้งเด็กปกติ และเด็กที่พิการ เช่น เด็กหูหนวก ตาบอด และปัญญาอ่อน ทรงเห็นว่าหากเด็กพิการได้รับการศึกษาที่ถูกต้อง เขาจะช่วยเหลือตนเองได้ ไม่เป็นภาระของสังคม จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีการศึกษาค้นคว้าการจัดการเรียนการสอนทั้งเด็กปกติ และเด็กพิการ ให้เด็กพิการทางตาเรียนร่วมกับเด็กปกติ ทั้งในระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอาชีวศึกษา และนำผลการทดลองขยายผลต่อไป แนวพระราชดำริต่างๆ จะส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพการจัดการเรียนการสอน นอกจากนั้น ยังทรงสนพระทัยต่อการอบรมนักเรียนให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมไทย ทรงติดตามผลการเรียนและการอบรมเด็กอย่างใกล้ชิด แนวพระราชดำรินานัปการนี้ล้วนมีคุณค่าและเป็นประโยชน์ต่อวงการศึกษาไทยเป็นอย่างมาก

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งศูนย์พัฒนาเด็กขึ้นทั่วประเทศ เปิดศูนย์เด็กปฐมวัยในโรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ จัดตั้งโรงเรียนอนุบาลพระตำหนักสวนกุหลาบในพระบรมมหาราชวัง โรงเรียนอนุบาลคุณากรที่เขาชะโงก โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า เพื่อให้ข้าราชการและลูกจ้างได้มีที่ศึกษาเล่าเรียนสำหรับบุตรหลานของตน จะได้ไม่วิตกกังวลและเดือดร้อนเกี่ยวกับที่เรียน และจัดตั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็กร่วมกับกรมการพัฒนาชุมชน เป็นต้น



โรงเรียนอนุบาลคุณากร

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี (ขณะทรงดำรงพระยศพันเอกหญิง) ทรงเห็นว่า การพัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนมีความสำคัญยิ่ง เนื่องจากเป็นวัยแห่งการวางพื้นฐานของการพัฒนาทั้งร่างกาย จิตใจ สังคม อารมณ์ และสติปัญญา เพื่อเป็นบุคคลที่มีค่าต่อสังคมต่อไปในอนาคต พระองค์จึงพระราชทานพระราชดำริแก่ผู้บัญชาการโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าขณะนั้น (พลตรี นิยม ศันสนาคม) ให้จัดตั้ง **ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก** ขึ้นภายในบริเวณโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า โดยให้ปรับปรุงพื้นที่และอาคารที่ทำการชั่วคราวของบริษัทชิโนทัย ซึ่งเป็นบริษัทที่ทำการก่อสร้างโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า เพื่อใช้เป็นอาคารเรียน อยู่บนพื้นที่ว่าง ๑๐ ไร่ ๓ งาน รูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ระหว่างบ้านพักกับศูนย์สหกรณ์ รร.จปร. เริ่มเขียนโครงการและปรับปรุงสถานที่ตั้งแต่เดือนกันยายน ๒๕๒๙ แล้วเสร็จและขออนุญาตดำเนินการเมื่อวันที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๐ โดยคณะกรรมการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก รร.จปร. ร่วมกันจัดตั้งขึ้นอยู่ในกิจกรรมของสโมสรนายทหาร รร.จปร. มีจุดมุ่งหมายตามพระราชดำริของพระองค์ เพื่อช่วยแบ่งเบาภาระในการอบรมเลี้ยงดูบุตรหลาน ข้าราชการและลูกจ้างของโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า ในวัยก่อนเรียน อายุตั้งแต่ ๒ ถึง ๕ ขวบ พระองค์พระราชทานอุปกรณ์และของเล่นแก่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก รร.จปร. ด้วย

ในระยะแรกมีเด็กเข้ารับการอบรมเลี้ยงดูทั้งสิ้น ๓๗ คน เป็นบุตรของข้าราชการและลูกจ้างโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า จำนวน ๒๑ คน และเป็นบุตรของข้าราชการภายนอกจำนวน ๑๖ คน การดูแลแบ่งเป็น ๓ ห้อง ตามอายุของเด็ก คือ อายุ ๒ - ๓ ขวบ ๑ ห้อง อายุ ๓ - ๔ ขวบ ๑ ห้อง และ ๔ - ๕ ขวบ อีก ๑ ห้อง โดยคิดค่าเลี้ยงดูคนละ ๒๐๐ บาทต่อเดือน ในระยะเริ่มต้นนี้รายรับของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก รร.จปร. ได้มาจากการบริจาคโดยเสด็จพระราชกุศลของเหล่านายทหารชั้นผู้ใหญ่ของกองทัพและผู้มีจิตศรัทธา โดยรวบรวมตั้งเป็นกองทุนศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก รร.จปร.





สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จฯ มาทรงสอนนักเรียนนายร้อยเมื่อใด จะทรงไต่ถามอาทรห่วงใยเด็กๆ เป็นเนืองนิตย์ สิ่งสำคัญยิ่ง คือ ทรงรับศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก รร.จปร. ไว้ในพระราชูปถัมภ์ ตั้งแต่วันที่ ๑ ธันวาคม ๒๕๓๐

ต่อมาได้ขยายการรับนักเรียนออกไปในวงกว้าง โดยรับบุตรหลานของประชาชนภายนอก ด้วยพระวิจารณญาณอันเป็นเลิศ จึงมีพระราชดำริให้เพิ่มพูนความรู้ประสบการณ์แก่กรรมการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ครูและพี่เลี้ยง ด้วยการศึกษาดูงานตามโรงเรียนที่มีชื่อเสียงต่างๆ เช่น โรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ โรงเรียนอนุบาลละอออุทิศและอื่นๆ เพื่อนำมาปรับปรุงระบบระเบียบการบริหารจัดการ การจัดประสบการณ์แก่เด็ก และพัฒนาให้สอดคล้องกับแผนการศึกษาแห่งชาติของกระทรวงศึกษาธิการ ในการนี้ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กได้รับความกรุณาจาก รองศาสตราจารย์ลัดดา นีละมณี อาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการอนุบาล ได้ให้คำปรึกษาในการจัดทำแผนการจัดประสบการณ์ของเด็กอีกด้วย พระองค์มีพระราชดำริให้จัดตั้งเป็นโรงเรียนอนุบาล พระราชทานนามว่า **โรงเรียนอนุบาลคุณากร** ซึ่งเป็นสร้อยพระนามของพระองค์

โรงเรียนนี้สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน กระทรวงศึกษาธิการ ได้รับอนุมัติเมื่อวันที่ ๒๕ เมษายน ๒๕๓๓ โดยมีผู้บัญชาการโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าเป็นผู้รับใบอนุญาต ตั้งอยู่ ณ เลขที่ ๙๙ หมู่ ๑๓ ตำบลพรหมณี อำเภอเมือง จังหวัดนครนายก และใน พ.ศ. ๒๕๓๕ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างอาคารอนุบาลขึ้นใหม่ โดยพระราชทานทุนทรัพย์ส่วนพระองค์ในการก่อสร้าง เพื่อเป็นอาคารสำหรับนักเรียนชั้นอนุบาล อาคารหลังเดิมเป็นอาคารสำหรับเด็กชั้นบริบาล และพระราชทานทุนทรัพย์อีกส่วนหนึ่งเป็นกองทุนเพื่อนำดอกผลที่ได้มาใช้ต่อไป นับเป็นพระมหากรุณาธิคุณแก่เหล่าข้าราชการ ลูกจ้าง โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า และประชาชนชาวจังหวัดนครนายกอย่างหาที่สุดมิได้



ศูนย์เด็กเล็กก่อนวัยเรียน

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี มีพระกรุณาธิคุณต่อเด็กวัยก่อนประถมศึกษา ทรงตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาเด็กที่กำลังเจริญเติบโตของเด็กวัยนี้ ซึ่งจะมีผลต่อชีวิตของเด็กวัยเรียนและเมื่อเจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่ต่อไป ดังพระราชนิพนธ์บทนำในหนังสือ **๓ ปี โรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ** ตอนหนึ่งว่า *"...การพัฒนาคนให้เป็นกำลังของชาติที่มีประสิทธิภาพ ก็เป็นเรื่องควรทำ วิธีการสร้างคนให้ดีที่สุดคือการให้การศึกษา..."* ดังนั้น พระองค์จึงมีพระราโชบายในการส่งเสริมการศึกษาแก่เด็กอนุบาล และทรงเล่าพระราชทานต่อที่ประชุมโรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบเกี่ยวกับเด็กอนุบาล ไว้ว่า

"...เมื่อวันที่ไปอินโดนีเซียมีเด็กอนุบาลจากโรงเรียนจิตรลดาไปส่งที่พระตำหนักจิตรลดา เด็กๆ เหล่านั้นช่างซักถามและมีความกล้าหาญ คนหนึ่งเดินตรงไปที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ถามโน่นถามนี่หลายอย่างเกี่ยวกับวิทยุที่ทรงถืออยู่ เมื่อทรงอธิบายก็ฟังด้วยความสนใจ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพอพระทัยตรัสชมว่า ช่างสังเกตดี มีความสนใจสิ่งต่างๆ ...จึงได้กราบบังคมทูลว่า เด็กคนนี้เป็นลูกช่างเกี่ยวกับการซ่อมต่างๆ และกราบบังคมทูลต่อไปว่าได้ให้นโยบายในการสอนแก่โรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบไว้ โดยเน้นการสังเกตและฝึกให้แสดงออกด้วยการฝึกให้พูด ให้เล่าเรื่อง ให้เขียน การสอนศิลปะให้ฝึกเด็กหัดสังเกตธรรมชาติ ให้เด็กจดจำโดยการวาดหรือพูดเล่ามาให้ฟัง อยากให้เด็กๆ หัดสังเกตจดจำและเล่าได้หรือจะเขียนไว้ วาดรูปไว้เป็นการถ่ายทอดออกมาได้ยิ่งดี..."

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี มีพระราชดำริที่จะช่วยเหลือเด็กกำพร้าของมูลนิธิสงเคราะห์เด็กสภากาชาดไทย บุตรข้าราชบริพารและข้าราชการในพระบรมมหาราชวัง เด็กพิการที่สูญเสียการได้ยิน เพื่อให้เด็กเหล่านี้ได้มีโอกาสศึกษาตั้งแต่ยังเล็ก พระองค์ยังทรงห่วงใยสุขภาพพลานามัยของเด็กก่อนวัยเรียนในพื้นที่ชนบทยากจน ที่จะให้เด็กเหล่านั้นมีสุขภาพดี ได้รับการพัฒนาและการอบรมเลี้ยงดูที่ดี จึงมีพระราชดำริจัดตั้งโครงการเกี่ยวกับการศึกษาก่อนประถมศึกษาหลายโครงการ ดังนี้

๑. ศูนย์เด็กปฐมวัย

โครงการจัดตั้งศูนย์เด็กปฐมวัยเป็นโครงการหนึ่งที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งขึ้นในโรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ เป็นโครงการอบรมเลี้ยงดูเด็ก โดยมีพระราชประสงค์สำคัญ ๒ ประการ คือ

๑. เพื่อช่วยอบรมเลี้ยงดูเด็กกำพร้าของมูลนิธิสงเคราะห์เด็กจากสภากาชาดไทยที่โตพอจะเข้าโรงเรียนได้ ให้ได้เปลี่ยนสถานที่ เปลี่ยนบรรยากาศ และได้รับการอบรมเลี้ยงดูอย่างอบอุ่น ให้รู้จักสังคมแวดล้อมตามควรแก่วัย

๒. เพื่อเป็นสวัสดิการแก่ข้าราชบริพารและข้าราชการจากหน่วยงานต่างๆ ที่อยู่ในบริเวณพระบรมมหาราชวัง เป็นการแบ่งเบาภาระการเลี้ยงดูบุตรที่มีอายุยังไม่ถึงเกณฑ์จะเข้าเรียน ให้มีการอบรมเลี้ยงดูที่ดี เมื่อผู้ปกครองเสร็จภารกิจจากงานแต่ละวันจะสามารถรับบุตรกลับบ้านได้ทันที

ศูนย์เด็กปฐมวัย ได้เปิดบริการตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๒๕ พร้อมกับการจัดตั้งโรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ ศูนย์เด็กปฐมวัย ให้การอบรมเลี้ยงดูเด็กที่มีอายุระหว่าง ๓ - ๔ ปี ให้มีสุขภาพอนามัยแข็งแรง ให้ได้รับการพัฒนาด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ใช้การอบรมลักษณะเล่นปนเรียน



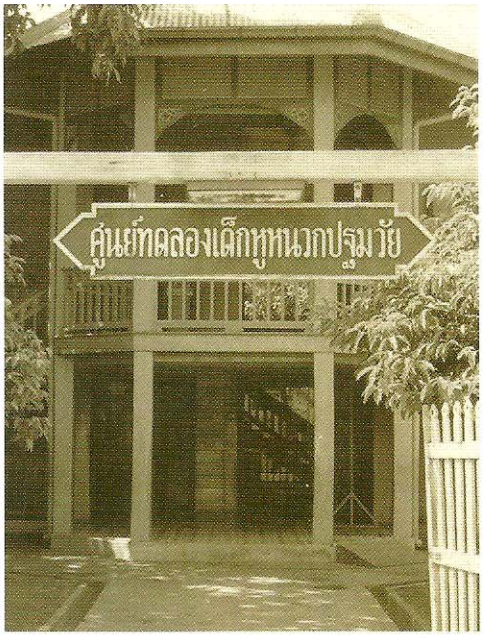
๒. ศูนย์ทดลองเด็กหูหนวกปฐมวัย

โครงการศูนย์ทดลองเด็กหูหนวกปฐมวัยเป็นโครงการทดลองเบื้องต้น มีพระราชประสงค์จัดตั้งขึ้นเพื่อทดลองวิธีการฝึกอบรมเด็กหูหนวกระดับก่อนวัยเรียน (อายุ ๓ - ๖ ปี) เป็นการเตรียมความพร้อมในการเรียนก่อนที่เด็กจะเข้าเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑ ในด้านความเข้าใจ ความคิด สติปัญญา การช่วยเหลือตนเอง สุขนิสัย และการพัฒนาทางภาษาและการพูด เพื่อส่งเสริมให้เด็กมีโอกาสติดต่อกับผู้อื่นเช่นเด็กปกติ

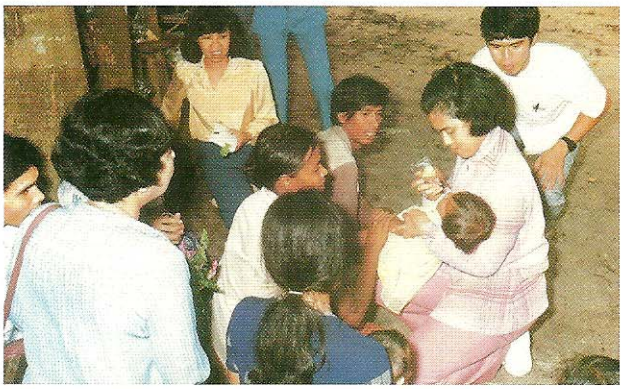
สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี มีพระราชดำรัสเกี่ยวกับการเตรียมความพร้อมแก่เด็กหูหนวก เมื่อวันที่ ๑๓ มกราคม ๒๕๒๕ ความตอนหนึ่ง ว่า

> *"...โครงการมีเป้าหมายที่จะพัฒนาความเป็นปุถุชนของคนที่มีประสาทหูพิการตั้งแต่เด็ก เพื่อให้เขาเจริญเติบโตขึ้นเป็นบุคคลที่ช่วยตัวเองได้ดี และสามารถยังประโยชน์ให้แก่สังคมที่เขาอยู่ร่วมได้ดี ไม่ใช่อยู่ในสภาพคนพิการยากไร้ที่จะต้องให้ความอนุเคราะห์เรื่อยๆ ไป..."*

กระทรวงศึกษาธิการรับโครงการพระราชดำริมาดำเนินการโดยมอบให้สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติเป็นเจ้าของโครงการ เปิดสอนเมื่อวันที่ ๑ มิถุนายน ๒๕๒๖ มีนักเรียน ๑๔ คน และจำนวนนักเรียนได้เพิ่มมากขึ้นตามลำดับ



โครงการได้จัดให้มีการส่งเสริมความรู้แก่ผู้ปกครองของเด็กหูหนวกให้รู้จักการอบรมเลี้ยงดู วิธีการสื่อภาษากับเด็กและการใช้เครื่องช่วยฟังเมื่อเด็กจบจากศูนย์ทดลองแล้ว พระองค์ทรงแต่งตั้งคณะกรรมการติดตามผลการเรียนของเด็กแต่ละคนว่าประสบความสำเร็จและมีอุปสรรคอย่างไรในการดำเนินชีวิตในสังคมและการเรียน



๓. สถานสงเคราะห์เด็กก่อนวัยเรียน

สมเด็จพระเทพรัตนราช-สุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ได้เสด็จฯ เยี่ยมราษฎรในท้องถิ่นทุรกันดาร ทรงเห็นว่าสภาพความเป็นอยู่ของอาณาประชาราษฎร์จะต้องได้รับการพัฒนา จึงมีพระราชดำริตั้งสถานสงเคราะห์เด็กก่อนวัยเรียน และพระราชทานให้กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดนเป็นเจ้าของเรื่อง โดยมีพระราชประสงค์ช่วยเหลือประชาชนที่ยากจนและไกลคมนาคม โดยการแบ่งเบาภาระในการอบรมเลี้ยงดูเด็กก่อนเข้ารับการศึกษาภาคบังคับ และเพื่อให้เด็กได้รับการส่งเสริมด้านสุขภาพอนามัยและโภชนาการที่ถูกต้อง มีระเบียบวินัย รู้จักปฏิบัติตนในการอยู่ร่วมกับผู้อื่น มีคุณภาพชีวิตที่สมบูรณ์ และยังเป็นแหล่งสาธิตการเลี้ยงเด็กให้สามารถพึ่งตนเองได้ ทั้งนี้ ทรงเห็นว่าประชาชนส่วนใหญ่ในท้องถิ่นทุรกันดารและห่างไกลคมนาคมมีความยากจน รายได้ไม่พอกับรายจ่าย ต้องประกอบอาชีพนอกบ้าน เป็นเหตุให้เด็กขาดความเอาใจใส่ดูแลทั้งสุขภาพอนามัย การศึกษา และการโภชนาการ ดังนั้นกองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดนจึงจัดตั้งสถานสงเคราะห์เด็กก่อนวัยเรียน ณ ที่ตั้งของหน่วยและขยายงานไปสู่หมู่บ้าน เป็นการแบ่งเบาภาระของครอบครัวที่ต้องไปประกอบอาชีพนอกบ้าน และยังเป็นการพัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนให้มีคุณภาพชีวิตที่สมบูรณ์

๔. โครงการปรับปรุงภาวะโภชนาการเด็กวัย ๐ - ๕ ปี จังหวัดนราธิวาส

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี มีพระราชดำริว่า จังหวัดนราธิวาสมีปัญหาเด็กขาดสารอาหารค่อนข้างพิเศษแตกต่างไปจากท้องถิ่นอื่น คือ การไม่ยอมเปลี่ยนแปลงนิสัยการบริโภค จึงต้องใช้บุคลากรที่เข้าใจขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่นและพูดภาษาถิ่นได้อย่างดี ทำให้สามารถขจัดปัญหาเด็กขาดสารอาหารในระดับขั้นรุนแรง และรุนแรงมาก ซึ่งมีจำนวนเด็กถึง ๑,๒๐๙ คน พระองค์ได้พระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ให้แก่สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด ดำเนินโครงการปรับปรุงภาวะโภชนาการเด็กวัย ๐ - ๕ ปี ซึ่งเป็นเด็กก่อนวัยเรียนเมื่อเดือนมกราคม ๒๕๓๒ และเมื่อสิ้นเดือนมกราคม ๒๕๓๔ จำนวนเด็กขาดสารอาหารลดลงเหลือ ๒๗๔ คน

๕. กองทุนพัฒนาเด็กเล็กในเขตทุรกันดาร

ดังกล่าวแล้วว่า สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงห่วงใยสุขภาพและพลานามัยของเด็กก่อนวัยเรียนในพื้นที่ชนบทยากจน และมีพระราชดำริจัดตั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขึ้นในหมู่บ้านชนบทยากจน หมู่บ้านนาคำ ตำบลห้วยยาง อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร ได้จัดตั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตั้งแต่เดือนมิถุนายน ๒๕๒๕ คณะกรรมการและผู้ปกครองเด็กได้พยายามพัฒนาและดำเนินงานของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก แต่ขาดเงินทุนอุปถัมภ์ในเรื่องอาหารกลางวันเด็กเล็ก กรมปศุสัตว์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ซึ่งจัดทำ



โครงการพัฒนาสุขภาพเด็กเล็ก จึงจัดตั้งกองทุนพัฒนาสุขภาพเด็กเล็กในเขตทุรกันดารขึ้นเป็นกองทุนร่วมระหว่างภาครัฐบาลและภาคเอกชน เพื่อสนับสนุนงานพัฒนาสุขภาพเด็กเล็กบ้านนาคำ เนื่องในโอกาสที่พระองค์ทรงเจริญพระชนมายุ ๓๖ พรรษา ในวันที่ ๒ เมษายน ๒๕๓๔ โดยดำเนินการที่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านนาคำ จังหวัดสกลนครเป็นแห่งแรก และได้ขยายโครงการต่อไปยังศูนย์พัฒนาเด็กเล็กแห่งอื่น โดยมี นายทวีศักดิ์ เสสะเวช อธิบดีกรมปศุสัตว์ เป็นประธานกรรมการดำเนินงานกองทุนพัฒนาเด็กเล็กในเขตทุรกันดาร

๖. ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กโครงการเทพอำนวย

เป็นศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสำหรับชุมชนแออัดในเขตเมือง เพื่อเตรียมความพร้อมให้เด็กเล็กก่อนวัยเรียน และพัฒนาจิตใจเด็กเล็ก ตลอดจนช่วยให้บิดามารดาได้มีโอกาสประกอบอาชีพโดยไม่ต้องพะวงกับการเลี้ยงดูเด็ก โครงการนี้เป็นโครงการในพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ผู้บัญชาการกองพลที่ ๑ รักษาพระองค์เป็นผู้ดำเนินการในเขตชุมชนแออัดเขตกรุงเทพมหานคร จำนวน ๑๒ ศูนย์

๗. ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กโครงการเทพอำนวยประยุกต์

ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กโครงการเทพอำนวยประยุกต์ เป็นศูนย์พัฒนาการเด็กเล็กตามหมู่บ้านตามแนวชายแดนในเขตพื้นที่รับผิดชอบของกองกำลังบูรพาได้แก่พื้นที่จังหวัดปราจีนบุรีในเขตอำเภออรัญประเทศ อำเภอวัฒนานคร อำเภอวังน้ำเย็น และอำเภอสระแก้ว จำนวน ๕๙ ศูนย์ โดยให้ราษฎรร่วมมือกันสร้างศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก และคัดเลือกพี่เลี้ยงจากหมู่บ้านมาอบรมและดำเนินการ ทั้งนี้ราษฎรจะมีความรู้สึกเป็นเจ้าของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กและเป็นประโยชน์ต่อการเลี้ยงดูเด็ก โดยส่วนราชการเป็นผู้สนับสนุนประคับประคองโครงการให้ดำเนินไปด้วยดี

๘. ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเขาชะโงก

ด้วยพระกรุณาธิคุณของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ที่ทรงห่วงใยข้าราชการในโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า จึงมีพระราชดำริให้เปิดศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเพื่อลดภาระการเลี้ยงดูบุตรหลานในเวลาปฏิบัติงาน และได้พระราชทานเครื่องเล่นและอุปกรณ์การศึกษาแก่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเขาชะโงก และเปิดทำการเรียนการสอนเมื่อวันที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๐ ปัจจุบันคือโรงเรียนอนุบาลคุณากร





ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กร่วมกับกรมการพัฒนาชุมชน

หลังจากที่ได้รับพระราชดำริให้จัดตั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านเขาตันหยง ตำบลกะลุวอเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส ขึ้นเป็นแห่งแรก ศูนย์เด็กเล็กแห่งนี้ได้ดำเนินการเมื่อวันที่ ๓๑ มกราคม ๒๕๒๘ เพื่อแก้ปัญหาภาวะโภชนาการ โดยกรมการพัฒนาชุมชนเป็นหน่วยงานหนึ่งมีหน้าที่สนับสนุนร่วมกับหน่วยงานอื่นๆ ในภาครัฐบาลและภาคเอกชน

ต่อมา ในเดือนกันยายน ๒๕๓๓ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ได้มีพระราชกระแสให้สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการ อันเนื่องจากพระราชดำริ (สำนักงาน กปร.) เป็นผู้ประสานงานโครงการจัดตั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านทอน ตำบลโคกเคียน อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส และเป็นแกนกลางในการพิจารณาจัดสร้างศูนย์พัฒนาเด็กเล็กให้สามารถรับเด็กได้ประมาณ ๖๐ คน หน่วยงานหลักที่รับผิดชอบ คือ กรมการพัฒนาชุมชน ดำเนินงานร่วมกับหน่วยงานอื่นๆ เช่น สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด สำนักงานเกษตรจังหวัด เป็นต้น







ปัจจุบันศูนย์พัฒนาเด็กเล็กอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี จังหวัดนราธิวาส มีจำนวน ๑๕ ศูนย์ กระจายอยู่ในพื้นที่ต่างๆ คือ อำเภอเมือง ๕ ศูนย์ อำเภอตากใบ ๒ ศูนย์ อำเภอสุคิริน ๔ ศูนย์ และอำเภอศรีสาคร ๔ ศูนย์ และเพื่อเป็นการสนองพระราชดำริ จึงได้ดำเนินการจัดตั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเพิ่มเติมที่ศูนย์ศึกษาการพัฒนาเขาหินซ้อน อำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ และจะได้ดำเนินการจัดตั้งให้ครบทุกศูนย์ศึกษาฯ ต่อไป





การศึกษา
ระดับประถมศึกษา

สำหรับการศึกษาระดับประถมศึกษานั้น พระองค์ทรงเห็นว่าเป็นการศึกษารากฐานในการพัฒนาเยาวชนที่จะศึกษาต่อระดับสูง และสำหรับการประกอบอาชีพ จึงมีพระราชดำริจัดตั้งโรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบในพระบรมมหาราชวัง โดยซ่อมอาคารโรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบในสมัยรัชกาลที่ ๕ ให้ใช้ได้ดังเดิม และเปิดสอนระดับประถมศึกษาเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๕ รับนักเรียนทั่วไปเข้าเรียนร่วมกับบุตรหลานของพนักงานและเจ้าหน้าที่ในพระบรมมหาราชวัง พระองค์ทรงรับเป็นประธานกรรมการศึกษาประจำโรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ และพระราชทานข้อคิดข้อสังเกตเป็นแนวทางการปฏิบัติในโรงเรียน พร้อมกับพระราชทานทรัพย์และทรงสละเวลาเพื่อประกอบพระราชกิจโรงเรียนด้วยพระองค์เอง

นอกจากนั้น พระองค์ยังมีแนวพระราชดำริพัฒนาโรงเรียนทุรกันดารตามชายแดน ซึ่งเป็นโครงการสืบเนื่องจากที่พระองค์ได้โดยเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ไปทรงเยี่ยมราษฎรทั่วทุกภาคของประเทศ ทรงพบปัญหาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดารห่างไกลคมนาคม มีความยากจน ขาดแคลนอาหาร ขาดการศึกษาและสิ่งแวดล้อมที่ดี จึงมีพระราชดำริจัดตั้งโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๓ และได้ดำเนินการขยายโครงการต่อไปทั่วทุกแห่ง ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๒๔ นอกจากนั้น ยังมีโครงการพระราชดำริอีกหลายโครงการ เช่น โครงการส่งเสริมคุณภาพการศึกษา โครงการฝึกอาชีพ โครงการนักเรียนในพระราชานุเคราะห์



และโครงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติบริเวณโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน เป็นต้น การดำเนินการโครงการต่างๆ เหล่านี้ พระองค์ทรงทดลองเป็นโครงการเล็กๆ ก่อน เมื่อได้ผลแล้วจึงขยายผลการดำเนินการต่อไป ดังมีพระราชดำรัสว่า

"...โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน เป็นแหล่งเหมือนจะเป็นที่สาธิตหรือแสดงนิทรรศการ หรือเป็นห้องสมุด หรืออะไรก็ตามที่ให้แนวความคิดใหม่แทนที่จะสอนกันเฉพาะในห้องเรียนหรือด้วยวาจา ก็มีการปฏิบัติเข้ามา..."

แนวพระราชดำริในโครงการต่างๆ ล้วนแต่มีคุณค่าและเกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาสังคมและประเทศชาติ เช่น โครงการฝึกอาชีพเพื่อให้เด็กและเยาวชนมีความรู้ติดตัวไปประกอบอาชีพได้ สามารถเพิ่มรายได้และยกระดับมาตรฐานการครองชีพของชาวชนบท และโครงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน เพื่อการปลูกฝังและพัฒนาความคิดของเยาวชนให้รู้จักการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ และรักษาสภาพสมดุลของสิ่งแวดล้อม



โรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ

เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๕ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเป็นแม่กองบูรณปฏิสังขรณ์วัดพระศรีรัตนศาสดารามและพระบรมมหาราชวัง เนื่องในการสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ ๒๐๐ ปี ในการนี้สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี มีพระราชดำริว่า พระตำหนักสวนกุหลาบ ซึ่งเคยใช้เป็นที่ตั้งโรงเรียนของกรมทหารมหาดเล็กในสมัยรัชกาลที่ ๕ เมื่อซ่อมแซมแล้วสมควรให้ใช้เป็นโรงเรียนเหมือนเดิม คณะกรรมการการประถมศึกษากรุงเทพมหานครจึงรับสนองพระราชดำริ ประกาศจัดตั้งโรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบขึ้น เมื่อวันที่ ๒ เมษายน ๒๕๒๕ และสามารถเปิดสอนได้ในวันที่ ๑๗ พฤษภาคมปีนั้น โดยรับเด็กนักเรียนชายและหญิงระดับอนุบาล ๑ อนุบาล ๒ และชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑

ในวันที่ ๑ มิถุนายน ๒๕๒๕ โรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบได้เปิดศูนย์เด็กปฐมวัย โรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ เป็นสถานรับเลี้ยงเด็กก่อนวัยเรียน ตั้งแต่อายุ ๒ ขวบครึ่ง ถึง ๔ ขวบ หลังจากนั้นโรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบเปิดสอนเด็กหูหนวกปฐมวัยในปีการศึกษา ๒๕๒๖ ตามโครงการศูนย์ทดลองสอนเด็กหูหนวกปฐมวัย

เมื่ออาคารพระตำหนักสวนกุหลาบมีสถานที่ไม่เพียงพอ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ใช้อาคารโรงโขนหลวง อาคารไม้สองชั้นใกล้กับโรงเรียนโขนหลวงและอาคารแถวเตี้งริมกำแพงพระบรมมหาราชวังชั้นในเป็นอาคารเรียนเพิ่มเติม

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงสนพระทัยในการจัดการศึกษาในระดับเด็กเล็กและระดับประถมศึกษาเป็นอย่างมาก ได้พระราชทานพระราชดำริเป็นแนวทางแก่คณะครูโรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ และในฐานะที่ทรงเป็นประธานกรรมการการศึกษาประจำโรงเรียน จึงเสด็จฯ ทรงตรวจเยี่ยมและทรงเข้าประชุมคณะกรรมการหลายครั้ง นอกจากนั้นยังเสด็จฯ ไปทรงสัมภาษณ์ผู้ปกครองเด็กหูหนวกปฐมวัยด้วยพระองค์เอง เพื่อทรงทราบประวัติและสภาพความเป็นอยู่ของครอบครัวเด็ก



โรงเรียนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ : โรงเรียนในโครงการตามพระราชดำริ

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเป็นอาจารย์ในโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า (รร.จปร.) ตั้งแต่เดือนธันวาคม ๒๕๒๓ เมื่อ รร.จปร. ย้ายมาตั้ง ณ เขาชะโงก อำเภอเมือง จังหวัดนครนายก ตั้งแต่วันที่ ๒๙ กรกฎาคม ๒๕๒๙ การเสด็จพระราชดำเนินทรงสอนนักเรียนนายร้อย ที่จังหวัดนครนายก ทำให้พระองค์ทรงมีโอกาสเสด็จฯ เยี่ยมโรงเรียนประถมศึกษาในตำบลพรหมณีและตำบลใกล้เคียง พระองค์ทรงพบว่าประชาชนส่วนใหญ่มีฐานะยากจน นักเรียนส่วนหนึ่งไม่ได้รับประทานอาหารกลางวัน จึงมีพระราชดำริให้ทดลองปฏิบัติโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันในโรงเรียนประถมศึกษาตำบลพรหมณี ๘ โรง จาก พ.ศ. ๒๕๓๐ - ๒๕๔๕ มีโรงเรียนในโครงการ ๑๗ โรง และเมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๒ โครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน เปลี่ยนชื่อเป็น โครงการตามพระราชดำริ เนื่องจากมีโครงการอื่นๆ ด้วย

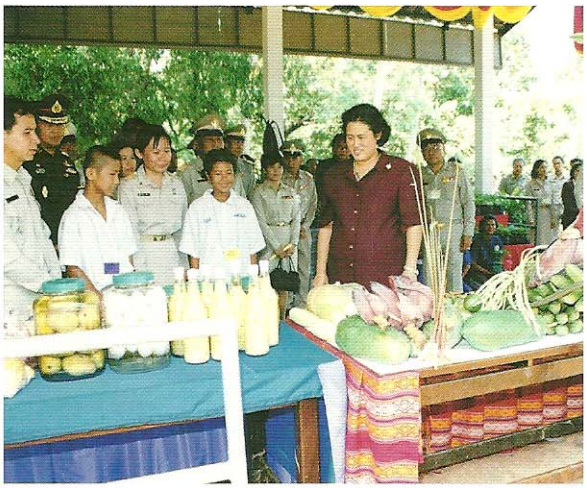
กิจกรรมของโครงการตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี มีดังนี้

๑. โครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน จัดกิจกรรมการผลิตทางการเกษตรเกี่ยวกับการพัฒนาแหล่งน้ำ การเพาะปลูก การเลี้ยงสัตว์ และการผลิตอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการในโรงเรียน

๒. โครงการควบคุมโรคขาดสารไอโอดีน จัดกิจกรรมการแก้ปัญหาโรคคอพอกเนื่องจากขาดสารไอโอดีน







๓. โครงการส่งเสริมสหกรณ์ จัดกิจกรรมที่ให้นักเรียนรู้จักการร่วมมือร่วมใจรวมกลุ่มทำงานอย่างเป็นระบบเพื่อตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

๔. โครงการส่งเสริมคุณภาพการศึกษา จัดกิจกรรมการปรับปรุงคุณภาพการศึกษาให้ได้มาตรฐาน จัดหาสื่อการสอนที่เหมาะสม มีห้องสมุดที่มีหนังสือเพียงพอต่อการแสวงหาความรู้

เมื่อวันที่ ๒๖ ธันวาคม ๒๕๓๕ สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอเมือง จังหวัดนครนายก ได้จัดนิทรรศการแสดงผลงานการดำเนินโครงการตามพระราชดำริเป็นครั้งแรกที่โรงเรียนวัดสันตยาราม และได้จัดนิทรรศการดังกล่าวต่อมาเป็นประจำทุกปี ในการนี้ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จทอดพระเนตรนิทรรศการแสดงผลงานของนักเรียนและพระราชทานเกียรติบัตรแก่ครูผู้รับผิดชอบกิจกรรมดีเด่นทุกปีเช่นกัน

จากการดำเนินงานโครงการตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ของโรงเรียนทั้ง ๑๗ โรง โดยมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และหน่วยงานอื่นๆ ให้การสนับสนุน ส่งผลให้นักเรียนมีภาวะโภชนาการ สุขภาพอนามัย และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอยู่ในระดับที่น่าพอใจ





โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี มีพระกรุณาธิคุณต่อเยาวชนในเขตทุรกันดารตามชายแดนในด้านการศึกษานานัปการ มีพระราชดำริเกี่ยวกับการจัดการศึกษา การพัฒนาความเป็นอยู่ อาชีพ และการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนทุรกันดาร ก่อให้เกิดโครงการต่างๆ อันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งแก่เยาวชนตามชายแดน ซึ่งจะเห็นได้จากพระราชกรณียกิจที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียนทุรกันดารตามชายแดนที่สรุปได้ ดังต่อไปนี้

ความเป็นมาของโรงเรียนทุรกันดารตามชายแดน ตำรวจตระเวนชายแดน (ตชด.) มีหน้าที่รับผิดชอบหลักในการเฝ้าตรวจแนวชายแดนของประเทศ ซึ่งมีความยาวกว่า ๕,๐๐๐ กิโลเมตร ในพื้นที่ ๓๐ จังหวัดชายแดน และในพื้นที่ห่างไกลคมนาคมที่มีปัญหาด้านความมั่นคง และจากการลาดตระเวนเฝ้าตรวจแนวชายแดนตามภารกิจทำให้หมู่ลาดตระเวนได้พบว่าประชาชนในพื้นที่เหล่านี้ล้วนประสบภัย ปัญหาความยากจน และปัญหาด้านสุขภาพอนามัย จึงถือเป็นหน้าที่ในฐานะเจ้าพนักงานของรัฐที่ต้องให้ความช่วยเหลือ บรรเทาความเดือดร้อนด้วยการแจกจ่ายเสื้อผ้าและยารักษาผู้เจ็บป่วย ต่อมาการช่วยเหลือในลักษณะนี้เป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป และได้พัฒนามาเป็นหน้าที่หลักอีกประการหนึ่งของตำรวจตระเวนชายแดน คือ หน้าที่พัฒนาและช่วยเหลือประชาชน

ปัญหาที่พบว่าเป็นอุปสรรคสำคัญยิ่งกว่า ก็คือ ประชาชนส่วนใหญ่ไม่สามารถอ่านและเขียนภาษาไทยได้ ทั้งนี้เนื่องจากหมู่บ้านเหล่านี้อยู่ในพื้นที่ที่ห่างไกล และทุรกันดารเกินกว่าที่ระบบการศึกษาตามปกติจะแพร่เข้าไปถึงได้ รวมทั้งประชาชนอีกส่วนหนึ่งในท้องถิ่นตามแนวชายแดนมีวัฒนธรรมและภาษาที่แตกต่างออกไป จึงทำให้ถูกกีดกันออกจากขนบธรรมเนียมวัฒนธรรมไทยโดยปริยาย ปัญหาเหล่านี้เป็นปัญหาที่ล่อแหลมต่อความมั่นคงของชาติเป็นอย่างยิ่ง

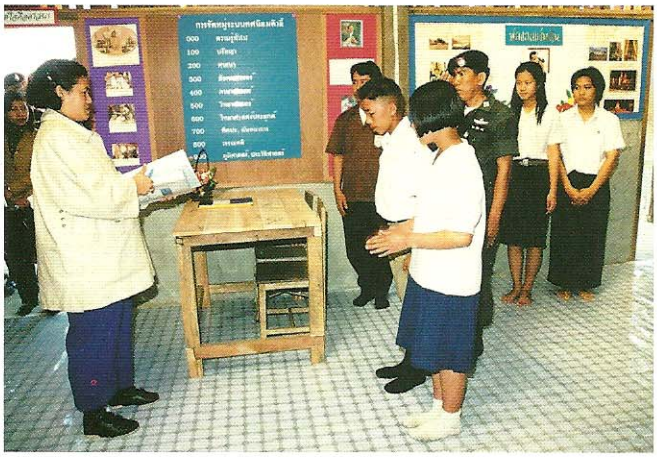


ดังนั้นใน พ.ศ. ๒๔๙๙ กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน จึงได้จัดตั้งโรงเรียนชาวเขาและประชาชนไกลคมนาคมขึ้น เพื่อจัดการเรียนการสอนให้แก่เด็กและเยาวชนในท้องถิ่นห่างไกลและทุรกันดาร โรงเรียนแห่งแรกได้จัดตั้งขึ้นที่หมู่บ้านดอนมหาวัน อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย เปิดทำการสอนเมื่อวันที่ ๗ มกราคม ๒๔๙๙ โดยใช้ชื่อว่า **โรงเรียน ตชด. บำรุงที่ ๑**

นับแต่นั้นมากิจการโรงเรียนชาวเขาและประชาชนไกลคมนาคม ก็ได้รับการพัฒนามาโดยลำดับ และมีชื่อเรียกอย่างเป็นทางการในหมู่ประชาชนในชนบทว่า **โรงเรียน ตชด.**

ในพื้นที่ตามแนวชายแดน พื้นที่ทุรกันดาร และพื้นที่ที่มีปัญหาเรื่องความมั่นคงปลอดภัย จะมีโรงเรียนชาวเขาและประชาชนไกลคมนาคมของตำรวจตระเวนชายแดนตั้งกระจายอยู่ทั่วประเทศ จำนวน ๑๖๐ - ๑๗๐ โรง และเมื่อโรงเรียนที่ได้จัดตั้งแล้ว มีความพร้อมหน่วยงานที่รับผิดชอบเกี่ยวกับเรื่องการศึกษาโดยตรงสามารถรับดำเนินการต่อได้ ก็จะมอบโอนโรงเรียนนั้นให้อยู่ในความดูแลของกระทรวงศึกษาธิการต่อไป ขณะเดียวกัน ตำรวจตระเวนชายแดนก็จะขยายเข้าไปในพื้นที่ที่ห่างไกลยิ่งกว่า เพื่อจัดตั้งโรงเรียนชาวเขาและประชาชนไกลคมนาคมแห่งใหม่ขึ้น เพื่อมุ่งช่วยเหลือประชาชนในท้องถิ่นทุรกันดารที่ยังคงรอรับความช่วยเหลืออีกเป็นจำนวนมาก จนกว่าภาวะแห่งความไม่รู้หนังสือในหมู่เด็กและเยาวชนไทยจะหมดไป

ในด้านการจัดการเรียนการสอน โรงเรียนชาวเขาและประชาชนไกลคมนาคม จัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรประถมศึกษาแห่งชาติ ภายใต้การดูแลของกระทรวงศึกษาธิการ ดำเนินการสอนโดยครูซึ่งเป็นตำรวจตระเวนชายแดนทั้งสิ้น ครู ตชด. เหล่านั้นจะได้รับการฝึกอบรมในเรื่องการสอนและการสาธารณสุขพื้นฐานมาเป็นอย่างดีทุกคน



จากการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ และสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ได้เสด็จฯ ไปทรงเยี่ยมชาวเขาและราษฎรในชนบททั่วประเทศอยู่เสมอ ได้ทรงประจักษ์ด้วยพระองค์เองถึงงานโรงเรียนชาวเขาและประชาชนไกลคมนาคมของตำรวจตระเวนชายแดน ด้วยน้ำพระทัยที่เปี่ยมด้วยพระเมตตากรุณา จึงได้พระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์และเงินที่มีผู้ทูลเกล้าฯ ถวายโดยเสด็จพระราชกุศล ให้แก่ตำรวจตระเวนชายแดน นำไปจัดตั้งโรงเรียน อีกทั้งสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ยังได้ทรงรับงานโรงเรียนชาวเขาและประชาชนไกลคมนาคมนี้ไว้ในพระอุปถัมภ์ และหากโรงเรียนใดที่พระองค์ท่านได้พระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์สร้างขึ้น พระองค์ก็จะเสด็จฯ ไปทรงเปิดโรงเรียนด้วยพระองค์เองทุกแห่ง

ด้วยเหตุนี้ โรงเรียนชาวเขาและประชาชนไกลคมนาคมจำนวนหนึ่ง จึงมีชื่อเรียกเป็นทางการเพื่อถวายเป็นราชสักการะว่า **โรงเรียนเจ้าพ่อหลวงอุปถัมภ์ ๑ โรงเรียนเจ้าแม่หลวงอุปถัมภ์ ๒ และโรงเรียนสังวาลย์วิท ๘** เป็นต้น

และนับตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๒๓ ต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงพบปัญหาความยากจน ปัญหาด้านการศึกษา และปัญหาด้านชีวิตความเป็นอยู่ที่แร้นแค้นของประชาชนในชนบท โดยเฉพาะทรงเป็นห่วงในเรื่องคุณภาพชีวิตของเด็กและเยาวชนที่เป็นโรคขาดอาหาร และมีมาตรฐานทางการศึกษาต่ำ จึงมีพระราชดำริให้ดำเนินงานโครงการพัฒนาต่างๆ ขึ้นในโรงเรียนชาวเขาและประชาชนไกลคมนาคม อันประกอบด้วยโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน โครงการส่งเสริมคุณภาพการศึกษา โครงการนักเรียนในพระราชานุเคราะห์ โครงการฝึกอาชีพ โครงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และโครงการควบคุมโรคขาดสารไอโอดีน เป็นต้น

การดำเนินงานโครงการตามพระราชดำรินี้ ได้รับความช่วยเหลือจากส่วนราชการต่างๆ โดยใช้พระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ และเงินที่องค์กรภาคเอกชนทูลเกล้าฯ ถวายโดยเสด็จพระราชกุศล

ต่อมาได้ทรงประจักษ์อีกว่า นักเรียนในโรงเรียนเหล่านี้เมื่อสำเร็จการศึกษาภาคบังคับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ แล้ว ส่วนใหญ่ไม่มีโอกาสศึกษาต่อในระดับสูง เนื่องจากผู้ปกครองมีฐานะยากจน และหมู่บ้านตั้งอยู่ในท้องถิ่นชายแดนทุรกันดาร การคมนาคมเป็นไปด้วยความยากลำบาก จึงได้พระราชทานพระราชานุเคราะห์ให้นักเรียนเหล่านั้นได้มีโอกาสศึกษาเล่าเรียนในระดับสูงขึ้นตามระดับสติปัญญาและความเหมาะสม ส่วนผู้ที่ไม่อาจจะศึกษาเล่าเรียนต่อก็มีพระราชดำริให้ฝึกอาชีพต่างๆ ที่เหมาะสมสำหรับท้องถิ่นนั้นๆ โดยทรงพระกรุณาโปรด-



เกล้าฯ ให้จัดตั้งโครงการนักเรียนในพระราชานุเคราะห์และโครงการฝึกอาชีพให้แก่นักเรียนในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๓๑ เป็นต้นมา ดังพระราชดำรัสของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี เมื่อวันศุกร์ที่ ๒๗ เมษายน ๒๕๓๓ ที่พระราชทาน แก่ผู้เข้าเฝ้าฯ ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา ตอนหนึ่ง ว่า

"...เมื่อกาลผ่านมา ๑๐ ปี ความเปลี่ยนแปลงของประเทศที่มากขึ้น ถึงแม้ว่าแหล่งปฏิบัติงานของเราจะอยู่ไกล แต่หลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะได้รับผลกระทบ จึงเป็นเหตุให้คิดว่าจะมีอะไรทำเพิ่มเติมในส่วนของเราได้กับบุคคลในความอารักขาดูแลของเราคือด้านของความรู้ ความสามารถ การศึกษา... ...เป็นสาเหตุให้อยากจะลองตั้งโครงการอีก ๒ โครงการหลัก ได้แก่ การพยายามที่จะให้นักเรียนในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนของเราได้เรียนต่อในระดับที่สูงขึ้นกว่าระดับประถมศึกษา ซึ่งเราคิดกันมาแต่ก่อนว่าเป็นระดับที่พอสมควรและเบ็ดเสร็จในตัว ในเมื่อสังคมเปลี่ยนไปแค่นี้จะพอหรือไม่ อันนี้ก็เป็นอีกเรื่องที่ควรจะคิด อย่างน้อยส่วนหนึ่งที่พอทำได้ในทรัพยากรที่มีอยู่ หมายความว่าเท่าที่จะพอมีเงินทองมีทุนอยู่ ก็จะช่วยให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ ตามกำลังความสามารถ..."

"...ส่วนนักเรียนอีกส่วนหนึ่งนั้น เราที่ทำงานอยู่ก็คงจะรู้จักเด็กและเห็นได้ชัดๆ ว่าบุคคลหรือเด็กเหล่านี้จะเป็นด้วยสติปัญญาและการเตรียมพร้อมตั้งแต่เล็กมาก็ตาม ฐานะทางเศรษฐกิจ หรือว่าฐานะทางการเมืองและสังคมไม่เปิดโอกาสแน่ๆ ให้เขาได้ไปศึกษาต่อในระดับมัธยมหรืออย่างน้อยในช่วงนี้ไม่ทันการ ก็อยากจะให้อะไรกับเขา เป็นส่วนเพิ่มเติมขึ้นมา แม้อาจจะเล็กน้อย แต่ก็ดีที่สุดเท่าที่จะทำได้ คือเรื่องของการฝึกฝนให้กระทำอาชีพได้ เป็นเรื่องปัจจุบันทันด่วน... ...จึงทำให้นึกถึงว่าอยากจะได้โครงการฝึกอาชีพต่างๆ ให้นักเรียนหรือศิษย์เก่าของโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนเลือกให้ทำอะไรที่จะมีตลาดจะขายได้ ทำได้หรือว่ามีคนจ้างให้ทำเพื่อที่จะเอาวิชานั้นมาหาเลี้ยงชีพต่อไป..."





การศึกษาระดับมัธยมศึกษา

ส่วนการศึกษาระดับมัธยมศึกษา พระองค์ทรงสนพระทัยในเรื่องหลักสูตรและการบริหารโรงเรียน และสิ่งแวดล้อมทางสังคมที่มีต่อโรงเรียน เมื่อเสด็จฯ ไปภูมิภาคใด สิ่งที่ทรงสนพระทัย ก็คือการเสด็จฯ เยี่ยมโรงเรียนอย่างสม่ำเสมอ ทรงศึกษาสภาพแวดล้อมและสภาพของโรงเรียนแต่ละแห่ง จนทรงสามารถประมวลภาพรวมและปัญหาต่างๆ ของโรงเรียนมัธยมศึกษาได้ จึงมีโครงการพระราชดำริขึ้นนาประการ นับว่าเป็นประโยชน์ต่อการบริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา และมีคุณค่าต่อการพัฒนาการมัธยมศึกษาให้เจริญก้าวหน้าสอดคล้องกับสภาพของสังคมไทย เมื่อเสด็จฯ ไปโรงเรียนมัธยมศึกษาจะมีพระราชดำริการจัดสอนอาชีพ เพื่อให้นักเรียนนำความรู้ไปประกอบอาชีพได้ การพัฒนาห้องสมุดให้เป็นแหล่งความรู้ทางวิทยาการของเด็ก การปลูกต้นไม้ การจัดตั้งวงดนตรีพื้นเมือง ดนตรีไทย เป็นต้น โรงเรียนมัธยมศึกษาจะนำแนวพระราชดำริมาจัดโครงการต่างๆ เช่น โครงการหารายได้ระหว่างเรียน โครงการอาหารกลางวัน โครงการสุขภาพอนามัย โครงการปลูกไม้ผล โครงการพัฒนาอาชีพ โครงการพัฒนาห้องสมุด โครงการปลูกผักปลอดสารพิษ โครงการบริหารโรงเรียน งานวิชาการและงานสุขภาพอนามัยของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา

การจัดตั้งโรงเรียนมัธยมศึกษานั้น พระองค์มีพระราชดำริ ให้จัดตั้งโรงเรียนปิยชาติพัฒนาฯ ที่เขาชะโงก จังหวัดนครนายก เพื่อช่วยเยาวชนในพื้นที่ใกล้เคียงโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า ได้มีที่ศึกษาเล่าเรียนในระดับมัธยมศึกษา และได้พระราชทานทุนการศึกษา อุปกรณ์การศึกษา และหนังสือต่างๆ พร้อมทั้งมีพระราชดำริให้โรงเรียนจัดโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน และโครงการหารายได้ระหว่างเรียนด้วย

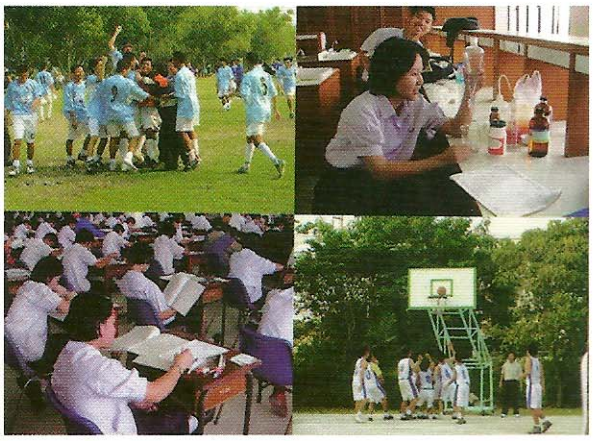
นอกจากนี้ ยังทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งโรงเรียนมหิดลวิทยานุสรณ์สำหรับนักเรียนที่มีศักยภาพสูงทางวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ การคัดเลือกนักเรียนที่จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาที่มีฐานะยากจนให้เข้าศึกษาในโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ จัดตั้งโรงเรียนมัธยมบ้านนายาว จังหวัดฉะเชิงเทรา และโรงเรียนมัธยมพระราชทานเฉลิมพระเกียรติจังหวัดน่าน

โรงเรียนมหิดลวิทยานุสรณ์

เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๕ ผู้แทนนักเรียนและครูโรงเรียนมหิดลวิทยานุสรณ์ ได้มีโอกาสเข้าเฝ้าฯ รับเสด็จสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ในวันวิสาขบูชา ณ พุทธมณฑล ในวันนั้น พระองค์มีรับสั่งทักทายนักเรียนที่ไปเฝ้าฯ รับเสด็จ นักเรียนคนหนึ่งได้กราบบังคมทูลให้ทรงทราบว่าโรงเรียนยังขาดแคลนอาคารเรียน นักเรียนต้องเรียนในอาคารวิปัสสนา และครูฟิสิกส์ไม่พอ พระองค์ท่านจึงหันไปรับสั่งกับรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการในขณะนั้น ว่า *"ช่วยดูแลโรงเรียนปู่ของฉันด้วย"*

โรงเรียนมหิดลวิทยานุสรณ์ เริ่มเปิดสอนใน พ.ศ. ๒๕๓๔ พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ เจ้าคณะภาค ๑๔ และเจ้าอาวาสวัดไร่ขิงได้เมตตาอนุเคราะห์ให้นักเรียนได้ใช้สถานวิปัสสนาวัดไร่ขิง อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม เป็นอาคารเรียนและที่พัก การดำเนินงานในระยะนั้นประสบปัญหาอย่างมาก เนื่องจากไม่ได้รับงบประมาณสร้างอาคาร ทั้งขาดแคลนครูและอุปกรณ์การเรียนการสอนต่างๆ แต่ด้วยพระกรุณาธิคุณของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ได้พระราชทานนาม **โรงเรียนมหิดลวิทยานุสรณ์** ให้แก่โรงเรียน พระราชทานความช่วยเหลือต่างๆ อย่างต่อเนื่อง เสด็จฯ เยี่ยมและพระราชทานพระราชดำริหลายเรื่อง เช่น การพัฒนาห้องสมุด แหล่งเรียนรู้ต่างๆ การเรียนการสอน การสร้างความสัมพันธ์กับภาคธุรกิจเพื่อหางบประมาณสนับสนุนโรงเรียน การหารายได้เชิงวิชาการจากผลการวิจัยและการคิดค้นซอฟต์แวร์ แล้วจดทะเบียนเป็นลิขสิทธิ์ของโรงเรียน รวมทั้งการแลกเปลี่ยนครูและนักเรียนกับโรงเรียนต่างประเทศ เป็นต้น

วันที่ ๒๕ สิงหาคม ๒๕๔๓ ได้มีพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งโรงเรียนมหิดลวิทยานุสรณ์ พ.ศ. ๒๕๔๓ เป็นองค์การมหาชน นับเป็นโรงเรียนวิทยาศาสตร์แห่งแรกของไทย มีวัตถุประสงค์เพื่อบริหารจัดการและดำเนินการจัดการเรียนการสอนในระดับมัธยมศึกษาที่มุ่งเน้นความเป็นเลิศทางด้านวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์สำหรับนักเรียนที่มีศักยภาพสูงทางวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ โรงเรียนแห่งนี้มีภารกิจหลักในการสรรหาและส่งเสริมผู้ที่มีความสามารถพิเศษทางวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์และเทคโนโลยี ให้ได้พัฒนาเต็มศักยภาพเพื่อมุ่งสู่การเป็นนักประดิษฐ์ นักคิดค้น นักวิจัยทางวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์และเทคโนโลยีที่มีความสามารถสูงระดับมาตรฐานโลก







โรงเรียนปิยชาติพัฒนา ในพระราชูปถัมภ์

เมื่อโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า (รร.จปร.) ย้ายที่ตั้งจากกรุงเทพฯ มาอยู่ในบริเวณเขาชะโงก ตำบลพรหมณี อำเภอเมือง จังหวัดนครนายก ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๒๙ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ในฐานะ **ทูลกระหม่อมอาจารย์** ทรงเล็งเห็นถึงปัญหาของบุตรหลานข้าราชการ รร.จปร. ที่ต้องเดินทางไปเรียนในระดับมัธยมศึกษาไกลจากโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า ขณะเดียวกันบุตรหลานชาวบ้านในพื้นที่ใกล้เคียง รร.จปร. ไม่มีโอกาสเรียนต่อในระดับมัธยมศึกษา พระองค์จึงมีพระราชปรารภกับอธิบดีกรมสามัญศึกษาที่จะจัดตั้งโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาในพื้นที่รับผิดชอบของ รร.จปร. เมื่อวันที่ ๑๓ พฤษภาคม ๒๕๓๒

จากพระราชปรารภดังกล่าว โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าร่วมกับกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ และจังหวัดนครนายก ดำเนินการสร้างโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาบนพื้นที่ประมาณ ๗๒ ไร่ บริเวณทางเข้า รร.จปร. และในวันที่ ๗ กันยายน ๒๕๓๒ พระองค์ทรงเป็นประธานการประชุม ได้พระราชทานคำแนะนำการวางผังและการออกแบบอาคารว่า *"...ขอให้โรงเรียนนี้เป็นโรงเรียนขนาดกลาง อาคารสูงไม่เกิน ๒ ชั้น ควรเว้นที่ว่างบริเวณติดกับ รร.จปร. ไว้ด้วย เพื่อให้เกิดความสวยงาม และไม่กระทบต่อระบบความปลอดภัยของทหาร..."* พระองค์ได้พระราชทานนามโรงเรียนแห่งนี้ ว่า **โรงเรียนปิยชาติพัฒนา** เมื่อวันที่ ๓๑ ตุลาคม ๒๕๓๒

โรงเรียนปิยชาติพัฒนาฯ เปิดทำการสอนเมื่อวันที่ ๑๖ พฤษภาคม ๒๕๓๓ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงรับโรงเรียนไว้ในพระราชูปถัมภ์ และได้





พระราชทานอุปกรณ์การเรียนการสอน เช่น คอมพิวเตอร์เพื่อการศึกษาวิชาคอมพิวเตอร์และการทำงานของครูอาจารย์ ปัจจุบันโรงเรียนปิยชาติพัฒนาฯ เป็นศูนย์คอมพิวเตอร์ในโครงการพระราชดำริ ๑ ใน ๔ ศูนย์ของจังหวัดนครนายก รวมทั้งพระราชทานจักรยานแก่นักเรียนที่มีบ้านอยู่ห่างไกล

โรงเรียนปิยชาติพัฒนาฯ ได้รับพระกรุณาธิคุณจากพระองค์จัดทำโครงการและกิจกรรมตามแนวพระราชดำริ ๑๓ โครงการ และ ๒ กิจกรรม เช่น โครงการบ้านพักนักเรียนและนักเรียนในพระราชานุเคราะห์ ซึ่งรับนักเรียนจากโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนและเป็นนักเรียนทุนพระราชทานเข้ามาเป็นนักเรียนประจำ ในบ้านพักจะมี ครู อาจารย์ เป็นครูพ่อ ครูแม่ ดูแลความเป็นอยู่ จัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนการสอนและนันทนาการ

ทุกวันที่ ๒๖ ธันวาคม หลังจากทรงเป็นประธานวันคล้ายวันเสด็จฯ เปิด รร.นายร้อยชั้นมัธยม ณ รร.จปร. แล้ว พระองค์จะเสด็จฯ ไปทรงเยี่ยมและทรงเป็นกำลังใจแก่ครูอาจารย์และนักเรียนโรงเรียนปิยชาติพัฒนาฯ เสมอมา



นักเรียนในพระราชานุเคราะห์ในโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์
(ของกระทรวงศึกษาธิการ)

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี มีพระราชดำริว่านักเรียนที่จบการศึกษาภาคบังคับจากโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนส่วนมากไม่ได้ศึกษาต่อ เนื่องจากขาดแคลนทุนทรัพย์ โรงเรียนที่ตำรวจตระเวนชายแดนดูแลรับผิดชอบอยู่ในถิ่นทุรกันดารและห่างไกล ขณะเดียวกันประชาชนมีฐานะยากจน ไม่มีค่าใช้จ่ายสำหรับการศึกษา

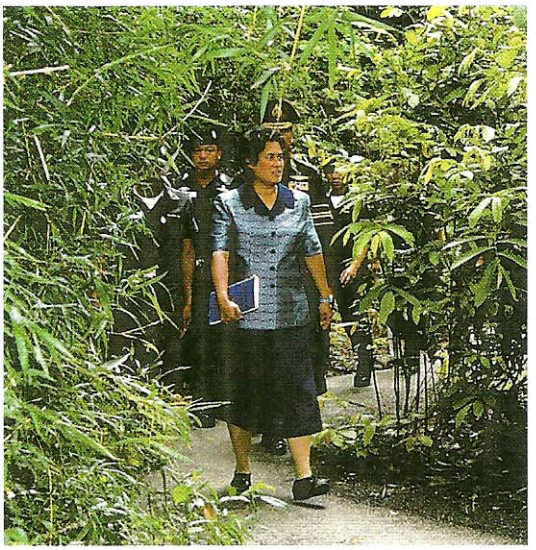
พระองค์มีพระราชดำรัสเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าว เมื่อวันที่ ๒๗ เมษายน ๒๕๓๑ ความตอนหนึ่งว่า

"...ส่วนหนึ่งของนักเรียนเหล่านี้มีโอกาสจะได้ศึกษาต่อในโรงเรียนประเภทโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ หรือไม่ก็ศึกษาต่อในโรงเรียนมัธยมของกรมสามัญที่ทางโรงเรียนสามารถจัดที่พักอาศัยได้ ยังมีนักเรียนบางส่วนที่ในเรื่องของฐานะทางครอบครัวและเรื่องปัจจัยต่างๆ อีกหลายอย่างที่ทำให้ไม่สามารถที่จะศึกษาต่อได้ ทั้งๆ ที่มีสติปัญญาเฉลียวฉลาดพอที่จะเรียนได้ อันนี้จึงอยากจะตั้งทุนแล้วก็สนับสนุนให้นักเรียนเหล่านั้นเลือกเอาจากโรงเรียนในเขตจะหาโอกาสในการศึกษาต่อได้ยากให้ได้รับการศึกษาต่อ



อย่างหนึ่งก็เรื่องของการศึกษาในโรงเรียนประเภทศึกษาสงเคราะห์ ตอนที่คิดกันในเบื้องต้นก็เรียนกับอาจารย์หลายท่านแล้วว่าไม่อยากจะให้เป็นการเหมือนกับโควตาอยู่ในโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ คือ สมมุติว่านักเรียนในโรงเรียนนี้มีอยู่ ๑๐๐ คน ในโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ ไม่ใช่ว่าเป็นนักเรียนที่ใดๆ ก็ได้เรียนอยู่แล้ว ๙๕ คน แล้วก็แบ่งมาเป็นโควตาของเราเสีย ๕ คน เป็น ๑๐๐ คน ซึ่งทุนจากข้างนอกไม่ใช่เป็นงบประมาณของกระทรวงศึกษาธิการ อาจจะขอบริการทำนองว่าให้ใช้บริการที่มีอยู่แล้วที่ยังไม่ได้ใช้ ถ้าขยายได้ จะทำออกมาในลักษณะไหน ที่จะปรึกษากันในวันนี้..."

จากพระราชดำริดังกล่าว เมื่อทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งโครงการนักเรียนในพระราชานุเคราะห์ฯ ขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๑ จึงโปรดเกล้าฯ ให้มีการคัดเลือกนักเรียนที่จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ ที่มีฐานะยากจน มีผลการเรียนดีให้เป็น**นักเรียนในพระราชานุเคราะห์** ได้รับพระราชทานทุนค่าเล่าเรียนและค่าใช้จ่ายต่างๆ ระหว่างเรียนจนกว่าจะจบการศึกษาชั้นสูงสุดตามกำลังความสามารถของแต่ละคน กรมสามัญศึกษาโดยกองการศึกษาสงเคราะห์ได้สนองพระราชดำริรับนักเรียนในพระราชานุเคราะห์เข้าศึกษาในโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์และโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ต่างๆ ทั่วประเทศ พระองค์ได้พระราชทานทุนการศึกษาแก่เด็กด้อยโอกาสมาโดยตลอดทุกปี นับตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๓๑ เป็นต้นมา ปีการศึกษา ๒๕๔๓ มีนักเรียนทุน ๕๗๓ คน ศึกษาอยู่ในโรงเรียน ๓๓ โรง และปีการศึกษา ๒๕๔๔ มีนักเรียนทุน ๔๕๖ คน ใน ๓๔ โรง





โรงเรียนมัธยมบ้านนายาว จังหวัดฉะเชิงเทรา

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จฯ เยี่ยมโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนบ้านนายาวครั้งแรก เมื่อวันที่ ๒ มิถุนายน ๒๕๓๗ ทรงพบว่าเป็นโรงเรียนที่มีจำนวนนักเรียนมากกว่าโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนทั่วไป พระองค์จึงได้พระราชทานอาคารเรียน และต่อมาได้พระราชทานเงินเพื่อปรับปรุงอาคารเรียน

เมื่อคราวเสด็จฯ เยี่ยมโรงเรียนเป็นครั้งที่ ๒ ในวันที่ ๑ ธันวาคม ๒๕๓๘ ทรงพบว่านักเรียนที่สำเร็จการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ จากโรงเรียนมีจำนวนมาก และประสงค์จะศึกษาต่อในระดับชั้นมัธยมศึกษา จำเป็นต้องไปเรียนนอกพื้นที่ การคมนาคมไม่สะดวก เป็นภาระแก่ผู้ปกครอง ด้วยเหตุนี้พระองค์จึงมีพระราชกระแสให้ขยายการศึกษาขึ้นในปีการศึกษา ๒๕๓๙ กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดนได้สนองพระราชดำริจัดการเรียนการสอนในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ ปีการศึกษา ๒๕๓๙ ที่โรงเรียนมัธยมบ้านนายาว

กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน สำนักงานโครงการส่วนพระองค์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ผู้ว่าราชการจังหวัดฉะเชิงเทรา ผู้แทนกระทรวงศึกษาธิการ ส่วนราชการระดับจังหวัดและประชาชนในท้องถิ่น ได้ร่วมกันจัดตั้งโรงเรียนมัธยมตามพระราชกระแสขึ้นที่ตำบลท่ากระดาน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานงบประมาณในการก่อสร้างอาคารเรียน อาคารประกอบวัสดุอุปกรณ์การเรียนการสอนต่างๆ รวมทั้งค่าตอบแทนครู และได้รับอนุญาตให้จัดตั้งเป็นโรงเรียนเอกชน เมื่อวันที่ ๒ เมษายน ๒๕๔๑ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน โดยมีพลตำรวจตรี สมศักดิ์ บุปผาสุวรรณ (ยศขณะนั้น) เป็นผู้จัดการโรงเรียน ได้รับพระราชทานชื่อว่า **โรงเรียนมัธยมบ้านนายาว** จัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรกระทรวงศึกษาธิการตั้งแต่ระดับมัธยมศึกษาปีที่ ๑ ถึงระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช. กศน.) ในส่วนการจัดการศึกษาระดับ ปวช. กศน. นั้น มีพระราชดำริให้กรมการศึกษานอกโรงเรียนเป็นผู้ดำเนินการ



โรงเรียนมัธยมพระราชทานเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดน่าน

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี มีพระราชดำริจัดสร้าง**โรงเรียนมัธยมพระราชทานเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดน่าน** เพื่อเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนในพื้นที่ห่างไกลได้เข้ารับการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างทั่วถึง โดยเฉพาะในพื้นที่อำเภอเฉลิมพระเกียรติ ซึ่งมีพรมแดนติดกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และมีเส้นทางติดต่อไปยังสาธารณรัฐประชาชนจีนและเวียดนาม ทำให้มีแนวโน้มความเจริญทางเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวดียิ่งขึ้น ด้วยเหตุนี้จึงจำเป็นต้องมีการพัฒนาประชากรอย่างทั่วถึง และให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น อีกทั้ง เนื่องจากในอำเภอนี้ยังไม่มีโรงเรียนที่เปิดสอนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย และนักเรียนอยู่ห่างไกลในป่าเขา พระองค์ได้เสด็จฯ ไปทอดพระเนตรพื้นที่ก่อสร้างที่บ้านห้วยโก๋น ตำบลห้วยโก๋น อำเภอเฉลิมพระเกียรติ เมื่อวันที่ ๑๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๖

โรงเรียนเปิดรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ - ๖ ตามเกณฑ์ที่กรมสามัญศึกษากำหนด เปิดสอนในปีการศึกษา ๒๕๔๖ โดยทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานงบประมาณในการก่อสร้างอาคารเรียนและอาคารประกอบ ต่อมามูลนิธิฮารนามซิงห์ฮารบันส์กอร์ (สัจจเทพ) ได้ขอพระราชทานก่อสร้างอาคารต่างๆ น้อมเกล้าฯ ถวาย และพระราชทานชื่อโรงเรียนว่า **โรงเรียนมัธยมพระราชทานเฉลิมพระเกียรติ** เสด็จฯ ไปทรงประกอบพิธีเปิด เมื่อวันที่ ๒๙ ธันวาคม ๒๕๔๖



การศึกษาระดับอุดมศึกษา

ด้านการอุดมศึกษา สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงสนพระทัยและทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจหลายประการในด้านการอุดมศึกษา สมกับทรงเป็นเจ้าฟ้านักการศึกษา ทรงเป็นอาจารย์พิเศษในมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และยังทรงเป็นผู้บรรยายพิเศษในมหาวิทยาลัยต่างๆ ทรงเข้ารับราชการในตำแหน่งอาจารย์ประจำโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๒๓ เป็นต้นมา และทรงทำหน้าที่ครูอย่างสมบูรณ์ ทรงทุ่มเทเวลากับการสอนอย่างจริงจัง ทรงจัดทำอุปกรณ์การสอน จัดการศึกษานอกสถานที่ เพื่อให้นักเรียนนายร้อยผู้เป็นศิษย์มีโลกทัศน์ที่กว้างไกล และยังทรงเชิญวิทยากรจากสถาบันต่างๆ มาเป็นวิทยากรพิเศษเพื่อบรรยายให้ความรู้ และประทับฟังการบรรยายพิเศษทุกครั้ง พระองค์ทรงทำหน้าที่การสอนด้วยพระองค์เองทั้งที่มีพระราชภารกิจมากมาย นอกจากนั้น ยังทรงดำรงตำแหน่งผู้บริหาร ในตำแหน่งผู้อำนวยการกองวิชาประวัติศาสตร์ ส่วนการศึกษาโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า ทรงจัดให้มีการประชุมทางวิชาการอย่างสม่ำเสมอ พระราชทานแนวทางในการปฏิบัติราชการในกองวิชา และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในการประชุม ทรงรับฟังความคิดเห็นของที่ประชุม และทรงถือเป็นแนวทางปฏิบัติ เมื่อมีผู้ใดได้รับความเดือดร้อน จะพระราชทานความช่วยเหลือเพื่อให้สามารถปฏิบัติราชการได้ต่อไปโดยไม่เสียขวัญเสียกำลังใจ นับเป็นพระกรุณาธิคุณเป็นล้นพ้นต่อบรรดาคณาจารย์ในกองวิชาประวัติศาสตร์

นอกจากนี้ ยังทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้ง **วิทยาลัยราชสุดา มหาวิทยาลัยมหิดล** เป็นสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษา เพื่อสนับสนุนการพัฒนาศักยภาพ ความพร้อมทางการศึกษา โอกาสในการประกอบอาชีพและคุณภาพชีวิตของคนพิการ



โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทูลกระหม่อมอาจารย์ ทรงเข้ารับราชการในตำแหน่งอาจารย์ส่วนการศึกษา โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๓ โดยทรงสอนวิชาต่างๆ ณ กองวิชากฎหมายและสังคมศาสตร์ เช่น วิชาประวัติศาสตร์ และวิชาสังคมวิทยา มีพระราชนิพนธ์เล่าถึงเหตุการณ์ตอนนั้น ว่า

> *"...ข้าพเจ้าเพิ่งสำเร็จการศึกษา มีความกระตือรือร้นที่จะทำอะไรที่สร้างสรรค์ ทำตัวให้เป็นประโยชน์แก่ประเทศชาติและสังคมให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ยิ่งไปกว่านั้นข้าพเจ้ายังมีใจรักที่จะเป็นครูจึงตกลงที่จะรับราชการที่นี่...*
>
> *...นักเรียนนายร้อยในสายตาของข้าพเจ้า จึงเป็นเยาวชนที่เป็นอนาคตของชาติ เป็นผู้ทำงานสร้างสรรค์ความเจริญ เพื่อการก้าวไปข้างหน้าของประเทศในสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วกับเยาวชนของชาติที่ได้รับการอบรมอีกนับแสนนับล้านคนจากสถาบันอื่นๆ ข้าพเจ้าได้มีส่วนเล็กๆ ที่ถ่ายทอดประสบการณ์ความรู้เท่าที่มีแก่เยาวชนส่วนหนึ่ง..."*

ต่อมาใน พ.ศ. ๒๕๓๐ กองทัพบกได้จัดตั้งกองวิชาประวัติศาสตร์ขึ้น **ทูลกระหม่อมอาจารย์** จึงทรงดำรงตำแหน่งศาสตราจารย์และผู้อำนวยการกองวิชา

ในการจัดการเรียนการสอนแก่นักเรียนนายร้อย สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงดำเนินงานอย่างเป็นขั้นตอนร่วมกับอาจารย์คนอื่นๆ ในกองวิชา ทรงเป็นประธานการประชุมภายในกองวิชา เพื่อพิจารณาเตรียมการเรียนการสอนในประเด็นต่างๆ การปรับปรุงเนื้อหา หลักสูตร ผลการเรียนของนักเรียน และการกำหนดแผนงานต่างๆ เช่น การเชิญผู้ทรงคุณวุฒิมาบรรยายพิเศษ การทัศนศึกษา การวิจัย และการสัมมนา ฯลฯ มีการ

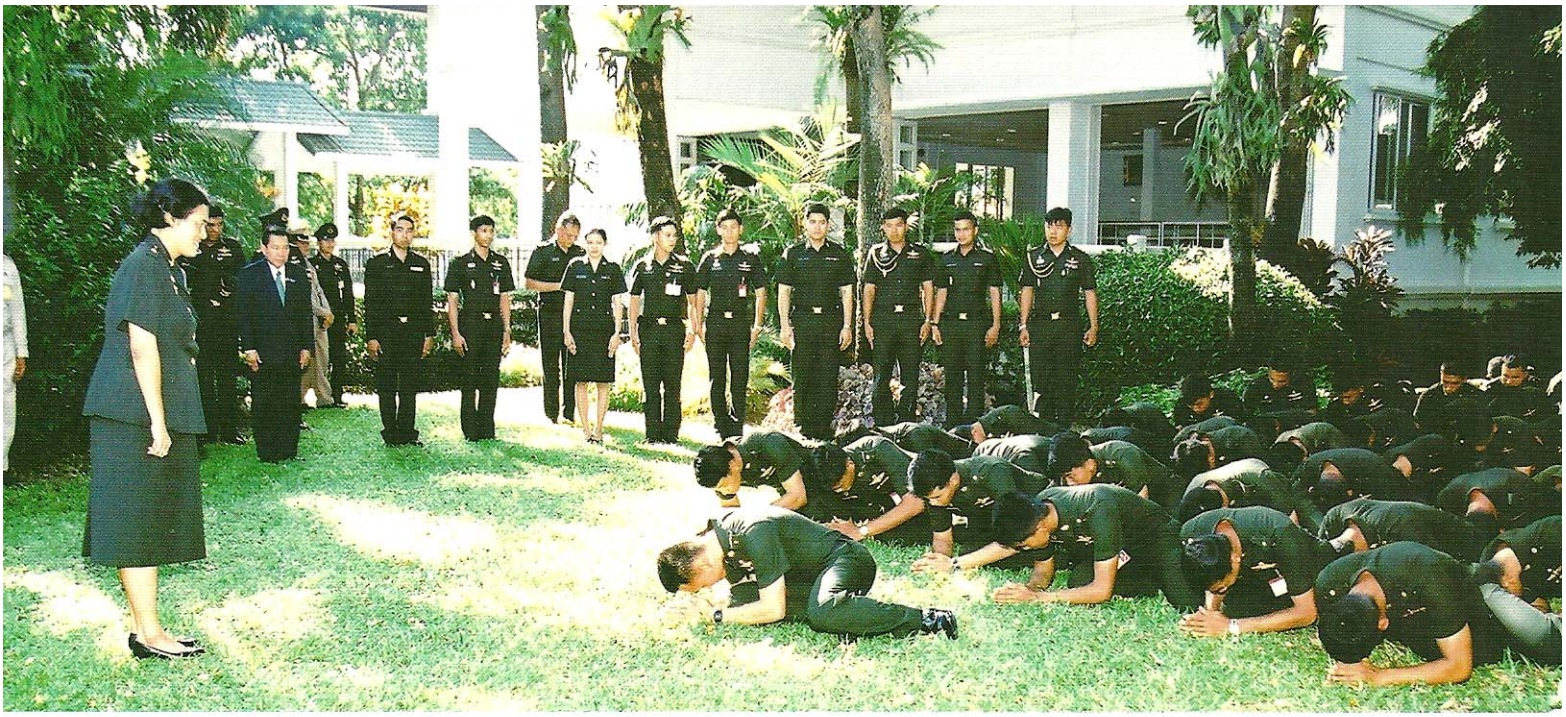


เปลี่ยนแปลงหัวข้อการบรรยายทุกภาคการศึกษา เพื่อให้ก้าวทันกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ดังความในพระราชนิพนธ์คำสอนวิชาประวัติศาสตร์อเมริกา ภาคการศึกษาที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๔๔ ตอนหนึ่ง ที่ว่า

> *"...การศึกษาประวัติศาสตร์ของเราเองช่วยให้เราเข้าใจตนเองมากขึ้น ทำไมเราจึงเป็นดังเช่นที่ดำรงอยู่ในทุกวันนี้ ส่วนการศึกษาประวัติศาสตร์ของชาติอื่น ช่วยให้เรารู้จักและเข้าใจอดีตจนถึงปัจจุบันของผู้อื่นได้ดีขึ้นเช่นกัน นอกจากนั้นการศึกษาประวัติศาสตร์ของชาติอื่นทำให้เราสามารถเปรียบเทียบกับของชาติบ้านเมืองเราเองได้ ยังผลให้ได้รู้ความเป็นจริงเกี่ยวกับตนเองในมุมมองที่กว้างหลากหลายขึ้น..."*

สิ่งที่น่าสนใจอีกเรื่องหนึ่ง คือ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดสื่อการศึกษาหรือบางครั้งก็เป็นนิทรรศการขนาดเล็กขึ้นในแต่ละคาบของการบรรยายโดยแสดงภาพ แผนที่ หนังสือ และสิ่งของต่างๆ เพื่อให้นักเรียนนายร้อยสนใจและซาบซึ้งในเนื้อหาของวิชานั้นๆ มากยิ่งขึ้น

หัวข้อแต่ละหัวข้อที่ทรงบรรยาย ประกอบทั้งเนื้อหาที่ทรงค้นคว้ามาอย่างดี จากแหล่งข้อมูลทุกชนิดที่ทรงเห็นว่าจะเป็นประโยชน์ ซึ่งเป็นเอกสารชั้นต้นจากหอจดหมายเหตุ ตำรา วิชาการ บทความ รวมทั้งจากเว็บไซต์ในอินเทอร์เน็ต ฯลฯ และที่สำคัญ คือ เนื้อหาที่ทรงได้รับจากประสบการณ์ที่พระองค์ได้มีโอกาสเสด็จฯ เยือนสถานที่ต่างๆ และทรงแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับบุคคลจำนวนมากทั้งในประเทศและต่างประเทศ นอกจากนั้นในคาบที่มีอาจารย์ผู้อื่นบรรยาย **ทูลกระหม่อมอาจารย์** จะเสด็จฯ มาประทับฟังการบรรยายเสมอ และมีพระกรุณาธิคุณบรรยายเสริมและมีพระราชดำริเพิ่มเติม เพื่อให้เนื้อหาในหัวข้อการบรรยายนั้นสมบูรณ์มากขึ้น





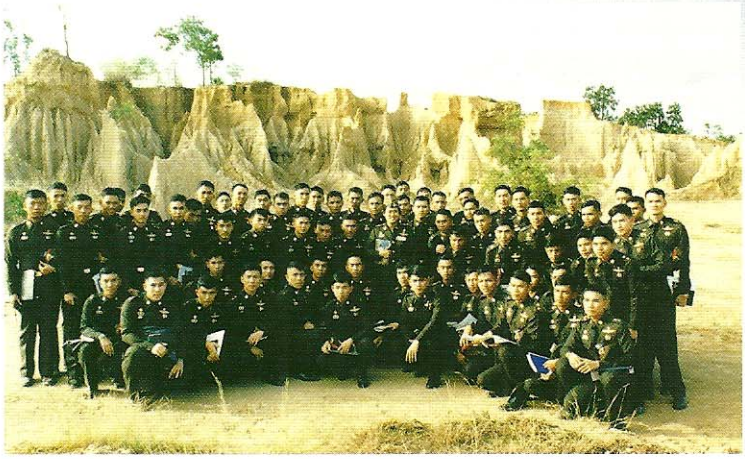


สิ่งที่น่าประทับใจที่สุด คือ นอกจาก **ทูลกระหม่อมอาจารย์** จะทรงปฏิบัติหน้าที่สอนตามปกติแล้ว พระองค์ยังมีพระกรุณาธิคุณรับเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาของชมรมดนตรีไทย และชมรมพัฒนาสังคมของนักเรียนนายร้อย อีกทั้งเสด็จฯ ไปทรงเป็นประธานในกิจกรรมต่างๆ ของสถาบัน เช่น กิจกรรมในวันไหว้ครู วันพระราชทานกำเนิดโรงเรียน การตรวจเยี่ยมการฝึกของนักเรียนนายร้อย การเดินวิ่งการกุศล ฯลฯ ด้วย

นอกจากการวางรากฐานแนวความคิด ในการเรียนการสอนวิชาประวัติศาสตร์ของนักเรียนนายร้อย **ทูลกระหม่อมอาจารย์** ยังได้ทรงริเริ่มให้มีการวิจัยและการบริการทางวิชาการแก่ชุมชน เมื่อโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าย้ายที่ตั้งหน่วยมาอยู่ ณ เขาชะโงก จังหวัดนครนายก ทรงพิจารณาเห็นสมควรให้อาจารย์กองวิชาประวัติศาสตร์ทำการวิจัยเกี่ยวกับ “ประวัติศาสตร์เมืองนครนายก” เพื่อที่จะได้รู้จักจังหวัดที่หน่วยของตนตั้งอยู่ และเป็นการรวบรวมข้อมูลพื้นฐานอันอาจนำไปใช้ในการพัฒนาของจังหวัดต่อไป

การพัฒนาห้องสมุดและศูนย์ข้อมูลของกองวิชาประวัติศาสตร์ **ทูลกระหม่อมอาจารย์** ทรงตระหนักว่าห้องสมุดและศูนย์ข้อมูลมีความสำคัญต่อการศึกษาเป็นอย่างยิ่ง จึงได้พระราชทานหนังสือ เอกสาร และซีดีรอม สไลด์ วีดิทัศน์ และแถบบันทึกเสียง ฯลฯ ซึ่งทรงคุณค่า





ทางวิชาการและราคาแพงทั้งภาษาไทยและต่างประเทศแก่ห้องสมุดและศูนย์ข้อมูลของกองวิชาประวัติศาสตร์ เพื่อให้บริการแก่ข้าราชการและนักเรียนนายร้อย นอกจากนั้นยังทรงสนับสนุนและพระราชทานทุนการศึกษาให้อาจารย์เดินทางไปศึกษาเอกสารชั้นต้นที่เกี่ยวกับประเทศไทย ณ หอจดหมายเหตุในประเทศญี่ปุ่น อังกฤษ ฝรั่งเศส และสหรัฐอเมริกา เพื่อนำเอกสารเหล่านั้นมาศึกษาวิจัย และก่อตั้งศูนย์ข้อมูล เพื่อรวบรวมและเผยแพร่ให้เป็นประโยชน์ในทางวิชาการต่อไป

ด้านการพัฒนาและสวัสดิการในหน่วย ทรงดำเนินการต่างๆ เช่น การเป็นพระธุระในการจัดหาตำรา สื่อการสอนและเทคโนโลยีที่ทันสมัย สำหรับใช้ในการเรียนการสอนของโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า ได้แก่ เครือข่ายอินเทอร์เน็ต เครื่องคอมพิวเตอร์ และโครงการศูนย์เทคโนโลยียานยนต์ เป็นต้น อีกทั้งยังทรงสนับสนุน จัดหาทุนการศึกษา และพระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์แก่อาจารย์กองวิชาประวัติศาสตร์ และกองวิชากฎหมายและสังคมศาสตร์ เพื่อไปอบรม สัมมนา ทำวิจัย และศึกษาในระดับปริญญาโท - เอก ในสถานศึกษาทั้งในประเทศและต่างประเทศ

ตลอดเวลามากกว่า ๒๐ ปี ที่ **ทูลกระหม่อมอาจารย์** สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงงาน ณ โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า นักเรียนนายร้อยแต่ละรุ่นย่อมเรียนรู้และมีประสบการณ์ในการเป็นลูกศิษย์ของทูลกระหม่อมอาจารย์แตกต่างกันไป แต่ยังคงยึดมั่นในพระราโชวาทในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ที่ได้พระราชทานแก่นักเรียนนายร้อยชั้นปีที่ ๕ เมื่อวันที่ ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๓๐ ว่า

> *"...ขอให้ นนร. ลูกศิษย์ของข้าพเจ้าจงเป็นนายทหารที่ดี ปฏิบัติงานด้วยความซื่อสัตย์สุจริตต่อหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย มีความอดทน อดกลั้น และให้ฟังความใดๆ ด้วยวิจารณญาณ คิดไตร่ตรองอย่างรอบคอบ ตระหนักถึงภารกิจที่มีต่อประเทศชาติ ขณะเดียวกันจงเป็นคนใฝ่ความรู้เพื่อพัฒนาตนเองและส่วนรวมให้มีความเจริญก้าวหน้าในทุกๆ ด้าน..."*



วิทยาลัยราชสุดา มหาวิทยาลัยมหิดล

ศาสตราจารย์ นายแพทย์พูนพิศ อมาตยกุล ได้บันทึก เรื่อง **วิทยาลัยราชสุดา** ไว้ว่า

"...สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี มีพระราชปรารภหลายครั้งในหลายโอกาสถึงคนพิการตาบอด หูหนวกและแขนขาพิการ ว่าคนเหล่านี้มีโอกาสได้เล่าเรียนน้อย แม้ว่าจะเรียนจบไปจากโรงเรียนในระดับประถมและมัธยมศึกษาที่ทางบ้านเมืองจัดให้แล้ว ก็ยังไม่พ้นภาระผู้ปกครองต้องดูแล คนเหล่านี้จำนวนมากมีสมองดี ถ้าได้จัดการให้ใช้ความสามารถที่มีอยู่นั้นให้ถูกทาง น่าจะพึ่งตนเองได้ไม่แพ้คนทั่วไป ถ้าได้ใช้โอกาสให้เหมาะสม บางคนอาจจะประสบความสำเร็จยิ่งใหญ่ได้มาก รับสั่งว่าที่เห็นชัดๆ มีคนพิการที่มาทำงานศิลปาชีพ แม้จะเรียนไม่จบมหาวิทยาลัย บางคนทำได้ดียึดเป็นอาชีพเลี้ยงตัวได้ ทรงเห็นว่าการศึกษาของคนพิการเหล่านี้ น่าจะได้จัดระบบที่เอื้ออำนวยความสะดวกให้ พร้อมด้วยการใช้เทคโนโลยีอันทันสมัย นับตั้งแต่ระดับมัธยมศึกษาจนถึงอุดมศึกษาจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง..."



มูลนิธิราชสุดา
RATCHASUDA FOUNDATION

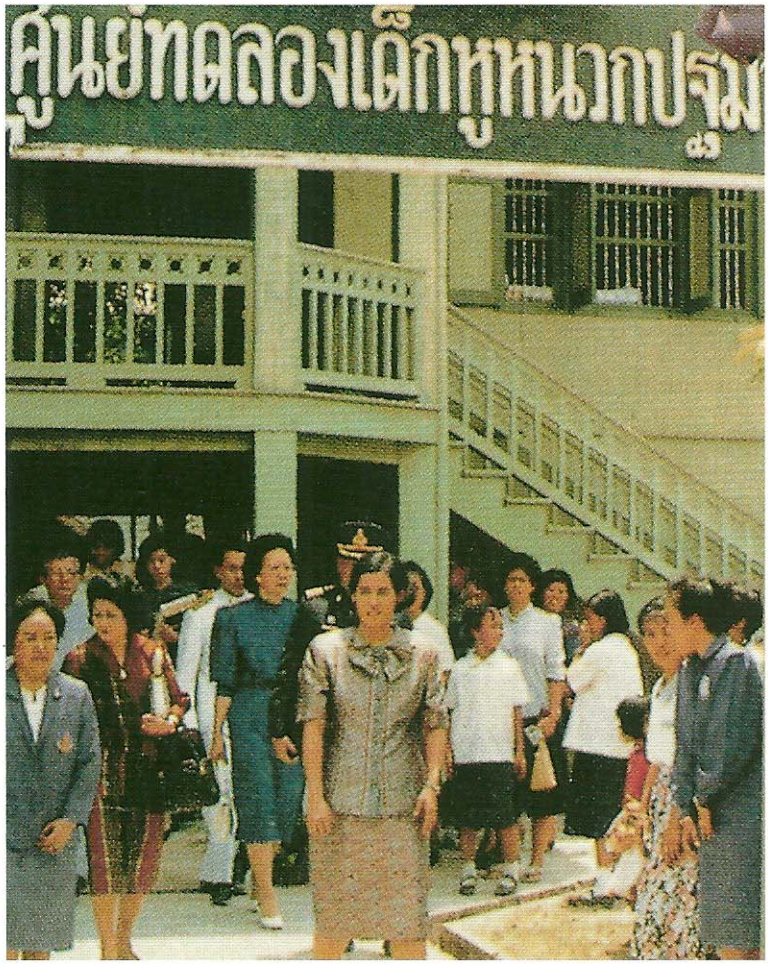
จัดพิมพ์เฉลิมพระเกียรติ





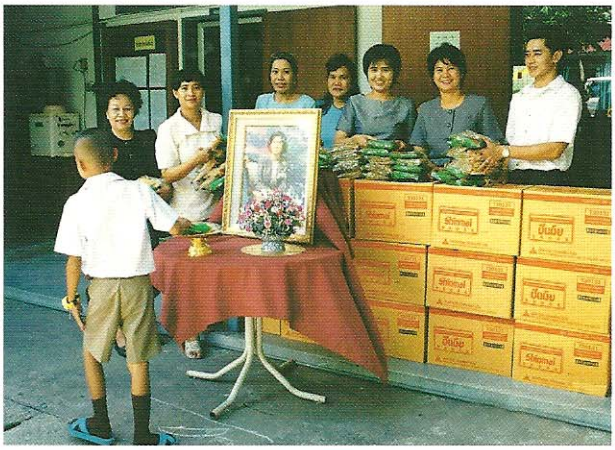
วิทยาลัยราชสุดา มหาวิทยาลัยมหิดล เกิดขึ้นจากน้ำพระทัยอันเปี่ยมล้นด้วยพระเมตตาและพระกรุณาธิคุณของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ที่ทรงมีต่อคนพิการ เพื่อให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ใน พ.ศ. ๒๕๓๔ จึงพระราชทานแนวพระราชดำริแก่มหาวิทยาลัยมหิดล เกี่ยวกับการจัดตั้งสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษา ที่จะให้การสนับสนุนทั้งโดยทางตรงและทางอ้อมในการพัฒนาศักยภาพความพร้อมทางการศึกษา โอกาสในการประกอบอาชีพ ตลอดจนคุณภาพชีวิตของคนพิการ พร้อมกันนี้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ จัดตั้งมูลนิธิราชสุดาขึ้นใน พ.ศ. ๒๕๓๔ เพื่อให้การสนับสนุนกิจกรรมต่างๆ ที่จะพัฒนาศักยภาพของคนพิการ

วิทยาลัยราชสุดา จัดตั้งขึ้นตามพระราชกฤษฎีกา จัดตั้งวิทยาลัยราชสุดา มหาวิทยาลัยมหิดล เมื่อวันที่ ๑๑ มีนาคม ๒๕๓๖ ณ ตำบลศาลายา จังหวัดนครปฐม



การศึกษาพิเศษ

ด้านการศึกษาพิเศษและการศึกษาสงเคราะห์ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี พระราชทานพระราชานุเคราะห์แก่เด็กตาบอด หูหนวก และปัญญาอ่อน พระราชทานทุนการศึกษาแก่เด็กพิการเหล่านี้ ตลอดจนเด็กยากจนที่อยู่ห่างไกลคมนาคมในโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ รับนักเรียนไว้ในพระราชานุเคราะห์ พระราชทานทุนการศึกษาจนกว่าจะสำเร็จการศึกษา อนึ่ง ได้พระราชทานพระราชดำริเกี่ยวกับโครงการต่างๆ ในโรงเรียนโสตศึกษา และโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ อันเป็นประโยชน์ต่อนักเรียน เช่น โครงการจัดการเรียนร่วมที่โรงเรียนบ้านปลักปลา อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส โครงการส่งเสริมนักเรียนให้มีรายได้ระหว่างเรียน การจัดตั้งกองทุนอาหาร งานค้นคว้าพัฒนางานวิชาการอย่างเป็นระบบ โครงการส่งเสริมกีฬาภายในโรงเรียน และโครงการส่งเสริมสมรรถภาพนักเรียนตาบอด เป็นต้น นอกจากนั้น ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งศูนย์ทดลองเด็กหูหนวกปฐมวัย โรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ และมีพระราชดำริให้เด็กหูหนวกเรียนร่วมกับเด็กปกติ พร้อมกับมีพระเมตตาทรงรับนักเรียนไว้ในพระราชานุเคราะห์ พระราชทานเงินค่าใช้จ่ายในการเรียน นับเป็นพระมหากรุณาธิคุณเป็นล้นพ้น และยังเสด็จฯ เยี่ยมโรงเรียนโสตศึกษา โรงเรียนสอนคนตาบอด และโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ พระองค์ยังทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ใช้ดนตรีไทยช่วยรักษาโรค เรียกว่าดนตรีบำบัดรักษาโรค โดยเฉพาะทรงนำดนตรีมาพัฒนาบุคลิกภาพเด็กปัญญาอ่อน เด็กตาบอด และเด็กที่มีปัญหาทางพฤติกรรม เป็นต้น





โรงเรียนเศรษฐเสถียร

โรงเรียนเศรษฐเสถียร เป็นโรงเรียนสอนคนหูหนวกแห่งแรกของประเทศไทย สังกัดกองบริการเพื่อคนพิการ กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ เริ่มก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๖ โดยคุณหญิงโต๊ะ นรเนติบัญชากิจ บริจาคที่ดินและบ้าน เพื่อจัดตั้งเป็นโรงเรียนและที่พักของเด็กหูหนวก

นับเป็นเวลากว่า ๕๑ ปี ของการจัดการศึกษาเพื่อคนหูหนวกในประเทศไทย โรงเรียนเศรษฐเสถียรได้รับการสนับสนุนจากองค์กรภาครัฐ องค์กรเอกชนและประชาชนผู้มีจิตศรัทธาที่ได้ร่วมบริจาคทรัพย์ สิ่งของ ตลอดจนอุปกรณ์การศึกษาตามกำลังศรัทธา หน่วยงานที่ให้ความช่วยเหลือโดยใกล้ชิด คือ มูลนิธิอนุเคราะห์คนหูหนวก ซึ่งสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงรับไว้ในพระราชินูปถัมภ์ และได้เสด็จพระราชดำเนินมาโรงเรียนเศรษฐเสถียรในงานฉลองครบรอบ ๑๕ ปีของมูลนิธิอนุเคราะห์คนหูหนวกฯ เมื่อวันที่ ๑ มีนาคม ๒๕๑๐ โรงเรียนเศรษฐเสถียรได้รับพระเมตตาจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จฯ มาทรงวางศิลาฤกษ์อาคารฝึกอาชีพสำหรับคนหูหนวกในโรงเรียนเศรษฐเสถียร เมื่อวันที่ ๙ ธันวาคม ๒๕๓๐ และได้เสด็จฯ ทรงเป็นประธานในงานเปิดอาคารเรียนดังกล่าว เมื่อวันที่ ๑๒ เมษายน ๒๕๓๔ และพระราชทานนามอาคารว่า อาคารโสตสิรินธร ยังความปลาบปลื้มเป็นล้นพ้น และเกิดขวัญกำลังใจแก่คณาจารย์ บุคลากรและนักเรียนหูหนวกของโรงเรียนเศรษฐเสถียรอย่างหาที่สุดมิได้

นอกจากนั้น สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ยังทรงพระเมตตาอุปถัมภ์เด็กหูหนวก ๓ คน (คือ เด็กหญิงเกสิน บุญลือพันธ์ เด็กหญิงรัชนก ปุยประเสริฐ และเด็กชายปฤณ โชคเจริญ) ให้ได้รับโอกาสเข้าเรียนในโรงเรียนเศรษฐเสถียรจนจบการศึกษา และปัจจุบันประสบความสำเร็จในหน้าที่การงานและชีวิตครอบครัว

ด้วยน้ำพระทัยที่อ่อนโยนและทรงห่วงใยเด็กหูหนวก แม้มิได้เสด็จฯ ด้วยพระองค์เอง ก็ทรงพระเมตตาพระราชทานของขวัญวันเด็กและสิ่งของอื่นๆ มาให้นักเรียนหูหนวกโรงเรียนเศรษฐเสถียรทุกคนมิได้ขาด สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ได้เสด็จฯ เยี่ยมเด็กหูหนวกโรงเรียนเศรษฐเสถียรในร้านของมูลนิธิอนุเคราะห์คนหูหนวก ในพระบรมราชินูปถัมภ์เป็นประจำทุกปี เมื่อเสด็จฯ ไปงานกาชาดที่สวนอัมพร



โรงเรียนโสตศึกษาอนุสารสุนทร จังหวัดเชียงใหม่

โรงเรียนโสตศึกษาอนุสารสุนทร ตั้งอยู่เลขที่ ๖ ถนนโสตศึกษา ตำบลช้างเผือก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นโรงเรียนที่จัดตั้งโดยมูลนิธิอนุสารสุนทร เพื่อสงเคราะห์คนหูหนวก และสโมสรโรตารีเชียงใหม่เวสต์ โดยมี นางกิมฮ้อ นิมมานเหมินท์ และบุตรธิดา บริจาคเงิน ที่ดิน และสิ่งก่อสร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๘ โดยใช้ชื่อว่า **โรงเรียนอนุสารสุนทร ๒ (สอนคนหูหนวก)** และด้วยความอนุเคราะห์ของภาควิชาโสตนาสิกลาริงค์ โรงพยาบาลมหาราชนครเชียงใหม่ คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ จัดอบรมและฝึกการใช้เครื่องฝึกพูด เครื่องช่วยฟัง และอุปกรณ์ประกอบการสอนต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับคนหูหนวกให้แก่ครู ๒ คน

วัตถุประสงค์ของการจัดตั้งโรงเรียน คือ เพื่อจัดการศึกษาให้แก่เด็กพิการทางหูในพื้นที่เขตจังหวัดภาคเหนือตอนบน วันที่ ๑ พฤษภาคม ๒๕๒๔ คณะรัฐมนตรีได้มีมติให้กระทรวงศึกษาธิการรับโอนโรงเรียนอนุสารสุนทร ๒ (สอนคนหูหนวก) มาดำเนินการจัดเป็นโรงเรียนศึกษาพิเศษประเภทสอนเด็กพิการทางหู สังกัดกองการศึกษาพิเศษ กรมสามัญศึกษา ประเภทประจำและไป - กลับ โรงเรียนนี้เปิดสอนระดับอนุบาลจนถึงประถมศึกษาปีที่ ๖ ต่อมาได้ขยายชั้นเรียนจนถึงมัธยมศึกษาตอนปลาย

โรงเรียนได้ดำเนินการตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี เกี่ยวกับโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน โครงการไม้ดอกไม้ประดับ โครงการ



จัดตั้งศูนย์สาธิตร้านค้าโรงเรียน โครงการเทคโนโลยีและสารสนเทศ และโครงการทันตกรรมพระราชทานของสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ได้เสด็จฯ เยี่ยมนักเรียนเป็นประจำทุกปี ตั้งแต่ปีการศึกษา ๒๕๒๘ เป็นต้นมา

ในการดำเนินงานนั้นต้องเสียค่าใช้จ่ายสูง เนื่องจากเป็นโรงเรียนที่มีนักเรียนพักอยู่ประจำจำนวนมาก นอกจากได้รับการจัดสรรงบประมาณจากกระทรวงศึกษาธิการแล้ว โรงเรียนยังได้รับการสนับสนุนจากมูลนิธิอนุสารสุนทร เพื่อสงเคราะห์คนหูหนวก และมูลนิธิเปรม ติณสูลานนท์ จังหวัดเชียงใหม่ ด้วย ในปีการศึกษา ๒๕๔๕ โรงเรียนมีนักเรียนรวม ๔๐๖ คน เป็นนักเรียนที่พักอยู่ประจำ ๓๐๓ คน และนักเรียนไป - กลับ ๑๐๓ คน มีครูและบุคลากร รวม ๗๑ คน มีอาคารเรียนและอาคารประกอบจำนวน ๑๐ หลัง



โรงเรียนกาวิละอนุกูล จังหวัดเชียงใหม่

โรงเรียนกาวิละอนุกูล อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นโรงเรียนที่จัดการเรียนการสอนให้แก่นักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา ตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาลถึงมัธยมศึกษาตอนปลาย มีทั้งนักเรียนประจำและไป - กลับ โรงเรียนได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และพระราชวงศ์หลายประการ นักเรียนของโรงเรียนยังได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ พระราชทานทุนการศึกษาแก่นักเรียนที่เรียนดี ความประพฤติดีแต่ยากจน และให้เป็นนักเรียนในพระบรมราชินูปถัมภ์

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ได้เสด็จฯ เยี่ยมโรงเรียนกาวิละอนุกูล พร้อมทั้งพระราชทานพระราชดำริแนวทางการดำเนินงานเพื่อพัฒนางานของโรงเรียนเป็นประจำ โรงเรียนได้ดำเนินโครงการสนองแนวพระราชดำริอย่างต่อเนื่อง เป็นผลให้การจัดการศึกษาสำหรับบุคคลที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาพัฒนาขึ้นตามลำดับ สำหรับการดำเนินงานตามโครงการพระราชดำริ ในปีการศึกษา ๒๕๔๔ จำแนกเป็น ๒ โครงการใหญ่ๆ คือ โครงการพัฒนางานวิชาการและโครงการกองทุนอาหาร

โครงการพัฒนางานวิชาการ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี มีพระราชดำริว่า นักเรียนได้รับการอบรมดูแลฝึกฝนดี แต่เมื่อนักเรียนจบออกไปแล้ว สังคมให้โอกาสน้อย ทำให้เด็กมีปมด้อย ควรพยายามพัฒนาเด็กให้มีความสามารถที่จะออกไปเรียน



ร่วมกับโรงเรียนปกติ โดยให้โรงเรียนประสานงานกับโรงเรียนอื่นๆ เพื่อหาแนวทางให้นักเรียนมีโอกาสเข้าเรียนร่วม และควรให้โอกาสนักเรียนที่จบการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาที่มีความประสงค์จะขอกลับมาฝึกอาชีพจนเกิดทักษะในการทำงาน ครูในโรงเรียนกาวิละอนุกูลควรมีการจัดทำสื่อให้หลากหลาย เหมาะสมกับสภาพของเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา

โรงเรียนกาวิละอนุกูล ได้สนองพระราชดำริโดยพัฒนาการเรียนการสอนวิชาสามัญ สอนงานอาชีพและกิจกรรมส่งเสริมอาชีพอิสระ เพื่อให้นักเรียนมีรายได้ระหว่างเรียน เช่น งานทอผ้า งานบาติก งานเลี้ยงกบ งานส่งต่อนักเรียนเข้าเรียนร่วม และการสอนซ่อมเสริมโดยใช้คอมพิวเตอร์ช่วยสอน เป็นต้น

โครงการกองทุนอาหาร จัดขึ้นตามพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี และได้รับพระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์เป็นปฐมฤกษ์ เมื่อวันที่ ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๒ ต่อมาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้พระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ ร่วมโครงการกองทุนอาหารให้โรงเรียนนำดอกผลจากกองทุนมาสนับสนุนการจัดโภชนาการแก่นักเรียน เพราะทรงเล็งเห็นข้อจำกัดด้านงบประมาณที่โรงเรียนได้รับ ประกอบกับผู้ปกครองนักเรียนส่วนใหญ่มีฐานะยากจน และนักเรียนมีความบกพร่องทางสติปัญญา แต่โรงเรียนต้องส่งเสริมให้เด็กเหล่านี้มีพัฒนาการดีขึ้นทุกด้าน





โรงเรียนสอนคนตาบอดภาคเหนือ ในพระบรมราชินูปถัมภ์ จังหวัดเชียงใหม่

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ได้เสด็จฯ เยี่ยมโรงเรียนสอนคนตาบอดภาคเหนือ ในพระบรมราชินูปถัมภ์ จังหวัดเชียงใหม่ หลายครั้ง นับตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๒๔ เป็นต้นมา และโรงเรียนได้จัดทำโครงการตามพระราชดำริหลายโครงการ ได้แก่

๑. โครงการปลูกผักโรงเรียนปลอดจากสารพิษและปลูกพืชตามฤดูกาล
๒. โครงการทำนมถั่วเหลือง
๓. โครงการส่งเสริมกีฬาภายในโรงเรียน
๔. โครงการสอนว่ายน้ำ
๕. โครงการใช้บุคลากรร่วมกัน
๖. โครงการรับนักเรียนในพระราชานุเคราะห์
๗. โครงการศูนย์ส่งเสริมสมรรถภาพนักเรียนตาบอด

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จฯ เยี่ยมโรงเรียนสอนคนตาบอดภาคเหนือฯ เมื่อวันที่ ๒๖ มกราคม ๒๕๓๓ รับสั่งถึงผลงานด้านหัตถกรรมและศิลปศึกษาของนักเรียนรุ่นก่อน ซึ่งทางโรงเรียนได้เคยทูลเกล้าฯ ถวายเป็นผ้าคลุมไหล่ ทรงชมว่าดี ผลงานละเอียดและคงทน ยังคงใช้อยู่ถึงทุกวันนี้ ขอให้นักเรียนรุ่นนี้มีความพยายามและมีผลงานเหมือนรุ่นพี่ พร้อมทั้งรับสั่งว่า งานศิลปะที่ปั้นด้วยแป้งขนมปังน่าจะนำมาทดลองสอนด้วย ในการเสด็จฯ เยี่ยมครั้งนี้ได้พระราชทานตั๋วแลกเงินมูลค่า ๑๐,๐๐๐ บาท เครื่องพิมพ์ดีด ๒ เครื่อง เครื่องเขียนสำหรับนักเรียนตาบอด จำนวน ๕๐ ชุด และขนมผิงเกษตร จำนวน ๑ กล่อง

ต่อมาในวันที่ ๑ มีนาคม ๒๕๓๔ พระองค์มีพระราชดำรัสกับผู้เฝ้าฯ รับเสด็จ ดังนี้

๑. การเรียนการสอนวิชาอาชีพ อยากจะให้ใช้เวลาสอนให้มาก คือ สอนครึ่งวัน เพื่อจะได้มีเวลาเรียนอย่างต่อเนื่องและมีเวลามาก ผลงานออกมาจะได้ดีมีคุณภาพ









๒. การเรียนร่วมขอให้สนับสนุนให้มาก โรงเรียนสอนคนตาบอดเป็นแหล่งวิชาการและสนับสนุนการแก้ปัญหา เพื่อต้องการให้คนตาบอดมีสังคมและรู้จักช่วยตัวเอง ทรงยกตัวอย่างเพื่อนที่เรียนคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งเป็นคนตาบอด แต่ช่วยตัวเองได้มาก

๓. ด้านเกษตรอยากให้มีการสนับสนุนให้เด็กเรียนและสามารถรวมกันอยู่ในรูปของศูนย์การศึกษาหรือนิคมสหกรณ์ เพื่อการมีครอบครัวในอนาคต

๔. ทางโรงเรียนรับเด็กมาเรียนในชั้นแรกสุขภาพไม่สมบูรณ์ เมื่อได้รับอาหารโปรตีนและการดูแลรักษาแล้วสุขภาพดี อ้วน ก็ต้องหาที่ออกกำลังกาย เพื่อให้สุขภาพร่างกายแข็งแรงสมบูรณ์ จะเห็นว่าปีนี้นักเรียนมีร่างกายสมบูรณ์ สมส่วน

การเสด็จฯ ไปในครั้งนี้พระองค์ได้พระราชทานเงินจำนวน ๑๐,๐๐๐ บาท ยาสามัญประจำบ้าน จำนวน ๑ กล่อง และขนมผิงเกษตร จำนวน ๑ ถุง

และใน พ.ศ. ๒๕๓๒ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี มีพระราชดำริให้นักเรียนตาบอด ๑ ราย เข้าเรียนร่วมกับเด็กปกติ ที่โรงเรียนวัฒโนทัยพายัพ พร้อมทั้งพระราชทานสิ่งของเพื่อใช้ในการเรียน คือ เครื่องพิมพ์ดีดภาษาไทย ๑ เครื่อง เครื่องเล่นเทปคาสเซ็ท ๑ เครื่อง และเทปคาสเซ็ท ๖ ม้วน

ในปีการศึกษา ๒๕๓๓ มีพระราชดำริให้นักเรียนตาบอด ๑ ราย เข้าเรียนในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ ที่โรงเรียนวัฒโนทัยพายัพ และพระราชทานสิ่งของจำนวน ๓ รายการ คือ เครื่องพิมพ์ดีด ๑ เครื่อง เครื่องวิทยุเทป ๑ เครื่อง และเทปคาสเซ็ท ๑๑ ม้วน เพื่อใช้ประกอบการเรียนแก่นักเรียนตาบอด ๑ ราย ซึ่งไปเรียนร่วมที่วิทยาลัยเกษตรกรรม จังหวัดเชียงใหม่



มูลนิธิสงเคราะห์เด็กกำพร้าและอนาถา นครเชียงใหม่ (บ้านกิ่งแก้ว วิบุลสันติ)

บ้านกิ่งแก้ว วิบุลสันติ เริ่มก่อตั้งเมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๕๐๙ จากดำริของศาสตราจารย์ นายแพทย์ระเบียบ ฤกษ์เกษม ผู้อำนวยการโรงพยาบาลมหาราชนครเชียงใหม่ (โฮงยาสวนดอก) และคุณหญิงพูลสมัย ชัยนาม ภรรยาท่านผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงใหม่ในสมัยนั้น ซึ่งได้รวบรวมเพื่อนชาวไทยและชาวต่างประเทศมาเป็นอาสาสมัคร ช่วยกันบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวม โดยผลัดเปลี่ยนกันดูแลเด็กที่ถูกทอดทิ้งในโรงพยาบาล แต่ไม่มีงบประมาณในการเลี้ยงดูเด็กที่ไม่มีอาการเจ็บป่วยและไม่เหมาะสมที่จะอยู่ร่วมกับเด็กที่ป่วยด้วยโรคอื่นๆ ประกอบกับการอยู่ในโรงพยาบาลนานๆ เด็กจะขาดความอบอุ่น ขาดแบบอย่างที่ดีในการพัฒนาตนเองตามวัย อาสาสมัครจึงได้ช่วยกันจัดหาทุนเพื่อจัดหาสถานที่เลี้ยงดูเด็กอย่างถูกต้อง จนกระทั่งในวันที่ ๓๐ มีนาคม ๒๕๐๙ นางสาวกิ่งแก้ว วิบุลสันติ ได้มอบที่ดินจำนวน ๑ ไร่เศษ พร้อมด้วยอาคารไม้สักหลังใหญ่ที่ถนนวัวลาย และเงินจำนวน ๓๐๐,๐๐๐ บาท ให้เป็นทุนเพื่อนำดอกผลมาใช้สำหรับเลี้ยงดูเด็ก

เด็กจากโรงพยาบาลสวนดอก ทั้งชายหญิงรวมจำนวน ๒๕ คน มาพำนัก ณ บ้านกิ่งแก้ว วิบุลสันติ เลขที่ ๗๕ ถนนวัวลาย ตำบลหายยา อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ เมื่อวันที่ ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๐๙ มีแม่ชีศรีนวล บุญโญรส เป็นแม่บ้าน และมีอาสาสมัครผลัดเปลี่ยนกันมาเยี่ยมดูแลเด็ก คณะกรรมการจัดหาครูอนุบาล เพื่อเตรียมความพร้อมในการเข้าศึกษาต่อในโรงเรียน คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้ส่งผู้ช่วยพยาบาลมาช่วย



ดูแลเด็กเมื่อมีการเจ็บป่วย จัดตารางการให้นม อาหารและฉีดภูมิคุ้มกันตามกำหนด เด็กจึงได้รับการเลี้ยงดูอย่างถูกต้อง ต่อมานางเพ็ญ มาร์ติน ซึ่งเป็นอาสาสมัครและกรรมการในสมัยนั้น ได้เขียนตราสารขึ้น โดยใช้ชื่อว่า **มูลนิธิสงเคราะห์เด็กกำพร้าและอนาถา นครเชียงใหม่** เมื่อวันที่ ๙ สิงหาคม ๒๕๐๙

ต่อมา วันที่ ๒๗ มีนาคม ๒๕๓๓ ได้เกิดเพลิงไหม้แล้วลุกลามมายังบ้านกิ่งแก้ว วิบุลสันติ มูลนิธิฯ ได้นำเด็กจำนวนหนึ่งพร้อมพี่เลี้ยงเด็กไปฝากไว้ที่โรงพยาบาลมหาราชนครเชียงใหม่ และอีกจำนวนหนึ่งฝากไว้ที่โรงเรียนอนุบาลดรุณนิมิตชั่วคราว ต่อมาได้ย้ายเด็กทั้งหมดไปที่บ้านเด็กชายเชียงใหม่ อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ แล้วได้เปิดรับบริจาคเงินเพื่อสร้างบ้านใหม่

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงทราบเรื่องเพลิงไหม้บ้านกิ่งแก้ว วิบุลสันติ นี้ มีพระราชกระแสทรงห่วงใยเด็กๆ และมีพระราชประสงค์จะได้เห็นความร่วมใจของชาวเชียงใหม่ที่จะช่วยสร้างบ้านใหม่ให้แก่เด็กกำพร้าโดยเร็ว และควรอยู่ที่เดิม ประธานกรรมการในสมัยนั้น คือ หม่อมศรีนวล ณ เชียงใหม่ ได้เรียนเชิญผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงใหม่ตลอดจนผู้บริหารหลายฝ่าย นำเงินที่ได้รับบริจาคมาดำเนินการก่อสร้าง โดยเริ่มก่อสร้างเมื่อวันที่ ๑๕ สิงหาคม ๒๕๓๓ เมื่อการก่อสร้างแล้วเสร็จได้ย้ายเด็กกลับมาอยู่ที่บ้านใหม่นี้ดังเดิม

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ได้เสด็จฯ ไปทรงเยี่ยมบ้านกิ่งแก้ว วิบุลสันติ ทอดพระเนตรการก่อสร้าง หลังจากนั้นได้เสด็จฯ เยี่ยมเด็กกำพร้าที่อาศัยอยู่ในบ้านเด็กชายเชียงใหม่ และเด็กกำพร้าที่บ้านกิ่งแก้ว วิบุลสันติ เป็นประจำ

โรงเรียนบ้านปลักปลา จังหวัดนราธิวาส

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี มีพระราชปณิธานที่จะพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีให้แก่ประชาชนผู้ด้อยโอกาสและทรงทราบว่าปัญหาพื้นฐานมีผลต่อคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชน ทั้งด้านโภชนาการและสุขอนามัย การศึกษา อาชีพ และสิ่งแวดล้อม จึงพระราชทานโครงการตามพระราชดำริที่มุ่งปลูกฝังคุณลักษณะที่ดีในทุกด้านให้แก่เด็กและเยาวชน ดังที่ทรงทดลองในโรงเรียนถิ่นทุรกันดารทั่วประเทศ นอกจากกลุ่มเป้าหมายในโรงเรียนแล้ว พระองค์ยังทรงห่วงใยพสกนิกรในทุกพื้นที่ที่ทรงพบเห็น โดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กพิการ

เด็กพิการจำนวนมากขาดโอกาสใช้สิทธิที่ตนพึงได้รับ เนื่องจากการบริการของหน่วยงานต่างๆ มีข้อจำกัดไม่สามารถรองรับเด็กได้อย่างทั่วถึง โรงเรียนบ้านปลักปลา อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส เป็นโรงเรียนในโครงการพระราชดำริที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ได้เสด็จฯ เยี่ยมเมื่อวันที่ ๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๔๔ และได้ทอดพระเนตรการจัดกิจกรรมเรียนร่วมระหว่างนักเรียนปกติและนักเรียนพิการระดับชั้นต่างๆ ซึ่งมีอยู่ ๑๗ คน พระองค์ทรงตระหนักถึงความจำเป็นดังกล่าว จึงมีพระราชกระแสให้สำนักงานโครงการสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ร่วมกับสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ และโครงการเทคโนโลยีสารสนเทศตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี จัดทำโครงการจัดการเรียนร่วมโรงเรียนปลักปลาให้เป็นตัวอย่างแก่โรงเรียนต่างๆ

โครงการจัดการเรียนร่วมของโรงเรียนบ้านปลักปลา มุ่งหมายที่จะเพิ่มประสิทธิภาพการจัดให้เป็นรูปแบบและเครือข่ายการจัดการเรียนร่วม พัฒนาคณะครู สนับสนุนวัสดุอุปกรณ์และสื่อการเรียนการสอนที่มีคุณภาพ รวมทั้งปรับปรุงอาคารสถานที่ ทำให้เด็กพิการที่เข้ารับการศึกษาได้มีโอกาสรู้จักการดำรงชีวิตอย่างเหมาะสม ทั้งการปรับพฤติกรรมและพัฒนาการเรียนรู้







ร่วมกันทำให้ชาวโลกอ่านออกเขียนได้
Let's join in making a literate world

การศึกษานอกโรงเรียน

ในด้านการศึกษานอกระบบ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี มีพระราชดำริว่า ศิลปวิทยาการประเภทประณีตศิลป์ที่มีอยู่ในพระบรมมหาราชวังและเป็นศิลปวัฒนธรรมไทยที่มีคุณค่า หากมิได้รับการทำนุบำรุงอาจสูญหายได้ สมควรได้รับการอนุรักษ์ พัฒนาและเผยแพร่ อีกทั้งยังสามารถเป็นอาชีพได้ จึงมีพระราชดำริให้จัดตั้งวิทยาลัยในวังหรือโรงเรียนผู้ใหญ่พระตำหนักสวนกุหลาบ โดยแบ่งเป็นวิทยาลัยในวังหญิงและวิทยาลัยในวังชาย และจัดตั้งกาญจนาภิเษกวิทยาลัยช่างทองหลวง นอกจากนั้น ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ผู้ที่มีความรู้ ความชำนาญทางช่างประดิษฐ์ ช่างฝีมือ ช่างเขียน ช่างแกะสลัก ซึ่งเป็นผู้สูงอายุแล้วเป็นส่วนมาก เป็นครูของวิทยาลัยในวังหญิง และวิทยาลัยในวังชาย ถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับการเย็บปักถักร้อย การปักสะดึง การประดิษฐ์ดอกไม้ การร้อยมาลัย การแกะสลักผักและผลไม้ การทำเครื่องหอม การปรุงอาหารคาวหวาน การประดิษฐ์ใบตอง การทำบายศรี การประดิษฐ์ดอกไม้แห้ง การช่างฝีมือ การเขียนและการแกะสลักไม้ เป็นต้น ด้วยพระกรุณาธิคุณในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทำให้บุคคลทั่วไปได้มีโอกาสศึกษาเล่าเรียนงานศิลปะเหล่านี้และทำเป็นอาชีพ ทั้งเป็นการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมอีกด้วย

นอกจากนั้น ยังมีโครงการเทพอำนวยเพื่อช่วยเหลือประชาชนในชุมชนแออัด ช่วยพัฒนาจิตใจเยาวชนในเขตชุมชนแออัด และพัฒนาด้านอาชีพ เพื่อให้มีรายได้เสริม โดยจัดในชุมชนแออัดในเขตกรุงเทพมหานคร จัดตั้งศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนกาญจนาภิเษกเพื่อฝึกอบรมอาชีพ ศูนย์การเรียนชุมชนชาวไทยภูเขาแม่ฟ้าหลวง โครงการช่วยเหลือโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม และห้องสมุดประชาชนเฉลิมราชกุมารี เป็นต้น



ห้องสมุดประชาชนเฉลิมราชกุมารี

"...ข้าพเจ้าอยากให้เรามีห้องสมุดที่ดี มีหนังสือครบทุกประเภทสำหรับประชาชน หนังสือประเภทที่ข้าพเจ้าคิดว่าสำคัญที่สุดอย่างหนึ่งคือ หนังสือสำหรับเด็ก วัยเด็กเป็นวัยเรียนรู้ เด็กๆ ส่วนใหญ่สนใจที่จะทราบเรื่องราวต่างๆ แปลกๆ ใหม่ๆ อยู่แล้ว ถ้าเรามีหนังสือที่มีคุณค่าทั้งเนื้อหาและรูปภาพให้เขาอ่านให้ความรู้ความบันเทิง เด็กๆ จะได้เติบโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่ที่สมบูรณ์ที่รอบรู้ มีธรรมะประจำใจ มีความรักบ้านเมือง มีความต้องการปรารถนาจะทำแต่ประโยชน์ที่สมควร..."



จากพระราชปณิธานและแนวพระราชดำริดังกล่าวในพระราชนิพนธ์เรื่อง **ห้องสมุดในทัศนะของข้าพเจ้า** กรมการศึกษานอกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการและหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน ได้สนองพระราชปณิธานที่จะให้ประชาชนทั่วประเทศรู้หนังสือ อ่านออกเขียนได้ รวมทั้งให้ได้รับการสร้างเสริมเพิ่มพูนสติปัญญาจากการศึกษาด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต จึงพร้อมใจกันบริจาคทรัพย์และที่ดินจัดตั้งห้องสมุดประชาชนเพื่อเฉลิมพระเกียรติเนื่องในโอกาสที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเจริญพระชนมายุ ๓๖ พรรษา เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๔ พระองค์ได้พระราชทานนามห้องสมุดดังกล่าวว่า **ห้องสมุดประชาชนเฉลิมราชกุมารี**

การจัดตั้งห้องสมุดประชาชนเฉลิมราชกุมารี ใน พ.ศ. ๒๕๓๔ กำหนดจัดสร้างจำนวน ๓๗ แห่ง ในพื้นที่ซึ่งยังไม่มีห้องสมุดประชาชนอำเภอ เนื่องจากมีผู้ร้องขอและแสดงความจำนงที่จะจัดสร้างเพิ่มขึ้น คณะกรรมการอำนวยการโครงการฯ จึงเห็นควรให้จัดตั้งห้องสมุดประชาชนเฉลิมราชกุมารีให้ครบทุกจังหวัดทั่วประเทศ ขณะนี้สร้างได้แล้ว ๗๑ แห่ง

กรมการศึกษานอกโรงเรียน ได้กำหนดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของห้องสมุดไว้ ๔ ประการ คือ เป็นห้องสมุดที่มีชีวิตชีวา มีกิจกรรมหลากหลายและเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา สนองความจำเป็นของพื้นที่ และเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม





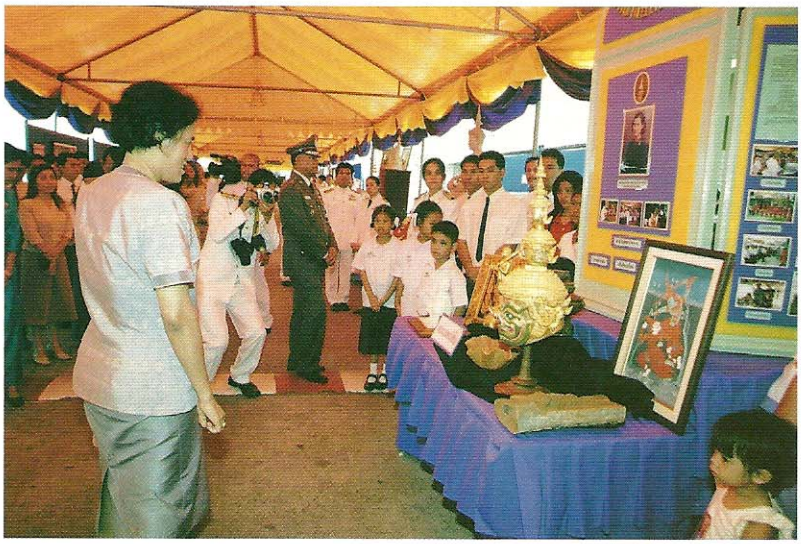


โรงเรียนผู้ใหญ่พระตำหนักสวนกุหลาบ (วิทยาลัยในวังหญิง)

ในสมัยโบราณการศึกษาของไทยจะเริ่มจากวัดและราชสำนัก ซึ่งเป็นสถานที่ที่รวมศาสตร์ทุกแขนงไว้ เด็กผู้ชายจะได้บวชเรียน ส่วนเด็กผู้หญิงจะให้เรียนเกี่ยวกับการบ้านการเรือน การครองเรือน การประดิษฐ์ การเย็บปักถักร้อย การทำเครื่องหอม การปรุงอาหาร ตลอดจนการศึกษาภาษา จากราชสำนักฝ่ายใน ภายในพระบรมมหาราชวัง พระบรมมหาราชวังชั้นในจึงเปรียบเสมือนโรงเรียนการเรือนและโรงเรียนการช่างสตรีของกุลสตรีไทยในยุคนั้น

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงคำนึงถึงงานช่างประดิษฐ์ของสตรีอันเป็นประณีตศิลป์ที่มีอยู่ในพระบรมมหาราชวัง อาทิ การประดิษฐ์ดอกไม้ การร้อยมาลัย การปักสะดึง การแกะสลักผักและผลไม้ การทำเครื่องหอม และการปรุงอาหารคาวหวาน ซึ่งล้วนแต่เป็นงานที่ต้องอาศัยฝีมืออันละเอียดอ่อน และเมื่อทรงทราบว่าผู้ที่มีความรู้ความชำนาญทางช่างนับวันจะหมดไป ที่ยังมีชีวิตอยู่ก็เป็นผู้สูงอายุเป็นส่วนมาก จึงสมควรจะได้มีการถ่ายทอดความรู้อันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งให้แก่อนุชนรุ่นหลัง และเป็นการส่งเสริมเผยแพร่ให้ตระหนักในคุณค่า เพื่อจะได้ช่วยกันอนุรักษ์ให้คงอยู่ตลอดไป นอกจากนี้ยังสามารถนำไปประกอบอาชีพได้อีกด้วย

ประกอบกับ พ.ศ. ๒๕๒๗ ในการพระราชพิธีพระบรมศพสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีพระบรมราชินีในรัชกาลที่ ๗ ณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ในพระบรมมหาราชวัง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ประกอบพระพิธีธรรมสวดอภิธรรมทั้ง



กลางวันและกลางคืน รับพระราชทานฉันเช้าและเพลมีกำหนด ๑๐๐ วัน สมเด็จพระเทพรัตน-ราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ได้เสด็จฯ มาทรงปฏิบัติพระราชกิจถวายภัตตาหารแด่พระพิธีธรรมในตอนเช้าทุกวัน ได้ทอดพระเนตรภัตตาหารคาวและหวานที่พนักงานฝ่ายในประกอบขึ้นเป็นสำรับนั้น ชื่อของภัตตาหารแปลกและแทบจะไม่ซ้ำกันเลย ทรงสนพระทัยเป็นอย่างยิ่ง ถึงกับเสด็จฯ ไปทอดพระเนตรการประกอบอาหารที่ **ทรงประเคน** ในพระบรมมหาราชวัง

ต่อมาจึงมีพระราชบัญชาให้สำนักพระราชวังดำเนินการจัดตั้งโรงเรียนผู้ใหญ่ประเภทวิชาชีพขึ้นในเขตพระราชฐานชั้นใน เพื่อเปิดสอนวิชาช่างประดิษฐ์ของสตรีดังกล่าวให้แก่ผู้ที่สนใจ โดยไม่เรียกเก็บเงินค่าเล่าเรียน ค่าบำรุงหรือค่าธรรมเนียมใดๆ ทั้งสิ้น เพียงแต่นักศึกษาจะต้องจัดหาวัสดุในการเรียนมาเองเท่านั้น

สำนักพระราชวังได้ดำเนินการสนองพระราชประสงค์ โดยติดต่อกับกรมการศึกษานอกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ ขอจัดตั้ง**โรงเรียนผู้ใหญ่พระตำหนักสวนกุหลาบ (วิทยาลัยในวัง)** กรมการศึกษานอกโรงเรียนจึงได้ประกาศจัดตั้งโรงเรียนเพื่อเปิดสอนวิชาช่างสตรีหลักสูตรระยะสั้นขึ้น เมื่อวันที่ ๒๕ เมษายน ๒๕๒๙ ขณะนั้นอาคารพระตำหนักและเรือนหลวงต่างๆ ในพระบรมมหาราชวังได้รับการบูรณะซ่อมแซมใกล้จะเสร็จเรียบร้อย จึงได้พระราชทานพระราชานุญาตให้ดัดแปลงอาคารห้องเครื่องสมเด็จพระศรีสวรินทิราบรมราชเทวีพระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า เพื่อใช้เป็นอาคารเรียนและพระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์เพื่อจัดซื้อวัสดุครุภัณฑ์สำหรับการเรียนการสอนของโรงเรียนด้วย โรงเรียนผู้ใหญ่พระตำหนักสวนกุหลาบ (วิทยาลัยในวัง) ได้เริ่มเปิดสอนตั้งแต่วันที่ ๒๐ พฤษภาคม ๒๕๒๙ เป็นต้นมา

ในปีการศึกษา ๒๕๓๒ มีการรับนักศึกษาเพิ่มขึ้น เนื่องจากมีผู้ให้ความสนใจเป็นจำนวนมาก อาคารเรียนเดิมไม่เพียงพอ จึงได้พระราชทานพระราชานุญาตให้ย้ายวิทยาลัยในวังมาอยู่ ณ สถานที่ปัจจุบัน ซึ่งเคยเป็นพระตำหนักที่ประทับของพระราชธิดาและเจ้าจอม-มารดาในรัชกาลที่ ๕ และในปีการศึกษา ๒๕๓๓ สำนักพระราชวังได้ขออนุมัติจากกรมการ-

ศึกษานอกโรงเรียนเปลี่ยนชื่อ วิทยาลัยในวัง เป็น **วิทยาลัยในวังหญิง** ทั้งนี้เพื่อไม่ให้เป็นการซ้ำซ้อนกับวิทยาลัยในวังชายที่ได้จัดตั้งขึ้นใหม่

ในด้านหลักสูตรการเรียนการสอนนั้น โรงเรียนเปิดสอนหลักสูตรวิชาชีพ ๓ แผนกวิชา คือ

วิชาอาหารและขนม เป็นความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับอาหารคาว อาหารหวาน เครื่องดื่ม อาหารว่าง การแกะสลักผัก ผลไม้ ตลอดจนการถนอมอาหารและการบริการอาหารในโอกาสต่างๆ

วิชาช่างดอกไม้สด เป็นการสอนเกี่ยวกับการร้อยมาลัย การจัดพานดอกไม้ การปักพุ่ม การทำเครื่องห้อยเครื่องแขวน การทำดอกไม้ประดิษฐ์จากดอกไม้สด การประดิษฐ์ใบตอง และการจัดดอกไม้สดในงานพิธีต่างๆ

วิชาช่างปักสะดึง สอนความรู้เบื้องต้นของการปักสะดึงตั้งแต่การทำแม่สะดึง การทำขาสะดึง การขึงผ้า การลอกลาย การหนุนลาย ตลอดจนการปักแบบโบราณต่างๆ โดยใช้วัสดุหลายอย่างประกอบกัน เช่น ไหม ไหมทอง ดิ้น เลื่อม มุก การหักทองแร่ง เงินแร่ง และการประดิษฐ์เครื่องใช้เครื่องประดับประกอบการปัก ทั้งนี้ นักศึกษาทุกคนจะต้องเลือกเรียนวิชาเลือกอีก ๑ วิชา คือ การพับผ้าเช็ดหน้าเป็นรูปสัตว์ การประดิษฐ์ใบตอง การทำบายศรี การทำเครื่องหอม และการประดิษฐ์ดอกไม้แห้ง

ทุกวิชาจะใช้เวลาเรียนสำหรับประกาศนียบัตรชั้นต้น ๔๐๐ ชั่วโมง ประกาศนียบัตรชั้นสูง ๘๐๐ ชั่วโมง และนักศึกษาทุกคนจะต้องผ่านการฝึกงานคนละ ๒๐๐ ชั่วโมง และจะต้องเรียนวิชาเลือกอีก ๑ วิชาเป็นเวลา ๔๐ ชั่วโมง คือ การพับผ้าเช็ดหน้าเป็นรูปสัตว์ การประดิษฐ์ใบตอง การทำบายศรี การทำเครื่องหอม (เทียนอบ น้ำอบไทย แป้งร่ำบุหงา) และการประดิษฐ์ดอกไม้แห้ง ซึ่งจะใช้เวลา ๖๐ ชั่วโมง

สำหรับครูผู้สอนนั้น ส่วนใหญ่เป็นข้าราชการฝ่ายในแผนกพระราชฐานชั้นในและข้าทูลละอองธุลีพระบาท ซึ่งมีความชำนาญเกี่ยวกับวิชาช่างต่างๆ ประมาณ ๔๒ คน ผลัด



อาคาร ๓ อาคารโภชนาการ
ฝึกอบรมของวิทยาลัยในวังหญิง





เปลี่ยนกันมาสอนในช่วงเวลาที่ออกเวรยาม นอกจากนั้นทางโรงเรียนยังได้เชิญอาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิจากสถาบันต่างๆ มาช่วยทำการสอนวิชาอาหารและขนมด้วย

วิทยาลัยในวังหญิงเปิดสอนปีละ ๒ ภาคเรียน คือ ภาคเรียนที่ ๑ ตั้งแต่วันที่ ๒๐ พฤษภาคม ถึง ๑๙ ตุลาคม ภาคเรียนที่ ๒ ตั้งแต่วันที่ ๑ พฤศจิกายน ถึง ๓๑ มีนาคม โดยเรียนทุกวันตั้งแต่วันจันทร์ถึงวันศุกร์ ตั้งแต่เวลา ๐๘.๐๐ - ๑๒.๐๐ น. เปิดรับสมัครเฉพาะนักศึกษาหญิง ตั้งแต่อายุ ๑๕ ปีขึ้นไป ไม่จำกัดความรู้

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเอาพระทัยใส่การดำเนินงานของโรงเรียนสม่ำเสมอ พระองค์มิได้พระราชทานเพียงแนวพระราชดำริเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนเท่านั้น ยังทรงติดตามสอบถามจากผู้สอนถึงผลสำเร็จของนักศึกษาว่าได้นำวิชาความรู้ไปใช้ประโยชน์อย่างไรบ้าง ซึ่งจากการติดตามข้อมูลของวิทยาลัยในวังหญิง ทรงพบว่านักศึกษาที่จบออกไปสามารถที่จะใช้วิชาความรู้ได้ตรงตามวัตถุประสงค์ที่ทางวิทยาลัยจัดไว้กล่าวคือ ส่วนใหญ่จะไปประกอบอาชีพส่วนตัว หรือทำงานตามห้างสรรพสินค้า ตามโรงแรม เป็นต้น นอกจากนั้นพระองค์ยังทรงสนพระทัยการจัดการเรียนการสอนเกี่ยวกับกิริยามารยาทของกุลสตรีไทย โดยพระราชทานแนวการสอนว่า นอกจากจะให้เรียนด้านวิชาชีพแล้วให้อบรมกิริยามารยาทของกุลสตรีไทยด้วย

เมื่อนักศึกษาจบการศึกษาตามหลักสูตรแล้ว พระองค์จะเสด็จฯ มาพระราชทานประกาศนียบัตรแก่นักศึกษาเป็นประจำทุกปี และมีพระราชบัญชาให้ดำเนินการติดตามผลหลังจากสำเร็จการศึกษาด้วยว่านักศึกษาสามารถใช้วิชาความรู้ที่ได้ศึกษานี้ให้เป็นประโยชน์แก่ตนเองและส่วนรวมตามวัตถุประสงค์หรือไม่อย่างไร



โรงเรียนผู้ใหญ่พระตำหนักสวนกุหลาบ (วิทยาลัยในวังชาย)

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี มีพระราชดำริเกี่ยวกับศิลปโบราณที่มีอยู่ในพระบรมมหาราชวังและตามสถานที่ทั่วไปว่า มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการอนุรักษ์อย่างสม่ำเสมอให้คงอยู่ต่อไป เพราะเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของประเทศชาติ จึงทรงเห็นสมควรให้จัดการเรียนการสอนและการฝึกอบรมงานช่างฝีมือต่างๆ เพื่อปลูกฝังและส่งเสริมให้ผู้เรียนและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องมีความรักและซาบซึ้งในงานศิลปะโบราณวัตถุ พร้อมทั้งได้รับการถ่ายทอดและได้ฝึกทักษะจนสามารถนำมาใช้ในงานอนุรักษ์โบราณวัตถุได้

สำนักพระราชวังได้สนองพระราชดำริด้วยการติดต่อกรมการศึกษานอกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ จัดตั้งโรงเรียนผู้ใหญ่พระตำหนักสวนกุหลาบ (วิทยาลัยในวังชาย) ขึ้นในพระบรมมหาราชวัง และได้รับพระราชทานพระราชานุญาตให้ใช้หออุเทศทักษิณาเป็นอาคารเรียน

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จฯ เปิดอาคารเรียนในวันที่ ๒๒ พฤษภาคม ๒๕๓๒ ซึ่งเป็นวันแรกของการเรียนการสอนวิชาชีพหลักสูตรระยะสั้น ซึ่งเป็นวิชาชีพช่างฝีมือต่างๆ อันเป็นพื้นฐานไปสู่การอนุรักษ์ศิลปะโบราณวัตถุ

ผู้สมัครเรียนจะต้องมีอายุตั้งแต่ ๑๕ ปีขึ้นไป และจบการศึกษาไม่ต่ำกว่าชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ทั้งนี้โดยไม่ต้องเสียค่าเล่าเรียน ค่าบำรุง หรือค่าธรรมเนียมใดๆ นอกจากจัดหาวัสดุในการเรียนมาเอง



หลักสูตรการเรียนการสอน ๑ ปี ๘๐๐ ชั่วโมง แบ่งเป็น ๓ แผนกวิชา คือ

วิชาช่างฝีมือ งานเขียน ศึกษาทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติทางช่างฝีมืองานเขียน ประเภทและองค์ประกอบการเขียน ลักษณะของงานเขียน รวมทั้งเรียนรู้งานด้านจิตรกรรมของไทยด้วย

วิชาช่างฝีมือ งานปั้น สอนเกี่ยวกับความรู้ศิลปะพื้นฐาน ลวดลาย การจัดองค์ประกอบของงานปั้น การออกแบบ และปฏิบัติงานปั้นตามที่ต้องการ รวมทั้งการหล่อปูนปลาสเตอร์รูปแบบต่างๆ

วิชาช่างและแกะสลัก ศึกษาความรู้ศิลปะพื้นฐานในการเขียนแบบต่างๆ การผูกลาย การแกะลวดลายขั้นพื้นฐาน ตลอดจนการจัดวางองค์ประกอบและความสัมพันธ์ของเรื่องที่แกะ อันเป็นเนื้อหาที่ยากขึ้น

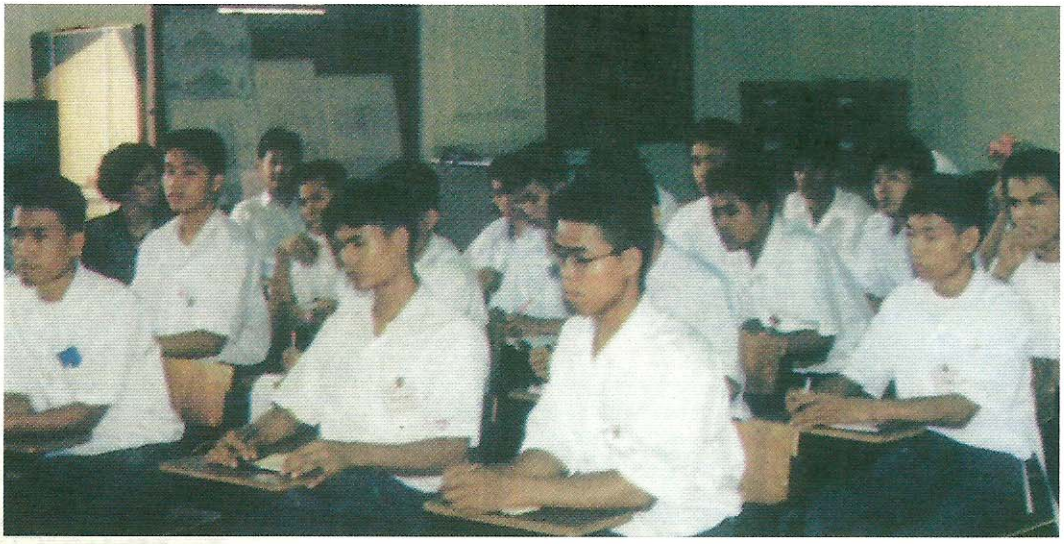
หลักสูตรทั้งหมดนี้ กำหนดให้เรียนการอนุรักษ์ศิลปะโบราณวัตถุ ประเภทเครื่องไม้ งานปั้นและจิตรกรรมฝาผนังด้วย นอกจากนี้ยังมีวิชาเลือกบังคับเกี่ยวกับดนตรีในพิธีหลวงที่นักศึกษาจะต้องเลือกอย่างน้อย ๑ ชนิด ได้แก่ กลองชนะ เป่งมาง บัณเฑาะว์ ปี่ชวา ปี่ไฉน สังข์ แตรฝรั่ง ซึ่งนักศึกษาจะนำความรู้เกี่ยวกับดนตรีในพิธีหลวงไปใช้ปฏิบัติในพิธีพระราชทานเพลิงศพ โดยได้รับเงินเป็นค่าตอบแทน และนักศึกษาจะต้องเรียนวิชาเลือกเชิงบังคับอีกวิชาหนึ่ง คือ วิชาอนุรักษ์ผ้าโบราณ สำหรับวิชาเลือกนั้นนักศึกษาจะต้องเลือกเรียนอย่างน้อย ๑ วิชา ได้แก่ งานปิดทอง งานตัดผม งานเชื่อมโลหะ งานเสิร์ฟ และการจัดโต๊ะ



ด้านการสอน ครูผู้สอนส่วนใหญ่ซึ่งเป็นผู้ชำนาญการแต่ละวิชา ทำงานในพระบรมมหาราชวัง วิทยากรพิเศษจากกรมศิลปากรและสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตเพาะช่าง เมื่อจบการศึกษาแล้วนักศึกษาจะได้รับประกาศนียบัตรตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ

เมื่อจบการศึกษานักศึกษาในวิทยาลัยในวังชายส่วนใหญ่นำความรู้ที่ได้เล่าเรียนมาใช้ประกอบอาชีพทั้งในการรับราชการ เช่น เจ้าหน้าที่งานในพระองค์ กองพระราชพิธี และประกอบอาชีพอิสระ โดยการวาดภาพประเพณีไทย นักศึกษาบางส่วนทำงานด้านการช่างฝีมือ งานปั้นตามบริษัท และโรงหล่อ ฯลฯ และนักศึกษาอีกส่วนหนึ่งใช้วิชาที่เรียนเป็นพื้นฐานในการศึกษาต่อที่สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตเพาะช่าง และสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

กล่าวได้ว่า พระกรุณาธิคุณของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ที่มีต่องานด้านนี้ ทำให้บุคคลทั่วไปได้มีโอกาสศึกษางานช่างฝีมือ และยังเป็นการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมด้วย



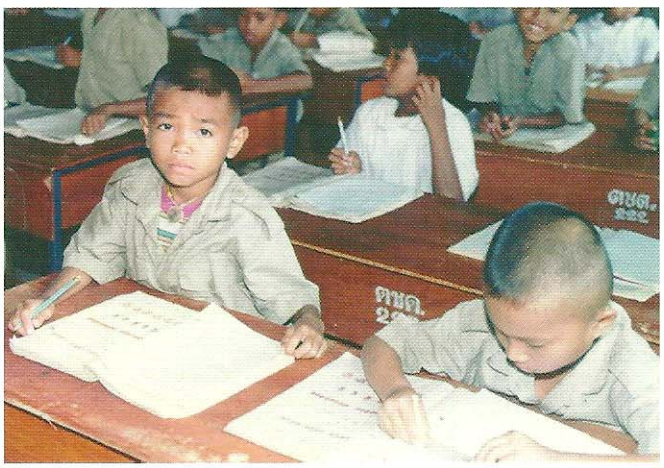
โครงการเทพอำนวย

เมื่อปลาย พ.ศ. ๒๕๒๔ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี มีพระราชดำรัสกับ พลตรี พิจิตร กุลละวณิชย์ ผู้บัญชาการกองพลที่ ๑ รักษาพระองค์ (ยศในขณะนั้น) ให้กองพลที่ ๑ รักษาพระองค์ดำเนินการช่วยเหลือประชาชนชุมชนแออัดในด้านการพัฒนาจิตใจ สภาพแวดล้อม และที่อยู่อาศัย ตลอดจนรายได้ โดยมุ่งเน้นที่เยาวชนเป็นหลัก กองพลที่ ๑ รักษาพระองค์ ได้ดำเนินการตามแนวพระราชดำริ และขอพระราชทานพระราชานุญาตใช้ชื่อโครงการว่า **โครงการเทพอำนวย**

โครงการเทพอำนวย มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาจิตใจของเยาวชนชุมชนแออัดและเยาวชนพี่เลี้ยงอาสาสมัครจากสถาบันต่างๆ พัฒนาสภาพแวดล้อมและที่อยู่อาศัย และพัฒนาอาชีพโดยส่งเสริมให้ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์มีรายได้เสริมอาชีพหลักที่ปฏิบัติอยู่แล้ว

ผลการดำเนินงาน ได้ดำเนินการอบรมเยาวชนตามชุมชนแออัดต่างๆ ในเขตห้วยขวาง เขตพญาไท เขตดุสิต เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย และเขตพระนคร จำนวน ๑๒ แห่ง โดยได้รับความร่วมมือจากเจ้าหน้าที่ของศูนย์เยาวชนอาสาสมัครจากสถาบันการศึกษาต่างๆ การอบรมเน้นการปลูกฝังจริยธรรมให้แก่เยาวชน สร้างความมีระเบียบวินัย รู้จักใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ สร้างให้เกิดความสามัคคีและรักหมู่คณะ สำหรับโครงการเยาวชนภายในหน่วยทหารกองพลที่ ๑ รักษาพระองค์ได้อบรมเยาวชน เรื่อง ความมีระเบียบวินัย มารยาทสังคมและจริยธรรมที่ดีงาม ทำให้เยาวชนมีความเชื่อมั่นตนเอง กล้าแสดงออก เป็นตัวของตัวเอง เป็นแบบอย่างที่ดีให้กับเยาวชนรุ่นหลังต่อไป

นอกจากนี้ ได้ดำเนินโครงการสร้างสนามเด็กเล่นให้เยาวชนได้ออกกำลังกาย เสริมสร้างสุขภาพพลานามัยให้สมบูรณ์แข็งแรง จัดตั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก จำนวน ๑๑ แห่ง ซึ่งได้รับความสนใจจากบิดามารดา ส่งบุตรหลานก่อนวัยเรียนเข้าร่วมโครงการ ทำให้สามารถดูแลเด็กก่อนวัยเรียนได้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้



โครงการเทพอำนวยประยุกต์

สืบเนื่องจากโครงการเทพอำนวยที่กรุงเทพมหานครประสบความสำเร็จและกองพลที่ ๑ รักษาพระองค์ได้ออกไปรับภารกิจชายแดนด้านตะวันออกของประเทศไทย ตั้งแต่เดือนตุลาคม ๒๕๒๖ จึงนำโครงการดังกล่าวนี้ไปประยุกต์ใช้ที่ชายแดน และขอพระราชทานพระราชานุญาตใช้ชื่อ **โครงการเทพอำนวยประยุกต์**

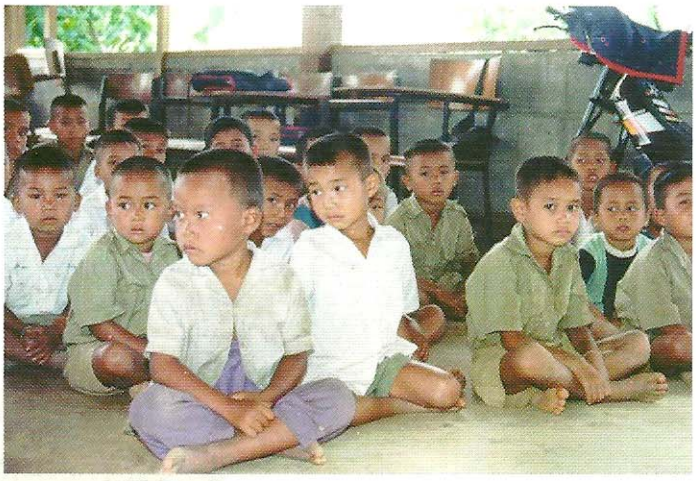
ความมุ่งหมายของโครงการเทพอำนวยประยุกต์ คือ ต้องการให้เยาวชนในพื้นที่ชายแดนเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพ ร่างกายแข็งแรง สติปัญญาเฉลียวฉลาด มีจิตใจและอารมณ์ที่ดี โดยได้ดำเนินงานจัดตั้ง**ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก โครงการอาหารกลางวัน** และ **โครงการสนามเด็กเล่น**

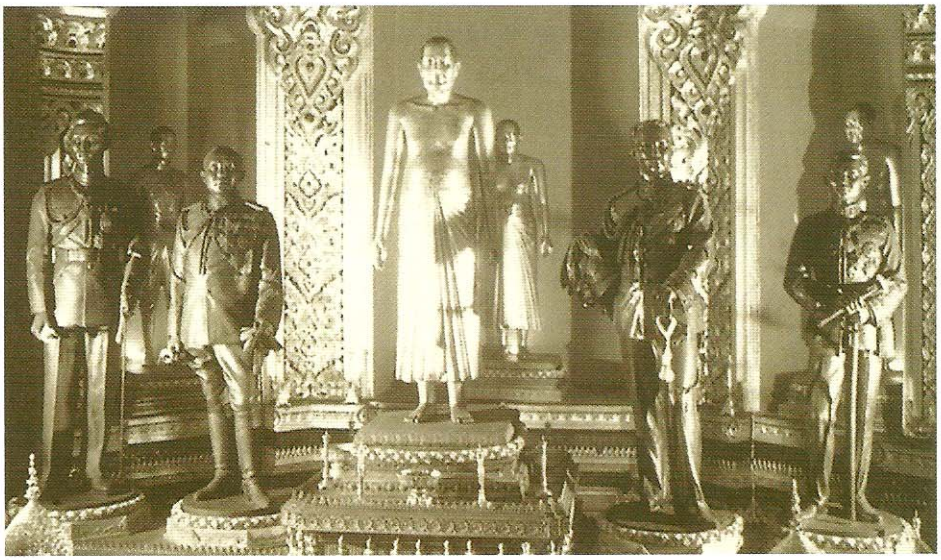
ทั้งนี้ การดำเนินงานขึ้นอยู่กับผู้นำในหมู่บ้าน ได้แก่ ครูและผู้ใหญ่บ้าน หน้าที่หลักของครู คือ การพัฒนาจริยธรรมให้แก่เด็กในโรงเรียน โดยใช้กระบวนการกลุ่มและการควบคุมการประกอบอาหารให้ถูกส่วนตาม**โครงการอาหารกลางวัน**ในพื้นที่รับผิดชอบ ๓ อำเภอ จำนวน ๑๓๔ โรง

หน้าที่หลักของผู้ใหญ่บ้าน คือ การเตรียมอาหาร ได้แก่ พืชเศรษฐกิจ สัตว์เศรษฐกิจ ให้มีพอเพียงสำหรับเยาวชนในหมู่บ้าน ควบคุมการให้อาหารอย่างถูกส่วนเหมาะกับวัยของเด็ก

กองกำลังบูรพา (พล. ๑ รอ.) ได้ปฏิบัติภารกิจพื้นที่จังหวัดปราจีนบุรี ในเขตอำเภออรัญประเทศ อำเภอวัฒนานคร อำเภอวังน้ำเย็น และอำเภอสระแก้ว จึงได้สนับสนุนให้ราษฎรร่วมมือกันสร้าง**ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก** หน่วยราชการเป็นผู้สนับสนุนโครงการให้ดำเนินไปด้วยดี

ด้วยพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทำให้เยาวชนจำนวนมากมีการพัฒนาอย่างเหมาะสม มีความอบอุ่นในชีวิต และพึ่งพาตนเองได้มากขึ้น





กาญจนาภิเษกวิทยาลัยช่างทองหลวง

นับเป็นพระกรุณาธิคุณที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงสนพระทัยและทรงให้ความสำคัญด้านการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพของประชาชน แนวพระราชดำริด้านการศึกษาของพระองค์ได้ส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินงานจัดการศึกษาของหน่วยงานต่างๆ ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง และก่อให้เกิดการจัดตั้งสถานศึกษาใหม่ขึ้นอย่างหลากหลายทั้งที่เป็นการศึกษาในระบบและนอกระบบโรงเรียน ทำให้เยาวชนและพสกนิกรได้มีโอกาสศึกษาเล่าเรียนอย่างกว้างขวางยิ่งขึ้น

กาญจนาภิเษกวิทยาลัยช่างทองหลวง ในพระบรมมหาราชวัง เป็นหนึ่งในสถานศึกษาที่จัดตั้งขึ้นตามแนวพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ซึ่งเป็นสถาบันวิชาชีพเฉพาะทางสำหรับผลิตช่างฝีมือที่มีความรู้ ทักษะความชำนาญในงานช่างทองหลวงและงานทองโบราณ เพื่อให้เป็นกำลังสำคัญในการอนุรักษ์ ซ่อม สร้าง และสืบสานงานช่างฝีมือโบราณอันเป็นศิลปวัฒนธรรมของชาติไทย รวมถึงเป็นสถาบันผลิตช่างฝีมือที่มีคุณภาพสำหรับภาคอุตสาหกรรมเครื่องประดับและอัญมณีด้วย ทั้งนี้ สำนักพระราชวังรับสนองพระราชดำริโดยมอบหมายให้ กรมอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ดำเนินการด้านการพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน ประกาศจัดตั้งเป็นสถานศึกษาเมื่อวันที่ ๔ พฤษภาคม ๒๕๓๘ โดยได้รับพระราชทานพระราชานุญาตให้ใช้อาคารเดิมภายในบริเวณท้ายพระบรมมหาราชวัง เป็นสถานที่จัดการเรียนการสอนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) และระดับปริญญาตรี สาขาวิชาช่างทองหลวง และสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องกับวิชาชีพด้านเครื่องประดับและอัญมณี นับแต่วันที่ ๙ มิถุนายน ๒๕๓๘ ซึ่งเป็นวันแรกที่วิทยาลัยเปิดสอนจนถึงปัจจุบัน กาญจนาภิเษกวิทยาลัยช่างทองหลวง มีพัฒนาการอย่างต่อเนื่องและเป็นที่รู้จักแพร่หลาย พระองค์เสด็จฯ ไปทอด-



พระเนตรการดำเนินงานของสถานศึกษา เมื่อวันที่ ๑๐ สิงหาคม ๒๕๔๑ ยังความปลาบปลื้มและเป็นพลังให้ทุกคนตั้งใจปฏิบัติหน้าที่สนองเบื้องพระยุคลบาท และสืบสานพระราชดำริของพระองค์ โดยการสร้างบุคลากรให้เป็นผู้มีความรู้ทั้งวิชาการและเชี่ยวชาญการปฏิบัติ รวมถึงเป็นผู้มีคุณธรรมและจริยธรรมใช้ความรู้ความสามารถเพื่อประโยชน์ในทางที่ดีต่อทั้งตนเองและประเทศชาติ

จากแนวพระราชดำริของพระองค์ ทำให้เกิดการพัฒนาการศึกษาวิชาชีพเฉพาะทางด้านงานช่างทองในราชสำนัก งานช่างทองโบราณและงานเครื่องประดับอัญมณี ยังคุณประโยชน์ให้แก่ประเทศชาติ ด้วยเป็นการสร้างกำลังคนที่มีความรู้ความสามารถให้เป็นผู้อนุรักษ์สืบสานศิลปวัฒนธรรมของชาติ และเป็นกำลังสำคัญของภาคอุตสาหกรรมเครื่องประดับและอัญมณี ซึ่งเป็นเศรษฐกิจหลักของประเทศด้วย



ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนกาญจนาภิเษก (วิทยาลัยในวัง)

ความยากไร้ขัดสนทรัพย์สินเงินทอง หรือแม้แต่ญาติพี่น้อง ผู้อุปการะ ล้วนเป็นสาเหตุหลักของการนำไปสู่การขาดโอกาสทั้งสิ้น บ้านเมืองของเรามีผู้ตกอยู่ในสภาพเช่นนี้ไม่น้อย ถึงไม่ได้เป็นภาระของสังคม แต่ก็ไม่ได้ทำให้ชาติพัฒนาขึ้นได้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานพระราชกระแส ว่า *"...ยังมีคนอีกเป็นจำนวนมากที่ไม่สามารถเข้าศึกษาฝึกอบรมอาชีพในสถาบันชั้นสูงได้ หากมีทางใดที่จะช่วยเหลือให้เขาได้ศึกษาอบรมในอาชีพที่ปรารถนาได้ จะเป็นการช่วยพัฒนาชาติอย่างยั่งยืน..."*

ด้วยพระราชปณิธานในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ที่จะทรงอนุรักษ์ค้ำจุนงานศิลปะไทยโบราณช่างสิบหมู่ให้คงอยู่ และสืบทอดต่อไปยังอนุชนรุ่นหลัง อธิบดีกรมการศึกษานอกโรงเรียนในสมัยนั้น ดร. รุ่ง แก้วแดง ร่วมกับนายแก้วขวัญ วัชโรทัย เลขาธิการพระราชวัง จึงได้พิจารณาจัดทำโครงการร่วมมือสร้างศูนย์ฝึกอาชีพงานศิลปะไทย



โบราณช่างสิบหมู่ เพื่อถวายงานตามพระราชประสงค์ พระองค์ได้พระราชทานที่ดิน ๔ ไร่ ๓ งาน ที่ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม ให้ก่อสร้างเป็นสถานศึกษาพระราชทานนามว่า **ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนกาญจนาภิเษก (วิทยาลัยในวัง)** เริ่มปฏิบัติการฝึกอบรมตั้งแต่ปีงบประมาณ ๒๕๓๙ โดยรับผู้ยากไร้ ขาดโอกาสจากส่วนภูมิภาคเข้ามาศึกษาอบรมเป็นเวลา ๘ เดือน พระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์เป็นค่าอาหารวัสดุฝึกอบรม อีกทั้งทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้แพทย์หลวงรักษาเมื่อยามเจ็บป่วย

การฝึกอบรมอาชีพ

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเห็นว่า กระบวนการเรียนการสอน ควรจะเป็นในรูปของการซึมซับไปกับภูมิปัญญาที่ประกอบกิจการนั้นเป็นอาชีพอยู่แล้ว ไม่กำหนดคุณวุฒิของผู้สอน ขอเพียงมีประสบการณ์ในอาชีพนั้น สามารถถ่ายทอดทักษะความชำนาญให้แก่ลูกศิษย์ได้รู้ เข้าใจ ทำได้จริงๆ และขายสิ่งนั้นได้ เช่นเดียวกับผู้สอนทำได้จริงๆ ก็เพียงพอ

การจัดการเรียนการสอนของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนกาญจนาภิเษก (วิทยาลัยในวัง) มี ๓ ระยะ ได้แก่

ระยะที่ ๑ ในช่วง ๒ เดือนแรก นักเรียนทุกคนต้องเข้าเรียนรวมกัน เริ่มจากช่างสิบหมู่คืออะไร จบลงที่ผู้เรียนต้องสามารถเขียนงานลายไทยอย่างง่ายๆ ได้

ระยะที่ ๒ ในช่วงอีก ๓ เดือนต่อมา ผู้เรียนต้องแยกสาขาวิชาไปตามที่ตนต้องการจะศึกษา เจาะลึกลงไปในสาขาวิชานั้น และจบลงที่ผู้เรียนต้องสามารถผลิตชิ้นงานอย่างง่ายๆ ออกจำหน่ายได้ โดยศูนย์มีร้านผลิตและจำหน่าย เป็นผู้รับซื้อชิ้นงานนั้นๆ ผู้เรียนเริ่มมีรายได้ มีความมั่นใจว่าทักษะฝีมือของเขาสามารถขายได้ ได้เงินจริงๆ

ระยะที่ ๓ ในช่วงอีก ๓ เดือนต่อมา คือเดือนที่ ๘ ผู้เรียนต้องสามารถผลิตชิ้นงานที่สลับซับซ้อนร่วมกับภูมิปัญญาผู้สอน ผลิตผลงาน รับงานจากภายนอก จำหน่ายมีรายได้

ภายหลังการฝึกอบรม ๘ เดือน พระองค์จะเสด็จฯ มาพระราชทานวุฒิบัตรด้วยพระองค์เอง ยังความปลาบปลื้ม ซาบซึ้ง ในพระมหากรุณาเป็นล้นพ้น

ความช่วยเหลือสู่การมีงานทำอย่างแท้จริง

เมื่อผู้เรียนผ่านการฝึกอบรมกลับสู่ภูมิลำเนาเดิมของตน (ส่วนใหญ่ผู้เรียนจะถูกส่งเข้ามาเป็นกลุ่มๆ) รวมตัวกัน ๔ - ๕ คน จะเข้าไปปฏิบัติงานทำมาหากินในสถานที่ที่ศูนย์การ

ศึกษานอกโรงเรียนกาญจนาภิเษก (วิทยาลัยในวัง) ได้ประสานงานกับองค์การในพื้นที่จัดให้เป็นสถานประกอบการมีเครื่องมือตามสาขาที่เรียนมีเงินสำรองจ่ายซื้อวัสดุเพื่อการผลิตชิ้นงานนั้นๆ เมื่อได้ชิ้นงาน กองทุนจะรับซื้อชิ้นงานนั้นเข้าสู่ร้านผลิตและจำหน่าย ผู้ผลิตได้รับเงินไป พร้อมใบสั่งทำชิ้นงานครั้งต่อไป ขอเพียงผู้ผ่านการฝึกอบรมมีหัวใจที่ต้องการทำมาหากิน ทุกอย่างพระราชทานให้พร้อมหมดแล้ว **เพียงจะทำหรือไม่เท่านั้นเอง**

ทรงพอพระราชการดำเนินงานเป็นระบบด้วยวิถีไทยๆ

๑. ผลิตคนให้มีความรู้ความชำนาญในการผลิตชิ้นงานนั้นๆ ได้อย่างแท้จริง

๒. จัดระบบกองทุนจากภาคเอกชนและสถานที่จากทางราชการ และจัดหาเครื่องมือพระราชทานนามว่า **ร้านผลิตและจำหน่ายชิ้นงานศิลปะไทยโบราณช่างสิบหมู่ ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนกาญจนาภิเษก (วิทยาลัยในวัง) จังหวัด...** โดยเสด็จฯ เปิดร้านผลิตฯ

๓. ผู้ผลิตได้เงินจากการขายชิ้นงานนั้น ชิ้นงานนั้นตกเป็นกรรมสิทธิ์ของกองทุนร้านผลิตฯ บวกด้วยกำไรและขายให้แก่ผู้เยี่ยมชมนิทรรศการตามโรงแรมต่างๆ สินค้าที่เหลือหากร้านมีความประสงค์สามารถส่งขายให้แก่ร้านผลิตและจำหน่ายส่วนกลาง ที่ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนกาญจนาภิเษก (วิทยาลัยในวัง) ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม ได้อีกทอดหนึ่ง เช่นเดียวกับร้านผลิตและจำหน่ายชิ้นงานศิลปะไทยโบราณช่างสิบหมู่ ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนกาญจนาภิเษก (วิทยาลัยในวัง) สามารถจำหน่ายชิ้นงาน โดยบวกกำไรอีกทอดหนึ่ง

ตลาดที่ ๑ ผู้มาเยี่ยมชมกิจกรรมของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนกาญจนาภิเษก (วิทยาลัยในวัง)

ตลาดที่ ๒ ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนกาญจนาภิเษก (วิทยาลัยในวัง) ไปจัดนิทรรศการเคลื่อนที่ พร้อมนำสินค้าไปจำหน่าย

ตลาดที่ ๓ ทรงพระเมตตารับสั่งให้นำสินค้าไปขายร่วมกับมูลนิธิ และการจัดกิจกรรมต่างๆ ตามพระราชประสงค์ รวมถึงการส่งจำหน่ายภายในร้าน **ภูฟ้า** อาคารสยามดิสคัฟเวอรี่ เซ็นเตอร์

๔. กระบวนการผลิตสู่การจำหน่าย การระบายสินค้าได้อย่างเป็นระบบ การกำหนดราคาที่แท้จริงของสินค้านั้น โดยยึดหลักแห่งความเพียงพอ เปิดโอกาสให้ผู้ซื้อมีโอกาสไปทำกำไรได้ ย่อมทำให้การซื้อขายเป็นไปได้อย่างสม่ำเสมอและยาวนาน

ผลแห่งการตามรอยพระราชประสงค์

ตลอดระยะเวลา ๖ ปีที่ผ่านมา ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนกาญจนาภิเษก (วิทยาลัยในวัง) ได้ฝึกอาชีพผลิตชิ้นงานศิลปะไทยโบราณช่างสิบหมู่ให้แก่ผู้ยากไร้ที่รักและศรัทธาในงานศิลปะไทยได้มีอาชีพหารายได้เลี้ยงตนเองและครอบครัว เป็นวิทยากรถ่ายทอดความรู้

ความชำนาญ สามารถผลิตชิ้นงานส่งขายในร้านค้าของศูนย์ฯ ในจังหวัดต่างๆ อาทิ ร้านผลิตและจำหน่ายชิ้นงานศิลปะไทยโบราณช่างสิบหมู่ ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนกาญจนาภิเษก (วิทยาลัยในวัง) จังหวัดนครสวรรค์ ในชื่อสินค้า **ขวัญมิ่ง** ร้านผลิตและจำหน่ายฯ จังหวัดอุบลราชธานี ในชื่อสินค้า **มิ่งแก้ว** และร้านผลิตและจำหน่ายชิ้นงานศิลปะไทยโบราณช่างสิบหมู่ ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนกาญจนาภิเษก (วิทยาลัยในวัง) ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล ในชื่อสินค้า **สายฝัน**

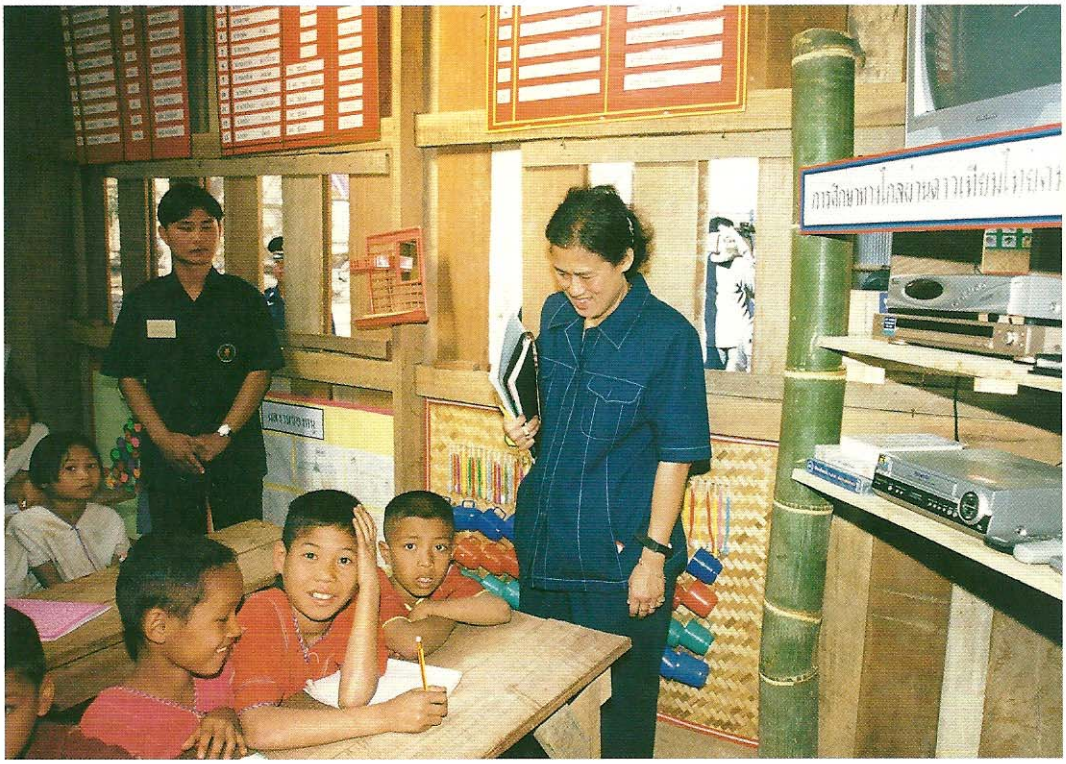
ด้วยความร่วมมือทั้งภาครัฐและภาคเอกชน มูลนิธิต่างๆ ที่มองเห็นถึงความได้เปรียบทางการค้าขายชิ้นงานศิลปะไทยโบราณช่างสิบหมู่ ในปัจจุบันได้เข้ามามีส่วนร่วมเสียค่าใช้จ่ายในการจัดการศึกษา อาทิ ศาลเยาวชนและครอบครัว มูลนิธิผู้พิพากษาสมทบในจังหวัดต่างๆ ร่วมกับศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนกาญจนาภิเษก (วิทยาลัยในวัง) จัดฝึกอบรมวิชาชีพศิลปะไทยช่างสิบหมู่ไม่เกิน ๓ เดือน และหลักสูตรวิถีชีวิตของหญิงไทยในอดีต เช่น แกะสลักผักผลไม้ ใบตอง อาหารว่าง เครื่องหอม เครื่องแขวน เป็นต้น โดยใช้ร้านผลิตและจำหน่ายฯ เป็นฐานในการฝึกอบรม ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนกาญจนาภิเษก (วิทยาลัยในวัง) ได้ส่งวิทยากรที่มีความชำนาญตามสาขาที่เคยผ่านการฝึกอบรมจากศูนย์ฯ ไปถ่ายทอดทักษะและสามารถผลิตชิ้นงานออกจำหน่ายในร้านผลิตและจำหน่ายฯ นั้น

ภายหลังการฝึกระยะ ๓ เดือน ผู้เรียน รัก ศรัทธาและมีฝีมือ ต้องการจะฝึกอบรมในระยะสูงขึ้น ศาลเยาวชนและครอบครัว และมูลนิธิผู้พิพากษาสมทบในจังหวัดต่างๆ จะรวมกลุ่มผู้เรียนส่งเข้ามาฝึกอบรมระยะ ๘ เดือน ที่ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนกาญจนาภิเษก (วิทยาลัยในวัง) ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล และที่ศูนย์ฝึกอาชีพฟ้าใสปันน้ำใจ ตำบลคลองโยง อำเภอพุทธมณฑล เมื่อจบการฝึกอบรม จะได้รับพระราชทานวุฒิบัตรและกลับไปเป็นกำลังผลิตเป็นภูมิปัญญาถ่ายทอดการฝึกอบรมให้แก่ร้านผลิตและจำหน่ายฯ นั้นๆ ต่อไป

ยกระดับความรู้ ความสามารถสู่ระดับอนุปริญญา

จากผลของการชี้นำให้ผู้ยากไร้และผู้รักศรัทธาในงานศิลปะไทยโบราณช่างสิบหมู่ได้มีอาชีพที่สุจริตและยังเป็นการอนุรักษ์ถ่ายทอดงานศิลปะเดิมของไทยมิให้สูญหายไปกับกาลเวลา หากผู้ผ่านการฝึกอบรมเหล่านั้นจบการศึกษาสายสามัญ ระดับมัธยมศึกษาปีที่ ๖ ก็สามารถนำวิชาชีพนั้นมาเทียบโอน และเรียนเพิ่มเติมในสาขาวิชาบังคับของหลักสูตรอนุปริญญาศิลปกรรมศาสตร์ สาขาวิชาช่างสิบหมู่ของวิทยาลัยชุมชน จบการศึกษาไม่เกิน ๒ ปี นับเป็นการยกระดับการฝึกอบรมวิชาชีพช่างสิบหมู่เพื่อการมีงานทำของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนกาญจนาภิเษก (วิทยาลัยในวัง)

ด้วยพระเมตตาคุณและพระกรุณาธิคุณในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ต่อบรรดาช่างศิลป์ไทย ผู้ยากไร้ได้ประกอบอาชีพ มีรายได้เลี้ยงดูตนเองและครอบครัว ยังผลให้การอนุรักษ์และสืบทอดงานศิลปะไทยโบราณช่างสิบหมู่คงอยู่สืบทอดต่อไปยังอนุชนรุ่นหลัง



ศูนย์การเรียนชุมชนชาวไทยภูเขา "แม่ฟ้าหลวง"

การศึกษาเป็นวิถีหนึ่งที่มีความสำคัญยิ่งในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ทุกหมู่เหล่าของประเทศ กรมการศึกษานอกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ จึงได้จัดตั้ง**ศูนย์การศึกษาเพื่อชุมชนในเขตภูเขา**ขึ้นในจังหวัดต่างๆ หลายจังหวัด เพื่อพัฒนาชาวไทยภูเขาทางด้านการศึกษา นับตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๓๕ เป็นต้นมา สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ได้พระราชทานพระราชูปถัมภ์แก่ศูนย์การศึกษาเพื่อชุมชนในเขตภูเขา ในพื้นที่จังหวัดเชียงรายหลายสิบหมู่บ้าน เมื่อพระองค์สวรรคต ใน พ.ศ. ๒๕๓๘ กรมการศึกษานอกโรงเรียนจึงได้เฉลิมพระเกียรติใช้ชื่อศูนย์การศึกษาเหล่านี้ว่า **ศูนย์การเรียนชุมชนชาวไทยภูเขา "แม่ฟ้าหลวง"**

นอกจากนั้น สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี และสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ต่างก็ได้พระราชทานพระราชูปถัมภ์แก่ศูนย์การเรียนเหล่านี้ ศูนย์การเรียนชุมชนชาวไทยภูเขา เป็นศูนย์กลางการจัดกิจกรรมเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับประชาชนในชุมชน เป็นสถานที่เสริมสร้างโอกาสในการเรียนรู้ ถ่ายทอด และเป็นเวทีแลกเปลี่ยนประสบการณ์ วิทยาการ ตลอดจนภูมิปัญญาของชุมชน อีกทั้งยังเป็นแหล่งบริการชุมชนในการจัดทำกิจกรรมต่างๆ ที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม และก่อให้เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้ การเสริมสร้างวิถีประชาธิปไตย การมีคุณธรรม จริยธรรม และมุ่งการพัฒนาแบบพึ่งพาตนเอง ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาที่ยั่งยืน



สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี พระราชทานพระราชูปถัมภ์ให้สร้าง**ศูนย์การเรียนชุมชนชาวไทยภูเขา "แม่ฟ้าหลวง"** ที่บ้านน้ำแคะ ตำบลดงพญา อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน เป็นศูนย์แห่งแรกที่พระราชทานพระราชูปถัมภ์ รวมทั้งได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ทำโครงการช่วยเหลือในศูนย์การเรียนฯ ในอำเภอบ่อเกลือทั้งหมด เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๙ โดยพระราชทานงบประมาณในการก่อสร้าง ค่าวัสดุอุปกรณ์ ค่าตอบแทนครูอาสา การพัฒนาครู ค่าอาหารกลางวัน อาหารเสริมนม การส่งเสริมโภชนาการและสุขภาพอนามัย การส่งเสริมอาชีพ เป็นต้น

ต่อมาทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ทำโครงการช่วยเหลือศูนย์การเรียนฯ ที่อำเภอแม่แจ่ม อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ อำเภอแม่ระมาด อำเภอท่าสองยาง อำเภอพบพระ อำเภออุ้มผาง จังหวัดตาก รวมทั้งการพัฒนาศูนย์การเรียนฯ เก่า และการสร้างศูนย์การเรียนฯ ใหม่อีกหลายศูนย์

ใน พ.ศ. ๒๕๔๕ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สำรวจหมู่บ้านในอำเภอแม่ระมาด และอำเภอท่าสองยาง จังหวัดตาก ที่ยังไม่มีการจัดการศึกษา แล้วทรงสร้างศูนย์การเรียนฯ เพิ่มอีกจำนวน ๖๘ ศูนย์

ปัจจุบันศูนย์การเรียนชุมชนชาวไทยภูเขา "แม่ฟ้าหลวง" อยู่ในโครงการพระราชดำริ จำนวน ๒๔๓ ศูนย์ ในจังหวัดน่าน เชียงใหม่ และตาก ได้จัดทำโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนทางด้านการศึกษา ด้านโภชนาการและสุขภาพอนามัย ด้านอาชีพและด้านอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมด้วย



โครงการส่งเสริมการศึกษา
และพัฒนาอาชีพในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม

เมื่อวันที่ ๒๑ กันยายน ๒๕๔๑ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ได้เสด็จฯ เยี่ยมโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนโรงงานยาสูบ ๒ ตำบลปะแต อำเภอยะหา จังหวัดยะลา ทรงทราบว่า มีนักเรียนโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนเมื่อจบการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ ส่วนใหญ่จะเข้าศึกษาต่อในโรงเรียนปอเนาะ จึงรับสั่งให้มีการเยี่ยมนักเรียน เพื่อศึกษาข้อมูลว่ามีสิ่งใดสามารถช่วยเหลือเพิ่มเติมได้ สำนักงานโครงการสมเด็จ-พระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี จึงได้สำรวจโรงเรียนที่มีนักเรียนโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนเข้าศึกษาต่อสูงสุด จำนวน ๕ แห่ง พบว่า ทุกโรงเรียนล้วนจดทะเบียนเป็นโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม และต่างแสดงความสนใจแนวพระราชดำริที่ทรงดำเนินงานในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน รวมถึงขอให้มีการจัดโครงการลักษณะดังกล่าวให้กับนักเรียนของตน โดยมีผู้บริหารโรงเรียนหนึ่งถึงกับกล่าวว่า *"อย่าทิ้งพวกเราเพราะพวกเราอยู่อย่างโดดเดี่ยวมานาน"*

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดทำโครงการช่วยเหลือ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการพัฒนาด้านทักษะอาชีพให้กับนักเรียนซึ่งส่วนใหญ่มีฐานะยากจนให้มีพื้นฐานทางอาชีพ หากไม่มีโอกาสศึกษาต่อ และ



ช่วยเหลือโรงเรียนในการพัฒนาคุณภาพการจัดการเรียนการสอนที่เอื้อประโยชน์ต่อชุมชน โดยเฉพาะด้านสุขภาพอนามัยและโภชนาการ ที่เป็นปัญหาของท้องถิ่น

ปัจจุบันมีโรงเรียนในโครงการตามพระราชดำริฯ จำนวน ๗ โรง ตั้งอยู่ในพื้นที่จังหวัดนราธิวาส ยะลา และปัตตานี มีการรวมกลุ่มจัดตั้งเป็นโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามเครือข่าย เพื่อช่วยเหลือกัน การดำเนินงานแบ่งเป็น ๔ รูปแบบ คือ

๑. การส่งเสริมกิจกรรมด้านอาชีพให้กับนักเรียน

๒. การพัฒนาคุณภาพครูผู้สอน

๓. การจัดการศึกษาและพัฒนาสื่อการเรียนการสอนที่จำเป็น

๔. การร่วมกับชุมชนในการส่งเสริมอาชีพให้กับกลุ่มเยาวชนนอกโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม

โครงการส่งเสริมอาชีพเยาวชนนอกโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงห่วงใยกลุ่มเยาวชนนอกโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม และมีพระราชดำริให้ช่วยเหลือเพิ่มเติมภายหลังจากดำเนินโครงการตามพระราชดำริในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามไปได้ระยะหนึ่ง เยาวชนส่วนใหญ่มีข้อจำกัดด้านการศึกษาและมีฐานะยากจน เมื่อวันที่ ๑๐ ตุลาคม ๒๕๔๖ ได้จัดตั้งกลุ่มอาชีพเยาวชนบริเวณรอบโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ตามความสมัครใจ รวม ๗ กลุ่ม แยกประกอบอาชีพรวม ๘ ลักษณะ คือ อาชีพปักผ้า เพาะเห็ด ปลูกผัก ทำนา เลี้ยงสัตว์ เปิดร้านค้า ช่างเชื่อมเหล็กดัด และติดตายางพารา



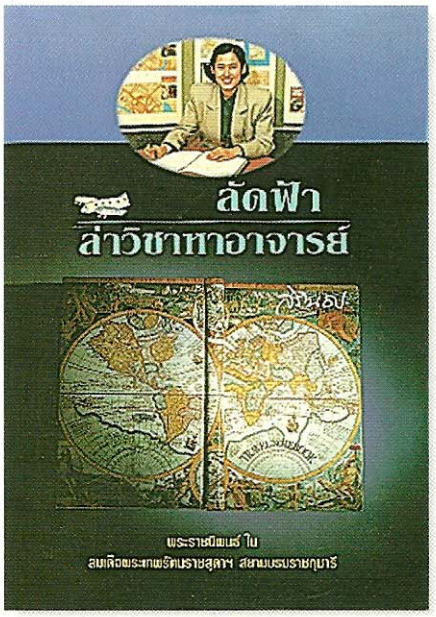
พระราชูปถัมภ์เพื่อการศึกษาและวิจัย

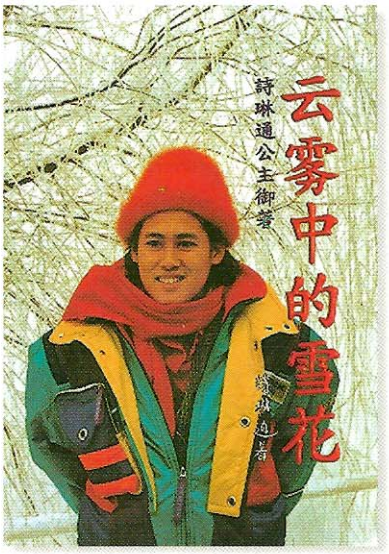
เพื่อให้การพัฒนาการศึกษาและโครงการต่างๆ ตามพระราชดำริบังเกิดผล จำเป็นต้องมีกำลังสนับสนุนและส่งเสริมทั้งทุนการศึกษา ห้องสมุด ศูนย์ข้อมูลข่าวสาร เพื่อการศึกษาวิจัย สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงรับเป็นองค์อุปถัมภ์มูลนิธิและโครงการต่างๆ ได้แก่ มูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ที่จัดตั้งขึ้นเพื่อนำเงินรายได้มาเป็นทุนการศึกษา มูลนิธิพระบรมราชานุสรณ์พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย มูลนิธิสิรินธร กองทุนพัฒนาโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า ห้องสมุดส่วนพระองค์ โครงการนักเรียนในพระราชานุเคราะห์ กองทุนบรมราชกุมารี ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร และศูนย์นานาชาติสิรินธรเพื่อการวิจัยพัฒนาและถ่ายทอดเทคโนโลยี เป็นต้น

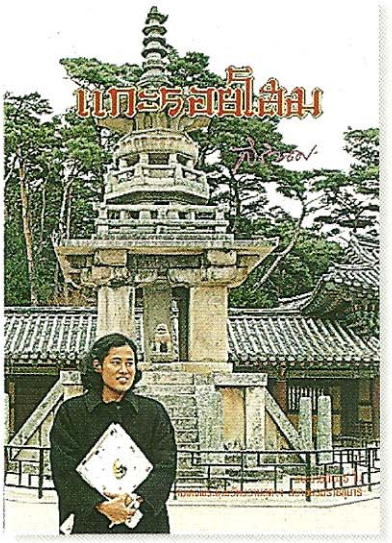


มูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงศึกษาวิชาจารึกภาษาตะวันออก ณ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๐ - ๒๕๒๒ ในการเสด็จฯ ไปทรงพระอักษรทุกวันศุกร์และวันเสาร์ พระองค์ทรงสังเกตเห็นเด็กคนหนึ่งมาเฝ้าฯ ทุกวันศุกร์ รับสั่งถามได้ความว่าเด็กอาศัยอยู่กับตายาย ไม่มีโอกาสเรียนหนังสือ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระอาจารย์ที่ปรึกษาจัดหาสถานที่เรียนและดูแลความเป็นอยู่ของเด็ก พระองค์ได้พระราชทานพระราชทรัพย์เป็นค่าเครื่องแต่งตัว เครื่องเขียน และทรงติดตามผลการเรียนของเด็กจากสมุดประจำตัวนักเรียน บางครั้งทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เข้าเฝ้าฯ ดังนั้นเมื่อวันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๕๒๒ ในโอกาสที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงสำเร็จการศึกษาและทรงรับพระราชทานปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาจารึกภาษาตะวันออก) มหาวิทยาลัยศิลปากร ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน) โดยความร่วมมือของนักศึกษา อาจารย์ และข้าราชการจากมหาวิทยาลัยศิลปากร ได้จัดพิมพ์จำหน่ายหนังสือ **รวมพระฉายาลักษณ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี** นำเงินรายได้ทูลเกล้าฯ ถวายเป็นกองทุนเริ่มแรก เพื่อพระราชทานเป็นทุนการศึกษาแก่เยาวชนผู้ขัดสน สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานชื่อทุนว่า **ทุนสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา** ต่อมาได้ขยายเงินกองทุน และจัดตั้งเป็นมูลนิธิชื่อ **มูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา** ทรงรับเป็นองค์อุปถัมภ์ของมูลนิธินี้



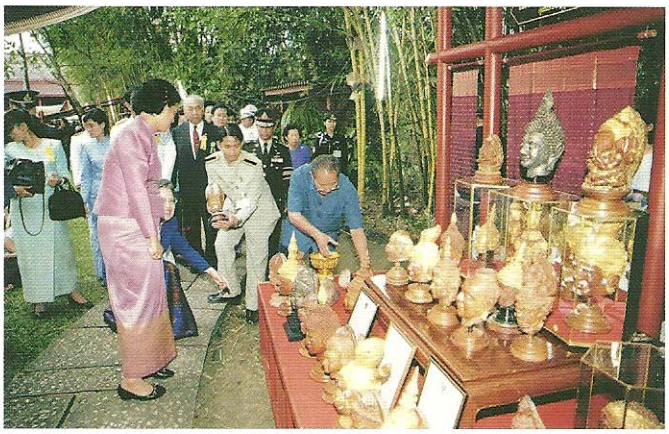




นับตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๒๕ มูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ได้มอบทุนการศึกษาแก่นักเรียน นักศึกษา ที่ขาดแคลนทุนทรัพย์ ตั้งแต่ระดับประถมศึกษาถึงระดับอุดมศึกษา โดยคัดเลือกจากนักเรียน นักศึกษา ในพระบรมราชินูปถัมภ์สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ และในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี นักเรียนและนักศึกษาที่ได้รับคัดเลือกต้องมีผลการเรียนระดับปานกลางขึ้นไป และได้รับทุนการศึกษาต่อเนื่องจนกว่าจะสำเร็จการศึกษา หรือจนกว่าผู้รับทุนไม่ประสงค์จะศึกษาต่อ หรือผลการศึกษาลดระดับต่ำลงมา มูลนิธิฯ ได้ให้ทุนการศึกษาต่อเนื่องมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๒๕ ถึง พ.ศ. ๒๕๔๕ รวม ๒๑ ปี เป็นทุน ๑๖,๐๔๔ ทุน เป็นเงินกว่าร้อยยี่สิบล้านบาท

มูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา มีรายได้จากการบริจาคและการจัดพิมพ์จำหน่ายพระราชนิพนธ์สารคดี ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ที่ทรงพระราชนิพนธ์ขึ้นหลังจากเสด็จฯ เยือนประเทศต่างๆ

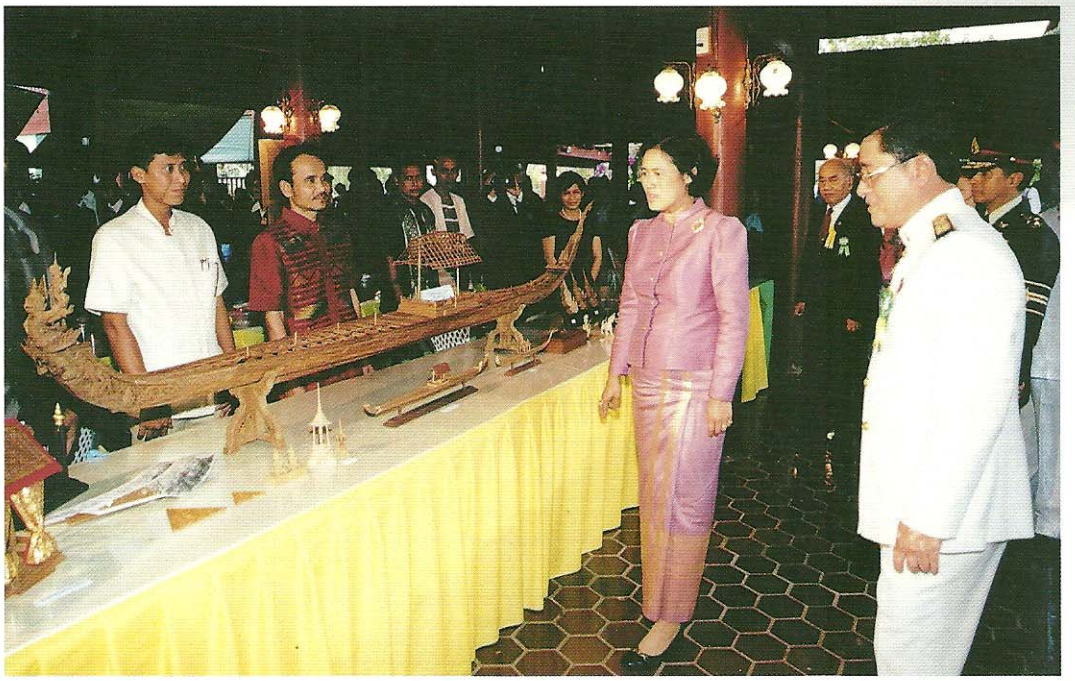




มูลนิธิพระบรมราชานุสรณ์พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย มีพระมหากรุณาธิคุณต่อพสกนิกรชาวไทยนานัปการ ทรงสร้างสรรค์ศิลปวัฒนธรรมไว้เป็นมรดกของชาติมากมาย ทรงเป็นทั้งพระมหากษัตริย์ นักปกครอง กวี ศิลปิน และช่าง พระองค์ทรงปกครองบ้านเมืองด้วยความร่มเย็นเป็นสุขตลอดรัชกาล องค์การศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (องค์การยูเนสโก) จึงได้ยกย่องให้พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ทรงเป็นบุคคลที่มีผลงานดีเด่นด้านวัฒนธรรม และส่งเสริมให้มีการจัดงานเฉลิมพระเกียรติเนื่องในอภิลักขิตสมัยครบรอบ ๒๐๐ ปี แห่งพระบรมราชสมภพเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๑ หลังจากนั้น หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล ได้ร่วมกับสมาชิกในราชสกุลที่สืบสายจากพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย และผู้จงรักภักดี ก่อตั้งมูลนิธิพระบรมราชานุสรณ์พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย โดยจดทะเบียนเมื่อวันที่ ๑๖ ตุลาคม ๒๕๑๑ และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ให้ทรงดำรงตำแหน่งกรรมการ และสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงพระกรุณารับเลือกตั้งเป็นประธานกรรมการมูลนิธิฯ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๐

มูลนิธิพระบรมราชานุสรณ์พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่และสนับสนุนงานศิลปะและวรรณคดีไทย จัดแสดงดนตรีและนาฏศิลป์ เช่น โขนและละครตามบทพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ที่อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม กิจกรรมของมูลนิธิฯ นอกจากงานบำเพ็ญกุศลในวันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ของทุกปีเนื่องในโอกาสวันคล้ายวันพระบรมราชสมภพพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย มูลนิธิฯ ได้สร้างอุทยานพระบรมราชานุสรณ์พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๘ บนที่ดินประมาณ ๑๑ ไร่ ซึ่งพระราชสมุทรเมธี อดีตเจ้าอาวาสวัดอัมพวันเจติยาราม มอบให้แก่มูลนิธิฯ



อุทยานพระบรมราชานุสรณ์นี้ประกอบด้วย อุทยานที่ปลูกไม้ดอกและไม้ยืนต้นในวรรณคดีเพื่อการศึกษาและอนุรักษ์พันธุ์ไม้ในพระราชนิพนธ์ บริเวณแสดงละครกลางแจ้ง เรือนพิพิธภัณฑสถานชาติพันธุ์วิทยาแสดงความเป็นอยู่ของคนไทยยุครัตนโกสินทร์ตอนต้น และหอสมุดพระพุทธเลิศหล้านภาลัยเป็นหอสมุดแห่งชาติสาขาสมุทรสงคราม เพื่อรวบรวมหนังสือ เอกสาร สิ่งพิมพ์ และโสตทัศนูปกรณ์ที่เป็นผลงานพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย และผลงานของกวีร่วมสมัย (ปัจจุบันเลิกกิจการแล้วเนื่องจากไฟไหม้อาคาร) อุทยานพระบรมราชานุสรณ์นี้ เป็นศูนย์กลางศิลปวัฒนธรรม แหล่งศึกษาค้นคว้าวิทยาการ แหล่งท่องเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจ และศูนย์กลางจำหน่ายเผยแพร่ผลิตผลทางการเกษตรกรรมของชาวสมุทรสงคราม นอกจากนั้น มูลนิธิดำเนินงานให้ทุนวิจัยแก่ผู้สนใจที่จะศึกษาค้นคว้าประวัติศาสตร์เกี่ยวกับพระราชกรณียกิจในด้านการเมือง การปกครอง หรือเหตุการณ์ต่างๆ ในรัชสมัยของพระองค์ รวมทั้งงานวิจัยด้านวรรณคดี และงานวิจัยด้านศิลปวัฒนธรรม

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี มีพระราชดำริให้มูลนิธิฯ จัดทำโครงการสืบทอดศิลปวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ ดุริยางคศิลป์ และคีตศิลป์ (โครงการยุวศิลปิน) เพื่อฝึกอบรมนาฏศิลป์ โขน ละคร และดนตรีแก่เยาวชนในจังหวัดสมุทรสงคราม โครงการอบรมช่างศิลป์ ซึ่งอบรมงานด้านจิตรกรรม ประติมากรรม และงานศิลป์อื่นๆ แก่ชาวสมุทรสงครามและจังหวัดใกล้เคียง เพื่ออนุรักษ์ศิลปะอันเป็นเอกลักษณ์ของชาติให้ยั่งยืน ให้ทุนการศึกษานาฏศิลป์แก่เยาวชนของจังหวัดสมุทรสงคราม ศึกษาที่วิทยาลัยนาฏศิลปของกรมศิลปากร เพื่อสืบทอดนาฏศิลป์ของชาติให้ดำรงคงอยู่ยั่งยืนตลอดไปด้วย



มูลนิธิสิรินธร

เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๑ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ รับสถานพยาบาล ซึ่งตั้งอยู่ในบริเวณมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยาไว้ในพระราชูปถัมภ์ และพระราชทานพระราชานุญาตให้ตั้ง **มูลนิธิสิรินธร**ขึ้น สถานพยาบาลแห่งนี้ให้บริการตรวจรักษาพระภิกษุสามเณรและประชาชนที่อาศัยอยู่ในบริเวณใกล้เคียงมาตั้งแต่วันที่ ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๒๐ ต่อมาสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ได้เสด็จฯ เปิดสถานพยาบาลแห่งนี้ และได้พระราชทานนามว่า **สถานพยาบาลมูลนิธิสิรินธร**

มูลนิธิสิรินธร เขียนย่อว่า ม.ส.ธ. สำนักงานตั้งอยู่เลขที่ ๑๑๖๔ ถนนพระราม ๔ คลองเตย กรุงเทพฯ มูลนิธิสิรินธรตั้งขึ้นด้วยวัตถุประสงค์เพื่อการรักษาพยาบาล (คิลานเภสัช) การศึกษาอบรมวิชาพยาบาล การส่งเสริมพระพุทธศาสนา การก่อสร้างและบูรณะโรงพยาบาล รวมทั้งการร่วมมือกับองค์กรการกุศลอื่นๆ เพื่อสาธารณประโยชน์ และไม่เกี่ยวข้องกับการเมือง นอกจากนี้ มูลนิธิสิรินธรได้พิจารณาให้ทุนการศึกษาแก่นักเรียนที่สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาเข้าเรียนวิชาพยาบาล หลักสูตรพยาบาลศาสตรบัณฑิต และหลักสูตรพยาบาลชั้นต้น เพื่อมาเป็นเจ้าหน้าที่รักษาพยาบาลพระภิกษุสามเณร ในสถานพยาบาลมูลนิธิสิรินธร ขณะเดียวกันมูลนิธิสิรินธรได้รับความอนุเคราะห์จากผู้มีจิตศรัทธาบริจาคเงินสมทบและมอบสิ่งของที่จำเป็น เช่น บรรดาทายาทและญาติมิตรของหม่อมเจ้ายาใจ จิตรพงศ์ จัดหาเครื่องมือและเวชภัณฑ์ เพื่อใช้ในการตรวจรักษาโรคทางจักษุ หลังจากที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จฯ เปิดแผนกจักษุกรรม เมื่อวันที่ ๖ พฤศจิกายน ๒๕๔๐ ปัจจุบัน สถานพยาบาลมูลนิธิสิรินธรได้ให้บริการตรวจสุขภาพ ฉีดวัคซีนป้องกันโรค เพื่อให้ภิกษุ สามเณร ทุกรูปมีสุขภาพสมบูรณ์ และป้องกันโรคติดต่อซึ่งอาจเกิดจากการพักอาศัยร่วมกัน



กองทุนพัฒนาโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า (กทพ.รร.จปร.)

กองทุนพัฒนาโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า หรือเรียกย่อๆ ว่า **กองทุนพัฒนา รร.จปร.** แต่เขียนย่อว่า **กทพ.รร.จปร.** มีชื่อเป็นภาษาอังกฤษว่า Chulachomklao Royal Military Academy Development Fund เป็นกองทุนที่บรรดาศิษย์เก่าโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าตั้งขึ้นเพื่อพัฒนาอุปกรณ์เครื่องมือ และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ที่ใช้ประกอบการศึกษาของนักเรียนนายร้อย (นนร.) ให้เหมาะสมและทันสมัย

ความเป็นมาของการจัดตั้งกองทุนพัฒนา รร.จปร. พลเอกหญิง สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี หรือ **ทูลกระหม่อมอาจารย์** พระราชทานพระราชดำริแก่ พลเอก สุรยุทธ์ จุลานนท์ ผู้บัญชาการทหารบกในขณะนั้น เกี่ยวกับการพัฒนานักเรียนนายร้อย ซึ่งไม่สามารถดำเนินการได้ทันที เพราะติดขัดด้วยระเบียบการเบิกจ่ายงบประมาณ ทรงเห็นสมควรให้จัดตั้งกองทุนที่สามารถนำเงินมาใช้พัฒนานักเรียนนายร้อยได้ตามความเหมาะสม กองทัพบกจึงได้ออกระเบียบกองทัพบกว่าด้วยกองทุนพัฒนา รร.จปร. พ.ศ. ๒๕๔๒ โดย พลเอกหญิง สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเป็นที่ปรึกษากิตติมศักดิ์

คณะกรรมการบริหารฯ นำเงินที่ได้รับไปใช้ให้เกิดประโยชน์แก่นักเรียนนายร้อยตามวัตถุประสงค์ของกองทุน กล่าวคือ กองทุนพัฒนา รร.จปร. มีมติสนับสนุนโครงการของ รร.จปร. ประจำปี ๒๕๔๓ - ๒๕๔๔ รวม ๑๑ โครงการ โดยเฉพาะโครงการพัฒนาระบบห้องสมุด รร.จปร. เร่งด่วนนั้น **ทูลกระหม่อมอาจารย์** ได้พระราชทานเงินทุนในการจัดซื้อโปรแกรมระบบห้องสมุดอัตโนมัติ ELIB. Web (Electronic Library on Web) เพื่อนำมาใช้กับสิ่งอุปกรณ์ที่ได้รับจากโครงการกองทุนพัฒนา รร.จปร. ทำให้หอสมุด รร.จปร. เข้าสู่ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศทัดเทียมห้องสมุดระดับอุดมศึกษา สำหรับปี ๒๕๔๕ รร.จปร. เสนอความต้องการอีก ๕ โครงการ เพื่อพัฒนาศักยภาพของนักเรียนนายร้อย เช่น โครงการเดินทางไปดูงานและศึกษาภูมิประเทศ ณ ต่างประเทศ โครงการขยายขีดความสามารถระบบเครือข่ายคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ต รร.จปร. เป็นต้น



ห้องสมุดส่วนพระองค์

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงสนพระทัยในกิจกรรมของห้องสมุดเป็นพิเศษ เนื่องจากพระองค์โปรดการอ่านหนังสือมาแต่ทรงพระเยาว์ ดังบทกลอนที่ทรงพระราชนิพนธ์ในตอนจบของบทความ เรื่อง **ฉันชอบอ่านหนังสือ** ความว่า

"หนังสือนี้ มีมากมาย หลายชนิด
นำความคิด เริงรื่น ชื่นสดใส
ให้ความรู้ สำเริง บันเทิงใจ
ฉันจึงใฝ่ อ่านทุกวัน
มีวิชา หลายอย่าง ต่างอำพวก
ล้วนสะดวก ค้นได้ ให้สุขสันต์
วิชาการ สรรมา สารพัน
ชั่วชีวัน ฉันอ่านได้ ไม่เบื่อเลย"

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงได้รับการถวายพระสมัญญาว่า **หนอนหนังสือ** โปรดซื้อหนังสือ สะสมหนังสือ เสด็จฯ ไปร้านหนังสือและทรงจัดตั้งห้องสมุดส่วนพระองค์ขึ้นเพื่อเก็บสะสมหนังสือส่วนพระองค์ ในระยะแรกจัดในบริเวณที่ประทับชั้น ๒ ของพระตำหนักจิตรลดารโหฐาน ในช่วงแรกมีหนังสือประมาณ ๒๐๐ - ๓๐๐ เล่ม อาจารย์ศศิวงศ์ ปึงตระกูล เป็นผู้ดูแล ต่อมามีผู้ทูลเกล้าฯ ถวายหนังสือเป็นการส่วนพระองค์ รวมประมาณ ๓๐,๐๐๐ เล่ม ทำให้สถานที่ไม่เพียงพอ พ.ศ. ๒๕๓๑ ได้ย้ายหนังสือส่วนหนึ่งมาที่อาคารชัยพัฒนา สวนจิตรลดา โดยอยู่ที่ชั้น ๒ พ.ศ. ๒๕๓๔ ได้สร้างอาคารชัยพัฒนาตึก ๒ โดยบริเวณชั้น ๒ จัดเป็นห้องสมุดส่วนพระองค์และโปรดให้ย้ายหนังสือทั้งหมดมาจัดในห้องสมุดนั้น รวมประมาณ ๔๐,๐๐๐ เล่ม พ.ศ. ๒๕๓๗ ได้ต่อเติมอาคารชัยพัฒนา ตึก ๒ เป็นอาคารชัยพัฒนา ตึก ๓ เพื่อเป็นที่ทำงานของข้าราชบริพารกองงานในพระองค์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี และได้ขยายพื้นที่ของห้องสมุดที่ชั้น ๒ ของตึกนี้ด้วย เนื่องจากมีหนังสือเพิ่มขึ้นจำนวนมาก ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๔๖) มีหนังสือทั้งหมด ๑๖๓,๑๒๗ เล่ม



โครงการนักเรียนในพระราชานุเคราะห์

"...การนำความคิดที่มีอยู่ในวงการศึกษามาใช้ในโครงการของเราเท่าที่จะทำได้ คือ ในเรื่องของโรงเรียน ตชด. เท่าที่ได้สังเกตมาโดยการเยี่ยมชมมาตลอดนั้น จะเห็นว่านักเรียนในโรงเรียนสังกัดตำรวจตระเวนชายแดน เมื่อจบชั้นการศึกษาบังคับหรือเท่าที่มีการเปิดสอนในโรงเรียน ตชด. แล้ว นักเรียนส่วนมากจะไม่ได้ศึกษาต่อ จะมีก็เพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่ศึกษาต่อในชั้นมัธยมศึกษา ทั้งก็มีอยู่ด้วยหลายสาเหตุ

สาเหตุแรก คือ เรื่องของการขาดทุนทรัพย์ เพราะว่าโรงเรียนที่ตำรวจตระเวนชายแดนดูแลรับผิดชอบอยู่นั้น อยู่ในถิ่นทุรกันดารห่างไกล ประชาชนมีฐานะยากจน ไม่สามารถจะมีค่าใช้จ่ายในการศึกษาได้ประการหนึ่ง

ประการที่สอง โรงเรียนนั้นตั้งอยู่ในชุมชน ซึ่งตั้งอยู่ไกลคมนาคม ส่วนหนึ่งของนักเรียนเหล่านี้มีโอกาสที่จะได้ศึกษาต่อในโรงเรียนประเภทโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ หรือไม่ก็ศึกษาต่อในโรงเรียนมัธยมของกรมสามัญศึกษา ที่ทางโรงเรียนสามารถจัดที่พักอาศัยได้ ยังมีนักเรียนบางส่วนที่ในเรื่องของฐานะทางครอบครัวและเรื่องปัจจัยต่างๆ อีกหลายอย่างที่ทำให้ไม่สามารถที่จะศึกษาต่อได้ ทั้งๆ ที่มีสติปัญญาเฉลียวฉลาดพอที่จะเรียนได้ อันนี้จึงอยากจะตั้งทุนแล้วก็สนับสนุนให้นักเรียนเหล่านั้นเลือกเอาจากโรงเรียนในเขตนี้จะหาโอกาสในการศึกษาต่อได้ยาก ให้ได้รับการศึกษาต่อ พอเป็นตัวอย่าง อาจจะมีกฎข้อบังคับบางประการให้ต้องกลับมาเป็นผู้ช่วยทำความเจริญให้หมู่บ้าน หรืออะไร ในเรื่องนี้ที่อยากปรึกษา และให้ช่วยกันคิด ต่อไปจะตั้งทุนมีจำนวนพอสมควร ไม่ใช่ว่ามากมายอะไร..."

ความสำเร็จในการดำเนินงานโครงการจะเห็นได้จากพระราโชวาทที่ได้พระราชทานแก่คณะผู้ปฏิบัติโครงการตามพระราชดำริ เมื่อวันที่ ๒๖ เมษายน พ.ศ. ๒๕๔๕ ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา ดังต่อไปนี้

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ได้มีพระราชดำรัสข้างต้นเมื่อวันที่ ๒๗ เมษายน ๒๕๓๔ ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา ซึ่งเป็นจุดประสงค์ของการจัดตั้งโครงการนักเรียนในพระราชานุเคราะห์ อันเป็นโครงการที่ช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตของเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร

ความเป็นมาของโครงการดังกล่าวนั้น สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี มีพระทัยมุ่งมั่นที่จะช่วยเหลือราษฎรโดยเฉพาะเด็กและเยาวชนที่ขาดโอกาสในการศึกษา หรืออยู่ในท้องถิ่นทุรกันดารให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ดังนั้นจากประสบการณ์ที่ทรงได้รับในระหว่างโดยเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ไปทรงเยี่ยมราษฎรทั่วทุกภาคของประเทศ และจากการทรงปฏิบัติหน้าที่สนองพระเดชพระคุณ ทำให้ทรงเห็นว่าหากคนมีสุขภาพไม่ดี เจ็บไข้ได้ป่วย ไม่แข็งแรง จะไม่สามารถปฏิบัติงานได้ดี และถ้าเป็นเด็กนักเรียนก็ไม่สามารถเรียนหนังสือได้ดี ดังนั้นในการเริ่มต้นงานพัฒนาจึงมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดารทั้งด้านโภชนาการ สุขภาพอนามัย การศึกษา อาชีพ ความเป็นอยู่และสภาพแวดล้อม พระองค์ทรงเริ่มด้านโภชนาการและสุขภาพอนามัยเป็นอันดับแรก โดยทรงเลือกใช้พื้นที่ของโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๒๓ เป็นต้นมา การดำเนินงานได้แบ่งออกเป็นโครงการใหญ่ๆ รวม ๙ โครงการ คือ

๑. โครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน เริ่มขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๓ โดยมุ่งเน้นให้ครูผู้ปกครองและนักเรียน ร่วมกันทำการเกษตรในโรงเรียนแล้วนำผลผลิตที่ได้นำมาประกอบเป็นอาหารกลางวัน ทั้งทำให้นักเรียนได้รับความรู้และทักษะด้านการเกษตรแผนใหม่ด้วย

๒. โครงการส่งเสริมคุณภาพการศึกษา เริ่มใน พ.ศ. ๒๕๒๖ เพื่อส่งเสริมคุณภาพการเรียนการสอน สนับสนุนวัสดุอุปกรณ์การเรียนการสอน ทั้งการสร้างและการปรับปรุงอาคารสถานที่ตามโรงเรียนในถิ่นทุรกันดาร

๓. โครงการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีพระราชดำริเป็นการเริ่มต้นโครงการเมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๐ โดยปลูกฝังการอนุรักษ์ทรัพยากรในท้องถิ่นให้แก่นักเรียนและประชาชนเพื่อความอุดมสมบูรณ์ และความสมดุลของธรรมชาติ ป่าไม้ สัตว์ป่า และทรัพยากรในท้องถิ่น

๔. โครงการนักเรียนในพระราชานุเคราะห์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี เริ่มดำเนินการเมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๑ ส่งเสริมให้นักเรียนที่ศึกษาภาคบังคับแต่ขาดโอกาสในการศึกษาต่อ เนื่องจากครอบครัวที่มีฐานะยากจนได้มีโอกาสศึกษาในระดับสูงขึ้นตามระดับสติปัญญาและความเหมาะสม เพื่อให้มีความรู้ ทักษะและประสบการณ์ สำหรับใช้ในการประกอบอาชีพเพิ่มขึ้น

๕. โครงการฝึกอาชีพ ดำเนินการในปีการศึกษา ๒๕๓๑ ให้การฝึกอาชีพแก่นักเรียนที่ไม่มีโอกาสศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น โดยเน้นอาชีพที่เหมาะสมกับท้องถิ่น

๖. โครงการควบคุมโรคขาดสารไอโอดีน เริ่มเมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๓ เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาโรคขาดสารไอโอดีนให้กับนักเรียนและชุมชนในท้องถิ่นทุรกันดาร

๗. โครงการส่งเสริมสหกรณ์ เริ่มดำเนินการเมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๔ เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนได้มีความรู้เกี่ยวกับหลักการ วิธีการสหกรณ์ และส่งเสริมให้มีการจัดตั้งสหกรณ์ขึ้นในชุมชนที่มีความพร้อม

๘. โครงการหน่วยแพทย์พระราชทาน ในโอกาสที่เสด็จฯ เยี่ยมโครงการตามพระราชดำริในพื้นที่ทุรกันดาร ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดหน่วยแพทย์พระราชทาน เพื่อบริการตรวจรักษาราษฎรในถิ่นทุรกันดาร ควบคู่ไปกับการเผยแพร่ความรู้ที่เป็นประโยชน์ทางด้านสุขภาพ โดยเริ่มจัดตั้งขึ้นตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๓๖

๙. โครงการส่งเสริมโภชนาการและสุขภาพอนามัยแม่และเด็ก เริ่มต้นเมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๙ ส่งเสริมให้หญิงมีครรภ์ หญิงให้นมบุตร และเด็กทารกตั้งแต่แรกเกิดได้รับบริการที่เหมาะสม และได้รับความรู้ด้านอาหารและโภชนาการ เพื่อช่วยให้แม่มีภาวะโภชนาการและสุขภาพอนามัยที่ดี เด็กเกิดมารอด มีการเจริญเติบโตและพัฒนาการได้เต็มศักยภาพ

โรงเรียนในถิ่นทุรกันดารเปิดทำการสอนถึงระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ ประกอบกับนักเรียนมีฐานะทางบ้านยากจน และไม่มีโรงเรียนที่เปิดสอนในระดับสูงในท้องถิ่น ทำให้เด็กนักเรียนส่วนใหญ่จะไม่มีโอกาสศึกษาต่อเมื่อจบการศึกษาแล้ว จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีการคัดเลือกนักเรียนที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ ที่มีฐานะยากจน แต่มีผลการเรียนอยู่ในเกณฑ์ดี พอที่จะสามารถศึกษาต่อในระดับสูงขึ้นได้ ให้เป็น **นักเรียนในพระราชานุเคราะห์** ซึ่งต้องผ่านการคัดเลือกตามลำดับขั้นที่กำหนด โดยจะพระราชทานค่าเล่าเรียนและค่าใช้จ่ายต่างๆ ที่จำเป็นในระหว่างการเรียนไปจนกว่านักเรียนเหล่านั้นจะสำเร็จการศึกษาสูงสุดตามกำลังความสามารถ และความเหมาะสมของแต่ละคน

ในปีการศึกษา ๒๕๔๕ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ รับนักเรียนจากถิ่นทุรกันดารที่อยู่ในพื้นที่โครงการตามพระราชดำริ จำนวน ๓๔๖ หมู่บ้าน ใน ๕๗ จังหวัด โดยทรงรับนักเรียนที่สำเร็จการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ จากโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน สังกัดกองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน และโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ในพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานีและจังหวัดน่าน เข้าศึกษาต่อระดับมัธยมศึกษาชั้นปีที่ ๑ และนักเรียนที่สำเร็จการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ ในพื้นที่อำเภอบ่อเกลือและอำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดน่าน เข้าศึกษาต่อในระดับปริญญาตรี รวมทั้งสิ้น ๒๐๗ คน ปัจจุบันมีนักเรียนในพระราชานุเคราะห์ตั้งแต่ปีการศึกษา ๒๕๓๑ ถึงปีการศึกษา ๒๕๔๕ จำนวน ๒,๒๖๒ คน และในปีการศึกษา ๒๕๔๕ กำลังศึกษาอยู่ในสถานศึกษาจำนวน ๓๓๐ แห่ง ทั่วประเทศ จำนวน ๑,๒๗๒ คน

ความสำเร็จในการดำเนินงานโครงการ จะเห็นได้จากพระราโชวาทที่ได้พระราชทานแก่คณะผู้ปฏิบัติโครงการตามพระราชดำริ เมื่อวันที่ ๒๖ เมษายน ๒๕๔๕ ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา ดังต่อไปนี้

"...การดำเนินโครงการก็ผ่านมา ๒๐ กว่าปี ตามที่ท่านเลขาธิการพระราชวังได้กล่าวเมื่อสักครู่นี้ จุดมุ่งหมายต่างๆ ก็ยังเป็นไปอย่างเดิม คือ ต้องการให้คน ถึงแม้จะอยู่ในถิ่นทุรกันดารมีความสุขและมีความเจริญก้าวหน้าได้มีโอกาสเท่าเทียมกัน ทั้งนี้ก็ด้วยความร่วมมือช่วยเหลือจากหน่วยงานต่างๆ ทั้งหน่วยงานราชการและหน่วยงานที่เป็นเอกชน รวมทั้งบุคคลต่างๆ ที่มาช่วยงานด้วยตนเอง ทั้งนี้สิ่งที่คิดไว้ก็มีการปฏิบัติอย่างดี และครบถ้วน ดั่งที่ท่านผู้บัญชาการตำรวจตระเวนชายแดนกล่าว

ในระยะนี้บ้านเมืองมีความเปลี่ยนแปลงมาก นอกจากด้านการศึกษาแล้ว ในการดำเนินงานต่างๆ การบริหารประเทศก็มีหลักเกณฑ์ใหม่ๆ ขึ้นมา ทั้งนี้ในการปฏิบัติงานโครงการจึงต้องมีการประชุมชี้แจงวิธีการร่วมกัน เพื่อที่จะให้การดำเนินการเป็นไปอย่างเรียบร้อย เป็นที่น่ายินดีว่านอกจากหน่วยงานต่างๆ ในประเทศไทยที่ได้ช่วยเหลือให้โครงการดำเนินการไปด้วยดีแล้ว ขณะนี้มีองค์การต่างๆ ทั้งทางการและเอกชนในต่างประเทศที่สนใจเข้าร่วมโครงการ และมีบุคคลทั่วๆ ไป ทั้งที่อยู่ในประเทศไทยและอยู่ในต่างประเทศสนใจอยากทำอะไรให้เป็นประโยชน์ จะช่วยเหลือคนที่อยู่ในโครงการให้ปฏิบัติไปได้อย่างดีขึ้น เพราะว่าโครงการก็ขยายพื้นที่ไปกว้างขวางขึ้น ในแหล่งที่โดยทั่วไปแล้วเข้าถึงได้ยาก เมื่อมีความช่วยเหลือทั้งในด้านทุนและด้านวิชาการมาทั้งในประเทศและต่างประเทศ ก็น่าจะทำให้การดำเนินการเป็นไปด้วยดียิ่งขึ้น ทั้งนี้ผู้ที่ทำงานอยู่แล้ว หรือผู้ที่รับทุน เช่น นักเรียนทั้งหลายก็ต้องศึกษาวิธีการอะไรต่างๆ ที่จะให้ข้อมูล ผู้ที่จะมาร่วมงานใหม่สามารถเข้าใจได้ เพราะฉะนั้นข้อมูลการปฏิบัติงานที่แล้วมา ที่ความตั้งใจหลักว่าเราจะประสบความสำเร็จมา ก็อาจจะเป็นวิทยาทานให้ผู้อื่นได้พิจารณาดูว่าวิธีการเหล่านี้เราทำแล้วได้ผล ถ้าไปทดลองทำดูบ้างก็จะดี หรือก็เป็นความจำเป็นเหมือนกันในอีกด้าน ที่จะชี้แจงให้บุคคลที่อยากเข้ามาช่วยร่วมงานเข้าใจและเห็นว่ามีการทำงานอย่างชัดเจนมีข้อบกพร่องน้อยที่สุด แล้วถ้ายิ่งดำเนินการได้ดีแล้ว เช่น นักเรียนทั้งหลายมีความตั้งใจและประสบความสำเร็จดี ก็จะทำให้มีผู้ศรัทธามากขึ้น จะเป็นประโยชน์ต่อคนรุ่นหลังต่อไป..."





กองทุนบรมราชกุมารี

ในวาระที่บัณฑิตอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สำเร็จการศึกษาเป็นรุ่นที่ ๖๐ ประจำปีการศึกษา ๒๕๓๘ คณะอักษรศาสตร์เห็นควรจัดตั้งกองทุนเพื่อส่งเสริมการพัฒนาวิชาการด้านมนุษยศาสตร์ให้ตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก พร้อมๆ กับการธำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมอันเป็นสมบัติของชาติ จึงได้นำความกราบบังคมทูลสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ในการนี้ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานนามกองทุนว่า **กองทุนบรมราชกุมารี** คณะอักษรศาสตร์ร่วมกับสมาคมนิสิตเก่าคณะอักษรศาสตร์ ในพระราชูปถัมภ์ ได้ก่อตั้งกองทุนบรมราชกุมารี เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๘ โดยได้รับความสนับสนุนจากศาสตราจารย์ นายแพทย์จรัส สุวรรณเวลา อธิการบดีจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในขณะนั้น

กองทุนบรมราชกุมารี เป็นแหล่งเงินทุนเสริมงบประมาณราชการ และเป็นกองทุนยอดเงินต้น จึงจำเป็นต้องจัดกิจกรรมเสริมรายได้ คณะอักษรศาสตร์เริ่มจัดกิจกรรมระดมทุนเข้าสมทบกองทุนบรมราชกุมารีมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๓๘ เพื่อพัฒนาวิชาการของคณะอักษรศาสตร์ให้สามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพยั่งยืนตลอดไป ในการดำเนินงานจัดหาทุนนั้น นอกจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงรับเป็นประธานกรรมการอำนวยการกองทุนแล้ว ยังได้พระราชทานพระราชดำริอันเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินงาน และทรงร่วมแรงร่วมใจจัดหาเงินสมทบด้วยพระองค์เองตลอดมา นับเป็นพระกรุณาธิคุณแก่คณะอักษรศาสตร์และงานวิชาการด้านมนุษยศาสตร์อย่างหาที่สุดมิได้

โครงการพัฒนาวิชาการที่สำคัญในปัจจุบัน และได้รับการสนับสนุนจากกองทุนบรมราชกุมารี ได้แก่ โครงการจัดตั้งศูนย์สารนิเทศมนุษยศาสตร์เพื่อเป็นที่รวมทรัพยากรสารนิเทศทางมนุษยศาสตร์ ทั้งในรูปของโสตทัศนวัสดุ ฐานข้อมูล สิ่งพิมพ์และสื่ออิเล็กทรอนิกส์



ศูนย์นานาชาติสิรินธรเพื่อการวิจัย พัฒนา และถ่ายทอดเทคโนโลยี

ศูนย์นานาชาติสิรินธรเพื่อการวิจัยพัฒนา และถ่ายทอดเทคโนโลยี จัดตั้งขึ้นโดยความร่วมมือระหว่างสำนักงานโครงการส่วนพระองค์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี สำนักพระราชวัง กับมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เมื่อวันที่ ๑ มีนาคม ๒๕๔๕ มีสำนักงานศูนย์ฯ อยู่ในมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ศูนย์นานาชาติสิรินธรฯ จัดตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้

๑. เพื่อถ่ายทอดผลงานโครงการในสถาบันสูงสุดของประเทศ ได้แก่ โครงการในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และพระบรมราชวงศ์ ให้เป็นที่ประจักษ์มากยิ่งขึ้นแก่ประชาชนไทยและต่างประเทศ

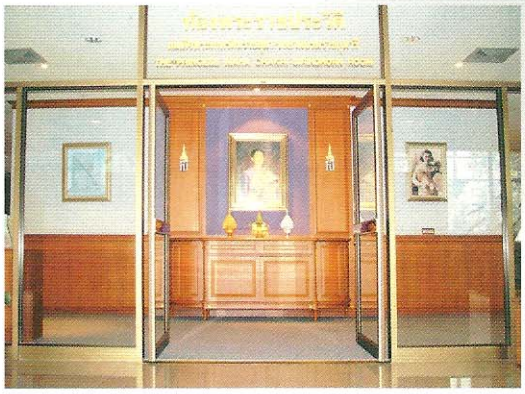
๒. เพื่อร่วมมือและสนับสนุนสำนักงานโครงการฯ ในการดำเนินงานโครงการต่างๆ

๓. เพื่อดำเนินการศึกษาวิจัย พัฒนาและถ่ายทอดเทคโนโลยี การใช้ประโยชน์ด้านทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม การเกษตร การประมง ผังเมือง และอื่นๆ ให้แก่บุคลากรทั้งในประเทศและต่างประเทศ โดยอาจร่วมกับบุคลากรของมหาวิทยาลัยและสำนักงานโครงการฯ

๔. เพื่อส่งเสริมการเรียนการสอนด้านเทคโนโลยีระดับปริญญาตรี โท และเอก ของนักศึกษาไทยและต่างประเทศ ร่วมกับคณะและภาควิชาที่เกี่ยวข้องของมหาวิทยาลัยและสำนักงานโครงการฯ

๕. เพื่อวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีที่เหมาะสมสำหรับการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิตของประชากรในท้องถิ่นทุรกันดารในชนบท





ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน)

ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร จัดตั้งขึ้นโดยมหาวิทยาลัยศิลปากร เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๔ เพื่อเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ในโอกาสที่ทรงเจริญพระชนมพรรษา ๓ รอบ เป็นการสนองพระราชดำริที่จะให้ประเทศไทยมีศูนย์กลางรวบรวมข้อมูลในสาขามานุษยวิทยาและศาสตร์อื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น ประวัติศาสตร์ โบราณคดี สังคมวิทยา ศิลปวัฒนธรรม เป็นต้น

วัตถุประสงค์ในการจัดตั้งศูนย์ฯ เพื่อเป็นศูนย์กลางรวบรวมข้อมูลที่มีคุณค่าทางวิชาการในสาขาสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ โดยเน้นข้อมูลที่เกี่ยวกับประเทศไทย และประเทศอื่นๆ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยใช้ระบบการจัดการเทคโนโลยีสารสนเทศเป็นแหล่งศึกษา ค้นคว้า เผยแพร่และให้บริการข้อมูลในสาขาต่างๆ ข้างต้น แก่นักศึกษาวิชามานุษยวิทยา และเป็นศูนย์กลางเครือข่ายข้อมูลและความร่วมมือทางวิชาการ

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี มีพระราชปรารภว่า ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธรควรเป็นศูนย์ข้อมูลที่ให้ข้อมูลอื่นๆ ด้วย นอกเหนือจากข้อมูลเอกสารสิ่งพิมพ์ของห้องสมุด ทั้งนี้ ทรงให้ความสำคัญกับห้องสมุดเป็นอย่างมาก การให้บริการห้องสมุดต้องให้บริการทั้ง ๒ ระบบ คือ การสืบค้นด้วยบัตรรายการหนังสือและการสืบค้นด้วยคอมพิวเตอร์

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ได้พระราชทานพระราชานุญาตให้ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร ถ่ายสำเนาวารสารเก่าจากห้องสมุดส่วนพระองค์ เป็นวารสารที่ทรงคุณค่า มีข้อมูลด้านโบราณคดีและประวัติศาสตร์ของประเทศต่างๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มากกว่าร้อยปี เพื่อนำมาไว้เป็นข้อมูลสำหรับให้บริการที่ห้องสมุด นอกจากนี้ ยังทรง



สนับสนุนกิจการวิชาการของศูนย์ฯ ได้เสด็จฯ มาทรงเป็นประธานเปิดการประชุมสัมมนาทางวิชาการประจำปี เช่น ทรงเป็นองค์ปาฐกนำในการสัมมนา **เรื่องภูมิศาสตร์กับวิถีชีวิตไทย** เป็นต้น อนึ่ง ทรงแนะนำให้ทำดรรชนีของเศษเครื่องปั้นดินเผา รวมทั้งสำเนาจารึกต่างๆ เพื่อประโยชน์ในการศึกษาค้นคว้าต่อไป

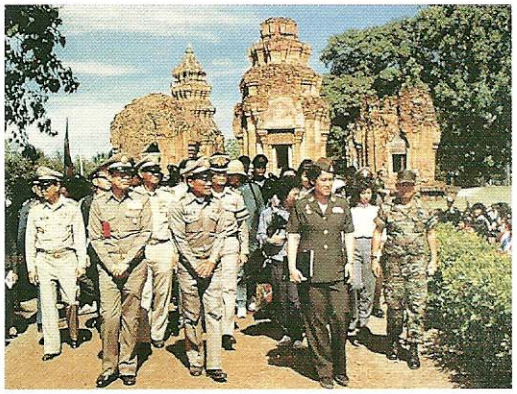
ศูนย์มานุษยวิทยา ดำเนินภารกิจหลัก ๒ ประการ คือ ด้านวิชาการและด้านการให้บริการในด้านวิชาการ ได้แก่ ดำเนินโครงการการวิจัยและการประสานงานวิจัยของนักวิชาการทั้งในและต่างประเทศ เพื่อพัฒนาองค์ความรู้และข้อมูลเกี่ยวกับสังคมวัฒนธรรม งานสำรวจรวบรวมข้อมูล งานพัฒนาฐานข้อมูล และงานเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการ

ส่วนงานด้านการให้บริการ ได้แก่ กิจกรรมทางวิชาการ งานจัดทำสื่อวิชาการห้องสมุด และบริการสืบค้นข้อมูลทางคอมพิวเตอร์ บริการโสตทัศนูปกรณ์ และบริการด้านสถานที่สำหรับการประชุมเพื่อจัดกิจกรรมต่างๆ

นอกจากนี้ ศูนย์ฯ ยังจัดนิทรรศการถาวรและนิทรรศการผลการศึกษาค้นคว้าทางมานุษยวิทยาอีกด้วย



ใน พ.ศ. ๒๕๔๓ ศูนย์ฯ ได้รับการจัดตั้งเป็นองค์การมหาชนตามกฎหมายว่าด้วยองค์การมหาชน เพื่อให้สามารถดำเนินการตามวัตถุประสงค์การจัดตั้งได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล





โบราณสถานและพิพิธภัณฑสถาน

"...แนวโน้มความรู้ในทศวรรษหน้ามีหลายอย่าง ดังนี้...ประการแรก ความรู้สากล คือ ความรู้ที่จะสามารถเปรียบเทียบได้ทั่วโลก ประการที่สอง ความรู้ที่เป็นมาตรฐานระดับประเทศที่เราจะกำหนดว่าคนไทยควรต้องรู้อะไร ประการที่สาม ความรู้ท้องถิ่นที่ทำให้เรารู้ความเป็นมาและศักยภาพ..."

พระราชดำรัสในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ดังกล่าวข้างต้น โดยเฉพาะในเรื่องความรู้ประการที่สาม พระองค์ทรงสนพระทัยและประกอบพระราชกรณียกิจหลายประการเกี่ยวกับความรู้ท้องถิ่น ทรงใฝ่รู้ ทรงศึกษา ทรงเผยแพร่และทรงช่วยทะนุบำรุงโบราณสถานและพิพิธภัณฑสถาน เพื่อสืบสานศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของบรรพชน ดังพระราชดำรัสที่ว่า



"...แต่ละประเทศและแต่ละชุมชนก็ต้องพยายามที่จะรักษาความรู้และสมบัติวัฒนธรรมส่วนดีๆ อันมีค่าของท้องถิ่น ซึ่งมีความหลากหลายให้ดำรงไว้..." พระราชกรณียกิจที่สำคัญ ได้แก่ การบูรณปฏิสังขรณ์วัดพระศรีรัตนศาสดาราม และการปรับปรุงบูรณะพิพิธภัณฑสถานในจังหวัดต่างๆ เป็นต้น

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี โปรดเสด็จฯ ไปโบราณสถานต่างๆ เนื่องด้วยทรงสนพระทัยในงานศิลปะ และในด้านที่เป็นตัวแทนของอดีตที่ทำให้ชนรุ่นหลังทราบเรื่องราวต่างๆ การเสด็จฯ เยือนพิพิธภัณฑ์หรือโบราณสถานในต่างประเทศ เพื่อทรงศึกษาถึงหลักการจัดแสดงและการเผยแพร่ความรู้แก่ประชาชนของประเทศนั้นๆ นอกจากนั้น ทรงสนพระทัยในเรื่องการอนุรักษ์ด้วย พระองค์ได้ทรงแสดงพระปรีชาสามารถในการอนุรักษ์โบราณสถานให้เป็นที่ประจักษ์ เมื่อมีพระบรมราชโองการแต่งตั้งสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเป็นแม่กองงานบูรณปฏิสังขรณ์วัดพระศรีรัตนศาสดารามและพระบรมมหาราชวัง เนื่องในการฉลองกรุงรัตนโกสินทร์ครบ ๒๐๐ ปี

วัดพระศรีรัตนศาสดารามและพระบรมมหาราชวัง เป็นโบราณสถานที่ยังมีการใช้สอย (Living Monument) ดังนั้น การบูรณะโบราณสถานประเภทนี้ จึงจำเป็นต้องมีการเปลี่ยนชิ้นส่วนต่างๆ ที่ชำรุดโดยใส่ให้สมบูรณ์ บางครั้งก็เปลี่ยนประเภทวัสดุโครงสร้างหรือเสริมวัสดุสมัยใหม่เพื่อความแข็งแรง ส่วนการตกแต่งก็ต้องใช้ของที่ทำเลียนแบบของเดิมให้เหมือนที่สุด ในส่วนของตัวอาคาร ได้ทรงนำเอาวิชาการสมัยใหม่มาใช้ คือใช้เครื่องมือที่เรียกว่า Photogrammetry ที่สามารถถ่ายภาพวัตถุสิ่งของ อาคารบ้านเรือนและนำมา plot หารูปด้านตั้งที่



ถูกต้องที่สุดยิ่งกว่าวัดด้วยมือ วิธีการดังกล่าวได้นำมาใช้กับยอดพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท และทำให้พบว่ายอดพระที่นั่งเอียงจนต้องแก้ไข นอกจากนั้น ทรงตระหนักดีว่ามีความจำเป็นต้องซ่อมแซมพระอุโบสถโดยเปลี่ยนวัสดุใหม่ เพราะการประดับประดาพระอุโบสถส่วนใหญ่ใช้กระจกสี ซึ่งเดิมเป็นกระจกชนิดบางเรียกว่ากระจกเกรียบ แต่เนื่องจากในปัจจุบันมิสามารถจะทำกระจกชนิดนี้ได้อีกต่อไป จึงมีความจำเป็นต้องใช้กระจกสีที่หาได้ในท้องตลาด ซึ่งมีความแตกต่างจากของเดิมทั้งสีสันและความหนา สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงแก้ไขปัญหาข้อนี้ได้อย่างแนบเนียบ ทรงตัดสินพระทัยให้บูรณะส่วนใหญ่ของอาคารทั้งหมด แต่ได้ขอให้เก็บเสาพระอุโบสถแถวในด้านตะวันตกและซุ้มเสมาด้านตะวันตกเฉียงเหนือไว้โดยให้ตกแต่งด้วยกระจกเดิม ตรงที่ใดที่ขาดชำรุดก็ให้นำเอากระจกที่เราะออกจากเสาต้นที่ต้องซ่อม นำมาต่อให้เต็มเพื่อเก็บไว้เป็นหลักฐานให้ศึกษาถึงวิธีการประดับกระจกดั้งเดิม สีของกระจกเปรียบเทียบกับของใหม่

ในการบูรณะวัดพระศรีรัตนศาสดารามและพระบรมมหาราชวังในครั้งนั้น สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี มีพระราชบัญชาให้จัดตั้งพิพิธภัณฑสถานวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ขึ้น โดยทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ซ่อมแซมดัดแปลงอาคารที่ทำการมหาดเล็กเดิม ซึ่งตั้งอยู่เบื้องหน้าพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ให้ใช้เป็นพิพิธภัณฑ์ และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้รวบรวมวัสดุต่างๆ ที่รื้อลงจากทั้งวัดพระศรีรัตนศาสดารามและพระบรมมหาราชวัง มาจัดลำดับไว้ตามวิชาการพิพิธภัณฑ์ มีคำอธิบายประกอบ อีกทั้งมีภาพถ่ายโบราณมาเปรียบเทียบ นอกจากนี้ ยังมีเครื่องมหัคฆภัณฑ์ที่เป็นพุทธบูชา นำมาจากพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม มาเก็บเอาไว้ในพิพิธภัณฑ์แห่งนี้ ของบางอย่างที่เสี่ยงต่อความเสื่อมสลายและสามารถขนย้ายได้ ก็ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้นำมาเก็บไว้เช่นกัน เช่น พระพุทธรูปศิลปชวาภาคกลางสี่องค์ที่เดิมประดิษฐาน ณ มุมฐานปัทม์ของพระมณฑป ก็ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้หล่อรูปจำลองไปตั้งไว้แทน รวมทั้งภาพสลักจากวรรณคดีไทยในสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยที่ทำด้วยหินทรายสี่ภาพเดิมประดับโดยรอบกำแพงแก้วพระอุโบสถ ก็ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ย้ายมาเก็บไว้เช่นกัน อาคารบางอาคารมีกิจกรรมที่มีรูปแบบเปลี่ยนแปลงไปตามสมัย โบราณวัตถุบางชิ้นอาจไม่เหมาะสมที่จะตั้งอยู่ในอาคารเหล่านั้น ก็ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ย้ายมาเก็บไว้

ในพิพิธภัณฑ์แห่งนี้ เช่น ฉากลายรดน้ำ เรื่อง พระราชพิธีอินทราภิเษก ซึ่งเดิมกั้นอยู่ ณ มุขพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทด้านใต้ เป็นต้น นับว่าการก่อตั้งพิพิธภัณฑสถานวัดพระศรีรัตนศาสดารามในครั้งนี้ มีส่วนช่วยอย่างสำคัญในการอนุรักษ์หลักฐานทางสถาปัตยกรรม โบราณวัตถุสถานอันเกี่ยวเนื่องกับวัดพระศรีรัตนศาสดารามและพระบรมมหาราชวัง และเป็นส่วนสำคัญของประวัติศาสตร์กรุงรัตนโกสินทร์ได้อย่างน่าสรรเสริญ



สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงสนพระทัยงานพิพิธภัณฑ์ตั้งแต่ทรงพระเยาว์ ทรงตระหนักว่า พิพิธภัณฑ์ คือแหล่งสะสมภูมิปัญญาอารยธรรมในท้องถิ่นและเป็นสถานที่ให้ความรู้ที่ประชาชนจะสามารถเรียนรู้ได้จากของจริง เมื่อเสด็จฯ เยือนสถานที่ต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นในประเทศหรือต่างประเทศ จะโปรดเสด็จฯ ไปทอดพระเนตรพิพิธภัณฑสถานเช่นเดียวกับทอดพระเนตรห้องสมุด จึงพระราชทานแนวพระราชดำริให้ปรับปรุงพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ โดยให้ยกระดับมาตรฐานและเพิ่มสาขาอื่นๆ เช่น ธรรมชาติวิทยา ภูมิศาสตร์และธรณีวิทยา ฯลฯ ตามหลักการที่นานาประเทศดำเนินการอยู่ กรมศิลปากรได้สนองแนวพระราชดำริจัดตั้ง **โครงการจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติประจำเมือง** ได้ทดลองดำเนินการตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๓๘ โครงการดังกล่าวมีวัตถุประสงค์เพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในมหามงคลฉลองสิริราชสมบัติครบ ๕๐ ปี โดยจังหวัดกำแพงเพชร มูลนิธิสมเด็จพระญาณสังวรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ร่วมจัดสร้างในเขตอุทยานประวัติศาสตร์จังหวัดกำแพงเพชร ซึ่งสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเลือกรูปแบบอาคารพิพิธภัณฑ์เป็นแบบเรือนไทยหมู่ภาคกลาง และได้พระราชทานนามว่า **พิพิธภัณฑสถานจังหวัดกำแพงเพชรเฉลิมพระเกียรติ** เป็นที่รวบรวมโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และจัดแสดงภูมิปัญญาของบรรพชนในท้องถิ่น แหล่งข้อมูลทางด้านวัฒนธรรมและมรดกทางธรรมชาติ ตลอดจนเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของจังหวัดด้วย



ในการเสด็จพระราชดำเนินเยือนต่างประเทศ โปรดการทอดพระเนตรพิพิธภัณฑ์อยู่เป็นนิจและมีพระราชดำริ ว่า

"...การตั้งพิพิธภัณฑ์นั้น ถ้าจะให้มีประโยชน์จริง ต้องมีเป้าหมายในการศึกษา ไม่ใช่ว่าเอาทุกสิ่งทุกอย่างมาสุมๆ กันไว้ เหมือนเป็นสุสานโบราณวัตถุหรือสมบัติโบราณที่ผู้เชี่ยวชาญจึงจะดูรู้..."



สมาคมทางวิชาการในพระราชูปถัมภ์

"...การอ่านหนังสือเป็นการหาวิชาความรู้ที่ง่ายและมีค่าใช้จ่ายน้อยกว่าวิธีอื่นๆ ทั้งหมด ถ้ามีหนังสือป้อนให้คนอ่าน ก็เป็นการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต..."

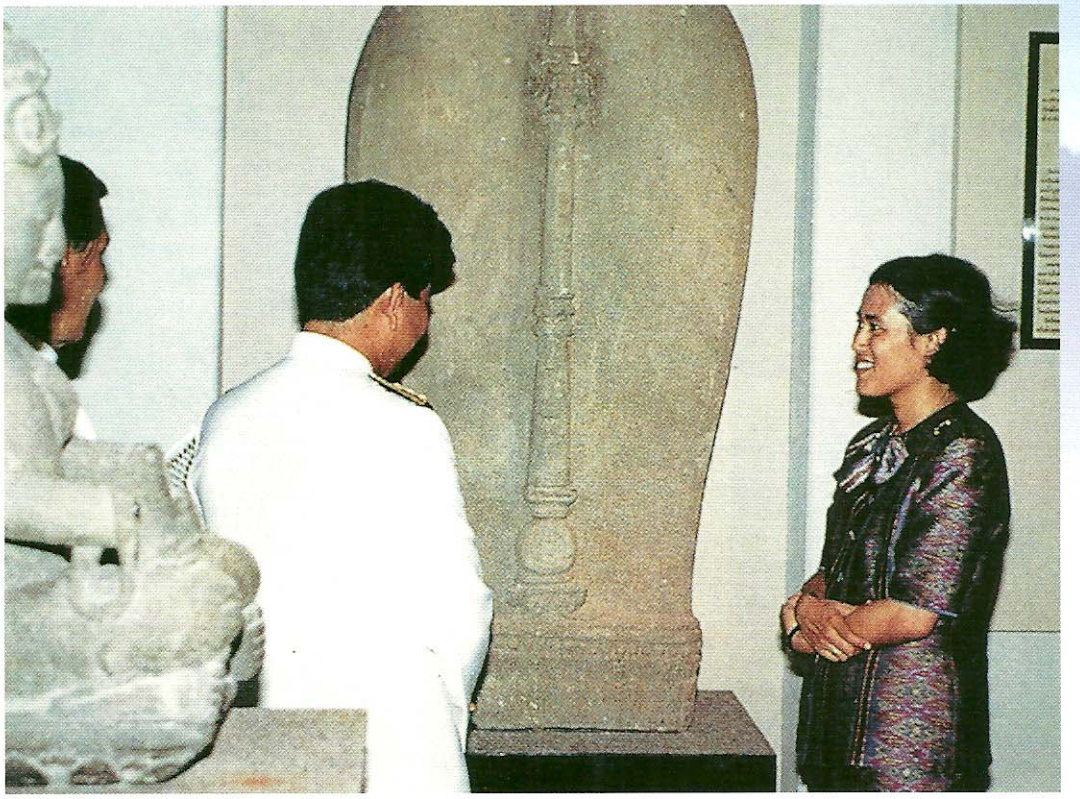
สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงอุปถัมภ์สมาคมทางวิชาการที่ส่งเสริมสนับสนุนและเผยแพร่ความรู้ในวิชาการทุกสาขา เช่น สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย ตามที่ได้มีพระราชดำรัสข้างต้น ทรงอุปถัมภ์สมาคมประวัติศาสตร์ที่ดำเนินกิจกรรมศึกษาค้นคว้าทางประวัติศาสตร์ และมีพระราชดำริให้สร้างสรรค์งานศึกษาค้นคว้าและประมวลความรู้เกี่ยวกับประเทศไทยให้กว้างขวางยิ่งขึ้น



สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย ในพระราชูปถัมภ์

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้พระราชทานพระราชานุญาตให้สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเป็นองค์อุปถัมภ์ของสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยฯ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๙ ตั้งแต่นั้นมา สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยฯ ได้กราบบังคมทูลเชิญเสด็จฯ ทรงเปิดการประชุมใหญ่สามัญประจำปีทุกปี ยกเว้นเมื่อมีพระราชภารกิจอย่างอื่นในวันที่ตรงกับวันเปิดการประชุมใหญ่สามัญประจำปี ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๑๙ ได้เสด็จฯ ๑๑ ครั้ง ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ มอบหมายให้ผู้แทนพระองค์มาเป็นประธาน ๔ ครั้ง ทุกครั้งที่เสด็จฯ ทรงเป็นประธานในพิธีเปิด ได้พระราชทานพระราโชวาท และทรงบรรยายพิเศษ

เมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๒ สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยฯ ได้รับเป็นเจ้าภาพจัดประชุมใหญ่สามัญประจำปี และประชุมทางวิชาการ ของสหพันธ์ระหว่างประเทศว่าด้วยสมาคมและสถาบันห้องสมุด ครั้งที่ ๖๕ (The 65th Council and Conference of the International Federation of Library Associations and Institutions - IFLA) เพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๖ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๔๒ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จฯ เป็นประธานในพิธีเปิด และทรงบรรยายพิเศษ จากนั้น ได้พระราชทานพระราชวโรกาสให้คณะกรรมการบริหารของสหพันธ์ฯ ผู้แทนองค์กรห้องสมุดนานาประเทศที่มาประชุม เข้าเฝ้าฯ ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา และมีพระราชปฏิสันถารแก่ผู้เข้าเฝ้าฯ หลายคน การประชุมครั้งนั้นนับเป็นความสำเร็จยิ่งใหญ่ในระดับระหว่างประเทศ



สมาคมประวัติศาสตร์ ในพระราชูปถัมภ์

สมาคมประวัติศาสตร์ เกิดขึ้นจากการริเริ่มของกลุ่มผู้ศึกษาประวัติศาสตร์ ประกอบด้วย คณาจารย์และนิสิตระดับมหาบัณฑิตของภาควิชาประวัติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่ได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นในการสัมมนาเรื่อง **สถานะของวิชาประวัติศาสตร์ในปัจจุบัน** เมื่อวันที่ ๑ เมษายน ๒๕๒๑ ณ ห้องประชุมสารนิเทศ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในการนี้ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ได้เสด็จฯ เข้าร่วมการสัมมนาอย่างไม่เป็นทางการด้วย

ผู้เข้าร่วมการสัมมนาเห็นสมควรให้มีการจัดตั้งองค์กรกลางที่มีลักษณะเฉพาะ เพื่อการศึกษาวิชาประวัติศาสตร์ และเป็นศูนย์กลางในการแลกเปลี่ยนเผยแพร่ความคิดเห็นระหว่างผู้เกี่ยวข้องในวิชาประวัติศาสตร์ ต่อมาจึงได้คัดเลือกคณะกรรมการดำเนินการเพื่อก่อตั้งสมาคมประวัติศาสตร์

คณะกรรมการฯ ได้จัดการสัมมนาใหญ่ครั้งแรก เรื่อง **ความก้าวหน้าของการศึกษาและวิจัยประวัติศาสตร์ไทยในปัจจุบัน** ระหว่างวันที่ ๑๑ - ๑๒ พฤษภาคม ๒๕๒๒ สมาชิกได้เลือกตั้งคณะกรรมการบริหารของสมาคมชุดแรก จำนวน ๑๕ คน และที่ประชุมได้ลงมติเป็นเอกฉันท์ ทูลเชิญศาสตราจารย์ หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล ให้ทรงดำรงตำแหน่งนายก

สมาคมประวัติศาสตร์คนแรก สมาคมประวัติศาสตร์ได้รับการจดทะเบียนเป็นนิติบุคคลเมื่อวันที่ ๒๓ มีนาคม ๒๕๒๓ ต่อมา สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ รับสมาคมประวัติศาสตร์ไว้ในพระราชูปถัมภ์ เมื่อวันที่ ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๓๐

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงตระหนักถึงความสำคัญของวิชาประวัติศาสตร์ และได้พระราชทานคำอธิบายประโยชน์ของวิชาประวัติศาสตร์ไว้ในคำนำของหนังสือ **สะพาน** ตอนหนึ่งว่า

"...ช่วยให้ผู้ศึกษาได้รู้จักใช้ความคิด รู้จักหาเหตุผลจากข้อมูลต่างๆ ที่มีอยู่เป็นการลับสมอง และทำให้ได้รับความรู้อันเป็นประโยชน์ในการดำรงชีวิตและปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม ในแง่นี้ ประวัติศาสตร์มิได้ขึ้นอยู่กับข้อมูลที่รวบรวมไว้เพียงอย่างเดียว แต่ขึ้นอยู่กับการตีความ ประเมินคุณค่าของข้อมูลในแง่มุมใหม่ๆ (ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำได้อยู่เสมอ) รวมทั้งยังเป็นการคาดคะเนแนวโน้มในอนาคตด้วย..."

พระกรุณาธิคุณต่อวงวิชาการประวัติศาสตร์ครั้งสำคัญ คือ สมเด็จพระเทพรัตนราช-สุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงรับเป็นประธานการสัมมนาทางวิชาการ เรื่อง **ภาษากับประวัติศาสตร์และความเคลื่อนไหวในวิชาประวัติศาสตร์ไทย** ซึ่งสมาคมประวัติศาสตร์ร่วมกับโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า จัดขึ้นที่โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า เขาชะโงก จังหวัดนครนายก ระหว่างวันที่ ๑๖ - ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๓

ในฐานะผู้อำนวยการกองวิชาประวัติศาสตร์ พระองค์ทรงเสนอบทความซึ่งพระองค์ทรงวิจัยร่วมกับอาจารย์ประจำกองวิชา เรื่อง **นครนายกกับสงครามโลกครั้งที่ ๒** พร้อมทั้งทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้กองวิชาประวัติศาสตร์จัดนิทรรศการ เรื่อง **กว่าจะมาเป็นนครนายกกับสงครามโลกครั้งที่ ๒** ในงานสัมมนาครั้งนี้ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเข้าร่วมการสัมมนาตลอดเวลา ๓ วัน และในวันสุดท้ายทรงเป็นวิทยากรนำคณะผู้ร่วมสัมมนาทัศนศึกษาแหล่งโบราณคดี ที่ตำบลดงละคร จังหวัดนครนายก

ต่อมาในวันที่ ๑๔ - ๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๕ โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าร่วมกับสมาคมประวัติศาสตร์แห่งประเทศไทย จัดการสัมมนาทางวิชาการ เรื่อง **หนึ่งศตวรรษสยามใหม่กับเส้นทางอนาคต** ในการนี้ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเสนอบทความเรื่อง **การจัดการศึกษาของโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้ากับสยามใหม่ในช่วง พ.ศ. ๒๔๓๐ - ๒๔๗๕**



ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

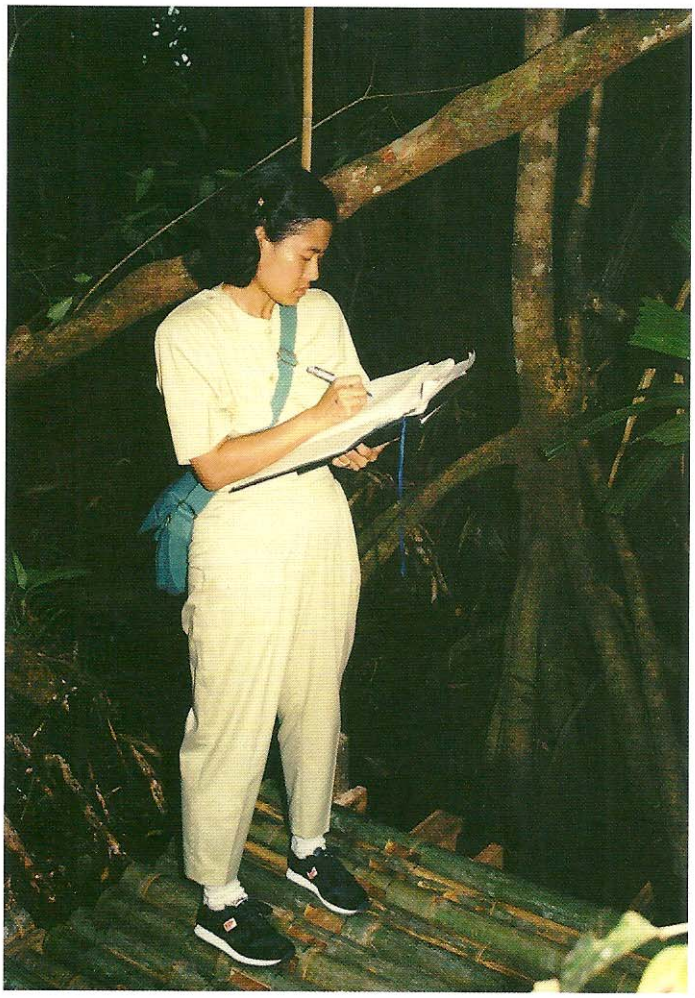
"...คนเราตั้งแต่เกิดขึ้นมาในสมัยหินก็ต้องสั่งสมความรู้ขึ้นมาเรื่อยๆ เพื่อปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม เพื่อความอยู่รอด ให้มีปัจจัย ๔ ครบ ซึ่งก็ต้องเข้าใจวิทยาศาสตร์ของสิ่งแวดล้อมรอบตัว อันนี้ก็คือ ***วิทยาศาสตร์*** *แล้วนำมาปรับใช้ในการดำรงชีวิตได้ นั่นก็คือ* ***เทคโนโลยี*** *ทำให้คนเราต่างจากสัตว์ สัตว์อยู่รอดในโลกได้เพราะมีสัญชาตญาณ แต่คนเรามีความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่จะเอามาปรับปรุงแล้วสั่งสมข้อมูลไว้ จนสามารถส่งผ่านจากคนรุ่นหนึ่งไปอีกรุ่นหนึ่งได้..."*[๑]

"...เทคโนโลยีต่างๆ ทุกประเภท มิใช่แค่เทคโนโลยีสารสนเทศเท่านั้น ล้วนแต่มีประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศ ในสังคมโบราณมีประชากรไม่มาก มนุษย์เพียงแต่ปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ทางภูมิศาสตร์ และทางด้านสังคมที่กำหนดขึ้น ก็สามารถอยู่ได้อย่างสบาย แต่ในสังคมปัจจุบันมีคนมาก ทรัพยากรน้อย มนุษย์จะปรับตัวเพียงอย่างเดียวไม่พอแล้ว ต้องอาศัยเทคโนโลยีปรับสิ่งแวดล้อมให้เข้ากับตนได้ส่วนหนึ่งด้วย เทคโนโลยีจึงทำให้สามารถใช้ทรัพยากรต่างๆ ที่มีอยู่อย่างจำกัดได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล เป็นประโยชน์ต่องานพัฒนาต่างๆ นอกจากนั้นยังทำให้ผู้คนมีความเป็นอยู่ที่สะดวกสบายขึ้น..."[๒]

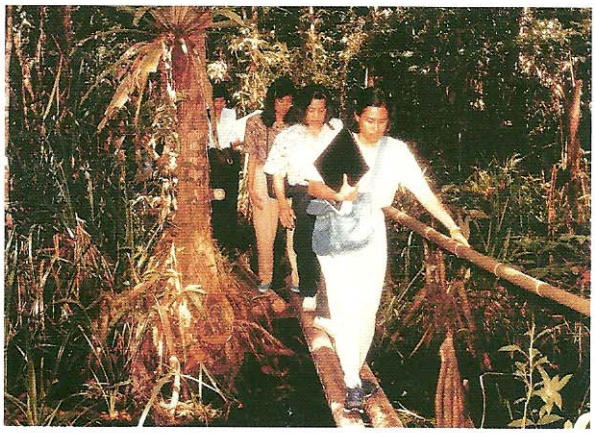
---

[๑] จากปาฐกถา เรื่อง "เทคโนโลยี นวัตกรรม กับการพัฒนาประเทศ"

[๒] จากปาฐกถา เรื่อง "เทคโนโลยีสารสนเทศที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศ"







โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

จากการที่ได้โดยเสด็จไปในท้องที่ต่างๆ ตั้งแต่ยังทรงพระเยาว์ ทรงประจักษ์ว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงสนพระราชหฤทัยในการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชมาเป็นเวลาช้านาน เช่น ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เก็บเมล็ดยางนาจากตำบลท่ายาง จังหวัดเพชรบุรี ไปเพาะไว้ที่พระตำหนักเปี่ยมสุข วังไกลกังวล อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ แล้วทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้นำต้นกล้าที่เพาะไว้นั้นไปปลูกอนุรักษ์ไว้ในสวนจิตรลดา จำนวนถึง ๑,๒๕๐ ต้น เมื่อ ๒๘ กรกฎาคม ๒๕๐๔ ซึ่งเป็นวันคล้ายวันพระราชสมภพของสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร และยังมีพระราชดำริให้อนุรักษ์ต้นขนุนในพระบรมมหาราชวัง โดยการขยายพันธุ์พืชด้วยวิธีเพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๘ เพื่อเป็นการอนุรักษ์พันธุ์พืชที่ดีไว้จนได้ขนุนพันธุ์ไพศาลทักษิณ แล้วจึงแจกจ่ายให้ประชาชนได้นำไปปลูก รวมทั้งได้อนุรักษ์พันธุกรรมหวายโดยการเพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อ นอกจากนี้ ทรงนำพรรณไม้ต่างๆ ทั่วประเทศมาปลูกอนุรักษ์ไว้ในสวนจิตรลดา และยังทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ทำสวนสมุนไพรปลูกในโครงการส่วนพระองค์อีกด้วย





สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงสืบสานงานอนุรักษ์พันธุกรรมพืชจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โดยทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี เมื่อเดือนมิถุนายน ๒๕๓๕ โดยมีโครงการส่วนพระองค์ฯ สวนจิตรลดา ฝ่ายวิชาการ เป็นผู้ดำเนินการ สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สนับสนุนงบประมาณดำเนินงาน จัดสร้างธนาคารพืชพรรณใน พ.ศ. ๒๕๓๖ เพื่อเก็บรักษาพันธุกรรมพืชที่เป็นเมล็ดและเนื้อเยื่อ พระองค์ได้พระราชทานแนวทางการอนุรักษ์พันธุ์ไม้เศรษฐกิจที่มีลักษณะดีๆ เช่น ทุเรียน และยังอนุรักษ์พันธุ์ไม้ที่ไม่ใช่เป็นพืชเศรษฐกิจตลอดจนให้มีการสำรวจพรรณพืชตามเกาะไว้อีกด้วย เพื่อป้องกันการสูญพันธุ์

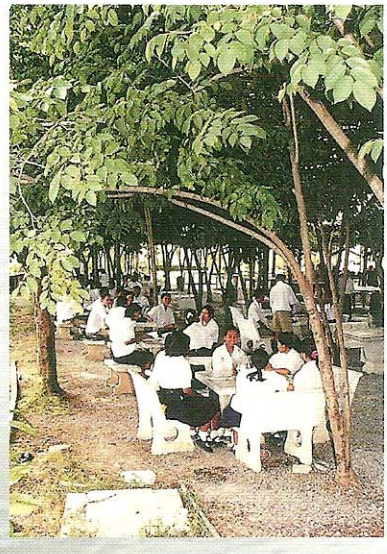
สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเห็นว่า การอนุรักษ์พันธุกรรมพืชจะประสบผลสำเร็จนั้น ควรเริ่มจากการสร้างจิตสำนึกให้แก่เยาวชน โดยการปลูกฝังให้เยาวชนเห็นความงดงาม ความน่าสนใจของพืชพรรณ และเกิดความปีติที่จะทำการศึกษาและอนุรักษ์พืชพรรณต่อไป ไม่ให้ใช้วิธีการสอนและการอบรมที่ทำให้เกิดความรู้สึกกลัวว่าหากไม่อนุรักษ์แล้วจะเกิดผลเสียหรือเกิดอันตรายแก่ตนเอง ซึ่งจะทำให้เด็กเกิดความเครียดจะเป็นผลเสียต่อประเทศในระยะยาว นอกจากนี้ยังมีพระราชดำริให้ทำศูนย์ข้อมูลพันธุกรรมพืช โดยมีโปรแกรมคอมพิวเตอร์ที่แสดงถึงลักษณะของพืชออกมาเป็นภาพสี เพื่อสะดวกในการค้นคว้าอ้างอิง

สวนพฤกษศาสตร์โรงเรียน

สวนพฤกษศาสตร์โรงเรียน เป็นกิจกรรมหนึ่งในโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงมีวัตถุประสงค์ให้เยาวชนมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช ซึ่งเป็นมรดกของชาติให้คงอยู่ตลอดไป

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ได้พระราชทานพระราชดำริและแนวทางปฏิบัติให้สวนพฤกษศาสตร์โรงเรียนเป็นหนึ่งในกิจกรรมสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช ซึ่งมีการดำเนินงานอย่างชัดเจนในพื้นที่โรงเรียน มหาวิทยาลัย และสถาบันการศึกษา โดยใช้แนวทางการดำเนินงานตามแบบอย่างสวนพฤกษศาสตร์ แต่ย่อขนาดลงมาให้เหมาะสมกับแต่ละสถานที่ โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชได้จัดประชุมเพื่อเผยแพร่พระราชดำริและแนวทางดำเนินงานสวนพฤกษศาสตร์โรงเรียนให้แก่โรงเรียนมัธยม และโรงเรียนประถม โดยให้โรงเรียนที่สนใจสมัครเข้าร่วมสนองพระราชดำริ สมัครเป็นสมาชิกและดำเนินการจัดทำสวนพฤกษศาสตร์โรงเรียน เริ่มมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๓๗ จนถึงปัจจุบันมีโรงเรียนสมาชิกสวนพฤกษศาสตร์ทั้งสิ้น ๓๙๑ โรง และมีโรงเรียนสมาชิก ๒๙ โรง จัดทำเสร็จสมบูรณ์ตามข้อกำหนด ผ่านเกณฑ์ได้รับพระราชทานป้าย **สวนพฤกษศาสตร์โรงเรียน**

สวนพฤกษศาสตร์โรงเรียน เป็นแหล่งปลูกและรวบรวมพรรณพืชชนิดต่างๆ ที่มีอยู่ตามสภาพถิ่นอาศัยเดิม ตลอดจนมีการรวบรวมพรรณไม้ท้องถิ่นเข้ามาปลูกรวบรวมไว้ในบริเวณโรงเรียน มีการจดบันทึกรายงานการเก็บข้อมูลต่างๆ รวมทั้งภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับพันธุ์ไม้นั้น มีมุมสำหรับศึกษาค้นคว้า และมีการนำไปใช้ประโยชน์เป็นสื่อการเรียนการสอนในวิชาต่างๆ เป็นการดำเนินการให้สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่นนั้นๆ ไม่เป็นการฝืนธรรมชาติ และเป็นไปตามความสนใจและความพร้อมของโรงเรียน





สวนพฤกษศาสตร์โรงเรียน เป็นสวนที่ใช้ประโยชน์ในการเป็นสื่อการเรียนการสอน สร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์พืชพรรณ เพราะสามารถใช้เป็นสื่อการเรียนให้เด็กรู้จักการสังเกต เรียนรู้ ตั้งคำถาม หาคำตอบ และรวบรวมข้อมูล ก่อให้เกิดความรู้และความเชี่ยวชาญในพรรณไม้นั้นๆ รวมทั้งเป็นการรวบรวมพรรณไม้หายาก (rared) พรรณไม้ใกล้สูญพันธุ์ (endangerd) และพรรณไม้เฉพาะถิ่น (endemic) รวมทั้งพรรณไม้ที่มีประโยชน์ พรรณไม้ท้องถิ่น พืชสมุนไพร พืชผักพื้นเมืองและเป็นแหล่งรวบรวมภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งสวนพฤกษศาสตร์โรงเรียนเป็นส่วนหนึ่งของโครงการ **สวนพฤกษศาสตร์โรงเรียน ในโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ** ซึ่งจะเชื่อมต่อด้วยระบบข้อมูลเกิดเป็นสวนพฤกษศาสตร์ที่มีขนาดใหญ่ที่สุด เนื่องจากมีการกระจายอยู่ทั่วประเทศ มีความหลากหลายของพรรณไม้ ภูมิประเทศ พืชพรรณไม้ในสวนฯ เป็นสื่อการเรียนการสอน ทรงเน้นว่า สวนพฤกษศาสตร์โรงเรียน มิใช่เป็นสวนประดับ สวนหย่อม หรือสวนสวยงามจาก พระราชดำรัสของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ในการประชุมสวนพฤกษศาสตร์โรงเรียน ที่มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วันที่ ๑๒ ตุลาคม ๒๕๔๓ เกี่ยวกับประโยชน์ของสวนพฤกษศาสตร์โรงเรียน ความตอนหนึ่ง ว่า

"...ส่วนโครงการสวนพฤกษศาสตร์โรงเรียนนั้น ก็เป็นงานที่สืบเนื่องต่อจากงานอนุรักษ์พันธุกรรมพืช เพิ่งจะได้เดินทางไปเยี่ยมดูโรงเรียนทั้งในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ในภาคต่างๆ ทั่วประเทศ ได้เห็นว่าโรงเรียนบางแห่งมีภูมิทัศน์ที่ร่มรื่น มีพรรณพืชหลายชนิด ในวิชาเรียนของนักเรียนที่จริงตั้งแต่เป็นเด็กเล็กๆ ชั้นอนุบาลถึงชั้นประถม มัธยม ทางครู อาจารย์ ก็มักจะสอนให้นักเรียนศึกษาถึงโลกของเรา เรื่องของธรรมชาติ ฉะนั้นการศึกษาของใกล้ตัว ได้แก่ พืชพรรณที่มีอยู่ในธรรมชาตินั้น ก็เป็นสิ่งที่ง่ายไม่เสียค่าใช้จ่ายสูง..."

คนที่ศึกษาเรื่องพืชนั้น ได้รับความสุขความสบายใจ มีความคิดในด้านสุนทรีย์ด้านศิลปะในแง่ต่างๆ อาจจะศึกษาหรือใช้อุปกรณ์การศึกษาในหมวดวิชาต่างๆ ทั้งในเรื่องของวิทยาศาสตร์และสังคมศาสตร์ โรงเรียนบางแห่งตั้งอยู่ในถิ่นทุรกันดาร มีพืชพรรณชนิดต่างๆ ขึ้นอยู่ คนอื่นๆ นอกพื้นที่จะเข้าไปศึกษาได้ยาก ทั้งนักเรียนและผู้ปกครอง ก็อาจจะมีความรู้เกี่ยวกับพืชชนิดนั้นมากกว่าคนอื่นๆ นักเรียนก็อาจเรียนรู้จากผู้ปกครองนักเรียน เป็นเรื่องของภูมิปัญญาท้องถิ่นว่าพืชชนิดนี้คืออะไร มีประโยชน์หรือโทษอย่างไร



การปลูกฟื้นฟูและอนุรักษ์ป่าชายเลน



สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเป็นแบบอย่างที่แท้จริงในการปลูกฟื้นฟูและอนุรักษ์ป่าชายเลน พระองค์ได้ทรงปลูกป่าชายเลนด้วยพระองค์เองในพื้นที่หลายแห่งอย่างต่อเนื่อง พระองค์ได้เสด็จฯ ไปทรงปลูกป่าชายเลน ณ พระราชนิเวศน์มฤคทายวัน หรือค่ายพระรามหก จังหวัดเพชรบุรี เป็นครั้งแรกในวันที่ ๑๗ สิงหาคม ๒๕๓๗ โดยทรงปลูกไม้โกงกางใบใหญ่และต้นจากบัดนี้ไม้โกงกางใบใหญ่ที่พระองค์ทรงปลูกเจริญเติบโตความสูงประมาณ ๔ - ๕ เมตร และจากการติดตามตรวจสอบการปลูกฟื้นฟูป่าชายเลนของพระองค์ที่ทรงปลูกไว้พบว่าในระยะ ๗ ปีที่ผ่านมา สวนป่าชายเลนที่พระองค์ทรงปลูกและทางตำรวจตระเวนชายแดนค่ายพระรามหกได้ปลูกเพิ่มเติมจนเต็มพื้นที่ได้กลับคืนสู่ความเป็นป่าธรรมชาติอีกครั้งหนึ่ง ปัจจุบันพบว่าบริเวณพื้นที่ป่าชายเลนที่ค่ายพระรามหกมีนกหลายชนิดและสัตว์น้ำนานาชนิด กุ้ง หอย ปู ปลา กลับเข้ามาอาศัยในป่าชายเลนนี้อย่างมากมาย

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ได้เสด็จฯ ไปทรงปลูกป่าชายเลนที่ตำบลคลองโคน จังหวัดสมุทรสงคราม โดยมีข้าราชการ ชุมชน และราษฎรในพื้นที่ได้ร่วมปลูก ๓ ครั้ง คือ เมื่อวันที่ ๓ กันยายน ๒๕๔๐ วันที่ ๑ สิงหาคม ๒๕๔๑ และวันที่ ๗ กรกฎาคม ๒๕๔๒ พระองค์ได้ทรงปลูกต้นลำพูและต้นแสมเจริญเติบโต ความสูงประมาณ ๗ - ๘ เมตร และจากการที่พระองค์ได้ทรงปลูกป่าชายเลนเป็นพื้นที่นำร่องนี้เอง ทำให้ป่าชายเลนฟื้นฟูด้วยตัวเองเพิ่มขึ้นในพื้นที่แห่งนี้

นอกจากพื้นที่ที่ทรงปลูกทั้งสองแห่งดังกล่าวแล้ว สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ยังได้เสด็จฯ ไปทรงปลูกป่าชายเลนที่อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา เมื่อวันที่ ๒๕ สิงหาคม ๒๕๔๐ โดยมีข้าราชการ นักวิชาการ ประชาชน และราษฎรร่วมปลูก ปัจจุบันป่าชายเลนที่พระองค์ทรงปลูกบริเวณนี้เจริญเติบโตดี และเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำนานาชนิด

การที่พระองค์ทรงเอาพระทัยใส่ในการฟื้นฟูสภาพป่าชายเลน ทั้งในพื้นที่ที่เคยมีอยู่เดิม และพื้นที่ที่เสื่อมโทรม และได้ทรงปลูกป่าด้วยพระองค์เอง ไม่ว่าจะเป็นพื้นที่แสนยากลำบากโดยเฉพาะบริเวณที่เป็นดินเลนลึก สิ่งเหล่านี้ทำให้ระบบนิเวศป่าชายเลนกลับคืนสู่ธรรมชาติอีกครั้งหนึ่ง และอยู่ในความทรงจำของราษฎรของพระองค์ทุกหมู่เหล่า ทำให้เกิดความร่วมแรงร่วมใจช่วยกันปลูกและฟื้นฟูป่าชายเลนให้คงอยู่ตลอดไป







สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี มีพระราชดำริในเรื่องการอนุรักษ์ป่าชายเลนว่า ให้ช่วยกันรักษาและฟื้นฟูสภาพป่าชายเลนแบบยั่งยืน พระองค์ทรงตั้งพระทัยที่จะเห็นการอนุรักษ์ป่าชายเลนอย่างแท้จริง และปัจจุบันทางค่ายพระรามหกโดยกองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดนได้รับพระราชทานพระราชานุญาตให้เชิญพระนามาภิไธยเป็นนามอุทยาน ว่า **อุทยานสิ่งแวดล้อมนานาชาติสิรินธร** ซึ่งมีป่าชายเลนที่พระองค์ทรงปลูกไว้เป็นส่วนสำคัญของอุทยานที่จะให้ประชาชน นักเรียน นักศึกษา และผู้สนใจได้เยี่ยมชมอย่างทั่วถึง นอกจากนี้ พระองค์ได้ทรงแต่งตั้งคณะกรรมการโครงการพัฒนาและฟื้นฟูป่าชายเลนในเขตเป้าหมายจังหวัดสงขลาและปัตตานี เพื่อให้ประชาชนได้รับประโยชน์อย่างแท้จริงจากทรัพยากรป่าชายเลนตลอดไป





โครงการอุทยานธรรมชาติวิทยาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี รับสั่งว่า

"...ในเรื่องของสภาพแวดล้อมนั้น จะเห็นได้ว่า ปัจจุบันนี้มีความเดือดร้อนต่างๆ มากขึ้น เช่น อาจจะน้ำท่วม หรือน้ำแล้งกะทันหัน ส่วนหนึ่งคงเป็นเพราะว่าในเรื่องของพืชธรรมชาติ ป่าไม้ หรือดินถูกทำลายไป เพราะฉะนั้นถ้าเราศึกษาให้ดีถึงเรื่องพวกนี้ หาวิธีแก้ไข ก็จะสามารถทำให้ต่อไปเราได้รักษาสมบัติของตนเองเอาไว้ได้..."

จากการที่พระองค์ได้เสด็จฯ เยี่ยมราษฎรในทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ ทรงเล็งเห็นว่าสภาพป่าไม้ในหลายพื้นที่ยังคงมีความอุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติ การที่จะอนุรักษ์ไว้ให้เยาวชนและราษฎรในท้องถิ่น ตลอดจนผู้ที่มีความสนใจในธรรมชาติได้ใช้เป็นสถานที่ศึกษา สำนักงานโครงการส่วนพระองค์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี จึงได้ร่วมกับกองทัพบกและส่วนราชการของจังหวัดราชบุรี รวมทั้งนักวิชาการในสาขาต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง คัดเลือกอำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี เป็นสถานที่ดำเนินการของโครงการนี้ โดยมีพื้นที่ประมาณ ๑๓๒,๙๐๕ ไร่ แนวพระราชดำริในการดำเนินการ คือ

๑. ปรับปรุงพื้นที่เพื่อใช้เป็นสถานที่ศึกษาสภาพธรรมชาติ

๒. ให้สำรวจทรัพยากรทางชีวภาพและกายภาพให้ละเอียดและเก็บรวบรวมข้อมูลให้ครบถ้วน

๓. นำผลการสำรวจข้อมูลมาทำการศึกษาและวิจัย เพื่อใช้ประโยชน์ทางด้านวิชาการโดยประยุกต์ให้เกิดประโยชน์แก่ประชาชนในท้องถิ่น

๔. ควรให้ประชาชนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการทุกขั้นตอน



การศึกษาภาพถ่ายดาวเทียม

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงบรรยายเรื่อง ดาวเทียมที่ใช้สำหรับสำรวจทรัพยากรธรรมชาติ ในงานสัปดาห์วิทยาศาสตร์แห่งชาติ เมื่อวันที่ ๑๙ สิงหาคม ๒๕๓๑ ว่า

"...ตั้งแต่เป็นนักเรียนชั้นเล็กๆ ข้าพเจ้ามีความสนใจเรื่องโลกที่เราอาศัยอยู่นี้ เรื่องสภาพสิ่งแวดล้อมธรรมชาติเกี่ยวกับทะเล ภูเขา แผ่นดิน แม่น้ำ ก้อนหิน ดิน ต้นไม้ ทุกสิ่งทุกอย่าง และพยายามจะถามผู้หลักผู้ใหญ่อยู่เสมอ กับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นและยังไม่เข้าใจ..."

จะเห็นว่าพระองค์ทรงสนพระทัยเกี่ยวกับเรื่องเหล่านี้มาตั้งแต่ทรงพระเยาว์ ได้ทรงเพียรพยายามหาคำตอบ และจะทรงศึกษามาโดยตลอด

พระองค์ทรงศึกษาวิชาภูมิศาสตร์และแผนที่ ที่คณะอักษรศาสตร์ และต่อมาได้ทรงศึกษาเรื่องแผนที่กับพระยาศัลวิธานนิเทศเป็นพิเศษ ตลอดเวลาก็ยังทรงสงสัยว่าแผนที่นั้นทำมาได้อย่างไร ทรงเห็นว่าเป็นการแปลกมากที่สามารถจำลองเอาสภาพความเป็นจริงบนพื้นแผ่นดินมาเขียนบนกระดาษแบนๆ ได้ ต่อมาเมื่อทรงมีโอกาสศึกษากับคณาจารย์ในภาควิชาวิศวกรรมสำรวจ จึงได้ทรงทราบถึงวิธีการทำแผนที่ตั้งแต่จัดอย่างไร ใช้กล้องส่องอย่างไรและคำนวณอย่างไร

หลังจากนั้น ทรงเรียนการใช้ภาพถ่ายทางอากาศในการทำแผนที่และการแปลภาพถ่าย และใน พ.ศ. ๒๕๒๗ ทรงเข้าอบรมระยะสั้นที่สถาบันเทคโนโลยีแห่งเอเชีย หรือ AIT จึงได้ทรงศึกษาเรื่องที่ทรงสนพระทัย เช่น วิธีการดูแผนที่สำรวจทรัพยากร การดูภาพถ่ายจากดาวเทียม ซึ่งขณะนั้นเน้นหนักการใช้ภาพจากดาวเทียม Landsat ที่เรียกว่า MSS แล้วมาจำแนกข้อมูลโดยการใช้สายตา ใช้หลักการเดียวกับการแปลภาพถ่ายทางอากาศ

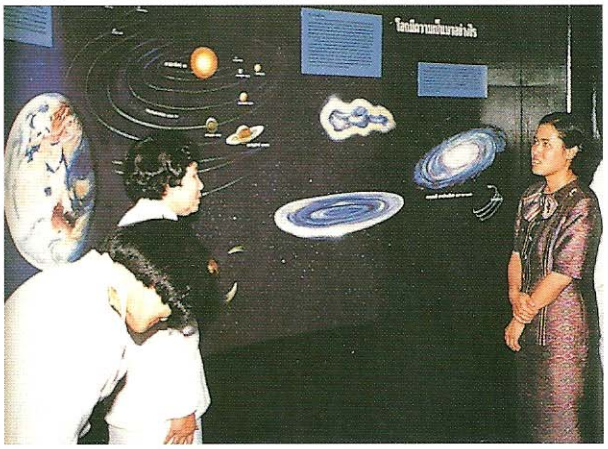
ต่อมาทรงมีโอกาสเข้ารับการอบรมช่วงสั้นประมาณ ๒ - ๓ สัปดาห์อีกครั้งหนึ่ง หลังจากนั้นพระองค์จึงได้ตัดสินพระทัยทำวิจัยเกี่ยวกับการใช้ดาวเทียม ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความเข้าใจให้ดีขึ้น โดยใช้สัญญาณที่เรียกว่า Thermetic Mapper ของดาวเทียม Landsat ซึ่งให้ข้อมูลละเอียดมากกว่าข้อมูล MSS โดยได้จำแนกข้อมูลของการใช้ที่ดินทั้งทางด้าน classification คือสามารถวิเคราะห์ลักษณะการใช้ที่ดินหรือกิจกรรมที่ปรากฏบนพื้นที่ว่าต่างกันอย่างไร และการดูสัณฐานและรูปร่างของ landform หรือธรณีสัณฐาน นอกจากนี้ยังได้ทรงศึกษาในลักษณะของการเฝ้าดูเฝ้าตามการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ที่ได้ทรงศึกษานั้นจากดาวเทียมที่จะวนกลับมาถ่ายรูปที่เดิมในช่วงเวลาที่ดาวเทียมโคจร เช่น ๑๘ วัน ๑๗ วัน หรือครึ่งวัน เป็นต้น

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ได้ทรงนำความรู้ที่ได้ศึกษามาใช้ประโยชน์ในการวิจัย โดยได้ทรงเป็นหัวหน้าโครงการวิจัยถึง ๒ โครงการ คือ

๑. โครงการวิจัย เรื่อง การศึกษาความถูกต้องของแผนที่ การใช้ที่ดินจากภาพถ่ายดาวเทียมรายละเอียดสูง ซึ่งจำแนกโดยคอมพิวเตอร์บริเวณจังหวัดนราธิวาส เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๑

๒. โครงการวิจัย เรื่อง ระบบสนเทศภูมิศาสตร์สำหรับการพัฒนาการเกษตรในพื้นที่อำเภอพัฒนานิคม และอำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๓

จากการที่วิจัยเกี่ยวกับการใช้ภาพถ่ายดาวเทียมสำรวจการใช้พื้นที่ดินนั้น ทรงพบอุปสรรคสำคัญ คือ ในขณะที่ดาวเทียมเคลื่อนที่มายังบริเวณที่ทำการสำรวจ มีเมฆมาบังมากบ้างน้อยบ้าง แต่พระองค์ก็มิได้ทรงย่อท้อ ทรงเพียรพยายามจนกระทั่งวิเคราะห์ข้อมูลได้ตามที่ทรงตั้งพระทัยไว้ ผลงานวิจัยนี้ให้ประโยชน์มากและมีผลในการนำไปใช้เป็นข้อมูลสำหรับผู้ที่ทำงานทางด้านนี้ได้เป็นอย่างดี





ดาราศาสตร์

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงคำนวณการเกิดสุริยุปราคาเต็มดวงที่บ้านหว้ากอ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ได้แม่นยำล่วงหน้า ๒ ปี ว่าจะเกิดปรากฏการณ์ดังกล่าวในวันที่ ๑๘ สิงหาคม ๒๔๑๑ ด้วยพระอัจฉริยะของพระองค์ดังกล่าว รัฐบาลสมัยพลเอก เปรม ติณสูลานนท์ เป็นนายกรัฐมนตรี จึงได้ประกาศยกย่องให้พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นพระบิดาแห่งวิทยาศาสตร์ไทย เมื่อวันที่ ๑๘ สิงหาคม ๒๕๒๕ และกำหนดให้วันที่ ๑๘ สิงหาคมของทุกปี เป็นวันวิทยาศาสตร์แห่งชาติ

เมื่อวันที่ ๓๐ เมษายน ๒๕๓๑ สมาคมดาราศาสตร์ไทยร่วมกับชมรมอนุรักษ์โบราณวัตถุสถานจังหวัดลพบุรี กระทรวงศึกษาธิการ จังหวัดทหารบกลพบุรี และอีกหลายหน่วยงาน ได้ร่วมจัดงานรำลึกถึงกิจกรรมดาราศาสตร์ไทย ในการนี้ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จฯ เป็นประธานเปิดนิทรรศการ ๓๐๐ ปี ดาราศาสตร์ไทย ณ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาตินารายณ์ราชนิเวศน์ และได้เสด็จทอดพระเนตรหอดูดาวแห่งแรกในประเทศไทยที่วัดสันเปาโล และพระที่นั่งเย็น พระตำหนักทะเลชุบศร อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ต่อมา นายภูธร ภูมะธน อดีตประธานชมรมอนุรักษ์โบราณวัตถุสถานจังหวัดลพบุรี อดีตหัวหน้าพิพิธภัณฑสถานแห่งชาตินารายณ์ราชนิเวศน์ ปัจจุบันเป็นสมาชิกอุปการคุณของสมาคมดาราศาสตร์ไทย ได้ขอสำเนาเอกสารต้นฉบับจดหมายเหตุดาราศาสตร์จากฝรั่งเศสเกี่ยวกับการราชอาณาจักรสยามในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ซึ่งบาทหลวงเจซูอิตบันทึกส่งไปยังหอดูดาวกรุงปารีสและสภาราชบัณฑิตฝรั่งเศส แล้วนำมาส่งมอบให้แก่สมาคมดาราศาสตร์ไทยในวันวิทยาศาสตร์แห่งชาติ เมื่อวันที่ ๑๘ สิงหาคม ๒๕๓๘ เนื่องในโอกาสที่จะเกิดสุริยุปราคาเต็มดวงในประเทศไทย ในวันที่ ๒๔ ตุลาคม ๒๕๓๘

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี มีพระราชดำรัสกับนายอารี สวัสดี ที่ปรึกษาสมาคมดาราศาสตร์ไทย ว่า สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ทรงเป็นแรงจูงใจให้ทรงสนพระทัยทางด้านดาราศาสตร์ ดังจะเห็นตัวอย่างได้จากการตกแต่งภายใน

ท้องพระโรงของพระตำหนักดอยตุง สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี มีรับสั่งให้นายอารี สวัสดี จัดไฟเพดานตามตำแหน่งดาว ในคืนวันที่ ๒๑ ตุลาคม ๒๔๔๓ อันเป็นวันพระราชสมภพ ส่วนรอบนอกเป็นกลุ่มดาวที่สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ทรงรู้จัก นอกจากนี้ สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ยังมีพระราชอัธยาศัยใฝ่ศึกษาหาความรู้ด้านดาราศาสตร์ ดังเช่น ทรงทราบว่าจะมีสุริยุปราคาเต็มดวงในประเทศไทย ในวันที่ ๒๔ ตุลาคม ๒๕๓๘ ก็ทรงศึกษาด้วยความสนพระราชหฤทัย ดังที่ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเล่าพระราชทานไว้ในหนังสือ **พระมามลายโศกหล้า เหลือสุข** เล่ม ๓ หน้า ๖๘๕ ความว่า

"...ผู้ที่เข้าเฝ้าฯ จำได้ว่า บนโต๊ะทรงพระอักษร มีหนังสือเรื่องสุริยุปราคาหลายเล่ม ทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ ทรงตั้งพระราชหฤทัยที่จะเสด็จทอดพระเนตรสุริยุปราคาเต็มดวงครั้งนี้ด้วย"

แต่สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี สวรรคตเมื่อวันที่ ๑๘ กรกฎาคม ๒๕๓๘ เวลา ๒๑.๑๗ น.





สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ในฐานะทรงเป็น **ทูลกระหม่อมอาจารย์** ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้นายอารี สวัสดี บรรยายพิเศษเกี่ยวกับปรากฏการณ์ทางดาราศาสตร์แก่นักเรียนนายร้อย ล่วงหน้า ๗ วัน ก่อนที่จะเสด็จฯ นำนักเรียนนายร้อยไปดูปรากฏการณ์สุริยุปราคาเต็มดวง ที่สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ วิทยาเขตสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา ในวันที่ ๒๔ ตุลาคม ๒๕๓๘ ในการนี้ พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา ได้โดยเสด็จเพื่อทอดพระเนตรปรากฏการณ์ดังกล่าวด้วย ในคืนวันที่ ๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๔๑ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ประทับทอดพระเนตรปรากฏการณ์ฝนดาวตกกลุ่มดาวสิงโต ที่โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า จังหวัดนครนายก และล่าสุดได้ทอดพระเนตรปรากฏการณ์ฝนดาวตกที่สวนจิตรลดา จึงกล่าวได้ว่า สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงมีส่วนจุดประกายความสนใจด้านดาราศาสตร์สู่ประชาชน ซึ่งดาราศาสตร์ได้ตอบสนองมวลมนุษยชาติด้วยการให้ปัญญากระบวนการทางวิทยาศาสตร์ และการพัฒนาเทคโนโลยี มาเป็นลำดับ





เทคโนโลยีสารสนเทศ

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี เคยรับสั่งว่า

"...โดยวิชาชีพแล้ว ข้าพเจ้าเป็นครูสอนประวัติศาสตร์ เรื่องเทคโนโลยีสารสนเทศได้ศึกษามาบ้าง มีความรู้ระดับทั่ว ๆ ไป..."

แต่พระองค์ทรงตระหนักถึงประโยชน์และความสำคัญของเทคโนโลยีสารสนเทศที่จะนำมาเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารระบบราชการและการบริหารประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเสริมสร้างคุณภาพและศักยภาพของเด็กไทยในชนบท เด็กเจ็บไข้ได้ป่วย ผู้พิการที่ด้อยโอกาสทางการศึกษา ได้ใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อการเรียนรู้และประกอบอาชีพ



โครงการเทคโนโลยีสารสนเทศ ตามพระราชดำริ

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงให้ความหมายของคำว่า **เทคโนโลยีสารสนเทศ** หรือ Information Technology หรือ **ไอที** ว่าเป็นการจัดการในกระบวนการดำเนินงานสารสนเทศ หรือสารนิเทศในขั้นตอนต่างๆ ตั้งแต่การเสาะแสวงหา การวิเคราะห์ การจัดเก็บ การจัดการและการเผยแพร่ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ ความถูกต้อง ความแม่นยำ และความรวดเร็ว ทันต่อการนำมาใช้ประโยชน์

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเป็นประธานกรรมการโครงการเทคโนโลยีสารสนเทศตามพระราชดำริ สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ โดยศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์แห่งชาติ (เนคเทค) เป็นฝ่ายเลขานุการ ทำหน้าที่ประสานการดำเนินการและติดตามประเมินผลโครงการย่อยต่างๆ เพื่อรับทราบความก้าวหน้ารวมถึงปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน แล้วกราบบังคมทูลรายงานให้ทรงทราบเป็นระยะ พร้อมทั้งขอพระราชทานพระราชวินิจฉัย โครงการนี้เริ่มดำเนินการตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๓๘ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเพิ่มคุณภาพและโอกาสทางการศึกษาของประชาชนชาวไทยให้ได้ใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์เพื่อการเรียนรู้และประกอบอาชีพต่อไป งานหลักของโครงการนี้ ได้แก่

โครงการเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการศึกษา มีวัตถุประสงค์เพื่อให้นักเรียนในชนบทมีโอกาสเรียนรู้เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ เพื่อสร้างความเท่าเทียมในโอกาสและความเสมอภาคเบื้องต้น และนำไปประกอบอาชีพได้ รวมทั้งต้องพัฒนาครูและบุคลากรของโรงเรียนในชนบทให้สามารถใช้เครื่องมือเทคโนโลยีสารสนเทศ และถ่ายทอดความรู้แก่นักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

โครงการเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อคนพิการ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้เด็กพิการได้มีโอกาสใช้ประโยชน์จากคอมพิวเตอร์ เพื่อการปฏิบัติงานการเสริมสร้างความรู้และความบันเทิง อันเป็นการสร้างความเชื่อมั่นตนเองให้แก่เด็กพิการ ซึ่งเป็นผู้ด้อยโอกาสในสังคมและมักถูกสังคมละเลย

โครงการเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อเด็กป่วยในโรงพยาบาล มีวัตถุประสงค์เพื่อใช้คอมพิวเตอร์เป็นสื่อในการเรียนรู้ สร้างความเพลิดเพลิน รวมทั้งส่งเสริมพัฒนาการของเด็กที่เจ็บป่วยเรื้อรัง ขาดโอกาสทางการศึกษาในช่วงเวลาที่อยู่โรงพยาบาล และเพื่อพัฒนาครูผู้สอนให้สามารถสร้างสื่อ CAI (Computer Aided Instruction) ที่เหมาะสมกับเด็กป่วย

โครงการสื่อปฏิสัมพันธ์วัฒนธรรมของชาติ มีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่ข้อมูลวัฒนธรรมของประเทศไทยทุกจังหวัดในสื่อมัลติมิเดีย โดยนำเสนอบทความ รูปภาพ เสียงเพลง และวีดิทัศน์ เพื่อให้ผู้ที่สนใจเข้าศึกษาค้นคว้าผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต

โครงการเทคโนโลยีสารสนเทศทัณฑสถาน ทัณฑสถานหญิงกลางบางเขน เป็นทัณฑสถานแห่งแรกที่ได้รับพระกรุณาธิคุณให้เข้าร่วมโครงการนี้ โดยมีวัตถุประสงค์ให้ผู้ต้องขังได้รับการอบรมและฝึกทักษะในการใช้คอมพิวเตอร์ในระหว่างที่อยู่ในที่คุมขัง เพื่อสามารถนำความรู้และทักษะไปใช้ในการประกอบอาชีพเมื่อพ้นโทษ

นอกจากนี้ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ยังได้พระราชทานแนวทางในการจัดทำโครงการเครือข่ายข้อมูลที่เป็นความรู้ให้ประชาชนชาวไทยทั่วประเทศสามารถเข้าถึงได้ทางอินเทอร์เน็ต เพื่อเป็นกิจกรรมเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสทรงครองราชย์ครบ ๕๐ ปี ใน พ.ศ. ๒๕๓๙ และได้พระราชทานชื่อว่า เครือข่ายกาญจนาภิเษก ซึ่งเป็นเครือข่ายข้อมูลในระดับชาติเครือข่ายแรก ที่ได้จัดทำขึ้นเพื่อให้ประชาชนสามารถเข้าถึงแหล่งข้อมูลได้โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย



กล่าวได้ว่า ด้วยสายพระเนตรอันยาวไกลของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ยังผลให้ประชาชนชาวไทยโดยทั่วไปและด้อยโอกาส ได้รับประโยชน์จากวิทยาการสมัยใหม่ได้อย่างทั่วถึงกัน

การพัฒนาการเรียนการสอนวิทยาศาสตร์แบบทั่วทั้งโรงเรียน

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเป็นนักการศึกษาที่เชี่ยวชาญทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ ในภาคทฤษฎีพระองค์ทรงสำเร็จการศึกษาหลายสาขาวิชา โดยเฉพาะอย่างยิ่งทรงใฝ่พระทัยศึกษาค้นคว้าอยู่เสมอ ในภาคปฏิบัติได้ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจด้านการศึกษาอย่างต่อเนื่องและยาวนานมากว่า ๒๐ ปี จากการวิเคราะห์พระราชกรณียกิจ พระราชนิพนธ์และพระราชดำรัสต่างๆ จะเห็นว่า แนวพระราชดำริและแนวทางการพัฒนาเป็นลักษณะองค์รวมหรือบูรณาการ โดยทรงประยุกต์ใช้วิชาการหลากหลายสาขาที่เหมาะสมกับการพัฒนาในแต่ละกรณี มิใช่การพัฒนาด้านใดด้านหนึ่งเพียงด้านเดียว และมิใช่การพัฒนาแบบสูตรสำเร็จสำหรับทุกกรณี

พระองค์ทรงใช้รูปแบบการพัฒนาการศึกษา ในลักษณะองค์รวมที่เรียกว่า การพัฒนาทั่วทั้งโรงเรียน (Whole-school Approach) ซึ่งต้องพัฒนาทุกด้าน อีกทั้งยังทรงคำนึงถึงปัจจัยโดยอ้อมที่สามารถส่งผลกระทบต่อการพัฒนาด้วย อาทิ ปัญหาทางครอบครัวของนักเรียน ปัญหาสุขภาพอนามัย ปัญหาสภาพแวดล้อมและปัญหาทางวัฒนธรรม เป็นต้น



ในด้านการพัฒนาวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ในโรงเรียนนั้น มีพระราชดำริว่า คณิตศาสตร์เป็นพื้นฐานสำคัญของการศึกษา ส่วนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมีความสำคัญในการฝึกความคิดวิเคราะห์เชิงเหตุผล และกระบวนการแก้ปัญหา เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน และการทำงานในโลกสมัยใหม่ที่แวดล้อมด้วยเทคโนโลยี รวมทั้งยังเป็นพื้นฐานของการศึกษาต่อและการวิจัยในระดับสูงต่อไปด้วย แต่หลักสูตร อุปกรณ์สื่อการเรียนการสอนและครูผู้สอน มักไม่พร้อมที่จะเอื้อให้เด็กในถิ่นทุรกันดารและผู้ด้อยโอกาสต่างๆ ได้เรียนรู้คณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์อย่างถูกต้องและพอเพียง หากโรงเรียนได้รับความช่วยเหลือจากสถาบันอุดมศึกษา ก็จะทำให้เด็กในโรงเรียนเหล่านี้มีความสามารถสูงขึ้นได้ แนวพระราชดำริดังกล่าว จึงเป็นที่มาของการพัฒนาวิทยาศาสตร์ทั่วทั้งโรงเรียน



โครงการนำร่องเพื่อพัฒนาวิทยาศาสตร์ทั่วทั้งโรงเรียน

โครงการนำร่องเพื่อพัฒนาวิทยาศาสตร์ทั่วทั้งโรงเรียนตามแนวพระราชดำริ แบ่งเป็น ๓ กลุ่ม ดังนี้

๑. โครงการวิทยาศาสตร์ในโรงเรียน (Science in Schools - SiS)

โครงการนี้นำร่อง ๒ กลุ่มย่อยด้วยกัน ได้แก่

๑.๑ โครงการวิทยาศาสตร์ในโรงเรียนของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒร่วมกับจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โครงการนี้ได้รับพระราชทานเงินทุนจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี และได้รับความร่วมมือจาก Graduate School of Education, University of Pennsylvania มีโรงเรียนในโครงการ ๕ โรง

๑.๒ โครงการวิทยาศาสตร์ในโรงเรียนของสำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ (สวทช.) ซึ่งดำเนินการระหว่าง พ.ศ. ๒๕๔๓ - ๒๕๔๔ ร่วมกับมหาวิทยาลัย ๑๔ แห่ง และโรงเรียน ๔๐ โรงทั่วประเทศ

โครงการทั้ง ๒ กลุ่มย่อย เป็นรูปแบบการพัฒนาการเรียนการสอนวิทยาศาสตร์ที่สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (สสวท.) ร่วมกับคณะวิทยาศาสตร์ของมหาวิทยาลัยของรัฐทั้ง ๒๔ แห่ง นำไปขยายผลในโรงเรียนทั่วประเทศ ตั้งแต่ปีการศึกษา ๒๕๔๕ เป็นต้นไป

๒. โครงการวิทยาศาสตร์และการศึกษาสำหรับเด็กและเยาวชนในโรงเรียนในถิ่นทุรกันดาร เป็นส่วนหนึ่งของโครงการพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร นับเป็นหนึ่งในโครงการสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ซึ่งทั้งโครงการประกอบด้วยโรงเรียนและศูนย์การเรียนรู้ จำนวน ๔๐๐ กว่าแห่ง ในสังกัดกองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ กรมสามัญศึกษา และกรมการศึกษานอกโรงเรียน การเรียนการสอนในโรงเรียนถิ่นทุรกันดารเหล่านี้ประสบปัญหาด้านการสอนวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์มากที่สุด เนื่องจากขาดแคลนครูผู้มีความรู้โดยตรง

และยังขาดอุปกรณ์และสื่อการสอนมากเป็นพิเศษ ทำให้เด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดารขาดพื้นฐานสำคัญที่จะนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน รวมทั้งขาดพื้นฐานที่จำเป็นต่อการศึกษาต่อในระดับสูงขึ้นอีกด้วย ใน พ.ศ. ๒๕๔๒ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดทำโครงงานวิทยาศาสตร์ ค่ายวิทยาศาสตร์ และพัฒนาการเรียนการสอนวิทยาศาสตร์ในโครงการทดลอง ๑๑ โรงเรียน

๓. โครงการโรงเรียนวิทยาศาสตร์ (Science School)

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเล็งเห็นความสำคัญของโรงเรียนวิทยาศาสตร์ ซึ่งหมายถึง โรงเรียนที่มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมนักเรียนผู้มีความสามารถพิเศษทางวิทยาศาสตร์โดยเฉพาะ จึงได้พระราชทานความช่วยเหลือแก่โรงเรียนมหิดลวิทยานุสรณ์ ซึ่งก่อตั้งมาได้ประมาณสิบปีเศษ มีมหาวิทยาลัยมหิดลเป็นสถาบันพี่เลี้ยงตั้งแต่เริ่มก่อตั้ง ต่อมาได้ปรับรูปแบบการบริหารเป็นองค์การมหาชน คณะกรรมการบริหารโรงเรียนได้รับพระราชทานแนวพระราชดำริหลายประการไปปฏิบัติ เพื่อพัฒนาด้านวิชาการ ด้านกิจกรรมนักเรียน ด้านกายภาพ และด้านบริหาร นอกจากนี้ ยังพระราชทานอุปกรณ์การเรียนการสอนที่ทันสมัย ได้แก่ ระบบคอมพิวเตอร์ เป็นต้น ปัจจุบันมีมหาวิทยาลัยที่เป็นสถาบันพี่เลี้ยงเพิ่มขึ้นอีกหลายแห่ง ได้แก่ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี มหาวิทยาลัยศิลปากร และมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพิ่มขึ้นอย่างน้อยภาคละ ๑ แห่งทั่วไทย เป็นการสร้างนักวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีชั้นนำเพิ่มขึ้นเพื่อการพัฒนาประเทศในโอกาสต่อไป

ด้วยพระวิสัยทัศน์อันกว้างไกลของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ที่ทรงเห็นว่า การพัฒนาการศึกษาจะต้องพัฒนาทุกด้านให้สมดุล รวมทั้งต้องให้เด็กไทยมีระบบการคิด วิเคราะห์ และเจตคติเชิงวิทยาศาสตร์ จึงจะสามารถดำรงอยู่และก้าวทันโลกยุคโลกาภิวัตน์ได้





โครงการโรงสีข้าวพระราชทาน รร.จปร.

โครงการโรงสีข้าวพระราชทาน รร.จปร. เป็นโครงการที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดทำตามแนวพระราชดำริพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โดยเมื่อวันที่ ๗ กันยายน ๒๕๓๕ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี มีพระราชดำริให้หม่อมเจ้าจักรพันธ์เพ็ญศิริ จักรพันธุ์ (พระอิสริยยศในขณะนั้น) องคมนตรี พิจารณาจัดตั้งโรงสีข้าวในโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า เพื่อประโยชน์แก่โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าและราษฎรที่อาศัยอยู่โดยรอบ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ได้ทรงนำความกราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เพื่อทรงรับพระบรมราชวินิจฉัย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเห็นชอบด้วย และได้พระราชทานพระราชดำริเพิ่มเติมให้สร้างยุ้งฉางเพื่อเก็บรักษาข้าวเปลือกและข้าวสารที่ได้จากการสีข้าวด้วย

โครงการโรงสีข้าวพระราชทาน รร.จปร. มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นแหล่งถ่ายทอดเทคโนโลยีทางด้านการเกษตร แก้ไขปัญหาราคาข้าวเปลือก นำผลพลอยได้มาใช้ประโยชน์พัฒนาการเกษตรในพื้นที่บริเวณ รร.จปร. และพื้นที่ใกล้เคียง โรงสีข้าวพระราชทาน รร.จปร. พร้อมยุ้งฉางตามพระราชดำริ มีกำลังการผลิต ๔๐ ตันข้าวเปลือกต่อวัน

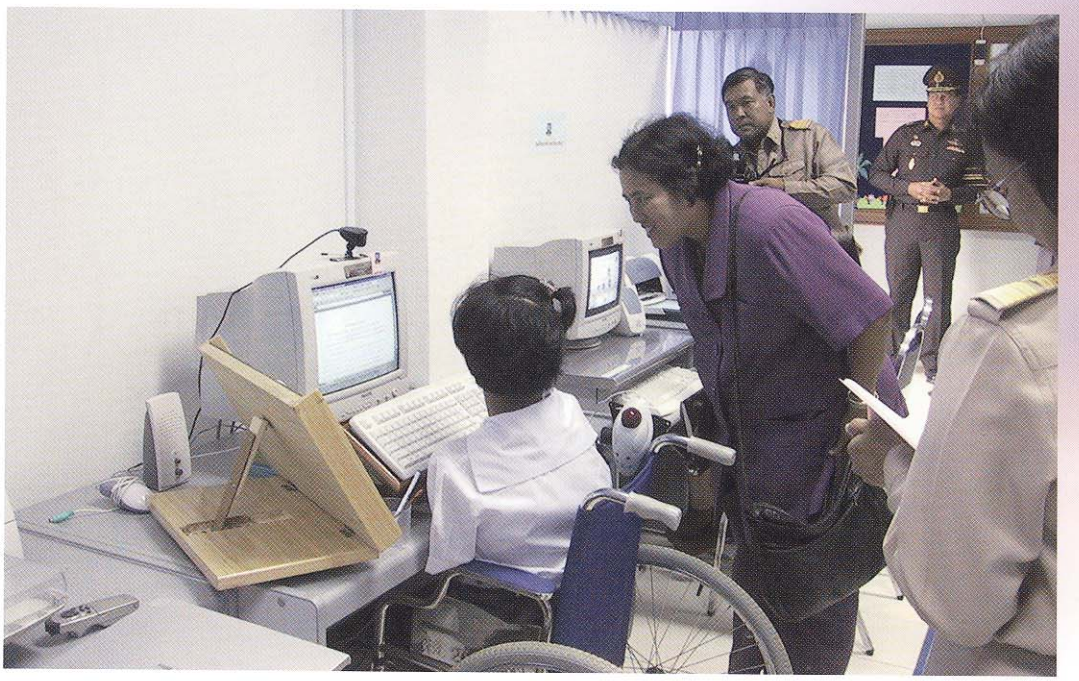
โครงการนี้ถือได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของโครงการพัฒนาพื้นที่เขาชะโงก ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระกรุณาพระราชทานพระราชดำริไว้เมื่อเสด็จฯ ไปทอดพระเนตรโครงการชลประทานคลองท่าด่าน ในวันที่ ๗ ธันวาคม ๒๕๒๒ และมีพระราชดำริว่า บริเวณเขาชะโงกควรจัดสร้างอ่างเก็บน้ำขนาดเล็ก ส่วนพื้นที่ว่างเปล่าของทหารในบริเวณใกล้เคียงควรทำให้เกิดประโยชน์ต่อทหารและประชาชนในด้านการฝึกอบรมวิชาชีพเกษตรเบ็ดเสร็จ เพื่อนำเทคโนโลยีทางด้านการเกษตรไปพัฒนาถิ่นฐานของตน





การพัฒนาคุณภาพชีวิต

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี มีพระราชดำริให้จัดทำโครงการต่างๆ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของเด็กและเยาวชนในพื้นที่ทุรกันดารทั่วประเทศให้ดีขึ้น ทั้งด้านสุขภาพอนามัย การศึกษา เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๒๓ เป็นต้นมา มีโครงการพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร โครงการภูฟ้าพัฒนา ที่อำเภอบ่อเกลือและอำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดน่าน โครงการเพื่อผู้ด้อยโอกาสสำหรับเด็กพิการทุกประเภท ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาเด็กวัยเตาะแตะ โครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน โครงการควบคุมโรคขาดสารไอโอดีน โครงการอาหารจานเดียว หน่วยแพทย์พระราชทาน โครงการหน่วยทันตกรรมพระราชทาน โครงการแว่นตาพระราชทาน โครงการพัฒนาอาชีพนักเรียนโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน โครงการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมชาวเขา นอกจากนี้ ยังมีพระเมตตาพระราชทานเงินให้แก่โรงพยาบาลที่ได้ร่วมออกหน่วยแพทย์ เพื่อจัดตั้งเป็น **กองทุนพระราชทานเพื่อสงเคราะห์คนไข้ยากจน ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี** และทรงรับเป็นประธานมูลนิธิราชสุดา พระราชทานทรัพย์ส่วนพระองค์เป็นกองทุนดำเนินกิจการ โดยมีพระราชประสงค์ให้เป็นกองทุนสนับสนุนการศึกษาและวิจัยในเรื่องของคนพิการให้ได้มีโอกาสศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาและในมหาวิทยาลัยทุกระดับ



มูลนิธิราชสุดา

มูลนิธิราชสุดา เป็นมูลนิธิที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งขึ้น โดยพระราชทานพระราชานุญาตให้ใช้สร้อยพระนามาภิไธย **ราชสุดา** เป็นมงคลนาม เมื่อวันอังคารที่ ๒๘ พฤษภาคม ๒๕๓๔ ซึ่งเป็นวันวิสาขบูชา สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี มีพระกรุณาธิคุณรับเป็นองค์ประธานมูลนิธิราชสุดา และพระราชทานทรัพย์สวนพระองค์เป็นกองทุนดำเนินกิจการเพื่อช่วยคนพิการให้ได้มีโอกาสทางการศึกษาเสมอด้วยคนทั่วไปจนถึงระดับปริญญา โดยส่งเสริมให้มีการผลิตสื่อ อุปกรณ์ เครื่องช่วยคนพิการ เพื่ออำนวยความสะดวกในด้านการศึกษา และช่วยให้คนพิการได้รับการฟื้นฟูสู่การดำรงชีวิตอิสระ ส่งเสริมงานบริการการศึกษา งานผลิตบุคลากร เพื่อการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ และการประกอบอาชีพของคนพิการ ดำเนินการและประสานงานกับสถาบัน สมาคม มูลนิธิ และองค์กรต่างๆ ที่ทำงานเกี่ยวข้องกับคนพิการทั้งในประเทศและต่างประเทศ เพื่อรักษาสิทธิประโยชน์อันชอบธรรมของคนพิการ และขยายผลไปสู่ความเจริญก้าวหน้าของคนพิการ โดยเฉพาะการศึกษาและการมีวิถีชีวิตอิสระ และดำเนินการเพื่อสาธารณประโยชน์ หรือร่วมมือกับองค์กรการกุศลอื่นๆ

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ยังทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มหาวิทยาลัยมหิดลจัดตั้งวิทยาลัยราชสุดา เพื่อเป็นแหล่งวิชาการเกี่ยวกับเรื่องของคนพิการ ให้โอกาสทางการศึกษาระดับอุดมศึกษาแก่คนพิการตลอดจนการวิจัยเกี่ยวกับคนพิการ โดยมูลนิธิราชสุดาทำหน้าที่สนับสนุนวิทยาลัยราชสุดา และสนับสนุนคนพิการในด้านการศึกษา การมีวิถีชีวิตอิสระต่อไปในอนาคต

หลังจากก่อตั้งมูลนิธิราชสุดามาเป็นระยะเวลา ๔ ปีเศษ มูลนิธิราชสุดาได้ขยายขอบเขตการให้ความช่วยเหลือด้วยการสนับสนุนการศึกษาแก่คนปกติที่ประสงค์จะทำงานบริการให้แก่คนพิการ เช่น ผู้บริหารงานเกี่ยวกับคนพิการ ครูการศึกษาพิเศษ นักวิชาการงานฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ รวมไปถึงการให้บริการที่หลากหลายแก่คนพิการ เช่น การให้บริการคำปรึกษาแนะแนว งานบริการล่ามภาษา และในอนาคตจะขยายการช่วยเหลือไปสู่คนพิการประเภทอื่นๆ ได้แก่ คนพิการทางพฤติกรรม คนพิการทางการเรียนรู้ คนปัญญาอ่อน และคนพิการซ้ำซ้อน

ใน พ.ศ. ๒๕๔๔ ประเทศไทยได้รับรางวัล Franklin D. Roosevelt International Disability Award ๒๐๐๑ ของมูลนิธิแฟรงคลิน ดี รูสเวลต์ โดยเลขาธิการองค์การสหประชาชาติ มอบให้แก่ประมุขของประเทศที่ได้ให้ความยอมรับในสิทธิต่างๆ ของคนพิการ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จฯ แทนพระองค์ไปยังนครนิวยอร์ก ประเทศสหรัฐอเมริกา เมื่อวันที่ ๒ กรกฎาคม ๒๕๔๔ เพื่อรับการทูลเกล้าฯ ถวายเงินรางวัล จำนวน ๕๐,๐๐๐ ดอลลาร์สหรัฐอเมริกา และรูปปั้นครึ่งตัวของประธานาธิบดีรูสเวลต์ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ได้พระราชทานเงินรางวัลนี้แก่มูลนิธิราชสุดา เพื่อนำไปใช้ในการดำเนินการจัดตั้งศูนย์วิจัยเพื่อคนพิการในระดับภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก และเป็นการสร้างความร่วมมือระหว่างองค์กรภาครัฐและเอกชน ในการพัฒนาความช่วยเหลือแก่คนพิการอย่างเป็นระบบในภูมิภาค

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี มีพระราชดำรัสทางสถานีโทรทัศน์ CNN ว่า

"...การให้การศึกษาแก่คนพิการเพื่อให้ทำงานและช่วยเหลือตนเองได้ จะทำให้เขาเหล่านั้นเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีค่าและช่วยเหลือตนเองได้มากขึ้น..."

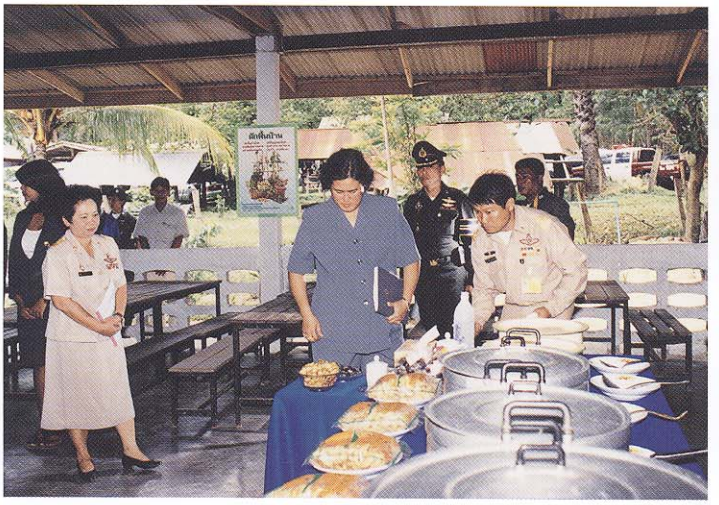
งานที่มูลนิธิราชสุดา ได้ดำเนินการตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๓๕ จนถึงปัจจุบัน

๑. จัดสรรเงินอุดหนุนวิทยาลัยราชสุดา มหาวิทยาลัยมหิดล เป็นค่าจ้างครู อาจารย์และเจ้าหน้าที่ จัดสร้างศูนย์ปฏิบัติการคอมพิวเตอร์ เพื่อการเรียนการสอน และฝึกอาชีพสำหรับคนตาบอดและหูหนวก ตลอดจนสนับสนุนกิจกรรมอื่น

๒. ให้ทุนการศึกษาระดับประกาศนียบัตร ระดับปริญญาตรี โท และเอก ทั้งในประเทศและต่างประเทศแก่คนพิการและคนทั่วไปเป็นประจำทุกปี

๓. จัดตั้งกองทุนเพื่อทำกิจกรรมส่งเสริมการพึ่งตนเองของคนตาบอด โดยจัดการแข่งขันการอ่าน เขียนอักษรเบรล์ล การแข่งขันเดินทางอย่างปลอดภัยด้วยไม้เท้าขาวและการออกค่ายฝึกสำหรับคนพิการในภาคฤดูร้อน ฯลฯ

๔. สนับสนุนการวิจัยหลายเรื่อง เช่น โครงการวิจัยอุปกรณ์อ่านภาษาไทยบนจอภาพสำหรับคนตาบอดร่วมกับจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย งานวิจัยอักษรเบรล์ลระดับสอง รวมทั้งวิจัยเกี่ยวกับภาษามือไทยของคนหูหนวก





โครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ได้โดยเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ไปทรงเยี่ยมราษฎรในถิ่นทุรกันดารและพื้นที่ที่อยู่ในความรับผิดชอบของตำรวจตระเวนชายแดน พระองค์ได้ทอดพระเนตรเห็นสภาพความยากไร้ของผู้เป็นบิดามารดา ทำให้เยาวชนขาดแคลนสิ่งที่จะช่วยส่งเสริมให้เป็นคนไทยที่มีคุณภาพในอนาคต นอกจากนั้น พระองค์ได้เสด็จฯ เยี่ยมโรงเรียนต่างๆ ในพื้นที่ดังกล่าว ทรงพบว่า นักเรียนจำนวนมากมาโรงเรียนแล้วไม่ได้รับประทานอาหารกลางวัน จึงมีพระราชปรารภว่า ถ้าเด็กๆ ได้อาหารไม่เพียงพอจะทำให้พลานามัยไม่สมบูรณ์ และการขาดอาหารในวัยเด็ก เมื่อโตเป็นผู้ใหญ่ความสามารถทางสมองจะด้อยลงไปด้วย ใน พ.ศ. ๒๕๒๓ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี จึงทรงริเริ่มโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ซึ่งแต่เดิมเรียกว่า **โรงเรียนชาวเขาและประชาชนไกลคมนาคม** ซึ่งเป็นโครงการของกองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน ที่เริ่มดำเนินการเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๘ ในพื้นที่ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการยังไม่สามารถเข้าไปให้บริการการศึกษาได้ ภายหลังได้มอบโอนโรงเรียนที่เจริญแล้วให้แก่กระทรวงศึกษาธิการ ต่อมา พ.ศ. ๒๕๐๗ สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ทรงรับโรงเรียนชาวเขาและประชาชนไกลคมนาคมหรือโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนไว้ในพระราชูปถัมภ์ พระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ ทรงหาทุนก่อสร้างอาคารเรียน และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้หน่วยงานที่มีความรู้ด้านการศึกษา เช่น คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ช่วยจัดหาอุปกรณ์การเรียนการสอนให้แก่โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน





ใน พ.ศ. ๒๕๒๓ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ได้ทรงริเริ่ม **โครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน** ในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน โดยเริ่มนำร่องที่จังหวัดกาญจนบุรี ในโรงเรียน ตชด. ๓ โรง ต่อมาได้ขยายโครงการไปในโรงเรียน ตชด. อื่นๆ ในภาคต่างๆ ทั่วประเทศ โดยมีวัตถุประสงค์หลัก ๕ ประการ

๑. เพื่อแก้ปัญหาความขาดแคลนอาหารกลางวันสำหรับนักเรียนโรงเรียน ตชด. ซึ่งส่วนมากตั้งอยู่ในถิ่นทุรกันดาร

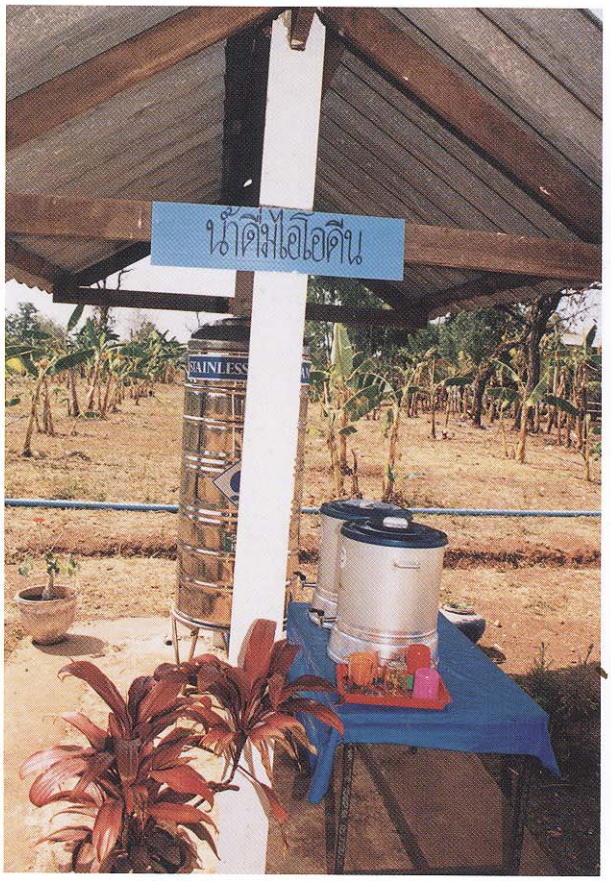
๒. เพื่อให้ครูและนักเรียนในโรงเรียน ตชด. รู้จักทำการเกษตรแผนใหม่ ซึ่งใช้เมล็ดพันธุ์พืชอย่างดี ใช้ดินใช้ปุ๋ยอย่างถูกต้อง ใช้ยาปราบศัตรูพืชอย่างเหมาะสม และให้นักเรียนนำผลผลิตทางการเกษตรนี้มาประกอบอาหารกลางวัน และนำความรู้ทางด้านเกษตรแผนใหม่นี้ไปใช้ประโยชน์

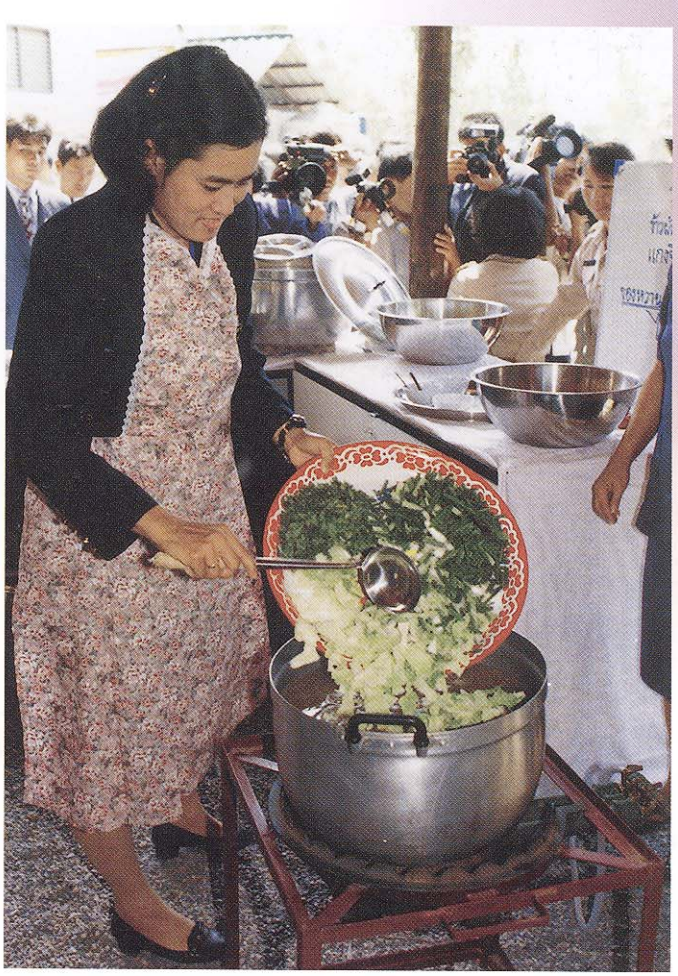
๓. เพื่อให้มีการประกอบอาหารกลางวันเลี้ยงทุกวันจันทร์ถึงวันศุกร์เท่าที่ผลผลิตอำนวย รู้หลักโภชนาการ รู้จักการถนอมอาหาร รู้จักการแปรรูปอาหาร

๔. เพื่อให้นักเรียนและผู้ปกครองเกิดนิสัยช่วยตัวเอง มีความขยันหมั่นเพียร มีความรับผิดชอบร่วมกัน และช่วยเหลือสังคมมากขึ้น

๕. เพื่อให้โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนเป็นแหล่งส่งเสริมและเผยแพร่ความรู้ทางด้านการเกษตรของหมู่บ้าน

โครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน มุ่งเน้นให้แต่ละโรงเรียนเพาะปลูกพืชผัก ผลไม้ และเลี้ยงสัตว์แล้วแต่ความเหมาะสมของลักษณะภูมิประเทศ โดยนำเอาผลผลิตเหล่านั้นมาประกอบเป็นอาหารกลางวันให้แก่นักเรียน การจัดทำโครงการนี้เน้นความร่วมมือของครู นักเรียน และผู้ปกครองให้ช่วยกันดูแลแปลงผัก เลี้ยงสัตว์ ผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันมาประกอบอาหารเลี้ยงนักเรียน โครงการนี้นอกจากจะทำให้นักเรียนโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนมีอาหารรับประทานแล้ว ยังเผยแพร่ความรู้ด้านเกษตรแผนใหม่ ด้านโภชนาการ และการถนอมอาหารไปสู่ประชาชน ซึ่งเป็นผู้ปกครองนักเรียนอีกทางหนึ่ง





โครงการควบคุมโรคขาดสารไอโอดีน

เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๓ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จฯ เยี่ยมโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ที่อำเภอชาติตระการ จังหวัดพิษณุโลก มีพระราชดำริให้จัดทำโครงการควบคุมโรคขาดสารไอโอดีนในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน โดยการอบรมครูและผู้เกี่ยวข้องถึงสาเหตุการขาดสารไอโอดีน วิธีป้องกัน การตรวจคอ การผลิตและการใช้เกลือไอโอดีน การเผยแพร่ความรู้ให้ครูและประชาชนตระหนักถึงอันตรายที่เกิดจากโรคนี้ รวมทั้งการส่งเสริมให้มีการผลิตเกลือเสริมไอโอดีน

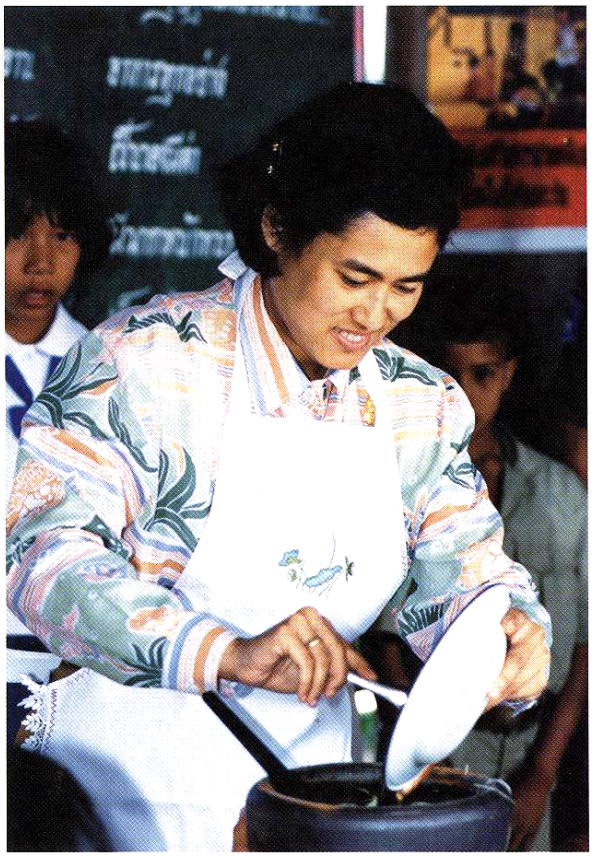
สารไอโอดีนมีความสำคัญต่อมนุษย์ในด้านสุขภาพอนามัยและคุณภาพชีวิต ทั้งทางร่างกายและสติปัญญา รวมทั้งการเรียนรู้และการปฏิบัติหน้าที่การงาน การขาดสารไอโอดีนนอกจากจะทำให้ผู้ป่วยมีก้อนเนื้อที่คอและหายใจไม่สะดวกแล้ว หากหญิงมีครรภ์หรือเด็กเล็กๆ เป็นโรคขาดสารไอโอดีน ก็อาจทำให้หญิงมีครรภ์นั้นแท้งบุตรหรือเด็กที่คลอดออกมาไม่สมประกอบ มีพัฒนาการช้า เฉื่อยชา ปัญญาอ่อน ระบบประสาทไม่ดี ง่อยเปลี้ยเสียขา หรือหูหนวกเป็นใบ้ เนื่องจากไอโอดีนเป็นส่วนประกอบในการผลิตฮอร์โมนของต่อมธัยรอยด์



ที่เรียกว่า ธัยรอกซิน ซึ่งจำเป็นสำหรับการควบคุมการเจริญเติบโตตามปกติของสมอง ประสาทและเนื้อเยื่อ คุณภาพชีวิตของคนที่ขาดสารไอโอดีนจะเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจ สังคม และความมั่นคงของชาติบ้านเมือง

การป้องกันโรคคอพอกที่เกิดจากการขาดสารไอโอดีน กระทำโดยการใช้เกลือที่ผสมไอโอดีนมาปรุงอาหาร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี พระราชทานเกลือเสริมไอโอดีนที่ผลิตจากโรงพยาบาลศิริราชแก่นักเรียนและประชาชนที่ขาดสารไอโอดีน ต่อมากรมอาชีวศึกษาและหน่วยงานในสังกัด ได้สร้างเครื่องผสมเกลือไอโอดีนเพื่อใช้ในพื้นที่เป้าหมาย โดยเฉพาะในภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีผลให้นักเรียนและประชาชนซึ่งเป็นบุคคลกลุ่มเป้าหมาย มีเกลือผสมไอโอดีนไว้บริโภคสม่ำเสมอ เช่น วิทยาลัยเทคนิคเชียงใหม่ และวิทยาลัยการอาชีพนวมินทราชินีแม่ฮ่องสอน ร่วมกันสร้างเครื่องผสมเกลือไอโอดีนที่โรงเรียนศูนย์ปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน

นอกจากนั้น สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงติดตามตรวจสอบการควบคุมคุณภาพของเกลือไอโอดีน น้ำปลาไอโอดีน และอาหารอื่นๆ ที่ใส่ไอโอดีน ตั้งแต่ขั้นตอนการผลิต การขนส่ง การจัดเก็บรักษา ให้มีมาตรฐานที่ถูกต้อง เพื่อให้นักเรียนและประชาชนได้บริโภคเกลือที่มีคุณภาพ มีส่วนผสมของไอโอดีนตามที่ร่างกายต้องการ



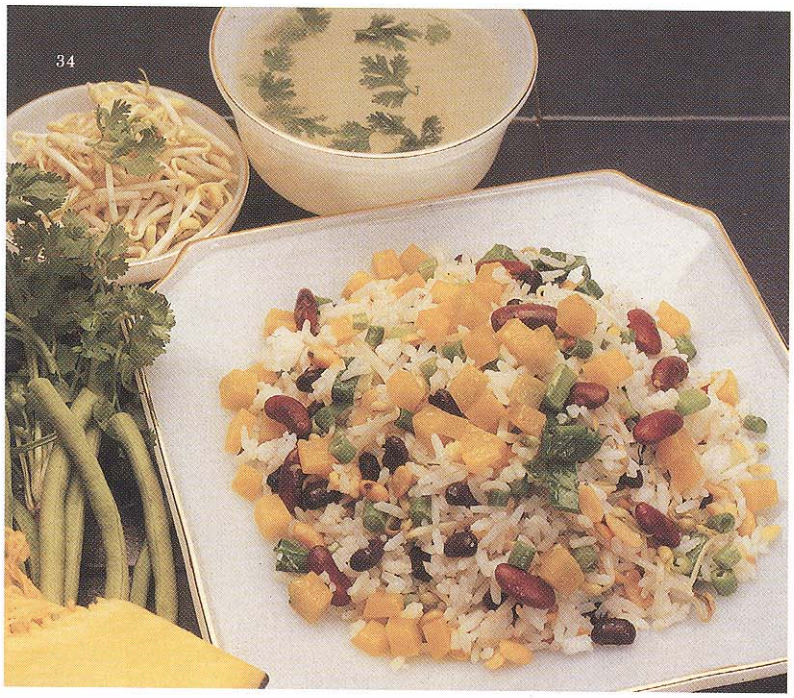


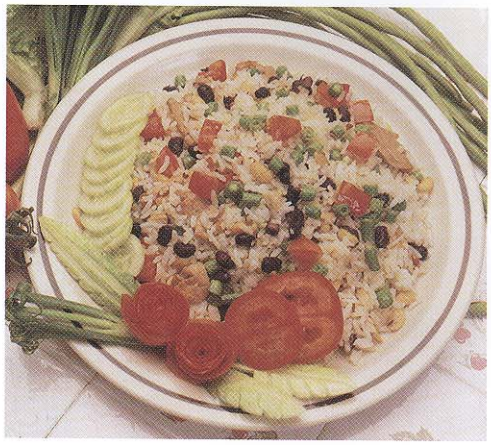


โครงการอาหารจานเดียว

"...ได้ไปในที่ต่างๆ และเห็นว่ามีคนยากจนขาดแคลนอาหารทำให้ร่างกายไม่แข็งแรง ส่วนคนมีเงินซื้อแต่ก็ไม่ชอบรับประทาน แก้ไขได้โดยให้เราพยายามประกอบอาหาร โดยนึกอยู่เสมอหรือใช้หลักในจิตใจให้มีอาหารครบ ๕ หมู่ ในจานเดียว ไม่ต้องแบ่งจานโน้นอย่างหนึ่งจานนี้อย่างหนึ่งให้สิ้นเปลือง..."

พระราชดำรัสดังกล่าวของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี เกี่ยวกับพฤติกรรมการบริโภคอาหารของเด็ก เพื่อให้เด็กได้รับประทานอาหารครบ ๕ หมู่ กรมส่งเสริมการเกษตร จึงได้ทดลองจัดทำสูตรอาหารจานเดียวขึ้นทูลเกล้าฯ ถวาย เพื่อขอพระราชทานพระราชวินิจฉัย สูตรอาหารจานเดียวที่กรมส่งเสริมการเกษตรคิดขึ้นเพื่อสนองพระราชประสงค์นี้ มุ่งหวังให้ประชาชนรู้จักความหมายและประโยชน์ของอาหารจานเดียว คือหมายถึง อาหาร ๑ จาน ที่ให้คุณค่าครบ ๕ หมู่ และเพียงพอต่อความต้องการของร่างกาย เป็นการประหยัดเวลา แรงงานและค่าใช้จ่ายในการประกอบอาหารแต่ละมื้อ รู้จักใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า ใช้อาหารทดแทนและนำผลผลิตที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาดัดแปลงประกอบเป็นอาหารให้พอเหมาะกับแต่ละบุคคลในครอบครัว อันเป็นการสร้างอุปนิสัยในการ





บริโภคที่ง่าย ประหยัด และถูกหลักโภชนาการ เป้าหมาย คือ ครอบครัวเกษตรกร นักเรียนในโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน นักเรียนในโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียน ประชาชนในโครงการผลิตอาหารเพื่อโภชนาการและประชาชนทั่วไป

สูตรอาหารจานเดียวของกรมส่งเสริมการเกษตร จัดลักษณะอาหารออกเป็น ๓ กลุ่ม คือ กลุ่มที่ ๑ ลักษณะเป็นอาหารประเภทผัดและซุป กลุ่มที่ ๒ ลักษณะเป็นอาหารประเภทราดหน้า กลุ่มที่ ๓ ลักษณะเป็นอาหารประเภทที่มีน้ำ โดยมีหลักในการประกอบอาหารจานเดียว ดังนี้คือ ใช้ผลิตผลที่มีอยู่ในท้องถิ่นเป็นหลัก เป็นอาหารที่สด ใหม่ ตามฤดูกาล ใช้เครื่องปรุงไม่แพง การเตรียมไม่ยุ่งยาก เป็นอาหารที่ทำง่าย ใช้ระยะเวลาสั้น ได้คุณค่าอาหารครบ ๕ หมู่ มีปริมาณอาหารตามความต้องการของสภาพร่างกายของผู้บริโภค เลือกหรือดัดแปลงเป็นอาหารที่ทุกๆ คนในครอบครัวชอบและกินได้ ซึ่งขึ้นอยู่กับเพศ วัย และรสนิยมในการกิน การประกอบอาหารต้องถูกสุขลักษณะอนามัยและสุขาภิบาลอาหาร ตัวอย่างอาหารจานเดียว เช่น ข้าวผัดไข่ใส่ถั่วแดงหลวงกับผักกวางตุ้งต้ม ข้าวผัดผักตำหนักสวนกุหลาบ ข้าวผัดรวมมิตรเกษตร ข้าวผัดน้ำพริกเผาเสริมถั่ว ผัดหมี่ชาวเหนือ ข้าวราดหน้าไก่ คะน้าถั่วแดง ไข่กวนถั่วเขียว ราดหน้าผักคะน้า ข้าวราดหน้าหมูปั้นก้อนผสมถั่วและข้าวผัดอนามัยสามสี





ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาเด็กวัยเตาะแตะ ตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ดำเนินงาน **ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาเด็กวัยเตาะแตะ** ขึ้นในชุมชนของท้องถิ่นทุรกันดารหลายแห่ง เพื่อเป็นสถานที่ดูแลเด็กเล็กๆ ของชุมชน โดยให้สมาชิกของชุมชนช่วยกันดูแลเด็กๆ ให้แข็งแรง เจริญเติบโต และมีพัฒนาการพร้อมที่จะเข้าเรียนหนังสือในโรงเรียนต่อไป

การจัดตั้งศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาเด็กวัยเตาะแตะ เริ่มจากสมาชิกของชุมชนประชุมร่วมกัน และตกลงที่จะให้ชุมชนมีศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาเด็กวัยเตาะแตะโดยดำเนินการดังนี้

๑. จัดตั้งคณะกรรมการศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาเด็กวัยเตาะแตะ ซึ่งประกอบด้วยผู้แทนชุมชน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) เจ้าหน้าที่สาธารณสุข ผู้แทนจากโรงเรียนประถมศึกษาในชุมชนและอาสาสมัครดูแลเด็กประจำศูนย์

คณะกรรมการของศูนย์ มีหน้าที่จัดหางบประมาณในการดำเนินงานของศูนย์จากภาครัฐและภาคเอกชน ดูแลรักษาความสะอาดทั้งภายในศูนย์และบริเวณรอบๆ ศูนย์ จัดทำทะเบียนเด็ก โดยระบุ ชื่อ - สกุล วัน เดือน ปี เกิด ชื่อ พ่อ-แม่ ที่อยู่ จัดทำทะเบียนและดูแลรักษา วัสดุ อุปกรณ์ และครุภัณฑ์ ให้อยู่ในสภาพที่ใช้งานได้ดี และจัดเวรผู้ปกครองมาช่วยดูแลเด็ก

๒. จัดเตรียมอาคาร สถานที่ โดยใช้อาคารของชุมชนที่มีอยู่ แล้วปรับปรุงให้เหมาะสม ถ้าหากไม่มีอาคารก็หาที่ดินว่างของชุมชน แล้วร่วมกันก่อสร้างอาคารศูนย์





๓. ดำเนินกิจกรรมต่างๆ โดยอาสาสมัครดูแลเด็กที่ผ่านการอบรมแล้ว

๓.๑ จัดกิจกรรมประจำวัน เพื่อส่งเสริมพัฒนาการเด็ก เช่น การเล่นกลางแจ้ง การอ่าน การเขียน การเล่นเกมส์ต่างๆ การวาดรูปต่างๆ การร้องเพลง และเต้นรำ

๓.๒ จัดอาหารกลางวันเสริม การฝึกให้เด็กช่วยเหลือตนเองในการรับประทานอาหาร การฝึกสุขนิสัยของเด็กในการรับประทานอาหาร

๓.๓ ติดตามความเจริญเติบโตและพัฒนาการของเด็ก เช่น การชั่งน้ำหนัก การวัดส่วนสูง การประเมินพัฒนาการ

๓.๔ การดูแลสุขภาพ เช่น การตรวจความสะอาดของร่างกาย การนอนพักผ่อน การทำความสะอาดร่างกาย การฝึกสุขนิสัยและการตรวจสุขภาพ

๔. ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาเด็กวัยเตาะแตะให้ประโยชน์แก่ชุมชน ดังนี้

๔.๑ ให้การดูแลเด็กๆ ทั้งอาหารการกิน สุขภาพพลานามัย และพัฒนาการอย่างเหมาะสม

๔.๒ เป็นที่รวมของ พ่อ - แม่ ปู่ - ย่า ตา - ยาย ของเด็กๆ และสมาชิกคนอื่นๆ ของชุมชนที่มาช่วยกันดูแลเด็ก และสามารถใช้เวลาว่างรวมกลุ่มทำอาชีพเสริมได้

การดำเนินงานของศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาเด็กวัยเตาะแตะอยู่ในการดูแลรับผิดชอบของคณะกรรมการศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาเด็กวัยเตาะแตะ ที่ดำเนินการอยู่ในจังหวัดสกลนคร ๙ แห่ง จังหวัดน่าน ๖ แห่ง และจังหวัดตาก ๒ แห่ง

โครงการเพื่อผู้ด้อยโอกาส

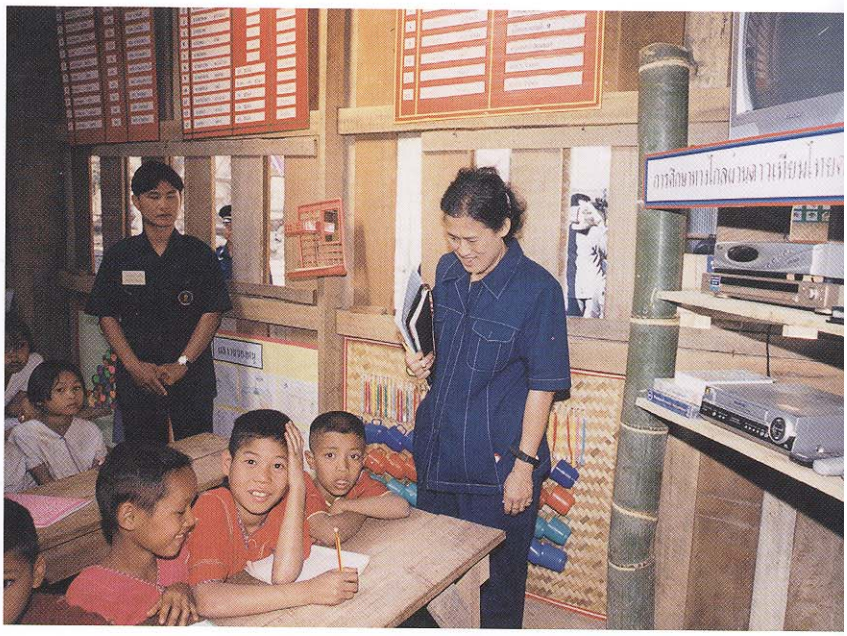
สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี มีพระกรุณาธิคุณต่อนักเรียนพิการทุกประเภท พระองค์ได้เสด็จฯ เยี่ยมโรงเรียนสอนคนตาบอด โรงเรียนสอนคนหูหนวก โรงเรียนสอนคนปัญญาอ่อน บางโรงเรียนได้เสด็จฯ ไปหลายครั้ง โดยเฉพาะโรงเรียนการศึกษาพิเศษ พระองค์เสด็จฯ เยี่ยมเป็นประจำทุกปี การเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมแต่ละครั้ง พระองค์ได้พระราชทานพระราชทรัพย์และสิ่งของจำเป็นเพื่อช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนดังกล่าว และยังทรงแนะนำให้โรงเรียนจัดโครงการต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อนักเรียน เช่น โครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน โครงการส่งเสริมคุณภาพการศึกษา โครงการพัฒนาสื่อการเรียนการสอนเด็กพิการ โครงการปรับปรุงห้องสมุด และโครงการส่งเสริมสมรรถภาพของนักเรียนทางด้านพลานามัย

โรงเรียนที่เสด็จฯ เยี่ยม เช่น โรงเรียนสอนคนตาบอดภาคเหนือ จังหวัดเชียงใหม่ โรงเรียนสอนคนตาบอดภาคใต้ จังหวัดสุราษฎร์ธานี โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์จิตต์อารีในพระอุปถัมภ์ของสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี จังหวัดลำปาง โรงเรียนโสตศึกษา จังหวัดตาก โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์พนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี โรงเรียนสอนคนตาบอดกรุงเทพ เป็นต้น พระองค์พระราชทานความช่วยเหลือ เช่น ทรงอุปการะด้านค่าใช้จ่ายของนักเรียน พระราชทานสิ่งของและอุปกรณ์เพื่อใช้ในการเรียนแก่นักเรียน เช่น เครื่องพิมพ์ดีด เครื่องเล่นเทป เทปคาสเซ็ท เป็นต้น

นอกจากนี้ พระองค์มีพระกรุณาธิคุณต่อนักเรียนที่กำลังศึกษาอยู่ในโรงเรียน ตชด. ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเด็กยากจนไกลคมนาคม เมื่อจบการศึกษาภาคบังคับแล้ว ขาดโอกาสศึกษาต่อในระดับสูงขึ้น มีพระราชดำริให้กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดนร่วมกับสำนักพระราชวัง และกรมสามัญศึกษา จัดทำโครงการนักเรียนทุนในพระราชานุเคราะห์ฯ ขึ้น เพื่อช่วยเหลือให้เด็กยากจนไกลคมนาคม มีโอกาสได้ศึกษาต่อระดับมัธยมศึกษา โดยจัดให้เข้าศึกษาในโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์หรือโรงเรียนมัธยมศึกษาในท้องถิ่น และพระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์เป็นค่าใช้จ่ายสำหรับการเรียนต่อไป

ในด้านโภชนาการและสุขภาพอนามัย สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงสนพระทัยและทรงพระกรุณาช่วยเหลือเด็กพิการ ตาบอด หูหนวก และปัญญาอ่อน ให้มีอาหารรับประทานอย่างถูกต้องพอเพียงกับความต้องการของร่างกาย นอกจากนั้น ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีการประเมินโครงการอาหารสำหรับเด็กตาบอด หูหนวก ปัญญาอ่อน ที่จังหวัดเชียงใหม่เป็นแห่งแรก จากการประเมินทำให้สามารถจัดรายการอาหารในรอบ ๑ วัน ขณะเดียวกันทรงส่งเสริมให้มีการผลิตอาหารในโรงเรียนเพื่อการเรียนรู้ ตลอดจนการจัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้เด็กได้เรียนรู้ เช่น โรงเรียนสอนคนตาบอด นอกจากได้รับอาหารแล้ว ยังมีกิจกรรมออกกำลังกายด้วย โรงเรียนสอนคนหูหนวก มีโครงการผลิตอาหาร โครงการจัดรายการอาหาร โครงการประเมินการเติบโตของร่างกาย และร่วมในกิจกรรมผลิตเกลือเสริมไอโอดีน ซึ่งเกลือเสริมไอโอดีนนี้ได้แพร่หลายจากโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนไปสู่โรงเรียนตาบอด หูหนวก ในจังหวัดต่างๆ



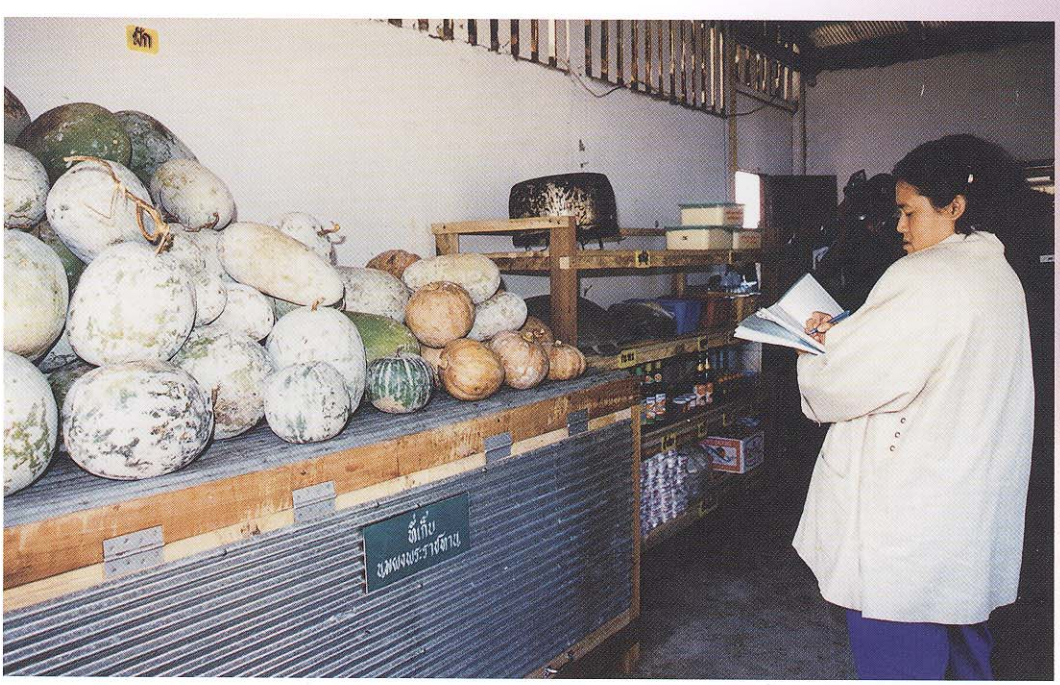


โครงการพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร ตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี

"...การปฏิบัติงานอย่างที่เราทำกันอยู่ คือ เพื่อให้เยาวชนของชาติมีสุขภาพอนามัยที่ดี มีความรู้ความสามารถที่จะรู้ทั้งทางด้านวิชาการ ทั้งการงานอาชีพ เพื่อให้เป็นคนที่สมบูรณ์ เป็นทรัพยากร หรือเป็นกำลังสำคัญของชาติ..."

(พระราชดำรัสพระราชทานเมื่อวันพฤหัสบดีที่ ๒๙ เมษายน ๒๕๔๒)

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี มีพระราชดำริเกี่ยวกับการพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดารเสมอมาเป็นเวลานานยี่สิบกว่าปีแล้ว ด้วยทรงพระเมตตาที่จะช่วยให้เด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดารเหล่านั้นมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ในขั้นต้นทรงทดลองทำโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน เมื่อเดือนเมษายน พ.ศ. ๒๕๒๓ ต่อมา มีพระราชดำริให้ดำเนินโครงการอื่นๆ และขยายผลไปยังพื้นที่อื่นๆ เพิ่มขึ้น เพื่อให้การดำเนินงานตามโครงการพระราชดำริมีหน่วยงานต่างๆ ร่วมรับผิดชอบและดำเนินงานไปในทิศทางเดียวกัน พระองค์จึงมีพระราชดำริให้จัดทำแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดารขึ้น จนกระทั่งถึงปัจจุบัน มีแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร ๓ ระยะ ดังนี้



๑. แผนพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร ตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ระยะที่ ๑ พ.ศ. ๒๕๓๕ - ๒๕๓๙

๒. แผนพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร ตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ระยะที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๔๐ - ๒๕๔๔

๓. แผนพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร ตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ระยะที่ ๓ พ.ศ. ๒๕๔๕ - ๒๕๔๙

แผนงานหลักในการดำเนินงาน คือ

๑. แผนงานด้านอาหาร โภชนาการและสุขภาพอนามัย เพื่อแก้ไขปัญหาการขาดแคลนอาหารในท้องถิ่น ปัญหาโภชนาการ รวมทั้งปัญหาสุขภาพอนามัยเด็ก เยาวชน และประชาชน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาการอย่างเต็มศักยภาพ มีโครงการตามพระราชดำริ เช่น โครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน โครงการควบคุมโรคขาดสารไอโอดีน โครงการส่งเสริมโภชนาการและสุขภาพอนามัยแม่และเด็กในถิ่นทุรกันดาร โครงการหน่วยแพทย์พระราชทาน โครงการทันตกรรมพระราชทาน และโครงการแว่นตาพระราชทาน เป็นต้น

๒. แผนงานด้านการศึกษา เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาของเด็กนักเรียนและประชาชนในถิ่นทุรกันดารให้มีประสิทธิภาพสูงยิ่งขึ้น และขยายโอกาสทางการศึกษาในพื้นที่ที่มีศักยภาพเพียงพอ เพื่อให้นักเรียนสามารถศึกษาต่อในระดับสูงอย่างมีคุณภาพและสามารถประกอบอาชีพได้ เช่น โครงการส่งเสริมคุณภาพการศึกษา โครงการนักเรียนในพระราชานุเคราะห์ โครงการแนะแนวและกวดวิชาเพื่อการศึกษาต่อของนักเรียนในพระราชานุเคราะห์ โครงการบัณฑิตคืนถิ่น เป็นต้น

๓. แผนงานหลักด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เด็กและเยาวชน รวมทั้งประชาชนมีจิตสำนึกที่ดี มีเจตคติที่ถูกต้องต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบๆ ตัว ตลอดจนฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เช่น โครงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โครงการเกษตรธรรมชาติ โครงการอุทยานธรรมชาติ เป็นต้น

๔. แผนงานด้านเศรษฐกิจ เพื่อยกระดับรายได้ของชุมชน หาอาชีพที่เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น ส่งเสริมการรวมกลุ่มเพื่อการพัฒนาอาชีพตามรูปแบบสหกรณ์ มีการฝึกอบรมให้ความรู้ เสริมทักษะอาชีพ การจัดตั้งกองทุนส่งเสริมอาชีพ และสนับสนุนงานภูมิปัญญาท้องถิ่นของแต่ละพื้นที่ให้คงไว้ รวมถึงการจัดหาตลาด เช่น โครงการส่งเสริมอาชีพ โครงการฝึกอาชีพในโรงเรียน โครงการส่งเสริมสหกรณ์ เป็นต้น

นอกจากงานในแผนพัฒนาข้างต้นแล้ว ยังมีโครงการพัฒนาพื้นที่เฉพาะเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้นอีกหลายโครงการ ทั้งในภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคใต้ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เช่น โครงการพัฒนาหมู่บ้านพะเด๊ะ หมู่บ้านถ้ำเสือ หมู่บ้านขุนห้วยแม่สอด ตำบลพระธาตุผาแดง อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก โครงการพัฒนาหมู่บ้านนายาว อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา โครงการอาหารกลางคืนสำหรับนักเรียนไทยมุสลิมถือศีลอด โครงการฝึกอบรมเรื่องโภชนาการสำหรับเด็ก และการดูแลเฝ้าระวังเด็กขาดสารอาหารของเด็กอายุ ๐ - ๖๐ เดือน ในพื้นที่จังหวัดนราธิวาส โครงการส่งเสริมโภชนาการและสุขภาพอนามัยแม่และเด็ก อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดสกลนคร เป็นต้น

สำหรับแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร ตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ระยะที่ ๓ พ.ศ. ๒๕๔๕ - ๒๕๔๙ เป็นการดำเนินงานที่ต่อเนื่องจากแผนพัฒนาฯ ระยะที่ ๑ และ ๒ แต่ปรับแนวคิดการพัฒนาแบบแยกด้านแยกโครงการเป็นการพัฒนาแบบองค์รวม ที่ยังคงยึดเด็กและเยาวชนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาโดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ เป็นวิธีสำคัญในการพัฒนาและสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๙ ด้วย โดยมีวัตถุประสงค์หลัก ๕ ประการ ดังนี้

๑. ลดระดับความรุนแรงของปัญหาการขาดสารอาหารและโรคติดต่อที่สำคัญของเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร

๒. ส่งเสริมโภชนาการดีและสุขภาพดีของเด็กตั้งแต่อยู่ในครรภ์

๓. เสริมสร้างความรู้และพัฒนาทักษะ ทั้งทางวิชาการและการอาชีพที่เป็นรากฐานของการพึ่งตนเองให้แก่เด็ก ได้แก่ ภาษาไทย วิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ การเกษตร การงานอาชีพอื่นๆ และสหกรณ์

๔. สร้างจิตสำนึกให้แก่เด็กและเยาวชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมท้องถิ่น

๕. ส่งเสริมให้เด็กมีโอกาสศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้นตามศักยภาพ

กลุ่มเป้าหมายหลักของการพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดารตามพระราชดำริ คือ กลุ่มเด็กและเยาวชนที่อยู่ในท้องถิ่นทุรกันดาร ในแผนพัฒนาฯ ระยะที่ ๒ และระยะที่ ๓ ได้ขยายกลุ่มเป้าหมายให้ครอบคลุมตั้งแต่เด็กเล็กและเด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษา ซึ่งอยู่ในสถานศึกษาในถิ่นทุรกันดาร ทั้งในระบบและนอกระบบ และยังได้ขยายกลุ่มเป้าหมายให้ครอบคลุมกลุ่มเด็กที่อยู่ในครรภ์มารดา คือ ตั้งแต่ปฏิสนธิด้วย โดยส่วนหนึ่งอยู่ในหมู่บ้านตามแนวชายแดน และอีกส่วนหนึ่งจะอยู่ในศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาวัยเตาะแตะ เมื่อสิ้นสุดแผนพัฒนาฯ ใน พ.ศ. ๒๕๔๔ มีจำนวนเด็กในโครงการทั้งหมด ๗๘,๓๗๑ คน

นอกจากนี้ มีกลุ่มนักเรียนที่ได้รับพระราชทานทุนให้ศึกษาต่อจากระดับประถมศึกษา สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี พระราชทานทุนให้แก่นักเรียนประมาณปีละ ๒๐๐ คน ปีการศึกษา ๒๕๔๑ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาเป็นการเฉพาะขึ้นที่บ้านนายาว อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา ซึ่งขณะนี้มีนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน ๑,๕๔๓ คน และใน พ.ศ. ๒๕๔๔ ทรงให้การสนับสนุนเด็กนักเรียนในโรงเรียนสอนศาสนาอิสลาม จำนวน ๑,๒๑๐ คน เด็กและเยาวชนเหล่านี้เกือบทั้งหมดมาจากครอบครัวเกษตรกรซึ่งมีฐานะยากจน และหลายเชื้อชาติ ได้แก่ ไทย ไทยใหญ่ ไทโส้ และไทยภูเขา เช่น กะเหรี่ยง ลัวะ มูเซอ จีนฮ่อ อีก้อ เป็นต้น





พื้นที่ทุรกันดารที่เป็นพื้นที่เป้าหมาย คือ พื้นที่ที่อยู่ตามแนวชายแดน พื้นที่ห่างไกลการคมนาคม พื้นที่ยังขาดแคลนหรือขาดโอกาส การดำเนินงานพัฒนาเด็กและเยาวชนจะครอบคลุมโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน จำนวน ๑๘๖ โรง ของกองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน ใน ๔๐ จังหวัด ทั่วทุกภาคของประเทศ โรงเรียนประถมศึกษา จำนวน ๑๑๖ โรง ศูนย์การเรียนชุมชนชาวไทยภูเขา "แม่ฟ้าหลวง" กรมการศึกษานอกโรงเรียน จำนวน ๒๓๕ ศูนย์ โรงเรียนสอนศาสนาอิสลาม จังหวัดนราธิวาส ยะลา และปัตตานี จำนวน ๖ โรง รวมข้อมูลจำนวนโรงเรียนและศูนย์ทั้งสิ้น ๕๖๐ แห่ง ในปีการศึกษา ๒๕๔๕ นอกจากโรงเรียนแล้วพื้นที่เป้าหมายยังครอบคลุมหมู่บ้านในเขตบริการการศึกษาด้วย และยังมีพื้นที่พิเศษอื่นๆ ตามพระราชประสงค์

ผลการปฏิบัติงาน ในแผนพัฒนาฯ ระยะที่ ๑ ด้านอาหาร โภชนาการและสุขภาพอนามัย ได้มีความพยายามแก้ไขปัญหาโรคขาดสารอาหารที่สำคัญในเด็กนักเรียน ๒ โรค คือ โรคขาดสารโปรตีนและพลังงาน และโรคขาดสารไอโอดีน ผลการดำเนินงานช่วยลดอัตราการมีน้ำหนักต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐาน เนื่องจากขาดสารโปรตีนและพลังงานจากเดิม (ต้นปี ๒๕๓๕) ร้อยละ ๓๑.๙ เหลือร้อยละ ๑๖.๘ (ต้นปี ๒๕๓๙) และจากร้อยละ ๑๓.๘ ลดลงเหลือร้อยละ ๑๒.๐ (ปี ๒๕๔๔) และ ๙.๘๑ (ปี ๒๕๔๕) สำหรับการควบคุมและป้องกันการขาดสารไอโอดีนในพื้นที่เป้าหมาย ในแผนพัฒนาฯ ระยะที่ ๒ ได้เพิ่มมาตรการการให้ยาเม็ดไอโอดีนปีละ ๒ เม็ด ควบคู่ไปกับการส่งเสริมการดื่มน้ำเสริมไอโอดีนในสถานศึกษาทุกแห่ง และการส่งเสริมการใช้เกลือเสริมไอโอดีนในการประกอบอาหาร ทั้งในสถานศึกษาและในครัวเรือน ซึ่งมีผลช่วยทำให้อัตราการเกิดโรคคอพอกในเด็กนักเรียนลดลงตามลำดับ จากร้อยละ ๒๑.๖ (พ.ศ. ๒๕๓๕) เหลือร้อยละ ๒.๖ ใน พ.ศ. ๒๕๔๔

ผลการดำเนินงานที่สำคัญอีกประการหนึ่งของแผนพัฒนาฯ ระยะที่ ๒ คือ การให้บริการอนามัยแม่และเด็กในชุมชนที่อยู่ในเขตบริการการศึกษาของโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน และการดำเนินงานของศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาเด็กวัยเตาะแตะ เพื่อดูแลเด็กก่อนที่จะเข้าโรงเรียนในบางพื้นที่ เพื่อให้เด็กมีภาวะสุขภาพและโภชนาการที่ดี ผลการดำเนินงานมีเด็กที่มีพัฒนาการเป็นไปตามวัย ร้อยละ ๙๔.๖ ซึ่งอยู่ในระดับที่พอใจ

ด้านการศึกษา ในแผนพัฒนาฯ ระยะที่ ๑ เปิดโอกาสให้เด็กนักเรียนในท้องถิ่นทุรกันดาร ได้พัฒนาศักยภาพการศึกษาของตนเองมากขึ้น ในแผนพัฒนาฯ ระยะที่ ๒ ได้ขยายวงกว้างขึ้น จากงานส่งเสริมคุณภาพการศึกษาที่ดำเนินงานเฉพาะในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ได้ขยายไปถึงพื้นที่อื่นๆ ด้วย คือ บางส่วนของโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ และพื้นที่ที่มีชาวไทยภูเขาเผ่าต่างๆ ที่ไม่รู้หนังสือ อาศัยอยู่

ด้านเศรษฐกิจ ในแผนพัฒนาฯ ระยะที่ ๑ มีการเตรียมฝึกอาชีพให้แก่นักเรียนในโรงเรียน ซึ่งมีอยู่ในหลักสูตร ในแผนพัฒนาฯ ระยะที่ ๒ มีการจัดการฝึกอบรมอาชีพโดยสถาบันการศึกษาในสังกัดกรมอาชีวศึกษาเป็นประจำทุกปี เฉลี่ยปีละประมาณ ๒๐๐ ชุมชน มีนักเรียน เยาวชนและประชาชนเข้ารับบริการการฝึกอาชีพ ประมาณปีละ ๑๗,๕๐๐ คน โดยจัดการฝึกอาชีพให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น เช่น งานเกษตร และอาชีพช่างพื้นฐาน ได้แก่ ช่างไม้ ช่างซ่อมเครื่องยนต์เล็ก เป็นต้น นอกจากนี้ ยังส่งเสริมให้มีการจัดกิจกรรมร้านสหกรณ์และกิจกรรมออมทรัพย์

ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในแผนพัฒนาฯ ระยะที่ ๑ เน้นความสำคัญและการดูแลพื้นที่ป่า รวมทั้งการปลูกหญ้าแฝกเพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำ ในแผนพัฒนาฯ ระยะที่ ๒ กิจกรรมส่วนใหญ่ที่ดำเนินการ คือ การฝึกอบรมให้ความรู้แก่ครูตำรวจตระเวนชายแดน จัดทำคู่มือสิ่งแวดล้อมศึกษาแก่ครู เพื่อการเรียนการสอน และกิจกรรมอื่นๆ เช่น การส่งเสริมการปลูกหญ้าแฝก





โครงการฝึกอาชีพนักเรียนเก่าโรงเรียน ตชด.

ความเป็นมาของโครงการพัฒนาอาชีพนักเรียนโรงเรียน ตชด. สืบเนื่องมาจากพระราชดำรัสในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี เมื่อวันที่ ๒๗ เมษายน ๒๕๓๑ ความตอนหนึ่ง ว่า

"...จะเห็นได้ว่านักเรียนโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน เมื่อจบการศึกษาภาคบังคับหรือเท่าที่ได้เปิดสอนในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนแล้ว นักเรียนส่วนมากจะไม่ได้เรียนต่อ จะมีก็เพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่ได้ศึกษาต่อ ทั้งนี้ก็มีอยู่ด้วยกันหลายสาเหตุ สาเหตุแรก ก็คือ การขาดทุนทรัพย์ สาเหตุที่สอง ก็คือ ระยะทางการคมนาคมห่างไกล จึงอยากจะตั้งกองทุนสนับสนุนให้นักเรียนเหล่านี้ ที่หาโอกาสในการศึกษาต่อได้ยากนั้น ให้ได้รับการศึกษาต่อพอได้เป็นตัวอย่าง อาจมีกฎข้อบังคับบางประการให้ต้องกลับมาเป็นผู้ช่วยนำความเจริญให้หมู่บ้าน สำหรับเรื่องที่สอง คือ โครงการฝึกอาชีพนักเรียนในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน นั้น เนื่องจากที่ไปตรวจเยี่ยมมา มีบางโรงเรียนไม่มีคุณสมบัติที่จะศึกษาต่อในชั้นมัธยมศึกษาได้ ก็คงจะทราบว่าเพราะสาเหตุใดบ้าง ซึ่งแม้แต่การศึกษาในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ก็เป็นการสอนเพื่อให้อ่านออกเขียนได้และเพื่อให้เป็นพื้นฐานในการประกอบอาชีพต่อไป พวกนี้เรียนต่อไม่ได้แน่ๆ แทนที่จะปล่อยเอาไว้เฉยๆ โดยไม่มีลู่ทางในการทำมาหากินที่ดีหรือไม่มีความผูกพันกับบ้านเมือง ควรจะเปิดโอกาสให้มีความรู้เพิ่มขึ้นหลังจากจบจากโรงเรียนแล้ว ก็เลยนึกถึงเรื่องการฝึกอาชีพที่จะใช้ได้ในท้องถิ่นนั้นๆ คือ ทำให้เยาวชนเกิดความรัก หวงแหนในถิ่นกำเนิดของตน และสามารถที่จะนำอาชีพที่ตนได้ฝึกอบรมไปประกอบอาชีพทำมาหากินในท้องถิ่นของตนได้ และก็ถือว่าเป็นการพัฒนาหมู่บ้านนั้นในด้านอาชีพ..."



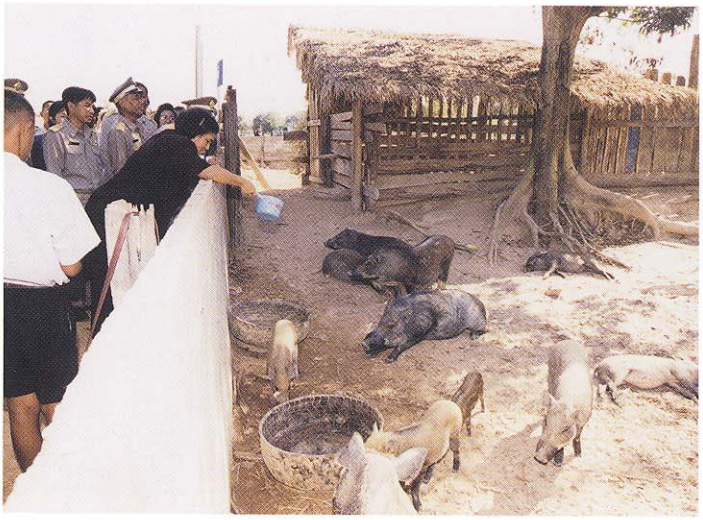


กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน ได้สนองพระราชดำริโดยจัดทำโครงการฝึกอาชีพนักเรียน ตชด. ที่สำเร็จการศึกษาชั้นประถมปีที่ ๖ ได้แก่ โครงการศูนย์ฝึกอบรมเกษตรกรรมแบบประณีตที่ตำบลห้วยยาง อำเภอกระนวน จังหวัดขอนแก่น เพื่อฝึกอบรมนักเรียนเก่าโรงเรียน ตชด. ที่อยู่ในพื้นที่ของกองบังคับการตำรวจตระเวนชายแดนภาค ๒ และประสบผลสำเร็จในการให้ความรู้ด้านการเกษตรครบวงจรระดับหนึ่ง

เมื่อพระองค์เสด็จฯ เยี่ยมศูนย์ฝึกอาชีพนักเรียนเก่าโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ได้พระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ จำนวน ๓๐๐,๐๐๐ บาท และรถไถนาเดินตาม ๑ คัน มูลค่า ๒๐,๐๐๐ บาท เพื่อใช้ในการฝึกอบรม

เมื่อวันที่ ๑๑ มกราคม ๒๕๓๓ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี มีพระราชดำริให้เพิ่มความรู้ด้านการควบคุมโรคพืช โดยวิธีธรรมชาติควบคู่ไปกับการศึกษาผู้ใหญ่นอกระบบโรงเรียน เพื่อให้เยาวชนที่สำเร็จการฝึกอาชีพ สามารถอ่านออก เขียนได้ และนำเอาวิชาการที่ได้รับไปพัฒนาการเกษตร สิ่งแวดล้อม และอาชีพของตนในหมู่บ้าน

ต่อมากองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน ได้สนองพระราชดำริ โดยจัดตั้งศูนย์ฝึกวิชาชีพนักเรียนเก่าโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนขึ้นทั้ง ๔ ภาค โดยมีวัตถุประสงค์หลัก คือ ให้นักเรียนเก่าโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ได้มีความรู้ประกอบอาชีพตามความถนัดของแต่ละคน เหมาะสมกับความต้องการของท้องถิ่น ยกระดับมาตรฐานการครองชีพของครอบครัวให้สูงขึ้น ปลูกฝังค่านิยมให้เยาวชนรักและหวงแหนถิ่นกำเนิด และพัฒนาความเป็นอยู่ในท้องถิ่นของตนให้เจริญก้าวหน้า





ในการปฏิบัติงาน นอกจากหน่วยตำรวจตระเวนชายแดนในพื้นที่แล้ว ยังมีการประสานงานกับส่วนราชการและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องด้วย เช่น มหาวิทยาลัย วิทยาลัยเกษตรกรรม สถาบันพัฒนาฝีมือแรงงาน ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน วิทยาลัยเทคนิคและประมงจังหวัด เป็นต้น เพื่อขอความร่วมมือทางวิชาการและการฝึกงานตามสายอาชีพต่างๆ

ศูนย์ฝึกอาชีพนักเรียนเก่าตำรวจตระเวนชายแดน ทั้ง ๔ ภาค ตั้งอยู่ที่บ้านห้วยสะพาน ตำบลหนองโรง อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี บ้านจอมบึง ตำบลหัวนาคำ อำเภอกระนวน จังหวัดขอนแก่น บ้านปางกว้าง ตำบลอินทขิล อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ และบ้านสะพานไม้แก่น ตำบลสะพานไม้แก่น อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา หลักสูตรการฝึกอบรมของนักเรียนเก่าโรงเรียน ตชด. มีทั้งภาควิชาการที่ศึกษาในห้องเรียนและภาคปฏิบัติจริง โดยยึดหลักการใช้พื้นที่อย่างต่อเนื่องในทุกฤดูกาล หลักสูตรแยกออกเป็น ๓ สาขาวิชา ดังนี้

วิชาพื้นฐานทั่วไป (บังคับ) ได้แก่ วิชาหลักการตลาด หลักการสหกรณ์ ศาสนาศีลธรรม การพัฒนาบุคลิกภาพ การส่งเสริมคุณภาพชีวิต และความรู้สามัญ มัธยมศึกษาตอนต้น

วิชาเกษตรพื้นฐาน (บังคับ) ได้แก่ วิชาหลักการพัฒนาที่ดิน การปลูกพืชไร่ การปลูกพืชสวน การเลี้ยงสัตว์ทั่วไป การเกษตรธรรมชาติ การเลี้ยงไก่พื้นเมือง การผลิตและถนอมอาหาร

วิชาชีพทั่วไป (เลือก) เช่น ตัดผม ช่างเครื่องยนต์ ช่างไฟฟ้า และวิชาเลือกในด้านหัตถกรรมอีกหลายอย่าง เพื่อเปิดโอกาสให้นักเรียนได้เลือกตามความสนใจและความถนัดในวิชานั้นๆ โดยหน่วยงานที่รับผิดชอบโครงการสาขาต่างๆ ออกใบประกาศนียบัตรให้เพื่อเป็นการรับรอง สามารถนำไปประกอบอาชีพได้ตามความต้องการของชุมชน



โครงการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมชาวเขา

เมื่อวันที่ ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๖ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ได้เสด็จฯ เยี่ยมโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์แม่จัน อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย ซึ่งเป็นโรงเรียนประจำ นักเรียนส่วนใหญ่เป็นชาวไทยภูเขาหลายเผ่าที่อาศัยอยู่ในจังหวัดเชียงรายและจังหวัดใกล้เคียง เช่น เผ่าม้ง เผ่าเมี้ยน เผ่าอาข่า เป็นต้น โรงเรียนจัดกิจกรรมหลายอย่างถวายทอดพระเนตร เช่น การเรียนการสอนปักผ้าลายชาวเขาแล้วจำหน่ายในร้านค้าของโรงเรียนเป็นรายได้ของนักเรียน พิพิธภัณฑ์ศิลปวัฒนธรรมชาวเขาเป็นห้องแสดงสิ่งของต่างๆ ของชาวเขา เช่น ผ้าปักชาวเขา เครื่องเงินชาวเขา เครื่องมือการเกษตร เครื่องจักสาน เป็นต้น ในคราวนั้นสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี มีพระราชดำริว่า

"...วิชาพื้นเมือง เครื่องมือการเกษตร จอบ มีดลวดลายของแต่ละเผ่า เครื่องประดับ เครื่องเงิน เครื่องจักสาน เครื่องดนตรี อุปกรณ์เครื่องใช้ เช่น เขี่ยนหมาก เป็นศิลปวัฒนธรรม ถ้าเราอนุรักษ์เอาไว้ รับทอดเป็นคนไว้ก็จะดี คนรุ่นใหม่ควรจะทำเป็นด้วย บางอย่างจำหน่ายได้ เช่น มีด เครื่องดนตรี ทำเป็นของที่ระลึกได้ และถ้าทำเป็นแล้วก็จะเป็นช่างไม้ทำอะไรต่อไปก็ได้ รวมทั้งผ้าลายต่างๆ ที่สุรินทร์ และบุรีรัมย์..."



นอกจากนั้น พืชพื้นเมืองของแต่ละเผ่า อาหาร ยา สีย้อมผ้า น่าจะมีการรวบรวมสะสมปลูกไว้ในโรงเรียน แล้วศึกษาเป็นขั้นตอนการดำเนินงานตามแนวพระราชดำริดังกล่าว พระองค์ทรงสนับสนุนวิทยากรและพระราชทานเงินทุนเริ่มต้นในการดำเนินการด้วย และโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์แม่จันได้ทำโครงการตามพระราชดำริ โดยจัดทำหลักสูตรต่างๆ สอนนักเรียน เพื่อเป็นการสืบทอดศิลปวัฒนธรรมชาวเขา ได้แก่ หลักสูตรช่างเครื่องเงินชาวเขา หลักสูตรช่างตีเหล็กชาวเขา หลักสูตรช่างทอผ้าด้วยกี่ชาวเขา และกี่พื้นเมือง หลักสูตรช่างปักผ้าด้วยมือ และหลักสูตรการเพาะปลูกพืชสมุนไพร และการผลิตสมุนไพร

นอกจากนั้น ยังมีการอนุรักษ์การแสดงของชนเผ่ารวม ๖ เผ่า ได้แก่ เผ่าม้ง เผ่าเมี่ยน เผ่ากะเหรี่ยง เผ่ามูเซอ เผ่าลีซอและเผ่าอาข่า มีการรวบรวมเครื่องดนตรีชาวเขา เขียนคำอธิบายเครื่องดนตรี สอนให้นักเรียนทำเครื่องดนตรีชาวเขา ฝึกให้นักเรียนเล่นเครื่องดนตรีชาวเขา และสอนให้อนุรักษ์การละเล่นในพิธีกรรมและเทศกาลต่างๆ รวมทั้งตั้งชมรมให้นักเรียนทำกิจกรรมเพื่อการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมชาวเขา ได้แก่ ชมรมอนุรักษ์วัฒนธรรมชนเผ่า ชมรมผ้าปักชาวเขาและชมรมสวนพฤกษศาสตร์โรงเรียน



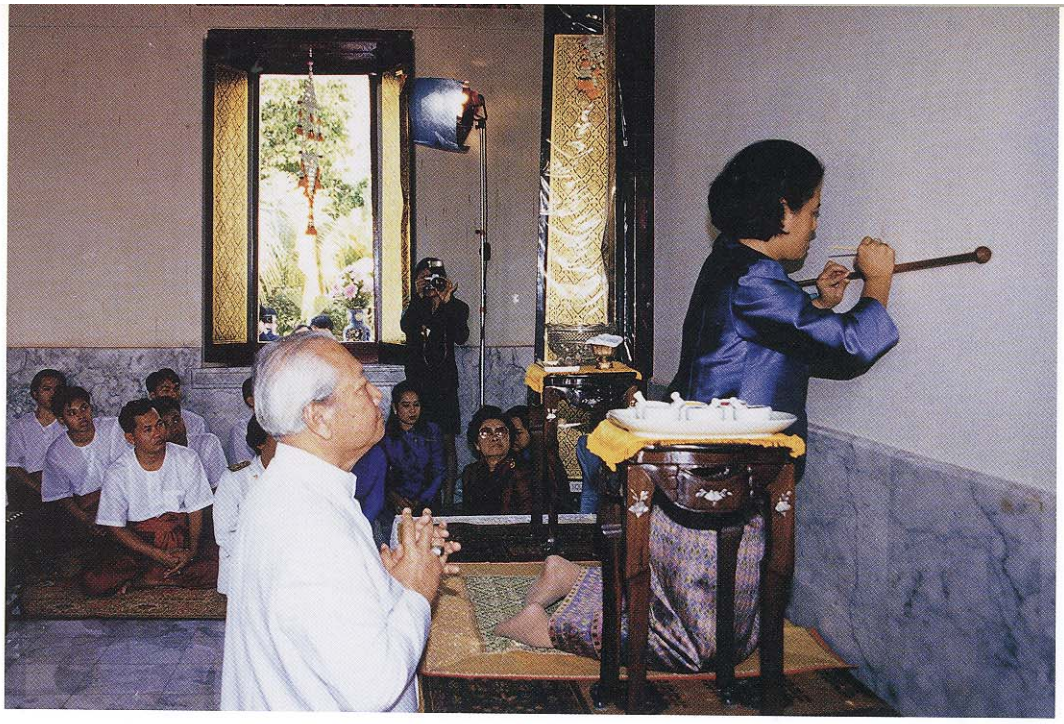
บ้านตุ๊กตาวัดท่าสุทธาวาส

ในบทพระราชนิพนธ์ เรื่อง **สมเด็จแม่กับการศึกษา** สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเล่าพระราชทานถึงบ้านตุ๊กตาวัดท่าสุทธาวาสไว้ใน เรื่อง **บางแง่ของมูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพพิเศษ** ว่า

"...ข้าพเจ้าเห็นว่าสมเด็จแม่ทรงมีพระราชดำริในเรื่องให้คนมีอาชีพเพื่อเสริมรายได้มานานแล้ว... ที่อ่างทองและอยุธยา ประมาณปี พ.ศ. ๒๕๑๗ - ๒๕๑๘ เกิดน้ำท่วมนาล่ม เสียหายมาก ก่อนหน้านั้นทูลหม่อมพ่อ สมเด็จแม่ ข้าพเจ้า และน้องเล็ก ไปเยี่ยมราษฎรทางภาคกลางบ่อยๆ ไปแถวๆ อยุธยา อ่างทอง สิงห์บุรี บางทีพักค้างแรม (หรือบางช่วงอยู่เป็นเดือน) ที่บางปะอิน ไปดูชาวบ้านทำอาชีพเสริม เหลาไม้ไผ่ทำก้านธูป ปั้นอิฐ เผาอิฐ ถึงน้ำไม่ท่วมก็มีหนูมากินข้าวเสียหาย ข้าวไม่ออกรวง เมล็ดลีบเพราะมีโรค ก็ทรงให้นักเกษตรไปช่วยเหลือ ด้านอาชีพเสริมก็โปรดเกล้าฯ ให้ท่านผู้หญิงมณีรัตน์ ไปตั้งกลุ่มทอผ้าหลายกลุ่ม ทำกันมาจนถึงทุกวันนี้

ที่แปลกไม่มีใครคิดกันมาก่อน คือ เรื่องการปั้นตุ๊กตาชาววัง ที่ตำบลบางเสด็จ จังหวัดอ่างทอง ชาวบ้านมีฐานะพอมีอันจะกิน แต่เมื่ออากาศแปรปรวน มีภัยธรรมชาติตามที่กล่าวมาแล้ว ก็แย่ไปตามๆ กัน ทรงเห็นว่าเขามีดินปั้นอิฐแล้ว ก็ทรงขอให้อาจารย์ภาวาส คุณหญิงเสริมศรี (ภรรยาอาจารย์ภาวาส) และอาจารย์จุลทัศน์ พยาฆรานนท์ ค้นคิดการทำตุ๊กตาชาววัง และสอนชาวบ้านที่นั้น เนื่องจากเป็นศิลปไทยโบราณผู้เรียนต้องผ่านการทำพิธีครอบครู และไหว้ครูให้ถูกต้องตามประเพณีเพื่อให้เกิดสวัสดิมงคล เกิดความมั่นใจว่าเราก็ศิษย์มีครู ทำอะไรต้องทำให้ได้ดีและมีความผูกพัน ความกตัญญูต่อครูแต่ครั้งโบราณผู้ได้สร้างสรรค์ศิลปวิทยาการ เป็นศักดิ์ศรีต่อชาติบ้านเมืองมาจนถึงรุ่นเราในปัจจุบัน ตลอดจนถึงเครื่องไม้เครื่องมือ อุปกรณ์ต่างๆ ที่ใช้ในการสร้างสรรค์งานศิลปะ พูดอีกอย่างก็คือ เครื่องมือที่ใช้ในการดำรงชีวิต เราก็ต้องเก็บรักษาทะนุบำรุงอย่างดีด้วยความเคารพ นักเรียนศิลปาชีพแม้ในรุ่นหลังๆ ก็มีโอกาสไหว้ครูเช่นนี้ทุกคน..."

ในพิธีไหว้ครูช่างปั้นครั้งแรก สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ขณะทรงดำรงพระอิสริยยศสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าสิรินธรเทพรัตนสุดา กิติวัฒนา-ดุลโสภาคย์ เสด็จไปทรงเป็นประธานในพิธีไหว้ครูช่างปั้น ณ วัดท่าสุทธาวาส ตำบลบางเสด็จ จังหวัดอ่างทอง เมื่อวันพฤหัสบดีที่ ๒๒ เมษายน ๒๕๑๙ และประทานพระโอวาท ว่า



"...พวกบ้านเราก็ได้ฝึกหัดการปั้นตุ๊กตามาได้ ๓ เดือนแล้ว ที่จะมาไหว้ครูรำลึกถึงผู้ที่สั่งสอนก็เป็นการสมควร ไหว้ครูนี้นอกจากจะหมายถึงครู คือ อาจารย์จุลทัศน์ฯ และครูอื่นๆ ที่มาเป็นคนสอนแล้ว ก็หมายถึงครูเก่าๆ ที่ได้เสียชีวิตไปแล้วตั้งแต่ครั้งโบราณหลายร้อยปีแล้วที่เป็นคนคิดวิชาการปั้นขึ้น เป็นเครื่องแสดงว่าบ้านเมืองเรามีคนที่มีฝีมือมีความเจริญรู้จักประดิษฐ์คิดค้นสิ่งต่างๆ มาตั้งแต่โบราณ และก็ได้สืบทอดต่อมา ไม่ได้สูญไม่ได้หายไปไหน แม้แต่เราคนสมัยนี้ก็สามารถจะทำได้

ตุ๊กตาที่ทำนี้เรียนมา ๓ เดือน ก็ทำได้ดีพอใช้ แต่ก็ยังทำได้ดีได้กว่านี้อีกถ้ามีความชำนาญไปนานๆ เพราะฉะนั้นก็ให้ฝึกฝีมืออยู่เสมอจะให้สูงขึ้น ฝีมือสูงขึ้นๆ เรื่อยๆ เวลาทำตุ๊กตาให้ค่อยๆ ทำอย่างให้สวยงาม นึกอย่างเดียวให้สวยที่สุด ใช้ความคิดประดิษฐ์ท่าทางแปลกๆ ทำให้ดี อย่าได้นึกถึงว่าจะทำได้มากได้น้อยเท่าไร เพราะว่ายิ่งของที่จะขายถ้าทำฝีมือที่ไม่ดีและมีมากๆ เกลื่อนตลาดก็อาจจะขายไม่ออก ที่คนมาซื้อมากๆ พอรับซื้อมาจากที่นี่ ก็ได้เอาไปขายที่กรุงเทพฯ มีคนต้องการซื้อและตื่นเต้นมาก เพราะว่าไม่มีใครทำอย่างนี้มาก่อน แต่ถ้าสมมุติว่าถ้ามีมากเกินไปแล้วไม่สวยก็จะขายไม่ได้ เพราะฉะนั้นขอให้ทำให้ดีจริงๆ ให้คนเขาอยากได้ถามหาดีกว่า จะได้ราคาดีเราจะได้เงินมาจุนเจือครอบครัว..."

เมื่อวันที่ ๑๙ ตุลาคม ๒๕๒๐ ขณะดำรงพระอิสริยยศสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าสิรินธรเทพรัตนสุดา กิติวัฒนาดุลโสภาคย์ เสด็จไปวัดท่าสุทธาวาสทอดพระเนตรโครงการปั้นตุ๊กตาไทยและวาดเขียน ต่อมาในวันที่ ๙ มีนาคม ๒๕๒๓ เสด็จฯ เยี่ยมกลุ่มปั้นตุ๊กตาวัดท่าสุทธาวาส จังหวัดอ่างทอง และใน พ.ศ. ๒๕๔๔ สำนักนายกรัฐมนตรีสนับสนุนงบประมาณในการสร้างศูนย์ปั้นและจำหน่ายตุ๊กตาชาววังวัดท่าสุทธาวาส ที่วัดท่าสุทธาวาส ตำบลบางเสด็จ อำเภอป่าโมก จังหวัดอ่างทอง ปัจจุบันตุ๊กตาชาววังที่นี่มีหลายแบบ เช่น ประเพณี การละเล่น วิถีชีวิต ตัวละครในวรรณคดีไทย และวัฒนธรรมไทย เป็นต้น



โครงการภูฟ้าพัฒนา

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงห่วงใยราษฎร โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่อยู่ในท้องถิ่นทุรกันดาร จึงทรงเริ่มปฏิบัติพระราชกิจในการพัฒนาช่วยเหลือราษฎรให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๒๓ เป็นต้นมา โดยทรงเลือกเด็กเป็นกลุ่มเป้าหมายแรกของการพัฒนา ด้วยทรงเห็นว่าเด็กเป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาความยากจนมากที่สุด ขาดแคลนทั้งในด้านอาหาร บริการสาธารณสุข การศึกษา รวมทั้งสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรม ประการสำคัญ คือ เด็กจะต้องเติบโตเป็นผู้รับผิดชอบดูแลพัฒนาท้องถิ่นของตนและประเทศชาติต่อไปในอนาคต

อำเภอบ่อเกลือและอำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดน่าน เป็นพื้นที่เป้าหมายหนึ่งที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเลือก ด้วยทรงตระหนักถึงสภาพป่าซึ่งเป็นพื้นที่ต้นน้ำน่านได้เสื่อมโทรม และถูกทำลายอย่างรวดเร็ว ประกอบกับสภาพภูมิประเทศเป็นภูเขาสูงสลับซับซ้อน ทำให้ราษฎรขาดโอกาสการพัฒนาทั้งทางเศรษฐกิจและ



สังคม ดังนั้น ภายหลังจากที่พระองค์เสด็จฯ เยี่ยมราษฎรและทอดพระเนตรบ่อเกลือสินเธาว์ ณ บ้านบ่อหลวง อำเภอบ่อเกลือ เมื่อวันที่ ๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๘ จึงมีพระราชดำริให้ดำเนินงานพัฒนาคุณภาพชีวิตของเด็กและเยาวชนในโรงเรียน และศูนย์การเรียนชุมชนชาวไทยภูเขา "แม่ฟ้าหลวง" ในทั้งสองอำเภอ อีกทั้งยังทรงขยายงานพัฒนาด้านอื่นๆ เพื่อช่วยเหลือครอบครัวของเด็กต่อไป ดังนั้นในเวลาต่อมางานโครงการพัฒนาต่างๆ ในพื้นที่ทั้งสองอำเภอดังกล่าว จึงมีชื่อเรียกรวมกันว่า **โครงการภูฟ้าพัฒนาตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี**

โครงการภูฟ้าพัฒนา ครอบคลุมงานต่างๆ ดังนี้

๑. การพัฒนาเด็กและเยาวชนในโรงเรียนประถมศึกษา และศูนย์การเรียนชุมชนชาวไทยภูเขา "แม่ฟ้าหลวง" โดยมีพระราชดำริไว้เป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดารอย่างต่อเนื่อง

๒. การพัฒนาอาชีพเสริม มีพระราชดำริให้ราษฎรมีอาชีพเสริม เป็นการเพิ่มรายได้ให้แก่ครอบครัว เพื่อนำไปจุนเจือสมาชิกครอบครัวโดยเฉพาะเด็ก

๓. การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้ง **ศูนย์ภูฟ้าพัฒนา** ขึ้นที่ตำบลภูฟ้า อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน เมื่อวันที่ ๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๔๒ เพื่อเป็นห้องเรียนและพิพิธภัณฑ์ สำหรับเด็กได้ศึกษาค้นคว้า ทำโครงงานต่างๆ รวมทั้งเป็นห้องเรียนวิทยาศาสตร์ และเป็นศูนย์ศึกษาการพัฒนาสำหรับประชาชน เป็นแหล่งเผยแพร่ข้อมูลการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของทั้ง ๒ อำเภอ



๔. การอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น มีพระราชดำริให้มีการศึกษาค้นคว้า และอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีอันมีค่าของท้องถิ่นให้ดำรงสืบไป

แผนการพัฒนางานต่างๆ ทั้ง ๒ อำเภอ มีการกำหนดไว้ใน **แผนภูฟ้าพัฒนาตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี พ.ศ. ๒๕๔๕ - ๒๕๔๙** ซึ่งจัดทำขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์ เป้าหมายหลักและแนวทางการพัฒนา คือ

๑. วัตถุประสงค์ เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการพัฒนายกระดับคุณภาพชีวิตของเด็ก และประชาชนชาวไทยบนพื้นที่สูง ในอำเภอบ่อเกลือและอำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดน่าน โดยมุ่งเน้นการพัฒนาผ่านกระบวนการเรียนรู้ที่ก่อให้เกิดสมดุลของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ควบคู่ไปกับการรักษาวัฒนธรรมท้องถิ่น

๒. เป้าหมายหลักของการพัฒนา เพื่อลดภาวะทุพโภชนาการของเด็กและลดอัตราการเจ็บป่วยจากโรคติดเชื้อที่เป็นปัญหาในพื้นที่ เพิ่มจำนวนผู้รู้หนังสือทั้งเด็ก เยาวชน และประชาชน เพิ่มโอกาสทางการศึกษาให้แก่เด็กในท้องถิ่น เพิ่มคุณภาพการเรียนการสอนโดยเฉพาะด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี การพัฒนาศูนย์ศึกษาและถ่ายทอดเทคโนโลยีการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมภูฟ้า ให้ครัวเรือนมีอาหารบริโภคพอเพียง มีรายได้เพิ่มขึ้น และพื้นที่ป่าต้นน้ำน่านได้รับการจัดการและอนุรักษ์

๓. แนวทางการพัฒนาที่สำคัญ คือ การพัฒนาเด็กและเยาวชนในโรงเรียน และศูนย์การเรียนชุมชนชาวไทยภูเขา "แม่ฟ้าหลวง" การพัฒนาศูนย์ศึกษาและถ่ายทอดเทคโนโลยี การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมภูเขา การพัฒนาและส่งสริมอาชีพที่สอดคล้องกับทรัพยากรธรรมชาติและภูมิปัญญาท้องถิ่น และการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น



กองทุนพระราชทานเพื่อสงเคราะห์คนไข้ยากจน

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดหน่วยแพทย์พระราชทานออกบริการตรวจรักษาราษฎรที่มารอเฝ้าฯ รับเสด็จ โดยมีคณะแพทย์จากโรงพยาบาลต่างๆ ซึ่งอยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงร่วมกับหน่วยแพทย์พระราชทานด้วย ขณะเดียวกันพระองค์ทรงห่วงใยราษฎรอีกส่วนหนึ่งที่ไม่มีโอกาสมารับบริการจากหน่วยแพทย์พระราชทานนี้ อาจต้องไปรักษาตัวตามโรงพยาบาลในพื้นที่ พระองค์จึงได้พระราชทานเงินแก่โรงพยาบาลที่ได้ร่วมออกหน่วยแพทย์พระราชทาน เพื่อจัดตั้ง **กองทุนพระราชทานเพื่อสงเคราะห์คนไข้ยากจน ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี** ขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๖ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้โรงพยาบาลมีเงินทุนสงเคราะห์คนไข้ที่ยากจน โดยโรงพยาบาลจะดำเนินการจัดตั้งกองทุนพระราชทานเพื่อสงเคราะห์คนไข้ยากจนในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี พร้อมทั้งกำหนดระเบียบวิธีการใช้จ่ายเงิน และอื่นๆ โดยอนุโลมตามระเบียบราชการ เพื่อให้บรรลุตามพระราชประสงค์และส่งเสริมให้ราษฎรและผู้มีจิตศรัทธาร่วมสมทบในกองทุนฯ

ใน พ.ศ. ๒๕๔๔ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี พระราชทานเงินเพื่อจัดตั้งกองทุนพระราชทานเพื่อสงเคราะห์คนไข้ยากจนในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี แก่โรงพยาบาลทั้งหมด ๑๙ โรง นับตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๓๖ จนถึง พ.ศ. ๒๕๔๔ มีโรงพยาบาลที่จัดตั้งกองทุนฯ ๓๖๘ โรงทั่วทุกภาคของประเทศ

โรงพยาบาลได้นำเงินจากกองทุนพระราชทานเพื่อสงเคราะห์คนไข้ยากจน ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ไปใช้ในการรักษาพยาบาลผู้ป่วยยากจน เป็นค่ายา ค่ารักษาพยาบาล ค่าอาหาร ค่านมผง ค่าเดินทาง ค่าเครื่องมืออุปกรณ์สำหรับตรวจโรค ค่าตรวจห้องปฏิบัติการ ค่าเครื่องอุปโภคบริโภค ค่าส่งต่อผู้ป่วยรับการรักษา ค่าฌาปนกิจ สงเคราะห์คนพิการ ค่าเสื้อผ้า จัดกิจกรรมชมรมเบาหวาน





หน่วยแพทย์พระราชทาน

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี มีพระราชดำริให้จัดทำโครงการต่างๆ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของเด็กและเยาวชนในพื้นที่ทุรกันดารทั่วประเทศให้ดีขึ้น ทั้งด้านสุขภาพอนามัย การศึกษา เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม เมื่อทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ดำเนินโครงการต่างๆ แล้ว พระองค์ได้ทรงติดตามการดำเนินงานอย่างใกล้ชิด ในการเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎรแต่ละครั้ง พระองค์ทรงพบว่ามีราษฎรอีกเป็นจำนวนมากที่เจ็บป่วย และมีปัญหาด้านสุขภาพอนามัย จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดหน่วยแพทย์พระราชทานขึ้นเมื่อเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๓๕ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อบริการตรวจรักษาราษฎรในพื้นที่ทุรกันดาร พิจารณารับผู้ป่วยที่ยากจนไว้ในพระราชานุเคราะห์ ให้ความรู้ด้านสุขภาพอนามัยแก่ราษฎร และให้วัคซีนป้องกันโรคต่างๆ

การดำเนินงานของหน่วยแพทย์พระราชทาน มีหน่วยงานสำคัญร่วมดำเนินงาน ได้แก่ โรงพยาบาลและสำนักงานสาธารณสุขในพื้นที่ กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน สำนักงานแพทย์ใหญ่ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ และสำนักงานโครงการส่วนพระองค์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้หน่วยแพทย์พระราชทานออกบริการตรวจรักษาราษฎรและนักเรียนในพื้นที่ทุรกันดาร นับตั้งแต่เริ่มดำเนินการมาจนถึง พ.ศ. ๒๕๔๓ เป็นจำนวน ๒๙๙ ครั้ง ให้บริการตรวจรักษาในพื้นที่ทุรกันดาร ๑๙ จังหวัด ทุกภาคของประเทศ

นอกจากนั้น ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สำนักงานโครงการส่วนพระองค์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ดำเนินการจัดซื้อยาและเวชภัณฑ์ เพื่อใช้ในการออกหน่วยแพทย์พระราชทานรักษาประชาชน กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน สำนักงานแพทย์ใหญ่ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ โรงพยาบาลและสำนักงานสาธารณสุขในพื้นที่ สนับสนุนด้านบุคลากร รวมทั้งค่าใช้จ่ายในการเดินทางไปปฏิบัติงานของบุคลากร



หน่วยทันตกรรมพระราชทาน

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดหน่วยแพทย์พระราชทานขึ้น เพื่อตรวจรักษาราษฎรในท้องถิ่นชนบทซึ่งอยู่ห่างไกลและด้อยโอกาส โรคซึ่งเป็นปัญหาทางด้านสุขภาพอนามัยของราษฎรในท้องถิ่นชนบทห่างไกล คือ โรคในช่องปากและระบบบดเคี้ยวอาหาร ซึ่งมีโอกาสเข้ารับการรักษาน้อยมาก เมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๑ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งหน่วยทันตกรรมพระราชทานขึ้น เพื่อตรวจรักษาทางทันตกรรมแก่ราษฎรในถิ่นทุรกันดาร นอกจากนั้น ได้จัดทำโครงการทันตกรรมป้องกัน และโครงการอนุเคราะห์รักษาผู้มีความผิดปกติ ปากแหว่ง เพดานโหว่ขึ้นในหน่วยทันตกรรมพระราชทานด้วย เพื่อสนองพระราชประสงค์ที่จะพัฒนาคุณภาพชีวิตของราษฎรที่อยู่ห่างไกลให้มีทันตสุขภาพดีขึ้น มีการป้องกันโรคในช่องปาก และการแก้ไขความบกพร่องหรือความผิดปกติในช่องปาก

หน่วยงานที่ร่วมดำเนินการ คือ สำนักงานโครงการส่วนพระองค์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี สำนักพระราชวัง คณะทันตแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล และมูลนิธิคณะทันตแพทยศาสตร์มหิดล งบประมาณสำหรับยาและเวชภัณฑ์ เป็นงบพระราชทานจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี เครื่องมือและวัสดุทันตกรรมจากคณะทันตแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล ส่วนค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวข้องกับเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานเบิกจากหน่วยงานต้นสังกัด

เป้าหมายการดำเนินงานของโครงการ คือ การดูแลป้องกันและรักษาโรคในช่องปากและระบบบดเคี้ยวให้แก่นักเรียนในโครงการพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี อย่างน้อยปีละ ๖ ครั้ง จัดรูปแบบทันตกรรมป้องกันที่ถูกต้องตามหลักวิชาการที่เหมาะสมให้แก่โรงเรียนในโครงการพระราชดำริ และรับคนไข้ในพระราชานุเคราะห์ที่มีอาการของโรคในช่องปากและระบบบดเคี้ยวที่ยุ่งยากซับซ้อน ซึ่งจะต้องได้รับการรักษาจากผู้ชำนาญการเฉพาะทาง คนไข้ที่มีความผิดปกติ เพดานโหว่ และคนไข้ที่มีความผิดปกติของใบหน้าหลังการผ่าตัด เข้ารักษาที่คณะทันตแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล ตามจำนวนที่ส่งมา



โครงการแว่นตาพระราชทาน

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ได้ทรงติดตามความก้าวหน้าของการดำเนินโครงการตามพระราชดำริในท้องถิ่นทุรกันดารทั่วทุกภูมิภาคของประเทศเป็นประจำทุกปี จึงทรงพบว่าเด็กนักเรียนในหลายๆ พื้นที่มีปัญหาด้านสายตา ทำให้การพัฒนาทักษะการอ่านของเด็กบกพร่อง เป็นเหตุหนึ่งที่ทำให้เด็กเรียนรู้ได้ช้า นอกจากนี้ ในพื้นที่ทุรกันดารห่างไกลคมนาคม ยังไม่มีบริการตรวจวัดสายตาให้แก่เด็กในโรงเรียนและประชาชน เพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งโครงการแว่นตาพระราชทานขึ้นใน พ.ศ. ๒๕๓๙ โดยบริษัท เอ แอนด์ พี ออพติคอล จำกัด ได้ทูลเกล้าฯ ถวายกรอบแว่นตาพร้อมเลนส์สายตา จำนวน ๕๐๐ ชุด เป็นประจำทุกปีสำหรับพระราชทานแก่เด็กที่มีปัญหาด้านสายตาต่อไป

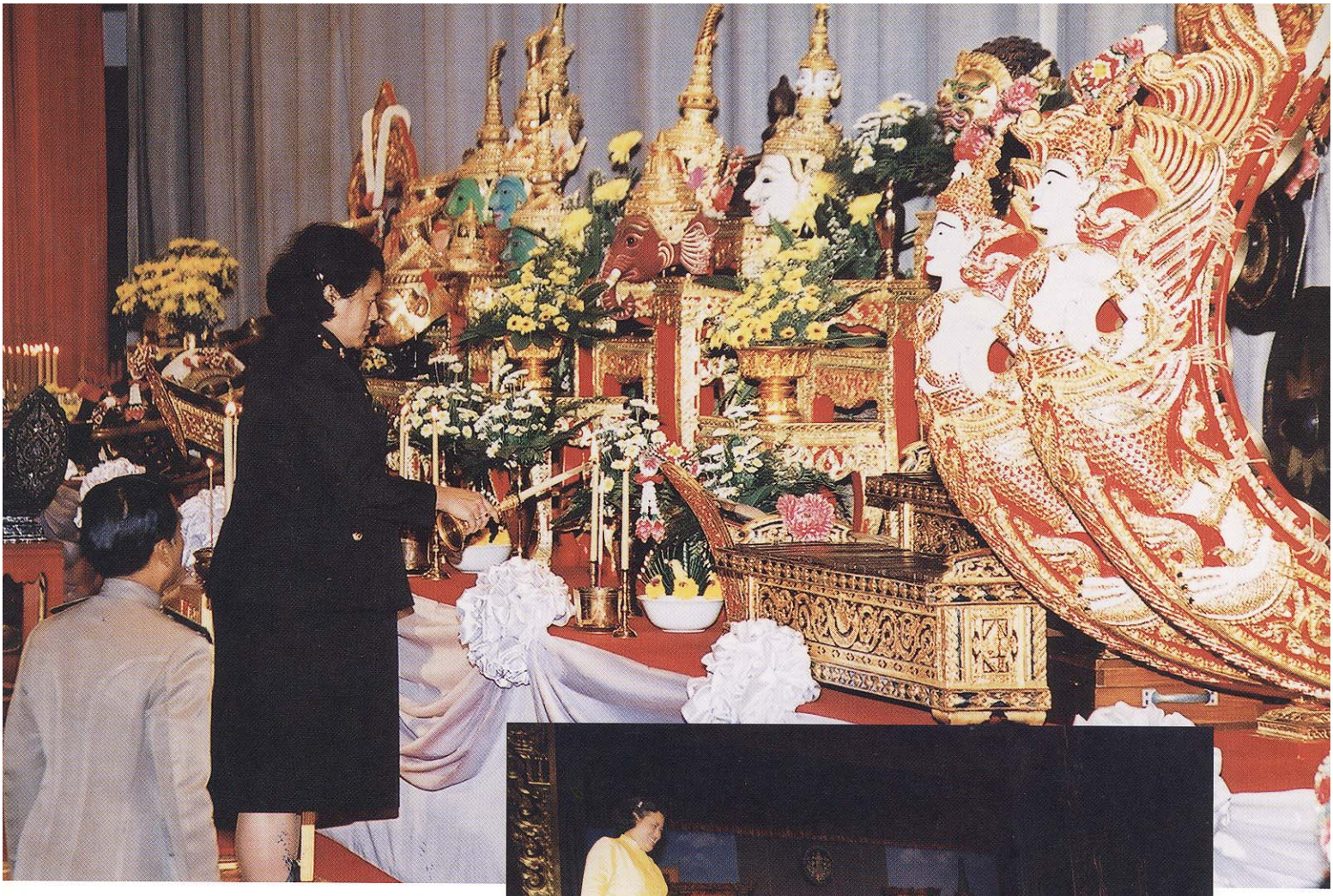
โครงการแว่นตาพระราชทาน มีวัตถุประสงค์หลัก ๓ ประการ คือ ให้บริการตรวจวัดสายตาแก่เด็กนักเรียนในโรงเรียนที่อยู่ในถิ่นทุรกันดาร ห่างไกลการคมนาคม จัดแว่นตาให้แก่เด็กนักเรียนที่มีปัญหาทางด้านสายตา และให้บริการตรวจวัดสายตาประกอบแว่นแก่ผู้ปฏิบัติงานเพื่อเป็นขวัญและกำลังใจ

ผลการดำเนินงานตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๔๐ - ๒๕๔๕ มีผู้มาตรวจวัดสายตา จำนวน ๓,๓๑๒ คน และได้รับแว่นตาจำนวน ๑,๒๙๓ คน





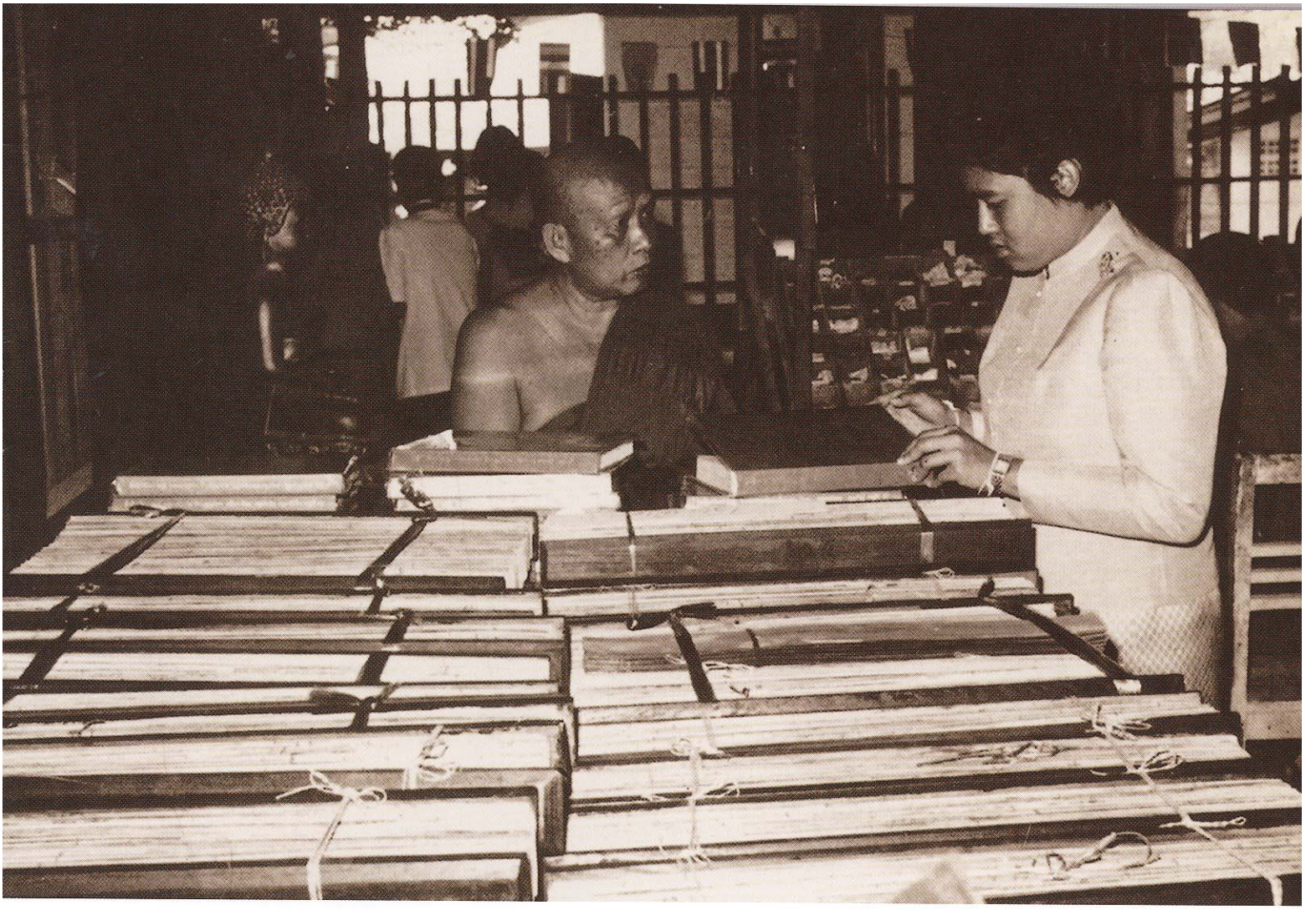






ศิลปวัฒนธรรม

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงสืบทอดพระอัจฉริยภาพและความสนพระทัยศิลปวัฒนธรรมจากสมเด็จพระบูรพมหากษัตริย์แห่งราชวงศ์จักรี ทั้งด้านภาษาและกวีนิพนธ์ พระพุทธศาสนา ดนตรี ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ โบราณคดี ประวัติศาสตร์ ประติมากรรม จิตรกรรม สถาปัตยกรรม วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี พระราชกรณียกิจด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมและการส่งเสริมวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี เป็นที่ประจักษ์ชัดทุกๆ ด้าน และสะท้อนให้ประชาชนชาวไทยได้เห็นในพระราชดำรัส พระราชดำริ พระราชนิพนธ์ หรือบทพระราชทานสัมภาษณ์ พระอัจฉริยภาพและความสนพระทัยด้านต่างๆ เหล่านี้ล้วนเป็นคุณประโยชน์แก่ประเทศชาติ รัฐบาลในสมัยพลเอก เปรม ติณสูลานนท์ เป็นนายกรัฐมนตรี จึงประกาศให้วันที่ ๒ เมษายน ซึ่งเป็นวันคล้ายวันพระราชสมภพในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี เป็น **วันอนุรักษ์มรดกของชาติ** ตั้งแต่วันที่ ๒ เมษายน ๒๕๒๘ เป็นต้นไป



ภาษา

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ได้พระราชทานพระราชดำริเกี่ยวกับภาษาไว้ในปาฐกถา เรื่อง **การศึกษากับการพัฒนาประเทศ** ณ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร เมื่อวันที่ ๗ พฤศจิกายน ๒๕๓๘ ความตอนหนึ่ง ว่า *"...การเรียนรู้ภาษาให้ดีทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ จะเป็นโอกาสให้นักเรียนหาข้อมูลได้กว้างขวาง..."*

พระองค์ทรงศึกษาทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศหลายภาษา ได้แก่ ภาษาอังกฤษ ภาษาฝรั่งเศส ภาษาจีน ภาษาบาลี ภาษาสันสกฤต ภาษาเขมรและภาษาเยอรมัน ภาษาเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยให้พระองค์ทรงศึกษาค้นคว้าเรื่องราว และวิทยาการต่างๆ ได้อย่างกว้างขวาง ทั้งยังทรงสามารถสื่อสารเผยแพร่ความรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ



ภาษาไทย ภาษาบาลี และภาษาสันสกฤต

ภาษาไทย

จากการที่สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงสอนภาษาไทยแก่พระราชโอรสและพระราชธิดา โดยทรงอ่านวรรณคดีเรื่องต่างๆ พระราชทาน เช่น พระอภัยมณี อิเหนาและรามเกียรติ์ จากนั้น มีรับสั่งให้สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงคัดบทกลอนต่างๆ จนทรงท่องจำได้หลายตอน เป็นเหตุให้สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี โปรดวิชาภาษาไทย ดังที่ทรงเล่าพระราชทานไว้ในพระราชนิพนธ์เรื่อง **สมเด็จแม่กับการศึกษา** ว่า *"...ข้าพเจ้าเป็นคนชอบภาษาไทย อ่านหนังสือไทยได้ค่อนข้างเร็ว การจากโรงเรียนไปนาน ๗ เดือน จึงไม่มีปัญหา ข้าพเจ้ายังเรียนภาษาไทยได้ดี..."* เมื่อทรงศึกษาระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาที่โรงเรียนจิตรลดา ทรงได้รับการถ่ายทอดความรู้ทางภาษา วรรณคดีและศิลปะไทย จากอาจารย์กำชัย ทองหล่อ มากที่สุด จึงทรงเชี่ยวชาญทั้งหลักภาษา วรรณคดีไทย การแต่งคำประพันธ์เกี่ยวข้องกับศิลปะด้านจิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม การขับร้อง ดนตรีและนาฏศิลป์ไทย อย่างแยกไม่ออก

เรียงความพระราชนิพนธ์ เรื่อง **ถ้าข้าพเจ้ามีโอกาสไปศึกษาในมหาวิทยาลัย** ขณะทรงศึกษาในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๔ มีความตอนหนึ่ง ว่า

"...ข้าพเจ้าสนใจในวิชาที่เกี่ยวกับภาษาไทยและภาษาต่างประเทศต่างๆ จึงคิดจะเข้าเรียนในคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งสอนภาษาไทยและภาษาต่างประเทศที่ข้าพเจ้าชอบ..."

เมื่อเสด็จเข้าศึกษา ณ คณะอักษรศาสตร์ ทรงศึกษาวิชาบังคับภาษาไทยระดับต้นในชั้นปีที่ ๑ และ ๒ วิชาที่ทรงศึกษาแบ่งเป็นวิชาทางภาษาและวรรณคดี

วิชาทางภาษาเป็นเรื่องการใช้ภาษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเขียน การใช้ภาษาในสถานการณ์ต่างๆ ราชาศัพท์ และการวิเคราะห์ภาษาตามแนวภาษาศาสตร์ทั้งระบบเสียงและระบบไวยากรณ์ วิชาทางวรรณคดีโดยมากเรียนเป็นหมวด แต่ละหมวดต้องอ่านพิจารณาด้วยตนเอง เช่น วรรณคดีนิทาน อ่านพระอภัยมณีในห้องบรรยาย เรื่องอื่นๆ อ่านนอกเวลา แต่สอบเนื้อหาครอบคลุมทั้งหมด

ในการศึกษาระดับปริญญาตรี ทรงเลือกวิชาประวัติศาสตร์เป็นวิชาเอก วิชาภาษาไทย วิชาภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตเป็นวิชาโท สำหรับวิชาภาษาไทยชั้นสูงนี้ ทรงศึกษาละเอียดลึกซึ้งยิ่งขึ้น ทั้งด้านภาษาและวรรณคดี เช่น การอ่านศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาชาติคำหลวงและปฐมสมโพธิกถา

ศาสตราจารย์ ดร.ศักดิ์ศรี แย้มนัดดา พระอาจารย์ผู้ถวายการสอนภาษาไทยและภาษาสันสกฤตที่คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กล่าวถึงพระปรีชาสามารถด้านภาษาไทยของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ว่า ทรงเป็นผู้ดำรงรักษามาตรฐานของภาษาไทยได้อย่างดียิ่ง เอกลักษณ์ที่เด่นชัดของพระองค์ คือ ทรงใช้ภาษาง่ายๆ ไม่ทรงใช้ศัพท์หรูหราหรือเข้าใจยาก และไม่โปรดการแทรกภาษาฝรั่ง นอกจากจำเป็นจริงๆ เมื่อเป็นศัพท์เฉพาะที่ยังมิได้มีการบัญญัติภาษาไทย หรือมิฉะนั้นก็เป็นชื่อสถานที่และอื่นๆ ซึ่งจำเป็นจะต้องกล่าวเท่านั้น ซึ่งเกือบทั้งสิ้นเป็นคำนาม

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงสนพระทัยเรื่องนวัตกรรมการศึกษา อันเป็นการพัฒนาการเรียนการสอนให้ได้ผลดียิ่งขึ้น ในการศึกษาระดับปริญญาเอก สาขาพัฒนศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร พระองค์ทรงทำปริญญานิพนธ์ เรื่อง **การพัฒนานวัตกรรมเสริมทักษะการเรียนการสอนภาษาไทยสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย** อันเป็นหลักฐานสำคัญที่แสดงให้เห็นว่าทรงเข้าพระทัยการเรียนการสอนภาษาไทยอย่างลึกซึ้ง โดยเฉพาะปัญหาการเรียนการสอนภาษาไทย ซึ่งเกิดขึ้นเนื่องจากนักเรียนไม่ค่อยสนใจเรียนภาษาไทย และไม่มีความรู้ความสามารถในการใช้ภาษาไทยอย่างเพียงพอ จึงได้ทรงพัฒนานวัตกรรมซึ่งประกอบด้วยบทเรียนทั้งร้อยแก้วและร้อยกรอง ที่มีความหลากหลายทั้งเนื้อหาและกิจกรรมการเรียนการสอน พร้อมทั้งคำอธิบายเนื้อหาและคำอธิบายศัพท์ รวมทั้งสำนวนอย่างละเอียด พระราชทานข้อสังเกตว่า การอ่านออกเสียงให้ชัดเจนถูกต้อง คล่องแคล่ว มีความสำคัญมาก นักเรียนควรได้ฝึกการอ่านและการเขียนหนังสือให้เป็นระเบียบ สวยงาม ถูกต้อง ฝึกเขียนเรียงความเขียนวิเคราะห์ นอกจากนี้ ได้พระราชทานคำแนะนำในการเรียนการสอนภาษาไทยว่า การพัฒนานวัตกรรมช่วยให้ครูสอนง่ายขึ้น และช่วยให้นักเรียนมีความรู้ความสามารถเพิ่มพูนขึ้น ควรมีวิธีสอนและสื่อการสอนที่เหมาะกับวัย และควรให้นักเรียนได้รับความรู้ที่สืบเนื่องกับเนื้อหาในบทเรียนด้วย เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความรู้กว้างขวาง สามารถนำไปบูรณาการให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาสังคม

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี มีพระอัจฉริยภาพด้านการถ่ายทอดความรู้ ทั้งโดยการพูดและการเขียน มีเนื้อหาสาระและวิธีการนำเสนอที่น่าสนใจ สอดแทรกพระอารมณ์ขัน และทรงใช้ภาษาไทยที่ดี มีจินตภาพ

นอกจากนี้ พระองค์ยังมีพระราชดำริเกี่ยวกับการเรียนการสอนภาษาไทย โดยทรงตั้งข้อสังเกตว่า นักเรียนสมัยนี้สนใจอ่านอะไรสั้นๆ ไม่ค่อยมีสมาธิในการอ่านหนังสือ หรือฟังความยาวๆ ให้เข้าใจ การสอนเด็กให้อ่านนั้น มีพระราชวินิจฉัยว่า ถ้าเด็กอ่านหนังสือได้เร็วโดยไม่บังคับจะเป็นการดี และการสอนหนังสือเด็กเป็นคำๆ ทำให้เด็กไม่เข้าใจเรื่องที่อ่าน

ในวาระที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ทูลเกล้าฯ ถวายปริญญาอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์แด่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๗ ได้ประกาศสดุดีพระเกียรติคุณและพระปรีชาสามารถด้านการใช้ภาษาไทยของพระองค์ความตอนหนึ่ง ว่า

"...ประจักษ์พยานอันเด่นชัดที่แสดงถึงพระปรีชาญาณและความรู้อันเป็นเลิศทางอักษรศาสตร์ ก็คือ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ได้ทรงพระราชนิพนธ์วรรณกรรมต่างๆ ไว้เป็นจำนวนมาก ทั้งภาคร้อยแก้วและภาคร้อยกรอง อันนับเป็นสมบัติทางวัฒนธรรมของประเทศชาติได้โสตหนึ่ง พระราชนิพนธ์ร้อยแก้วส่วนใหญ่เป็นพระราชบันทึกเกี่ยวกับการเสด็จฯ ต่างประเทศหลายครั้งหลายหน เรื่องประเภทร้อยแก้วดังกล่าวได้รับการยกย่องจากผู้อ่านทั้งหลายว่า มีเอกลักษณ์อันเด่นเป็นพิเศษ คือ การใช้ภาษาแบบบรรยายโวหารที่แจ่มแจ้ง กะทัดรัดและไพเราะ ส่วนพระราชนิพนธ์ร้อยกรองนั้น แสดงให้เห็นความชำนาญในฉันทลักษณ์ หรือแบบแผนการประพันธ์ทุกชนิดอย่างแม่นยำ และทรงแสดงอัจฉริยภาพทางกวีโวหารอย่างชัดแจ้ง คือทรงใช้คำที่มีความหมายดีเด่นเหมาะแก่ข้อความและสละสลวยไพเราะอย่างยิ่ง รวมความแล้วกล่าวได้ว่า ทรงเป็นผู้สร้างสรรค์ผลงานทางวรรณกรรมอย่างยิ่งใหญ่ ทั้งในด้านปริมาณและคุณลักษณะสมกับที่เป็นนักอักษรศาสตร์ที่แท้จริง..."

ภาษาบาลีและภาษาสันสกฤต

ศาสตราจารย์วิสุทธ์ บุษยกุล กล่าวถึงเหตุที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงสนพระทัยภาษาบาลีมาตั้งแต่ทรงพระเยาว์ ว่า *"...ไม่สามารถเข้าพระทัยบทสวดมนต์ที่เป็นภาษาบาลีที่ทรงได้ยินได้ฟังอยู่เป็นประจำ ทำให้มีพระราชประสงค์ที่จะทรงศึกษาตั้งแต่ครั้งนั้น แต่มีโอกาสศึกษาจริงๆ ก็เมื่อทรงเป็นนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยมีครูกำชัย ทองหล่อ เป็นพระอาจารย์ถวายภาษาบาลีเป็นคนแรก รับสั่งว่า สนพระทัยวิชานี้มาก สามารถจำการแจกวิภัตติเบื้องต้นที่สำคัญได้แทบทั้งหมด และเข้าพระทัยโครงสร้างและลักษณะทั่วไปของภาษาบาลีมาตั้งแต่ครั้งนั้น..."*



สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี เล่าพระราชทาน ว่า

"...ครูกำชัย เป็นคลังของวิชาการอะไรต่อมิอะไรมากมาย และก็พร้อมเสียด้วยที่จะเปิดเผย ฉะนั้นมีเวลาข้าพเจ้าจึงขอเรียนวิชาเป็นพิเศษ วิชาที่ว่านี้ คือ ภาษาบาลี (ตอนนั้นอยู่ ม.ศ. ๓) ครูก็ตกลงสอนให้โดยใช้หนังสือนวกบาลี ซึ่งท่านแต่งไว้สอนนิสิตครุศาสตร์ จุฬาฯ แล้วจึงแปลอุภัยพากย์ปริวัติของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส จนคล่อง จึงแปลธัมมปทัฏฐกถา หรือ อรรถกถาธรรมบท เป็นนิทานต่างๆ เกี่ยวกับเหตุการณ์ครั้งพุทธกาล..."

อาจารย์กำชัย ทองหล่อ ซึ่งเชี่ยวชาญภาษาไทยทั้งด้านหลักภาษาและวรรณคดี ทั้งมีความรู้ภาษาบาลีเป็นเยี่ยม ได้ถ่ายทอดความรู้ทางภาษา วรรณคดีและศิลปะไทยแด่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ตลอดอายุขัยของท่าน ในขณะที่ศาสตราจารย์หม่อมหลวงจิรายุ นพวงศ์ ถวายพระอักษรภาษาสันสกฤต โดยใช้ A **Sanskrit Primer** ของ Perry เป็นตำราไวยากรณ์ และใช้ **A Sanskrit Reader** ของ Lanman เป็นบทอ่าน

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเข้าศึกษาระดับปริญญาอักษรศาสตรบัณฑิต ณ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ทรงเลือกวิชาประวัติศาสตร์เป็นวิชาเอก วิชาภาษาไทยและวิชาภาษาบาลีสันสกฤตเป็นวิชาโท ในส่วนของภาษาบาลีและภาษาสันสกฤต สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงศึกษาไวยากรณ์พื้นฐานไปจนถึงขั้นสูง และทรงอ่านวรรณคดีพุทธศาสนา วรรณคดีสันสกฤต ทรงศึกษาทั้งวิธีการแบบดั้งเดิมของไทย คือ แบบที่เล่าเรียนกันในพระอารามต่างๆ และแบบ





ภาษาศาสตร์ซึ่งเป็นวิธีการตะวันตก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ฐานิสร์ ชาครัตพงศ์ เป็นผู้ถวายพระอักษรแบบดั้งเดิม ศาสตราจารย์หม่อมหลวงจิรายุ นพวงศ์ ศาสตราจารย์ ดร. ศักดิ์ศรี แย้มนัดดา และศาสตราจารย์วิสุทธ์ บุษยกุล ถวายพระอักษรแบบตะวันตก เมื่อทรงศึกษาต่อขั้นปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาบาลีและภาษาสันสกฤต พระอาจารย์ทุกท่านที่เอ่ยนาม ยังคงถวายพระอักษรต่อมา รัฐบาลอินเดียได้ส่งศาสตราจารย์ ดร. สัตยพรต ศาสตรี มาถวายพระอักษรภาษาสันสกฤตตามวิธีการอินเดียโบราณเป็นพิเศษ และนาวาอากาศเอก แย้ม ประพัฒน์ทอง ได้ถวายพระอักษรภาษาบาลีด้วย

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ประกาศยกย่องวิทยานิพนธ์ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี เรื่อง **ทศบารมีในพุทธศาสนาเถรวาท** ว่า *"...มิใช่เป็นเพียงวิทยานิพนธ์เพื่อประกอบการศึกษาตามหลักสูตรเพียงอย่างเดียว แต่เป็นผลงานที่แสดงถึงพระปรีชาสามารถในภาษาบาลีพุทธวจนะเป็นพิเศษ..."* นอกจากจะทรงศึกษาภาษาสันสกฤตที่คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยแล้ว สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ยังทรงศึกษาขั้นปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต ณ มหาวิทยาลัยศิลปากร จึงทรงรอบรู้ภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตในจารึกที่พบในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ วิทยานิพนธ์เรื่อง **จารึกที่พบที่ปราสาทพนมรุ้ง** เป็นงานวิจัยที่พระองค์ทรงแปลจารึกภาษาเขมรและภาษาสันสกฤต โดยมีศาสตราจารย์ ดร. สัตยพรต ศาสตรี ผู้เชี่ยวชาญภาษาสันสกฤต และศาสตราจารย์โคลด ชาร์ค ผู้เชี่ยวชาญการอ่านจารึก ร่วมเป็นกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์ซึ่งได้วิจารณ์ว่า *"...วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นงานที่ยากและดีมาก เขียนอย่างมีระเบียบและมีวิธีการวิจัยที่ดี..."*

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงกล่าวถึงวิธีการและประโยชน์ของการศึกษาภาษาบาลีและภาษาสันสกฤต ไว้ว่า

"...การเรียนภาษาบาลีสันสกฤตนั้น เราไม่ได้เรียนแต่ตัวอักษรอย่างเดียว เราเรียนเนื้อหาด้วย เรียนภาษาบาลีก็ได้เรียนรู้เรื่องราวแนวคิดทางพุทธศาสนา สันสกฤตก็ได้เรียนเรื่องวัฒนธรรมของผู้ที่ใช้ภาษาสันสกฤต มีเนื้อหาต่างๆ กัน ได้ความรู้ หลักปรัชญา สังคม การเมือง กฎหมาย ศิลปะ คณิตศาสตร์ ฯลฯ ของสมัยนั้น บางทีก็ทำให้รู้ว่า แนวคิดบางอย่างที่ถือว่าเป็นสมัยใหม่นั้นที่จริงได้มีมาแล้วและเขาเลิกไปแล้ว ประโยชน์สำคัญอีกประการที่ได้จากการเรียนบาลีสันสกฤต คือ ได้พบปะเสวนากับครูบาอาจารย์หลายท่านที่ทรงคุณธรรม เป็นผู้ใหญ่ที่ควรเคารพ ท่านเหล่านี้นอกจากจะสอนวิชาการแล้ว ยังชี้ทางชีวิตที่ถูกต้อง เช่น เรื่องความซื่อตรง เรื่องความเมตตาเป็นต้น ถือเป็นมงคลอันอุดมในการได้เสวนากับบัณฑิต..."



ภาษาอังกฤษ

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเล่าพระราชทานถึงความสนพระทัยวิชาภาษาอังกฤษสมัยทรงพระเยาว์ ไว้ว่า

"...ตอนเด็กๆ ข้าพเจ้าเรียนวิชาภาษาอังกฤษค่อนข้างจะอ่อนและหนีเรียนอยู่เสมอ หลังจากฟังพระบรมราโชวาทของทูลกระหม่อมพ่อ เรื่อง ***ทำไมคนเราต้องเรียนภาษาอังกฤษ*** *แล้วสมเด็จแม่ก็ค่อยๆ เริ่มสอนศัพท์อังกฤษให้ท่องให้อ่านหนังสือตามลำดับยากง่าย..."*

เมื่อทรงศึกษาในโรงเรียนจิตรลดา นอกจากทรงพระราชนิพนธ์บทกวีภาษาอังกฤษ เรื่อง My friend... "Fish" แล้ว พระองค์ยังทรงพระราชนิพนธ์เรียงความภาษาอังกฤษไว้ ๖ เรื่อง อันแสดงถึงพระจินตนาการ พระอารมณ์ขัน และความละเอียดในการรับรู้สิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้น ได้แก่

Advertisement for slimming pills

Advertisement for wigs for women and men

The View From My Bedroom Window

An Imaginary Trip

Dialogue between a boy and his father/grandfather about long hair

Pra Ruang

เครื่องมือที่ช่วยเสริมทักษะภาษาอังกฤษให้แก่พระองค์ คือ รายการวิทยุ ดังที่ทรงเล่าพระราชทาน ว่า

"...วิทยุบีบีซีมีประโยชน์แก่ข้าพเจ้าในเรื่องการเรียนภาษาอังกฤษ แต่แรกข้าพเจ้าฟังไม่ออก และก็พูดไม่ค่อยได้ เพราะอยู่เมืองไทยใช้ภาษาอังกฤษน้อย นอกจากการอ่านหนังสือภาษาอังกฤษ ซึ่งก็ต้องอ่านทุกวันอยู่เสมอ ผู้ใหญ่บางคนแนะนำว่าอ่านหนังสือมากๆ จะช่วยให้พูด ฟัง เขียนดีขึ้น ในกรณีของข้าพเจ้าไม่ช่วยเลย ทดลองฟังเทปก็ไม่สำเร็จ เพราะเทปสอนภาษาเป็นสิ่งที่น่าเบื่อหน่ายอย่างรุนแรง อาจารย์นิออนแนะให้ฟังวิทยุ สักพักหนึ่งข้าพเจ้าฟังออก พูดกับเขียนยังขึ้นอยู่กับการฝึกหัดต่างหาก..."

ใน พ.ศ. ๒๕๒๖ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงแปลหนังสือภาษาอังกฤษและบทความภาษาอังกฤษ พระราชทานแก่สำนักเลขาธิการคณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยการศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ กระทรวงศึกษาธิการ โดยทรงใช้พระนามแฝง ว่า **บันดาล**

หนังสือชื่อ **กำเนิดอนาคต** โดย **บันดาล** [นามแฝง] แปลจาก Where the Future Begins. (พ.ศ. ๒๕๒๕) ของ Amadou Mahtar M'Bow (อะมาดู - มาห์ตาร์ เอ็มโบว์) ผู้อำนวยการใหญ่ของยูเนสโกในช่วงนั้น พระองค์ทรงใช้เวลาแปล ๑๓ วัน (๓๐ พฤษภาคม - ๑๑ มิถุนายน ๒๕๒๖) รวม ๖๔ หน้า แต่พิมพ์เผยแพร่ในเดือนเมษายน ๒๕๒๘

บทความพระราชนิพนธ์แปล ได้เชิญลงพิมพ์เผยแพร่ในวารสาร **ยูเนสโกคูริเย** ฉบับแปลภาษาไทย พระองค์ทรงแปลทั้งเนื้อหาและคำบรรยายภาพ หนังสือ **เรียงร้อยบรรณรัตน์** ได้รวบรวมไว้ในกลุ่มงานแปลวิชาการหน้า ๒๓๖ ดังนี้

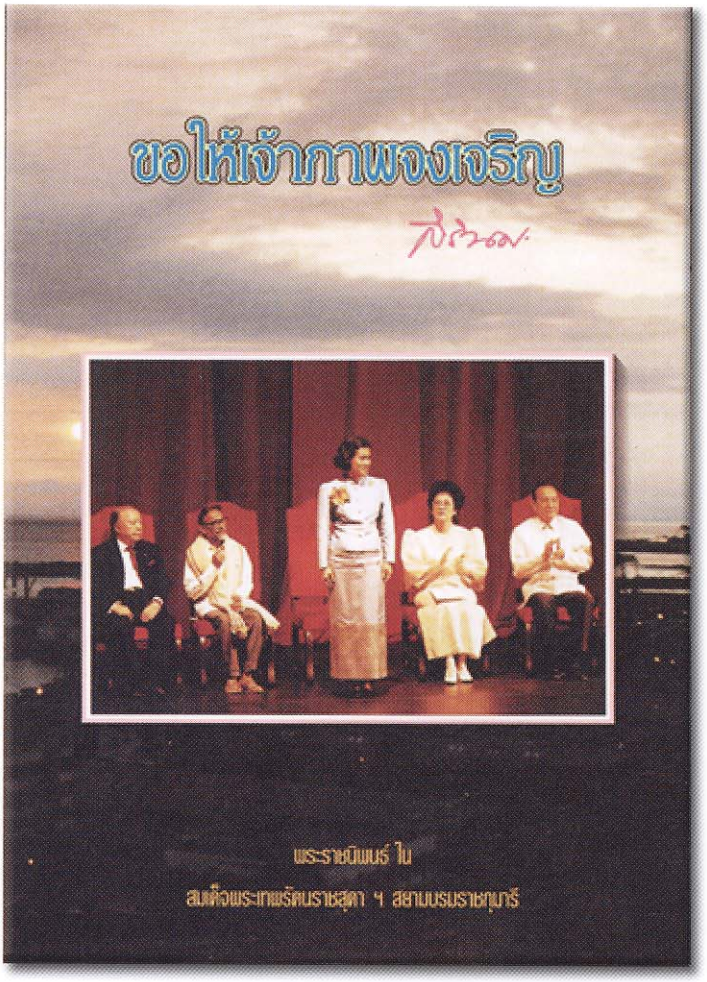
กำเนิดอนาคต โดย **บันดาล** [นามแฝง] **ยูเนสโกคูริเย.** (ตุลาคม ๒๕๒๖) หน้า ๔ - ๙. (บทความ)

การศึกษาเพื่อมวลชน โดย **บันดาล** [นามแฝง] **ยูเนสโกคูริเย.** (ตุลาคม ๒๕๒๖) หน้า ๑๑ - ๑๒.

ศาสนสถานในพุทธศาสนาของอินโดนีเซีย เทศนาในก้อนศิลา โดย **บันดาล** [นามแฝง] **ยูเนสโกคูริเย.** (พฤศจิกายน ๒๕๒๖) หน้า ๘ - ๑๕.

เขาอนุรักษ์บุโรพุทโธกันอย่างไร โดย **บันดาล** [นามแฝง] **ยูเนสโกคูริเย.** (พฤศจิกายน ๒๕๒๖) หน้า ๑๖ - ๒๓.

ใน พ.ศ. ๒๕๓๔ มูลนิธิรามอน แมกไซไซ ทูลเกล้าฯ ถวายรางวัล **แมกไซไซ** สาขาบริการชุมชนประจำปี ๒๕๓๔ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี จึงเสด็จฯ เยือนสาธารณรัฐพิลิปปินส์ ระหว่างวันที่ ๒๗ สิงหาคม ถึงวันที่ ๒ กันยายน ๒๕๓๔ ตามคำกราบบังคมทูลเชิญของรัฐบาลฟิลิปปินส์ การเสด็จฯ ครั้งนี้ นอกจากเป็นการ



กระชับสัมพันธไมตรีระหว่างประเทศไทยกับสาธารณรัฐฟิลิปปินส์ให้แน่นแฟ้นแล้ว ยังเป็นการส่งเสริมมิตรภาพและความเข้าใจอันดีระหว่างประชาชนของทั้งสองประเทศให้เพิ่มพูนยิ่งขึ้นด้วย

วันที่ ๓๐ สิงหาคม ๒๕๓๔ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จฯ ไปยังที่ทำการอาคารมูลนิธิรางวัลรามอน แมกไซไซ เพื่อทรงแสดงปาฐกถาเกี่ยวกับพระราชกรณียกิจประกอบสไลด์ ในหัวข้อเรื่อง My Experience in Community Development in Thailand. การได้โดยเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ไปในที่ต่างๆ ทำให้พระองค์ได้ทรงเรียนรู้หลายสิ่งหลายอย่างที่เป็นทฤษฎีการพัฒนาประเทศ พระองค์ทรงถ่ายทอดสิ่งที่ทรงเรียนรู้เป็นภาษาอังกฤษที่ง่ายต่อการเข้าใจ เช่น ทรงตระหนักว่า สภาพภูมิศาสตร์เป็นปัจจัยสำคัญอันดับแรกของการพัฒนาประเทศ ดังพระราชดำรัสที่ ว่า

"...Geography is important, because the people's way of life relates much to the environment. In planning a project, one must know the conditions of the location which include its topography, soil condition, rainfall, social factors, etc."

จากนั้นจึงทรงศึกษาหาข้อมูล ครู อาจารย์ นอกห้องเรียนที่ดีที่สุดของพระองค์ คือ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ และประชาชนในพื้นที่

" ...my parents are great teachers who always give useful guidance. Local people who have good knowledge of their own area can tell quite useful things for the development. They are willing to tell everything even their secrets to the king and the queen. They have confidence in them so they do not hesitate to tell them what they really need and will follow their advices. Luckily I get the chance to listen to all these facts also.

Also important is to consult various types of experts such as, agronomists, irrigation engineer, etc. They plan the work with my parents."

ปรัชญาของการทรงงานเพื่อช่วยเหลือประชาชน จะมุ่งเน้นในเรื่องต่อไปนี้

"...To help people we must take into account all the aspects of life:

A) Health : primary health care, nutrition, medical unit, sending sick people to hospitals.

B) Education : scholarship to people. We should not give scholarship only to outstanding students, everybody should be given the chance to study as much as they can. Contact with these students, schools being built, books, teaching materials and clothings distributed. The project of producing "the Books of Knowledge."

C) Occupation : Agriculture and animal husbandry, handicraft : the 'SUPPORT' Foundation. (The foundation for the Promotion of Supplementary Occupation and Related Technique of Her Majesty Queen Sirikit)

D) Sense of belonging to the community : co-operatives, societies of water users..."

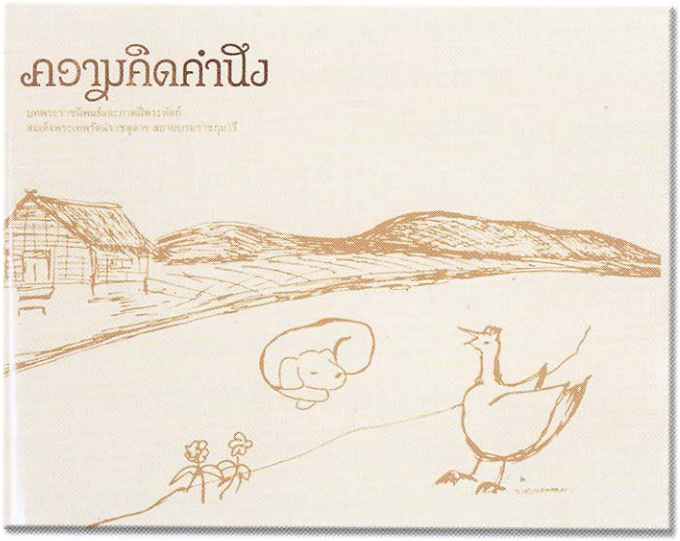
ต่อมาในวันที่ ๓๑ สิงหาคม ๒๕๓๔ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จฯ ไปศูนย์วัฒนธรรมฟิลิปปินส์ เพื่อทรงเข้าร่วมงานทูลเกล้าฯ ถวายรางวัลรามอน แมกไซไซ และมีพระราชดำรัสตอบขอบใจมูลนิธิฯ ในการทูลเกล้าฯ ถวายรางวัลรามอน แมกไซไซ ในการนี้ พระองค์ทรงพระราชนิพนธ์พระราชดำรัสด้วยพระองค์เอง จึงเห็นได้ว่า บทพระราชนิพนธ์ภาษาอังกฤษ ปาฐกถาภาษาอังกฤษและพระราชดำรัสภาษาอังกฤษที่อัญเชิญมาเป็นตัวอย่าง ล้วนแต่ยืนยันพระราชดำริที่พระองค์พระราชทานไว้ในหนังสือ **มณีพลอยร้อยแสง** ที่ว่า

"...ถ้าเรารู้ภาษา รู้จักการใช้ภาษาที่ดี ก็จะสามารถเอาความรู้ของคนมาใช้ให้เป็นประโยชน์ ถ่ายทอดให้ผู้อื่นรู้ หรือโฆษณาชวนเชื่อให้ผู้อื่นคล้อยตามความคิดของตนได้..."

ภาษาฝรั่งเศส

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเล่าพระราชทานถึงความสนพระทัยภาษาฝรั่งเศสไว้ในคำนำหนังสือ **ความคิดคำนึง** (Réflexions) พิมพ์ครั้งที่ ๗ ความว่า

"...เมื่ออายุประมาณ ๑๑ ปี ข้าพเจ้ากราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวว่าไม่อยากเรียนเปียโนซึ่งเรียนมาหลายปีแล้ว ที่จริงเพราะขี้เกียจซ้อม และกราบบังคมทูลว่าตนเองไม่ถนัด อยากทดลองทำอย่างอื่น คือ อยากเรียนภาษาฝรั่งเศส เนื่องจากมีหนังสือภาษาฝรั่งเศสในตู้หลายเล่ม ถ้าอ่านได้ก็จะดี ข้าพเจ้าได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้เลิกเรียนเปียโนได้ แต่ต้องเรียนภาษาละตินก่อนปีหนึ่ง แล้วจึงเรียนภาษาฝรั่งเศส..."



ศาสตราจารย์คุณหญิงจินตนา ยศสุนทร เป็นพระอาจารย์พิเศษ ถวายการสอนภาษาฝรั่งเศสประมาณปีเศษจนเข้าพระทัยดี พระองค์จึงทรงศึกษาภาษาฝรั่งเศสทั้งภาษา วรรณคดี และประวัติศาสตร์กับ Madame Annie Babin จากสมาคมฝรั่งเศส มาดามบาแบงให้พระองค์ทรงพระราชนิพนธ์ความเรียงและกวีนิพนธ์แบบต่างๆ ตามแบบแผนการประพันธ์ของกวีและนักประพันธ์ฝรั่งเศส แต่เนื้อหาจะเป็นเรื่องใดก็ได้ตามพระทัย

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเล่าพระราชทานแก่รองศาสตราจารย์ศุภรัตน์ เลิศพาณิชย์กุล เกี่ยวกับการทรงหัดประพันธ์บทกวีภาษาฝรั่งเศสใน พ.ศ. ๒๕๑๔ ขณะทรงศึกษาอยู่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ โรงเรียนจิตรลดา ว่า

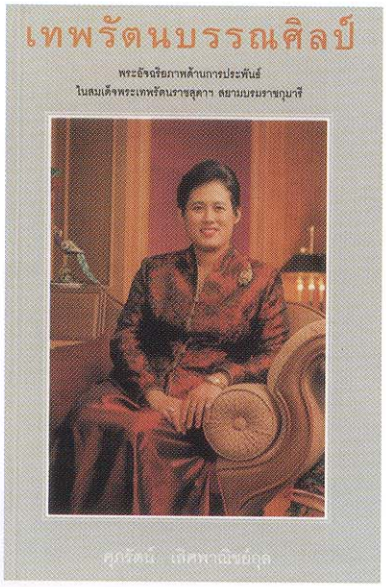
*"...เรียนแล้วก็หัดแต่ง ปี ๑๔ มีไฟกวีมาก แต่งไว้ ๗ - ๘ บท บทแรก คือ L'araignée หรือ **แมงมุม**..."*

พระองค์ทรงเล่าถึงเกร็ดของการแต่งเรื่องนี้ ไว้ในหนังสือ **ความคิดคำนึง** หน้า ๘๔ ความว่า

" ...อาจารย์ให้อ่านบทกวีชื่อ 'เลอก็องคร์' (Le cancre) ของฌาคส์ เพรแวรต์ (Jacgues Prévert) กวีฝรั่งเศสในต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ เนื้อความเป็นเรื่องเด็กมีปัญหาที่ใครๆ ว่าเป็นไอ้ทึ่ม เรียนหนังสือไม่รู้เรื่อง ครูก็ดุ เพื่อนก็เบื่อ แต่ที่จริงแล้ว เด็กคนนี้ก็มีหัวคิดที่สามารถสร้างความสวยงามได้จากใจ อ่านแล้วครูให้แต่งบทกวีที่มีรูปแบบและเนื้อหาทำนองเดียวกัน

เมื่อคิดไปมาแล้วก็แต่งบทกวี เรื่อง ***แมงมุม*** *ที่คนเกลียดกลัว เพราะมันน่ากลัว ชักใยสกปรก แต่ที่จริงแล้วการชักใยเป็นการเลี้ยงปากท้อง ดูให้ดีในอีกแง่หนึ่ง ใยแมงมุมก็ดูสวยงามได้..."*

ใน พ.ศ. ๒๕๑๔ นอกจากบทกวีเรื่อง L'araignée (แมงมุม) แล้ว พระองค์ทรงพระราชนิพนธ์บทกวีฝรั่งเศสเรื่องอื่นๆ ได้แก่ L'aube (รุ่งอรุณ) Les champs de riz (นาข้าว) En attendant une visite (ยามรอคอยผู้มาเยือน) Les fleurs de la terre (ดอกไม้ดิน) Ombre mystérieuse (เงาลึกลับ) และ Rondeau de l'herbe (ลำนำหญ้า) แต่ Matin d'hiver sur la montagne (รุ่งอรุณเดือนหนาวบนยอดดอย) ทรงใช้เวลาในการแต่งระหว่าง พ.ศ. ๒๕๑๔ - ๒๕๑๕ ส่วน Rêve (ฝัน) ทรงแต่งใน พ.ศ. ๒๕๑๕ และปีต่อมา พระองค์ทรงแต่งบทกวี ๒ เรื่องคือ Le navire (เรือ) และ Quand Nit état un p'tit enfant (เมื่อ'นิด'ยังเยาว์วัย)



รองศาสตราจารย์ศุภรัตน์เล่าเพิ่มเติมไว้ในหนังสือ **เทพรัตนบรรณศิลป์** หน้า ๓๘ ว่า *"...ใน พ.ศ. ๒๕๑๖ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารีทรงเข้าศึกษาต่อที่คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และยังทรงเรียนการแต่งบทกวีภาษาฝรั่งเศสกับมาดามบาแบง ต่อมาถึง พ.ศ. ๒๕๑๙ ก็ทรงเลิกเรียน ในระหว่าง พ.ศ. ๒๕๑๗ - ๒๕๑๙ พระองค์ทรงพระราชนิพนธ์บทกวีฝรั่งเศสไว้อีกหลายบท ดังนี้ Hibou (นกฮูก) Ignorance (ความไม่รู้) Lune (พระจันทร์) Retour (การกลับมา) Le temps qui passe (กาลเวลาที่ผ่านเลย) Chanson du coeur pour mon lecteur (เพลงจากใจเพื่อผู้อ่าน) Comme en des temps très lointains (ครั้งหนึ่งนานมาแล้ว) Le pas de mon père (เดินตามรอยเท้าพ่อ) และ Le soleil radieux (แสงอาทิตย์อันแจ่มใส)..."*

หลังจากทรงสำเร็จการศึกษาปริญญาอักษรศาสตรบัณฑิต ในเดือนมีนาคม พ.ศ. ๒๕๒๐ พระองค์มิได้ทรงศึกษาภาษาฝรั่งเศส และมิได้ทรงพระราชนิพนธ์บทกวีฝรั่งเศส จนถึง พ.ศ. ๒๕๒๕ จึงทรงพระราชนิพนธ์บทกวีฝรั่งเศส เรื่อง Châteaux de sable (ปราสาททราย)

จากพระราชนิพนธ์บทกวีภาษาฝรั่งเศสทั้ง ๒๑ บท นั้น สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงแปลด้วยพระองค์เอง ๑๔ บท ได้แก่ **แมงมุม รุ่งอรุณ ดอกไม้ดิน เงาลึกลับ ลำนำหญ้า นกฮูก ความไม่รู้ พระจันทร์ การกลับมา กาลเวลาที่ผ่านเลย เพลงจากใจเพื่อผู้อ่าน ครั้งหนึ่งนานมาแล้ว เดินตามรอยเท้าพ่อ** และ **แสงอาทิตย์อันแจ่มใส**

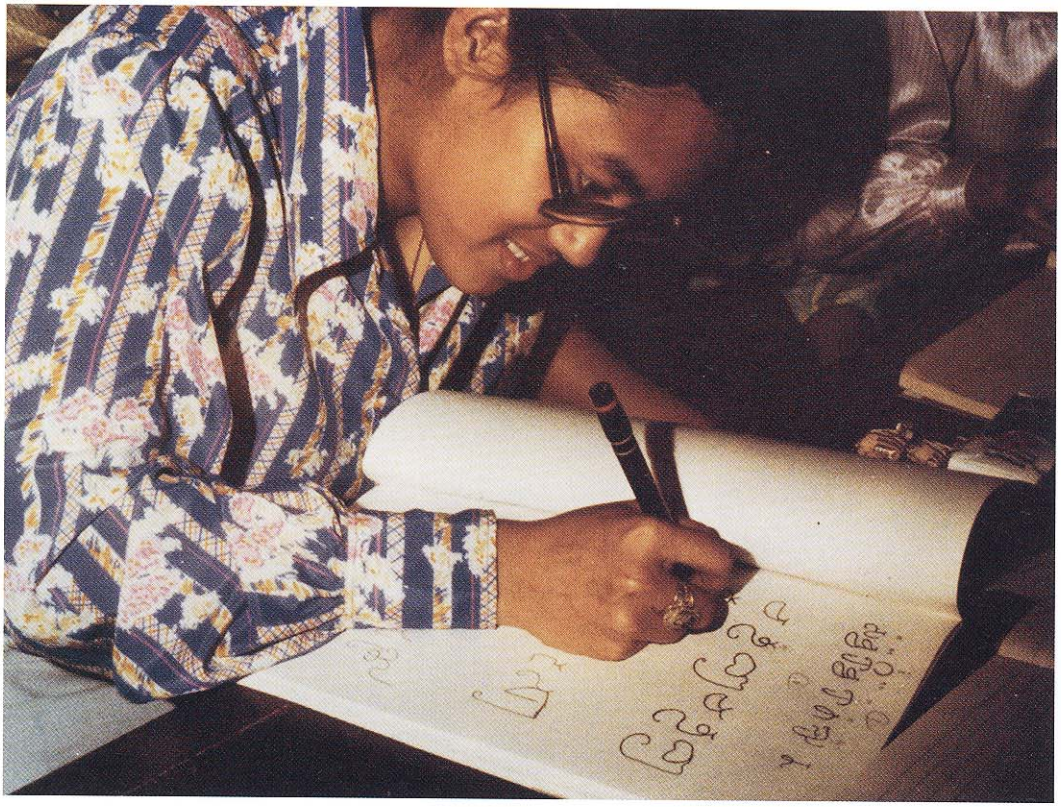
ในหนังสือ **เรียงร้อยบรรณรัตน์** มีการรวบรวมชื่อบทกวีนิพนธ์ภาษาฝรั่งเศสไว้ในบรรณานุกรมและดรรชนีพระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ซึ่งทำให้ทราบว่า สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงพระราชนิพนธ์บทกวีภาษาฝรั่งเศสอีก ๒ เรื่อง ในหนังสือประจำปีโรงเรียนจิตรลดา ฉบับวันที่ ๒๔ มีนาคม ๒๕๑๖ คือ Le Palais Chitrlada และ Les rizières au crépuscule นอกจากนั้นในหนังสือ **เรียงร้อยบรรณรัตน์** ยังมีรายชื่อบทความทางวิชาการ เรื่อง Une nouvelle inscription de Prāsād Bnam Văn (Pra : sà:t Phnom Wan) ซึ่งพระองค์ทรงแปลเป็นภาษาฝรั่งเศสจากบทความ เรื่อง **จารึกปราสาทหินพนมวัน**

นอกจากทรงพระราชนิพนธ์บทกวีภาษาฝรั่งเศสแล้ว สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงแปลเรื่อง **ขบวนการนกกางเขน** จากวรรณกรรมฝรั่งเศส เรื่อง Rossignols en Cage **ของ** Madeleine Treherne เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๒ ขณะทรงศึกษาในระดับปริญญาโท สาขาภาษาบาลี - สันสกฤต ที่คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พระองค์ทรงใช้พระนามแฝงว่า **แว่นแก้ว** และได้พระราชทานลายพระหัตถ์ไว้ในคำนำหนังสือ **ขบวนการนกกางเขน** ความว่า

"...เมื่อเรียนอยู่คณะอักษรศาสตร์ปีที่ ๑ แว่นแก้วได้เรียนหนังสือภาษาฝรั่งเศสเล่ม ๑ พวกเราทุกคนในชั้นชอบเรื่องนี้มาก เพราะอ่านแล้วคิดถึงตัวเอง บางทีก็เกิดจินตนาการว่าตัวเองเป็นบุคคลในเรื่องไม่ว่าจะเป็น จองหลุยส์ ริโก้ ฝาแฝด (ในชั้นของเรามีฝาแฝดด้วย) ริรี่ หรือ นิโคลาส์ เจ้าชายน้อย เรารู้สึกประทับใจและรู้ซึ้งถึงความผูกพัน ความรักของเพื่อนต่อเพื่อน มิตรภาพนั้นเป็นความรู้สึกที่ดีงาม เป็นสากล มิได้ขึ้นกับเชื้อชาติ ภาษา หรือแม้แต่วิถีชีวิตของแต่ละคน แว่นแก้วจึงพยายามถ่ายทอดชีวิตการผจญภัยของเด็กฝรั่งเศสกลุ่มนี้ให้ทุกคนได้สนุกสนานทั่วกัน ในเรื่อง 'ขบวนการนกกางเขน'..."

เมื่อสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงศึกษาภาษาจีนและบทกวีจีน พระอาจารย์ภาษาจีนให้พระองค์ทรงทำการบ้านแปลบทกวีจีนเป็นภาษาอังกฤษหรือภาษาฝรั่งเศส แล้วแต่พื้นความรู้ภาษาต่างประเทศของพระอาจารย์ ในการแปลบทกวีจีนพระองค์ทรงแปลเป็นภาษาไทยด้วย แล้วลอกใส่ไว้ในสมุดจดการเรียน

กล่าวได้ว่า บทพระราชนิพนธ์ภาษาฝรั่งเศส การแปลบทกวีนิพนธ์ภาษาจีนเป็นภาษาฝรั่งเศส การเสด็จฯ เยือนประเทศฝรั่งเศสและประเทศอื่นๆ ที่ใช้ภาษาฝรั่งเศสเป็นภาษาราชการ แสดงถึงพระปรีชาสามารถในการใช้ภาษาฝรั่งเศสของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ได้เป็นอย่างดี



ภาษาเขมร

ภาษาเขมร เป็นภาษาตะวันออกอีกภาษาหนึ่งที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงสนพระทัย และทรงเริ่มศึกษาในชั้นมัธยมศึกษาที่โรงเรียนจิตรลดา ดังที่ทรงเล่าพระราชทานไว้ในคำนำหนังสือ **เขมรสามยก** ความตอนหนึ่ง ว่า

"...ตั้งแต่เรียนจบชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น พอรู้แน่ว่าอย่างไรเสียก็คงไม่ได้เรียนแผนกวิทยาศาสตร์ ก็พยายามหัดเรียนภาษาบาลี อ่านเขียนอักษรขอม ซึ่งไทยเรานำมาใช้เขียนคัมภีร์พุทธศาสนา ทั้งที่เป็นภาษาบาลีและภาษาไทย (ขอมไทย) ในสมัยนั้นผู้ที่จะเรียนภาษาไทยให้กว้างขวางลึกซึ้งจะต้องเรียนทั้งภาษาบาลี สันสกฤต และเขมร เพื่อให้เข้าใจที่มาของศัพท์ที่นำมาใช้ในภาษาไทย และเข้าใจในแนวคิดที่มีในวรรณคดีไทย..."

ต่อมา ขณะที่ทรงเป็นนิสิตอักษรศาสตร์ชั้นปีที่สอง สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงศึกษาเพิ่มเติมภาษาเขมรกับศาสตราจารย์ ดร. อุไรศรี วรศะริน (ซึ่งเป็นลูกศิษย์ของศาสตราจารย์ยอร์ช เซเดส์ นักอ่านจารึกโบราณชาวฝรั่งเศสที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันดีทั่วโลก) ได้ถวายการสอนภาษาเขมรปัจจุบัน เพื่อเป็นพื้นฐานในการศึกษาภาษาเขมรโบราณ และภาษาสันสกฤตในจารึกเขมรโบราณ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี มีพระราชดำรัสกับผู้ช่วยศาสตราจารย์มยุรี วีระประเสริฐ ว่า

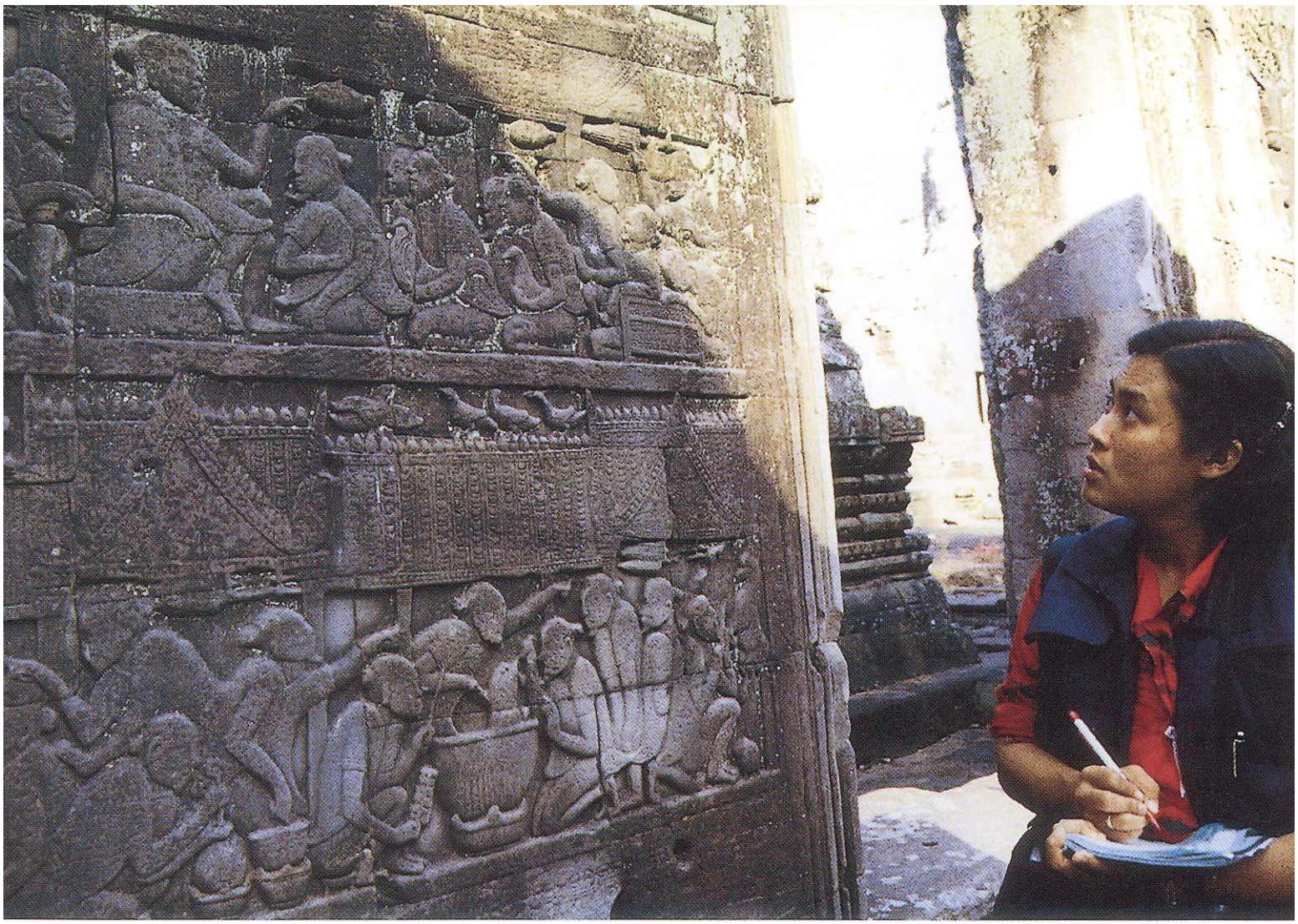
"...นอกจากที่อาจารย์อุไรศรีสอนแล้ว ในชั้นเรียนปกติที่คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ก็ทรงเรียนภาษาเขมรด้วย พระอาจารย์ผู้ถวายการสอน คือ ศาสตราจารย์ ดร. กาญจนา นาคสกุล ท่านสอนเขมรเบื้องต้น ภายหลังเมื่อเห็นว่าสนใจ ท่านก็มีเอกสารนอกเหนือจากการเรียนมาให้อ่านด้วย..."

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเล่าพระราชทานถึงการศึกษาภาษาเขมรของพระองค์ไว้ในคำนำหนังสือ **ภาษา - จารึก** ฉบับที่ ๖ เนื่องในวาระครบ ๕ รอบ และเกษียณอายุราชการของศาสตราจารย์ ดร. อุไรศรี วรศะริน ความตอนหนึ่ง ว่า

"...ใครว่าอักษรเขมรเหมือนภาษาไทย น่าจะเรียนง่ายๆ นั้น ผิดถนัด เราต้องจำทั้ง ***ตัวมูล*** *สำหรับเขียนบรรจง เขียนหัวข้อ และตัว* ***เจรียง*** *สำหรับเขียนข้อความธรรมดา ตัวที่ใช้เป็นตัวสะกดตัวตาม หรืออักษรควบกล้ำก็ไม่เหมือนกัน ทั้งๆ ตัวมูลเคยเรียนกับอาจารย์กำชัยและอาจารย์ภาวาส มาแล้วตั้งแต่อยู่ประมาณ ม.ศ.๒ ก็ยังลืมไปเสียง่ายๆ ตอนหลังต้องเรียนภาษาเขมรหลายสมัย ดูรูปร่างตัวอักษรและตัวสะกดในจารึก ทำให้รู้ว่าจารึกนั้นเขียนในสมัยใด อาจารย์อุไรศรีมีวิธีสอนที่ดี ทำให้นึกอยากใช้ภาษาเขมรในชีวิตประจำวัน พวกเราร้องเพลงเขมร เขียนจดหมายถึงกันเป็นภาษาเขมร..."*

ระหว่างที่ทรงศึกษาเพิ่มเติมภาษาเขมรกับศาสตราจารย์ ดร. อุไรศรี นั้น พระอัจฉริยภาพทางด้านภาษาเขมรในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ก็เป็นที่ประจักษ์ชัดแก่นักวิชาการด้านการอ่านจารึกโบราณและเขมรศึกษา ทั้งที่เป็นชาวไทยและชาวต่างประเทศ พระองค์ทรงศึกษาตัวอักษรเขมรและภาษาเขมรที่ใช้ในจารึกได้อย่างรวดเร็วและแม่นยำมาก ศาสตราจารย์ ดร. อุไรศรี จึงถวายสำเนาจารึกภาษาเขมรโบราณที่พบใหม่จากปราสาทพนมวัน จังหวัดนครราชสีมา ให้ทรงลองอ่านและทรงแปล แม้จะเป็นการทรงอ่านและทรงแปลจารึกเขมรโบราณเป็นครั้งแรก สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ก็ทรงวิเคราะห์ตัวอักษรและภาษาเขมรในจารึก พร้อมทั้งทรงอ่านและทรงแปลความในจารึกได้ดีและได้ความหมายถูกต้อง พระองค์ทรงพระราชนิพนธ์ผลงานชิ้นนี้เป็นบทความภาษาไทย ชื่อเรื่องว่า **จารึกปราสาทพนมวัน** และเป็นบทความภาษาฝรั่งเศส ชื่อเรื่องว่า Une nouvelle inscription de Prāsād Bnam Văn

บทความพระราชนิพนธ์ เรื่อง **จารึกปราสาทพนมวัน** นี้ มีประโยชน์อย่างยิ่งต่อการศึกษาประวัติศาสตร์และโบราณคดีในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยและราชอาณาจักรกัมพูชาในรัชสมัยของพระเจ้ายโศวรมันที่ ๑ (ราว พ.ศ. ๑๔๓๒ - ๑๔๔๓) นอกจากจารึกที่พบใหม่จากปราสาทพนมวันแล้ว สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ยังทรงอ่านและทรงแปลจารึกที่พบใหม่จากการบูรณะปราสาทพนมรุ้ง จังหวัดบุรีรัมย์ อีกหลายหลักด้วย



หลังจากทรงสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีจากคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ใน พ.ศ. ๒๕๑๙ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงศึกษาต่อในระดับปริญญาโท สาขาวิชาจารึกภาษาตะวันออก ที่ภาควิชาภาษาตะวันออก บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร ซึ่งได้ทรงศึกษารายวิชาภาษาเขมรและความรู้เรื่องเกี่ยวกับเขมรหลายวิชา ที่สำคัญ ได้แก่ วิชาจารึกและอักขรวิธีโบราณ วิชาจารึกภาษาเขมรสมัยก่อนพระนคร วิชาจารึกภาษาเขมรสมัยพระนคร วิชาจารึกภาษาเขมรสมัยหลังพระนคร วิชาระบบเสียงภาษาเขมร วิชาไวยากรณ์ และระบบหน่วยคำภาษาเขมร วิชาคำเขมรในภาษาไทย วิชาหลักภาษาและสนทนาภาษาเขมร วิชาวรรณกรรมเขมรปัจจุบัน รวมทั้งวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะและโบราณคดีเขมร

ศาสตราจารย์ ดร. อุไรศรี วรศะริน ผู้เป็นทั้งพระอาจารย์ผู้ถวายการสอนภาษาเขมรและพระอาจารย์ที่ปรึกษาขณะที่ทรงศึกษา ณ มหาวิทยาลัยศิลปากร กล่าวชื่นชมพระอัจฉริยภาพในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ไว้ในหนังสือข่าวสารบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร พ.ศ. ๒๕๓๔ ฉบับเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี เนื่องในโอกาสทรงเจริญพระชนมายุ ๓๖ พรรษา ว่า

"...ตั้งแต่วันแรกที่ถวายพระอักษรก็ประจักษ์แก่ใจว่า ทรงเป็นอัจฉริยะ ทรงพระอักษรได้เร็วมากกว่านักศึกษาธรรมดาๆ อีกหลายคน ทรงมีความรอบรู้จริงๆ สำหรับวิชาตะวันออกศึกษา ได้แก่ ภาษาบาลี ภาษาสันสกฤต จารึกภาษาตะวันออก โบราณคดี ประวัติศาสตร์ ฯลฯ นับได้ว่าทรงรอบรู้ในฐานะผู้เชี่ยวชาญพระองค์หนึ่ง..."

นอกจากนี้ ศาสตราจารย์ ดร. อุไรศรี กล่าวถึงการทรงศึกษาของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ณ มหาวิทยาลัยศิลปากร ว่า

"...ทรงเป็นนักศึกษาที่ปราดเปรื่อง ทรงทำคะแนนได้ดีเยี่ยมเกือบทุกวิชา ถ้าทรงสงสัยจะรับสั่งถามเสมอ ทรงตั้งคำถามแบบผู้มีความรู้ คำถามของพระองค์มีประโยชน์และถูกต้องเหมาะสมกับการศึกษาในระดับปริญญาโท ที่ผู้เรียนจะต้องมีความรู้ความคิดเกือบเท่าเทียมผู้สอน ทำให้มีการแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกันได้ ผู้เรียนจะต้องเป็นผู้ค้นคว้า ไม่ควรเป็นการเรียนแบบฟังคำบรรยายจากผู้สอนแต่อย่างเดียว พระองค์ทรงพระปรีชาสามารถมีพระดำริเป็นของพระองค์เอง และพระดำริของพระองค์ก็มีประโยชน์ต่อวิชาการนั้นๆ มากมายทีเดียว..."

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงใช้เวลาในการศึกษา ณ มหาวิทยาลัยศิลปากรเพียงสองปี ก็ทรงสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาโท สาขาจารึกภาษาตะวันออก พระปรีชาสามารถทางด้านภาษาเขมร เขมรศึกษา รวมทั้งการอ่านจารึกภาษาตะวันออก เป็นที่ประจักษ์ชัดแก่ทุกคน แต่พระองค์เองทรงถ่อมพระองค์เป็นอย่างยิ่ง มีรับสั่งกับพระสหายว่า ที่พระองค์ทรงสำเร็จการศึกษาครั้งนี้ นอกจากพระองค์และพระสหายคอยช่วยเหลือแล้ว ยังมี **เทปาจารย์** ช่วยด้วย (คำว่า **เทปาจารย์** มาจากคำว่า **เทป + อาจารย์** ที่ทรงประกอบขึ้นด้วยพระอารมณ์ขัน โดยใช้ภาษาอังกฤษสนธิกับภาษาสันสกฤต หมายถึง เทปบันทึกคำสอนของพระอาจารย์ ที่พระสหายช่วยกันทำขึ้น และส่งขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายเมื่อมีพระราชภารกิจที่ทำให้ต้องทรงขาดเรียน)

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง **จารึกที่พบที่ปราสาทพนมรุ้ง** ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาจารึกภาษาตะวันออก ภาควิชาภาษาตะวันออก บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร โดยมีพระราชประสงค์ที่จะทรงอ่านและทรงแปลจารึกภาษาเขมรและจารึกภาษาสันสกฤตที่พบที่ปราสาทพนมรุ้งทั้งหมด เพื่อทรงเสนอข้อมูลทางภาษาศาสตร์ สังคมวิทยา ประวัติศาสตร์ และศาสนาที่เกี่ยวข้องกับปราสาทพนมรุ้งในสมัยโบราณ วิทยานิพนธ์เรื่องนี้แสดงถึงพระอัจฉริยภาพในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทางด้านภาษาเขมร ภาษาสันสกฤต ความรู้เรื่องเขมร รวมทั้งความรอบรู้ในศาสตร์อื่นๆ ที่พระองค์ทรงใช้เพื่อช่วยในการอ่านและทรงแปลความจากจารึกได้อย่างดียิ่ง เพราะนอกจากทรงอ่านและแปลจารึกที่พบที่ปราสาทพนมรุ้งได้ความหมายถูกต้องแล้ว พระองค์ยังทรงเสนอความรู้ใหม่ที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการศึกษาทางด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี ศิลปวัฒนธรรมและสังคมวิทยาด้วย

ศาสตราจารย์ ดร. สัตยพรต ศาสตรี ผู้เชี่ยวชาญภาษาสันสกฤตจากมหาวิทยาลัยเดลฮี ประเทศอินเดีย และศาสตราจารย์โคลด ชาร์ค ผู้เชี่ยวชาญการอ่านจารึกเขมรโบราณจากมหาวิทยาลัยซอร์บอน ประเทศฝรั่งเศส ซึ่งเป็นกรรมการตรวจวิทยานิพนธ์นี้ ต่างกล่าวตรงกันว่า *"...เป็นเรื่องยากมาก แต่ก็ทรงแปลได้ถูกต้อง"* ศาสตราจารย์จอง บวสเซอลิเยร์ นักปราชญ์ผู้เชี่ยวชาญทางด้านโบราณคดีและประวัติศาสตร์ศิลปะเขมร ซึ่งอ่านวิทยานิพนธ์ฉบับที่ทรงเป็นภาษาฝรั่งเศส ได้ส่งจดหมายถวายคำวิจารณ์ผ่าน ศาสตราจารย์ ดร. อุไรศรี สรุปความได้ว่า *"...วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นงานที่ยากและดีมาก เขียนอย่างมีระเบียบและมีวิธีการวิจัยที่ดี โครงร่างชัดเจนและคล้องจอง การเขียนแต่ละบทเขียนได้ชัดเจนถูกต้องตามระเบียบวิธีการวิจัย..."*

ใน พ.ศ. ๒๕๒๒ หลังจากที่ทรงสำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยศิลปากรได้ไม่นาน สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ก็มีพระราชภารกิจสำคัญ คือ การสงเคราะห์ชาวเขมรที่อพยพหนีภัยสงครามเข้ามาในประเทศไทย ทำให้ได้ทรงใช้ภาษาเขมรและความรู้เรื่องเขมรที่ทรงศึกษามาให้เกิดประโยชน์อย่างแท้จริง ดังที่ทรงเล่าพระราชทานไว้ในคำนำหนังสือ **เขมรสามยก** ความตอนหนึ่ง ว่า

"...เมื่อเรียนจบมาพอดีได้ทำงานสภากาชาดไทยเรื่องเขมรอพยพ และได้ใช้ภาษาเขมรและความรู้เรื่องเขมรที่เรียนมาให้มีประโยชน์..."

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ในฐานะที่ทรงดำรงตำแหน่งอุปนายิกาผู้อำนวยการสภากาชาดไทย ทรงยึดมั่นอุดมการณ์ของกาชาดที่ต้องช่วยเหลือผู้ประสบเคราะห์กรรม โดยไม่เลือกชาติ ศาสนา หรือแนวคิดทางการเมือง ทรงเอาพระทัยใส่ต่อสุขภาพของชาวกัมพูชา โดยเฉพาะเด็กกำพร้า จึงได้เสด็จฯ ไปทรงเยี่ยมเด็กกำพร้าเขมรอพยพ ณ สถานพักฟื้นสวางคนิวาส เมื่อวันที่ ๑๙ สิงหาคม ๒๕๒๒ ต่อมาในวันที่ ๓๑ ตุลาคม ๒๕๒๒ ได้เสด็จฯ เยี่ยมและพระราชทานสิ่งของแก่ราษฎรตามแนวชายแดนตำบลบ้านแก้ง รวมทั้งได้เสด็จฯ ไปทรงเยี่ยมผู้ลี้ภัยชาวเขมร ณ ศูนย์อพยพบ้านแก้ง อำเภอสระแก้ว จังหวัดปราจีนบุรี (ปัจจุบันอำเภอสระแก้วเป็นจังหวัดสระแก้ว)

ต่อมาใน พ.ศ. ๒๕๓๕ และ ๒๕๓๖ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จฯ เยือนราชอาณาจักรกัมพูชา ๓ ครั้ง หลังจากนั้นจึงทรงพระราชนิพนธ์ เรื่อง **เขมรสามยก** ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับโบราณสถาน โบราณวัตถุ จารึกโบราณ รวมทั้งสถานที่สำคัญๆ ที่ได้เสด็จฯ ทอดพระเนตร อันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อผู้สนใจศึกษาเกี่ยวกับราชอาณาจักรกัมพูชาทั้งในอดีตและปัจจุบัน พระราชนิพนธ์เรื่องนี้ แสดงถึงพระปรีชาสามารถทางด้านเขมรศึกษาในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ได้เป็นอย่างดียิ่ง







ภาษาจีน

"...เรียนภาษาจีนซิ เรียนให้ได้นะ..." จากพระราชกระแสในสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๓ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี จึงทรงตัดสินพระทัยศึกษาภาษาจีนแทนภาษาเยอรมัน

พระอาจารย์ภาษาจีนคนแรก คือ ศาสตราจารย์จังเยี่ยนชิว แห่งมหาวิทยาลัยปักกิ่ง ท่านเชี่ยวชาญทั้งภาษาจีนและภาษาอังกฤษ อาจารย์จังเยี่ยนชิวเน้นการฝึกฝนการออกเสียงก่อนสอนให้รู้จักตัวอักษรจีน ดังนั้นเมื่อสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงศึกษาภาษาจีนได้เกือบหนึ่งปี จึงได้เสด็จฯ เยือนสาธารณรัฐประชาชนจีนเป็นครั้งแรกในเดือนพฤษภาคม ๒๕๒๔ ทรงรู้ภาษาจีนพอสมควร เมื่อเสด็จฯ กลับมา ทรงศึกษาภาษาจีนกับพระอาจารย์คนใหม่ คือ จี้หนานเชิง ผู้ซึ่งถวายพระอักษรภาษาจีนโดยให้ทรงแปลบทกวีนิพนธ์จีนและถวายความรู้ เรื่อง จิตรกรรมจีน นับจาก พ.ศ. ๒๕๒๓ - ๒๕๔๗ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี มีพระอาจารย์สอนภาษาจีน รวม ๑๑ คน พระอาจารย์คนที่สาม คือ อาจารย์ฟู่อูอี้ ได้ถวายการสอนอ่านทำนองเสนาะบทกวีจีน

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงพระราชปรารภ ว่า *"ภาษาจีนนี่ยาก"* เพราะทรงศึกษาเมื่อพระชนมายุ ๒๖ พรรษาแล้ว และมีพระราชภารกิจมาก ทำให้ทรงศึกษาไม่ต่อเนื่อง และยังทรงเรียนบ้างหยุดบ้าง ทรงศึกษาภาษาจีนเพียงสัปดาห์ละหนึ่งวัน คือ วันเสาร์ (เวลา ๐๙.๐๐ - ๑๒.๐๐ น.) เมื่อทรงศึกษาได้ไม่ต่อเนื่อง พระอาจารย์คนที่ห้า คือ หวังเยี่ย คิดวิธีเรียนทางไกล โดยถวายบทเรียนที่จะสอน เขียนคำศัพท์ การอ่านออกเสียง พร้อมทำคำอธิบายประกอบ แล้วให้ทรงทำการบ้านส่งให้พระอาจารย์ตรวจ



ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๒๕ - ๒๕๓๒ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเรียนและโปรดกวีนิพนธ์จีนมาก ทรงเล่าพระราชทานถึงวิธีเรียนบทกวีไว้ในคำนำของหนังสือบทพระราชนิพนธ์แปล เรื่อง **หยกใสร่ายคำ** ว่า *"ทรงศึกษาสัปดาห์ละบทหรือ ๒ บท พระอาจารย์จะเล่าประวัติกวี เหตุการณ์สมัยนั้น อธิบายสาระของบทกวี คำยาก ให้ทรงหัดอ่านและทรงแปล"* ด้วยพระวิริยะและพระปรีชาสามารถ พระราชนิพนธ์แปลบทกวีจีน **หยกใสร่ายคำ** จึงพิมพ์เผยแพร่ในเดือนกรกฎาคม ๒๕๔๑ หลังจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงพิจารณาตรวจชำระบทกวีจีน ๓๔ บทที่ทรงแปลไว้ พระราชนิพนธ์แปลบทกวีจีน **หยกใสร่ายคำ** นี้ สะท้อนพระปรีชาสามารถในด้านภาษาจีนและการทรงเป็นกวี ทรงสัมผัส รับรู้ และทรงเข้าถึงสารที่กวีสื่อไว้ด้วยอารมณ์ ความรู้สึก ความคิดเห็นและภูมิปัญญาในบทกวี แล้วทรงถ่ายทอดด้วยภาษาไทยที่เรียบง่าย กระชับ กะทัดรัด สละสลวย ทรงนำเสนอภาพได้อย่างแจ่มชัดกลมกลืน ทรงพรรณนาอารมณ์ได้ดี มีการสื่อความเปรียบไว้ด้วย

เมื่อทรงพักการศึกษาร้อยกรองและการแปลบทกวีจีน สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงศึกษาภาษาจีนเป็นร้อยแก้ว และทรงแปลนวนิยายจีน ๒ เรื่อง เรื่องแรก **ผีเสื้อ** ซึ่งทรงแปลจาก**หูเตี๋ย** ของหวังเหมิง อดีตรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงวัฒนธรรม ซึ่งสะท้อนการเปลี่ยนแปลงของสังคมจีน ช่วง พ.ศ. ๒๔๙๒ - ๒๕๒๒ นวนิยายเรื่อง**หูเตี๋ย** นี้ พระอาจารย์หวังเยี่ยสอนให้ทรงอ่านและทรงแปล พระอาจารย์คนต่อมาคืออาจารย์กู้หยาจ่ง ซึ่งมีความรู้ภาษาไทย ได้ตรวจสอบฉบับแปลภาษาไทยให้ เรื่องที่สอง คือ **เมฆเหิน น้ำไหล** ทรงแปลจากเรื่อง **สิงอวิ๋นหลิวสุ่ย** ของฟังฟัง นักเขียนสตรีรุ่นใหม่ในกลุ่มแนวหน้า ซึ่งสะท้อนภาพสังคมจีนที่เปลี่ยนแปลงไปในทางวัตถุมากขึ้นหลังยุคการเปิดประเทศจีนและใช้นโยบายสี่ทันสมัย

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี รับสั่งกับผู้ใกล้ชิดว่า จะศึกษาประวัติศาสตร์หรือค้นคว้าเรื่องของประเทศใดก็ตาม ควรจะรู้ภาษาของชาตินั้นด้วย ดังนั้น เมื่อทรงรู้ภาษาจีน จึงเสด็จฯ เยือนสาธารณรัฐประชาชนจีนหลายครั้ง เพราะแต่ละครั้งที่

เสด็จฯ ไป ก็ทรงได้รับความรู้เพิ่มเติม จึงมีพระราชประสงค์ที่จะเสด็จฯ ไปในที่ที่ไม่เคยไป เพราะสาธารณรัฐประชาชนจีนกว้างใหญ่ไพศาล แต่ละสถานที่แตกต่างกันทั้งภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม

ด้วยพระปรีชาสามารถด้านภาษาจีน ความสนพระทัยในจีนคดีศึกษา พระราชนิพนธ์ต่างๆ เกี่ยวกับจีน พระราชนิพนธ์ที่แปลเป็นภาษาจีน และความเป็นนักวิชาการใฝ่ศึกษาค้นคว้า กระทรวงศึกษาธิการจีน จึงได้ทูลเกล้าฯ **ถวายรางวัลมิตรภาพภาษาและวัฒนธรรมจีน** (The Chinese Language and Cultural Friendship Award) เมื่อวันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๔๓ แด่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี เป็นพระองค์แรก ขณะเดียวกันชาวจีนเรียกขานพระองค์ ว่า **ซือหลินทงกงจู่**

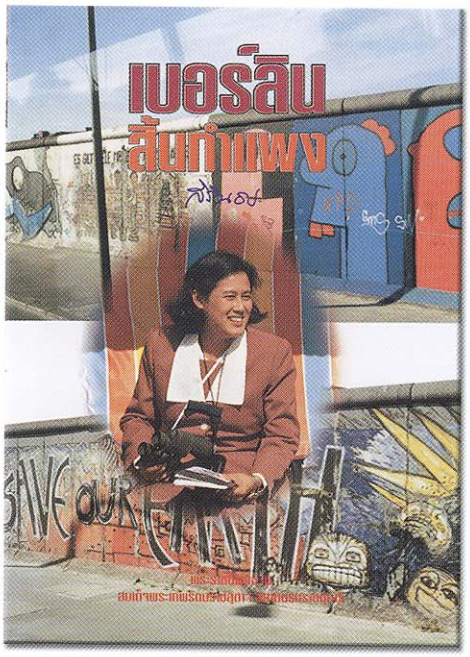
ซือ	=	บทกวี
หลิน	=	หยกสวยงาม
ทง	=	ปราดเปรื่อง
กงจู่	=	เจ้าหญิง

ระหว่างวันที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ - ๑๕ มีนาคม ๒๕๔๔ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จฯ ไปทรงเป็นนักศึกษาที่มหาวิทยาลัยปักกิ่ง ทรงเล่าพระราชทานไว้ในหนังสือพระราชนิพนธ์ **เมื่อข้าพเจ้าเป็นนักเรียนนอก** ว่า

"...ข้าพเจ้าเรียนภาษาจีนมา ๒๐ ปีแล้ว แต่ความรู้ยังไม่ก้าวหน้าเท่าที่ควร ทั้งๆ ที่สถานทูตจีนจัดครูมาสอนเป็นประจำ จึงเกิดความคิดว่าถ้าข้าพเจ้าได้มาอยู่ในแวดวงคนจีนเรียนภาษาจีนอย่างเดียว ไม่ต้องทำงานอื่นสักพักน่าจะดีขึ้น..."

กระทรวงศึกษาธิการจีน รับภาระค่าใช้จ่าย ที่พัก ค่าเล่าเรียนและอาหารการกิน ในมหาวิทยาลัยปักกิ่ง มหาวิทยาลัยจัดตารางสอนตามพระราชประสงค์ กล่าวคือ สอนภาษาจีนในเรื่องการอ่าน การเขียน การพูด การรำมวยจีนไทเก็ก การเขียนภาพจีน การเขียนตัวหนังสือ การสีซอเอ้อร์หู การเขียนพู่กันจีน ซึ่งทำให้ทรงรู้จักรัตนะทั้ง ๔ ในห้องหนังสือ อันประกอบด้วย พู่กัน แท่นฝนหมึก แท่นหมึกและกระดาษ

ในเดือนสิงหาคม ๒๕๔๔ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ได้เสด็จฯ เยือนสาธารณรัฐประชาชนจีน (ทิเบต ชิงไห่ หนิงเซี่ย) ในการนี้มูลนิธิวรรณกรรมแห่งชาติจีนและสมาคมนักเขียนแห่งประเทศจีนได้ทูลเกล้าฯ ถวาย **รางวัลวรรณกรรมเพื่อความเข้าใจและมิตรภาพระหว่างประเทศ** ณ มหาศาลาประชาชนจีน กรุงปักกิ่ง ในวันที่ ๒๔ สิงหาคม ๒๕๔๔ มูลนิธิวรรณกรรมแห่งชาติจีน จัดตั้งรางวัลดังกล่าว เพื่อมอบให้บุคคลที่มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการแลกเปลี่ยนทางด้านวัฒนธรรมระหว่างจีนกับต่างประเทศ เผยแพร่วัฒนธรรมของประชาชาติจีน ส่งเสริมความเข้าใจอันดีของประชาคมโลกที่มีต่อจีน และกระชับความร่วมมือและมิตรภาพระหว่างประเทศ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเป็นมิตรชาวจีนคนที่สามที่ทรงได้รับการทูลเกล้าฯ ถวายรางวัลวรรณกรรมเพื่อความเข้าใจและมิตรภาพระหว่างประเทศ



ภาษาเยอรมัน

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงสนพระทัยภาษาเยอรมันมาตั้งแต่ยังทรงเป็นนักศึกษาเนื่องจากในระยะเริ่มแรกมีพระราชดำริจะเสด็จฯ ไปทรงศึกษาต่อทางสายวิชาการเกษตรหรือภูมิศาสตร์การเกษตร ที่สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี หลังจากทรงสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยแล้ว เพราะมีผู้ถวายคำแนะนำว่าหลักสูตรวิชาดังกล่าว ที่มหาวิทยาลัยในสหพันธ์สาธาณรัฐเยอรมนีมีชื่อเสียง พระองค์จึงทรงเริ่มศึกษาภาษาเยอรมันกับครูเยอรมันที่ทางสถาบันเกอเธ่จัดถวายแต่ทรงศึกษาอยู่เพียงระยะสั้นๆ เนื่องจากครูผู้สอนเดินทางกลับประเทศ ประกอบกับมีการเปลี่ยนแปลงแผนการศึกษาว่าจะทรงศึกษาต่อในประเทศไทย จึงทรงหยุดเรียนภาษาเยอรมัน

ต่อมา เมื่อทรงศึกษาต่อทางสายวิชาภาษาตะวันออก สาขาภาษาบาลีและสันสกฤต ทำให้ทรงทราบว่า ในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี มีการศึกษาวิจัยทางด้านภาษาและวรรณคดีสันสกฤตอย่างกว้างขวาง นักวิชาการสายภาษาตะวันออกที่มีชื่อเสียงส่วนใหญ่เป็นชาวเยอรมัน จึงทำให้พระองค์สนพระทัยภาษานี้อย่างจริงจัง เพื่อจะได้ทรงอ่านหนังสือภาษาเยอรมันเกี่ยวกับภาษาสันสกฤตได้ ประกอบกับพระองค์เองก็ทรงมีพระสหายและอาจารย์ชาวเยอรมันหลายคนที่ทรงติดต่อด้วยเป็นประจำ และทรงมีหนังสือภาษาเยอรมันที่มีผู้ส่งมาถวายเป็นจำนวนมาก ด้วยเหตุนี้ พระองค์จึงทรงเริ่มตั้งต้นเรียนภาษาเยอรมันอีกครั้ง เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๐ โดยมี ศาสตราจารย์ ดร. อำภา โอตระกูล จากภาควิชาภาษาตะวันตก คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มาเป็นพระอาจารย์ถวายพระอักษรภาษาเยอรมันเป็นประจำสัปดาห์ละ ๒ ชั่วโมงตั้งแต่นั้นมา พระราชประสงค์หลักในการเรียนในระยะแรก คือ ทรงต้องการทราบลักษณะภาษาเพื่อการเปรียบเทียบและเพื่อการอ่าน จึงทรงเน้นฝึกฝนการอ่าน แต่เมื่อได้ทรงอ่านมากขึ้น ความสนพระทัยของพระองค์ก็ขยายจากเรื่องของภาษาไปสู่เรื่องประวัติศาสตร์ วรรณคดี ศิลปะและวัฒนธรรมของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ซึ่งทรงเห็นว่าเป็นสิ่งที่น่าสนใจ ทำให้ทรงมีความรู้รอบ ทรงเล็งเห็นความเหมือนและความแตกต่างของโลกตะวันตกและตะวันออกในทางศิลปวัฒนธรรมชัดกว้าง รวมทั้งทรงสามารถเปรียบเทียบได้ เช่น ทรงเปรียบเทียบกวีนิพนธ์เยอรมันกับกวีนิพนธ์จีนที่ทรงศึกษาอยู่ได้อย่างน่าสนใจ



สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี มีพระปรีชาสามารถในด้านภาษา และทรงขยันหมั่นเพียรยิ่ง แม้ว่าจะไม่ทรงมีเวลาเช่นบุคคลทั่วไปเพราะมีพระราชภารกิจบางครั้งต้องเสด็จฯ ไปต่างประเทศ บางครั้งพระอาจารย์ก็ลาไปต่างประเทศ ทำให้ต้องงดเรียนบ่อยๆ หากนับชั่วโมงเรียนจริงๆ แล้วมีไม่มากนัก แต่พระองค์ก็ทรงมีความรู้ทางภาษาเยอรมันเป็นอย่างดี ทรงรู้จักวรรณคดีเยอรมันอย่างสมบูรณ์ตั้งแต่ต้นจนปัจจุบัน ทรงเข้าพระทัยเรื่องประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจและสังคมเยอรมันอย่างดี ทรงสนพระทัยอ่านบทความใหม่ๆ เกี่ยวกับเรื่องเหล่านี้ในชั่วโมงเรียน การเสด็จประพาสสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีในระยะหลัง ทำให้ทรงมีความรู้เรื่องภูมิประเทศและความเป็นอยู่ของชาวเยอรมันมากขึ้น และได้ทรงฝึกภาษาเยอรมันในสถานการณ์จริงมากขึ้น จนทรงสามารถสนทนาโต้ตอบกับชาวเยอรมันได้บ่อยครั้ง พระองค์ได้พระราชทานสัมภาษณ์เป็นภาษาเยอรมัน ซึ่งสร้างความปีติยินดีแก่สื่อมวลชนเยอรมันโดยทั่วไป นับว่าพระองค์ได้ทรงทำหน้าที่ทูตสันถวไมตรีระหว่างประเทศไทยและสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีเป็นอย่างดี



ดนตรี

"...สมัยปัจจุบันนี้ ดนตรียังมีประโยชน์มากกว่าในอดีต การหัดเล่นดนตรีถึงแม้จะไม่ได้เล่นดนตรีเก่งเป็นอาชีพ แต่เสียงดนตรีจะช่วยกล่อมจิตใจให้สงบรื่นรมย์ ฝึกสมองทำให้มีสมาธิดีขึ้น การได้เล่นดนตรีรวมเป็นหมู่ เป็นการส่งเสริมความสามัคคี ได้พบปะสังสรรค์กัน ได้สร้างความสัมพันธ์ในฐานะนักดนตรีด้วยกัน ในฐานะเพื่อน ฐานะครูกับศิษย์ บางทีก็เหมือนกับคนในครอบครัวเดียวกันเสียด้วยซ้ำ ดนตรีเป็นสื่อที่แสดงออกซึ่งความรู้ ความคิด อารมณ์ ประสบการณ์ชีวิต ทั้งความทุกข์ ความสุข ดนตรีทำให้คนมีงานทำ เป็นได้ทั้งอาชีพ คืองานหลัก งานรอง และงานอดิเรก ดนตรีสามารถนำไปใช้ในการเจริญสัมพันธไมตรีระหว่างประเทศ..."

จากบทความพระราชนิพนธ์ เรื่อง **เด็กและดนตรีไทย** ในหนังสือ **มณีพลอยร้อยแสง** หน้า ๒๘๕.



ดนตรีไทย

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงพระราชนิพนธ์บทความเรื่อง **เหตุใดข้าพเจ้าจึงชอบดนตรีไทย** ความตอนหนึ่งว่า *"...ดนตรีไทยดูเหมือนจะพัวพันกับชีวิตประจำวันของข้าพเจ้าตั้งแต่เกิดมา พอเกิดมาก็ประโคม เวลาสมโภชเขาก็จะประโคมอะไรกันอีก..."*

ก่อนที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี จะทรงสนพระทัยดนตรีไทยนั้น เป็นเวลาที่เพลงประเภทลูกทุ่งกำลังเฟื่องฟู ทรงฟังอย่างชื่นชอบ เพราะเป็นเพลงที่แสดงถึงชีวิตและอารมณ์ของคนไทยได้ดี การที่ทรงติดตามฟังและร้องเพลงลูกทุ่งจึงกลายเป็นแนวทางให้พระองค์ทรงดนตรีไทยในระยะต่อมา แม้ไม่ทรงรู้จักเครื่องดนตรีไทย แต่ทรงรู้จักทำนองเพลงไทยหลายเพลง โดยเฉพาะเพลงที่ทรงร้องในชั่วโมงภาษาไทยของอาจารย์กำชัย ทองหล่อ ซึ่งสอนให้นักเรียนจิตรลดาอ่านหนังสือบทกลอนเข้าทำนองต่างๆ ตั้งแต่หัดสวดกาพย์พระไชยสุริยาไปจนร้องเพลงไทยง่ายๆ นักเรียนคนใดอ่านทำนองเสนาะ ขับเสภา ร้องหุ่นกระบอก และเพลงต่างๆ ได้เหมาะสมถูกต้อง จะได้คะแนนเพิ่ม ขณะเดียวกันนักเรียนได้ความรู้ด้านดนตรีไทย ก่อให้เกิดความภูมิใจในวัฒนธรรมไทย



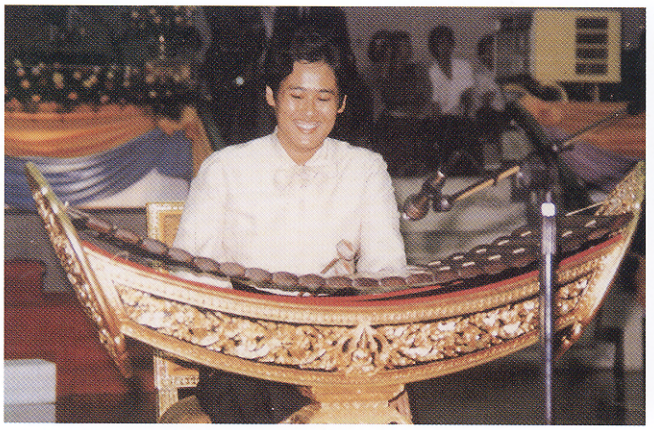


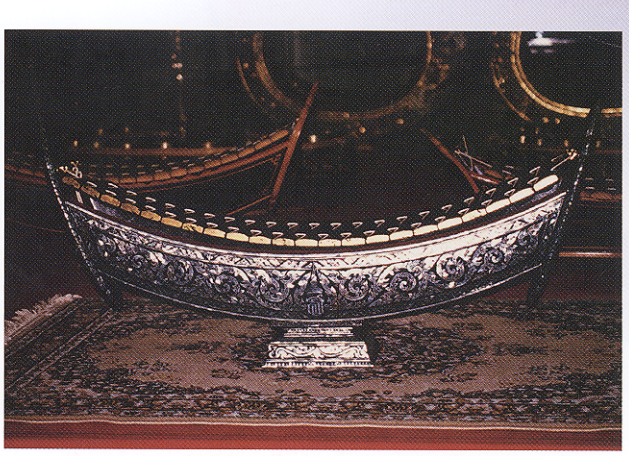
สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี เริ่มทรงดนตรีไทยขณะทรงศึกษาอยู่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โดยทรงซอด้วงเพลงฉิ่ง ๓ ชั้น เพลงจระเข้หางยาว ตวงพระธาตุ นกขมิ้น เป็นต้น ต่อมาทรงเรียนพิเศษและทรงเรียนร้องเพลงกับคุณหญิงไพฑูรย์ กิตติวรรณ โปรดคุณหญิงไพฑูรย์มาก เพราะเป็นครูดนตรีไทยคนเดียวที่เล่นได้ทั้งวง

"...ดนตรีไทยนี้เล่นแล้วติดจริงๆ สบโอกาสเมื่อไรก็ต้องไปฟัง แต่ก่อนอธิบายได้ว่าชอบเพราะชาตินิยม หลังๆ นี้ ชอบเพราะฟังแล้วสนุก ตื่นเต้น มีทุกรส..."

เมื่อสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเข้าศึกษาต่อที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ทรงเข้าร่วมชมรมดนตรีไทย ทรงซอด้วงตามเดิม และทรงหัดเล่นเครื่องดนตรีชนิดอื่นๆ ด้วย นอกจากนั้น ทรงเรียนร้องเพลงไทยกับอาจารย์เจริญใจ สุนทรวาทิน เมื่อชมรมดนตรีไทยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยจัดพิธีไหว้ครูที่หอประชุมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ได้พระราชทานพุ่มดอกไม้เพื่อแสดงความเคารพครูดนตรีไทยของชมรมฯ ทุกท่าน หลังจากสำเร็จการศึกษาจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พระองค์ทรงดนตรีไทยได้ทั้งซอด้วง ซออู้ จะเข้ และขลุ่ย

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี โปรดระนาดมาตั้งแต่ทรงพระเยาว์ แต่ทรงตัดสินพระทัยเรียนระนาดเอกกับครูสิริชัยชาญ ฟักจำรูญ อย่างจริงจังที่วังคลองเตย ครั้งเสด็จฯ ไปบ้านปลายเนิน ซึ่งเป็นวังของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ที่คลองเตย เมื่อเดือนกรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๒๘ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเริ่มเรียนอย่างถูกแบบแผน ตั้งแต่การจับไม้ระนาด การตีระนาดแบบต่างๆ และท่าประทับขณะทรงระนาด ทรงปรารภว่า ตีระนาดนี้เมื่อยพระองค์ ทรงเรียนตีระนาดตามแบบอย่างโบราณ เริ่มด้วยเพลงต้น เพลงฉิ่งสามชั้น แล้วจึงทรงต่อเพลงจระเข้หางยาว เพลงตวงพระธาตุและเพลงอื่นๆ ทรงทำการบ้านด้วยการไล่ระนาดทุกเช้าในห้องพระบรรทม ทรงซุ่มหัดเงียบๆ จนถึง พ.ศ. ๒๕๒๙ จึงทรงบรรเลงระนาดเอกในงานดนตรีไทยอุดมศึกษาที่มหาวิทยาลัยเชียงใหม่





สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ได้เสด็จฯ ร่วมงานดนตรีไทยอุดมศึกษาเป็นครั้งแรก ในการจัดงานครั้งที่ ๑๒ เมื่อ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๒๒ ณ เวทีลีลาศ สวนอัมพร โดยมีจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเป็นเจ้าภาพงานดนตรีไทยอุดมศึกษา และทรงร่วมงานตลอดมา ในงานดนตรีไทยอุดมศึกษา ครั้งที่ ๑๗ (กุมภาพันธ์ ๒๕๒๙) ซึ่งมหาวิทยาลัยเชียงใหม่เป็นเจ้าภาพ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ได้ทรงพระราชนิพนธ์คำร้องเพลงชื่นชุมนุม กลุ่มดนตรีที่อาจารย์มนตรี ตราโมท เป็นผู้ประพันธ์ทำนองเพื่อพระราชทานให้เป็นเพลงประจำและเป็นเพลงสัญลักษณ์งานดนตรีไทยอุดมศึกษา

ในวันเปิดงานดนตรีไทยครั้งนี้ เมื่อวันที่ ๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๙ ได้ทรงระนาดเอกนำวงดนตรีทุกสถาบันบรรเลงเพลงชื่นชุมนุม กลุ่มดนตรี โดยใช้นิสิต นักศึกษา จำนวนมากขับร้องหมู่ ออกอากาศเป็นรายการสดทางสถานีวิทยุกระจายเสียง จากภาควิชาสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ต่อมาได้ใช้เพลงนี้บรรเลงเป็นเพลงเปิดรายการในงานดนตรีไทยอุดมศึกษาทุกปีมาจนถึงทุกวันนี้

(เพลงชื่นชุมนุม)

มาร่วมเล่นดนตรีที่ไพเราะ *ให้เสนาะทำนองก้องประสาน*
น้อมประณตบูชาปวงอาจารย์ *ช่วยบันดาลดลสุขสวัสดี*
จะบรรเลงเพลงใดอย่าให้พลาด *ปฏิภาณชาญฉลาดสมศักดิ์ศรี*
ทั้งปี่พาทย์เครื่องสายมโหรี *ขอให้มีคนนิยมชื่นชมฟัง*

(เพลงกลุ่มดนตรี)

ดนตรีไทยมีคุณอดุลย์ค่า *เสริมสติปัญญาวิชาขลัง*
ยามเหนื่อยอ่อนพลันหายได้กำลัง *คลายทุกข์ทั้งยังสุขสนุกใจ*
ขอเชิญท่านพร้อมกันในวันนี้ *จะมาจากแหล่งที่ตำบลไหน*
จงร่วมกันบรรเลงเพลงของไทย *เกิดโชคชัยชูช่วยด้วยไมตรี*





งานดนตรีไทยอุดมศึกษา เริ่มจัดครั้งแรกที่มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เมื่อวันที่ ๑๐ กันยายน พ.ศ. ๒๕๐๙ และจัดต่อมาจนถึงปัจจุบัน ส่วนงานดนตรีไทยมัธยมศึกษาจัดครั้งแรกที่โรงเรียนวัดบวรนิเวศ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๘ โดยยึดหลักการที่จะส่งเสริมเยาวชนซึ่งเป็นนักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษาให้มีความรู้ด้านดนตรี เล่นดนตรีเป็น และมีความซาบซึ้งในรสไพเราะของดนตรีไทย

การแสดงดนตรีไทยมัธยมศึกษาครั้งที่ ๑๐ ที่หอประชุมมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มีโรงเรียนวัดมกุฏกษัตริย์เป็นเจ้าภาพ การจัดงานครั้งนี้ผู้แทนโรงเรียนทั้ง ๑๐๘ โรง ลงมติให้จัดงานมหกรรมมหาดุริยางค์ไทย โดยบรรเลงดนตรีไทยด้วยเครื่องมือทุกประเภท ทั้ง ดีด สี ตี เป่า และเครื่องกำกับจังหวะอย่างละหลายๆ ชิ้นพร้อมกัน

สำหรับงานดนตรีไทยประถมศึกษา จัดครั้งแรกเมื่อวันที่ ๓ พฤศจิกายน ๒๕๒๘ ณ หอประชุมมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เพื่อส่งเสริมความสามารถของนักเรียนในการเล่นดนตรีไทย และปลูกฝังเจตคติด้านดนตรีไทยให้แก่เด็กและเยาวชนไทย

เมื่อสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จฯ ไปเป็นประธานงานดนตรีไทยอุดมศึกษาเป็นประจำ จึงเป็นพระราชกิจที่ต้องเสด็จฯ ไปงานมหกรรมมหาดุริยางค์ไทยและงานดนตรีไทยประถมศึกษา เพื่อทรงดนตรีร่วมกับนักเรียนเหล่านั้น ต่อมาทรงพระราชนิพนธ์บทความเรื่อง **เด็กและดนตรีไทย** ลงพิมพ์ในหนังสือที่ระลึกงานดนตรีไทยอุดมศึกษา ซึ่งมหาวิทยาลัยขอนแก่นเป็นเจ้าภาพ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๐ ในบทพระราชนิพนธ์นี้ พระองค์พระราชทานข้อสังเกตเกี่ยวกับการเรียนการสอนดนตรีไทย และทรงเสนอแนะวิธีการเรียนการสอนดนตรีไทยในแง่มุมต่างๆ ถึง ๑๐ ประการ และทรงแสดงทัศนะเรื่องการสอนดนตรีชั้นประถมศึกษาตอนต้นไว้ ในบทความ **เหตุใดข้าพเจ้าจึงชอบดนตรีไทย** ความตอนหนึ่ง ว่า



"...การสอนดนตรีชั้นประถมต้นที่บางโรงเรียนเอาเพลงจากหลักสูตรชั้นอนุบาลมาสอนนั้น เป็นการดูถูกภูมิปัญญาของเด็กมากทีเดียว และอีกอย่างหนึ่งเพลงอนุบาลมักจะดัดแปลงจากเพลงฝรั่ง มิได้มีประโยชน์ในการช่วยสอนความรักชาติแก่เด็ก มิได้เป็นความรู้ติดตัวแก่เด็กเลย เพลงไทยที่เป็นหลักสูตรของเดิมจะดีกว่า เพราะนอกจากจะส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ในการแต่งโคลง กลอน ยังช่วยให้เด็กรู้จักวรรณคดีที่ตัดตอนมาเป็นเนื้อเพลงโดยไม่ต้องลำบากท่องลำบากจำ ได้ข้อคิดในการดำเนินชีวิตจากสุภาษิตและคติในเนื้อเพลงด้วย..."

นอกจากนั้น ในฐานะที่ทรงเป็น **ทูลกระหม่อมอาจารย์** สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ได้ทรงดนตรีไทยร่วมกับนักเรียนนายร้อย ชมรมดนตรีไทย โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า แพร่ภาพออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์กองทัพบกช่อง ๕ ทุกวันที่ ๒๓ ตุลาคม พร้อมทั้งทรงพระราชนิพนธ์บทเพลงเพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระผู้พระราชทานกำเนิดโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า เนื่องในวันปิยมหาราช

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเปี่ยมด้วยพระปรีชาในสาขาดุริยางคศิลป์ไทย ทั้งวิชาการและการปฏิบัติ ทรงส่งเสริมสนับสนุนให้เยาวชนไทยสนใจศิลปะแขนงนี้อย่างกว้างขวาง ทรงร่วมบรรเลงดนตรีไทยต่อสาธารณชน และเผยแพร่ออกอากาศไปทั่วประเทศเป็นเนืองนิตย์ พระกรุณาธิคุณเป็นอเนกประการต่อการศึกษาค้นคว้าวิจัยทางดนตรีไทย ทรงจัดตั้งพิพิธภัณฑ์เครื่องดนตรีไทยไว้เป็นแหล่งข้อมูล และทรงเกื้อหนุนอุปถัมภ์ศิลปินทางดนตรีไทยหลายสำนัก จนกล่าวได้ว่า สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเป็นศูนย์รวมความสมัครสมานสามัคคี ก่อให้เกิดขวัญและกำลังใจที่จะช่วยธำรงรักษาสืบทอดศิลปะทางดนตรีไทยไว้ให้อนุชนรุ่นหลัง ทรงเป็นผู้นำและทรงเป็นตัวอย่างที่ดีแก่นักเรียน นิสิต นักศึกษา นักเรียนนายร้อย และคนไทยทั่วประเทศในการอนุรักษ์สืบทอด และเผยแพร่ความรู้ด้านศิลปะดนตรีไทยมาโดยตลอด เป็นเหตุให้วงการดนตรีไทยกลับฟื้นขึ้นอย่างเห็นได้ชัด





ดนตรีสากล

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเล่าเรื่องการศึกษาดนตรีสากลไว้ ความตอนหนึ่ง ว่า

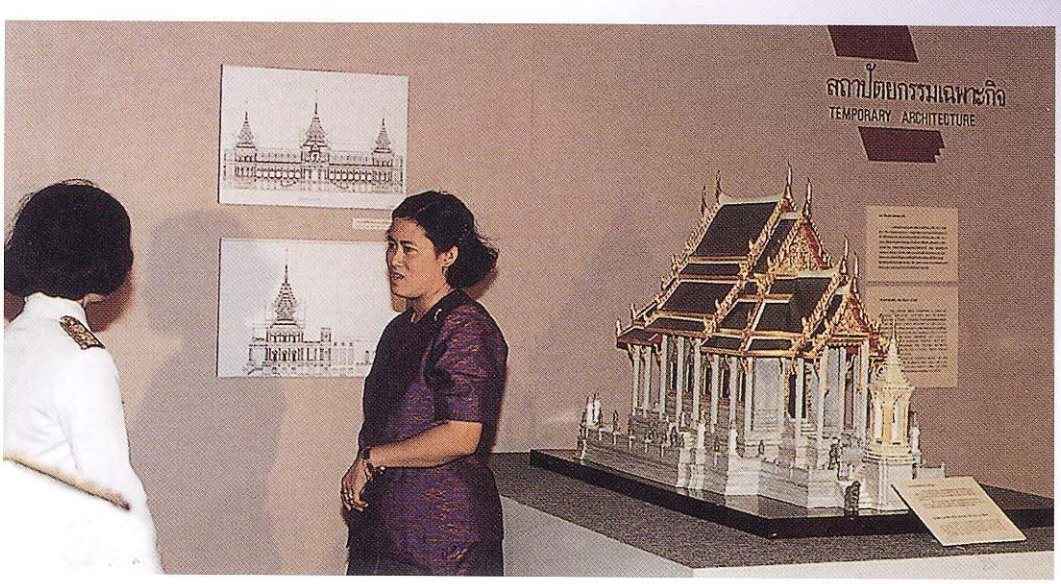
"...ข้าพเจ้าเกิดมาในแวดวงนักดนตรี พูดง่ายๆ ว่า พ่อเป็นนักดนตรี แม่ก็เป็นนักดนตรี มีญาติพี่น้องก็เป็นนักดนตรีหลายคน..."

พระอาจารย์คนแรกที่ถวายการสอนดนตรีสากลแด่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี คือ มิสบราวน์ ซึ่งเป็นชาวอเมริกัน พระอาจารย์คนต่อมาคืออาจารย์มาลัยวัลย์ บุณยะรัตเวช ถวายการสอนเปียโนขณะมีพระชนมายุ ๑๐ พรรษา อีก ๒ ปีต่อมา สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี จึงกราบบังคมทูลสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ขอพระราชทานพระราชานุญาตเรียนภาษาฝรั่งเศสแทนการเรียนเปียโน

"...ข้าพเจ้าเคยหัดเล่นดนตรีมาหลายอย่างตั้งแต่เด็กเริ่มจากเปียโน แล้วก็มาสนใจดนตรีไทย... นอกจากเรียนดนตรีไทยแล้ว ข้าพเจ้าหัดเล่นทรัมเปต บีแฟลตในวงแตรวง (สมัครเล่น) เล่นได้ทั้งเพลงไทยและเพลงสากล ซึ่งทำให้ข้าพเจ้าอ่านโน้ตสากลได้ดีขึ้น นอกจากนั้นยังชอบฟังเพลงโยธวาทิตมาตั้งแต่ยังเด็กๆ ..."

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเรียนดนตรีสากลเครื่องเป่าจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จนสามารถทรงทรัมเปตโซโลนำวงดุริยางค์คอนเสิร์ตสายใจไทยและทรงระนาดฝรั่งนำวงดุริยางค์ในกาชาดคอนเสิร์ต ทรงพระราชปรารภ ว่า

"...เครื่องดนตรีเหล่านี้แพงมาก และต้องสั่งจากนอก... ฉะนั้นถ้าจะมีการส่งเสริมดนตรีสากลแล้ว สิ่งที่ควรจะส่งเสริมอีกอย่าง คือ การซ่อมเครื่องดนตรี... เห็นว่าควรจะคิดสอนวิชาช่างซ่อมเครื่องดนตรีให้เป็นอาชีพ จะได้ใช้เครื่องดนตรีที่สั่งเข้ามาจากนอกได้นานๆ ไม่ต้องเสียเงินตราต่างประเทศ สั่งซื้อเข้ามาบ่อยๆ ..."



สถาปัตยกรรม

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก องค์ปฐมบรมราชจักรีวงศ์ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สถาปนาวัดพระศรีรัตนศาสดาราม พร้อมทั้งอุโบสถ พระเจดีย์ วิหาร ศาลารายหลายหลัง รวมทั้งหอพระมณเฑียรธรรม หอพระเทพบิดร พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลต่อๆ มา ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้บูรณปฏิสังขรณ์และสร้างสิ่งต่างๆ เพิ่มเติมจนสำเร็จบริบูรณ์เท่าที่ปรากฏในปัจจุบัน

ในรัชกาลที่ ๓ ๕ และ ๗ แห่งพระบรมราชจักรีวงศ์ ได้มีการปฏิสังขรณ์วัดพระศรีรัตนศาสดาราม เนื่องในโอกาสงานสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ครบ ๕๐, ๑๐๐ และ ๑๕๐ ปี ตามลำดับ โดยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้พระเจ้าลูกยาเธอ หรือพระเจ้าน้องยาเธอ ทรงดำรงตำแหน่งแม่กองงานด้านอำนวยการบูรณปฏิสังขรณ์ ตามโบราณราชประเพณีสืบมา แต่ในคราวฉลองกรุงรัตนโกสินทร์ครบ ๒๐๐ ปี พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี เป็นแม่กองอำนวยการบูรณปฏิสังขรณ์วัดพระศรีรัตนศาสดารามและพระบรมมหาราชวัง โดยกรมศิลปากรเป็นหน่วยงานรับมอบหมายดำเนินการ

การบูรณะครั้งนี้ กระทำโดยมุ่งผดุงรักษาแบบแผนของการช่างไทยแบบโบราณผสมผสานกับวิทยาการสมัยใหม่ โดยเฉพาะเรื่องของการเสริมสร้างความมั่นคงแข็งแรง

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเป็นสมเด็จเจ้าฟ้าหญิงพระองค์แรกแห่งพระบรมราชจักรีวงศ์ที่ทรงรับตำแหน่งแม่กองอำนวยการนับแต่นั้นมาทรงรับพระราชภารกิจด้วยความเอาพระทัยใส่ เสด็จฯ ไปเป็นประธานการประชุมคณะกรรมการเพื่อวางแผนการบูรณะ การจัดหาทุนเพิ่มเติมจากงบประมาณที่ได้รับ ทรงตรวจตราการทำงาน



ของเหล่าช่างด้วยพระองค์เอง ดังปรากฏหลักฐานในหนังสือ**รายงานสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินทรงตรวจการปฏิสังขรณ์วัดพระศรีรัตนศาสดาราม** ซึ่งเป็นเอกสารประวัติศาสตร์สำคัญที่เป็นประจักษ์พยานแห่งพระปรีชาสามารถในงานศิลปกรรมไทยโดยแท้

การบูรณปฏิสังขรณ์ครั้งนี้ได้รับงบประมาณแผ่นดิน ๑๒๐ ล้านบาท ซึ่งไม่เพียงพอ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี จึงขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จัดทำเหรียญพระแก้วมรกตที่ระลึกงานฉลองกรุงรัตนโกสินทร์ครบ ๒๐๐ ปี ๓ แบบ (๓ ฤดู) เป็นเหรียญทองคำ เหรียญเงิน และเหรียญทองแดง และในฐานะ **ทูลกระหม่อมอาจารย์** ของโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้นักเรียนนายร้อยช่วยกันทำความสะอาดตู้พระไตรปิฎก ขัดประตูหน้าต่างพระอุโบสถ และขัดล้างทำความสะอาดเครื่องมหัคฆภัณฑ์ หรือเครื่องบูชาพระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากร (พระแก้วมรกต) ด้วย

วัดพระศรีรัตนศาสดารามและพระบรมมหาราชวัง เป็นโบราณสถานที่ยังมีการใช้สอย (Living Monument) ดังนั้น การบูรณะโบราณสถานประเภทนี้จึงจำเป็นต้องมีการเปลี่ยนชิ้นส่วนต่างๆ ที่ชำรุด โดยใส่ให้สมบูรณ์ บางครั้งก็เปลี่ยนประเภทวัสดุโครงสร้างหรือเสริมวัสดุสมัยใหม่เพื่อความแข็งแรง ส่วนการตกแต่งก็ต้องใช้ของที่ทำเลียนแบบของเดิมให้เหมือนที่สุด ในส่วนของตัวอาคาร ได้ทรงนำเอาวิชาการสมัยใหม่มาใช้ คือใช้เครื่องมือที่เรียกว่า Photogrammetry ที่สามารถถ่ายภาพวัตถุสิ่งของ อาคารบ้านเรือนและนำมา plot หารูปด้านตั้งที่ถูกต้องที่สุดยิ่งกว่าวัดด้วยมือ วิธีการดังกล่าวได้นำมาใช้กับยอดพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท และทำให้พบว่า ยอดพระที่นั่งเอียงจนต้องแก้ไข นอกจากนั้น ทรงตระหนักดีว่ามีความจำเป็นต้องซ่อมแซมพระอุโบสถ โดยเปลี่ยนวัสดุใหม่ เพราะการประดับประดาพระอุโบสถส่วนใหญ่ใช้กระจกสี ซึ่งเดิมเป็นกระจกชนิดบาง เรียกว่า กระจกเกรียบ แต่เนื่องจากในปัจจุบันมิสามารถจะทำกระจกชนิดนี้ได้อีกต่อไป จึงจำเป็นต้องใช้กระจกสีที่หาได้ในท้องตลาด ซึ่งแตกต่างจากของเดิมทั้งสีสันและความหนา สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงแก้ปัญหาข้อนี้ได้อย่างแนบเนียน ทรงตัดสินพระทัยให้บูรณะส่วนใหญ่ของอาคารทั้งหมด แต่ได้ขอให้เก็บเสาพระอุโบสถแถวในด้านตะวันตกและซุ้มเสมาด้านตะวันตกเฉียงเหนือเอาไว้ โดยให้ตกแต่งด้วยกระจกเดิม ตรงที่ใดที่ขาดชำรุดก็ให้นำเอากระจกที่เจาะออกจากเสาต้นที่ต้องซ่อม นำมาต่อให้เต็ม เพื่อเก็บไว้เป็นหลักฐานให้ศึกษาถึงวิธีการ

ประดับกระจกดั้งเดิม และเปรียบเทียบสีของกระจกดั้งเดิมกับของใหม่ และเนื่องจากอยู่ทางตะวันตก ซึ่งเป็นด้านหลังที่คนไม่ค่อยสนใจ จึงดูไม่น่าเกลียดที่จะเห็นความขัดแย้งของสีระหว่างของเก่าและใหม่ สำหรับผู้สนใจก็สามารถใช้ศึกษาได้

ในการบูรณะพระวิหารยอดภายในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ระหว่างการกะเทาะปูนเพื่อซ่อมแซมอาคารหลังนั้น ก็ได้พบว่าผนังของเดิมที่อยู่หลังชั้นปูนฉาบ มีการตกแต่งด้วยกระเบื้องชิ้นเล็กๆ เป็นลายแก้วชิงดวง สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี มีพระราชบัญชาว่า หลังจากการฉาบปูนพระวิหารยอดใหม่แล้ว ขอให้เจาะช่องปูนเล็กๆ บนส่วนหนึ่งของผนังเพื่อที่จะให้ผู้ที่สนใจได้เห็นหลักฐานลักษณะผนังของเดิมได้ นับว่าทรงเข้าพระทัยในวิชาการด้านนี้อย่างถ่องแท้ในการเก็บหลักฐานและแสดงหลักฐาน โดยทำให้กลมกลืนกับสภาพแวดล้อมที่มีการซ่อมแซมใหม่ เพราะส่วนที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เจาะให้เห็นนี้ จำต้องเดินขึ้นไปบนอาคารจึงจะมองเห็น เมื่อดูอาคารโดยรวมก็จะไม่สามารถมองเห็นได้ ซึ่งทำให้เกิดความกลมกลืนกับส่วนรวมของอาคารโดยแท้

ในการบูรณะวัดพระศรีรัตนศาสดารามและพระบรมมหาราชวังครั้งนั้น สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี มีพระราชบัญชาให้จัดตั้งพิพิธภัณฑสถานวัดพระศรีรัตนศาสดารามขึ้น โดยโปรดให้ซ่อมแซมดัดแปลงอาคารที่ทำการมหาดเล็กเดิม ซึ่งตั้งอยู่เบื้องหน้าพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท เพื่อใช้เป็นพิพิธภัณฑ์ และโปรดให้รวบรวมวัสดุต่างๆ ที่รื้อลงจากวัดพระศรีรัตนศาสดารามและพระบรมมหาราชวัง มาจัดลำดับไว้ตามวิชาการพิพิธภัณฑ์ มีคำอธิบายประกอบ อีกทั้งมีภาพถ่ายโบราณเปรียบเทียบ นอกจากนั้นยังมีเครื่องมหัคฆภัณฑ์ที่เป็นพุทธบูชา นำมาจากพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดารามมาเก็บไว้ในพิพิธภัณฑ์แห่งนี้ ของบางอย่างที่เสี่ยงต่อความเสื่อมสลายและสามารถขนย้ายได้ก็โปรดให้นำมาเก็บไว้เช่นกัน เช่น พระพุทธรูปศิลปะชวาภาคกลางสี่องค์ ซึ่งเดิมประดิษฐาน ณ มุมฐานปัทม์ของพระมณฑป ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้หล่อรูปจำลองไปตั้งไว้แทน รวมทั้งภาพสลักจากวรรณคดีในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ที่ทำด้วยหินทรายสี่ภาพ เดิมประดับโดยรอบกำแพงแก้วพระอุโบสถ ก็ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ย้ายมาเก็บไว้เช่นกัน อาคารบางอาคารมีกิจกรรมที่มีรูปแบบเปลี่ยนแปลงไปตามสมัย โบราณวัตถุบางชิ้นอาจไม่เหมาะสมที่จะตั้งอยู่ในอาคารเหล่านั้น ก็ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ย้ายมาเก็บไว้ในพิพิธภัณฑ์แห่งนี้ อาทิ ฉากลายรดน้ำ เรื่องพระราชพิธีอินทราภิเษก ซึ่งเดิมกั้นอยู่ ณ มุขพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทด้านใต้ เป็นต้น นับว่าการก่อตั้งพิพิธภัณฑ์วัดพระศรีรัตนศาสดารามในครั้งนี้ มีส่วนสำคัญในการอนุรักษ์หลักฐานทางสถาปัตยกรรม โบราณวัตถุและโบราณสถาน อันเกี่ยวเนื่องกับวัดพระศรีรัตนศาสดารามและพระบรมมหาราชวัง และเป็นหลักฐานสำคัญของประวัติศาสตร์กรุงรัตนโกสินทร์ได้อย่างน่าสรรเสริญ

การดำเนินงานบูรณปฏิสังขรณ์วัดพระศรีรัตนศาสดารามและพระบรมมหาราชวัง ซึ่งเริ่มตั้งแต่ปลาย พ.ศ. ๒๕๒๓ แล้วเสร็จทันงานฉลองกรุงรัตนโกสินทร์ครบ ๒๐๐ ปี



พระอุโบสถวัดท่าสุทธาวาส

วัดท่าสุทธาวาส หรือเดิมเรียกกันว่า วัดท่าสุวรรณภูมิ เป็นวัดโบราณซึ่งสันนิษฐานว่า สร้างขึ้นเมื่อมีการสถาปนากรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี ปัจจุบันวัดท่าสุทธาวาสตั้งอยู่ที่บ้านบางเสด็จ ตำบลบางเสด็จ อำเภอป่าโมก จังหวัดอ่างทอง ตรงกับริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาตอนที่ตื้นเขินที่สุด จึงเป็นไปได้ที่บริเวณหน้าวัดท่าสุทธาวาสจะเป็นบริเวณที่กองทัพจากอยุธยาใช้เป็นเส้นทางเดินทัพไปทางเหนือหรือออกสู่สุพรรณบุรี

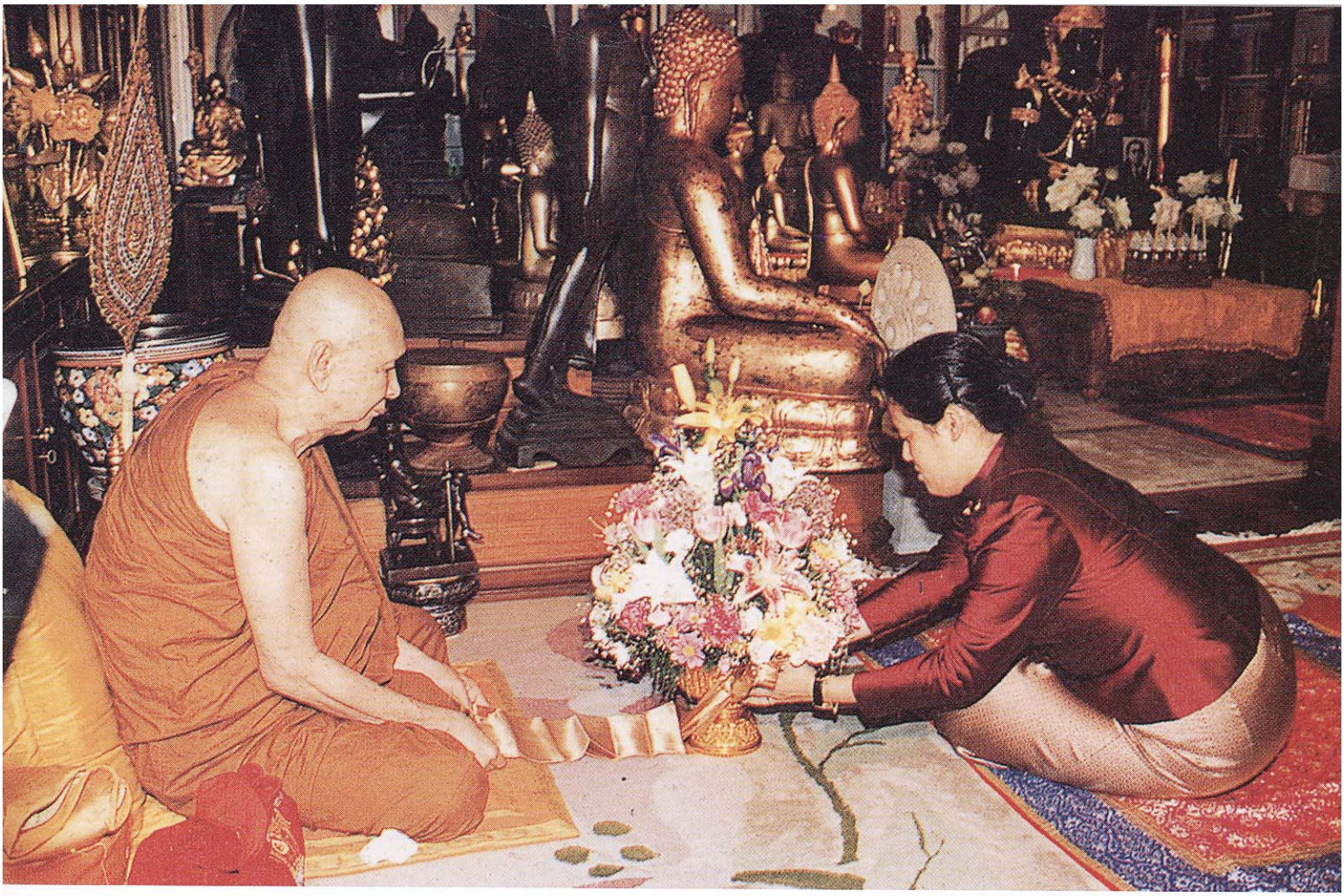
ประมาณ พ.ศ. ๒๕๑๖ - ๒๕๑๗ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ และสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินแปรพระราชฐานไปประทับแรม ณ พระราชวังบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี จึงได้เสด็จฯ ไปทรงประกอบพระราชกรณียกิจที่วัดนี้หลายครั้ง

ปีต่อมา เกิดน้ำท่วมครั้งใหญ่ในพื้นที่ทุ่งราบภาคกลาง เนื่องจากในฤดูฝน มีน้ำเกินความต้องการ จึงท่วมพื้นที่ไร่นาราษฎรจนได้รับความเสียหาย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จฯ พร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ และสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเยี่ยมเยียนราษฎรในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา อ่างทอง และสิงห์บุรี

ต่อมา สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้พระราชทานแนวพระราชดำริและทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ชาวบ้านที่นี่ปั้นตุ๊กตาชาววังเป็นอาชีพเสริมจนเป็นที่รู้จักกันดี

คนไทยทั้งประเทศจึงรู้จักชาวบ้านบางเสด็จและตุ๊กตาชาววัง เนื่องด้วยสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จฯ มาทรงงานเยี่ยมราษฎรในพื้นที่นี้อยู่เสมอ ได้ทอดพระเนตรพระอุโบสถวัดท่าสุทธาวาสซึ่งชำรุดมาก ยากที่จะปฏิสังขรณ์ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้อาจารย์จุลทัศน์ พยาฆรานนท์ ออกแบบพระอุโบสถหลังใหม่ และใน พ.ศ. ๒๕๒๘ หลังจากหายประชวร ได้ทรงรับเป็นพระราชภาระในการบูรณะวัดท่าสุทธาวาส โดยมีชาวบ้านบางเสด็จและชาวอ่างทองร่วมใจกันบริจาคทรัพย์โดยเสด็จพระราชกุศล จนการบูรณะวัดสำเร็จเรียบร้อย ชาวบ้านจึงร่วมกันสร้างโบสถ์ (มิใช่แบบของอาจารย์จุลทัศน์) และสร้างพระตำหนักถวาย สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จฯ ไปทรงประกอบพิธีบวงสรวงรื้อถอนพระอุโบสถหลังเก่า เมื่อวันที่ ๑๗ ตุลาคม ๒๕๒๙ และทรงประกอบพิธีตัดลูกนิมิต เมื่อวันที่ ๒๖ สิงหาคม ๒๕๓๔

ในการสร้างอุโบสถหลังใหม่นี้ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้อาจารย์ภาพตะวัน สุวรรณกูฏ นำคณะครูและนักเรียนแผนกเขียนลายของมูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพในสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ร่วมกันเขียนภาพจิตรกรรมที่ฝาผนังอุโบสถวัดท่าสุทธาวาส และพระองค์ทรงร่วมเขียนภาพฝีพระหัตถ์ที่ฝาผนังอุโบสถด้วย ๑ ภาพ

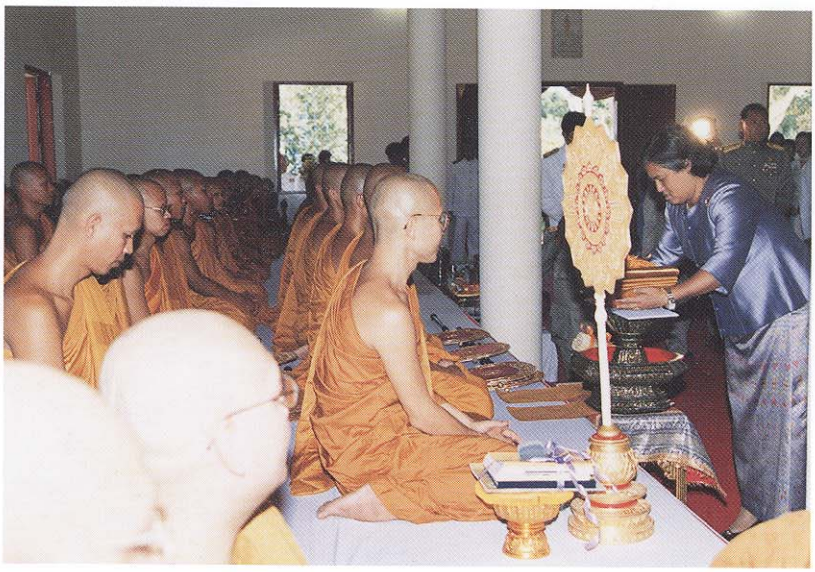


พระพุทธศาสนา

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงปลูกฝังความสนพระทัยในพระพุทธศาสนาแก่พระราชโอรสและพระราชธิดาตั้งแต่ทรงพระเยาว์ เช่น การทรงสวดมนต์ก่อนบรรทม การทรงอ่านหนังสือพุทธศาสนา ส่งผลให้สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงมีความรู้ความเข้าใจคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และทรงถ่ายทอดความรู้ดังกล่าวในเรียงความพระราชนิพนธ์ เรื่อง **นตฺถิ ปญฺญา สมา อาภา แสงสว่างเสมอด้วยปัญญาไม่มี** (พ.ศ. ๒๕๑๓) นอกจากนั้น ยังได้ทรงพระราชนิพนธ์บทความและสารคดีวิชาการทางด้านศาสนาไว้หลายเรื่อง เช่น **ศาสนาเกิดขึ้นได้อย่างไร** (๒๕๑๖) **ว่าด้วยสำเภาในการเทศน์มหาชาติ** (๒๕๑๖) **พระจูฬปันถกเถระ** (๒๕๑๗) ทรงแปลจากภาษาบาลี **ศาสนากับการปกครองระบอบประชาธิปไตย** (๒๕๑๗) **ในประสบการณ์** (๒๕๒๐) **ทรรศนะธรรม** (๒๕๒๑) และทรงแปลพุทธศาสนสุภาษิตจากภาษาบาลีเป็นโคลงสี่สุภาพ ต่อมามีการรวมเล่มตั้งชื่อว่า **พุทธศาสนาสุภาษิตคำโคลง** (๒๕๑๗) เป็นหนังสือที่ได้รับความนิยมมาก มีการพิมพ์เผยแพร่รวม ๒๐ กว่าครั้ง และแปลเป็นภาษาเกาหลีด้วย

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ได้ทรงพระราชนิพนธ์ถึงประโยชน์ของพุทธศาสนสุภาษิต ว่า

"...ข้าพเจ้าเองเห็นว่า การศึกษาพุทธศาสนสุภาษิตเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง เพราะทำให้ได้ทราบข้อธรรมอันจะเป็นแนวทางดำเนินชีวิตได้ จึงศึกษาจากหนังสือพุทธศาสน-





สุภาษิตของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส วันละเล็กละน้อย และผูกเป็นโคลงวันละบทสองบทเพื่อช่วยความจำ..."

"...พุทธศาสนาสอนให้คนรู้จักฟังความคิดเห็นของผู้อื่น คือ ให้มีขันติธรรม ถ้าเรารู้จักฟังผู้อื่น และนำมาคิดพิจารณาแล้วก็จะสามารถนำความคิดนั้นมาปฏิบัติ เพื่อสร้างสรรค์ให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมตามวิถีแบบประชาธิปไตย..."

ทศบารมีในพุทธศาสนาเถรวาท เป็นวิทยานิพนธ์ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ครั้งที่ทรงศึกษาหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาตะวันออก บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ประจำปีการศึกษา ๒๕๒๔ พระองค์ทรงพระราชนิพนธ์วิทยานิพนธ์เรื่องนี้เพื่อศึกษาความเปลี่ยนแปลงความหมายของศัพท์ **บารมี** ตามที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพุทธศาสนาเถรวาทที่แต่งขึ้นในยุคต่างๆ โดยใช้วิธีการ ๒ อย่าง คือ การศึกษาวิธีการประกอบศัพท์และการศึกษาคำศัพท์ที่อยู่ในคำแวดล้อมต่างๆ ดังปรากฏในพระคัมภีร์ จากการศึกษาเห็นได้ว่ายุคแรกๆ ในระยะต้นนั้น คำว่า **บารมี** หมายถึง ความเป็นเลิศ ความเต็มเปี่ยมสมบูรณ์ในด้านใดก็ได้ ต่อมาความหมายของศัพท์แคบเข้า คือ จะหมายถึงความเป็นเลิศ หรือความบริบูรณ์ในธรรมะหมวดใดหมวดหนึ่งของพระพุทธศาสนา ในที่สุดจะหมายถึงความเป็นเลิศหรือเป้าหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา คือ พระนิพพาน ส่วนความหมายของคำว่าบารมีในยุคหลัง โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่เข้าใจกันอย่างแพร่หลายในหมู่คนไทย คือ หมวดธรรมะหรือวิธีการ ๑๐ ประการ อันจะทำให้ผู้ประพฤติปฏิบัติได้บรรลุถึงพระนิพพาน ถือว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในด้านความหมาย คือ เปลี่ยนจากเป้าหมายมาเป็นวิธีการที่จะบรรลุเป้าหมาย

ภายหลังมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ ได้ขอพระราชทานพระราชานุญาตจัดพิมพ์ **ทศบารมีในพุทธศาสนาเถรวาท** เพื่อเผยแพร่ในโอกาสเฉลิมฉลอง ๒๐๐ ปี กรุงรัตนโกสินทร์ ในการนี้ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ได้พระราชทานต้นฉบับวิทยานิพนธ์ และทรงเลือกภาพปกและภาพประกอบด้วยพระองค์เอง

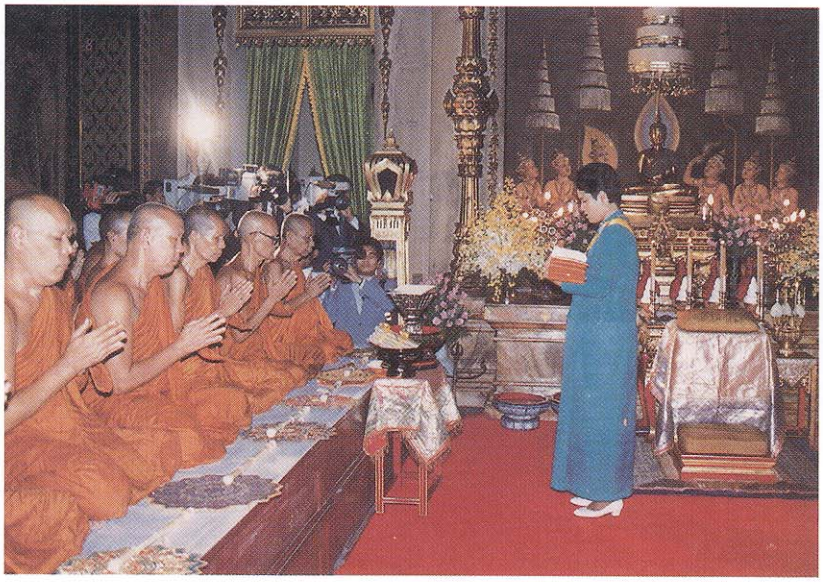




สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเป็นแบบอย่างของพุทธมามกะที่ดี เสด็จฯ แทนพระองค์ในงานสำคัญทางศาสนา เช่น งานวันมาฆบูชา งานวันวิสาขบูชา งานวันอาสาฬหบูชา การทอดกฐินหลวง การยกช่อฟ้า ฯลฯ สมัยทรงศึกษา ณ โรงเรียนจิตรลดา ก็เสด็จฯ ไปทรงฟังเทศน์มหาชาติตลอดทั้ง ๑๓ กัณฑ์ ที่วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม และทรงรับเป็นเจ้าภาพกัณฑ์กุมาร ภายหลังเมื่อทรงเป็นนิสิตอักษรศาสตร์ ก็เสด็จฯ มายังธรรมสถาน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เพื่อทรงฟังเทศน์มหาชาติ และทรงรับเป็นเจ้าภาพกัณฑ์กุมารอีกครั้ง นอกจากนั้น ยังมีพระเมตตาให้ธรรมสถาน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จัดทำบัตรอวยพรวันวิสาขบูชา โดยทรงเขียนคาถาภาษาบาลีและแปลเป็นภาษาไทยด้วยลายพระหัตถ์เพื่อเป็นการฟื้นฟูประเพณีที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชดำริขึ้นในปลายรัชกาล แต่เมื่อสิ้นรัชกาลแล้ว พระราชนิยมนี้ก็เลิกราไป พระราชดำริให้ฟื้นฟูการส่งบัตรอวยพรวันวิสาขบูชานี้ กรมศิลปากรและมูลนิธิพระบรมราชานุสรณ์พระพุทธเลิศหล้านภาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ ซึ่งสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเป็นประธานกรรมการมูลนิธิ ก็ได้พยายามดำเนินการต่อมา โดยพระองค์มีพระเมตตาพระราชทานลายพระหัตถ์จัดทำเป็นบัตรอวยพรตลอดมา

นอกจากนั้น สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ยังทรงเป็นประธานกรรมการก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์วัดต่างๆ การก่อสร้างและการปฏิสังขรณ์ดังกล่าว เป็นการพัฒนาวัตถุทางศาสนาด้านสถาปัตยกรรม และเป็นการพัฒนาคนในเรื่องความชำนาญด้านการช่าง พระองค์ทรงใช้วิทยาการสมัยใหม่ด้านวัสดุศาสตร์ วิศวกรรมศาสตร์ สถาปัตยกรรมศาสตร์และการช่างทั้งหลาย ทำให้สิ่งปลูกสร้างมั่นคงถาวร โดยยังคงรักษาสถาปัตยกรรมไทยแบบเดิมไว้

การเป็นเจ้าภาพบรรพชาอุปสมบทสามเณรและพระภิกษุนั้น ถือเป็นหน้าที่สำคัญของพุทธศาสนิกชนในการส่งเสริมพระพุทธศาสนา สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในฐานะที่ทรงเป็นพุทธมามกะ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ประกอบพิธีอุปสมบท





สามเณรและผู้มีจิตศรัทธาในพระพุทธศาสนาเป็นพระภิกษุปีละ ๑ รูป นับตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๒๗ จนถึงปัจจุบัน รวม ๒๐ รูป นาคหลวงคนแรก คือ สามเณรหอมหวล บัวระภา โดยมี สมเด็จพระพุทธชินวงศ์ เจ้าอาวาสวัดมกุฏกษัตริยารามราชวรวิหาร ขณะดำรงสมณศักดิ์ พระเทพโมลี เป็นพระอุปัชฌาย์

พระหอมหวล ฉายา ปุณฺญวนฺโต สำเร็จการศึกษาบาลี ป.ธ. ๔ จากสำนักเรียน วัดมกุฏกษัตริยารามราชวรวิหาร และสำเร็จการศึกษาศาสนบัณฑิตจากมหาวิทยาลัยมหา-มกุฏราชวิทยาลัย ก่อนไปศึกษาต่อระดับปริญญาโทและปริญญาเอกด้านปรัชญา ที่ Kuruk-shetra University ประเทศอินเดีย ปัจจุบันท่านได้รับแต่งตั้งเป็นพระครูฐานานุกรมของสมเด็จ-พระพุทธชินวงศ์ที่พระครูปลัดสัมพิพัฒนเมธาจารย์ เจ้าอาวาสวัดไผ่ดำ ครูใหญ่โรงเรียน วัดไผ่ดำ แผนกสามัญศึกษา เจ้าคณะตำบลทองเอน งิ้วรายและโพธิ์ชัย นอกจากนั้น ท่าน เป็นอาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราช-วิทยาลัย อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

เมื่อวันที่ ๒๕ มีนาคม ๒๕๓๘ นายสำราญและนางประภาศรี แก้วไสย ทูลเกล้าฯ ถวายเงินจำนวน ๕,๐๐๐,๐๐๐ บาท เพื่อสร้างวิหารวัดไผ่ดำ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี จึงพระราชทานเงินจำนวนดังกล่าวแก่มูลนิธิมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อดำเนินการตามวัตถุประสงค์ ต่อมาพระองค์ได้เสด็จฯ ไปวัดไผ่ดำ ตำบลทองเอน อำเภอ อินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี ๔ ครั้ง ครั้งแรกเสด็จฯ ไปเป็นการส่วนพระองค์ ครั้งที่ ๒ เสด็จฯ ไปถวายผ้าพระกฐินสามัคคีร่วมกันระหว่างสภากาชาดไทยกับประชาชน ครั้งที่ ๓ เสด็จฯ ไปถวายผ้าพระกฐินและทรงเปิดอาคารเรียนพระปริยัติธรรม ซึ่งพระราชทานนามว่า **กฤษณ-เวฬุ** และทรงปลูกต้นไม้หอม "กฤษณา" และครั้งล่าสุดพระองค์เสด็จฯ ไปถวายผ้าพระกฐิน ทรงปลูกต้นสาละและทอดพระเนตรกิจกรรมความก้าวหน้าของโรงเรียนพระปริยัติธรรม และสถานพยาบาลมูลนิธิสิรินธร





การเสด็จพระราชดำเนินเยือนต่างประเทศ

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี มีพระอุปนิสัยใฝ่พระทัยในการศึกษาเรียนรู้ทุกรูปแบบ ในการเสด็จพระราชดำเนินเยือนที่ต่างๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศโปรดการจดบันทึกความรู้ ซึ่งเป็นพระอุปนิสัยส่วนพระองค์ที่จะต้องทรงถือสมุดจดบันทึกไว้ในพระหัตถ์อยู่เสมอ จนเป็นภาพที่ชินตาของบุคคลทั่วไปทั้งในและต่างประเทศ จึงได้รับการถวายพระราชสมัญญาจากหนังสือพิมพ์ฝรั่งเศสว่า La Princesse Stagiaire หรือ **เจ้าฟ้านักดูงาน**

การเสด็จพระราชดำเนินเยือนต่างประเทศของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี สามารถจำแนกได้เป็น ๓ ลักษณะ ดังนี้







๑. ทรงได้รับความไว้วางพระราชหฤทัยจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ให้เสด็จฯ แทนพระองค์ ซึ่งสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ได้เสด็จฯ ไปทรงร่วมงานพระราชพิธีและงานพิธีในต่างประเทศหลายครั้ง

ครั้งแรกเมื่อพุทธศักราช ๒๕๑๖ ขณะมีพระชนมายุเพียง ๑๘ พรรษา เป็นการเสด็จฯ แทนพระองค์ไปทรงร่วมพิธีพระบรมศพพระเจ้ากุสตาฟที่ ๖ อดอล์ฟ ณ กรุงสตอกโฮล์ม ราชอาณาจักรสวีเดน

พุทธศักราช ๒๕๒๓ เสด็จฯ แทนพระองค์ พร้อมด้วยสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี ไปทรงร่วมพิธีสถาปนาเจ้าฟ้าหญิงเบียทริกซ์ขึ้นเป็นพระราชินีแห่งราชอาณาจักรเนเธอร์แลนด์

พุทธศักราช ๒๕๒๔ เสด็จฯ แทนพระองค์ไปทรงร่วมพิธีอภิเษกสมรสเจ้าฟ้าชายชาร์ลส์ มกุฎราชกุมารแห่งอังกฤษกับเลดี ไดอานา สเปนเซอร์

พุทธศักราช ๒๕๓๖ เสด็จฯ แทนพระองค์ไปทรงร่วมงานพิธีศพเคานต์แห่งบาเซโลน่า พระบิดาในพระเจ้าฮวนคาลอสแห่งราชอาณาจักรสเปน และเสด็จฯ แทนพระองค์ พร้อมด้วยสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร ไปทรงร่วมพิธีพระบรมศพ สมเด็จพระราชาธิบดีโบดวงแห่งราชอาณาจักรเบลเยียม

พุทธศักราช ๒๕๔๓ เสด็จฯ แทนพระองค์ไปทรงร่วมในพระราชพิธีพระศพสมเด็จพระจักรพรรดินีนางาโก ณ ประเทศญี่ปุ่น

พุทธศักราช ๒๕๔๔ เสด็จฯ แทนพระองค์ไปทรงวางศิลาฤกษ์มหาเจดีย์ ณ วัดกุสินาราเฉลิมราชย์ รัฐอุตตรประเทศ สาธารณรัฐอินเดีย และเสด็จฯ แทนพระองค์พระบาท-





สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ไปทรงรับการทูลเกล้าฯ ถวายรางวัล Franklin Delano Roosevelt International Disability Award ประจำปี ๒๕๔๔ ณ องค์การสหประชาชาติ มลรัฐนิวยอร์ก สหรัฐอเมริกา

๒. ทรงปฏิบัติหน้าที่เป็นผู้แทนประเทศไทย โดยเสด็จฯ เยือนต่างประเทศตามคำกราบบังคมทูลเชิญในโอกาสต่างๆ ตลอดจนเพื่อทรงเจริญพระราชไมตรีกับนานาประเทศทั้งใกล้และไกลอีกหลายครั้ง เช่น เสด็จฯ เยือนสาธารณรัฐอิสลามอิหร่าน รัฐอิสราเอล เมื่อพุทธศักราช ๒๕๒๐

เสด็จฯ เยือนสาธารณรัฐฝรั่งเศส เมื่อพุทธศักราช ๒๕๒๓

เสด็จฯ เยือนสาธารณรัฐประชาชนจีน เมื่อพุทธศักราช ๒๕๒๔

เสด็จฯ เยือนสาธารณรัฐฟิลิปปินส์ เพื่อทรงรับการทูลเกล้าฯ ถวายรางวัลแมกไซไซ เมื่อพุทธศักราช ๒๕๓๔ เป็นต้น

บางครั้งแม้ทรงพระประชวร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารีก็ยังทรงปฏิบัติพระราชภารกิจด้วยความรับผิดชอบ ดังที่ทรงเล่าพระราชทานไว้ในพระราชนิพนธ์เรื่อง **ย่ำแดนมังกร** เมื่อพุทธศักราช ๒๕๒๘ ว่า

"...หน้าที่ของเรา ก็คือ เป็นตัวแทนของประเทศ ถึงแม้ว่าจะเจ็บป่วยเป็นไข้ก็ต้องไปตามโปรแกรม สรุปว่าการเป็นผู้แทนประเทศจะต้องอดทนและระวังตัวด้วย..."

๓. เสด็จฯ เป็นการส่วนพระองค์ เพื่อทรงเสริมสร้างประสบการณ์และทรงศึกษาหาความรู้ทุกแขนงวิชาการที่ทรงพบเห็น

ในการเสด็จพระราชดำเนินทุกครั้ง นอกจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี จะทรงซักถามจนเข้าพระทัยถ่องแท้แล้ว ยังทรงจดบันทึกความรู้เหล่านั้นไว้ แล้วทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดพิมพ์เผยแพร่ความรู้ที่ทรงได้รับมานั้นพระราชทานพสกนิกรของพระองค์ ดังที่ทรงแสดงไว้ในพระราชนิพนธ์ **ทัวร์น้องโจ้** ว่า

"...ประสบการณ์ต่างๆ ที่ได้รับ ทำให้ข้าพเจ้าได้รับความรู้ใหม่ๆ มามาก ทุกๆ วันที่อยู่ต่างประเทศ ไม่ว่าจะไปถึงบ้านใด เมืองใด ข้าพเจ้าพยายามสอบถามและสังเกตความเป็นไปในที่นั้น การทำมาหากินของราษฎร และสิ่งแปลกๆ ที่ไม่เคยได้เห็น ที่น่าสนใจ... ในการเดินทางนี้ ข้าพเจ้าได้จดบันทึกมาเก็บไว้ เพื่อทราบว่า วันหนึ่งๆ ข้าพเจ้าได้รับความรู้ใหม่อะไรบ้าง..."



สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จฯ เยือนต่างประเทศเป็นการส่วนพระองค์หลายครั้ง หลายประเทศ เช่น

เสด็จฯ เยือนสาธารณรัฐประชาชนจีน ตั้งแต่พุทธศักราช ๒๕๒๔ - ๒๕๔๗ ได้เสด็จฯ เยือนจีนทั่วทั้งประเทศแล้ว ๑๘ ครั้ง

เสด็จฯ เยือนสหราชอาณาจักรอังกฤษ สาธารณรัฐฝรั่งเศส ราชอาณาจักรเบลเยียม และสวิตเซอร์แลนด์ในคราวเดียวกันเมื่อพุทธศักราช ๒๕๓๔

เสด็จฯ เยือนเมืองเชียงตุง สหภาพเมียนมาร์ เมื่อพุทธศักราช ๒๕๓๗

เสด็จฯ เยือนมาเลเซีย เมื่อพุทธศักราช ๒๕๔๐ เป็นต้น

ด้วยพระราชจริยวัตรอันงดงามของพระองค์ ไม่ว่าจะเสด็จฯ เยือนต่างประเทศในลักษณะใดก็ตาม พระองค์ทรงเป็นที่ชื่นชมและทรงได้รับการต้อนรับอย่างสมพระเกียรติเสมอ ทำให้สัมพันธภาพระหว่างประเทศไทยกับทุกประเทศที่ได้เสด็จฯ เยือนนั้น กระชับแน่นแฟ้นยิ่งขึ้น เป็นผลต่อการสร้างเสริมสัมพันธไมตรีอันดียิ่งของรัฐบาลไทยกับนานาประเทศด้วย



พระมหากรุณาธิคุณต่อชนทุกเหล่า

"...ประเทศไทยและประเทศพม่าเป็นเพื่อนบ้านกัน สมควรที่จะร่วมมือกันด้วยความจริงใจในด้านต่างๆ เพื่อประโยชน์และความอยู่ดี กินดี ของประชาชนทั้งสองประเทศ อันจะนำมาซึ่งความสุข ความมั่นคงและสันติภาพของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้..."

(พระราชดำรัสพระราชทานในโอกาสที่ นายอูหม่อง หม่อง ข่า นายกรัฐมนตรีแห่งสาธารณรัฐสังคมนิยมแห่งสหภาพเมียนมาร์ ถวายเลี้ยงพระกระยาหารค่ำ ณ รัฐสภาพิตุลอตตอ วันเสาร์ที่ ๒๒ มีนาคม ๒๕๒๙)

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี มีพระกรุณาธิคุณไม่เฉพาะเด็กเยาวชน และราษฎรในประเทศ แต่มีพระกรุณาธิคุณต่อเด็ก เยาวชน และราษฎรของประเทศเพื่อนบ้านด้วย มีหลายโครงการที่พระราชทาน คือ **โครงการพระราชทานความช่วยเหลือในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว** ทรงรับโรงเรียนวัฒนธรรมเด็กกำพร้า หลัก ๖๗ ไว้ในพระราชูปถัมภ์ ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๓๔ โครงการฝึกอบรมเทคโนโลยีทางการแพทย์และสาธารณสุข สำหรับบุคลากรทางการแพทย์จากสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เริ่มดำเนินการตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๔๓ **โครงการพระราชทานความช่วยเหลือในสหภาพเมียนมาร์** เป็นโครงการความร่วมมือระหว่างไทย - สหภาพเมียนมาร์ ในการพัฒนาเด็กเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตที่ดีของเด็กนักเรียนทั้ง ๒ ประเทศ **โครงการโรงเรียนพระราชทานในราชอาณาจักรกัมพูชา** เพื่อพัฒนาระบบการศึกษา ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นสายสามัญ และมัธยมศึกษาตอนปลายสายสามัญและสายอาชีพ มีการสาธารณสุขขั้นพื้นฐาน การเกษตรกรรม และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติเป็นพื้นฐาน และ **โครงการพระราชทานทุนการศึกษาแก่นักเรียนนักศึกษาจีนและทิเบต** ได้พระราชทานทุนการศึกษาแก่นักเรียนของโรงเรียนมัธยมหงจื้อ สาธารณรัฐประชาชนจีน และทรงประสานให้นักศึกษาทิเบตระดับปริญญาตรี ได้รับทุนการศึกษาต่อระดับปริญญาโท ที่สถาบันเทคโนโลยีแห่งเอเชีย



โครงการพระราชทานความช่วยเหลือ ในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ได้พระราชทานพระราชนิพนธ์คำนำหนังสือ **สามปีโรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ** เกี่ยวกับการศึกษา ว่า

"...การพัฒนาคนให้เป็นกำลังของชาติที่มีประสิทธิภาพ ก็เป็นเรื่องที่ควรทำ วิธีสร้างคนให้ดีที่สุด คือ การให้การศึกษา..."

พระองค์ทรงอธิบายวิธีการทำงานด้านการศึกษาของพระองค์ ไว้ในตอนท้ายของบทความพระราชนิพนธ์ เรื่อง **โรงเรียนจิตรลดา** ว่า

"...ข้าพเจ้าไม่เคยทำตัวเป็นหมอสอนศาสนาสั่งสอนให้ใครทำอะไรต่างๆ แต่ก็หวังว่าทุกคนจะมีจุดมุ่งหมายเดียวกัน คือ การพัฒนาคนหรือทรัพยากรมนุษย์ พูดง่ายๆ คือ สร้างคนมีความรู้ไปประกอบอาชีพพัฒนาชาติได้..."

ขณะเดียวกัน พระองค์ทรงยึดคติของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ที่ว่า To Give Without Discrimination และทรงอธิบายว่า

"...เราจะเลือกของที่ดีที่สุด มีคุณค่าที่สุดให้แก่คนโดยที่ไม่เลือก คือ เราจะปฏิบัติต่อทุกคนโดยเท่าเทียมกัน..."

พระองค์จึงได้พระราชทานโครงการส่งเสริมกิจกรรมโรงเรียนเด็กกำพร้า หลัก ๖๗ เพื่อให้นักเรียนในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวมีความเป็นอยู่ดีขึ้น และทรงรับโรงเรียนนี้ไว้ในพระราชูปถัมภ์



โรงเรียนวัฒนธรรมหลัก ๖๗ ก่อสร้างเมื่อวันที่ ๗ พฤศจิกายน ๒๕๑๙ ณ เมืองโพนโฮง แขวงเวียงจันทน์ บนพื้นที่ ๑๕๐ เฮกเตอร์ อยู่ห่างจากเวียงจันทน์ไปทางทิศเหนือประมาณ ๖๗ กิโลเมตร โรงเรียนนี้เปิดสอนวิชาสายสามัญ ตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาจนถึงอุดมศึกษา นักเรียนเป็นเด็กกำพร้าจากสงคราม ขาดที่พึ่ง มาจากครอบครัวยากจน มีอาหารไม่เพียงพอรับประทาน ขณะเดียวกันโรงเรียนขาดแคลนระบบสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ เช่น อาคารเรียนไม่เพียงพอ ระบบน้ำกินน้ำใช้ไม่มี เครื่องมืออุปกรณ์การเรียนการสอนขาดแคลน ภายหลังได้รับความช่วยเหลือจากรัฐบาลและองค์การทางมนุษยธรรมนานาชาติ

โครงการส่งเสริมกิจกรรมโรงเรียนวัฒนธรรมหลัก ๖๗ ในพระราชูปถัมภ์ เริ่มดำเนินการมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๓๔ มีผลการดำเนินงานก้าวหน้าเป็นลำดับ และในวันที่ ๙ เมษายน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จทอดพระเนตรความก้าวหน้าโครงการส่งเสริมกิจกรรมโรงเรียนวัฒนธรรม หลัก ๖๗ ในพระราชูปถัมภ์ ในการนี้ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานเวชภัณฑ์ เครื่องกีฬาและเงินบำรุงโรงเรียนเป็นกรณีพิเศษ

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จฯ ไปประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวหลายครั้ง เพื่อทรงติดตามความก้าวหน้าของโครงการ ทรง-พระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างอาคารเรียน เรือนนอน ถังเก็บน้ำฝนเพื่อเป็นน้ำดื่มและน้ำใช้ หอเก็บน้ำกระจาย สูง ๑๒ เมตร อาคารเรียนและเรือนนอนหลังใหม่นั้น ก่อสร้างด้วยเงินพระราชทานที่ชุมชนชาวไทยในเวียงจันทน์ ทูลเกล้าฯ ถวายแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในวันเสด็จฯ ไปทรงเปิดสะพานมิตรภาพลาว - ไทย และทรงเปิดอาคารที่ทำการของโครงการศูนย์พัฒนาและบริการด้านการเกษตรเมืองนาทรายทอง (หลัก ๒๒)



นอกจากพระราชทานอุปกรณ์การเรียนการสอนและเครื่องนอนแล้ว สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ได้พระราชทานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ด้วยพระราชประสงค์ให้นักเรียนได้รับประทานอาหารที่มีคุณค่าและมีประโยชน์ตามหลักโภชนาการ รวมทั้งโครงการส่งเสริมการผลิตอาหารเพื่อโภชนาการ ประกอบด้วย การเพาะปลูกพืชผักสวนครัว ไม้ผล การถนอมอาหารไว้ใช้ยามขาดแคลน การเลี้ยงสัตว์ เช่น สุกร ไก่ไข่ เป็ดเทศ ที่ชาวลาวเรียก **เป็ดพระเทพ** และการประมงในแหล่งน้ำต่างๆ ของโรงเรียน เพื่อผลิตอาหารให้เพียงพอแก่ความต้องการของนักเรียน นักเรียนได้รับประทานอาหารที่มีคุณค่าเพิ่มมากขึ้น มีสุขภาพอนามัยดีขึ้น มีโรคภัยไข้เจ็บน้อยลงและมีผลการเรียนดีขึ้นเป็นลำดับ ทำให้โรงเรียนวัฒนธรรมเด็กกำพร้าหลัก ๖๗ ในพระราชูปถัมภ์มีชื่อเสียง จึงมีผู้ประสงค์นำบุตรหลานมาศึกษาที่โรงเรียนนี้เป็นจำนวนมาก ดังพระราชดำรัสที่ได้พระราชทานแก่สำนักงานเลขานุการคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ว่า

"...ฉะนั้นโรงเรียนจึงเป็นแหล่งที่จะช่วยเผยแพร่ความรู้และบริการของทางราชการให้เข้าถึงชุมชนได้เป็นอย่างดี ทั้งในด้านการเกษตร การประกอบอาชีพแขนงต่างๆ และด้านสาธารณสุข..."





เรื่องการเกษตรในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานโครงการศูนย์พัฒนาและบริการด้านการเกษตรห้วยซอน - ห้วยซั้ว และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มูลนิธิชัยพัฒนาดำเนินการร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ในฐานะทรงเป็นประธานคณะกรรมการมูลนิธิชัยพัฒนาได้เสด็จฯ ไปทอดพระเนตรความก้าวหน้าของการดำเนินงานโครงการศูนย์พัฒนาและบริการด้านการเกษตร (หลัก ๒๒) ในเรื่องการพัฒนาการปลูกข้าว พืชผักและผลไม้ต่างๆ การพัฒนาการเลี้ยงสัตว์ และความก้าวหน้าในการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำห้วยซอน เมื่อวันที่ ๒๑ มกราคม ๒๕๔๐

เมื่ออ่างเก็บน้ำห้วยซอนสร้างสมบูรณ์แล้ว สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จฯ ไปทรงเป็นประธานพิธีส่งมอบอ่างเก็บน้ำห้วยซอนพร้อมระบบส่งน้ำแก่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกสิกรรมและป่าไม้ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

ศูนย์พัฒนาและบริการด้านการเกษตร (หลัก ๒๒) เป็นแหล่งอำนวยความสะดวกด้านการเกษตร และเป็นศูนย์รวมความรู้และวิทยาการใหม่ๆ ดังนี้

ด้านการเกษตร ได้แก่ การปลูกข้าว การเพาะเห็ด พืชไร่ พืชสวน ไม้ผล รวมทั้งหม่อนไหม

ด้านปศุสัตว์ ส่งเสริมขยายพันธุ์ โค สุกร เป็ดและไก่ ที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่

ด้านการประมง ส่งเสริมและสนับสนุนการเลี้ยงปลาแบบผสมผสาน

ด้านพัฒนาที่ดิน ส่งเสริมการปรับปรุงบำรุงโดยใช้ปุ๋ยหมัก เพื่อเพิ่มสารอินทรีย์และแร่ธาตุให้แก่ดิน ตลอดจนสนับสนุนการปลูกหญ้าแฝก เพื่ออนุรักษ์ดินและป้องกันการชะล้างพังทลายของหน้าดิน รวมทั้งการปรับปรุงแปลงนาเพื่อปรับระดับพื้นที่เพาะปลูกและการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างมีประสิทธิภาพ

การที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ได้เสด็จฯ เยือนสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวอย่างต่อเนื่องมาเป็นเวลาหลายปี และได้พระราชทานเครื่องมือ

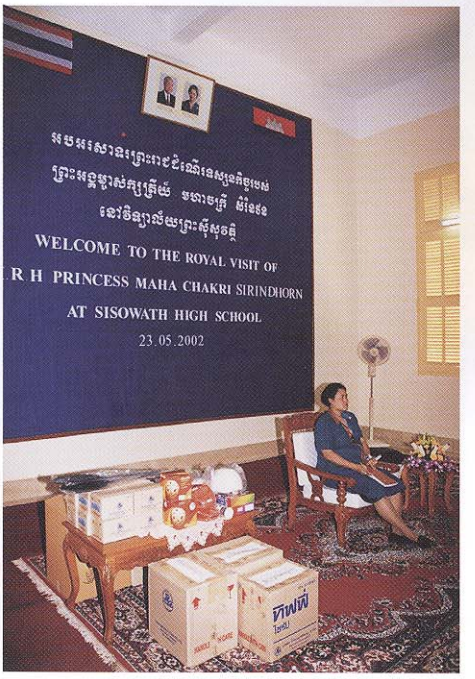
และอุปกรณ์ทางการแพทย์ให้แก่โรงพยาบาลแขวงต่างๆ ด้วย เนื่องจากทรงตระหนักว่าการพัฒนาสุขภาพของประชาชนเป็นงานที่มีความสำคัญยิ่ง เพราะเป็นพื้นฐานของการพัฒนาในด้านอื่นๆ การดำเนินงานพัฒนางานด้านสาธารณสุขมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ประชาชนทุกคนมีสุขภาพดี จัดหาบุคลากรทางการแพทย์และสาธารณสุขที่ทันสมัยและพอเพียง รวมทั้งการจัดการโรงพยาบาลที่ดี

ใน พ.ศ. ๒๕๔๓ พระองค์ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้กรมวิเทศสหการร่วมกับมหาวิทยาลัยมหิดล และสำนักพระราชวัง จัดโครงการอบรมเทคโนโลยีทางการแพทย์และสาธารณสุข สำหรับบุคลากรทางการแพทย์จากสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้เข้าอบรมได้เพิ่มพูนความรู้และทักษะในด้านการใช้เครื่องมือและอุปกรณ์ทางการแพทย์ในการตรวจวินิจฉัย การรักษาโรค การบริหารงานโรงพยาบาลและการแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ระหว่างบุคลากรทั้งสองประเทศ การอบรมแบ่งเป็น ๕ หลักสูตร คือ หลักสูตรสูตินารี เวชศาสตร์ ศัลยศาสตร์และวิสัญญีวิทยา หลักสูตรเวชศาสตร์ชันสูตร หลักสูตรทันตแพทยศาสตร์ หลักสูตรพยาบาลศาสตร์และหลักสูตรโรคเมืองร้อน นอกจากนี้ ยังจัดให้มีการศึกษาดูงานที่โรงพยาบาลมหาราช นครราชสีมา โรงพยาบาลขอนแก่น และการศึกษาดูงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริที่ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทราย จังหวัดเพชรบุรี และพระบรมมหาราชวัง ต่อมาใน พ.ศ. ๒๕๔๔ คณะผู้จัดการอบรมและอาจารย์ผู้สอนจากมหาวิทยาลัยมหิดล ได้เดินทางไปติดตามผลการฝึกอบรมที่นำไปปฏิบัติจริงในโรงพยาบาลในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และ ฟังปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้น รวมทั้งสำรวจความต้องการการช่วยเหลือด้านอื่นๆ จากนั้นสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดทำโครงการฝึกอบรมเทคโนโลยีทางการแพทย์และสาธารณสุข สำหรับบุคลากรทางการแพทย์จากสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว หลักสูตรการบริหารงานโรงพยาบาล และโครงการติดตามผลการฝึกอบรมเทคโนโยลีทางการแพทย์และสาธารณสุข สำหรับบุคลากรทางการแพทย์จากสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวตามพระราชดำริ

งบประมาณการดำเนินโครงการมาจากแหล่งต่างๆ คือ มหาวิทยาลัยมหิดลสนับสนุนค่าเรียนในมหาวิทยาลัย กรมวิเทศสหการสนับสนุนงบประมาณค่าเลี้ยงดู ค่าที่พัก ค่าประกันชีวิต และค่าเดินทาง สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี พระราชทานค่าใช้จ่ายอื่นๆ ที่ไม่สามารถเบิกจ่ายจากทางราชการได้ เนื่องจากพระองค์ทรงยึดมั่นในอุดมการณ์ของงานกาชาด ว่า

"...การช่วยเหลือคนอื่นที่ได้รับความทุกข์นั้น เป็นเรื่องเกินพรมแดนของชาติ เป็นเรื่องเกินข้อขีดคั่นในหมู่ของตน เพราะฉะนั้น คนทั้งหมดทั่วโลกที่มีความชื่นชมยินดีกับงานช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ก็สามารถเข้ามาร่วมมือช่วยเหลือ ยิ่งร่วมกันจำนวนมากก็ยิ่งเป็นสิ่งที่มีคุณค่ามากขึ้น..."





โครงการโรงเรียนพระราชทานในราชอาณาจักรกัมพูชา

เนื่องจากความสนพระทัยในศิลปวัฒนธรรมกัมพูชา และการเสด็จพระราชดำเนินเยือนราชอาณาจักรกัมพูชาของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทุกครั้ง ชาวกัมพูชาจะรอเฝ้าฯ รับเสด็จด้วยอัธยาศัยไมตรีอันดียิ่ง สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี มีพระราชปรารภที่จะตอบแทนน้ำใจไมตรีของชาวกัมพูชา จึงมีพระราชดำริว่า

"...การพระราชทานสิ่งอื่นๆ ย่อมสำเร็จประโยชน์แค่เป็นการชั่วคราว ไม่ยั่งยืน เช่นกับการให้การศึกษาและการสาธารณสุขขั้นพื้นฐาน..."

รัฐบาลแห่งราชอาณาจักรกัมพูชา โดย สมเด็จฮุนเซ็น นายกรัฐมนตรี ได้สนองแนวพระราชดำริโดยขอพระราชทานระบบการศึกษา และน้อมเกล้าฯ ถวายที่ดินบริเวณกลางประเทศจำนวน ๔๕ ไร่ (ปัจจุบันขยายเป็น ๑๑๗ ไร่) ในอำเภอปราสาทซ็อมโบร์ จังหวัดกำปงธม เป็นพื้นที่ก่อสร้าง เพื่อให้การดังกล่าวบรรลุผล จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ดำเนินโครงการพระราชทานความช่วยเหลือแก่ราชอาณาจักรกัมพูชา ด้านการศึกษาและการสาธารณสุขขั้นพื้นฐาน โดยมีกรมราชองครักษ์ กองบัญชาการทหารสูงสุด กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน และคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ร่วมเป็นคณะกรรมการศึกษาความเป็นไปได้ของโครงการพระราชทานความช่วยเหลือแก่ราชอาณาจักรกัมพูชาด้านการศึกษา เป้าหมายของโครงการนี้ คือ พระราชทานระบบการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นสายสามัญ และมัธยมศึกษาตอนปลายสายสามัญและสายอาชีพ มีการสาธารณสุขขั้นพื้นฐาน การเกษตรกรรม และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติเป็นพื้นฐาน โครงสร้างของโรงเรียนใช้วัสดุและวิธีการก่อสร้างสมัยใหม่ แต่ใช้สถาปัตยกรรมแบบเขมร สนามกีฬาขนาดมาตรฐาน แปลงเกษตร และคอกปศุสัตว์ โรงเรียนสามารถรับนักเรียนได้ประมาณ ๑,๔๔๐ คน





วันที่ ๑๗ พฤษภาคม ๒๕๔๔ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ได้เสด็จฯ ไปทรงเป็นประธานในพิธีวางศิลาฤกษ์โรงเรียนพระราชทาน และเมื่อวันที่ ๕ สิงหาคม ๒๕๔๔ ได้เสด็จฯ ไปทรงเป็นประธานในพิธีลงนาม **ความตกลงโครงการระหว่างกรมราชองครักษ์กับกระทรวงศึกษาธิการ เยาวชน และการกีฬา ว่าด้วยความร่วมมือในการจัดตั้งโรงเรียนปราสาทซ็อมโบร์ จังหวัดกำปงธม** มีสมุหราชองครักษ์เป็นผู้แทนฝ่ายไทยในการลงนาม การก่อสร้างในระยะแรกแล้วเสร็จเมื่อ ๑๙ พฤษภาคม ๒๕๔๕ พร้อมทั้งจัดทำหลักสูตรอบรมพิเศษเพื่อพัฒนาบุคลากรครูชาวกัมพูชาที่จะบรรจุในโรงเรียนพระราชทานการสอน การบูรณาการสอน และการดูงานในสถานที่ต่างๆ ตลอดจนการจัดการอบรมเชิงปฏิบัติการ เพื่อให้มั่นใจว่าครูกัมพูชาจะสามารถใช้ประโยชน์จากเครื่องมือและอุปกรณ์ที่ได้รับพระราชทานให้เกิดประโยชน์ต่อการศึกษาของนักเรียนอย่างสูงสุด อีกทั้งได้ดำเนินการพัฒนาดิน พัฒนาสภาพแวดล้อม พัฒนาสุขภาพ และพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างต่อเนื่อง

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ได้เสด็จฯ ไปทรงติดตามความก้าวหน้าในการดำเนินการเป็นระยะๆ ด้วยความสนพระทัยและได้พระราชทานคำแนะนำในการดำเนินการอย่างสม่ำเสมอ

ปัจจุบัน การดำเนินการโครงการเป็นไปตามแผนการก่อสร้างระยะที่ ๒ และได้ขยายระยะเวลาในบันทึกความตกลงโครงการไปจนถึง พ.ศ. ๒๕๔๘



โครงการพระราชทานความช่วยเหลือในประเทศสหภาพเมียนมาร์

โครงการความร่วมมือระหว่างไทย - สหภาพเมียนมาร์ ในการพัฒนาเด็กและเยาวชนตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตที่ดีของเด็กนักเรียนในประเทศสหภาพเมียนมาร์ เพื่อช่วยเหลือให้บุคลากรได้รับความรู้ มีทักษะ มีโอกาสแลกเปลี่ยนประสบการณ์เกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีของเด็ก และส่งเสริมสัมพันธภาพอันดีระหว่าง ๒ ประเทศ

โครงการความร่วมมือระหว่างไทย - สหภาพเมียนมาร์ ในการพัฒนาเด็กและเยาวชนตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี เริ่มขึ้นใน พ.ศ. ๒๕๓๘ หน่วยงานโครงการพัฒนาของสหประชาชาติ (United Nation Development Programme : UNDP) และกระทรวงศึกษาธิการของประเทศสหภาพเมียนมาร์ ได้ขอพระราชทานความช่วยเหลือจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ในเรื่องการจัดโครงการอาหารกลางวันให้แก่โรงเรียนในประเทศสหภาพเมียนมาร์ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี มีพระเมตตาพระราชทานความช่วยเหลือ โดยจัดโครงการศึกษาดูงานให้แก่ครูจากประเทศสหภาพเมียนมาร์ จำนวน ๘ คน โดยศึกษาดูงานในประเทศไทย เป็นเวลา ๒ สัปดาห์

ครูจากประเทศสหภาพเมียนมาร์ทั้ง ๘ คน ได้มาศึกษาดูงานโครงการเกษตรอาหารกลางวัน ซึ่งเป็นโครงการตามพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราช-

กุมารี ในโรงเรียนประถมศึกษา และได้ศึกษาความเป็นไปได้ที่จะนำโครงการเกษตรอาหารกลางวันไปใช้ในโรงเรียนของประเทศสหภาพเมียนมาร์ ในโอกาสเดียวกันได้เยี่ยมชมโครงการตามพระราชดำริในสวนจิตรลดา สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ได้พระราชทานอุปกรณ์ เครื่องมือทำการเกษตร และเมล็ดพันธุ์พืชให้แก่ครู เพื่อช่วยเหลือในการเริ่มโครงการเกษตรอาหารกลางวันในโรงเรียนของประเทศสหภาพเมียนมาร์ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๙ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี มีพระกรุณาธิคุณพระราชทานส่งเมล็ดพันธุ์พืช ๑๕ ชนิด จำนวน ๑ ตัน ให้แก่ UNDP เพื่อพระราชทานส่งให้แก่โรงเรียนในประเทศสหภาพเมียนมาร์ สำหรับใช้ในโครงการเกษตรอาหารกลางวันต่อไป พิธีมอบเมล็ดพันธุ์พืชให้แก่กระทรวงศึกษาธิการของประเทศสหภาพเมียนมาร์ ได้จัดขึ้นอย่างเป็นทางการ โดยสถานเอกอัครราชทูตไทยในกรุงย่างกุ้ง

ระหว่างวันที่ ๑๗ - ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๕ ผู้แทนจากสำนักงานโครงการส่วนพระองค์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ได้เดินทางไปเยี่ยมชมโรงเรียน ๒ โรง เพื่อติดตามงาน และได้ประชุมกับอธิบดีและรองอธิบดีกรมการศึกษาขั้นพื้นฐาน วางแผนและฝึกอบรมของกระทรวงศึกษาธิการ ผลสรุปจากการประชุมครั้งนี้ จะมีโครงการความร่วมมือในการพัฒนาเด็กและเยาวชนต่อไป

ระหว่างวันที่ ๑๙ - ๒๕ พฤษภาคม ๒๕๔๕ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดโครงการฝึกอบรมครูจากประเทศสหภาพเมียนมาร์จำนวน ๑๖ คน ในหัวข้อ **การเกษตรและโภชนาการสำหรับเด็กนักเรียนในโรงเรียน** ขึ้นในประเทศไทย

ระหว่างวันที่ ๑ - ๕ ตุลาคม ๒๕๔๕ ผู้แทนจากสำนักงานโครงการส่วนพระองค์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ได้เดินทางไปเยี่ยมชมโรงเรียน ๗ โรง ในเมืองย่างกุ้งและเมืองบาโก สหภาพเมียนมาร์ ซึ่งเป็นโรงเรียนที่ส่งครูเข้ามารับการฝึกอบรมที่กรุงเทพฯ ระหว่างวันที่ ๑๙ - ๒๕ พฤษภาคม ๒๕๔๕ และได้เข้าพบกับเลขาธิการสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน หมายเลข ๑ และหมายเลข ๓ พร้อมกับข้าราชการที่รับผิดชอบในกรมนี้ สรุปผลคือ จะมีความร่วมมือในเรื่องของการพัฒนาเด็กระหว่าง ๒ ประเทศนี้ต่อไป

กิจกรรมที่สำคัญที่ดำเนินการ คือ การจัดฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ การสัมมนา การประชุม ในหัวข้อต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเด็ก เช่น การเกษตรและโภชนาการ การส่งเสริมสุขภาพ การพัฒนาการศึกษา การฝึกอาชีพ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เป็นต้น นอกจากนี้ มีการแลกเปลี่ยนการเยี่ยมชมของบุคลากร การออกจดหมายข่าว การจัดตั้งโรงเรียนคู่แฝดระหว่างไทย - พม่า และการแลกเปลี่ยนนักเรียน

ผลที่คาดว่าจะได้รับจากโครงการความร่วมมือ คือ เด็กจะมีสุขภาพอนามัยที่ดี พร้อมที่จะเรียนรู้ เด็กสามารถเรียนรู้และพัฒนาเป็นบุคลากรที่มีคุณค่าเป็นกำลังที่สำคัญในชุมชนของพวกเขาต่อไป



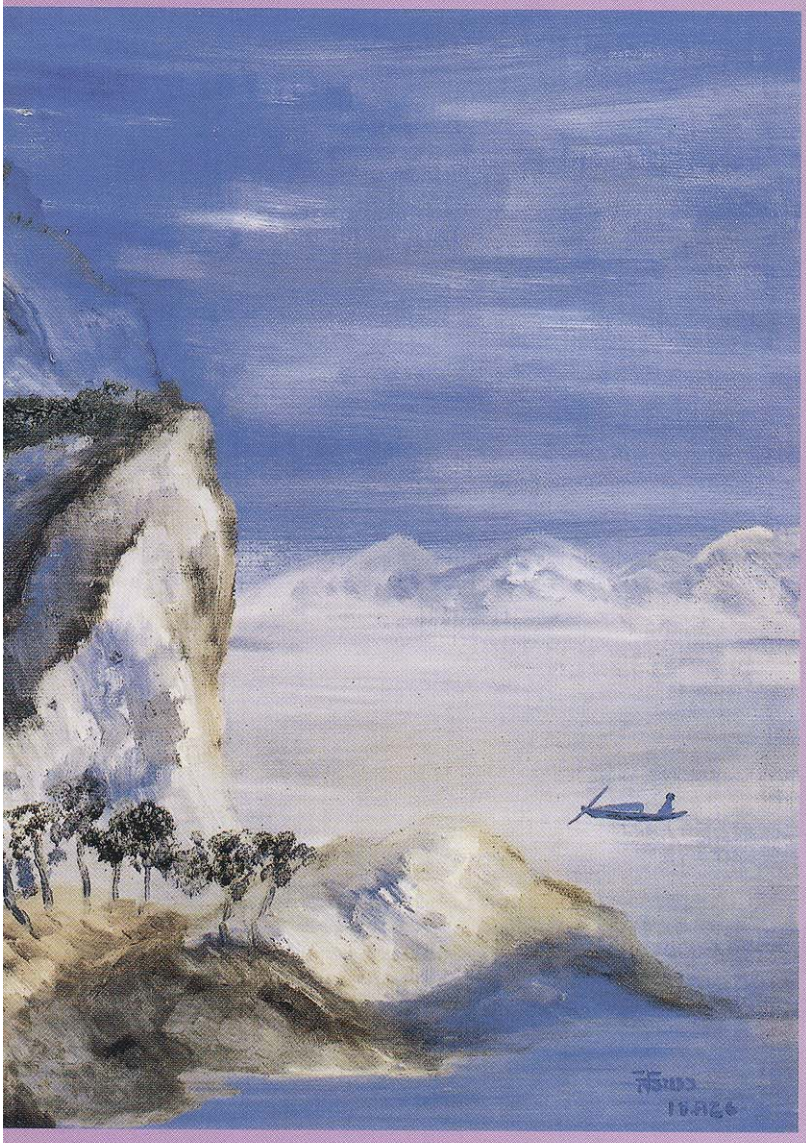
โครงการพระราชทานทุนการศึกษาแก่นักเรียนนักศึกษาจีนและทิเบต

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานทุนการศึกษาแก่นักเรียนของโรงเรียนมัธยมหงจื้อ สาธารณรัฐประชาชนจีน โดยสถานเอกอัครราชทูตไทย ณ กรุงปักกิ่ง ประสานงานกับสำนักงานการต่างประเทศในการเลือกนักเรียนเข้ารับพระราชทานทุนการศึกษา

นอกจากนี้ พระองค์ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานทุนการศึกษาแก่นักศึกษาทิเบต ระดับปริญญาโท จำนวน ๑ ทุน โดยมีพระราชกระแสให้สถานเอกอัครราชทูตฯ ณ กรุงปักกิ่ง คัดเลือกนักเรียนทิเบต ๑ คน สถานเอกอัครราชทูตฯ จึงได้ประสานงานกับสำนักงานการต่างประเทศ คัดเลือกนักเรียนทิเบตเพื่อรับทุนการศึกษาพระราชทานในระดับปริญญาโทดังกล่าว

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี มีพระราชกระแสให้กองงานในพระองค์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ประสานงานกับสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ เพื่อให้ประสานงานต่อไปยังสถาบันเทคโนโลยีแห่งเอเชีย เรื่องทุนการศึกษาระดับปริญญาโท สำหรับ Mr. Pingcuo Sangzhu ซึ่งสถาบันเทคโนโลยีแห่งเอเชีย ได้มอบทุนการศึกษาภายในจากแหล่งทุนของสถาบันฯ ให้แก่ Mr. Pingcuo Sangzhu เข้าศึกษาสาขาวิศวกรรมการก่อสร้างและการจัดการ สำนักวิชาวิศวกรรมโยธา เพื่อสนองพระราชดำริ โดยมีระยะเวลาศึกษา ตั้งแต่วันที่ ๓ กันยายน ๒๕๔๕ ถึงวันที่ ๓๐ เมษายน ๒๕๔๗ ทุนที่ได้รับประกอบด้วย ค่าเล่าเรียน ค่าที่พัก และค่าใช้จ่ายรายเดือนตามอัตราที่เจ้าของทุนกำหนดตลอดหลักสูตรการศึกษาในระดับปริญญาโท ในการเดินทางเข้ามาศึกษา ณ สถาบันเทคโนโลยีแห่งเอเชีย ที่กรุงเทพฯ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ได้พระราชทานค่าใช้จ่ายแก่ Mr. Pingcuo Sangzhu สำหรับการเดินทางจากทิเบตถึงกรุงปักกิ่ง







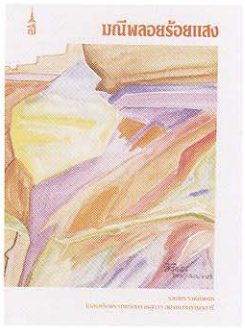


รัตนปรีชา



รัตนกวี*

เป็นที่ประจักษ์ชัดโดยทั่วไปว่า สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี โปรดการอ่านและมีพระอัจฉริยภาพสูงยิ่งในการเรียงร้อยอักษร นำไปสู่พระราชนิพนธ์จำนวนมาก ทั้งบทพระราชนิพนธ์ร้อยแก้วและร้อยกรอง หลากเรื่องหลายรสที่ให้ความรู้ ภูมิปัญญาด้านสังคมศาสตร์และวิทยาศาสตร์อย่างกว้างขวาง ดังปรากฏบทพระราชนิพนธ์ที่ประมวลไว้ในหนังสือ **มณีพลอยร้อยแสง** ประมวลบรรณานุกรมและดรรชนีพระราชนิพนธ์ในหนังสือ **เรียงร้อยบรรณรัตน์**



หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ได้เขียนกล่าวนำถึงพระราชนิพนธ์ **กษัตริยานุสรณ์** ด้วยความชื่นชมยิ่งเมื่อวันที่ ๑๕ กันยายน ๒๕๑๖ ว่า

"...เมื่อวันเฉลิมพระชนมพรรษาของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เมื่อวันที่ ๑๒ สิงหาคมที่แล้วนี้ สมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าสิรินธรเทพรัตนสุดา ได้ทรงพระนิพนธ์บทร้อยกรอง ขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายในวาระนั้น...

เมื่อได้อ่านแล้วมีความรู้สึกว่า เมืองไทยกำลังจะมีราชกวีอีกพระองค์หนึ่ง ผู้ซึ่งจะมีพระปรีชาสามารถและความเป็นกวีอยู่ในอันดับสูงเท่ากับราชกวีพระองค์อื่นๆ ที่เรามีมาแล้ว

พระนิพนธ์ของทูลกระหม่อมเป็นไปในทางที่ฝรั่งเรียกว่า Epic Poetry เช่นเดียวกับวรรณคดีเรื่อง ยวนพ่าย เตลงพ่าย และสามกรุง ซึ่งเป็นสมบัติของวรรณคดีไทย..."

ความใฝ่พระทัยในการอ่านประกอบกับการทรงมีพรสวรรค์ในการประพันธ์ ทำให้สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเริ่มหัดเรียงร้อยงานเขียนมาตั้งแต่ทรงพระเยาว์ เช่น เมื่อพระชนมายุ ๑๒ พรรษา พ.ศ. ๒๕๑๐ ขณะทรงศึกษาอยู่ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๗ โรงเรียนจิตรลดา ทรงพระราชนิพนธ์กลอนบทหนึ่งในบทความเรื่อง **ฉันชอบอ่านหนังสือ** ว่า

---

* เรียบเรียงจาก ศุภรัตน์ เลิศพาณิชย์กุล และคณะ (ผู้รวบรวม) **เรียงร้อยบรรณรัตน์** กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร ๒๕๔๒.

"หนังสือนี้มีมากมายหลายชนิด นำดวงจิตเริงรื่นชื่นสดใส
ให้ความรู้สำเริงบันเทิงใจ ฉันจึงใฝ่ใจสมานอ่านทุกวัน
มีวิชาหลายอย่างต่างจำพวก ล้วนสะดวกค้นได้ให้สุขสันต์
วิชาการสรรมาสารพัน ชั่วชีวันฉันอ่านได้ไม่เบื่อเลย"

นอกจากบทกลอนดังกล่าวข้างต้นแล้ว ยังมีโคลงพระราชนิพนธ์เกี่ยวกับการอ่านอีกบทหนึ่งที่ทรงพระราชนิพนธ์ใน พ.ศ. ๒๕๒๐ เป็นโคลงที่ห้องสมุดต่างๆ ได้เชิญไปเป็นคำขวัญและพิมพ์เผยแพร่เช่นกัน คือ

"โลกคือมนทิรแผ้ว ไพศาล
ห้องหับสรรโอฬาร เลิศแล้
หนังสือดุจประแจทวาร ไขสู่ ห้องนา
จักพบรัตนแท้ ก่องแก้วิทยา"

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี มีรับสั่งถึงเรื่องการหัดแต่งโคลงกลอน ไว้ว่า (ใน**เรียงร้อยบรรณรัตน์**)

"...ตั้งแต่อยู่ชั้น ป. ๔ อายุ ๙ ปี ครูกำชัย (อาจารย์กำชัย ทองหล่อ) สอนภาษาไทย และสอนให้แต่งกาพย์ยานี กลอนแปดและโคลงสี่สุภาพ จึงได้หัดเขียนร้อยกรองตั้งแต่ตอนนั้น เราจะเขียนกลอนกันทุกวัน มีทั้งแต่งเองคนเดียว และเพื่อนๆ หลายคนช่วยกันต่อคนละประโยค เขียนในห้องเรียนบนกระดานบ้าง หรือเขียนเองในยามว่างก็มี วิธีสอนนั้นครูเขียนแผนให้ว่าแต่ละวรรคต้องมีเสียงขึ้นลงอย่างไร ตรงไหนคำต้องคล้องกัน ถ้าเป็นโคลงสี่สุภาพจะเขียนให้ว่าตรงไหนใช้ เอก โท นอกจากนั้น ยังสอนการเตรียมตัวในการแต่งกลอน คือ ให้ค้นพจนานุกรมเพื่อหาศัพท์และรวบรวมไว้เป็นหมู่ เช่น มีคำอะไรบ้างแปลว่า นก ครูยังสอนการอ่านทำนองเสนาะด้วย

*ตอนอยู่ ป. ๗ พวกเรามีไฟกันมาก แต่งกลอนกันไว้เยอะ โรงเรียนคัดเอาไปพิมพ์รวมเล่ม ชื่อ **วรรณวลี**..."*

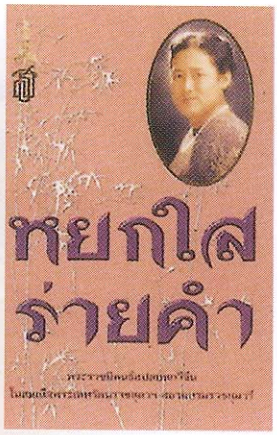


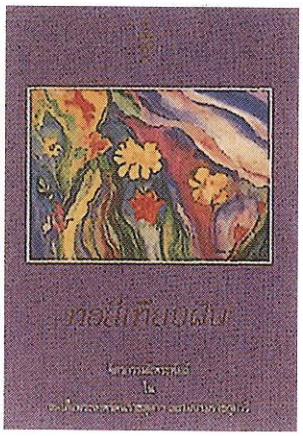
ต่อมาใน พ.ศ. ๒๕๒๐ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเป็นผู้แต่งคำฉันท์ดุษฎีสังเวยและกาพย์ขับไม้เพื่ออ่านในพระราชพิธีรับและขึ้นระวางสมโภชพระศรีนรารัฐราชกิริณี ณ จังหวัดนราธิวาส วันที่ ๒๔ สิงหาคม ๒๕๒๐ คำฉันท์ดุษฎีสังเวยและกาพย์ขับไม้เป็นงานที่มีกฎเกณฑ์อยู่มาก ประกอบด้วย ฉันท์ โคลงและกาพย์ บทพระราชนิพนธ์ของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี มี ๓ เรื่อง คือ **คำฉันท์ดุษฎีสังเวยและกาพย์ขับไม้ พระราชพิธีรับและขึ้นระวางสมโภช พระศรีนรารัฐราชกิริณี** (พ.ศ. ๒๕๒๐) **คำฉันท์ดุษฎีสังเวยและกาพย์ขับไม้ พระราชพิธีรับและขึ้นระวางสมโภช ช้างสำคัญ ๓ เชือก** (พ.ศ. ๒๕๒๑) รวมทั้ง **ฉันท์ดุษฎีสังเวยสมโภชพระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากร** (พ.ศ. ๒๕๒๕) พระราชนิพนธ์เหล่านี้มีท่วงทำนองสง่างาม ภาษาประณีต เรียบง่าย ชัดเจน อลังการด้วยความงามเชิงวรรณศิลป์ ผสาน "ขนบเดิม" ของวรรณคดีไทยที่สั่งสมมาช้านาน และการปรับเปลี่ยนให้เข้ากับสภาพปัจจุบันได้อย่างสอดคล้องลงตัว

ส่วนพระราชนิพนธ์ร้อยกรองบทสั้นๆ มีหลายเรื่องหลากรส ตั้งแต่บทร้อยกรองเกี่ยวกับความรักชาติบ้านเมือง บทชมธรรมชาติ บทอวยพรวันเกิด วันวิสาขบูชา วันปีใหม่ บทสักวา บทเพลงและบทที่แสดงพระราชดำริในเรื่องต่างๆ บทร้อยกรองเหล่านี้มีลีลาภาษาไพเราะ เรียบง่าย งามกระจ่าง มีอยู่ไม่น้อยที่แสดงความคิดหรือข้อแนะนำอันเป็นการสอนใจคนโดยทางอ้อมอย่างละมุนละม่อม บ้างก็สอดแทรกอารมณ์ขันที่สนุกสนาน ทำให้ผู้อ่านสำราญอารมณ์ในรสถ้อยแห่งภาษาและสาระที่สื่อได้อย่างแยบคายงดงาม

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงพระปรีชาสามารถแต่งคำประพันธ์ได้ทั้งโคลง ฉันท์ กายพ์ กลอนและร่าย แต่ทรงพระราชนิพนธ์โคลงสี่สุภาพได้ดียิ่ง ลีลาโคลงงดงาม ไพเราะ เปี่ยมด้วยสุนทรียะและเนื้อหาสาระ เช่น ในพระราชนิพนธ์ **พุทธศาสนสุภาษิตคำโคลง** ในรวมพระราชนิพนธ์ **มณีพลอยร้อยแสง** บทกวีนิพนธ์แปลจากภาษาจีน ซึ่งประมวลไว้ใน **เก็จแก้วประกายกวี หยกใสร่ายคำ ทอสีเทียบฝัน**







สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี มิได้ทรงเชี่ยวชาญเฉพาะภาษาไทยเท่านั้น หากแต่ทรงพระปรีชาสามารถในภาษาต่างประเทศอีกหลายภาษา ทั้งภาษาฝรั่งเศส อังกฤษ เยอรมัน จีน เขมร บาลีและสันสกฤต ได้ทรงพระราชนิพนธ์ **บทกวีภาษาฝรั่งเศส** ไว้ ๒๐ กว่าบท ได้พิมพ์รวมเล่มครั้งแรกใน พ.ศ. ๒๕๒๒ จำนวน ๑๔ บท ใช้ชื่อหนังสือว่า Réflexions หรือ **ความคิดคำนึง** ในการพิมพ์ครั้งที่ ๒ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๔ และอีกหลายครั้ง ต่อมาได้เพิ่มเป็น ๒๐ บท บทกวีนิพนธ์แปลภาษาฝรั่งเศสในหนังสือพระราชนิพนธ์ **ความคิดคำนึง กาลเวลาที่ผ่านเลย** ในหนังสือ **จิตรลดารวมใจ** เป็นต้น ส่วนพระราชนิพนธ์เพลงไทยมีมากกว่า ๖๐ เพลง เช่น เพลง **ขึ้นพลับพลา - แขกบรเทศ เต่ากินผักบุ้ง เต่าเห่ เพ็ญจันทร์ ส้มตำ อกทะเล สดุดีสมเด็จพระปิยมหาราช** ปี พ.ศ. ๒๕๒๔ ถึงปัจจุบัน **ไอยราชูงวงเถา** เป็นต้น

พระราชนิพนธ์สักวา เช่น **สักวากลอนสด** เรื่อง **ขุนช้างขุนแผน ตอนพลายงามอาสา สักวากลอนสด** เรื่อง **พระอภัยมณี ตอนต่อจากผีเสื้อสมุทรลักพาพระอภัยมณี สักวากลอนสด** เรื่อง **สังข์ทอง ตอนเลือกคู่ สักวาชวนกินผัก สักวาและดอกสร้อย โภชนาการ** เป็นต้น

สำหรับพระราชนิพนธ์ร้อยกรองในโอกาสอวยพรวันเกิดและอวยพรปีใหม่จะปรากฏในหนังสือรวมพระราชนิพนธ์ **มณีพลอยร้อยแสง** และหนังสือที่ระลึกในงานนั้นๆ

พระราชนิพนธ์ร้อยกรองที่มีอยู่จำนวนมาก สะท้อนให้เห็นเด่นชัดถึงการทรงเป็นกวีและปราชญ์ทางภาษาแห่งรัตนโกสินทร์ร่วมสมัย ผู้ทรงสืบทอดความงามความชื่นชมแห่งวรรณศิลป์ไทยไว้ได้อย่างดีเลิศ และยังทรงเป็นตัวอย่างพิสูจน์ให้เห็นว่าการเป็นกวีนั้นผสานกลมกลืนกันระหว่าง **พรสวรรค์** และ **ความวิริยะในการฝึกฝน** เป็นศาสตร์และศิลป์อันสร้างสรรค์จากปัญญาและหัวใจร่วมกัน

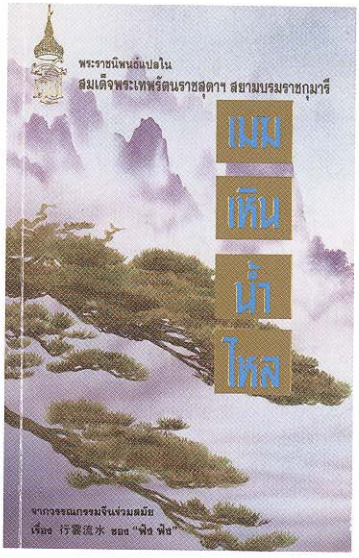
ในด้านพระราชนิพนธ์ร้อยแก้วนั้น สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารีทรงเริ่มต้นเรียงร้อยตั้งแต่เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๐ เช่นกัน และทรงฝึกฝนเรื่อยมา ทรงเริ่มจากเรียงความ สารคดี งานวิชาการสั้นๆ เมื่อทรงเรียนต่อในระดับอุดมศึกษาก็ได้ทรงพัฒนาต่อไปในด้านบทความวิชาการขนาดยาว และลึกซึ้งขึ้นเรื่อยๆ ตามระดับความรู้ที่เพิ่มพูนยิ่งๆ ขึ้น จึงทรงมีงานวิชาการทั้งบทความ คำบรรยาย ปาฐกถา และงานค้นคว้าวิจัยทั้งในด้านภาษาวรรณคดี พุทธศาสนา ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ โบราณคดี จารึกเขมร การศึกษา การพัฒนาชนบท โภชนาการ รีโมทเซนซิ่ง และเทคโนโลยีสารสนเทศ ทรงพระปรีชาสามารถในการเขียนด้วยโวหารนานาที่เหมาะสมสอดคล้องกับงานเขียน ทรงสื่อความได้กระชับเป็นขั้นตอน เข้าใจได้ง่าย และเปี่ยมด้วยสาระที่น่าสนใจ

ในบรรดาพระราชนิพนธ์ร้อยแก้วที่มีมาก คือ สารคดีเยือนต่างประเทศ ซึ่งมีอยู่ถึง ๕๓ เรื่อง (ข้อมูล ณ เดือนธันวาคม ๒๕๔๖) ส่วนใหญ่เป็นสารคดีขนาดยาวพิมพ์เป็นหนังสือเล่ม นอกจากนั้น มีสารคดีที่เป็นชุด และสารคดีขนาดยาวพอสมควร ทั้ง ๕๓ เรื่องนี้พิมพ์เผยแพร่เป็นหนังสือจำนวน ๔๘ เรื่อง ส่วนอีก ๕ เรื่องตีพิมพ์ในรวมพระราชนิพนธ์และสิ่งพิมพ์อื่นๆ

พระราชนิพนธ์สารคดีท่องเที่ยว ได้ทรงพระราชนิพนธ์เหตุการณ์ในประเทศต่างๆ ทำให้ผู้อ่านทราบเรื่องราวประหนึ่งว่าได้ตามเสด็จไปด้วย และบทพระราชนิพนธ์เหล่านี้จะสอดแทรกข้อคิดเห็นทางการศึกษา วัฒนธรรม ประเพณี เศรษฐกิจ การเมือง ความเป็นอยู่ ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญา ความเจริญในวิทยาการต่างๆ เป็นประโยชน์ในการศึกษาไว้ด้วย

นอกจากการแปลบทกวีจีนแล้ว สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ยังทรงแปลนวนิยายจีนด้วย และได้ตีพิมพ์เผยแพร่แล้วคือ เรื่อง **ผีเสื้อ** และเรื่อง **เมฆเหินน้ำไหล** ทรงแปลเรื่อง ผีเสื้อ จากงานเขียนของหวงเหมิง เรื่อง **หูเตี๋ย** ส่วนเรื่อง **เมฆเหิน**





น้ำไหล ทรงแปลจากงานเขียนของ ฟังฟัง เรื่อง **สิงอวิ๋นหลิวสุ่ย** ทั้ง ๒ เล่ม ได้รับการต้อนรับอย่างมากจากผู้อ่าน และมีการพิมพ์เผยแพร่หลายครั้งเช่นกัน

ในกลุ่มพระราชนิพนธ์แปลนั้นที่แพร่หลายและรู้จักกันมากก็คือ หนังสือทั้ง ๓ เล่ม ที่กล่าวมาข้างต้น แต่ที่จริงแล้วยังทรงมีงานแปลอีกจำนวนหนึ่งที่ทรงแปลจากภาษาอังกฤษ พิมพ์เผยแพร่แล้ว แต่ไม่ค่อยมีใครรู้ว่าผู้แปลที่ใช้นามแฝงว่า **บันดาล** ก็คือ สมเด็จพระเทพ-รัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี นั่นเอง พระราชนิพนธ์แปลกลุ่มนี้ ประกอบด้วย บทความ ๓ เรื่อง และหนังสือ ๑ เล่ม ทรงแปลให้สำนักเลขาธิการคณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ กระทรวงศึกษาธิการ

บทความทั้ง ๓ เรื่อง ตีพิมพ์ใน **วารสารยูเนสโกคูริเย ฉบับแปลภาษาไทย** บทความแรก ชื่อ **การศึกษาเพื่อมวลชน** ทรงแปลทั้งเนื้อหาและคำบรรยายภาพ ตีพิมพ์ในฉบับเดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๕๒๖ ส่วนอีก ๒ บทความนั้น ตีพิมพ์ในฉบับเดือนพฤศจิกายนปีเดียวกัน เนื้อหาเกี่ยวกับเรื่อง บุโรพุทโธ บทความที่สอง ชื่อว่า **ศาสนสถานในพุทธศาสนาของอินโดนีเซีย เทศนาในก้อนศิลา** ส่วนบทความสุดท้าย ชื่อว่า **เขาอนุรักษ์บุโรพุทโธกันอย่างไร** เช่นเดียวกับบทความแรก ทรงแปลทั้งเนื้อหาและคำบรรยายภาพ เนื่องจาก**วารสารยูเนสโกคูริเย ฉบับแปลภาษาไทย** มิได้ลงชื่อผู้แปลในแต่ละบทความ หากแต่ลงชื่อรวมๆ กันในรายนาม **ฝ่ายแปล** ที่ปกหลังด้านใน ซึ่งจะลงชื่อคณะผู้จัดทำวารสารฉบับแปล ที่ประกอบด้วย บรรณาธิการใหญ่ ผู้ช่วยบรรณาธิการใหญ่ ฝ่ายแปล และฝ่ายจัดการ จึงขอบันทึกข้อมูลที่เล่าพระราชทานไว้ในบทความนี้ เพื่อมิให้เลือนหายไปกับกาลเวลา จนจำไม่ได้ว่าทรงแปลบทความไหน และ **บันดาล** คือใคร

ส่วนหนังสือเล่มมีชื่อว่า **กำเนิดอนาคต** ทรงแปลจากงานวิชาการชื่อ Where the Future Begins (พ.ศ. ๒๕๒๕) ของ อะมาดู มาห์ตาร์ เอ็ม โบว์ ผู้อำนวยการใหญ่ของยูเนสโกในช่วงนั้น ทรงใช้เวลาแปล ๑๓ วัน ระหว่างวันที่ ๓๐ พฤษภาคม ถึงวันที่ ๑๑ มิถุนายน ๒๕๒๖ แต่พิมพ์แล้วเสร็จออกเผยแพร่ในเดือนเมษายน ๒๕๒๘

พระราชนิพนธ์ร้อยแก้วเกี่ยวกับดนตรี (มี ๙ เรื่อง) เช่น **การใช้ดนตรีไทยช่วยรักษาโรค เด็กและดนตรีไทย นิทานเรื่องซอสามสาย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงศึกษาดนตรี เบื้องหลังการแต่งเพลงของข้าพเจ้า** และ **เหตุใดข้าพเจ้าจึงชอบดนตรีไทย** เป็นต้น

ในด้านบทความทางวิชาการ ได้ทรงพระราชนิพนธ์ไว้หลายสาขาวิชา ทั้งด้านประวัติศาสตร์ การศึกษา ภูมิศาสตร์ โบราณคดี รัฐศาสตร์ ภาษาไทย วรรณคดี ศาสนา เทคโนโลยีสารสนเทศ ภาษาศาสตร์ ข้าวไทย (รวมมากกว่า ๒๐ เรื่อง)

พระราชนิพนธ์ปกิณกคดี (มี ๒๘ เรื่อง) เช่น **เกร็ดความรู้จากครูกำชัย ข้าวผัดคะน้า เจ้าครอกวัดโพธิ์ บันทึกเรื่องการปกครองของไทยสมัยอยุธยาและต้นรัตนโกสินทร์ แม่ เรื่องช้าง โรงเรียนจิตรลดา สมเด็จแม่กับการศึกษา สายธารแห่งสำนึก ห้องสมุดในทัศนะของข้าพเจ้า**

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงแสดงปาฐกถาและทรงบรรยายในมหาวิทยาลัยต่างๆ และได้มีการจัดพิมพ์ปาฐกถาและอภิปรายไว้ในหนังสือและวารสารต่างๆ (มากกว่า ๒๖ รายการ) เช่น เรื่อง **การกระจายอาหารและโภชนาการสู่ชนบท การศึกษากับการพัฒนาประเทศ คุณภาพชีวิตเด็กไทยกับไอโอดีน เทคโนโลยีการใช้ประโยชน์ข้อมูลดาวเทียม เทคโนโลยีสารสนเทศที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศ พัฒนศึกษาศาสตร์จากประสบการณ์ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม** Keynote Speech New Frontiers in Developing the Rice Industry in Thailand

พระราชนิพนธ์งานวิจัย มี ๓ เรื่อง ได้แก่ **การใช้ระบบสนเทศภูมิศาสตร์เพื่อการพัฒนาพื้นที่เกษตรในอำเภอพัฒนานิคมและชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี การทดสอบระบบสนเทศภูมิศาสตร์เพื่อพัฒนาเกษตรอำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี** และ เรื่อง **การศึกษาความถูกต้องของแผนที่การใช้ที่ดินจากภาพถ่ายดาวเทียมรายละเอียดสูงซึ่งจำแนกโดยคอมพิวเตอร์บริเวณจังหวัดนราธิวาส**

ในหมวดพระราชนิพนธ์เรียงความภาษาไทย ได้ทรงพระราชนิพนธ์ไว้มากกว่า ๑๗ เรื่อง และเรียงความภาษาอังกฤษ ๖ เรื่อง เช่น **ประเทศทั้งหลายย่อมเจริญได้ด้วยการศึกษา อย่าปล่อยเวลาให้ล่วงไปโดยเปล่าประโยชน์** Pra Ruang และ Imaginary Trip เป็นต้น

นอกจากพระราชนิพนธ์ร้อยแก้วที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว ในช่วง พ.ศ. ๒๕๒๑ และ พ.ศ. ๒๕๒๖ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ได้ทรงเขียนและทรงแปลเรื่องสำหรับเด็ก ตีพิมพ์เป็นตอนๆ ใน **สตรีสารภาคพิเศษ** ทรงใช้พระนามแฝงว่า **แว่นแก้ว** ต่อมาสำนักพิมพ์ขอพระราชทานพระราชานุญาตจัดพิมพ์รวมเล่ม มี ๓ เล่ม คือ **แก้วจอมแก่น** (พ.ศ. ๒๕๒๑) **แก้วจอมซน** (พ.ศ. ๒๕๒๖) และเรื่องแปล **ขบวนการนกกางเขน** (พ.ศ. ๒๕๒๔) นักเขียนหนังสือเด็กนาม **แว่นแก้ว** จึงเป็นที่รู้จักของเยาวชนนักอ่านในช่วงนั้น

ในด้านพระนามแฝงนั้นมีทั้งหมด ๔ พระนาม เรียงตามลำดับกาลเวลาที่ใช้และทรงเล่าพระราชทานที่มาของพระนามแฝงดังนี้

๑. **ก้อนหิน - ก้อนกรวด** **ก้อนหิน** เป็นพระนามแฝงของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ที่ใช้ร่วมกับนามแฝง **ก้อนกรวด** ของ กุณฑิกา ไกรฤกษ์ ใช้ครั้งเดียวตอนเขียนบทความ **เรื่องจากเมืองอิสราเอล** ตีพิมพ์ใน **หนังสือพิมพ์สยามรัฐ** วันที่ ๑๐, ๑๑ และ ๑๓ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๒๐ มีรับสั่งว่า

"เราตัวโต เลยใช้ว่า 'ก้อนหิน' หวาน ตัวเล็ก เลยใช้ว่า 'ก้อนกรวด/รวมกันจึงเป็น 'ก้อนหิน - ก้อนกรวด'"

๒. **แว่นแก้ว** เริ่มใช้ใน พ.ศ. ๒๕๒๑ เมื่อทรงพระราชนิพนธ์และทรงแปลเรื่องสำหรับเด็ก (ชุด **แก้วจอมแก่น** และ **ขบวนการนกกางเขน**) ลงใน **นิตยสารสตรีสาร** และทรงใช้ใน พ.ศ. ๒๕๒๖ เมื่อทรงเขียนชุด **แก้วจอมซน** นอกจากนั้นยังได้ทรงใช้ในบทกวีอีก ๒ บทที่ตีพิมพ์ใน **นิตยสารชาวกรุง** ได้แก่ **อาทร** ในปีที่ ๒๗ ฉบับที่ ๙ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๒๑ และบทกวี **นกขมิ้น** ในปีที่ ๒๘ ฉบับที่ ๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๒๑ มีรับสั่งถึงพระนามแฝงนี้ว่า



*"...ชื่อ **แว่นแก้ว** นี้ตั้งเอง เพราะตอนเด็กๆ ชื่อลูกแก้ว ตัวเองอยากชื่อแก้ว ทำไมถึงเปลี่ยนไปไม่รู้เหมือนกัน แล้วก็ชอบเพลงน้อยไจยา นางเอกชื่อ แว่นแก้ว..."*

๓. **หนูน้อย** ทรงใช้เพียงครั้งเดียวในบทความ เรื่อง **ป๋องที่รัก** ตีพิมพ์ในหนังสือ **๒๕ ปีจิตรลดา** ซึ่งพิมพ์เผยแพร่เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๓ *"...เรามีชื่อเล่นที่เรียกกันในครอบครัวว่า น้อย เลยใช้นามแฝงว่า หนูน้อย..."*

๔. **บันดาล** ทรงใช้ใน พ.ศ. ๒๕๒๖ ในงานแปลภาษาอังกฤษเป็นไทยที่ทรงทำให้สำนักเลขาธิการคณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ กระทรวงศึกษาธิการ หลังจากนั้นก็ไม่เคยทรงใช้อีกเลย *"...ใช้ว่า **บันดาล** เพราะคำนี้ผุดขึ้นมาในสมอง เลยใช้เป็นนามแฝง ไม่มีเหตุผลอะไรในการใช้ชื่อนี้เลย..."*

พระราชนิพนธ์ทั้งร้อยแก้วและร้อยกรองในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี มีมากกว่าร้อยเล่ม และมีอยู่มากที่พิมพ์เผยแพร่หลายครั้ง สำหรับหนังสือที่รวมพระราชนิพนธ์ทั้งร้อยแก้วและร้อยกรองของพระองค์ไว้มาก คือ หนังสือ **มณีพลอยร้อยแสง** ซึ่งได้รวบรวมตั้งแต่บทกวีหลากเรื่องหลายรส จนถึงพระราชนิพนธ์ร้อยกรองขนาดยาว อันทรงอลังการทางวรรณศิลป์ บทอวยพรวันเกิด วันวิสาขบูชา วันขึ้นปีใหม่ สักวา กลอนสด เพลงไทย บทความเกี่ยวกับดนตรี บทความเกี่ยวกับภาษา เรียงความภาษาไทย เรียงความภาษาอังกฤษ คำบรรยายและปาฐกถาทางวิชาการ สารคดี คำนำหนังสือ การ์ตูนฝีพระหัตถ์ และหมวดปกิณกะที่มีเรื่องที่น่าสนใจอีกหลายเรื่อง

พระราชนิพนธ์ต่างๆ สะท้อนให้เห็นอย่างเด่นชัดถึงความเป็นรัตนกวีและความเป็นปราชญ์แห่งรัตนโกสินทร์ร่วมสมัย สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเป็น **รัตนะแห่งเทพ** ประดับแผ่นดินให้งามจรัสด้วยปัญญา







ปาฐกถาและการบรรยายพิเศษ

ปาฐกถาและการบรรยายพิเศษในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ที่อัญเชิญมาพิมพ์ในที่นี้ แสดงให้เห็นถึงความสนพระทัยเป็นพิเศษเกี่ยวกับงานพัฒนาในด้านโภชนาการและการศึกษา ขณะเดียวกันสะท้อนให้เห็นอย่างแจ่มชัดถึงพระราชปณิธานในการมองและแก้ไขปัญหาต่างๆ อย่างรอบด้าน นอกจากนั้นยังได้พระราชทานข้อคิดในการใช้เทคโนโลยีการสำรวจทรัพยากรในลักษณะต่างๆ โดยคำนึงถึงเครื่องมือที่มีอยู่และการใช้ให้คุ้มค่า ปาฐกถาและการบรรยายพิเศษของพระองค์ เป็นกรณีตัวอย่างจากประสบการณ์ในการประกอบพระราชภารกิจและพระราชกรณียกิจ เพื่อบำบัดทุกข์บำรุงสุขแก่ประชาชนชาวไทยทั้งสิ้น





ด้านโภชนาการ

ความสนพระทัยของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ในงานด้านโภชนาการในวัยต่างๆ ของมนุษย์ เกิดจากการโดยเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ไปในจังหวัดต่างๆ ทำให้ทรงพบเห็นประชาชนในชนบทที่ต้องเผชิญกับปัญหาการขาดอาหาร ปัญหาสุขภาพอนามัยและปัญหาการเจ็บป่วย พระองค์ทรงเห็นด้วยกับคำกล่าวที่ว่า *"สิทธิพื้นฐานของบุคคลที่สำคัญที่สุด คือ การมีอาหารบริโภคเพียงพอตามมาตรฐานการดำรงชีวิตขั้นพื้นฐาน"* เพราะอาหารเป็นสิ่งที่ช่วยให้สิ่งมีชีวิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งมนุษย์สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ มีเรี่ยวแรง และมันสมองที่จะคิดการต่างๆ พระองค์จึงทรงเริ่มโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันแก่เด็กวัยเรียน โครงการนี้มีจุดเด่นที่การผลิตอาหารเพื่อโภชนาการ การเก็บถนอมอาหาร การดูแลเรื่องสุขภาพอนามัยในการกินอาหาร ต่อมาจึงทรงจัดทำโครงการควบคุมป้องกันการขาดสารไอโอดีนในโรงเรียน

ความสนพระทัย พระราชดำริและวิธีการดำเนินงานของพระองค์ที่มีต่องานโภชนาการมักปรากฏในพระราชดำรัสและปาฐกถาที่ทรงบรรยายไว้ในโอกาสต่าง ๆ เช่น

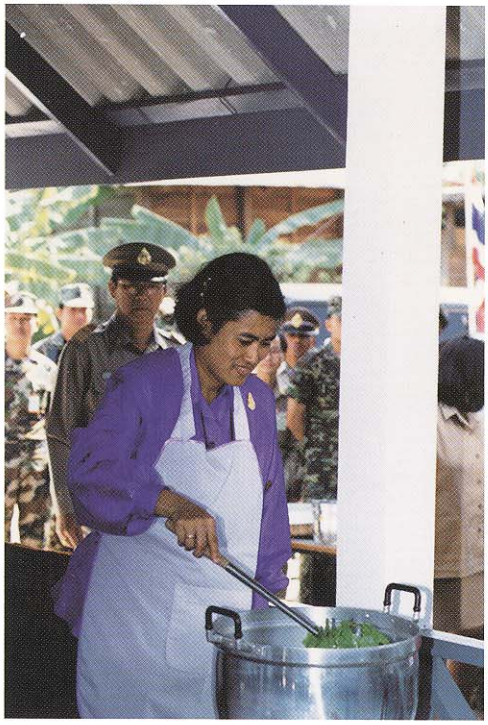
๑. **พระราชดำรัสในพิธีเปิดการประชุมโภชนาการแห่งเอเชีย ครั้งที่ ๔** ณ ห้องคอนเวนชั่นฮอลล์ โรงแรมแอมบาสซาเดอร์ ในวันที่ ๑ พฤศจิกายน ๒๕๒๖

๒. พระราชดำรัสในพิธีเปิดการประชุมโภชนาการและการบรรยาย เรื่อง **พระราชภารกิจและพระราชกรณียกิจอันเกี่ยวกับงานโภชนาการ** ณ คณะแพทยศาสตร์ โรงพยาบาลรามาธิบดี ในวันที่ ๑๑ ธันวาคม ๒๕๒๘

๓. การบรรยายพิเศษ เรื่อง **การกระจายอาหารและโภชนาการสู่ชนบท** หลังจากทรงเปิดอาคารสถาบันวิจัยโภชนาการ ณ สถาบันวิจัยโภชนาการ มหาวิทยาลัยมหิดล ศาลายา ในวันที่ ๑๑ ธันวาคม ๒๕๓๐

๔. Keynote Speech on the Occasion of the Official Opening of the Food Conference' 88 ณ ห้องวิภาวดีบอลรูม โรงแรมเซ็นทรัลพลาซา ในวันที่ ๒๔ ตุลาคม ๒๕๓๑

๕. พระราชดำรัสเปิดการประชุมสัมมนาระดับชาติ เรื่อง **การควบคุมโรคขาดสารไอโอดีนในประเทศไทย** และทรงบรรยายพิเศษ เรื่อง **คุณภาพชีวิตเด็กไทยกับไอโอดีน** ณ โรงแรมเซ็นทรัลพลาซา ในวันที่ ๓ มีนาคม ๒๕๓๕



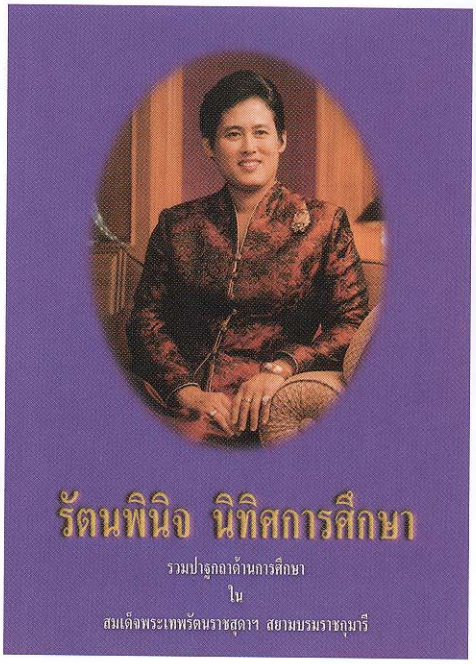
๖. พระราชดำรัสเปิดการประชุมสัมมนาระดับชาติ เรื่อง **การกำจัดโรคขาดสารไอโอดีนให้หมดจากประเทศไทย** และทรงบรรยายพิเศษในหัวข้อ **ข้อคิดและประสบการณ์ในการควบคุมโรคขาดสารไอโอดีนในประเทศไทย** ณ โรงแรมเซ็นทรัลพลาซา ลาดพร้าว ในวันที่ ๑๗ มิถุนายน ๒๕๓๗

๗. ปาฐกถา เรื่อง **ภูมิปัญญาไทยด้านอาหารและโภชนาการ** ณ คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ องครักษ์ จังหวัดนครนายก เมื่อวันที่ ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๔๕ เนื่องใน **วันสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ครั้งที่ ๑๖**

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงอธิบายถึงเมนูอาหารไทยสูตรพระราชทาน เช่น น้ำพริกปลาทู ซึ่งประกอบด้วยน้ำพริกกะปิ ปลาทูทอดและผักสด ส่วนเครื่องเคียง คือ หมูหวาน รับประทานพร้อมกับแกงจืดฟัก แล้วมีข้าวเหนียวปิ้งเป็นของหวาน ถ้าไม่ดื่มน้ำเปล่าก็ดื่มน้ำดอกอัญชัน

สถาบันวิจัยโภชนาการ มหาวิทยาลัยมหิดล ได้วิเคราะห์คุณค่าโภชนาการของเมนูอาหารไทยที่เป็นสูตรพระราชทานสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี เมื่อวันที่ ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๔๕ ว่า มีจุดเด่นที่ความหลากหลายของวัตถุดิบเครื่องปรุงและรสชาติ ทำให้การกระจายตัวของพลังงานอยู่ในเกณฑ์ที่เหมาะสม คอเลสเตอรอลอยู่ในระดับดี และได้รับปริมาณสารอาหารหลักเพียงพอเป็นส่วนใหญ่ แต่ควรลดปริมาณเครื่องปรุงที่มีเกลือโซเดียม เช่น กะปิ น้ำปลา เกลือ เท่าที่จะเป็นไปได้ หรือเครื่องปรุงรสที่มีโซเดียมต่ำโดยไม่ทำให้รสชาติของอาหารเสียไป

นอกจากนั้น สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ยังทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สถาบันวิจัยโภชนาการ มหาวิทยาลัยมหิดล จัดสัมมนาวิชาการพิเศษด้านอาหารและโภชนาการเป็นการส่วนพระองค์นับแต่ พ.ศ. ๒๕๓๕ มาจนถึงปัจจุบัน และพระราชทานโอกาสให้ข้าราชบริพาร ซึ่งมีหน้าที่ถวายงานในโครงการส่วนพระองค์ด้านอาหารและโภชนาการเข้าร่วมการสัมมนาด้วยทุกครั้ง



ด้านการศึกษา

รัตนพินิจ นิทิศการศึกษา เป็นหนังสือรวบรวมปาฐกถาด้านการศึกษาในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี พระองค์ได้พระราชทานแนวพระราชดำริเกี่ยวกับการศึกษาไว้ในคำนำของหนังสือเล่มนี้ ความตอนหนึ่ง ว่า

"...การศึกษาเป็นการสืบทอดความรู้ความสามารถ ที่มนุษย์ได้ฝึกฝนค้นคิดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง พร้อมทั้งอบรมผู้ศึกษาในปัจจุบันให้สามารถเรียนรู้ พัฒนาตนเองแบบคิดเป็นทำเป็น..."

ปาฐกถาที่ได้อัญเชิญมารวบรวมไว้ในหนังสือ **รัตนพินิจ นิทิศการศึกษา** มี ๔ เรื่อง ด้วยกัน คือ

๑. ปาฐกถา**วันสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี** ณ หอประชุม มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร วันที่ ๗ ตุลาคม ๒๕๓๐ เนื่องจากเป็นวันที่ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงสำเร็จการศึกษาขั้นปริญญาดุษฎีบัณฑิต สาขาพัฒนศึกษาศาสตร์ ในเดือนตุลาคม ๒๕๒๙ เพื่อเป็นที่ระลึกถึงเกียรติประวัติและความเป็นสิริมงคลยิ่ง มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ จึงได้กำหนดให้มีงานวิชาการ **วันสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี** เป็นประจำทุกปี และจัดให้มีกิจกรรมทางวิชาการในโอกาสดังกล่าวครั้งแรกเมื่อวันที่ ๗ ตุลาคม ๒๕๓๐ เป็นการประชุมทางวิชาการซึ่งสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จฯ ไปทรงบรรยายพิเศษเกี่ยวกับขอบข่ายของวิชาพัฒนศึกษาศาสตร์ ที่ทรงได้รับปริญญาดุษฎีบัณฑิต ใจความว่า

"...การศึกษาในสาขานี้ว่าด้วยการพัฒนาบ้านเมืองโดยอาศัยหลักการศึกษาหรือการเรียนรู้เป็นแกน ประกอบกับความรู้ด้านอื่นๆ เช่น ด้านเศรษฐศาสตร์ ด้านรัฐศาสตร์ ด้านสังคมวิทยาและด้านจิตวิทยา มาใช้ร่วมกันให้เป็นประโยชน์"

ต่อมาคณะผู้จัดทำหนังสือ **มณีพลอยร้อยแสง** ได้อัญเชิญปาฐกถานี้ลงพิมพ์เผยแพร่ จึงตั้งชื่อปาฐกถานี้ถวาย ว่า **พัฒนศึกษาศาสตร์จากประสบการณ์**

นับแต่นั้นมา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้จัดงาน**วันสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี** ต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

๒. ทรงบรรยายปาฐกถา เรื่อง **การศึกษากับการพัฒนาประเทศ** ณ หอประชุมมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิษณุโลก เมื่อวันที่ ๒๒ กรกฎาคม ๒๕๓๑ ในโอกาสเสด็จฯ ไปทรงวางศิลาฤกษ์อาคารอเนกประสงค์ของมหาวิทยาลัย

สาระสำคัญของปาฐกถานี้ คือ บทบาทสำคัญของครูในการพัฒนาประเทศหรือนำสังคม เพราะครูเป็นผู้นำในการพัฒนาต่างๆ วัฒนธรรมการไหว้ครู คุณสมบัติของครูและหน้าที่ของครู

นอกจากนั้น ทรงเล่าพระราชทาน เรื่อง การตั้งศูนย์ศึกษาการพัฒนาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เพิ่มเติมด้วย

๓. ทรงบรรยายปาฐกถา เรื่อง **การศึกษากับการพัฒนาประเทศ** ณ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร เมื่อวันที่ ๗ พฤศจิกายน ๒๕๓๘ เนื่องใน**วันสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี**

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเห็นด้วยกับคำกล่าวที่ว่า สิทธิพื้นฐานของบุคคลที่สำคัญที่สุด คือ การมีอาหารบริโภคเพียงพอตามมาตรฐานการดำรงชีวิตขั้นพื้นฐาน และทรงชี้ให้เห็นว่าการศึกษาก็เป็นอีกหนึ่งในสิทธิขั้นพื้นฐาน เพราะการศึกษาเป็นการเรียนรู้ที่ช่วยให้คนสามารถทำอะไรได้นอกเหนือจากธรรมชาติหรือสัญชาตญาณ พระองค์ทรงเห็นด้วยที่หน่วยราชการและเอกชนจัดตั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก หรือศูนย์เลี้ยงเด็ก เพื่อให้อาหารทางร่างกายและอาหารสมองแก่เด็ก ก่อนไปศึกษาในระดับประถมศึกษาซึ่งเป็นการศึกษาขั้นบังคับ เมื่อเด็กศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษาและอาชีวศึกษา เด็กจะได้รับการพัฒนาในเรื่องการศึกษาด้วยตนเองมากขึ้น เข้าใจวิธีเรียนอย่างแท้จริง ส่วนระดับอุดมศึกษานั้น เน้นการเรียนการสอนให้รู้ลึกในวิชาการและรู้รอบในเรื่องทั่วๆ ไป เครื่องมือช่วยในการศึกษาก็มีห้องสมุด สารานุกรม การศึกษาทางไกล และการใช้คอมพิวเตอร์เพื่อการศึกษาค้นคว้า

๔. ทรงบรรยายเรื่อง **แนวโน้มการจัดการเรียนการสอนเพื่อการเรียนรู้ในทศวรรษหน้า** ณ โรงแรมบีพี สมิหลา จังหวัดสงขลา เมื่อวันที่ ๒๓ กันยายน ๒๕๔๒

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงบรรยาย เรื่อง **สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีกับพระราชกรณียกิจ พระราชจริยวัตรด้านการศึกษา** เนื่องใน**วันสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ครั้งที่ ๑๔** ณ คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ องครักษ์ จังหวัดนครนายก เมื่อวันอังคารที่ ๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๔๓

คำบรรยายที่พระราชทานในวันนั้น สะท้อนให้เห็นถึงพระวิริยะ พระอุตสาหะและพระปณิธานอันแน่วแน่ของสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ในการทรงงานด้วยอุดมการณ์ **การศึกษาเพื่อทุกคน** รวมทั้งทรงงานอีกนานัปการเพื่อประโยชน์สุขของผู้ยากไร้ด้อยโอกาสทุกถิ่นทั่วแคว้นแดนไทย โดยมิได้ทรงคำนึงถึงเชื้อชาติ ศาสนา เผ่าพันธุ์ และอุดมการณ์ทางการเมือง หากแต่มุ่งเน้นมนุษยธรรมที่ทรงมีต่อประชาชนทุกหมู่เหล่า เช่น **การส่งเสริมการเรียนของพวกเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร** (โรงเรียน ตชด.) **โครงการอบรมและพัฒนาเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร** (ทั้งบนเขาและบนพื้นราบ) **การพระราชทานพระราชานุเคราะห์แก่ชาวเกาะ การพระราชทานความช่วยเหลือด้านการศึกษาแก่เยาวชนพิการ** (โรงเรียนศรีสังวาลย์) **การพระราชทานการศึกษาด้านพระธรรมปัญญา** เป็นต้น

ในปีต่อมา สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงปาฐกถา เรื่อง **การศึกษาของผู้ด้อยโอกาส เนื่องในวันสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ครั้งที่ ๑๕** ณ อาคารวิทยวิโรฒ โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ (ฝ่ายมัธยม) เมื่อวันที่ ๑๒ พฤศจิกายน ๒๕๔๔

ในปาฐกถา เรื่อง **การศึกษาของผู้ด้อยโอกาส** สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงจำแนกผู้ด้อยโอกาสตามสาเหตุพื้นฐานของความด้อยโอกาสได้ ๑๕ ประเภท พร้อมทั้งพระราชทานคำอธิบาย และวิธีแก้ปัญหาของผู้ด้อยโอกาสแต่ละประเภท อันแสดงถึงพระปรีชาสามารถที่พระองค์ทรงได้รับจากประสบการณ์ที่ทรงงานด้านการศึกษา ตัวอย่าง เด็กที่พ่อแม่ย้ายถิ่นเสมอ เช่น เด็กที่พ่อแม่ทำงานก่อสร้าง พระองค์ทรงเคยพบเห็นวิ่งเล่นในวัง จึงมีรับสั่งให้จับมาอาบน้ำ จัดที่ให้เรียนหนังสือ หาครูมาสอน พาไปให้แพทย์ตรวจร่างกาย เด็กที่อยู่ในวัยเรียนก็พระราชทานโอกาสให้ไปเรียนที่โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์บางกรวย และทรงพระกรุณาจัดระบบศึกษาสงเคราะห์ให้ไปอยู่หอพักหรือบ้านพักในโรงเรียน ขณะเดียวกัน ทางราชการหรือองค์การเอกชนจัดครูไปสอนตามสถานที่ทำงานของผู้ปกครอง

ปาฐกถา ชุด "สิรินธร"

จากการที่สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าสิรินธรเทพรัตนสุดา กิติวัฒนาดุลโสภาคย์ ทรงสำเร็จการศึกษาจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และได้รับพระราชทานปริญญาอักษรศาสตรบัณฑิต (เกียรตินิยมอันดับหนึ่ง) ซึ่งกล่าวได้ว่า ทรงเป็นเจ้าฟ้าจุฬาฯ บัณฑิตพระองค์แรกในประวัติของมหาวิทยาลัย ต่อมาได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ เฉลิมพระอิสริยยศขึ้นเป็น สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร รัฐสีมาคุณากรปิยชาติ สยามบรมราชกุมารี เมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๒๐ เพื่อเป็นการเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระบรมราชกุมารี และเพื่อทำนุบำรุงช่างไทยและศิลปวัฒนธรรมไทย สภาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จึงได้มีมติประเดิมทุนสำหรับ**เงินทุนสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี** จำนวน ๑ ล้านบาท สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ รับเป็นองค์ที่ปรึกษากิตติมศักดิ์

กิจกรรมของเงินทุนฯ นี้มีหลากหลาย ทั้งการให้ทุนส่งเสริมการวิจัย การให้ทุนอุดหนุนการพิมพ์หนังสือ หรือตำราที่ทรงคุณค่า กิจกรรมที่สำคัญประการหนึ่งของเงินทุนสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี คือ การจัดปาฐกถานุกรมทางวิชาการเป็นประจำปีละหนึ่งครั้ง ในหัวข้อที่หลากหลาย และได้รับพระราชทานพระราชานุญาตให้เชิญพระนาม **สิรินธร** เป็นชื่อของปาฐกถานุกรมชุดนี้ เรียกว่า **ปาฐกถา ชุด สิรินธร**

หลักการของปาฐกถานุกรม คือ การจัดสรรทรัพยากรทั้งด้านสติปัญญา ประสบการณ์และทุน อุปกรณ์ สถานที่ เป็นต้น เพื่อให้มีการประชุม บรรยายหรืออภิปรายแสดงผลงาน หรือความรู้ความเข้าใจทางวิชาการอันมีประโยชน์ต่อสังคม และเป็นโอกาสที่จะนำผลงานและความรู้นั้นมาทดสอบเผยแพร่และแลกเปลี่ยนในที่ประชุมทางวิชาการ ดังนั้นการจัดปาฐกถาชุดสิรินธรแต่ละครั้ง คณะกรรมการจึงได้เชิญผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาวิชาต่างๆ แสดงปาฐกถาให้แก่ผู้สนใจ และพิมพ์เป็นหนังสือเผยแพร่ด้วย เริ่มตั้งแต่ปาฐกถา ชุด **สิรินธร** ครั้งที่ ๑ เรื่อง **วัดพระศรีรัตนศาสดาราม** โดยสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเป็นองค์ปาฐก เมื่อวันที่ ๒๖ มีนาคม ๒๕๒๕ ที่สำคัญและเป็นมิ่งขวัญแก่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อย่างหาที่สุดมิได้ คือ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จฯ มาทรงฟังปาฐกถา ชุด **สิรินธร** ทุกครั้ง



ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงตระหนักถึงความสำคัญและประโยชน์ของวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี โดยเฉพาะเทคโนโลยีสารสนเทศในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน รวมทั้งการสร้างเสริมคุณภาพและศักยภาพของเด็กไทยในชนบท เด็กเจ็บป่วยเรื้อรังที่ต้องอยู่ในโรงพยาบาลเป็นเวลานาน และผู้พิการทางร่างกาย ซึ่งเป็นผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา เพื่อการเรียนรู้และประกอบอาชีพ

พระราชดำรัสและพระราชภารกิจเกี่ยวกับวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีนั้น ศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์แห่งชาติ สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม ได้อัญเชิญรวมไว้ในหนังสือ **รัตนประทีป** รวมพระราชดำรัสเกี่ยวกับวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ขอสรุปสาระสำคัญตามลำดับเวลา ดังนี้

๑. ทรงสนทนา เรื่อง **พระราชกรณียกิจในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับเทคโนโลยีสารสนเทศ** เมื่อวันที่ ๑๒ พฤษภาคม ๒๕๓๘ ว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเป็นนักพัฒนาและนักเทคโนโลยีสารสนเทศ ทรงใช้เทคโนโลยีสารสนเทศหลายรูปแบบ เช่น เทเล็กซ์ วิทยุตำรวจ แผนที่อากาศ สถานีวิทยุ อ.ส. คอมพิวเตอร์ เป็นต้น

๒. ทรงปาฐกถา เรื่อง **เทคโนโลยีสารสนเทศที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศ** ณ ศูนย์ประชุมสหประชาชาติ กรุงเทพฯ เมื่อวันที่ ๒ มิถุนายน ๒๕๓๘ ทรงนิยามศัพท์และองค์ประกอบของเทคโนโลยีสารสนเทศ ในทัศนะของพระองค์ ว่า

"...เทคโนโลยีสารสนเทศ หรือ Information Technology ที่มักเรียกกันว่า ไอทีนั้น หมายถึง การจัดการในกระบวนการดำเนินงานสารสนเทศหรือสารนิเทศในขั้นตอนต่างๆ ตั้งแต่การเสาะแสวงหา การวิเคราะห์ การจัดเก็บ การจัดการและการเผยแพร่ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพความถูกต้อง ความแม่นยำ และความรวดเร็วทันต่อการนำมาใช้ประโยชน์..."

ส่วนองค์ประกอบของไอทีที่ใช้ทรงงานนั้น ประกอบด้วย ฐานข้อมูล เทคโนโลยีสื่อสารโทรคมนาคม และคอมพิวเตอร์ นอกจากนั้นได้พระราชทานพระราชดำริถึงการดำเนินการด้านไอทีในเรื่องที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศ เช่น ฐานข้อมูล ระบบเครือข่าย ดาวเทียมสื่อสารโทรคมนาคม มัลติมีเดียและซอฟต์แวร์ ตลอดจนถึงการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในงานต่างๆ ด้านการพัฒนาประเทศ

๓. ทรงปาฐกถา เรื่อง **เทคโนโลยีสารสนเทศกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนพิการ** ณ โรงแรมอิมพีเรียล กรุงเทพฯ เมื่อวันที่ ๒๓ พฤษภาคม ๒๕๓๙ ทรงเห็นความสำคัญของการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ประโยชน์ เพื่อให้คนพิการได้มีโอกาสพัฒนาแก้ไขส่วนที่ขาดไป จนมีความสามารถดำรงตนอยู่ได้โดยมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

๔. สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี กับ *โครงการด้านเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อพัฒนาการศึกษาและความเป็นอยู่ของเด็กไทยในชนบทและผู้ด้อยโอกาส*

๔.๑ โครงการเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการศึกษาของโรงเรียนในชนบท (ทสรช. อ่านว่า ทด-สะ-รด) โดยพระราชทานเครื่องคอมพิวเตอร์ทั้งเก่าและใหม่เพื่อช่วยให้นักเรียนมัธยมในชนบทได้ฝึกทักษะที่เกิดจากการนำคอมพิวเตอร์มาใช้งานที่ช่วยให้ประกอบอาชีพได้ง่ายตรงตามความต้องการของตลาดแรงงาน โดยใช้งบประมาณที่ประหยัดที่สุด

๔.๒ การเรียนการสอนวิทยาศาสตร์ในโรงเรียน นอกจากพระราชทานเรื่องคอมพิวเตอร์แก่โรงเรียนแล้ว ทรงให้ความสำคัญในเรื่องการติดตั้ง การทำห้อง โต๊ะวางเครื่องคอมพิวเตอร์ รวมทั้งโปรแกรมที่นำมาสอน นอกจากนั้น ทรงเน้นว่า ต้องพิจารณาความเหมาะสมและควรตั้งกฎระเบียบในการใช้เครื่องคอมพิวเตอร์ด้วย

๔.๓ โครงการเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อคนพิการ ภายใต้โครงการเทคโนโลยีสารสนเทศตามพระราชดำริ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดหามาให้ตามความจำเป็น และให้เนคเทคติดตามประเมินผลการใช้เพื่อนำไปพิจารณาขยายผล

๔.๔ โครงการเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อเด็กป่วยในโรงพยาบาล โดยพระราชทานพระราชดำริให้นำคอมพิวเตอร์พร้อมโปรแกรมการเรียนการสอนที่เหมาะสมไปให้โครงการสอนเด็กเจ็บป่วยเรื้อรังในโรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ สถาบันสุขภาพเด็กมหาราชินี (โรงพยาบาลเด็ก) โรงพยาบาลเลิดสิน และโรงพยาบาลมหาราชนครเชียงใหม่ เป็นต้น

๔.๕ โครงการเครือข่ายคอมพิวเตอร์เพื่อโรงเรียนไทย (School Net) เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๙ พระราชทานพระราชานุญาตให้โครงการนี้เข้าร่วมในเครือข่ายกาญจนาภิเษก เพื่อให้นักเรียนทั่วประเทศได้ใช้ประโยชน์ในการศึกษา

จาก พ.ศ. ๒๕๔๒ เป็นต้นมา ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดทำโครงการวิจัยและพัฒนาซอฟต์แวร์ เพื่อวัดไอคิวแก่ผู้พิการ สร้างอุปกรณ์ช่วยพูดแทนผู้สูญเสียความสามารถในการพูด พิจารณาสนับสนุนเครื่องคอมพิวเตอร์ให้แก่ทัณฑสถานหญิงและทัณฑสถานชาย

๕. ทรงปาฐกถา เรื่อง **เทคโนโลยี นวัตกรรม กับการพัฒนาประเทศ** ณ ศูนย์ประชุมสหประชาชาติ กรุงเทพฯ เมื่อวันที่ ๓๐ มีนาคม ๒๕๔๒ การพัฒนาต้องใช้เทคโนโลยีทุกระดับ และต้องใช้เทคโนโลยีระดับที่เหมาะสมกับความเป็นอยู่และทรัพยากร

๖. ทรงบรรยายในหัวข้อ **แนวโน้มการจัดการเรียนการสอนเพื่อการเรียนรู้ในทศวรรษหน้า** ณ โรงแรม บีพี สมิหลา จังหวัดสงขลา เมื่อวันที่ ๒๓ กันยายน ๒๕๔๒ ในงานสัมมนาทางวิชาการ เรื่อง *"...เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการเรียนรู้ในทศวรรษหน้า..."* ปาฐกถามีสาระเกี่ยวเนื่องการศึกษาและการใช้ IT ในการพัฒนาการศึกษาการเรียนรู้

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี พระราชทานทัศนะส่วนพระองค์ว่า

"...ในทศวรรษหน้าต้องมีการพัฒนาคนให้ใช้เทคโนโลยีเป็นและใช้เทคโนโลยีในการแก้ปัญหา ขณะเดียวกัน ความรู้ในทศวรรษหน้าจะเป็นความรู้สากล ความรู้ที่เป็นมาตรฐานระดับประเทศ รวมทั้งความรู้ท้องถิ่น แต่แนวโน้มการศึกษาหาความรู้ในทศวรรษหน้าจะอยู่ที่หลักการเดิม คือ สุ จิ ปุ ลิ หรือที่เรียกว่าหัวใจนักปราชญ์ และจะเน้นการศึกษา ๔ แขนง คือ พุทธศึกษา จริยศึกษา พลศึกษา และหัตถศึกษา..."

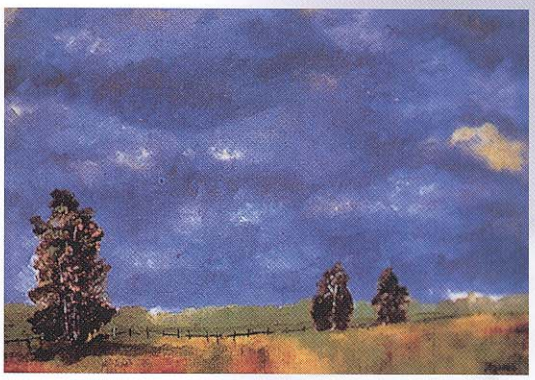


งานศิลปะ

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี โปรดการวาดรูป ปั้นรูป และงานประดิษฐ์ทางช่างมาแต่ทรงพระเยาว์ ภาพวาดฝีพระหัตถ์ของพระองค์ขณะที่ทรงศึกษาอยู่ในชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓ คือ ภาพแจกันดอกไม้สีม่วงตั้งอยู่ริมฝาผนังสีแดง และภาพต้นหางนกยูง พระองค์ทรงเล่าถึงการวาดภาพแจกันดอกไม้สีม่วงตั้งอยู่ริมฝาผนังสีแดงว่าเกิดจากการทอดพระเนตรพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงวาดภาพ จึงขอพระราชทานสีจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มาทรงวาดภาพนี้ ส่วนภาพต้นหางนกยูงที่ทรงวาดนั้นเพราะโปรดที่ต้นหางนกยูงออกดอกสีส้ม สวยดี

ในชั้นอนุบาล พระองค์ทรงเรียนการเขียนรูปด้วยสีเทียนจากครูสุนามัน ประนิช ต่อมาในชั้นประถมศึกษาตอนต้น ทรงเรียนวิชาศิลปศึกษากับครูเทรุโอ โยมูระ สัปดาห์ละ ๒ ชั่วโมง และทรงเรียนวิชาหัตถศึกษากับครูประพาส ปานพิพัฒน์ อีก ๒ ชั่วโมง ในชั้นนี้ทรงเรียนวาดรูปด้วยสีเทียน สำหรับชั้นประถมศึกษาตอนปลาย จึงทรงใช้สีน้ำประเภทสีกวอช หรือ กูอาช (gouache) ส่วนครูประพาสสอนการปั้นดินและการเขียนลายรดน้ำ โดยเฉพาะการเขียนลายรดน้ำ ครูประพาสสอนอย่างเข้มงวดจริงจังจนพระองค์ทรงทำได้จริง ดังที่ทรงเขียนลายรดน้ำรูปนางละคร เมื่อครั้งที่ทรงศึกษาอยู่ที่คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้ทรงส่งไปถวายพระเจ้าโบดวงพระราชาธิบดีแห่งประเทศเบลเยียม





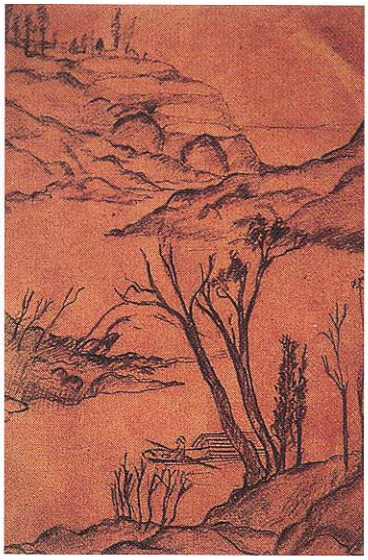


ระหว่างที่ทรงศึกษาในโรงเรียนจิตรลดา สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงวาดรูปทั้งในชั้นเรียนและทรงวาดเล่น โดยทรงใช้ดินสอดำ ปากกาหมึกแห้ง และสีเมจิก พระองค์โปรดการวาดภาพลายเส้นหรือภาพการ์ตูนฝีพระหัตถ์ เพื่อความเพลิดเพลินจากจินตนาการ หรือจากสิ่งรอบพระองค์ เช่น คน สัตว์ ต้นไม้ เป็นต้น ทรงวาดได้รวดเร็วในทุกที่ทุกโอกาส กระดาษที่ทรงใช้วาดเป็นซองเอกสารบ้าง แผ่นกระดาษธรรมดาในสมุดแบบฝึกหัด สมุดจดงาน สมุดบันทึก สมุดวาดเขียน และทรงวาดบนเครื่องเคลือบต่างๆ รวมทั้งทรงวาดภาพการ์ตูนฝีพระหัตถ์ประกอบบทพระราชนิพนธ์ **ทัวร์น้องโจ้ คืน-ฟ้าใส มุ่งไกลในรอยทราย** เป็นต้น

พระองค์ทรงเรียนวาดรูปเพิ่มเติมกับอาจารย์จักรพันธุ์ โปษยกฤต เกี่ยวกับการวาดภาพหุ่นนิ่ง อาจารย์พิริยะ ไกรฤกษ์ แนะนำวิธีการวาดภาพเมื่อครั้งตามเสด็จไปจังหวัดเชียงใหม่ อาจารย์จุลทัศน์ พยาฆรานนท์ แนะนำเรื่องทฤษฎีภาพไทย และอาจารย์ภาวาส บุนนาค แนะนำเกี่ยวกับงานศิลปะต่างๆ

เมื่อทรงสำเร็จการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ไม่ได้ทรงเรียนวาดเขียนอย่างจริงจังกับพระอาจารย์คนใด จนถึง พ.ศ. ๒๕๒๓ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงมีโอกาสศึกษาวิชาศิลปะจากหลวงวิศาลศิลปกรรม (เชื้อ ปัทมจินดา) ศิลปินเอกทางด้านสถาปัตยกรรมไทย ในวันไหว้ครูของนักเรียนมูลนิธิศิลปาชีพ หลวงวิศาลศิลปกรรม กระทำพิธี "ครอบครูช่าง" ถวาย โดยจับพระหัตถ์เขียนรูปพระวิษณุกรรมบนกระดานชนวนเพราะถือว่าครอบแล้วมีสิทธิ์เป็นช่างเขียน ช่างปั้นและสอนผู้อื่นได้





ภาพจิตรกรรมฝีพระหัตถ์โปสเตอร์ ชื่อ **วนาศรม** หรือ **ภาพศาลากลางป่า** เป็นภาพแรกที่ทรงวาดเมื่อทรงเจริญพระชนมายุเป็นผู้ใหญ่แล้ว ภาพนี้ทรงวาดเพื่อเป็นลายปักผ้า แต่ทรงวาดค้างไว้มาแล้วเสร็จเมื่อวันที่ ๓๑ มีนาคม ๒๕๒๕ พระองค์ทรงวาดภาพจิตรกรรมฝีพระหัตถ์อย่างจริงจังตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๒๖ เนื่องจากทรงได้รับแรงบันดาลใจจากการเรียนบทกวีจีนโบราณกับพระอาจารย์จี้หนานเซิงซึ่งกราบบังคมทูลแนะนำ และคุณบัญชา ล่ำซำ ทูลเกล้าฯ ถวายสีน้ำมัน ภาพจิตรกรรมฝีพระหัตถ์จากแรงบันดาลใจในบทนิพนธ์จีนโบราณทั้ง ๘ ภาพ เป็นภาพวาดที่ทรงตีความตามบทกวี ทรงเน้นอารมณ์และความรู้สึกด้วยสีและน้ำหนักที่ทรงรู้สึก เช่น ภาพแลจันทร์ ภาพชาวนา ภาพจิตรกรรมฝีพระหัตถ์นั้นส่วนใหญ่จะเป็นภาพวิวทิวทัศน์ ป่าเขา แมกไม้ ดอกไม้ ทะเล และธารน้ำ พระองค์ทรงเล่าพระราชทานไว้ใน**ทอสีเทียบฝัน** หน้า ๑๘ ความว่า

"...ชอบสี ชอบลาย และชอบองค์ประกอบที่เป็นจังหวะ ชอบเห็นภาพต่างๆ ทั้งภาพในสมอง และภาพที่มองเห็น เห็นวิวสวย ก็อยากจะจำลองไว้ดู ไว้จำนานๆ..."

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ไม่ทรงตั้งชื่อภาพที่ทรงวาด แต่ทรงเรียกตามลักษณะเด่นของภาพนั้นๆ ภาพจิตรกรรมฝีพระหัตถ์ที่ทรงพอพระทัยเป็นพิเศษ คือ ภาพชุดบทกวีจีนโบราณ โดยเฉพาะภาพชาวนาซึ่งทรงใช้สีแดงทั้งภาพและทรงอธิบายไว้ใน**ทอสีเทียบฝัน** หน้า ๒๔ ว่า *"สีแดงเสนอความคิด แสดงความทุกข์ของชาวนาได้ดี"* ภาพที่ทรงคิดว่าวาดยากที่สุด คือ **ภาพวนาศรม** เพราะมีรายละเอียดต่างๆ มาก และทรงวาดค้างไว้หลายปี ภาพจิตรกรรมฝีพระหัตถ์ที่ทรงวาดเพื่อทูลเกล้าฯ ถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในวโรกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา คือ **ภาพวิวอำเภอนาแก จังหวัดนครพนม** และ**ภาพแม่น้ำโขง** ส่วน**ภาพวกวน ภาพนอร์เวย์** และ**ภาพดอกบัวถวายพระพร** ซึ่งพระองค์ทรงวาดเพื่อทูลเกล้าฯ ถวายสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ

นอกจากนั้นก็มีภาพฝีพระหัตถ์วาดไว ซึ่งเป็นภาพที่ทรงวาดสดๆ ร้อนๆ โดยทรงใช้สีน้ำเป็นส่วนใหญ่ ภาพที่ทรงวาดมักเป็นภาพที่ทรงถนัด คือ ช้าง ดอกบัว ดอกไม้ ภาพฝีพระหัตถ์วาดไวจะทรงวาดเมื่อเสด็จฯ เยือนสถานที่ หรือเสด็จฯ ไปทรงร่วมงาน และเจ้าภาพได้จัดเตรียมอุปกรณ์เครื่องเขียน แล้วกราบบังคมทูลให้ทรงวาดภาพพระราชทานเป็นที่ระลึก เช่น เมื่อวันที่ ๖ พฤศจิกายน ๒๕๓๒ เสด็จฯ ไปมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร เนื่องในงาน**วันสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี** คณะกรรมการจัดงานได้กราบบังคมทูลขอให้ทรงเขียนภาพสีน้ำขณะมีการแสดงบนเวทีและทรงหยุดวาดเมื่อเพลงจบ พระองค์ทรงวาดอย่างรวดเร็วได้ ๖ ภาพ คือ ช้างสีฟ้า ช้างสีแดง ช้างสีเขียวชูดอกไม้ นักดนตรีตีฆ้องวง บัวขาว และดอกไม้ขอบคุณ ต่อมาในวันที่ ๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๓ เสด็จฯ เปิดงานนิทรรศการภาพเขียนสีน้ำ **เส้นสีที่ปลายพู่** ณ อาคารนารายณ์ภัณฑ์ พาวิลเลียน พระองค์ทรงวาดภาพต้นไผ่ด้วยพู่กันจีน และในวันที่ ๒๓ มกราคม ๒๕๓๖ ทรงวาดภาพช้างเทศบาล พระราชทานแก่กรุงเทพมหานครในคราวเสด็จฯ ร่วมงานเฉลิมฉลองวันตรุษจีนที่ถนนเยาวราช เป็นต้น

ในโอกาสเสด็จฯ เยือนศูนย์คอมพิวเตอร์กราฟิก คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร เมื่อเดือนพฤศจิกายน ๒๕๓๗ พระองค์ทรงใช้โปรแกรมนักวาดเขียนภาพช้าง และเมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จฯไปทรงรักษาพระองค์ ณ โรงพยาบาลศิริราช ตั้งแต่วันที่ ๑๐ - ๒๖ มีนาคม ๒๕๓๘ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จฯ ไปประทับเฝ้าพระอาการอย่างใกล้ชิด ในช่วงเวลาดังกล่าว พระองค์จึงทรงวาดภาพสีน้ำ **(กบ)** ภาพพู่กันจีน **(แมงมุม ช้างพลาย** และ**ห่าน)** และทรงใช้ไมโครคอมพิวเตอร์หรือคอมพิวเตอร์โน้ตบุ๊ค วาดภาพ**หมูปีกุน ป่าไผ่** และ**ต้นไม้** ทรงเรียกภาพฝีพระหัตถ์ทั้ง ๗ ภาพ ว่า **ภาพชุดศิริราช**

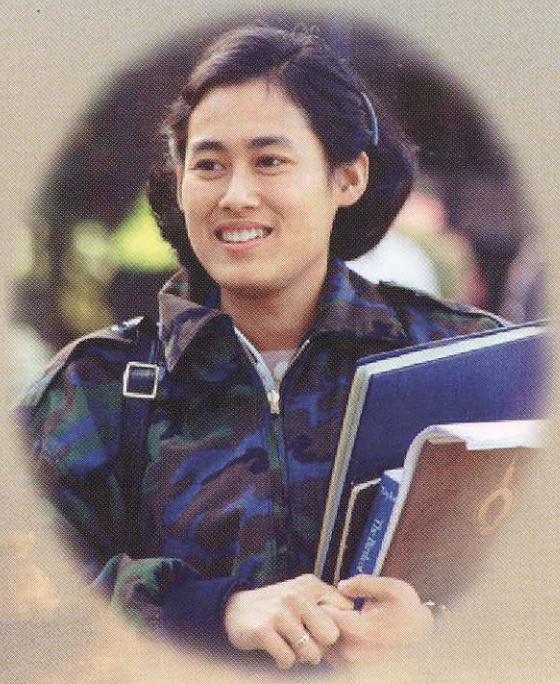
เมื่อมหาวิทยาลัยศิลปากรวิจัยผลิตสีคุณภาพราคาประหยัด และปลอดมลพิษได้สัมฤทธิผล จึงได้ทูลเกล้าฯ ถวายสีน้ำ สีอะคริลิก และสีน้ำมัน พระองค์ทรงทดลองใช้สีทั้งสามชนิดครั้งแรก เมื่อวันที่ ๓ มกราคม ๒๕๔๕ ทรงวาดภาพ ๔ ภาพ คือ ภาพช้าง ภาพสุนัข ชื่อ โป๊ยเซียน ภาพรวงข้าวและภาพทิวทัศน์ ต่อมาในวันที่ ๙ กรกฎาคม ๒๕๔๕ ทรงทดลองใช้สีทั้งสามชนิด วาดภาพต้นไม้กระถาง ภาพเด็กนั่งอ่านหนังสืออยู่ท่ามกลางหนังสือ ภาพที่ทรงทดลองสีน้ำต่างๆ เกือบทุกสี พระองค์ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานชื่อผลิตภัณฑ์สี ว่า **สีศิลปากรประดิษฐ์และสีวิจิตรรงค์**

นอกจากนี้ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ยังทรงสนพระทัยศิลปะเครื่องปั้นดินเผาด้วย ชุดแรกๆ ที่ทรง คือ การปั้นตุ๊กตารูปทรงต่างๆ ที่แม่ริมเซรามิค จังหวัดเชียงใหม่ ชุดต่อๆ มาทรงใช้ฝีแปรงระบายสีเคลือบลงบนภาชนะเครื่องปั้นดินเผาที่เป็นบิสกิต และใน พ.ศ. ๒๕๔๑ พระองค์ทรงงานศิลปะเครื่องปั้นดินเผาด้วยเทคนิคการเขียนสีใต้เคลือบลงบนดินเผารูปทรงหนังสือ ใน พ.ศ. ๒๕๔๓ ทรงวาดภาพบนเครื่องปั้น



ดินเผาด้วยเทคนิค Sgraffito ซึ่งเป็นเทคนิคการตกแต่งผิวภาชนะเมื่อต้องการให้เกิดสีหรือน้ำหนักของสีแตกต่าง และเมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๕ ทรงวาดระบายสีใต้เคลือบลงบนภาชนะรูปชาม ทรงวาดรูปกาบินอยู่เหนือสนามหญ้า ทรงตั้งชื่อผลงานนี้ว่า **อีกาสีแดงบนสนามหญ้าสีเขียว**

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงพระปรีชาสามารถด้านศิลปะ และทรงสร้างสรรค์ผลงานศิลปกรรมฝีพระหัตถ์ไว้มากมาย ดังที่มีการรวมรวมไว้ในหนังสือ **ทอสีเทียบฝัน** และ **ศิลปกรรมฝีพระหัตถ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี** สภามหาวิทยาลัยศิลปากรประจักษ์ในพระปรีชาสามารถด้านศิลปวัฒนธรรมแขนงต่างๆ จึงได้ทูลเกล้าฯ ถวายปริญญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาศิลปไทย (ปีการศึกษา ๒๕๓๑) ปริญญาศิลปดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาเครื่องเคลือบดินเผา (ปีการศึกษา ๒๕๓๓) และปริญญาศิลปดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาจิตรกรรม (ปีการศึกษา ๒๕๓๘) ตามลำดับ



พระอุ่นเกล้าฯ ได้เฝ้าแหนแสนซึ้งใจ

กราบแทบเบื้องยุคลบาทปราชญ์อักษร
ชะรอยบุญหนุนเนื่องแต่เบื้องบรรพ์
ได้รับใช้มิ่งโมลีพระปิยชาติ
ประทับใจฉริยวัตรขัตติยา
กอปรพระเมตตาคุณกรุณเกื้อ
พระอุ่นเกล้าฯ ได้เฝ้าแหนแสนซึ้งใจ

องค์พระเทพฯ "สิรินธร" พระมิ่งขวัญ
จึงมีวันแสนดีของชีวา
ปองข้าบาทแสนโสมนัสสา
พระปรีชาเลิศฌานเห็นการณ์ไกล
น้ำพระทัยโอบเอื้อทุกสมัย
เกิดหนใดขอเคียงบาททุกชาติเอย



พลตำรวจเอก โกวิท วัฒนะ
รองผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ

พลตำรวจเอก โกวิท วัฒนะ ได้ให้สัมภาษณ์ ว่า

"ผมได้มีโอกาสรับใช้และสนองงานในโครงการพระราชดำริของพระองค์ในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอย่างใกล้ชิด ตั้งแต่สมัยเป็นผู้บังคับการตำรวจตระเวนชายแดนภาค ๓ (เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๐)

จากการที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ได้โดยเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงเยี่ยมเยียนราษฎร ได้ทรงทราบว่า เยาวชนในชนบทส่วนใหญ่ประสบปัญหาทุพโภชนาการ ปัญหาด้านสุขภาพอนามัย ซึ่งจะมีผลเชื่อมโยงไปสู่ปัญหาด้านการศึกษา เพราะเมื่อเด็กสุขภาพไม่ดีก็ไม่สามารถจะรับการศึกษาได้ดี จึงมีพระราชดำริให้จัดทำโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน โครงการควบคุมโรคขาดสารไอโอดีน โครงการส่งเสริมโภชนาการและสุขภาพอนามัยแม่และเด็กในถิ่นทุรกันดาร โครงการนักเรียนในพระราชานุเคราะห์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี โครงการฝึกอาชีพ โครงการส่งเสริมสหกรณ์ โครงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และโครงการส่งเสริมคุณภาพการศึกษาในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน

จากจุดเริ่มต้นจนถึงปัจจุบัน ได้มีโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี เกิดขึ้นมาแล้วทั้งสิ้น ๘ โครงการ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จฯ เป็นการส่วนพระองค์ เพื่อทรงติดตามผลการดำเนินงานโครงการตามพระราชดำริ ทั้ง ๘ โครงการ และพระราชทานแนวทางการแก้ไขปัญหาแก่ครูตำรวจตระเวนชายแดนและผู้ปฏิบัติงาน อันช่วยให้คุณภาพชีวิตของเยาวชนในถิ่นทุรกันดารดีขึ้นตามลำดับ

ตามที่กล่าวมา เป็นเพียงส่วนน้อยเมื่อเทียบกับที่พระองค์ได้ทรงปฏิบัติต่อตำรวจตระเวนชายแดน ตลอดระยะเวลาที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ได้ทรงงานในพื้นที่ทุรกันดารห่างไกลคมนาคม ทรงเปิดโอกาสให้เยาวชนจำนวนมากได้มีโอกาสพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น พระกรุณาธิคุณแผ่ไพศาลไปทั่วทุกพื้นแผ่นดินไทย ทรงเป็นผู้ขยายแสงสว่างแห่งดวงประทีปให้แก่ผู้ด้อยโอกาสอย่างแท้จริง"



ศาสตราจารย์ นายแพทย์ไกรสิทธิ์ ตันติศิรินทร์

ผู้อำนวยการอาหารและโภชนาการ
องค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ (FAO)
อดีตผู้อำนวยการสถาบันวิจัยโภชนาการ มหาวิทยาลัยมหิดล

ศาสตราจารย์ นายแพทย์ไกรสิทธิ์ ตันติศิรินทร์ ได้เล่าเกี่ยวกับงานทางโภชนาการ ว่า

"พระองค์มีพระราชกระแสว่า ที่สนพระทัยเรื่องอาหารเพราะว่าได้โดยเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ และสมเด็จย่า ไปในชนบทที่ห่างไกลยากไร้ พบเด็กที่ขาดอาหารผอมแห้งแต่โตไม่สมกับอายุ พระองค์ทรงมีความรู้สึกว่ามนุษย์ทุกคนมีส่วนที่จะได้อาหารพอเพียง มีโภชนาการที่ดี พระองค์ทรงทดลองทำโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันตามโรงเรียนชายแดน เริ่มที่กาญจนบุรีและราชบุรี รับสั่งว่า *'แอบทำ เพราะไม่อยากให้ผู้ใหญ่มาว่าทีหลังว่า ไปทำอะไรก็ไม่รู้'* ต่อมาได้ขยายโครงการเกษตรอาหารกลางวันไปตามโรงเรียนชายแดน จนกระทั่งครบทั่วทั้งประเทศ และมีหน่วยงานต่างๆ สนับสนุนโครงการของพระองค์ ประกอบกับช่วงนั้นพระองค์ได้ทรงสนับสนุนโครงการพัฒนาโภชนาการของเด็กวัยก่อนเรียนที่จังหวัดนราธิวาส ทรงใช้ทุนส่วนพระองค์ประมาณสองล้านบาทที่มีผู้ถวาย ทรงนำไปพัฒนาช่วยเหลือเด็กอายุต่ำกว่า ๕ ปีที่ขาดอาหาร เดือนพฤษภาคม ๒๕๓๕ พระองค์รับสั่งว่า ทรงสนพระทัยในเรื่องโภชนาการ มีพระราชดำริให้จัดสัมมนาพิเศษถวายพระองค์ ปีแรกทรงร่วมสัมมนา ๑๐ วัน เป็นสัมมนาพิเศษเพื่อฟื้นฟูความรู้เรื่องโภชนาการ ความต้องการอาหาร ภาวะโภชนาการ ปัญหาโภชนาการในเมืองไทย แนวทางในการแก้ไขทั้งในระดับชุมชน ระดับครัวเรือน ตลอดจนการปรับพฤติกรรมต่างๆ หลังจากนั้นก็เสด็จฯ ทุกปี

ทรงนำระบบสารสนเทศ คือ คอมพิวเตอร์มาบันทึกทั้งหมด จนกระทั่งโรงเรียนเกือบทุกโรงเรียนในอำเภอกุสุมาลย์มีระบบข้อมูลข่าวสารทางด้านนี้ เด็กแต่ละชั้นมีนักเรียนกี่คน มีภาวะโภชนาการอย่างไร สัมฤทธิผลทางการศึกษาเป็นอย่างไร ถ้าสัมฤทธิผลทางการศึกษาแย่ เกิดเพราะอะไร โภชนาการ ปัญหาสังคม ปัญหาครอบครัวหรือไม่ การพัฒนาอาหารกลางวัน โดยให้มีเกษตรในโรงเรียนเพื่อการเรียนรู้ สนับสนุนโครงการอาหารกลางวัน โครงการนม พระองค์ทรงติดตามงานตลอด ทรงนำประสบการณ์ที่โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนนำมาพัฒนาที่อำเภอกุสุมาลย์ด้วยพระองค์เอง

ต่อมา มีการดำเนินโครงการที่อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ เนื่องจากมีปัญหาโภชนาการ เด็กมีปัญหาเรื่องอาหาร วิตามินเอไม่พอเกิดตาบอด พระองค์ทรงส่งคนไปดูโครงการพัฒนาแก้ไขเร่งด่วน ให้เติมวิตามินเอ จากนั้นก็แก้ไขปัญหาสาธารณสุข การเกษตร โภชนาการ และยังมีโครงการประเภทนี้ที่ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โครงการนี้ดำเนินงานต่อเนื่องมา ๒๐ ปี โรงเรียนเด็กกำพร้าเวียงจันทน์หลัก ๖๗ พระองค์เสด็จฯ ไปทอดกฐินตามวัดต่างๆ มีคนไทยถวายเงิน พระองค์รับสั่งว่านำเงินไปช่วยเด็กเถอะ ที่ไหนก็ได้ ในที่สุดก็ตกลงกันว่า เด็กกำพร้าเวียงจันทน์ต้องการหอพัก หรือที่ลาวเรียกหอนอน จึงพระราชทานเงินส่วนนั้นและเงินส่วนพระองค์สร้างหอนอน จากนั้นพระองค์มีพระราชดำริให้มีการพัฒนาโครงการอาหารและสุขภาพของเด็กไปด้วย ทรงเห็นว่าน้ำไม่พอ จึงได้สร้างถังน้ำขึ้นในโรงเรียน มีการช่วยสร้างส้วมให้พอในส่วนที่เหมาะสม ด้านอาหารและโภชนาการให้มีการผลิตอาหาร เช่น การประมง การทำสวนครัว เลี้ยงเป็ด เลี้ยงหมู นำผลิตภัณฑ์มาเป็นอาหารและจัดจำหน่าย ขณะเดียวกัน ก็มีการพัฒนาโรงครัวให้สะอาดขึ้น พัฒนาโรงอาหารให้เด็กได้มีความสะอาดขึ้น ล้างมือก่อนกินข้าว

ขณะเดียวกันก็มีโครงการกรรไกรตัดเล็บในห้องเรียน มีการถ่ายพยาธิ สุขภาพของเด็กดีขึ้น การเรียนก็ดีขึ้น ทั้งหมดเป็นพระกรุณาธิคุณของพระองค์ ที่ทรงสนพระทัยปัญหาโภชนาการและการพัฒนาช่วยเหลือครบวงจร

โครงการเรื่องช่วยแม่และเด็กตามแนวชายแดน ปกติแม่ที่อยู่ในเมืองก็จะมารับบริการได้ แต่แม่ที่อยู่ตามชายแดน การมารับบริการฝากครรภ์การคลอดไม่ทั่วถึง จึงมีโครงการร่วมกันกับจังหวัดที่อยู่ชายแดน ทางกระทรวงสาธารณสุข คือ อนามัยและตำรวจตระเวนชายแดน จัดให้มีการฝึกอบรมตำรวจตระเวนชายแดนให้ดูแลครรภ์ คนไหนที่มีความเสี่ยงให้ส่งต่อ ให้ความรู้กับแม่การดูแลสุขภาพ การดูแลการตั้งครรภ์ การคลอดดีปลอดภัยดีขึ้น โภชนาการดีขึ้น น้ำหนักแรกเกิดก็ดีขึ้น

พระองค์เสด็จฯ ไปที่โรงเรียนกาวิละหูหนวก ทอดพระเนตรอาหาร รับสั่งว่า อาหารของเด็กกินแล้วอยู่ได้อย่างไร โปรดเกล้าฯ ให้ผมไปช่วยประเมินโครงการเด็กหูหนวก ตาบอด เพื่อที่จะจัดอาหารและโภชนาการให้เหมาะสม และขณะเดียวกันให้เด็กได้ออกกำลังกายไปด้วย ที่โรงเรียนตาบอด พระองค์ทรงสนพระทัยให้เด็กตาบอดได้กินอาหารที่ดี มีการจัดเมนูในลักษณะเดียวกัน อีกเรื่องหนึ่ง พระองค์มีพระราชประสงค์ให้เด็กตาบอดได้ออกกำลังกาย นอกจากมีราวให้เดิน มีการวิ่งต่างๆ มีดัมเบลล์ให้ยก ตอนหลังมาคิดเรื่องเตะฟุตบอลที่มีเสียง ประตูก็มีเสียงให้รู้ทิศทางเป็นอย่างไร จนกระทั่งประสบความสำเร็จ โรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบก็เช่นกัน ทรงสนพระทัย อยากให้มีการจัดเมนูอาหารให้ถูกต้อง ให้มีการเข้าไปประเมิน เสนอแนะต่างๆ จนกระทั่งได้รูปแบบที่ดี

คุณลักษณะของพระองค์ที่เป็นจุดเด่นและประทับใจผม คือ

๑. ทรงสนพระทัยที่จะเรียนรู้อยู่เสมอ เสด็จฯ ที่ไหนจะทรงซักถามและจดบันทึก

๒. ความเรียบง่ายของพระองค์ ทุกคนที่ได้เข้าเฝ้าฯ ถวายงาน รู้สึกปีติ สบายใจ ไม่เกร็ง

๓. ทรงงานตลอดเวลาและต่อเนื่อง

๔. ทรงเป็นศิลปิน นักวาดรูป ภาพฝีพระหัตถ์ปรากฏที่ผลิตภัณฑ์นานาชนิด

๕. ทรงคิดทำอะไรก็เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อคนจำนวนมาก"



ศาสตราจารย์ คุณหญิงไขศรี ศรีอรุณ

อดีตอธิการบดีมหาวิทยาลัยศิลปากร
กรรมการและเลขานุการมูลนิธิ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ
อดีตผู้อำนวยการศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร
(องค์การมหาชน)

ศาสตราจารย์ คุณหญิงไขศรี ศรีอรุณ ได้เล่าให้ฟังว่า

" ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธรจัดตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ.๒๕๓๖ เพื่อเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ในโอกาสที่ทรงเจริญพระชนมายุ ๓๖ พรรษา และสนองพระราชปรารภในอันที่จะให้ประเทศไทยมีองค์กรหรือหน่วยงานที่เป็นแหล่งรวบรวมข้อมูลวิชาการด้านโบราณคดี ประวัติศาสตร์ ประวัติศาสตร์ศิลปะ สังคมวิทยา ศิลปวัฒนธรรม และศาสตร์อื่นๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อการศึกษาและค้นคว้า

พระองค์มีพระราชปรารภว่า ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธรควรเป็นศูนย์ข้อมูล (Resource Centre) ที่ให้ข้อมูลอื่นๆ ด้วย นอกเหนือจากข้อมูลเอกสารสิ่งพิมพ์ของห้องสมุด ทั้งนี้ทรงให้ความสำคัญกับห้องสมุดเป็นอย่างมาก ทรงแนะนำว่า การให้บริการในห้องสมุดต้องให้บริการทั้ง ๒ ระบบ คือ การสืบค้นด้วยบัตรรายการหนังสือ และการสืบค้นด้วยคอมพิวเตอร์

นอกจากนี้ยังได้พระราชทานพระราชานุญาตให้ศูนย์ฯ ถ่ายสำเนาวารสารเก่าจากห้องสมุดส่วนพระองค์ที่อาคารชัยพัฒนา วารสารดังกล่าว คือ วารสารของสถาบันฝรั่งเศสแห่งปลายบุรพทิศซึ่งมีคุณค่าทางวิชาการ มีข้อมูลด้านศิลปวัฒนธรรมของประเทศต่างๆ ในตะวันออกมากกว่าร้อยปี และไม่อาจหาได้ในปัจจุบัน เพื่อนำมาไว้เป็นข้อมูลสำหรับให้บริการที่ห้องสมุดของศูนย์ฯ เป็นต้น

เกี่ยวกับการเก็บข้อมูล ได้มีพระราชปรารภว่า ศูนย์ฯ ควรให้ความสำคัญกับเรื่องเก่า เช่น ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญา โดยเชื่อมโยงให้เห็นความสัมพันธ์ของอดีตกับปัจจุบัน นอกจากนี้ยังได้พระราชทานคำแนะนำให้ศูนย์ฯ จัดทำดรรชนีเศษเครื่องปั้นภาชนะดินเผาเพื่อประโยชน์ของการศึกษาค้นคว้า รวมทั้งให้รวบรวมสำเนาจารึกต่างๆ เป็นต้น

สำหรับกิจกรรมวิชาการของศูนย์ฯ ก็ทรงสนับสนุน โดยได้เสด็จฯ เป็นประธานเปิดการประชุมสัมมนาทางวิชาการประจำปีทุกปี ทรงเป็นองค์ปาฐกนำในการสัมมนาประจำปี ๒๕๔๓ เรื่อง **ภูมิศาสตร์กับวิถีชีวิตไทย**

กล่าวได้ว่า ทรงเอาพระทัยใส่กับการดำเนินงานของศูนย์ฯ ตลอดเวลา แม้แต่เรื่องของภูมิสถาปัตย์ด้านหน้าอาคาร ก็ได้พระราชทานคำแนะนำให้ปลูกต้นไม้ใหญ่ให้มาก ให้ดูเป็น **สวนป่า** ซึ่งศูนย์ฯ ก็ได้น้อมรับใส่เกล้าฯ มาดำเนินการแต่แรก ทำให้ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธรมีอาณาบริเวณที่ร่มรื่น เขียวชอุ่ม เมื่อเทียบกับบริเวณใกล้เคียง"



ผู้ช่วยศาสตราจารย์จิรายุพิน จันทรประสงค์

กรรมการบริหารสวนหลวง ร. ๙

อดีตอาจารย์ภาควิชาพืชสวน มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์จิรายุพิน จันทรประสงค์ ได้บันทึกงานทางด้านอนุรักษ์พันธุกรรมพืชของพระองค์ ไว้ว่า

"โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ได้ดำเนินงานมาเป็นระยะเวลา ๑๐ ปีแล้ว และมีแผนงานจะดำเนินการต่ออีกระยะ ๕ ปี ซึ่งเป็นช่วงที่ ๓

พระองค์ได้เสด็จฯ ไปยังสวนพฤกษศาสตร์และพิพิธภัณฑ์พืชที่สำคัญของโลกคือ สวนพฤกษศาสตร์คิว บริติชมิวเซียม ที่ประเทศอังกฤษ พิพิธภัณฑ์พืชของกรุงปารีส พระองค์ได้ทอดพระเนตรงานเกี่ยวกับการเก็บรักษาเอกสารต่างๆ รวมทั้งตัวอย่างพืชแห้งทั่วๆ ไป และมีการเก็บรักษาพืชอย่างถาวรซึ่งเป็นเทคนิคสมัยใหม่ เช่น เก็บในฐานข้อมูลเป็นซีดีรอม เนื่องจากพิพิธภัณฑ์พืชเป็นรากฐานที่สำคัญของประเทศ พระองค์จึงมีพระราชดำริให้หน่วยงานในพระราชวังสวนจิตรลดา มาเก็บข้อมูลจากพิพิธภัณฑ์พืช ทั้ง ๒ แห่ง ในกรุงเทพฯ คือ กรมป่าไม้และกรมวิชาการเกษตร ข้อมูลเหล่านั้นจะเป็นการเก็บรักษาไว้ได้นานคงทนถาวร

นอกจากนั้น พระองค์ยังมีพระราชดำริเกี่ยวกับการจัดทำสวนพฤกษศาสตร์โรงเรียนในระดับประถม เพื่อให้นักเรียนรู้จักต้นไม้ในโรงเรียน เกิดความสนใจและรักต้นไม้

สืบเนื่องจากโครงการนี้ ทำให้หน่วยงานราชการต่างๆ ได้ขยายขอบเขตการศึกษาวิจัยทางพฤกษศาสตร์มากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ ยังทำให้บุคคลและหน่วยงานราชการต่างๆ เข้าใจและเห็นความสำคัญของการอนุรักษ์พืชมากขึ้นอีกด้วย"



ศาสตราจารย์พิเศษ ดร. ธวัชชัย สันติสุข

นักวิชาการ ๑๐ กรมป่าไม้

ประธานกรรมการบริหารองค์การสวนพฤกษศาสตร์

ศาสตราจารย์พิเศษ ดร. ธวัชชัย สันติสุข ได้ลำดับถึงการที่ได้มีโอกาสถวายงานทางด้านพฤกษศาสตร์ให้ฟัง ว่า

"ผมได้มีโอกาสถวายงานสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ด้านพฤกษศาสตร์เป็นครั้งแรก เมื่อวันที่ ๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๔ ระหว่างเสด็จฯ ประทับแรม ณ อุทยานแห่งชาติภูเรือ จังหวัดเลย เพื่อทรงตรวจเยี่ยมโครงการในพระราชดำริตามโรงเรียนต่างๆ คืนวันแรก (๑๑ กุมภาพันธ์) เมื่อเสด็จฯ ถึงอุทยานฯ กรมป่าไม้มอบหมายให้ผมเฝ้าฯ รับเสด็จ เตรียมถวายงานด้านพันธุ์ไม้ หลังจากเสวยพระกระยาหารค่ำแล้วมีหมายออกมาว่า พรุ่งนี้เช้าจะเสด็จพระราชดำเนินแบบจ๊อกกิ้งขึ้นสู่ยอดภูเรือในตอนเช้าตรู่ เพื่อทรงศึกษาพันธุ์ไม้ ป่าไม้ไปพร้อมกัน ผมได้แต่สงสัยอยู่ในใจว่า แล้วจะมีโอกาสถวายงานเรื่องพันธุ์ไม้ได้ตอนไหน เพราะเช้าตรู่บนภูเรือยังมืดมิดต้องใช้ไฟฉายส่องเส้นทางขึ้นสู่ยอดเขา หลังจากใช้เวลาประมาณครึ่งชั่วโมงจนถึงยอดภูเรือ เจ้าหน้าที่ได้ขอพระราชทานพระราชานุญาตฉายพระรูปในฉลองพระองค์ชุดกีฬา พอเริ่มสว่างประมาณ ๖ โมงเช้า ได้เวลาเสด็จฯ กลับลงจากยอดภูเรือ ก็มาถึงบางอ้อ เมื่อมีรับสั่งว่าได้เวลาศึกษาต้นไม้แล้ว ระหว่างเส้นทางขาลง ได้ทอดพระเนตรใบไม้ก่อ (Quercus หรือต้น Oak) ทรงพลิกใบไม้กลับไปมาอย่างพินิจพิเคราะห์ รวมทั้งใบของต้นไม้ชนิดอื่นอีกหลายชนิด วันต่อมาเสด็จฯ ไปทรงศึกษาธรรมชาติ พันธุ์ไม้และสัตว์ป่า ณ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูหลวง จังหวัดเลย ซึ่งอยู่ใกล้อุทยานแห่งชาติภูเรือ ผมได้เฝ้าฯ รับเสด็จและถวายงานอีกครั้ง ที่นี่มีป่าและพันธุ์ไม้สวยมาก กุหลาบแดง กุหลาบขาว หรือ Rhododendron กำลังบานสะพรั่ง ทรงยืนและประทับนั่งให้ช่างภาพฉายพระรูปตามซุ้มดอกไม้ป่าที่งดงามเป็นระยะ

เมื่อครั้งเสด็จฯ ณ อุทยานแห่งชาติภูกระดึง จังหวัดเลย (ธันวาคม ๒๕๓๗) หลังจากเสวยพระกระยาหารกลางวัน ณ เรือนประทับ ในตอนบ่ายทรงพระดำเนินด้วยพระบาทระยะทาง ๗ กิโลเมตร ทอดพระเนตรธรรมชาติ ผมได้กราบบังคมทูลรายงานเรื่องป่าไม้และพันธุ์ไม้ไปเรื่อยๆ จนถึงบริเวณผาหล่มสัก ตรงนั้นมีเพิงร้านอาหารเล็กๆ พระองค์คงจะทรงหิว ทรงสั่งข้าวไข่เจียวกับแม่ค้า แล้วทรงยืนเสวยตรงร้านนั้นโดยไม่ถือพระองค์

ความประทับใจอีกเรื่อง คือ ต้นชมพูภูคาที่อุทยานแห่งชาติดอยภูคา จังหวัดน่าน ในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ ชมพูภูคาออกดอกเป็นช่อใหญ่สีชมพูงดงามมาก ผมได้นำเสด็จพระราชดำเนินขึ้นเขาไปประมาณครึ่งชั่วโมงจนถึงกลุ่มต้นชมพูภูคา ได้ถวายช่อดอกไม้แก่พระองค์ เมื่อทอดพระเนตรแล้วมีเจ้าหน้าที่มารับช่อดอกไม้ไปจากพระองค์ ครั้นเสด็จลงมาถึงที่ทำการอุทยานฯ ก่อนเสด็จฯ กลับ มีรับสั่งถามว่า แล้วชมพูภูคาล่ะ ปรากฏว่าเจ้าหน้าที่เข้าใจผิด คิดว่าทอดพระเนตรแล้ว จึงทิ้งไว้ที่โคนต้นบริเวณนั้น ต้องกลับขึ้นไปนำช่อดอกชมพูภูคาลงมาอีกครั้ง เนื่องจากมีรับสั่งว่า จะนำไปถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทอดพระเนตร เมื่อเสด็จฯ กลับกรุงเทพฯ ในตอนเย็นวันเดียวกัน ก่อนปี ๒๕๔๐ โปรดการเสด็จฯ ประทับแรมในป่าแบบแค้มปิ้ง ครั้งหนึ่งได้เสด็จฯ ณ อุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน ได้ประทับแรมในเต็นท์ที่ประทับริมฝั่ง (ต้น) แม่น้ำเพชรบุรี ในป่าดงดิบอันอุดมสมบูรณ์ ตามเส้นทางเสด็จฯ ในป่า สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงแบกเป้อันหนักอึ้งด้วยพระองค์เอง พร้อมทรงถือสมุดทรงพระอักษร ไม่โปรดให้มหาดเล็กช่วยแบกถวาย ตกตอนเย็นทรงประกอบอาหารพระราชทานแบ่งให้ผู้ตามเสด็จลองชิมโดยทั่วกัน พระองค์ทรงใช้เวลาว่างพักผ่อนพระอิริยาบถอย่างเรียบง่าย ไม่ทรงทำให้ผู้ติดตามเกิดความเครียด

"เทพรัตน ธ เกริกฟ้า ทั่วหล้าสรรเสริญ"

ในปี ๒๕๓๘ ผมได้มีโอกาสตามเสด็จเยือนมณฑลยูนนาน ประเทศจีน ทอดพระเนตรสวนพฤกษศาสตร์เขตร้อนสิบสองปันนา ต่อมาที่สวนพฤกษศาสตร์คิว กรุงลอนดอน ทรงสนพระทัยพิพิธภัณฑ์พันธุ์ไม้แห้ง (หอพันธุ์ไม้) อย่างมาก เนื่องจากเป็นแหล่งข้อมูลเบื้องต้นของการจัดทำฐานข้อมูลพรรณพฤกษชาติ โปรดการจดบันทึกพรรณไม้แห้งของไทยที่เก็บรวบรวมโดยนักพฤกษศาสตร์ชาวยุโรปในสมัยรัชกาลที่ ๕ ตัวอย่างพันธุ์ไม้เหล่านั้นเก็บรักษาไว้เป็นอย่างดี ณ หอพันธุ์ไม้สวนพฤกษศาสตร์คิว นอกจากนี้ ยังได้ตามเสด็จ ณ สวนพฤกษศาสตร์ในประเทศเขตร้อนของเอเชียอีกหลายแห่ง เช่น สิงคโปร์ ปาปัวนิวกินี ครั้งล่าสุดในเดือนเมษายน ๒๕๔๕ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตามเสด็จประเทศเดนมาร์กและกรีนแลนด์ บนเกาะกรีนแลนด์มีน้ำแข็งปกคลุมอยู่ตลอด น้ำแข็งจะละลายบ้างในช่วงฤดูร้อน มีพันธุ์พืชชั้นต่ำจำพวกไลเคนเกาะตามโขดหินทั่วไป ผมเก็บตัวอย่างไลเคนถวายให้ทอดพระเนตร เมื่อกลับมาประเทศไทย ได้นำไลเคนดังกล่าวมาทำเป็นตัวอย่างพันธุ์ไม้แห้งเก็บไว้ที่พิพิธภัณฑ์พืชสวนจิตรลดา"



ศาสตราจารย์ ดร. ธีระ สูตะบุตร
รองนายกสภามหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
อดีตอธิการบดีมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ศาสตราจารย์ ดร. ธีระ สูตะบุตร ได้ให้สัมภาษณ์ ว่า

"ในขณะที่ผมดำรงตำแหน่งอธิการบดีมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เคยกราบบังคมทูลถวายข้อมูลด้านวิชาการเป็นครั้งคราวซึ่งต้องเป็นข้อมูลที่ต้องมีความมั่นใจ เพราะบางทีทรงตรวจสอบและรับสั่งกับผมว่าที่บอกมานั้นถูกต้องแล้ว

ในเรื่องงานที่เกี่ยวกับมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ พระองค์ทรงสนพระทัยหลายๆ อย่าง ทั้งในเรื่องการอนุรักษ์สิ่งที่เป็นวัฒนธรรมและมรดกของชาติ จากการที่พระองค์เสด็จเป็นประธานและทรงดนตรีร่วมกับคณะดนตรีไทยอุดมศึกษา ยังผลให้เยาวชนเกิดความภาคภูมิใจในดนตรีไทยซึ่งเป็นศิลปวัฒนธรรมของชาติ และเกิดจิตสำนึกที่จะอนุรักษ์ศิลปของชาติให้คงอยู่กับประเทศไทยตลอดไป ในส่วนของการอนุรักษ์ธรรมชาติ ดังเช่นที่โรงเรียนพิชญศึกษา ซึ่งผมเป็นประธานฯ ก็ได้รับป้ายพระราชทานสวนพฤกษศาสตร์จากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี โรงเรียนได้ทำสวนพฤกษศาสตร์และมีการขยายผลให้เด็กได้เรียนรู้ประโยชน์จริงๆ ของต้นไม้แต่ละชนิด และเป็นการจุดประกายให้เยาวชนเกิดความรักและหวงแหนทรัพยากรของชาติและยังขยายผลถึงชุมชนโดยทั่วไปด้วย

ผมรู้สึกประทับใจมากที่ได้เห็นพระองค์ทรงห่วงใยในความรู้สึกและปัญหาของพสกนิกรและให้โอกาสต่อบุคคลที่ใฝ่ศึกษาหาความรู้ ผมได้มีโอกาสนำผู้ได้รับทุนและผู้สำเร็จการศึกษาทุนอานันทมหิดลเข้าเฝ้าฯ พระองค์ เพื่อกราบบังคมทูลลาไปศึกษาหรือเมื่อสำเร็จการศึกษาแล้วก็ตาม พระองค์จะทรงใส่พระทัยเป็นอย่างยิ่งที่จะพระราชทานความคิดเห็นและกำลังใจ จึงทำให้ผู้รับทุนฯ เกิดความมุ่งมั่นและมีกำลังใจที่จะทำหน้าที่ของตนให้ดีที่สุดต่อไป"



ศาสตราจารย์ ดร. ประเสริฐ ณ นคร
อาจารย์พิเศษมหาวิทยาลัยศิลปากร
อดีตนายกราชบัณฑิตยสถาน
อดีตปลัดทบวงมหาวิทยาลัย

ศาสตราจารย์ ดร. ประเสริฐ ณ นคร ได้เล่าให้คณะสัมภาษณ์ฟัง ว่า

"เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๘ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงศึกษาอยู่ที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นนิสิตปีที่ ๓ ตอนนั้นผมเป็นปลัดทบวงมหาวิทยาลัย ได้ไปสอนวิชาภาษาสุโขทัยเกี่ยวกับศิลาจารึกสุโขทัย พระองค์ทรงสนพระทัยมาก รับสั่งว่า อยากให้อาจารย์ที่สอนทางประวัติศาสตร์สมัยสุโขทัยได้เข้ามาฟังด้วย และเท่าที่จำได้ พอตรวจข้อสอบวิชาที่ผมสอน ก็ไม่ทราบว่าเป็นของพระองค์ ปรากฏว่าทรงได้คะแนนสูงเป็นที่ ๒ ในชั้น

เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๑ พระองค์ทรงศึกษาปริญญาโททางศิลปศาสตรมหาบัณฑิต ในสาขาวิชาจารึกภาษาตะวันออกของมหาวิทยาลัยศิลปากร พระองค์ทรงสนพระทัยในการเสด็จฯ ไปทอดพระเนตรโบราณสถานในสถานที่ต่างๆ เพื่อประกอบการศึกษา ทำให้ทรงเข้าใจเรื่องได้ดีขึ้น จะเห็นได้ว่า เมื่อพระองค์เสด็จฯ ไปทรงสอนนักเรียนนายร้อย จปร. โปรดฯ นำนักเรียนนายร้อย จปร. ไปดูสถานที่ต่างๆ ด้วย

พระองค์มีพระอารมณ์ขัน รับสั่งว่า การจะอ่านจารึกออก บางครั้งจะต้องประทับอยู่ที่โต๊ะแล้วทรงห้อยพระเศียรลงมาดูจารึก บางครั้งจะพลิกข้างล่างขึ้นข้างบนต้องทอดพระเนตรทุกแง่มุม ถึงจะอ่านจารึกออก

พระองค์ทรงรักราษฎร ทรงทำทุกอย่างเพื่อให้ราษฎรมีความเจริญ มีความสุข มีความก้าวหน้าในอาชีพ ทรงทำเพื่อประโยชน์ของผู้อื่น มิใช่เพื่อพระองค์เองเลย"



ท่านผู้หญิงพึงใจ สินธวานนท์
กรรมการบริหารหน่วยฝึกอาชีพ มูลนิธิสายใจไทย
ในพระบรมราชูปถัมภ์

ท่านผู้หญิงพึงใจ สินธวานนท์ ได้ให้สัมภาษณ์ ว่า

"สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี มีพระกรุณาธิคุณอย่างสูงต่อผู้ด้อยโอกาสในลักษณะต่างๆ มากมายหลายทาง น้ำพระทัยงดงามมาก ทรงมุ่งมั่นที่จะให้ผู้ด้อยโอกาสเหล่านั้นมีอนาคตที่ดี สามารถดำเนินชีวิตของตนเองและครอบครัวได้อย่างมั่นคงต่อไป

งานมูลนิธิสายใจไทย เพื่อสมาชิกสายใจไทยผู้ทุพพลภาพ เป็นงานหนึ่งที่พระองค์ทรงเป็นประธาน ทรงช่วยเหลือสมาชิกรวมทั้งครอบครัว ทั้งการแพทย์ การเงิน การฝึกอาชีพ การจัดสรรที่ดินทำกิน การศึกษาและอื่นๆ ล้วนแต่ช่วยให้สมาชิกสามารถช่วยตนเองและพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนและครอบครัวให้อยู่เป็นปกติสุขได้ด้วยดี ทรงไปเยี่ยมสมาชิกที่เจ็บป่วยที่โรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้าทุกปี และทรงทักทายให้กำลังใจเมื่อได้พบเห็นอยู่เสมอ

ในส่วนของมูลนิธิราชสุดา ทรงมุ่งสนับสนุนการศึกษาของคนพิการต่างๆ ถึงระดับอุดมศึกษาในวิทยาลัยราชสุดา มหาวิทยาลัยมหิดล โดยเฉพาะคนหูหนวกและตาบอด ซึ่งนับเป็นงานที่ยาก หากจะรอจากทางรัฐทางเดียวก็ต้องใช้เวลาอีกนาน พระองค์พระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ส่งผู้มีความสามารถไปศึกษาทั้งในประเทศ ต่างประเทศ เพื่อให้ได้บุคลากรมาทำงานดังกล่าว ทรงสนับสนุนแนะนำวิธีการและอุปกรณ์ เพื่อสร้างสรรค์ให้หน่วยงานสามารถดำเนินการไปได้จนเป็นปึกแผ่นมั่นคงในปัจจุบัน การสร้างบุคลากรแม้พิการให้เป็นทรัพยากรบุคคลที่มีค่าแก่บ้านเมือง นับเป็นพระกรุณาธิคุณยิ่ง

พระองค์ทรงมีประสบการณ์สูง ทรงรอบรู้และทรงมีความคิดกว้างไกล ทรงมองอะไรในระยะยาวและต่อเนื่อง ทำให้งานต่างๆ ที่พระองค์ทรงริเริ่มได้ดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง ก้าวหน้าอยู่ตลอดเวลา ภาพที่พวกเรามองเห็นอยู่ในใจเสมอ คือภาพที่ทรงงานมากมายหลายทาง แต่ทรงยิ้มแย้มด้วยน้ำพระทัยอันประเสริฐยิ่งที่ทรงมอบให้แก่ผู้คน"

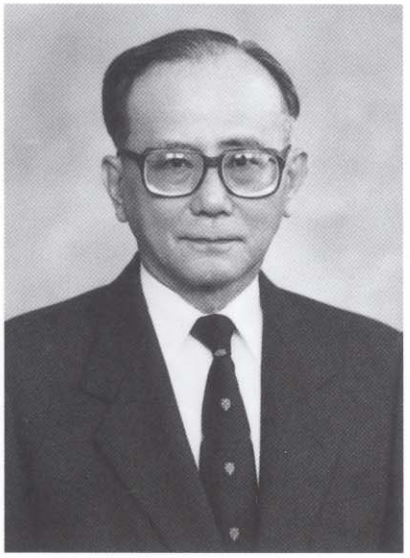


ศาสตราจารย์ นายแพทย์พูนพิศ อมาตยกุล
กรรมการและเลขานุการ มูลนิธิราชสุดา
อดีตผู้อำนวยการวิทยาลัยราชสุดา

ศาสตราจารย์ นายแพทย์พูนพิศ อมาตยกุล ได้เล่าให้ฟัง ว่า

"สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงตั้งพระทัยที่จะให้โอกาสคนพิการไทยได้เรียนสูงถึงระดับปริญญามาตั้งแต่ปี ๒๕๓๒ ต่อมาในปี ๒๕๓๔ ได้มีรับสั่งหารือกับศาสตราจารย์ ดร. ณัฐ ภมรประวัติ อดีตอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหิดล ซึ่งรับพระราชดำริไปดำเนินการตามพระราชประสงค์ พระราชทานสร้อยพระนามให้เป็นชื่อของวิทยาลัยเพื่อคนพิการนี้ว่า **วิทยาลัยราชสุดา** และทรงตั้งมูลนิธิในนามเดียวกัน โดยทรงเป็นประธานมูลนิธิฯ กับได้พระราชทานเงินทุนดำเนินงานจำนวน ๒๐ ล้านบาทด้วย

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงมีพระเมตตาต่อคนพิการมากมายสุดที่จะพรรณนาได้ ทรงสนับสนุนทั้งการศึกษา การอาชีพ ทรงสร้างสรรค์เทคโนโลยีเพื่อช่วยคนพิการให้สามารถดำรงวิถีชีวิตอันเป็นอิสระ และทำให้คนพิการสามารถช่วยตนเองได้ นอกจากนั้น ทรงติดต่อต่างประเทศเพื่อนำความเจริญมาสู่งานการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการในประเทศไทย รวมทั้งพระราชทานเงินให้เป็นทุนเริ่มต้นการก่อตั้ง **สำนักงานฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการกลุ่มเอเชียแปซิฟิก** ขึ้นที่กรุงเทพฯ ด้วยทรงเชื่อว่า คนพิการสามารถทำประโยชน์ให้แก่ชาติบ้านเมืองได้ดีเช่นเดียวกับคนทั่วไป"



ศาสตราจารย์กิตติคุณ ไพฑูรย์ พงศะบุตร
ราชบัณฑิต สำนักธรรมศาสตร์และการเมือง ราชบัณฑิตยสถาน
อดีตคณบดีคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ศาสตราจารย์กิตติคุณ ไพฑูรย์ พงศะบุตร ได้เล่าให้คณะสัมภาษณ์ฟัง ว่า

"เมื่อตอนที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี (ขณะดำรงพระอิสริยยศสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าสิรินธรเทพรัตนสุดา กิติวัฒนาดุลโสภาคย์) เสด็จเข้าศึกษาระดับปริญญาตรี ที่คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ตั้งแต่ปีการศึกษา ๒๕๑๖ จนถึง ๒๕๑๙ นั้น ผมดำรงตำแหน่งคณบดีอยู่ จึงมีโอกาสได้ทำความรู้จักคุ้นเคยกับพระองค์ในฐานะอาจารย์กับศิษย์ มีอะไรหลายอย่างที่ประทับใจในพระปรีชาสามารถและพระจริยวัตรอันงดงามของพระองค์ แม้ว่าเวลาจะผ่านพ้นไปนานถึง ๓๐ ปีแล้ว แต่ก็ยังคงอยู่ในความทรงจำอย่างชัดเจน

จำได้ว่าในวันแรกที่พระองค์เสด็จฯ มาที่คณะอักษรศาสตร์เพื่อทรงเข้าชั้นเรียนเมื่อเปิดภาคเรียนการศึกษาใหม่ในเดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๕๑๖ นั้น พระองค์ทรงชุดเครื่องแบบนิสิตใหม่ ไว้พระเกษาเปีย มีคณาจารย์และนิสิตไปยืนรับเสด็จอยู่ที่ตรงทางเชื่อมระหว่างตึกอักษรศาสตร์ ๑ (ปัจจุบันคืออาคารมหาจุฬาลงกรณ์) กับตึกอักษรศาสตร์ ๒ (ปัจจุบันคืออาคารมหาวชิราวุธ) เรื่อยมาจนถึงห้องโถงกลางของตึกอักษรศาสตร์ ๑ พระองค์มีพระพักตร์ยิ้มแย้ม ทรงไหว้คณาจารย์ตามธรรมเนียมของศิษย์ที่พึงแสดงความคารวะต่ออาจารย์ นับเป็นความปลื้มปีติของบรรดาชาวอักษรศาสตร์ที่มี **เจ้าฟ้า** มาทรงศึกษาอยู่ในคณะ และเป็นการเริ่มต้นชีวิตการเป็นนิสิตของพระองค์ในรอบรั้วมหาวิทยาลัย

พระปรีชาสามารถในด้านการเรียนของพระองค์นั้น เป็นที่ทราบกันโดยทั่วไปแล้วกล่าวโดยสรุป ก็คือ พระองค์ทรงทำคะแนนในการเรียนได้ดียอดเยี่ยมตลอดระยะเวลา ๔ ปีของการศึกษาตามหลักสูตร ทรงได้รับพระราชทานปริญญาอักษรศาสตรบัณฑิต (เกียรตินิยมอันดับหนึ่ง) นอกจากนี้ ยังทรงได้รับรางวัลเหรียญทองในฐานะได้คะแนนสูงสุดในบรรดาอักษรศาสตรบัณฑิตรุ่นเดียวกัน รวมทั้งรางวัลเกียรติยศอื่นๆ เช่น รางวัลรันซิแมน ให้แก่บัณฑิตที่สอบไล่ได้คะแนนยอดเยี่ยมในสาขาวิชาประวัติศาสตร์ และรางวัลสุภาส จันทรโบส ให้แก่บัณฑิตหญิงที่สอบไล่ได้คะแนนสูงสุดในแต่ละสาขาวิชา

ถึงแม้จะทรงเอาพระทัยใส่ในการเรียนอย่างเต็มที่ แต่พระองค์ก็มิได้ทรงละเลยการใช้ชีวิตนิสิตในมหาวิทยาลัยเช่นเดียวกับที่นิสิตทั่วไปพึงกระทำ ทรงร่วมกิจกรรมต่างๆ ที่ทรงสนพระทัยและเท่าที่ทรงมีเวลาว่าง ได้แก่ การซ้อมร้องเพลงเชียร์ของคณะและของมหาวิทยาลัย การเล่นกีฬา การเป็นสมาชิกชมรมดนตรีไทย และชมรมวรรณศิลป์ของมหาวิทยาลัย ตลอดจนการทำวารสารทางวิชาการของนิสิตในคณะ นับว่าพระองค์ทรงใช้ชีวิตการเป็นนิสิตอย่างคุ้มค่า ทรงมีเพื่อนนิสิตทั้งในคณะและต่างคณะ ซึ่งสร้างความสัมพันธ์ที่ยั่งยืนและยาวนานมาจนถึงทุกวันนี้

เมื่อตอนที่พระองค์ทรงศึกษาระดับปริญญาตรี ทรงสนพระทัยในสาขาวิชาประวัติศาสตร์และภาษาไทยมาก แต่ก็ทรงศึกษาวิชาอื่นๆ ตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตร ความรู้ที่ทรงได้รับจากการศึกษา ได้นำมาใช้ประโยชน์นานัปการ ในการประกอบพระราชกรณียกิจของพระองค์ในกาลเวลาต่อมา ดังที่ทุกคนได้ประจักษ์แล้ว แต่ที่น่าชื่นชมยิ่ง ก็คือ พระองค์ยังทรงสนพระทัยศึกษาวิชาความรู้อื่นๆ อย่างต่อเนื่อง โดยทรงศึกษาด้วยพระองค์เอง หรือจากบุคคลและหน่วยงาน สถาบันต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง จนมี

พระปรีชาสามารถในเรื่องเหล่านั้นอย่างลึกซึ้ง หรืออย่างน้อยก็ในขั้นนำไปใช้การได้ เช่น ความรู้ทางด้านภาษาจีน ภาษาเยอรมัน คอมพิวเตอร์ สารสนเทศภูมิศาสตร์และการแปลความหมายภาพถ่ายดาวเทียม ความรู้เหล่านี้พระองค์ไม่เคยได้ทรงศึกษาขณะเป็นนิสิต แต่มาทรงศึกษาในภายหลังทั้งสิ้น พระราชนิพนธ์ของพระองค์ที่เกี่ยวข้องกับบทกวีภาษาจีนก็ดี การวิจัยในด้านการใช้ที่ดินในบริเวณพรุ ที่จังหวัดนราธิวาส และในจังหวัดลพบุรีก็ดี เป็นตัวอย่างที่แสดงถึงพระปรีชาสามารถของพระองค์ จากการทรงศึกษาด้วยพระองค์เองอย่างต่อเนื่อง

ความผูกพันที่พระองค์ทรงมีต่อคณะอักษรศาสตร์และต่อจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ยังคงเป็นไปอย่างเสมอต้นเสมอปลาย แม้เวลาจะผ่านไปนานหลายสิบปีแล้วก็ตาม ทุกๆ ปี พระองค์ยังคงเสด็จพระราชดำเนินมาร่วมงานวันสถาปนามหาวิทยาลัย ในวันที่ ๒๖ มีนาคม และวันเกิดของคณะอักษรศาสตร์ ในวันที่ ๓ มกราคม หากไม่ทรงติดพระราชภารกิจอื่น นอกจากนี้ บางปียังเสด็จพระราชดำเนินมาทรงร่วมงานสังสรรค์ของสมาคมนิสิตเก่าอักษรศาสตร์ ซึ่งจัดขึ้นในสัปดาห์แรกของเดือนมกราคมด้วย นับว่าทรงเป็นนิสิตเก่าที่ **ไม่รู้ลืมบูชา พระคุณของแหล่งเรียนมา** สมดังเนื้อร้องในเพลงมหาจุฬาลงกรณ์ ที่ชาวจุฬาฯ ทุกคนรู้จักกันดี

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ได้พระราชทานพระราชูปถัมภ์แก่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และแก่คณะอักษรศาสตร์ในด้านต่างๆ หลายด้าน ที่สำคัญได้แก่ การจัดตั้งกองทุนบรมราชกุมารี เพื่อระดมทุนส่งเสริมการพัฒนาวิชาการของคณะอักษรศาสตร์ ทรงรับเป็นประธานของคณะกรรมการอำนวยการกองทุนนี้ นอกจากนี้ ยังทรงรับเป็นองค์อุปถัมภ์ของสมาคมนิสิตเก่าอักษรศาสตร์ด้วย

จากผลงานพระราชนิพนธ์ต่างๆ ที่มีเป็นจำนวนมาก ซึ่งแสดงถึงพระปรีชาสามารถของพระองค์ในด้านวิชาการทางอักษรศาสตร์ สมาคมนิสิตเก่าอักษรศาสตร์ จึงมีมติประกาศยกย่องพระองค์เป็น **นิสิตเก่าอักษรศาสตร์ดีเด่น** ประจำปี ๒๕๓๒ ซึ่งเป็นปีแรกที่สมาคมมีการพิจารณาคัดสรรนิสิตเก่าดีเด่น ที่สมควรได้รับการยกย่อง หลังจากนั้น สมาคมฯ ได้ดำเนินการประกาศยกย่องนิสิตเก่าดีเด่นในปีต่อๆ มาตามลำดับ จนถึง พ.ศ. ๒๕๔๖ เป็นปีล่าสุดที่ผ่านมา ในการนี้ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ได้พระราชทานพระราชวโรกาสให้สมาคมฯ นำนิสิตเก่าดีเด่นที่ได้รับการประกาศยกย่องแต่ละครั้งเข้าเฝ้าฯ เพื่อรับพระราชทานรางวัล "เข็มทองคำเกียรติคุณรูปพระเกี้ยว" จากพระหัตถ์ของพระองค์ นับเป็นการสร้างสายใยความสัมพันธ์ระหว่างนิสิตเก่าอักษรศาสตร์รุ่นต่างๆ กับพระองค์ ในฐานะที่เป็นนิสิตเก่าคณะอักษรศาสตร์ด้วยกัน

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเป็นตัวอย่างของศิษย์เก่าที่ดี ไม่ว่าขณะทรงเป็นนิสิตหรือเมื่อจบการศึกษาไปแล้ว ทรงให้ความเคารพยกย่องแก่ครูบาอาจารย์ พระราชทานความช่วยเหลือเกื้อกูลแก่อาจารย์ยามเจ็บป่วยและในโอกาสต่าง ๆ ทรงเป็น **เพื่อน** ที่ดีของพระสหายร่วมรุ่นและร่วมสถาบัน ตลอดจนทรงใช้ความรู้จากการศึกษาเล่าเรียนไปประกอบพระราชภารกิจต่างๆ ที่เป็นประโยชน์มากมาย จึงนับได้ว่าพระองค์เป็น **วโรตมศิษย์** โดยแท้ ผมภาคภูมิใจเป็นอย่างที่สุดที่ได้เป็นคณบดีของคณะอักษรศาสตร์ระหว่างที่พระองค์ทรงเป็นนิสิตอยู่ในคณะนั้น"



ศาสตราจารย์ ดร. ไพรัช ธัชยพงษ์

ผู้อำนวยการสำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ
อดีตอธิการบดีสถาบันเทคโนโลยี
พระจุลจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

ศาสตราจารย์ ดร. ไพรัช ธัชยพงษ์ ได้เล่าให้คณะผู้สัมภาษณ์ฟัง ว่า

"ผมคิดว่าสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเป็น Scholar ผมประทับใจพระองค์มาก ได้เคยกราบบังคมทูลเชิญมาทรงบรรยายเป็นชั่วโมง รับสั่งว่า ทรงเป็นนักประวัติศาสตร์ นักอักษรศาสตร์ ไม่ได้เป็นผู้เชี่ยวชาญทางเทคโนโลยีสารสนเทศ แต่ทรงสนพระทัยว่าเทคโนโลยีสารสนเทศจะทำอย่างไรให้เป็นประโยชน์ต่อประชาชน ทรงรู้ถึงเรื่องคอมพิวเตอร์ที่ใช้ถ่ายภาพจากดาวเทียม รับสั่งว่า จริงๆ แล้วทรงใช้คอมพิวเตอร์พิมพ์ดีดเรื่อง Filing เรื่องบัญชี รับสั่งติดตลกว่า *'เรื่องเงินเรื่องทองให้ใครทำไม่ได้ ต้องทำเอง'* พระองค์มีพระอัจฉริยภาพชัดเจนอยู่แล้ว ทรงรู้ลึกซึ้งถึงประโยชน์ว่าจะเอาไปใช้อะไร งานที่ผมทำถวายพระองค์ คือ งานเด็กป่วยในโรงพยาบาล เด็กพิการ โรงเรียนในชนบท หรือแม้แต่คนที่อยู่ในทัณฑสถาน ซึ่งภาพออกมาชัดเจนว่า ลดช่องว่างสังคม เวลาที่เทคนิคสารสนเทศเกิดมีคำศัพท์เรียก Digital Divice คือ ช่องว่าง Digital มั่นคงเป็นจริง ไม่ใช่คอมพิวเตอร์อะไรที่มาใหม่ๆ ใครมีเงิน ใครมีฐานะที่ดีก็จะได้เทคโนโลยีพวกนี้ไปก่อน จะได้เปรียบคนที่ไม่มีเงินจะได้โอกาสดีกว่า ปี ๒๕๓๘ ผมกราบบังคมทูลพระองค์ว่า เทคโนโลยีสารสนเทศมาแรง ผมเองส่วนตัวห่วงว่าเมืองไทยจะไม่ค่อยรู้เรื่อง จึงทรงตั้งโครงการเทคโนโลยีสารสนเทศตามพระราชดำริ รัฐบาลถวายเงินพระองค์ พระองค์ก็ทรงนำดอกผลมาทำ ถ้าไม่ได้พระองค์ Digital Divice จะไม่มีตัวอย่างให้เห็น เช่น งานเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการศึกษา พระองค์ทรงทำโรงเรียนในชนบท โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ และจังหวัดแม่ฮ่องสอน โรงเรียนไม่มีคอมพิวเตอร์ ไม่มีโทรศัพท์ ตอนหลังองค์การโทรศัพท์ก็เข้าไปช่วย ตอนนั้นพระองค์รับสั่งว่า *'คอมพิวเตอร์มือสองใช้แล้วก็เอามาปรับปรุง'* แล้วพระราชทานแก่โรงเรียนเหล่านี้ ที่จริงรับสั่งว่า *'คอมพิวเตอร์จะใหม่จะเก่าไม่เป็นไร แล้วแต่ความเหมาะสม ถ้าใช้ไม่เป็น ก็บอกว่าค่อยๆ หัดกดคีย์บอร์ดก่อน'* มีหนังสือให้ห้องสมุด ตอนหลังขยายสนับสนุนคอมพิวเตอร์ให้โรงเรียนครบ ๗๒ โรง ในโอกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเจริญพระชนมพรรษา ๗๒ พรรษา

คนพิการ พระองค์พระราชทานคอมพิวเตอร์แก่โรงเรียนศรีสังวาลย์ เด็กบางคนออกเสียงไม่ได้ เขามีปัญหาทางสมองก็เอาคอมพิวเตอร์ไปช่วยให้หัดออกเสียง จะมีคอมพิวเตอร์ให้กดแล้วเครื่องจะพูดแทน เด็กก็สดชื่น มีคอมพิวเตอร์ใช้ มีอินเทอร์เน็ตใช้ รับสั่งว่าเทคโนโลยีช่วยคนพิการได้

มีเด็กผู้หญิงคนหนึ่งในโรงเรียนบ้านปลักปลา อ.ปลักปลา จ.นราธิวาส ชื่อ ด.ญ.ตอยีปะห์ สือแม เกิดมาไม่มีแขนไม่มีขา ไม่มีตอแขนตอขาที่จะต่อแขนขาเทียมได้ เวลาไปโรงเรียน แม่เอาขึ้นรถมอเตอร์ไซด์เอาสายรัด เวลาเรียนหนังสือ ปากคาบดินสอเขียนหนังสือ น้องช่วยเปิดหนังสือให้ ตอนที่เข้าเฝ้าฯ พระองค์รับสั่งว่า *'เป็นความท้าทายของนักวิชาการ ให้ลงไปดูกันหน่อยจะช่วยเขาได้อย่างไร'* ด.ญ.ตอยีปะห์ จะมี Head band คล้ายเวลาคนเล่นเทนนิส มีตัวอะลูมิเนียมเบาๆ เอาไว้ใช้เคาะคอมพิวเตอร์ได้ ที่ไหล่ก็เอาตัว Roller Ball คล้ายเม้าท์คลิกได้ ใช้ Windows ได้ อันนี้แหละ Technology for life แกก็จะ Independence กับคนอื่นมากขึ้น ตอยีปะห์เป็นเด็กหัวดี มันสมองดี ผมมองว่า ถ้าโตขึ้นแกอาจเป็นนักประพันธ์หรืออะไรก็ได้ ที่สามารถเลี้ยงชีพได้ ไม่ต้องพึ่งพ่อพึ่งแม่ ยิ่งกว่านั้นไม่ได้ทรงดูแลเฉพาะเทคโนโลยี รับสั่งให้เอาตอยีปะห์มาฝึกใส่เสื้อ หาวิธีจะให้ใส่เสื้ออย่างไร รวมทั้งเวลา

รับประทานอาหารก็มีจานพิเศษมาจากเมืองนอก เป็นจานที่มีปากยื่นออกมาคล้ายช้อน เวลาจะกินเอาช้อนไปเขี่ยอาหารมาไว้ตรงที่ยื่น แล้วก็ใช้ปากรับประทานอาหารจากตรงที่ยื่น ถ้าซื้อจากเมืองนอกก็จะแพงมาก พระองค์รับสั่งให้ศูนย์เทคโนโลยีโลหะวัสดุไปดูแล้วก็ทำในเมืองไทยได้ อันนี้เป็นอีกกรณีที่ผมประทับใจพระองค์ พระองค์ทรงทำเพื่อประชาชนจริงๆ

โรงเรียนที่กัมพูชา รับสั่งให้มีห้องคอมพิวเตอร์สำหรับเด็กกัมพูชา พระองค์ก็รับสั่งให้ระมัดระวังเรื่องการใช้ไฟ สอนเขาให้เหมาะสม

ทัณฑสถานหญิงที่บางเขน เขาติดต่อมาว่าอยากใช้คอมพิวเตอร์ พระองค์พระราชทานคอมพิวเตอร์ให้ ทั้งนี้เพราะทรงเห็นว่าจะได้นำไปประกอบอาชีพได้ต่อไป ตอนนี้ขยายไปแล้ว ๓ แห่ง ทางมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒก็เอางานวิทยานิพนธ์ไปให้เขาพิมพ์

เด็กป่วยในโรงพยาบาล มี ๓ แห่ง โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ โรงพยาบาลมหาราชนครเชียงใหม่ และโรงพยาบาลเลิดสิน รับสั่งว่า *'เด็กป่วยในโรงพยาบาล บางทีป่วยเรื้อรัง เด็กอาจจะเหงา ซึมเศร้า น่าจะเอาคอมพิวเตอร์ไปให้เด็กได้เรียนรู้ จะได้เล่นเกมส์บ้าง'* เด็กชอบมาก

พระองค์เสด็จฯ ที่ไหน จะทรงสังเกตว่า อะไรที่เป็นประโยชน์เพื่อนำมาใช้งานกับประเทศไทย พระบารมีสูงส่ง ทุกคนพร้อมจะทำงานถวายท่าน ไม่เห็นแก่เหน็ดเหนื่อย เพราะทุกคนเชื่อว่า ทำถวายพระองค์แล้ว ถึงคนยากคนจน คนด้อยโอกาส"



นายภุชชงค์ จันทวิช
อดีตนักจดหมายเหตุ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ

นายภุชชงค์ จันทวิช ได้เล่าว่า

"ผมสนใจเรื่องโบราณวัตถุจีนโดยเฉพาะอย่างยิ่งเครื่องถ้วยจีน เพราะเคยทำงานในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร และเมื่อหลายสิบปีก่อนเมื่อครั้งพระองค์เจ้าหญิงวิภาวดี รังสิต ยังมีพระชนม์ชีพ ได้ทรงมอบหมายให้ผมทำบัญชีเอกสารและสิ่งของที่พระราชวังบางปะอิน ซึ่งมีโบราณวัตถุล้ำค่าจากประเทศจีนเก็บรักษาอยู่มาก ทันทีที่ได้เห็นสิ่งของต่างๆ นั้น ทำให้ผมรู้ว่าผมยังต้องเสาะหาความรู้เพิ่มเติมในเรื่องจีนอีกไม่ใช่น้อย เมื่อผมทราบว่าสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารีจะเสด็จฯ เยือนประเทศจีนครั้งแรกนั้น (ย่ำแดนมังกร) ผมจึงกราบบังคมทูลขอตามเสด็จด้วยเหตุผลที่ว่าจะได้เป็นโอกาสให้ได้รับความรู้เพิ่มเติม โดยเฉพาะการกำหนดอายุเครื่องถ้วยจีนหลายประเภทที่ยังขาดความรู้ ไม่ว่าจะเป็นเครื่องลายคราม ลายน้ำทอง ลายเบญจรงค์ ด้วยความรู้เรื่องเครื่องถ้วยจีนนั้น ยังไม่มีการเรียนการสอนในสถานศึกษาใดๆ ในประเทศไทยในเวลานั้น พระองค์มีพระกรุณาธิคุณให้ผมตามเสด็จ และมีรับสั่งว่าให้ไปนำความรู้กลับมาเผยแพร่ มาสอนให้ผู้อื่นรู้ต่อๆ ไปด้วย นี่เป็นมูลเหตุให้ผมได้ไปประเทศจีนครั้งแรก และมีโอกาสได้ร่วมกิจกรรมวิชาการกับนักวิชาการจีนในเวลาต่อๆ มานับถึงบัดนี้ถึง ๘ ครั้ง

มาในระยะหลัง ผมได้มีโอกาสถวายงานรับใช้พระองค์ที่พระตำหนักสระปทุมโดยมีส่วนร่วมจัดห้องสมุดส่วนพระองค์ ซึ่งผมคิดว่าเป็นห้องสมุดที่มีคุณค่ายิ่ง เพราะได้เก็บรักษาหนังสือนับหมื่นๆ เล่ม ซึ่งผมแน่ใจว่ามีหนังสือหายากรวมอยู่ด้วยมากมาย ทุกคนทราบดีว่าพระองค์ทรงเป็นนักวิชาการและทรงใฝ่เรียนรู้ ฉะนั้นเมื่อใครมีหนังสือดีๆ ก็นำมาทูลเกล้าฯ ถวาย ไม่ว่าเจ้าของหนังสือที่เห็นว่าทายาทไม่สนใจเก็บรักษาหรือแม้กระทั่งโรงพิมพ์ สำนักพิมพ์ต่างๆ ต่างก็นำหนังสือที่ตนจัดพิมพ์ขึ้นทูลเกล้าฯ ถวาย พระองค์จึงทรงมีข้อมูลมากมายสำหรับค้นคว้า ทั้งนี้ไม่นับรวมถึงว่า ทรงเป็นนักวิชาการโดยธรรมชาติ ซึ่งเราจะสังเกตเห็นว่าพระองค์ทรงจดบันทึกทุกอย่างที่ทอดพระเนตร"



นายภูธร ภูมะธน
อาจารย์สถาบันราชภัฏเทพสตรี
ผู้เชี่ยวชาญทางประวัติศาสตร์โบราณวัตถุสถาน
อดีตหัวหน้าพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ นารายณ์ราชนิเวศน์

นายภูธร ภูมะธน ได้เล่าว่า

"สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเห็นคุณค่าหลักฐานประวัติศาสตร์ชนิดที่เป็นโบราณวัตถุสถานเป็นอย่างมาก เมื่อประชาชนและส่วนราชการเห็นว่าพระองค์ทรงสนพระทัย ก็ได้ร่วมมือกันอนุรักษ์ โดยเฉพาะโบราณวัตถุสถานที่อยู่ในท้องถิ่นที่ตนอยู่อาศัยและเป็นสถานที่ที่เคยเสด็จทอดพระเนตร สำหรับที่จังหวัดลพบุรี ซึ่งเป็นจังหวัดที่ผมทำงานอยู่นั้น สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ได้เสด็จฯ ไปทอดพระเนตรเป็นการส่วนพระองค์บ้าง และเสด็จฯ เป็นทางการบ้าง สถานที่ที่ทอดพระเนตร คือ โบราณสถานต่างๆ วัดที่ทรงคุณค่าด้านสถาปัตยกรรม พิพิธภัณฑ์และแหล่งโบราณคดี ซึ่งผมได้มีโอกาสรับใช้เบื้องพระยุคลบาทด้วยการนำเสด็จฯ และถวายคำอธิบายเกือบทุกครั้ง

ความสนพระทัยของพระองค์ต่อโบราณวัตถุสถานของประเทศ มีส่วนสำคัญทำให้ผู้อื่นสนใจและเห็นคุณค่า โบราณสถานหลายแห่งของประเทศจึงอยู่ในสภาพที่ดีขึ้น ยกกรณีตัวอย่างที่จังหวัดลพบุรี ซึ่งครั้งหนึ่งนานราวเกือบ ๒๐ ปีมาแล้ว พระองค์เสด็จฯ เป็นการส่วนพระองค์ทอดพระเนตรโบราณสถานในเมืองลพบุรี ผมได้มีโอกาสกราบบังคมทูลถึงเมืองโบราณสมัยทวารวดี ๒ แห่ง ที่กำลังถูกบุกรุกทำลายด้วยการถูกไถปราบทำเป็นไร่ข้าวโพด คือ เมืองซับจำปาและเมืองดงมะรุม และอีกแห่ง คือ แหล่งโบราณคดีบ้านท่าแค ซึ่งถูกขุดดินนำไปขาย สถานที่ทั้งหมดไม่อยู่ในหมายกำหนดการเสด็จฯ ในวันนั้น ปรากฏว่าหลังจากเสด็จฯ กลับไปไม่นาน ผมได้รับการติดต่อจากเจ้าหน้าที่ว่าจะเสด็จฯ มาทอดพระเนตรโบราณสถานดังกล่าวนั้น เมื่อทางจังหวัดทราบหมายกำหนดการ ได้เตรียมความพร้อมด้วยการประชุมชาวบ้าน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน หามาตรการอนุรักษ์เพื่อให้แหล่งโบราณคดีนั้นปรากฏต่อพระพักตร์เมื่อเสด็จฯ ในสภาพที่เหมาะสม มีการปรึกษาหารือกัน ในที่สุดมีการตัดถนนล้อมรอบเมืองโบราณ ประกาศเป็นเขตอนุรักษ์และคงอยู่ในสภาพดีจนทุกวันนี้ สำหรับแหล่งโบราณคดีบ้านท่าแค ซึ่งเป็นชุมชนยุคก่อนประวัติศาสตร์มีอายุราว ๓ - ๔ พันปีมาแล้วนั้น ผมยังจำได้ว่าก่อนหน้าเสด็จฯ หนึ่งวัน ผมได้ออกสำรวจพื้นที่กำหนดจุดให้รถพระที่นั่งจอด และเดินนำเสด็จฯ ไปยังเนินดิน ซึ่งต้องผ่านลานดินขาวที่ถูกขุดหน้าดินออกไป เมื่อกลับมาก็ไม่ทราบเลยว่า เวลากลางคืนของวันนั้นที่บ้านท่าแคมีฝนตกหนัก พอรุ่งเช้าผมได้นำเสด็จฯ ไปตามแผนเส้นทางที่สำรวจกำหนดไว้ ปรากฏว่าเมื่อเดินไปสักครู่ พบว่าลานดินนั้นน้ำเจิ่งนองขังไปทั่ว ไม่มีทางอื่นให้เดินเลี่ยงไป จะถอยก็ไม่ได้ ในใจผมนึกว่าแย่แล้ว ทันใดนั้น ผมสังเกตว่าพระองค์ทรงหยุดนิ่งชั่วเสี้ยววินาที แล้วทรงตัดสินพระทัยลงย่ำไปในน้ำ ทุกคนก็เดินตามรวมทั้งผมด้วย ทำให้ผมโล่งอกด้วยไม่ถูกใครตำหนิ

เรื่องความสนพระทัยในโบราณวัตถุสถาน เพื่อให้เป็นประโยชน์ในการศึกษา และเพื่อให้เกิดมาตรการอนุรักษ์นั้น ผมคิดว่าพระองค์ทรงมีความชัดเจนมาก ผมมีความซาบซึ้งในพระกรุณาธิคุณเป็นอย่างยิ่ง และภูมิใจที่ได้มีโอกาสรับใช้ใกล้ชิดเบื้องพระยุคลบาท"



ดร. ชฎามาศ ธุวะเศรษฐกุล
ผู้อำนวยการฝ่ายศูนย์เทคโนโลยี
อิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์แห่งชาติ



นางสาววิลาวรรณ วนดุรงค์วรรณ
ผู้ช่วยกรรมการผู้จัดการใหญ่
ธนาคารเอเชีย จำกัด (มหาชน)

นางสาววิลาวรรณ วนดุรงค์วรรณ และ ดร. ชฎามาศ ธุวะเศรษฐกุล ได้ช่วยกันเล่าให้ฟังถึงความสนพระทัยในเรื่องเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ ว่า

"คุณบัญชา ล่ำซำ อดีตประธานธนาคารกสิกรไทย ได้ถวายเครื่องคอมพิวเตอร์จอสีรุ่นล่าสุดในขณะนั้นแด่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี และคุณบัญชาได้ขอให้ดิฉัน (คุณวิลาวรรณ วนดุรงค์วรรณ) เข้าเฝ้าฯ ที่วังสวนจิตรลดา เพื่อถวายการติดตั้งใช้งานเครื่องคอมพิวเตอร์ชุดนั้น และจากนั้นเป็นต้นมา ดิฉันก็ได้มีโอกาสได้รับใช้ถวายงานในด้านคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีสารสนเทศ มาจนถึงปัจจุบันกว่า ๑๕ ปีแล้ว

เมื่อครั้งที่ดิฉัน (นางสาววิลาวรรณ วนดุรงค์วรรณ) เป็นนายกสมาคมคอมพิวเตอร์ ได้ร่วมกับศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์แห่งชาติ (NECTEC) ทำเรื่องถึงกองสลากกินแบ่งรัฐบาล เพื่อขอให้ออกสลากนำรายได้เป็นกองทุนโครงการเทคโนโลยีสารสนเทศ ตามพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี โดยกองทุนนี้มีสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารีทรงเป็นประธาน และมีคณะกรรมการที่ทรงแต่งตั้งจากบุคลากรทางด้าน IT ทั้งภาครัฐและเอกชน ซึ่งดิฉันก็เป็นกรรมการในคณะนี้ด้วย"

ดร.ชฎามาศ ได้เล่าเสริมว่า "พระองค์ทรงมีวิสัยทัศน์สายพระเนตรยาวไกล มีพระราชดำริให้จัดห้องเรียนคอมพิวเตอร์ให้แก่โรงเรียนในชนบท ทรงเน้นโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ เนื่องจากเป็นโรงเรียนที่มีนักเรียนอยู่ประจำ ทรงแนะนำให้จัดห้องเรียนพิมพ์ดีดและห้องเรียนคอมพิวเตอร์ควบคู่กันไป เพื่อเด็กนักเรียนจะได้มีโอกาสฝึกพิมพ์ดีดสัมผัส ก่อนที่จะใช้แป้นพิมพ์คอมพิวเตอร์ การติดตั้งในช่วงแรกให้ทดลองจากเครื่องใช้แล้วที่มีผู้บริจาคมาจากหน่วยงานต่างๆ เมื่อทางโรงเรียนมีความพร้อมในระดับหนึ่ง รวมทั้งด้านครูผู้สอนคอมพิวเตอร์เบื้องต้น พระองค์ก็จะพระราชทานเครื่องคอมพิวเตอร์ชุดใหม่ให้ ห้องเรียนคอมพิวเตอร์นี้มีเครื่องไม่ต่ำกว่า ๒๐ ชุด คณะทำงานจะติดตามผล ประเมินขีดความสามารถ ความคืบหน้าเป็นระยะๆ

ทรงตระหนักถึงบุคลากรด้านคอมพิวเตอร์ที่จะสอนเด็ก เป็นเรื่องหลักสำคัญที่จะทำให้ประสบผลหรือไม่ ดังนั้น ทุกปิดภาคเรียน โครงการไอทีตามพระราชดำริฯ นี้ จะจัดการฝึกอบรมครู จัดทำคู่มือการสอน จัดทำหลักสูตรอบรมโปรแกรม POWER POINT แผ่นใส เพื่อให้ครูด้านคอมพิวเตอร์เพิ่มพูนความรู้ สามารถนำไปสอนนักเรียนได้

นอกจากนี้ ยังมีสายพระเนตรยาวไกลในเรื่องของการดูแลซ่อมแซมเครื่องคอมพิวเตอร์ตามโรงเรียน ซึ่งในอนาคตจะต้องมีมากขึ้น จึงทรงขอให้ทางกรมอาชีวศึกษาตามต่างจังหวัด ได้มีการฝึกการซ่อมเครื่องคอมพิวเตอร์ ซึ่งได้รับความร่วมมือจาก

สมาคมผู้ค้าคอมพิวเตอร์ ช่วยจัดฝึกอบรมให้แก่กรมอาชีวศึกษา เพื่อนำไปสอนเด็ก หลายโรงเรียนที่อยู่ใกล้โรงเรียนอาชีวะที่ติดตั้งเครื่องคอมพิวเตอร์พระราชทานนี้ ทางโรงเรียนอาชีวะได้ช่วยดูแลบำรุงรักษาเครื่องให้ อีกทั้งได้ช่วยให้เกิดวิชาชีพช่างซ่อมเครื่องคอมพิวเตอร์ในอนาคตได้

โครงการเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาของโรงเรียนในชนบทนี้ ได้ทำการติดตั้งไป ๗๒ โรง กระจายไปอยู่ต่างจังหวัดทั่วประเทศ ในปีที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีพระชนมพรรษา ๗๒ พรรษา เมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๒

พระองค์มีพระราชดำริให้นำเทคโนโลยีสารสนเทศมาช่วยเหลือคนพิการ โดยนำไปทดลองกับเด็กพิการที่โรงเรียนศรีสังวาลย์ เมื่อได้ประสบการณ์และผลเป็นที่น่าพอใจแล้ว ก็ได้ขยายไปยังโรงเรียนเด็กพิการอื่น เช่น โรงเรียนกาวิละอนุกูล โรงเรียนอนุสารสุนทร โรงเรียนศึกษาพิเศษนครปฐม โรงเรียนอนุบาลปัญญานุกูล

นอกจากนี้ มีพระราชดำริให้ติดตั้งห้องเรียนคอมพิวเตอร์ให้แก่เรือนจำ เพื่อให้นักโทษได้มีโอกาสเรียน ปัจจุบันทางเรือนจำสามารถรับงานพิมพ์จากภายนอก เพื่อให้นักโทษได้มีโอกาสทำงาน

สำหรับโรงพยาบาลที่มีผู้ป่วยเด็ก พระองค์ก็ทรงให้จัดห้องเรียนเล็กๆ สำหรับเด็กป่วยที่จำเป็นต้องพักรักษาตัวที่โรงพยาบาลเป็นเวลานาน เพื่อเด็กจะได้เรียนรู้และเพลิดเพลิน ได้มีการติดตั้งเครื่องคอมพิวเตอร์ที่โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ โรงพยาบาลเด็ก โรงพยาบาลเลิดสิน โรงพยาบาลมหาราชนครเชียงใหม่

พระองค์ทรงมุ่งเน้นพัฒนาการศึกษาคุณภาพชีวิตของเด็ก ทรงเป็นแบบอย่างของนักสังคมสงเคราะห์ ที่จะให้เขาอยู่ได้อย่างถาวรในระยะยาว ทรงติดตามผลอย่างต่อเนื่องเพื่อให้เกิดผล"



ศาสตราจารย์ ดร. สนิท อักษรแก้ว
เมธีวิจัยอาวุโส
อดีตรองอธิการบดีมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ศาสตราจารย์ ดร. สนิท อักษรแก้ว ได้ให้สัมภาษณ์ถึงการที่พระองค์ทรงไปสนพระทัยเกี่ยวกับป่าชายเลน ว่า

"ในปี ๒๕๓๔ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จฯ ไปทอดพระเนตรการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับนิเวศวิทยาป่าดิบชื้นที่ประเทศบรูไน ผมได้ตามเสด็จไปด้วย ขณะที่ประทับเครื่องบินเฮลิคอปเตอร์เพื่อเดินทางไปศูนย์ศึกษาวิจัย เข้าใจว่าพระองค์ได้ทอดพระเนตรป่าชายเลนที่สวยงามของประเทศบรูไน หลังจากเสด็จฯ กลับถึงประเทศไทย พระองค์ก็เสด็จฯ ไปทอดพระเนตรป่าชายเลนที่จังหวัดระนอง และได้ทอดพระเนตรต้นโกงกางใบเล็ก ซึ่งดูแล้วน่าจะเป็นต้นขนาดใหญ่ที่สุดในประเทศไทย และเสด็จฯ ไปที่ศูนย์วิจัยป่าชายเลน พระองค์ทรงสนพระทัยมาก ทรงซักถามอะไรมากมายเกี่ยวกับป่าชายเลน พระองค์เสด็จฯ ไปทรงเปิดการประชุมระบบนิเวศป่าชายเลนแห่งชาติหลายครั้ง เมื่อทรงได้รับรายงานทรงสนพระทัยมาก ในการประชุมป่าชายเลนแห่งชาติที่จังหวัดสงขลา พระองค์ได้ทรงปลูกป่าชายเลนบริเวณทะเลสาบสงขลาอีกด้วย ตอนแรกเจ้าหน้าที่ได้เตรียมต้นโกงกางใบเล็กให้ปลูกเพียงต้นเดียว หลังจากที่ทรงปลูกเสร็จแล้ว พระองค์ทรงลุยเลนปลูกเองอีกเกือบ ๒๐๐ ต้น ชาวบ้านเดินตามแทบไม่ทัน ทรงพระสรวลและรับสั่งว่า *'ป่าชายเลนเวลาปลูกใช้ปัก'* ซึ่งตรงส่วนปลายและรากมีลักษณะคล้ายกัน พระองค์รับสั่งกับผู้ติดตามว่า *'อย่าปักส่วนปลายลงดินแล้วกัน'* พระองค์เสด็จฯ ปลูกป่าชายเลนอย่างต่อเนื่อง เสด็จฯ ไปทรงปลูกที่จังหวัดสมุทรสงคราม ๓ ครั้ง หลังจากนั้น เสด็จฯ ไปทรงปลูกที่ค่ายพระราม ๖ อีก ๒ ครั้ง ขณะนี้ทางค่ายพระราม ๖ โดยทางตำรวจตระเวนชายแดน ได้จัดบริเวณนี้เป็นอุทยานสิ่งแวดล้อมนานาชาติสิรินธร ซึ่งป่าชายเลนเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งของอุทยานด้วย

พระองค์ทรงมีโครงการที่ตำบลยี่สาร สมุทรสงคราม คือ การปลูกป่าโกงกาง และนำถ่านโกงกางมาขาย ทรงพยายามทำทุกอย่างที่เป็นประโยชน์แก่ชาวบ้าน และเมื่อสำเร็จก็นำไปขยายผลและทรงทำเป็นตัวอย่าง รับสั่งว่า *'โปรดการปลูกป่าชายเลน'* ทรงให้การสนับสนุนการปลูกป่าชายเลน จะทำอะไรก็ตามทรงคิดถึงประโยชน์ของประชาชนเป็นหลัก ทรงห่วงใยประชาชน ป่าชายเลนนับเป็นอู่ข้าวอู่น้ำของชุมชน ป่าชายเลนเปรียบเสมือนธนาคารไม้ ป่าชายเลนเหมือนบ้านของสิ่งมีชีวิตชายฝั่ง เป็นโรงครัว ใบไม้เวลาสลายตัวมีธาตุอาหารมหาศาลต่อสัตว์น้ำชายฝั่ง เป็นโรงบำบัดน้ำเสีย เป็นโรงยา เพราะป่าชายเลนมีพันธุ์ไม้กว่า ๒๐ ชนิด ที่นำมาทำยารักษาโรคได้ กล่าวได้ว่า พระองค์ทรงเป็นแบบอย่างในการฟื้นฟูและอนุรักษ์ป่าชายเลนอย่างแท้จริง

สิ่งที่ผมประทับใจมาก คือ พระองค์ทรงเป็นแบบอย่างที่ดีในทุกแบบ ไม่ว่าจะเป็นด้านการศึกษา ทรงศึกษาด้วยพระองค์เองจนรู้จริง เช่น พระองค์ทรงกระโดดลงเลน ลงลุยเอง การเดินในดินเลนยากมาก แต่พระองค์ทรงลุยได้อย่างมั่นคงรวดเร็วขนาดว่าคนติดตามยังยอมแพ้ การเดินในเลนถ้าไม่เรียนรู้จริงหรือศึกษามาก่อน จะเดินยากมาก คราวเสด็จฯ ที่บรูไน นักศึกษาคนหนึ่งจับงูส่งถวาย พระองค์ทรงสามารถจับงูอย่างไม่กลัว ทรงมีสมุดติดตัวตลอดเวลา และจดบันทึกทุกอย่าง นี่คือรูปแบบของนักวิจัยจริงๆ และจะวิจัยถึงแก่นในทุกด้าน พระองค์เสด็จฯ ไปอินเดีย ทรงพบต้นไม้ป่าชายเลนต้นใหญ่มาก จะทรงเล่าให้ฟังทั้งหมด คือ ความรู้ไม่เคยเก็บ ไม่เคยหวง เป็นแบบอย่างของนักเผยแพร่และถ่ายทอดวิชาการ ผมได้ติดตามพระองค์ไปในหลายพื้นที่ ผมเรียนได้เลยว่าไม่เคยเห็นพระองค์กริ้วเลย สิ่งที่พระองค์ทรงเป็น คือ ทรงเป็นแบบธรรมชาติ สิ่งที่ประทับใจอีกอย่าง คือ ทรงอดทนอย่างเยี่ยมยอด การเดินป่าที่บรูไน เส้นทางเป็นเขาชันมาก ทรงพระดำเนินตั้งแต่เช้า ห้าโมงเย็นก็ยังอยู่บนเขา คุณหมอเชิดชัยบอกว่า ไปทูลพระองค์ว่าพักซักหน่อยก็ได้ เหมือนกับว่าเสียงแว่วๆ ไปเข้าพระกรรณ พระองค์รับสั่งว่า *'ถ้าหยุดแล้วเมื่อไรจะถึงที่พักละ'* จะเห็นว่าพระองค์จะทรงทำอะไรแล้ว แม้จะเหน็ดเหนื่อยแต่ก็ไม่ได้ทรงย่อท้อ จะต้องให้สำเร็จถึงจุดหมายปลายทาง"



พลเอก สมทัต อัตตะนันทน์
ผู้บัญชาการทหารสูงสุด

พลเอก สมทัต อัตตะนันทนได้เล่าถึงการปฏิบัติงานในช่วงที่เป็นผู้บัญชาการโรงเรียนนายร้อยพระ-จุลจอมเกล้าว่า

"ผมได้รับพระมหากรุณาธิคุณโปรดเกล้าฯ ให้ดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๔๑ - ๒๕๔๓ ก่อนที่ผมจะไปรับหน้าที่ ผมมีความกังวลใจมากเกี่ยวกับการวางตัวในฐานะผู้บังคับบัญชาของ **ทูลกระหม่อมอาจารย์** แต่เมื่อเข้ารับหน้าที่แล้วกลับตรงข้าม ผมรู้สึกประทับใจในพระจริยวัตรที่เรียบง่ายของพระองค์ ทรงปฏิบัติเหมือนกับข้าราชการคนอื่นๆ ในระหว่างที่ผมเป็นผู้บัญชาการ ผมจัดหาของขวัญปีใหม่ให้นายทหาร นายสิบ ลูกจ้าง และนักเรียนนายร้อยทุกคน แต่ไม่ได้ทูลเกล้าฯ ถวาย **ทูลกระหม่อมอาจารย์** เพราะเห็นว่าของขวัญเล็กๆ น้อยๆ นี้ไม่มีค่าอันควร แต่พันเอกหญิง ศิริรัตน์ บุญรอด ท้วงถามว่าไม่ถวายทูลกระหม่อมบ้างหรือ ผมตกลงใจจัดกระเช้าข้าวสารถุงละ ๕ กิโลกรัม จำนวน ๒ ถุง ซึ่งเป็นข้าวสารที่สีจากโรงสีข้าวพระราชทาน รร.จปร. เช่นเดียวกับของขวัญสำหรับข้าราชการใน รร.จปร. แต่เพิ่มของขบเคี้ยวใส่กระเช้าถวาย สังเกตว่า พระองค์พอพระทัยมากที่ไม่ลืมว่าพระองค์ทรงเป็นสมาชิกคนหนึ่งของ รร.จปร. เป็นความประทับใจครั้งแรกของผม

การทรงงานในโรงเรียนนายร้อย แม้ว่าพระองค์จะมีพระราชภารกิจหลายอย่าง แต่ทรงบริหารเวลาได้ดีมาก กล่าวคือ เมื่อเสด็จฯ เข้าประตูรั้วโรงเรียน ก็จะเป็นเวลาของโรงเรียนนายร้อย การเข้าเฝ้าฯ ในเรื่องอื่นๆ จะทำได้เฉพาะบางกรณี และต้องทรงว่างจากพระราชกิจการสอน พระองค์ทรงบริหารหน่วยงานในฐานะผู้อำนวยการกอง และทรงรับผิดชอบการสอนวิชาประวัติศาสตร์แก่นักเรียนนายร้อยชั้นปีที่ ๒ และปีที่ ๕ สัปดาห์ละ ๒ วัน วันใดที่ทรงสอนในตอนเช้า **ทูลกระหม่อมอาจารย์** จะเสด็จฯ จากกรุงเทพฯ ถึง รร.จปร. ประมาณเจ็ดนาฬิกา เสวยพระกระยาหารเช้าที่พระตำหนัก เอ ๑ ซึ่งเป็นบ้านพักนายทหารระดับนายพลผู้บัญชาการทหารบกท่านหนึ่งมีดำริว่า พระตำหนัก เอ ๑ เป็นอาคารธรรมดาเหมือนบ้านพักนายพลอื่นๆ ใน รร.จปร. ไม่สมพระเกียรติควรสร้างพระตำหนักใหม่ให้เป็นการเฉพาะ ความทราบถึงพระองค์จึงมีรับสั่งว่า *'เท่านี้ก็อยู่สบายแล้ว ไม่ต้องสร้างใหม่ให้สิ้นเปลือง'* ปัจจุบัน รร.จปร. ดูแลปรับปรุงภูมิทัศน์โดยรอบและภายในพระตำหนัก เอ ๑ อย่างดีที่สุด

ทูลกระหม่อมอาจารย์ ทรงมีความรับผิดชอบการสอน ครั้งหนึ่งเมื่อเสด็จฯ กลับจากต่างประเทศถึงท่าอากาศยานดอนเมืองตอนเช้า ผมและคณะนายทหารผู้ใหญ่จาก รร.จปร. รับเสด็จมีรับสั่งกับผมว่า *'เดี๋ยวจะไป รร. จปร.'* ผมกราบทูลถามว่า *'จะเสด็จฯ ไปทำไมพระพุทธเจ้าข้า'* พระองค์รับสั่งว่า *'ก็ไปสอนนักเรียนนายร้อยสิ วันนี้ฉันสอนนี่'* ผมเลยต้องกราบบังคมทูลขอพระราชานุญาตว่า *'พระองค์ทรงมีรถนำ ข้าพระพุทธเจ้าไปรับเสด็จที่ รร.จปร. ไม่ทัน'* ปรากฏว่า เสด็จฯ ไปทรงสอนนักเรียนนายร้อยโดยไม่เสด็จฯ กลับพระตำหนักจิตรลดารโหฐานก่อน พระองค์ทรงทุ่มเทเพื่อนักเรียนนายร้อย ทรงนำนักเรียนนายร้อยไปทัศนศึกษาโบราณสถานและสถานที่สำคัญๆ ประกอบการศึกษา นอกจากนั้นยังทรงเพิ่มเติมส่วนคำบรรยายของวิทยากร ทรงร่วมกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับนักเรียนนายร้อยเสมอมามิได้ขาด ทุกปีที่นักเรียนนายร้อยออกฝึกภาคสนาม ก็ทรงตรวจเยี่ยมและทอดพระเนตรการฝึกอย่างสนพระทัย ทรงซักถามรายละเอียดต่างๆ เช่น ฝึกเข้าตีอย่างไร ข้าศึกอยู่ตรงไหน เส้นแบ่งเขตขอบพื้นที่การรบอยู่ที่ไหน

ในช่วงระยะเวลาที่ผมเป็น ผบ.รร.จปร. พระองค์มีพระราชดำริว่า ศิษย์เก่าจบไปหลายรุ่น ควรจะหันมาช่วยกันดูแลโรงเรียน จากพระราชดำริ ผมจึงจัดตั้งกองทุนพัฒนา รร.จปร. ซึ่งปัจจุบันมีเงินมากพอสมควรหลายสิบล้านบาท

พระองค์มีพระเมตตาแก่ข้าราชการทุกระดับชั้น พระราชทานทุนส่วนพระองค์ส่งอาจารย์ไปศึกษาต่อต่างประเทศ แม้แต่ฉลองพระองค์เครื่องแบบ และฉลองพระองค์ลำลองหลายชุด ก็ทรงอุดหนุนแม่บ้านของครอบครัวชั้นผู้น้อยตัดถวาย เพื่อให้แม่บ้านมีรายได้ นอกจากนั้นยังทรงห่วงใยทหาร เคยรับสั่งกับผมว่า *'นักเรียนนายร้อยจบไปเป็นทหาร จะต้องเป็นผู้นำหน่วยขนาดเล็ก และมีทหารส่วนใหญ่ที่เป็นลูกชาวบ้าน ต้องเป็นทหารเกณฑ์ ๒ ปี ปลดไปเขาไม่รู้จะทำอะไร ถ้าสอนวิชาชีพได้ก็สมควรทำ'* จึงเป็นที่มาของแปลงนาสาธิต ของ รร.จปร."



ดร. สิริชัยชาญ ฟักจำรูญ
อธิบดีกรมศิลปากร

ดร.สิริชัยชาญ ฟักจำรูญเป็นผู้หนึ่งที่ได้ถวายงานสอนทางด้านดนตรี เล่าว่า

"สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี มีรับสั่งให้ผมถวายการสอนดนตรีไทย ถ้าถามว่าพระองค์ทรงศึกษามานานไหม พระองค์โปรดดนตรีมานาน ไม่เฉพาะดนตรีไทย โปรดดนตรีสากลด้วย พระองค์ทรงศึกษาดนตรีไทยกับครูภาษาไทย คือ อาจารย์กำชัย ทองหล่อ ซึ่งสอนภาษาไทยในโรงเรียนจิตรลดา สอนภาษาไทยก็สอนขับร้องเพลงไทยด้วย สอนวรรณคดีด้วย จึงทรงเชี่ยวชาญในวรรณกรรม การแต่งบทเพลงได้จากภาษา ได้จากบทร้องต่างๆ ทรงร้องเพลงได้ตั้งแต่ทรงพระเยาว์ ทรงร้องได้มาก ต่อมาพระองค์ทรงเรียนดนตรีไทยกับคุณหญิงไพฑูรย์ กิตติวรรณ ซึ่งจะสอนเรื่องการปอกผลไม้ ทำกับข้าว หมายความว่าครูรุ่นเก่าสอนอย่างหนึ่งก็จะแถมอะไรไปด้วย ปัจจุบันที่เรียกว่าบูรณาการ ครูรุ่นเก่าทำมาแล้ว ทรงเรียนการขับร้องกับอาจารย์เจริญใจ สุนทรวาทิน ที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พระองค์ทรงดนตรีไทยได้หลายชิ้น เช่น ซอด้วง จะเข้ มาทรงระนาดตอนหลังอาจารย์ภาวาส บุนนาค ที่เป็นรองราชเลขาฯ เป็นผู้ถวายความรู้ด้านต่างๆ รวมทั้งดนตรีแด่พระองค์ ก่อนที่ผมจะถวายการสอนพระองค์ทรงมีพื้นมาอย่างดีแล้ว ได้ทรงศึกษาตั้งแต่ทรงพระเยาว์ และทรงเรียนดนตรีกับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวด้วย โปรดเครื่องเป่า รับสั่งเล่าว่า *'จะเรียนเครื่องเป่าคาริเน็ตที่พระเจ้าอยู่หัวทรงถนัด หรือจะเรียนแซกโซโฟน ปรากฏว่าไม่ได้เรียน ในหลวงรับสั่งว่าเครื่องเหล่านี้บังคับลมยาก ขอให้เล่นเครื่องเป่าทองเหลือง'* ทรงเรียนทรัมเปต เคยทรงร่วมกับวงดุริยางค์ของกรมศิลปากรหลายครั้ง เช่น งานคอนเสิร์ตสายใจไทย พระองค์ทรงทรัมเป็ต และระนาดฝรั่ง ส่วนงานสังคีตสายใจไทย พระองค์ทรงระนาด

มีอยู่ปีหนึ่งพระองค์เสด็จฯ ไปพระราชทานน้ำสงกรานต์ที่วังคลองเตย ปัจจุบันเรียกว่า บ้านปลายเนิน ทอดพระเนตรเห็นผมสอนดนตรีไทยให้แก่นักเรียนอยู่ จึงรับสั่งถามว่า ที่วังนี้ไม่ห้ามเจ้านายผู้หญิงทรงระนาดเหรอ มีผู้กราบบังคมทูลว่าที่นี้ไม่ห้ามใครอยากเล่นอะไรก็เล่นได้ ท่านหญิงกรณิกา จิตรพงษ์ ก็ทรงเรียนระนาดทุ้ม ม.ร.ว. เจนจิรา จิตรพงษ์ ตีฆ้องวงใหญ่ ม.ร.ว.จักรรถ จิตรพงษ์ ตีระนาดเอก จึงรับสั่งว่า *'อย่างนี้ก็มีโอกาสแล้ว จะมาทรงที่นี่เลย'* ผมนึกว่ารับสั่งเล่น หลังจากนั้นไม่นานก็เสด็จฯ มาทรงเรียนดนตรีที่วังคลองเตย รับสั่งว่า *'จะเรียนระนาด'* จึงได้เริ่มถวายการสอน เมื่อวันที่ ๒๑ กรกฎาคม ๒๕๒๘ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเตรียมเทปบันทึกเสียง สมุดทรงงาน และไม้ตีระนาดมาด้วย ผมได้กราบบังคมทูลว่าผมไม่ได้เตรียมการสอน ผมนั่งแข็งเป็นท่อนไม้ ไม่คิดไม่ฝัน มารู้ตอนหลังว่า พระองค์ทรงละเอียดอ่อนที่ว่าฝ่ายในไม่มีการเรียนระนาด จึงขอพระบรมราชานุญาตจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ก่อนที่จะมาทรงศึกษาระนาด เมื่อได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แล้ว พระองค์จึงได้เสด็จฯ มาทรง ตอนหลังได้รับสั่งเองว่า *'ได้ขอพระบรมราชานุญาตแล้ว'*

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี รับสั่งกับผมว่า ทรงค้นพบประโยชน์ของการศึกษาดนตรีไทยด้วยพระองค์เอง คือ

๑. ทำให้มีความรู้ในเรื่องของทฤษฎีและการฝึกหัดดนตรีไทยเพิ่มมากขึ้น

๒. ลดความเครียดได้ในขณะที่ทรงดนตรี

๓. มีสมาธิ ถ้าจะจำเพลงต้องมีสมาธิ

๔. เมื่อทรงดนตรีแล้ว ได้ทรงนำวิชาทางด้านนี้ไปใช้ทางการศึกษา แม้แต่คนพิการ เคยทรงเขียนบทความเกี่ยวกับดนตรีรักษาจิตใจคนพิการได้ ทรงนำเครื่องดนตรีไปพระราชทานคนตาบอด คนพิการไปเล่นดนตรี เช่น เล่นอังกะลุง แม้มีมือข้างเดียวก็เล่นได้ คนตาบอดก็เล่นได้ สนุกสนานคลายจากความรู้สึกที่เป็นปมด้อยได้ พระองค์ทรงเขียนบทความอันเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมและสังคมเป็นอย่างดี

๕. คนเรียนดนตรีจะไม่ก้าวก่ายหน้าที่ของใคร เพราะหน้าที่ของเครื่องดนตรีแต่ละชนิดไม่เหมือนกัน ถ้าเล่นแล้วก้าวก่ายกัน จะไม่เพราะเลย จะเกะกะไปหมด ถ้าเรียนอย่างนี้จะรู้สึกรับผิดชอบต่อหน้าที่ และทำงานอยู่ในขอบข่ายของตนเอง ไม่ไปก้าวก่ายของคนอื่นเลย ขณะเดียวกันก็ได้การทำงานเป็นทีม

ดนตรีประถม ดนตรีมัธยม ดนตรีอุดมศึกษา รับสั่งว่า น่าจะเปลี่ยนรูปแบบบ้าง ทำไมเขาไม่เปลี่ยนให้เด็กคิดเองบ้าง เช่น เด็กอุดมศึกษา ทำไมครูต้องเข้าไปยุ่งกับเขามาก เขาเล่นดนตรีเพื่อมิตรภาพ ครูจะไปคอยกำกับจนเด็กไม่สามารถแสดงออก ควรจะให้เขาคิดเองเป็นบ้าง สมัยพระองค์ ปรึกษากันเองแล้วขอครูสอนให้ รับสั่งว่า ไม่ใช่วัตถุประสงค์หลักที่คิดแต่ต้น ผมเคยกราบบังคมทูลว่า เราไม่เคยมีโอกาสเผยแพร่ไปต่างประเทศมากนัก สู้อินโดนีเซียไม่ได้ เราไปแสดงเป็นนาฏศิลป์เป็นส่วนใหญ่ ดนตรีจะเป็นส่วนประกอบ นาฏศิลป์นำหน้าชูโรง ฝรั่งจะรู้จักชฎายอดแหลม รำไทย แต่ไม่รู้จักดนตรี จึงพระราชทานเครื่องดนตรีปี่พาทย์วงใหญ่ไปที่สถานทูตอังกฤษ แล้วพระราชทานครูจิตรลดาไปสอนที่โน่น ตั้งชมรมขึ้น ครูคนนั้นก็ไปเรียนระดับสูง ปริญญาโท ปริญญาเอก นอกจากส่งเครื่องไป ส่งครูไป ยังเสด็จฯ ทรงดนตรีด้วยพระองค์เอง เช่น อังกฤษ ฝรั่งเศส ฟิลิปปินส์ และเยอรมนี ฝรั่งติดใจและชื่นชมมาก"



รองศาสตราจารย์ ดร. คุณหญิงสุมณฑา พรหมบุญ
อดีตอธิการบดีมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

รองศาสตราจารย์ ดร. คุณหญิงสุมณฑา พรหมบุญได้บันทึกไว้ว่า

"สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี มีพระอัจฉริยภาพหลายด้าน ไม่เพียงแต่ด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ที่ทรงสำเร็จการศึกษา แต่ยังรวมทั้งวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและศาสตร์อื่นๆ อีกด้วย พระองค์ทรงศึกษาหาความรู้อยู่ตลอดเวลา และทรงเชื่อมโยงความรู้ภาคทฤษฎีกับภาคปฏิบัติและประสบการณ์ มิใช่เพียงศึกษาจากตำราหรือคำบอกเล่าเท่านั้น

พระองค์จึงมีพระอัจฉริยภาพที่พิเศษกว่าคนทั่วไป คือ ทรงเข้าใจแก่นแท้และสามารถบูรณาการศาสตร์ต่างๆ ได้อย่างยอดเยี่ยม ด้วยเหตุนี้จึงทรงนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ได้มากในสถานการณ์ต่างๆ ทั้งนี้เนื่องจากปัญหาของสังคมและความจริงในธรรมชาติ มิได้แยกส่วนตามศาสตร์ที่มีอยู่ ในทางกลับกัน การแก้ปัญหาส่วนใหญ่จำเป็นต้องใช้หลายศาสตร์อย่างบูรณาการจึงจะแก้ได้ พระองค์ทรงเห็นวิทยาศาสตร์ในสังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ และทรงเห็นสังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ในวิทยาศาสตร์

พระองค์ทรงมีวิธีการทรงงานอย่างเป็นระบบ ที่กล่าวได้ว่าเป็นวิธีการทางวิทยาศาสตร์ ไม่ว่าจะทรงงานเกี่ยวกับเรื่องใด ทรงช่างสังเกต ทรงละเอียดรอบคอบ ทรงบันทึกและรวบรวมข้อมูลอย่างเป็นระบบ ทรงพิสูจน์ตรวจสอบหรือทดลองก่อนที่จะสรุป และทรงเข้าพระทัยในข้อจำกัดและเงื่อนไขของข้อสรุปนั้น

ด้วยพระอัจฉริยภาพในด้านการเรียนรู้สิ่งรอบพระองค์ โดยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ พระองค์จึงมีพระราชดำริและพระราชทานความช่วยเหลือด้านการเรียนการสอนวิทยาศาสตร์อยู่เสมอ เพื่อเพิ่มพูนความสามารถทางวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ให้แก่โรงเรียนในโครงการส่วนพระองค์และโครงการต่างๆ ตามแนวพระราชดำริ พระองค์ทรงเอาพระทัยใส่เรื่องการขาดแคลนครูวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ การพัฒนาครูวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ การทำโครงงานของนักเรียน การจัดทำสวนพฤกษศาสตร์ในโรงเรียน ฯลฯ ทรงทราบดีว่าหากนักเรียนมีความสามารถด้านวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ ก็จะเพิ่มโอกาสให้แก่อนาคตการศึกษาและการงานของเขา

พระองค์มีน้ำพระทัยที่เปี่ยมด้วยพระเมตตาและพระกรุณาต่อพสกนิกรและเพื่อนมนุษย์ทุกหมู่เหล่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ด้อยโอกาสต่างๆ โดยไม่เลือกเชื้อชาติ ศาสนา และฐานะ มีน้ำพระทัยกว้างดั่งมหาสมุทร สำหรับความทุกข์ยากและพสกนิกร ทรงงานหนักโดยไม่ทรงห่วงพระวรกาย ทรงรับผิดชอบติดตามพัฒนางานที่ทรงริเริ่ม ไม่ว่าจะใช้เวลานานหรือยากเย็นเพียงใด และทรงห่วงใยการศึกษาของเด็กและเยาวชนไทยอยู่เป็นนิจ

ในเรื่องส่วนพระองค์ พระองค์ทรงประหยัดการใช้จ่ายส่วนพระองค์อย่างที่สุด ทรงใช้สิ่งของทุกชิ้นอย่างรู้คุณค่าและได้รับประโยชน์อย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วย และไม่ทรงปล่อยเวลาให้ล่วงเลยไปโดยเปล่าประโยชน์

พระกรุณาธิคุณล้นพ้นของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี สมควรที่ชาวไทยจะน้อมรำลึกด้วยความจงรักภักดีอยู่เสมอ และสนองพระมหากรุณาธิคุณด้วยความตั้งใจ พากเพียรทำงานเพื่อส่วนรวมอย่างเต็มกำลังสติปัญญา"



ท่านผู้หญิงอังกาบ บุณยัษฐิติ
ผู้จัดการและอาจารย์ใหญ่โรงเรียนจิตรลดา

ท่านผู้หญิงอังกาบ บุณยัษฐิติได้ลำดับเรื่องตั้งแต่เมื่อยังทรงพระเยาว์ ว่า

"เมื่อครั้งที่ทรงเป็นนักเรียนจิตรลดา ทรงร่าเริงมาก ทรงมีชีวิตชีวา เข้ากับเพื่อนๆ ได้ดี เมื่อเสด็จฯ ถึงโรงเรียนจะเข้ามาสวัสดีคุณครูก่อน แล้วจึงเสด็จฯ ไปทรงเล่นกับเพื่อนๆ พระองค์ทรงเรียนหนังสือเก่ง แต่ไม่ทรงเคร่งเครียด ถ้าหากตามเสด็จแปรพระราชฐานยังต่างจังหวัด และมีพระอาจารย์ไปถวายการสอนจะไม่ทรงบ่นเลย ยิ่งถวายการสอนมากยิ่งโปรด พระองค์ทรงสอบได้ที่ ๑ ของประเทศ ๒ ครั้ง คือเมื่อทรงสำเร็จการศึกษาในชั้นประถมศึกษาปีที่ ๗ ใน พ.ศ. ๒๕๑๐ ทรงสอบได้คะแนน ๙๖.๖๐ เปอร์เซ็นต์ และ พ.ศ. ๒๕๑๕ เมื่อทรงสำเร็จการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ แผนกศิลปะ ทรงสอบได้ ๘๙.๓๐ เปอร์เซ็นต์ ทรงมีพระอัชฌาศัยอ่อนโยน ทรงถ่อมพระองค์ ทรงชอบช่วยเหลือผู้อื่นและส่วนรวม มีน้ำพระทัยเป็นนักกีฬา เช่น บางครั้งที่ทรงสอบแล้วไม่ได้คะแนนเป็นที่ ๑ ของวิชา เมื่อมีผู้ทูลถาม ก็ทรงตอบว่าให้โอกาสคนอื่นได้บ้าง ทรงสนพระทัยทุกเรื่องทั้งในด้านวิชาการ ศิลปะ กีฬา และการทำอาหาร ฯลฯ ทรงรู้จักเพื่อนรุ่นพี่ รุ่นน้องระหว่างที่ทรงศึกษาอยู่ทุกคน เมื่อเพื่อนคนใดมีเรื่องเดือดร้อน พระองค์จะทรงเข้าไปช่วยเหลือทันที

ต่อมา เมื่อพระองค์ทรงเข้ามาบริหารโรงเรียนจิตรลดา ในปี ๒๕๒๖ พระองค์ได้ทรงทุ่มเทเอาพระทัยใส่ ตั้งแต่ทรงตั้งกฎเกณฑ์ในการรับนักเรียน ทรงติดตามผลการเรียนของนักเรียน ตลอดจนให้ครูในโรงเรียนช่วยแนะแนวทางการศึกษาต่อของนักเรียนตามความถนัดและความสามารถของแต่ละคน นอกจากนี้ ได้พระราชทานพระราชดำริเพื่อพัฒนาการเรียนการสอนของโรงเรียนให้ทันสมัยอยู่เสมอ เมื่อได้เทคโนโลยีใหม่ๆ มา ก็จะพระราชทานให้ปรับใช้กับโรงเรียน ทรงพระกรุณาให้ครูในโรงเรียนผลัดเปลี่ยนกันไปรับการอบรมในต่างประเทศในช่วงปิดภาคการศึกษาเป็นประจำ"



นายอารี สวัสดี
ที่ปรึกษาสมาคมดาราศาสตร์ไทย
ผู้จัดการสำนักรัฐกิจสัมพันธ์
บริษัท ทศท คอร์ปอเรชั่น จำกัด (มหาชน)

นายอารี สวัสดี ได้เล่าว่า

"ผมมีโอกาสรับใช้ใกล้ชิดพระยุคลบาทสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี เป็นครั้งแรกเมื่อเกือบ ๒๐ ปีก่อน เมื่อพระองค์เสด็จฯ ไปทรงเป็นประธานเปิดนิทรรศการเรื่อง ๓๐๐ ปี ดาราศาสตร์ไทย ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ สมเด็จพระนารายณ์ จังหวัดลพบุรี โดยร่วมเป็นผู้บรรยายเรื่องราวดาราศาสตร์แก่พระองค์ นับแต่นั้นมา ผมได้มีโอกาสรับใช้ถวายความรู้ในศาสตร์ดังกล่าวแก่พระองค์อีกหลายครั้ง โดยเฉพาะเมื่อมีปรากฏการณ์พิเศษๆ บนท้องฟ้าในประเทศไทย ซึ่งทำให้ผมประจักษ์ชัดว่าพระองค์ทรงสนพระทัยในศาสตร์นี้อย่างแท้จริง มิได้แค่ทรงสนพระทัยไปตามกระแส การเข้าเฝ้าฯ ถวายงานของผมคราวหนึ่งนั้น ได้รับพระราชทานข้อมูลที่ทรงเล่าว่า สาเหตุที่ทรงสนพระทัยในวิชาดาราศาสตร์ เพราะมีผู้ใหญ่เคยบอกให้พระองค์ทรงหัดดูดาว และทราบว่าต่อมาผู้ใหญ่ท่านนั้นี คือ สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ซึ่งทรงสนพระทัยในวิชาดาราศาสตร์ด้วยเช่นกัน

ปรากฏการณ์บนท้องฟ้าครั้งสำคัญที่ผมมีโอกาสได้ถวายการรับใช้อย่างใกล้ชิดคือ ครั้งเกิดสุริยุปราคาเต็มดวงในประเทศไทยเมื่อวันที่ ๒๔ ตุลาคม ๒๕๓๘ กล่าวคือ ก่อนเกิดปรากฏการณ์ดังกล่าว ๗ วัน ผมได้รับการติดต่อว่า มีรับสั่งให้ผมและสมาคมดาราศาสตร์ไทย บรรยายเรื่องดังกล่าวให้นักเรียนโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าทั้งหมดฟัง ผมและคณะน้อมเกล้าฯ ปฏิบัติตามพระกระแสรับสั่งด้วยความยินดี และเมื่อถึงวันที่เกิดปรากฏการณ์จริง ผมได้กราบบังคมทูลให้พระองค์เสด็จฯ ไปที่อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งเป็นพื้นที่คราสผ่านเต็ม สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี พร้อมด้วยพระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา ได้เสด็จฯ ไปทรงสังเกตปรากฏการณ์ ณ ที่นั่นด้วยความสนพระทัยยิ่ง โดยมีนักเรียนนายร้อยทั้งโรงเรียนร่วมตามเสด็จด้วย

อีกครั้งของปรากฏการณ์บนท้องฟ้าที่สำคัญ คือ เมื่อเกิดฝนดาวสิงโตตก เมื่อวันที่ ๑๙ พฤศจิกายน ๒๕๔๔ พระองค์มีพระราชประสงค์ทอดพระเนตรปรากฏการณ์ครั้งนี้บนดาดฟ้าอาคารชัยพัฒนา ในพระตำหนักสวนจิตรลดา ปรากฏการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้นในเวลาเที่ยงคืน แต่พระองค์ได้ประทับทอดพระเนตร และทรงนับดาวตกที่ละดวงตั้งแต่แรกเห็นจนถึงราวตีสาม ทรงพระอุตสาหะนับได้ถึง ๒๐๐ กว่าดวง ทั้งๆ ที่ในตอนเช้าของวันนั้นยังมีพระราชกรณียกิจสำคัญที่ต้องเสด็จฯ ไปทรงปฏิบัติในภาคใต้ ผมจึงยิ่งประจักษ์ในความสนพระทัยอย่างแท้จริงต่อวิชาดาราศาสตร์ของพระองค์ และทำให้ตระหนักว่า วิชาดาราศาสตร์ในประเทศไทยจะไม่ตกต่ำเป็นแน่ ด้วยทรงเป็นพระมิ่งขวัญในศาสตร์นี้

เพื่อรำลึกถึงพระกรุณาธิคุณที่พระองค์ทรงมีต่อวงการดาราศาสตร์ไทย ผมจึงคิดทำแคปซูลทูลเกล้าฯ ถวาย โดยจะบรรจุข้อมูลวิชาดาราศาสตร์ที่เกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ไทยตั้งแต่สมัยแรกจวบจนถึงข้อมูลที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ได้ทรงร่วมกิจกรรมดาราศาสตร์ทุกครั้ง ไม่ว่าจะเป็นที่ไหนและอย่างไร รวมทั้งพระกรุณาธิคุณที่ทรงเผื่อแผ่พระราชทานให้กับผู้อื่น ได้มีโอกาสเรียนรู้เช่นนักเรียนโรงเรียนนายร้อยและข้าราชบริพาร"



นาวาอากาศเอก อาวุธ เงินชูกลิ่น
ที่ปรึกษากรมศิลปากร
อดีตอธิบดีกรมศิลปากร

นาวาอากาศเอก อาวุธ เงินชูกลิ่น ได้เล่าให้คณะสัมภาษณ์ฟัง ว่า

"ผมได้เข้าไปถวายงานเมื่อปี ๒๕๒๓ พระองค์ทรงเป็นแม่งานในการบูรณะวัดพระศรีรัตนศาสดาราม และพระบรมมหาราชวัง เพื่อเตรียมการสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ ๒๐๐ ปี ในปี ๒๕๒๕ ในการปฏิบัติงาน ผมประทับใจมากที่พระองค์ทรงศึกษางาน รับเป็นพระราชภาระอย่างจริงจัง และทรงรู้จริงทุกเรื่อง ทรงเอาพระทัยใส่และละเอียดลออในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ เสด็จฯ ทรงตรวจและมีพระราชวินิจฉัยงานทุกวันอาทิตย์โดยตลอด งานบางชนิดทรงทดลองปฏิบัติเอง เช่น การปิดทอง มีกี่วิธี แต่ละวิธีปิดอย่างไร และเมื่อเสร็จงานแล้ว ก็ยังคงทรงติดตามงาน รับสั่งถามเกี่ยวกับบานประตูมุกที่ตากแดดตากฝนว่า จะป้องกันอย่างไรให้คงทน (บานประตูมุกสมัยอยุธยาที่หอพระมณเฑียรธรรม)

ในการรับเสด็จพระราชอาคันตุกะ พระองค์ทรงพิถีพิถันในการจัดการแสดงมาก เสด็จฯ ไปทอดพระเนตรการซ้อม พระราชทานข้อคิดต่างๆ รวมทั้งเวลาสั้นไป ยาวไป ควรแก้ไขอย่างไร และมีพระอารมณ์ขันว่า ระบำกวาง ระบำนก ก็มีแล้ว แต่ระบำไดโนเสาร์ยังไม่มี อาจารย์เสรี หวังในธรรม เลยทำถวาย

ในด้านดนตรีก็ทรงเอาพระทัยใส่ โปรดเกล้าฯ ให้ทำวิจัยเรื่องเสียงดนตรีไทยและอนุรักษ์เสียงดนตรีแต่ละพื้นบ้าน เช่น ขณะนี้กำลังให้ศึกษาเสียงดนตรีฝั่งกรุงเทพฯ และฝั่งธนบุรี

ในด้านพิพิธภัณฑ์ ก็มีรับสั่งให้เปลี่ยนแปลงรูปแบบบ้าง เพราะของเราไม่เคยเปลี่ยนแปลงรูปแบบเลย พร้อมกับมีรับสั่งให้หอสมุดแห่งชาติเก็บรักษาหนังสือหายาก ให้มีระบบการจัดเก็บที่ดี สะดวกต่อการค้นคว้าทางด้านโบราณคดี ขณะนี้ทรงศึกษาเกี่ยวกับเรื่องหน้าบัน ปราสาทพนมรุ้ง มีรับสั่งเรื่องสุโขทัย น่าจะจัดสัมมนาอีกสักครั้ง เพราะได้ข้อมูลใหม่ๆ เพิ่มเติมจากเดิมมาอีกมากแล้ว"







ใครจะทราบบ้างว่า

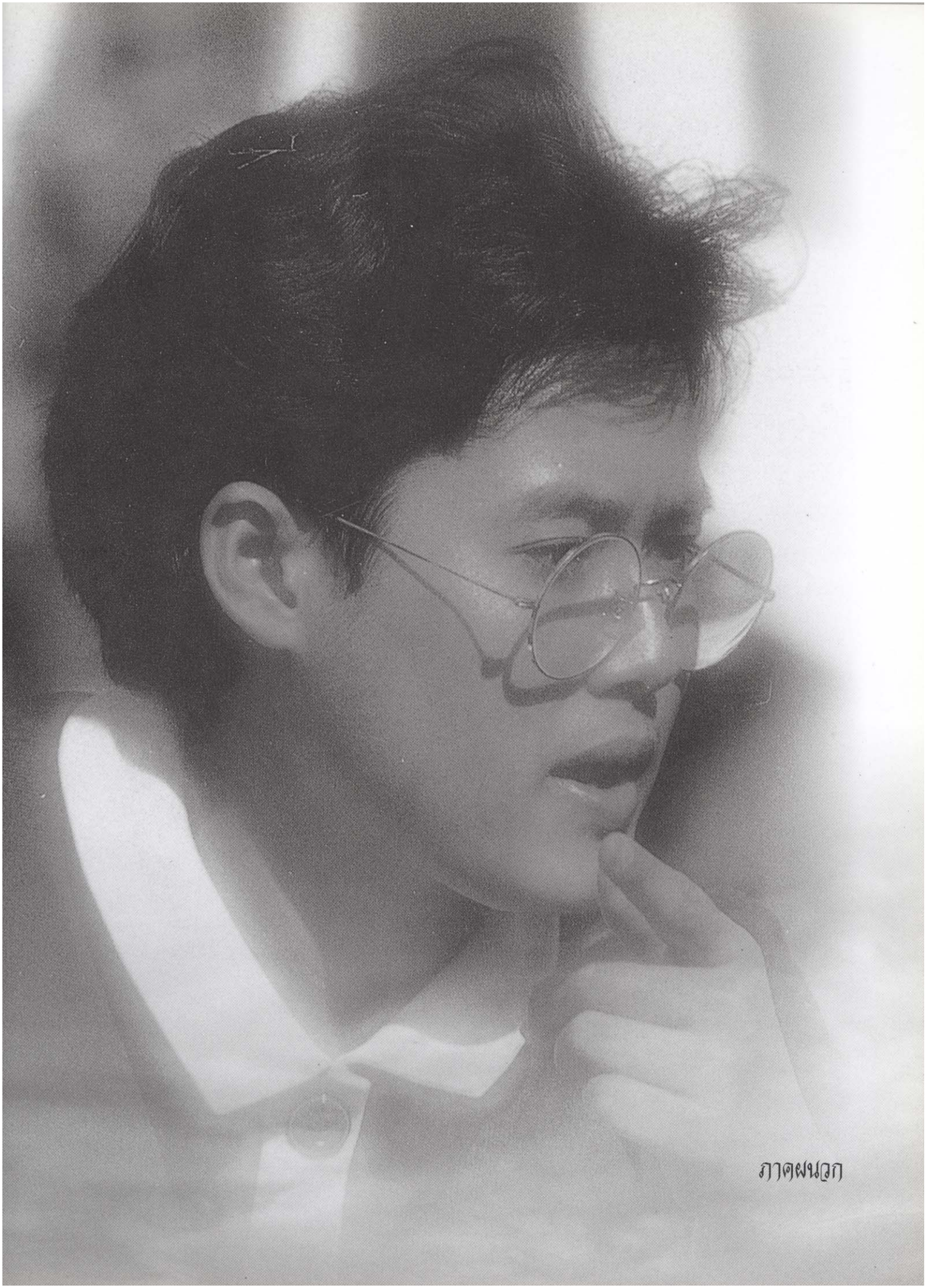
ทูลกระหม่อมทรงเป็นนักสะสม พระองค์ไม่ได้ทรงสะสมของมีค่าราคาแพง แต่ทรงสะสมของที่มีคุณค่าราคาไม่แพง บางสิ่งแปลก บางสิ่งหายาก ส่วนใหญ่ได้จากการเสด็จพระราชดำเนินไปยังสถานที่และเมืองต่างๆ การเสด็จพระราชดำเนินไปต่างประเทศทุกครั้ง จะต้องทรงส่งไปรษณียบัตร (Post Card) ถึงพระองค์เอง จากเมืองที่เสด็จฯ ไปทุกเมือง ที่สำคัญไปรษณียบัตรที่ส่งนั้นจะต้องประทับตราไปรษณียากรของเมืองที่เสด็จฯ ไป ทรงสะสมไปรษณียบัตรเหล่านี้ไว้มากมาย หลายครั้งที่การสื่อสารแห่งประเทศไทยขอพระราชทานพระราชานุญาตนำไปจัดนิทรรศการ และทรงได้รับยกย่องจากวงการตราไปรษณียากรทั่วโลกว่าทรงมีพระอัจฉริยภาพเฉพาะพระองค์เกี่ยวกับเรื่องการสะสมตราไปรษณียากรอย่างยิ่ง ทั้งยังได้มีการขอพระราชทานพระราชานุญาตนำสิ่งสะสมส่วนพระองค์ เช่น ไปรษณียบัตร และตราไปรษณียากร ไปจัดแสดงในหลายประเทศ ทั้งในสหรัฐอเมริกา ออสเตรเลีย และสาธารณรัฐอินเดีย

นอกจากการสะสมไปรษณียบัตรแล้ว เมื่อเสด็จฯ ไปยังสถานที่ท่องเที่ยวตามธรรมชาติ จะทรงเก็บหินแปลกๆ สวยๆ (หากเจ้าของสถานที่อนุญาต) กลับมา แล้วนำส่งกรมทรัพยากรธรณี เพื่อตรวจดูว่าเป็นหินชนิดใด เพื่อจะได้ทรงทราบว่าสถานที่ที่เสด็จฯ ไปนั้น มีหินชนิดใดบ้าง สอดคล้องกับสภาพภูมิประเทศอย่างไร ซึ่งเป็นการศึกษาวิชาทรัพยากรธรณีไปพร้อมกัน และหินที่เก็บมานี้ก็จะเก็บรวบรวมอยู่ในพิพิธภัณฑ์หินส่วนพระองค์

นอกจากนี้ ยังทรงสะสมสิ่งละอันพันละน้อยอีกหลายชนิดที่บางอย่างเราอาจจะนึกไม่ถึง เช่น ทรงสะสมปากกาที่ทรงใช้แล้ว ดังเป็นที่ประจักษ์อยู่แล้วว่า ทูลกระหม่อมทรงเป็นนักจดบันทึก ไม่ว่าจะเสด็จฯ ไปยังสถานที่ใด จะต้องทรงจดบันทึกสิ่งต่างๆ ที่ได้ทรงพบเห็น สิ่งสำคัญที่จะต้องติดพระองค์อยู่ตลอดเวลาจึงเป็นสมุดกับปากกา สมุดจด และปากกาทุกด้าม จะทรงใช้อย่างมีระเบียบและใช้จนหมดจึงจะขึ้นสมุดเล่มใหม่และปากกาด้ามใหม่ ไม่น่าเชื่อว่าปากกาที่ทรงใช้จนหมึกหมดที่ทรงสะสมไว้มีจำนวนหลายร้อยด้าม จนสามารถนำมาสร้างสรรค์เป็นงานศิลปะ และได้ออกแสดงในนิทรรศการสิ่งประดิษฐ์

นอกจากจะทรงสะสมของเล็กๆ น้อยๆ เหล่านี้ด้วยพระองค์แล้ว ยังทรงสนับสนุนเด็กๆ ซึ่งเป็นลูกพระสหายและข้าราชบริพารที่ชอบสะสมสิ่งต่างๆ เช่น ทรงทราบว่ามีลูกพระสหายคนหนึ่งชอบสะสมกระป๋องโค้กแบบต่างๆ จากหลายๆ ประเทศทุกครั้งที่เสด็จฯ ต่างประเทศก็จะทรงหาโค้กกระป๋องของประเทศนั้นๆ มาพระราชทาน จนสามารถจัดแสดงนิทรรศการกระป๋องโค้กได้เช่นกัน

ทุกครั้งที่เสด็จฯ ไปตามที่ต่างๆ ทั้งในและต่างประเทศ จะมีผู้ทูลเกล้าฯ ถวายสิ่งของมากมาย จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้แยกประเภทและจัดหมวดหมู่ของเหล่านี้ไว้ส่วนหนึ่ง และแยกเป็นของที่มาจากแต่ละประเทศอีกส่วนหนึ่ง ของเหล่านี้จัดแสดงอยู่ ณ พิพิธภัณฑ์ส่วนพระองค์ ในอนาคตของเหล่านี้ย่อมจะเป็นสิ่งสำคัญและมีคุณค่ายิ่งแก่อนุชนรุ่นหลัง


ภาคผนวก

พระยศและพระตำแหน่งในราชการ

การตำรงพระยศ

๒๑ ธันวาคม ๒๕๒๓	ร้อยเอกหญิง	เรือเอกหญิง	เรืออากาศเอกหญิง
๒๕ ธันวาคม ๒๕๒๓	พันตรีหญิง	นาวาตรีหญิง	นาวาอากาศตรีหญิง
๑ ตุลาคม ๒๕๒๖	พันโทหญิง	นาวาโทหญิง	นาวาอากาศโทหญิง
๒๗ พฤศจิกายน ๒๕๒๘	พันเอกหญิง	นาวาเอกหญิง	นาวาอากาศเอกหญิง
๓๑ มกราคม ๒๕๓๒	พลตรีหญิง	พลเรือตรีหญิง	พลอากาศตรีหญิง
๑๙ สิงหาคม ๒๕๓๕	พลโทหญิง	พลเรือโทหญิง	พลอากาศโทหญิง
๑๕ มีนาคม ๒๕๓๙	พลเอกหญิง	พลเรือเอกหญิง	พลอากาศเอกหญิง

พระตำแหน่งในราชการ

๒๔ ธันวาคม ๒๕๒๓	อาจารย์ ส่วนการศึกษา โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า
๒ มิถุนายน ๒๕๒๙	ศาสตราจารย์ รร.จปร. (อัตราพันเอกพิเศษ)
๕ มีนาคม ๒๕๓๐	หัวหน้ากองวิชาประวัติศาสตร์ ส่วนการศึกษา รร.จปร.
๓๑ มกราคม ๒๕๓๒	ศาสตราจารย์ ส่วนการศึกษา รร.จปร. (อัตราพลตรี) และทรงทำหน้าที่ผู้อำนวยการกองวิชาประวัติศาสตร์ ส่วนการศึกษา รร.จปร.
๗ กันยายน ๒๕๓๕	ศาสตราจารย์ ส่วนการศึกษา รร.จปร. (อัตราพลโท)
๑๕ มีนาคม ๒๕๓๙	ศาสตราจารย์ ส่วนการศึกษา รร.จปร. (อัตราพลเอก)
๒ สิงหาคม ๒๕๔๓	ศาสตราจารย์ ส่วนการศึกษา รร.จปร. (อัตราจอมพล)

ราชการพิเศษ

๒๑ ธันวาคม ๒๕๒๐	นายทหารพิเศษประจำกรมทหารราบที่ ๑ มหาดเล็กรักษาพระองค์ นายทหารพิเศษประจำกองทัพเรือ นายทหารพิเศษประจำกองทัพอากาศ
๒๒ ธันวาคม ๒๕๒๐	ราชองครักษ์พิเศษ
๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๒๓	นายทหารพิเศษประจำกองพันทหารราบที่ ๓ กรมทหารราบที่ ๕ (ร.๕ พัน ๓)

๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๒๓	นายทหารพิเศษประจำกองนักเรียนนายเรือรักษาพระองค์ โรงเรียนนายเรือ (กอง นนร.รอ.รร.นร.) และประจำกองบังคับการ กรมทหารราบที่ ๓ รักษาพระองค์ กรมนาวิกโยธิน (บก.กรม.ร.๓ รอ.นย.)
	นายทหารพิเศษประจำกองนักเรียนนายเรืออากาศรักษาพระองค์ โรงเรียนนายเรืออากาศ กรมยุทธศึกษาทหารอากาศ (กอง นนอ.รอ.รร.นอ.ยศ.ทอ.) และประจำกองพันอากาศโยธินที่ ๑ รักษาพระองค์ (พัน. อย.๑ รอ.)
๑๓ มกราคม ๒๕๒๔	นายทหารพิเศษประจำกรมนักเรียนนายร้อยรักษาพระองค์ โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า (กรม นนร.รอ.รร.จปร.)

เครื่องราชอิสริยาภรณ์และเหรียญราชอิสริยาภรณ์ ที่ทรงได้รับพระราชทานและทูลเกล้าฯ ถวาย

ลำดับที่	เครื่องราชอิสริยาภรณ์และเหรียญราชอิสริยาภรณ์
๑.	เหรียญรัตนาภรณ์รัชกาลที่ ๙ ชั้นที่ ๑ (ภ.ป.ร. ๑) เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๖
๒.	เครื่องขัตติยราชอิสริยาภรณ์อันมีเกียรติคุณรุ่งเรืองยิ่งมหาจักรีบรมราชวงศ์ (ม.จ.ก.) เมื่อ ๕ ธันวาคม ๒๕๑๔
๓.	เครื่องราชอิสริยาภรณ์ปฐมจุลจอมเกล้า (ป.จ.) เมื่อ ๑ พฤษภาคม ๒๕๑๕
๔.	เหรียญพิทักษ์เสรีชน ชั้นที่ ๑ (ส.ช. ๑) เมื่อ ๙ มกราคม ๒๕๑๘
๕.	เครื่องราชอิสริยาภรณ์อันเป็นโบราณมงคลนพรัตนราชวราภรณ์ เมื่อ ๕ ธันวาคม ๒๕๒๐
๖.	เครื่องราชอิสริยาภรณ์มหาวชิรมงกุฎ (ม.ว.ม.) เมื่อ ๒๗ ธันวาคม ๒๕๒๐
๗.	เครื่องราชอิสริยาภรณ์มหาปรมาภรณ์ช้างเผือก (ม.ป.ช.) เมื่อ ๒๗ ธันวาคม ๒๕๒๐
๘.	เหรียญราชรุจิทอง (ร.จ.ท.) เมื่อ ๒ ธันวาคม ๒๕๒๕
๙.	คลาส โกรส ครอยซ์ ชั้น ๑ พิเศษ ของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี เมื่อ ๑๐ ตุลาคม ๒๕๒๗
๑๐.	The Most Esteemed Family Order Seri Utama (D.K.) ของประเทศบรูไน-ดารุสซาลาม Brunei Darussalam เมื่อ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๓๑
๑๑.	เหรียญดุษฎีมาลา เข็มศิลปวิทยา ร.ด.ม. (ศ) สาขามนุษยศาสตร์ ประจำปี ๒๕๓๑ เมื่อ ๒๘ กรกฎาคม ๒๕๓๒
๑๒.	เหรียญราชการชายแดน (ช.ด.) เมื่อ ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๓๒
๑๓.	เหรียญรามกีรติ ลูกเสือสดุดีชั้นพิเศษ เมื่อ ๑๘ กันยายน ๒๕๓๓
๑๔.	เครื่องราชอิสริยาภรณ์ชั้นสูงสุด เหรียญ (ทองคำ) เกียรติคุณของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เมื่อ ๑๗ เมษายน ๒๕๓๔
๑๕.	เครื่องราชอิสริยาภรณ์ปฐมดิเรกคุณาภรณ์ (ป.ภ.) เมื่อ ๕ ธันวาคม ๒๕๓๘
๑๖.	The Grand Cross of the Order of the Dannebrog ของราชอาณาจักรเดนมาร์ก เมื่อ ๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๔
๑๗.	The Royal Order of the Seraphim ของราชอาณาจักรสวีเดน เมื่อ ๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๖

รายการปริญญากิตติมศักดิ์และเกียรติคุณ

จากสถาบันในประเทศ

ลำดับ	วัน เดือน ปี ที่ทูลเกล้าฯ	ปริญญากิตติมศักดิ์	สถาบัน	หมายเหตุ
๑.	๓ กรกฎาคม ๒๕๒๓	สาธารณสุขศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์	มหาวิทยาลัยมหิดล	
๒.	๑๗ กรกฎาคม ๒๕๒๓	ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาพัฒนาสังคม	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์	
๓.	๑๘ ตุลาคม ๒๕๒๓	ครุศาสตรอุตสาหกรรมดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์	สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า	
๔.	๒๙ ตุลาคม ๒๕๒๓	สังคมสงเคราะห์ศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	
๕.	๑๑ มีนาคม ๒๕๒๔	ปรัชญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิชาภาษาไทย	มหาวิทยาลัยรามคำแหง	
๖.	๒๘ มกราคม ๒๕๒๕	ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิชาภาษาไทย	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่	
๗.	๒๖ กรกฎาคม ๒๕๒๖	ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิชาประวัติศาสตร์	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	
๘.	๑๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๗	เทคโนโลยีการเกษตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาบริหารธุรกิจการเกษตร	สถาบันเทคโนโลยีการเกษตรแม่โจ้	
๙.	๒๖ มีนาคม ๒๕๒๗	ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์	มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช	
๑๐.	๑๙ กรกฎาคม ๒๕๒๗	อักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	
๑๑.	๒๗ กันยายน ๒๕๒๗	ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาศึกษาศาสตร์	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์	
๑๒.	๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๒๗	ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์	มหาวิทยาลัยขอนแก่น	
๑๓.	๑๘ ธันวาคม ๒๕๒๗	ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิชาจารึกภาษาตะวันออก	มหาวิทยาลัยศิลปากร	
๑๔.	๑๑ กรกฎาคม ๒๕๒๘	วิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาโภชนศาสตร์	มหาวิทยาลัยมหิดล	
๑๕.	๒๑ กันยายน ๒๕๓๐	ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาดุริยางคศาสตร์	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร	
๑๖.	๑๔ กรกฎาคม ๒๕๓๑	วิศวกรรมศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	
๑๗.	๑๓ มีนาคม ๒๕๓๒	ศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์	มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช	
๑๘.	๑๓ กรกฎาคม ๒๕๓๒	สถาปัตยกรรมศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	
๑๙.	๒๗ กรกฎาคม ๒๕๓๒	สังคมวิทยาและมานุษยวิทยาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขามานุษยวิทยา	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	
๒๐.	๑๗ สิงหาคม ๒๕๓๒	เทคโนโลยีดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์	สถาบันเทคโนโลยีแห่งเอเชีย	
๒๑.	๒๖ ตุลาคม ๒๕๓๒	ศิลปดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาศิลปไทย	มหาวิทยาลัยศิลปากร	
๒๒.	๒๖ ตุลาคม ๒๕๓๒	ปรัชญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิชาภูมิศาสตร์	มหาวิทยาลัยรามคำแหง	
๒๓.	๑๘ ธันวาคม ๒๕๓๒	ปรัชญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิชาประวัติศาสตร์	มหาวิทยาลัยรามคำแหง	
๒๔.	๒๔ มกราคม ๒๕๓๓	วิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาภูมิศาสตร์	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่	
๒๕.	๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๓	ปริญญาบัตรกิตติมศักดิ์	วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร	
๒๖.	๑ เมษายน ๒๕๓๓	พัฒนบริหารศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ ทางพัฒนาสังคม	สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์	
๒๗.	๑ เมษายน ๒๕๓๓	พัฒนบริหารศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ ทางการบริหารการพัฒนา	สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์	
๒๘.	๕ กรกฎาคม ๒๕๓๓	วิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิชาเทคโนโลยีการบริหารสิ่งแวดล้อม	มหาวิทยาลัยมหิดล	

ลำดับ	วัน เดือน ปี ที่ทูลเกล้าฯ	ปริญญากิตติมศักดิ์	สถาบัน	หมายเหตุ
๒๙.	๒ สิงหาคม ๒๕๓๓	รัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาการระหว่างประเทศและการทูต	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	
๓๐.	๑๘ ธันวาคม ๒๕๓๓	ปรัชญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์	มหาวิทยาลัยรามคำแหง	
๓๑.	๑๘ กรกฎาคม ๒๕๓๔	ศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์	
๓๒.	๒๒ กรกฎาคม ๒๕๓๔	ศิลปดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาเครื่องเคลือบดินเผา	มหาวิทยาลัยศิลปากร	
๓๓.	๒๕ กรกฎาคม ๒๕๓๔	ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิชาภาษาไทย	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	
๓๔.	๑ สิงหาคม ๒๕๓๔	รัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	
๓๕.	๘ สิงหาคม ๒๕๓๔	ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิชาวัฒนธรรมศึกษา	มหาวิทยาลัยมหิดล	
๓๖.	๒๑ กันยายน ๒๕๓๔	วิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาเกษตรศาสตร์	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์	
๓๗.	๒๙ ตุลาคม ๒๕๓๔	ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิชาภาษาศาสตร์ประยุกต์	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี	
๓๘.	๑๖ ธันวาคม ๒๕๓๔	ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิชาการพัฒนาชุมชน	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ	
๓๙.	๑๙ ธันวาคม ๒๕๓๔	วิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาเกษตรศาสตร์	มหาวิทยาลัยขอนแก่น	
๔๐.	๒๕ ธันวาคม ๒๕๓๔	ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์	มหาวิทยาลัยบูรพา	
๔๑.	๒ มกราคม ๒๕๓๕	วิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาภูมิศาสตร์	มหาวิทยาลัยนเรศวร	
๔๒.	๑๘ ตุลาคม ๒๕๓๖	วิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์	สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ	
๔๓.	๒๐ กรกฎาคม ๒๕๓๗	วิศวกรรมศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิศวกรรมทรัพยากรน้ำ	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์	
๔๔.	๒๗ กรกฎาคม ๒๕๓๗	วิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาศาสตร์คอมพิวเตอร์	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	
๔๕.	๘ กันยายน ๒๕๓๗	วิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาเกษตรศาสตร์	มหาวิทยาลัยนเรศวร	
๔๖.	๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๓๘	อักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาภูมิศาสตร์	มหาวิทยาลัยศิลปากร	
๔๗.	๑๒ ธันวาคม ๒๕๓๘	ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาไทยคดีศึกษา	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม	
๔๘.	๑๒ ธันวาคม ๒๕๓๘	วิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม	มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี	
๔๙.	๘ มกราคม ๒๕๓๙	ปรัชญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิชาวิทยาการคอมพิวเตอร์	มหาวิทยาลัยรามคำแหง	
๕๐.	๕ กรกฎาคม ๒๕๓๙	ศิลปดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาจิตรกรรม	มหาวิทยาลัยศิลปากร	
๕๑.	๑๖ ธันวาคม ๒๕๓๙	ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิชาศิลปกรรมศาสตร์ ทัศนศิลป์	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร	
๕๒.	๑๒ มกราคม ๒๕๔๐	พัฒนบริหารศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ ทางสถิติประยุกต์ สาขาการจัดการสารสนเทศและระบบ	สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์	
๕๓.	๒๗ มกราคม ๒๕๔๐	ปรัชญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิชารัฐศาสตร์	มหาวิทยาลัยรามคำแหง	
๕๔.	๙ กรกฎาคม ๒๕๔๐	ศิลปกรรมศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาดุริยางคศิลป์ไทย	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	
๕๕.	๒๔ กรกฎาคม ๒๕๔๐	วิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาพฤกษศาสตร์	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์	

ลำดับ	วัน เดือน ปี ที่ทูลเกล้าฯ	ปริญญากิตติมศักดิ์	สถาบัน	หมายเหตุ
๕๖.	๑๕ กันยายน ๒๕๔๐	ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาภาษาและวรรณคดีไทย	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์	
๕๗.	๒๔ ตุลาคม ๒๕๔๐	วิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาการรับรู้จากระยะไกล	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี	
๕๘.	๒ กรกฎาคม ๒๕๔๑	ทันตแพทยศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์	มหาวิทยาลัยมหิดล	
๕๙.	๓๐ กรกฎาคม ๒๕๔๑	ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาภาษาจีน	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	
๖๐.	๑ มีนาคม ๒๕๔๒	ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิชาการศึกษา โปรแกรมวิชาศึกษานอกระบบ	สภาสถาบันราชภัฏ	
๖๑.	๑๔ ตุลาคม ๒๕๔๒	เภสัชศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์	มหาวิทยาลัยมหิดล	
๖๒.	๒๕ ธันวาคม ๒๕๔๒	ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาภูมิศาสตร์	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร	
๖๓.	๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๓	ปรัชญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาเทคโนโลยีการบริหาร	สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์	
๖๔.	๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๓	นิติศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์	มหาวิทยาลัยรามคำแหง	
๖๕.	๕ กรกฎาคม ๒๕๔๓	สถาปัตยกรรมศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาสถาปัตยกรรมไทย	มหาวิทยาลัยศิลปากร	
๖๖.	๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๔๓	คหกรรมศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์	มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช	
๖๗.	๑๒ ธันวาคม ๒๕๔๓	เภสัชศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์	มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี	
๖๘.	๑๙ ธันวาคม ๒๕๔๓	ปรัชญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิชาการบริหารทั่วไป	มหาวิทยาลัยรามคำแหง	
๖๙.	๒๕ ธันวาคม ๒๕๔๓	ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิชาประวัติศาสตร์	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร	
๗๐.	๑๔ มกราคม ๒๕๔๔	ปรัชญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาการจัดการสิ่งแวดล้อม	สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์	
๗๑.	๒๒ มิถุนายน ๒๕๔๔	วิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิชาคหกรรมศาสตร์	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์	
๗๒.	๒๘ มิถุนายน ๒๕๔๔	ศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาพุทธศาสตร์	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย	
๗๓.	๓ กรกฎาคม ๒๕๔๔	วิศวกรรมศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์	มหาวิทยาลัยมหิดล	
๗๔.	๑๒ กรกฎาคม ๒๕๔๔	วิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	
๗๕.	๑๘ ตุลาคม ๒๕๔๔	ปรัชญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิทยาการคอมพิวเตอร์	สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหาร ลาดกระบัง	
๗๖.	๑๙ พฤศจิกายน ๒๕๔๔	ปรัชญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาไทยคดีศึกษา	มหาวิทยาลัยทักษิณ	
๗๗.	๔ ธันวาคม ๒๕๔๔	ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาภาษาจีน	มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ	
๗๘.	๑๒ ธันวาคม ๒๕๔๔	ศิลปกรรมศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาดุริยางคศิลป์	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม	
๗๙.	๑๗ ธันวาคม ๒๕๔๔	เภสัชศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร	
๘๐.	๒๑ ธันวาคม ๒๕๔๔	ปรัชญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาเทคโนโลยีสารสนเทศ	มหาวิทยาลัยบูรพา	
๘๑.	๒๕ มกราคม ๒๕๔๕	รัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ)	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่	
๘๒.	๔ กรกฎาคม ๒๕๔๕	แพทยศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์	มหาวิทยาลัยมหิดล	

ลำดับ	วัน เดือน ปี ที่ทูลเกล้าฯ	ปริญญากิตติมศักดิ์	สถาบัน	หมายเหตุ
๘๓.	๒ สิงหาคม ๒๕๔๕	วิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาเทคโนโลยีชนบท	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	
๘๔.	๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๔๕	แพทยศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร	
๘๕.	๑๑ ธันวาคม ๒๕๔๕	สาธารณสุขศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์	มหาวิทยาลัยบูรพา	
๘๖.	๑๙ ธันวาคม ๒๕๔๕	วิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิชาชีววิทยา	มหาวิทยาลัยขอนแก่น	
๘๗.	๑๒ ธันวาคม ๒๕๔๕	วิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาระบบสารสนเทศเพื่อการจัดการ	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม	
๘๘.	๒๒ มกราคม ๒๕๔๖	รัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ แขนงวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศและการเมืองการปกครองเปรียบเทียบ	มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช	
๘๙.	๑๘ เมษายน ๒๕๔๖	ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวรรณคดีไทย	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์	
๙๐.	๓ กรกฎาคม ๒๕๔๖	วิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ เทคนิคการแพทย์	มหาวิทยาลัยมหิดล	
๙๑.	๑๐ กรกฎาคม ๒๕๔๖	ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	

จากสถาบันต่างประเทศ

ลำดับ	วัน เดือน ปี ที่ทูลเกล้าฯ	ปริญญากิตติมศักดิ์	สถาบัน	หมายเหตุ
๑.	๗ มิถุนายน ๒๕๒๕	ตำแหน่งวุฒิสมาชิกกิตติมศักดิ์ (The Title of Honorary Senator of the University of Innsbruck)	มหาวิทยาลัยอินสบรุกสาธารณรัฐออสเตรีย (University of Innsbruck, Austria)	
๒.	๑๑ พฤษภาคม ๒๕๒๖	อักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (The Honorary Degree of Doctor of Letters, University of Malaya)	มหาวิทยาลัยมาลายา ประเทศมาเลเซีย (University of Malaya, Malaysia)	
๓.	๑๔ พฤษภาคม ๒๕๒๖	ปริญญากิตติมศักดิ์ สาขารัฐศาสตร์การปกครอง (Distinguished Diploma of Peperdine University)	มหาวิทยาลัยเปปเปอร์ไดน์ สหรัฐอเมริกา (Peperdine University)	ทูลเกล้าฯ ถวาย ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน พระราชวังดุสิต
๔.	๑๙ มีนาคม ๒๕๓๐	อักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวรรณคดี (สันสกฤต) (The Honorary Degree of Doctor of Literature (Sanskrit) Delhi University)	มหาวิทยาลัยเดลี สาธารณรัฐอินเดีย (Delhi University, India)	
๕.	๒๐ มีนาคม ๒๕๓๔	ดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาศาสตร์การสอน (Pedagogy)	มหาวิทยาลัยชุนอังสาธารณรัฐเกาหลี (Chung - Ang, Korea)	
๖.	๒๗ มีนาคม ๒๕๓๔	ดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาสังคมศาสตร์ และรัฐศาสตร์	ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนเกาหลี	
๗.	๒๓ กรกฎาคม ๒๕๓๙	ปริญญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิชากฎหมาย	มหาวิทยาลัยอะเบอร์ดีน ประเทศอังกฤษ (University of Aberdeen)	

ลำดับ	วัน เดือน ปี ที่ทูลเกล้าฯ	ปริญญากิตติมศักดิ์	สถาบัน	หมายเหตุ
๘.	๒๒-๒๖ กรกฎาคม ๒๕๓๙	สมาชิกภาพกิตติมศักดิ์ (Honorary Fellowship School of Oriental and African Studies, University of London (SOAS)	มหาวิทยาลัยลอนดอน ประเทศอังกฤษ	
๙.	๑๒ ธันวาคม ๒๕๔๑	ดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขากฎหมายมหาชน (CIVIL LAW)	มหาวิทยาลัยนอร์ทธัมเบรียแห่ง นิวคาสเซิล ประเทศอังกฤษ (Northumbria of Newcastle)	
๑๐.	๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๔๒	ดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขานิติศาสตร์	มหาวิทยาลัยแห่งเมลเบิร์น ประเทศออสเตรเลีย (University of Melbourne)	ทูลเกล้าฯ ถวาย ณ อาคารชัยพัฒนา สวนจิตรลดา พระราชวังดุสิต
๑๑.	๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๔๒	ดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาอักษรศาสตร์	มหาวิทยาลัยนิวเซาท์เวลส์ ประเทศออสเตรเลีย (University of New South Wales)	ทูลเกล้าฯ ถวาย ณ อาคารชัยพัฒนา สวนจิตรลดา พระราชวังดุสิต
๑๒.	๑๓ ธันวาคม ๒๕๔๒	ดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาอักษรศาสตร์ (Doctor of Letters (Honoris Causa)	มหาวิทยาลัยบักกิ้งแฮม ประเทศอังกฤษ (University of Buckingham)	
๑๓.	๒๕๔๔	An Honorary Doctor Degree	มหาวิทยาลัยปักกิ่ง สาธารณรัฐประชาชนจีน	ทูลเกล้าฯ ถวาย ในโอกาสเสด็จฯ ศึกษาภาษาจีน ณ มหาวิทยาลัย ปักกิ่ง ระหว่าง วันที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ - ๑๕ มีนาคม ๒๕๔๔
๑๔.	๑๙ เมษายน ๒๕๔๔	ดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์	สถาบันแห่งชาติทางภาษาและอารยธรรมตะวันออกแห่ง สาธารณรัฐฝรั่งเศส (Institut National des Langues et Civilisation Orientales INALCO)	
๑๕.	๒๕๔๔	ดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์	มหาวิทยาลัยกริฟฟิท (Griffith) ประเทศออสเตรเลีย	ทูลเกล้าฯ ถวาย ณ อาคารชัยพัฒนา สวนจิตรลดา พระราชวังดุสิต
๑๖.	๑๗-๑๙ กันยายน ๒๕๔๔	ดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาการบริหาร	มหาวิทยาลัยกาคุ ชูอิน ประเทศญี่ปุ่น (Zgakushuin University)	
๑๗.	๒๕๔๕	ดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาอักษรศาสตร์	มหาวิทยาลัยฮ่องกง สาธารณรัฐประชาชนจีน (The University of Hong Kong)	

รางวัลที่ทรงได้รับการทูลเกล้าฯ ถวาย

ลำดับ	วัน เดือน ปี	รางวัล	สถาบัน	หมายเหตุ
๑	๒๕๓๑	พระเกี้ยวทองคำ	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	
๒	๒๕๓๒	รางวัลนักวิจัยดีเด่น		
๓	๒๕๓๒	รางวัลนิสิตเก่าอักษรศาสตร์ดีเด่น คณะอักษรศาสตร์	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	
๔	๘ กรกฎาคม ๒๕๓๔	รางวัลแมกไซไซ สาขาบริการชุมชน	มูลนิธิรามอนแมกไซไซ ประเทศฟิลิปปินส์	
๕	๒๐ กรกฎาคม ๒๕๓๕	รางวัล "ความสำเร็จแห่งอาเซียน" (ASEAN Achievement Awards)	สถาบันอาเซียน (ASEAN INSTITUTE)	รางวัลของภาคเอกชนองค์กรธุรกิจ
๖	พ.ศ. ๒๕๓๕	รางวัลด้านโภชนาการ (Honouring Outstanding Nutritionists Award)	องค์การอาหารโลกแห่งสหประชาชาติ (FAO)	
๗	พ.ศ. ๒๕๓๗	รางวัล GAIA INTERNATIONAL AWARD ๑๙๙๓	สมาคม Rasseegana	
๘	พ.ศ. ๒๕๓๙	Honorary Fellowship	สถาบัน SOAS มหาวิทยาลัยลอนดอน ประเทศอังกฤษ	
๙	พ.ศ. ๒๕๔๑	รางวัล เฮดเดรียน ประจำปี ๑๙๙๘	The World Monuments Fund ประเทศสหรัฐอเมริกา	
๑๐	พ.ศ. ๒๕๔๒	รางวัล "สาโรช บัวศรี ปราชญ์ผู้ทรงศีล"	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ	
๑๑	พ.ศ. ๒๕๔๒	รางวัล "Arcangelo Cultural Prize"	สมาคม Italian Cultural	
๑๒	พ.ศ. ๒๕๔๓	รางวัลมิตรภาพภาษาและวัฒนธรรมจีน	มหาวิทยาลัยปักกิ่ง สาธารณรัฐประชาชนจีน	
๑๓	พ.ศ. ๒๕๔๔	รางวัลวรรณกรรมเพื่อความเข้าใจและมิตรภาพระหว่างประเทศ	มูลนิธิวรรณกรรมแห่งชาติจีนและสมาคมนักเขียนแห่งประเทศจีน	
๑๔	พ.ศ. ๒๕๔๔	นักศึกษาเก่าดีเด่นมหาวิทยาลัยศิลปากร	มหาวิทยาลัยศิลปากร	
๑๕	พ.ศ. ๒๕๔๕	รางวัลนักวิจัยดีเด่นแห่งชาติ ประจำปี ๒๕๔๕	สภาวิจัยแห่งชาติ	













พระนามาภิไธยที่พระราชทาน

พระนามาภิไธยที่พระราชทาน	หน่วยงาน
๑. ต้นจำปีสิรินธร *Magnolia sirindhornlae*	พบที่ป่าพรุน้ำจืด จังหวัดลพบุรี เมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๓
๒. เอื้องศรีประจิม *Sirindhornia mirabilis*	กล้วยไม้สายพันธุ์ใหม่ พบที่ดอยหัวหมุด จังหวัดตาก
๓. เอื้องศรีอาคเนย์ *Sirindhornia monophylla*	กล้วยไม้สายพันธุ์ใหม่ พบที่ดอยหัวหมุด จังหวัดตาก (ผู้พบ นายปิยเกษตร สุขสถาน พบเมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๖)
๔. เอื้องศรีเชียงดาว *Sirindhornia pulchella*	กล้วยไม้ สายพันธุ์ใหม่ พบที่ดอยเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่
๕. นกเจ้าฟ้าหญิงสิรินธร *Pseudochelidon sirintarae*	นกพันธุ์ใหม่ พบที่บึงบอระเพ็ด จังหวัดนครสวรรค์ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๐
๖. ปูเจ้าฟ้า *Phricotelphusa sirindhorn*	พบที่บริเวณอุทยานน้ำตกหงาวสูง อำเภอเมือง จังหวัดระนอง เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๗
๗. กั้งเจ้าฟ้า *Acanthosquilla sirinthorn*	พบที่หาดทรายปนโคลน จังหวัดปัตตานี
๘. ไบรโอซัวน้ำจืด *Sirinthornella cristata*	พบครั้งแรกในลุ่มน้ำแม่กลอง พ.ศ. ๒๕๔๕
๙. ไดโนเสาร์ภูเวียงโกซอรัส สิรินธรเน *Phuwiangosaurus sirindhornae*	ซากดึกดำบรรพ์ของไดโนเสาร์ พบที่ภูเวียง จังหวัดขอนแก่น เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๕
๑๐. กองทุนบรมราชกุมารี	ตั้งโดยคณะอักษรศาสตร์ร่วมกับสมาคม นิสิตเก่าคณะอักษรศาสตร์ ในพระราชูปถัมภ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
๑๑. ทุนการกุศลสมเด็จพระเทพฯ	อาคารชัยพัฒนา ถนนราชวิถี กรุงเทพฯ
๑๒. มูลนิธิการแพทย์สยามบรมราชกุมารี	ตั้งโดยมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
๑๓. มูลนิธิคุณากร	ตั้งโดยกรมแรงงาน กระทรวงมหาดไทย ปัจจุบันอยู่ในการดูแลของสำนักงานประกันสังคม กระทรวงแรงงาน
๑๔. มูลนิธิราชสุดา มหาวิทยาลัยมหิดล	ตั้งโดยพระราชดำริในสมเด็จพระเทพ- รัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี
๑๕. มูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา	ตั้งโดยพระราชดำริในสมเด็จพระเทพ- รัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี
๑๖. มูลนิธิสิรินธร	ตั้งโดยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
๑๗. มูลนิธิอุทยานสิ่งแวดล้อมนานาชาติสิรินธร	ตั้งโดยศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทราย อันเนื่องมาจาก พระราชดำริ กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน พระราชทาน เมื่อ ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๔๓
๑๘. ปาฐกถาชุด "สิรินธร"	จัดที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
๑๙. ปาฐกถาวันสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ	จัดที่มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
๒๐. เขื่อนสิรินธร	เขื่อนกั้นลำโดมน้อยบริเวณน้ำตกแซน้อย

พระนามาภิไธยที่พระราชทาน	หน่วยงาน
	อำเภอพิบูลมังสาหาร เดิมชื่อ เขื่อนลำโดมน้อย จังหวัดอุบลราชธานี
๒๑. ถนนสิรินธร	ทางหลวงหมายเลข ๓๔๑ สะพานกรุงธน-ตลิ่งชัน กรุงเทพฯ สร้างเสร็จเมื่อเดือนพฤษภาคม ๒๕๒๗
๒๒. โรงเรียนปิยชาติพัฒนา	อยู่ที่ ต.พรหมณี อ.เมือง จังหวัดนครนายก
๒๓. โรงเรียนสิรินธร	อยู่ที่จังหวัดสุรินทร์
๒๔. โรงเรียนสิรินธรราชวิทยาลัย	อยู่ที่จังหวัดนครปฐม
๒๕. โรงเรียนอนุบาลคุณากร อ.เมือง จังหวัดนครนายก	อยู่ที่โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า
๒๖. วัดสิรินธรเทพรัตนาราม	อยู่ที่อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม
๒๗. วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย	อยู่ที่อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม
๒๘. วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร	สังกัดกระทรวงสาธารณสุข
๒๙. วิทยาลัยราชสุดา	สังกัดมหาวิทยาลัยมหิดล
๓๐. ศูนย์การแพทย์สมเด็จพระเทพ-รัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี	อยู่ที่คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ องครักษ์
๓๑. ศูนย์กีฬาสิรินธร	สังกัดมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
๓๒. ศูนย์เด็กเล็กวิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย	อยู่ที่อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม
๓๓. ศูนย์เด็กเล็กสิรินธร ๑	อยู่ที่บ้านพิกุลทอง จังหวัดนราธิวาส
๓๔. ศูนย์เด็กเล็กสิรินธร ๒	อยู่ที่บ้านเขาหินซ้อน จังหวัดฉะเชิงเทรา
๓๕. ศูนย์เด็กเล็กสิรินธร ๓	อยู่ที่ห้วยฮ่องไคร้ จังหวัดเชียงใหม่
๓๖. ศูนย์เด็กเล็กสิรินธร ๔	อยู่ที่วัดมงคลชัย จังหวัดสระบุรี
๓๗. ศูนย์เด็กเล็กสิรินธร ๕	อยู่ที่บ้านกาหลง จังหวัดนราธิวาส
๓๘. ศูนย์นานาชาติสิรินธรเพื่อการวิจัยพัฒนาและถ่ายทอดเทคโนโลยี	อยู่ที่มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
๓๙. ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก IT เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี เนื่องในโอกาสทรงเจริญพระชนมายุ ๔๘ พรรษา	ตั้งโดยกรมการพัฒนาชุมชนอยู่ที่จังหวัดลพบุรี ฉะเชิงเทรา อุบลราชธานี อำนาจเจริญ มุกดาหาร ขอนแก่น อุดรธานี เลย เชียงราย เชียงใหม่ ลำปาง แพร่ กาญจนบุรี ระนอง สงขลา ตรัง นราธิวาส สมุทรปราการ มหาสารคาม สุรินทร์ ศรีสะเกษ ชัยภูมิ และตาก
๔๐. ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสิรินธร	อยู่ที่บ้านนาเพียง จังหวัดสกลนคร
๔๑. ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสิรินธร	อยู่ที่บ้านหาดไข่เต่า อำเภอบางแก้ว จังหวัดพัทลุง
๔๒. ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสิรินธร	อยู่ที่อำเภอนาเระ จังหวัดปัตตานี
๔๓. ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน)	อยู่ที่กรุงเทพฯ
๔๔. ศูนย์สารนิเทศอิสานสิรินธร	อยู่ที่มหาวิทยาลัยมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม
๔๕. สถานฝึกอบรมเยาวชนสิรินธร	สังกัดกระทรวงยุติธรรม
๔๖. สถานีกาชาดสิรินธร	อยู่ที่อำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช
๔๗. สถาบันการศึกษาและพัฒนาต่อเนื่องสิรินธร	สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ
๔๘. สถาบันเทคโนโลยีนานาชาติสิรินธร	อยู่ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ รังสิต
๔๙. สนามกีฬาสิรินธร	อยู่ที่โรงเรียนอัสสัมชัญ ศรีราชา จังหวัดชลบุรี
๕๐. สนามยิงปืนสิรินธร	อยู่ที่จังหวัดตรัง
๕๑. สวนพฤกษาสิรินธร	อยู่ที่ตำบลปากแพรก อำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช
๕๒. สวนสาธารณสิรินธร	อยู่ที่เทศบาลตำบลสุไหงโก-ลก จังหวัดนราธิวาส
๕๓. ห้องผ่าตัดเจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร	อยู่ที่โรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้า

	พระนามาภิไธยที่พระราชทาน	หน่วยงาน
๕๔.	ห้องสมุดดนตรีทูลกระหม่อมสิรินธร	อยู่ที่หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร
๕๕.	ห้องสมุดประชาชนเฉลิมราชกุมารี	สังกัดกรมการศึกษานอกโรงเรียน
๕๖.	ห้องสมุดสิรินธร	อยู่ที่มูลนิธิสิรินธรราชวิทยาลัย
๕๗.	หอเฉลิมรัฐสีมาคุณากร	อยู่ที่โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า
๕๘.	หอดูดาวสิรินธร	อยู่ที่มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
๕๙.	อาคาร สธ. ๔	อยู่ที่โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย จังหวัดนนทบุรี
๖๐.	อาคารเฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ	อยู่ที่มหาวิทยาลัยแม่โจ้
๖๑.	อาคารตึกบรมราชกุมารี	อยู่ที่โรงเรียนสอนคนตาบอดพระมหาไถ่
๖๒.	อาคารตึกสิรินธร	อยู่ที่โรงพยาบาลสตูล
๖๓.	อาคารทรัพยากรพันธุกรรมพืชสิรินธร	สังกัดกรมวิชาการเกษตร
๖๔.	อาคารบรมราชกุมารี	เป็นที่ตั้งสำนักงานอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
๖๕.	อาคารบรมราชกุมารี	อยู่ที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
๖๖.	อาคารพลศึกษา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร	อยู่ที่โรงเรียนกีฬาจังหวัดสุพรรณบุรี
๖๗.	อาคารพิพิธภัณฑ์พืชสิรินธร	อยู่ที่กรมวิชาการเกษตร
๖๘.	อาคารภาษา-วัฒนธรรมสยามบรมราชกุมารี	เป็นที่ตั้งสถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยมหิดล
๖๙.	อาคารเรียนแผนกอนุบาล สิรินธร	อยู่ที่โรงเรียนดาราสมุทร ศรีราชา จังหวัดชลบุรี
๗๐.	อาคารเรียนสิรินธร	อยู่ที่โรงพยาบาลสงขลา
๗๑.	อาคารวิจัยและศึกษาต่อเนื่อง สมเด็จพระเทพ-รัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี	อยู่ที่มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร
๗๒.	อาคารศรีสิรินธร	อยู่ที่มหาวิทยาลัยคริสเตียน จังหวัดนครปฐม
๗๓.	อาคารศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสิรินธร	อยู่ที่บ้านปารัส กาชาดจังหวัดปัตตานี
๗๔.	อาคารศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสิรินธร	อยู่ที่อำเภอกะพ้อ กาชาดจังหวัดปัตตานี
๗๕.	อาคารศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสิรินธร	อยู่ที่อำเภอหนองจิก และอำเภอมายอ จังหวัดปัตตานี
๗๖.	อาคารศูนย์ศิลป์สิรินธร	อยู่ที่โรงเรียนศรีสงครามวิทยาลัย จังหวัดเลย
๗๗.	อาคารสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี	อยู่ที่โรงพยาบาลขอนแก่น
๗๘.	อาคารสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี	เป็นที่ตั้งสำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
๗๙.	อาคารสยามบรมราชกุมารี	อยู่ที่มหาวิทยาลัยศรีปทุม
๘๐.	อาคารสิรินธร	อยู่ที่โรงเรียนชุมพรปัญญานุกูล จังหวัดชุมพร
๘๑.	อาคารสิรินธร	อยู่ที่โรงเรียนเซนต์หลุยส์ จังหวัดฉะเชิงเทรา
๘๒.	อาคารสิรินธร	อยู่ที่โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ตาก
๘๓.	อาคารสิรินธร พระนครเหนือ จังหวัดปราจีนบุรี	อยู่ที่สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า
๘๔.	อาคารสิรินธร	อยู่ที่สถาบันราชภัฏเพชรบูรณ์
๘๕.	อาคารสิรินธร	อยู่ที่โรงเรียนโยธินบูรณะ
๘๖.	อาคารสิรินธร	อยู่ที่โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์
๘๗.	อาคารสิรินธร	อยู่ที่โรงพยาบาลบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี
๘๘.	อาคารสิรินธร	อยู่ที่โรงพยาบาลอ่าวอุดม จังหวัดชลบุรี
๘๙.	อาคารสิรินธร	อยู่ที่มหาวิทยาลัยบูรพา
๙๐.	อาคารสิรินธร ๑	อยู่ที่โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย จังหวัดนนทบุรี
๙๑.	อาคารสิรินธร ๒	อยู่ที่โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย จังหวัดนนทบุรี
๙๒.	อาคารห้องทรงงานสิรินธร	อยู่ที่โรงเรียนอัสสัมชัญ ธนบุรี
๙๓.	อาคารหอประชุมสิรินธราลัย	อยู่ที่โรงเรียนสวนกุหลาบ จังหวัดนนทบุรี
๙๔.	อำเภอสิรินธร	อยู่ที่กระทรวงมหาดไทย จังหวัดอุบลราชธานี
๙๕.	อุทยานสิ่งแวดล้อมนานาชาติสิรินธร	อยู่ที่ค่ายพระรามหก จังหวัดเพชรบุรี

พระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี

๑. กษัตริยานุสรณ์. (๒๕๒๐)
๒. การใช้ระบบสนเทศภูมิศาสตร์เพื่อการพัฒนาพื้นที่เกษตรในอำเภอพัฒนานิคมและชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี. (๒๕๓๘)
๓. การทดสอบระบบสนเทศภูมิศาสตร์เพื่อพัฒนาการเกษตร อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี. (๒๕๔๐)
๔. การพัฒนานวัตกรรมเสริมทักษะการเรียนการสอนภาษาไทย สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย. (๒๕๓๔)
๕. การศึกษากับการพัฒนาประเทศ. (๒๕๓๙)
๖. การศึกษาของผู้ด้อยโอกาส. (๒๕๔๕)
๗. การศึกษาความถูกต้องของแผนที่การใช้ที่ดินจากภาพถ่ายดาวเทียมรายละเอียดสูง ซึ่งจำแนกโดยคอมพิวเตอร์ บริเวณจังหวัดนราธิวาส. (๒๕๓๒)
๘. การเสด็จฯ เยือนประเทศฝรั่งเศส. (๒๕๒๓)
๙. กาลเวลาที่ผ่านเลย. (๒๕๔๑)
๑๐. กำเนิดอนาคต. (แปลจาก Where the Future Begins). (๒๕๒๘)
๑๑. เก็จแก้วประกายกวี. (๒๕๓๘)
๑๒. เกล็ดหิมะในสายหมอก. (ปกแข็ง ปกอ่อน) (๒๕๓๗)
๑๓. เกาะในฝัน. (๒๕๒๙)
๑๔. แกะรอยโสม. (ปกแข็ง ปกอ่อน) (๒๕๓๔)
๑๕. แก้วจอมแก่น. (๒๕๒๑) พิมพ์เพิ่ม ๑๘ ครั้ง
๑๖. แก้วจอมชน. (๒๕๒๖) พิมพ์เพิ่ม ๑๘ ครั้ง
๑๗. ขบวนการนกกางเขน. (แปลจาก Rossignols en Cage). (๒๕๒๑) พิมพ์เพิ่ม ๙ ครั้ง
๑๘. ขอให้เจ้าภาพจงเจริญ. (ปกแข็ง ปกอ่อน) (๒๕๓๕)
๑๙. ข้ามฝั่งแห่งฝัน. (ปกแข็ง ปกอ่อน) (๒๕๓๙)
๒๐. ข้าวไทย. (ปกแข็ง) (๒๕๓๘)
๒๑. ข้าวไทยไปญี่ปุ่น. (ปกแข็ง ปกอ่อน) (๒๕๓๘)
๒๒. เขมรสามยก. (ปกแข็ง) (๒๕๓๖) พิมพ์เพิ่ม (ปกแข็ง ปกอ่อน)
๒๓. ความคิดคำนึง. (Réflexions). (๒๕๒๒) พิมพ์ ๗ ครั้ง
หนังสืออนุสรณ์พระราชทานเพลิงศพหลายครั้ง
๒๔. คำฉันท์ดุษฎีสังเวยและกาพย์ขับไม้. (๒๕๒๐) พิมพ์เพิ่ม ๒ ครั้ง
๒๕. คำฉันท์ดุษฎีสังเวยและกาพย์ขับไม้กล่อมพระศรีนรารัฐกิรณี. (๒๕๒๐)
๒๖. คืนถิ่นจีนใหญ่. (ปกแข็ง ปกอ่อน ๒ ครั้ง) (๒๕๔๑)
๒๗. คืนฟ้าใส. (ปกแข็ง ปกอ่อน) (๒๕๓๒)
๒๘. งานของสภากาชาดไทย. (๒๕๔๒)
๒๙. จารึกปราสาทหินพนมวัน. (๒๕๒๐)
๓๐. เจียงหนานแสนงาม. (ปกอ่อน) (๒๕๔๒)
๓๑. ฉันท์ดุษฎีสังเวยสมโภชพระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากร. (๒๕๒๕)
๓๒. เฉลิมพระเกียรติและรวมพระราชนิพนธ์ (พ.ศ. ๒๕๑๐ - ๒๕๒๐) สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธรรัฐสีมาคุณากรปิยชาติ สยามบรมราชกุมารี. (๒๕๒๑)
๓๓. ชมช่อมาลตี. (๒๕๒๘)
๓๔. ชมดอกไม้ไกลบ้าน. (๒๕๓๔)
๓๕. ดอยตุง เชียงตุง. (๒๕๓๗)

๓๖. ดั่งดวงแก้ว. (๒๕๔๑) พิมพ์ ๗ ครั้ง
๓๗. ดุจดวงตะวัน. (๒๕๔๒)
๓๘. แดร็กคูล่าผู้น่ารัก. (ปกแข็ง ปกอ่อน ๒ ครั้ง) (๒๕๓๗)
๓๙. ต้นน้ำ ภูผา และป่าทราย. (กำลังจะจัดพิมพ์)
๔๐. ตามรอยพระยุคลบาทสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ในงานด้านอาหารและโภชนาการ. (๒๕๔๐)
๔๑. ใต้เมฆที่เมฆใต้. (ปกแข็ง ปกอ่อน ๒ ครั้ง) (๒๕๓๘)
๔๒. ทวิภาคสัญจร. (ปกแข็ง ปกอ่อน) (๒๕๓๕)
๔๓. ทศบารมีในพุทธศาสนาเถรวาท. (๒๕๒๕) พิมพ์เพิ่ม ๒ ครั้ง
๔๔. ทัวร์น้องใจ้. (ปกแข็ง) (๒๕๒๘)
๔๕. ทัศนะจากอินเดีย. (ปกแข็ง ปกอ่อน ๓ ครั้ง) (๒๕๓๐)
๔๖. เทคโนโลยีสารสนเทศกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนพิการ. (๒๕๓๙)
๔๗. เทคโนโลยีสารสนเทศที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศ : บทถอดคำบรรยายปาฐกถาพิเศษของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ในงานไอทีเฉลิมพระเกียรติ : เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อประชาชน วันที่ ๒ มิถุนายน ๒๕๓๘ ณ ศูนย์ประชุมสหประชาชาติ กรุงเทพฯ. (๒๕๓๘)
๔๘. เทพรัตน์ : บทพระราชนิพนธ์บางเรื่องในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี. (๒๕๓๖)
๔๙. ไทยเที่ยวพม่า. (ปกแข็ง ปกอ่อน ๒ ครั้ง) (๒๕๒๙ และ ๒๕๓๙)
๕๐. บทพระนิพนธ์บางเรื่องของสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าสิรินธรเทพรัตนสุดา. (๒๕๒๐)
๕๑. บทเพลงพระราชนิพนธ์ของพลโทหญิง สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี บรรเลงสดุดี เนื่องในวันปิยมหาราช ๒๓ ตุลาคม ๒๕๒๔ - ๒๕๓๖. (๒๕๓๗)
๕๒. บันทึกเรื่องการปกครองของไทยสมัยอยุธยาและต้นรัตนโกสินทร์. (๒๕๔๐)
๕๓. บุหงารำไป. (๒๕๒๘)
๕๔. เบอร์ลินสิ้นกำแพง. (ปกแข็ง ปกอ่อน ๒ ครั้ง) (๒๕๓๙)
๕๕. เบิ่งบ่ทัน เบิ่งบ่หมด. (ปกแข็ง ปกอ่อน ๒ ครั้ง) (๒๕๓๓)
๕๖. ประพาสภาษา. (๒๕๔๗)
๕๗. ประพาสราชสถาน. (กำลังจะจัดพิมพ์)
๕๘. ประพาสอุทยาน. (ปกแข็ง ปกอ่อน ๒ ครั้ง) (๒๕๓๘)
๕๙. ประวัติศาสตร์ไทยสมัยรัตนโกสินทร์ : การปฏิรูปการปกครอง. (๒๕๒๔) พิมพ์เพิ่ม ๑ ครั้ง
๖๐. ปริศนาดวงดาว. (ปกแข็ง ปกอ่อน) (๒๕๓๒)
๖๑. ป่าสูงน้ำใส. (ปกแข็ง ปกอ่อน) (๒๕๓๕)
๖๒. เปิดสะพานมิตรภาพไทย - ลาว. (๒๕๓๗)
๖๓. ผีเสื้อ. (แปลจากหูเตี๋ย ของหวังเหมิง). (๒๕๓๗) พิมพ์ ๙ ครั้ง
๖๔. ฝากฝันกลอนกานต์. (๒๕๔๓)
๖๕. พระราชดำรัสสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารีพระราชทานในการสัมมนาโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันและโครงการส่งเสริมคุณภาพการศึกษา ณ ค่ายลูกเสือสกลนคร บ้านนาอ้อย อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร วันเสาร์ ที่ ๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๒๗. (๒๕๒๘)
๖๖. พระราชดำรัสสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี เรื่องโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนประถมศึกษา. (๒๕๓๐)
๖๗. พระราชดำรัสสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี อุปนายิกาผู้อำนวยการสภากาชาดไทย ในพิธีเปิดการชุมนุมกาชาด ครั้งที่ ๕ เนื่องในโอกาสครบ ๑๐๐ ปี สภากาชาดไทย วันศุกร์ ที่ ๑๘ มิถุนายน ๒๕๓๖ ณ โรงแรมแอมบาสซาเดอร์ซิตี้ จอมเทียน จังหวัดชลบุรี. (๒๕๓๖)
๖๘. พระราชนิพนธ์บางเรื่องของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี. (๒๕๒๕)
๖๙. พระราชนิพนธ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ. (๒๕๒๒)





๗๐. พระราชนิพนธ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ เมื่อทรงพระเยาว์. (๒๕๒๐)
๗๑. พุทธศาสนสุภาษิตคำโคลง. (๒๕๑๙) พิมพ์เพิ่ม ๑๓ ครั้ง และในหนังสืออนุสรณ์พระราชทานเพลิงศพหลายครั้ง
๗๒. พุทธศาสนสุภาษิตคำโคลงและความคิดคำนึง. (๒๕๒๔)
๗๓. ภูมิปัญญาไทยด้านอาหารและโภชนาการ. (๒๕๔๖)
๗๔. ภูมิศาสตร์กับวิถีชีวิตไทย. (๒๕๔๓)
๗๕. มณีพลอยร้อยแสง รวมพระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี. (๒๕๓๓) พิมพ์เพิ่ม ๒ ครั้ง
๗๖. มนต์รักทะเลใต้. (ปกแข็ง ปกอ่อน) (๒๕๔๐)
๗๗. ม่วนซื่นเมืองลาว. (ปกแข็ง ปกอ่อน ๒ ครั้ง) (๒๕๓๗)
๗๘. มหัศจรรย์ทุกวัน. (ปกแข็ง ปกอ่อน ๒ ครั้ง) (๒๕๔๐)
๗๙. มุ่งไกลในรอยทราย. (๒๕๓๓) พิมพ์เพิ่ม (ปกแข็ง) (ปกอ่อน ๒ ครั้ง)
๘๐. เมฆเหิน น้ำไหล. (แปลจาก สิงอวิ๋นหลิวสุ่ย ของ ฟังฟัง). (๒๕๓๙) พิมพ์ ๙ ครั้ง
๘๑. เมื่อข้าพเจ้าเป็นนักเรียนนอก. (๒๕๔๔) พิมพ์เพิ่ม ๑ ครั้ง
๘๒. ยามลมหนาว. (ปกแข็ง ปกอ่อน) (๒๕๓๙)
๘๓. ย่ำแดนมังกร. (๒๕๒๔) พิมพ์เพิ่ม (ปกแข็ง) (ปกอ่อน ๔ ครั้ง)
๘๔. เย็นสบายชายน้ำ. (ปกแข็ง ปกอ่อน ๒ ครั้ง) (๒๕๔๐)
๘๕. เยือนถิ่นอินเดียนแดง. (ปกแข็ง ปกอ่อน) (๒๕๓๗)
๘๖. รวมบทความประกอบการบรรยายพิเศษ วิชาภูมิศาสตร์ ๑๕๔๗๖๒ : ปัญหาปัจจุบันภูมิศาสตร์ประเทศไทย. (๒๕๓๓)
๘๗. รวมบทพระนิพนธ์ (พ.ศ. ๒๕๑๐ - ๒๕๒๐) ของสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าสิรินธรเทพรัตนสุดา. (๒๕๒๐)
๘๘. รัตนพินิจ นิทัศการศึกษา. (๒๕๔๒)
๘๙. รัตนประทีป. (๒๕๔๓)
๙๐. รวมพระราชนิพนธ์บางเรื่องของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี. (๒๕๔๑)
๙๑. รอยยิ้มหมีขาว. (ปกแข็ง ปกอ่อน ๒ ครั้ง) (๒๕๓๗)
๙๒. โรมันสัญจร. (ปกแข็ง ปกอ่อน ๒ ครั้ง) (๒๕๓๑)
๙๓. ลัดฟ้าล่าวิชาหาอาจารย์. (ปกแข็ง ปกอ่อน) (๒๕๓๔)
๙๔. ลาวใกล้บ้าน. (ปกแข็ง ปกอ่อน) (๒๕๓๘)
๙๕. ลาวตอนใต้. (ปกแข็ง ปกอ่อน) (๒๕๓๙)
๙๖. ลาวเหนือเมื่อปลายหนาว. (ปกแข็ง ปกอ่อน) (๒๕๔๐)
๙๗. ลุยป่าฝ่าฝน. (ปกแข็ง ปกอ่อน ๒ ครั้ง) (๒๕๓๗)
๙๘. เล่าเรื่องเมืองฝรั่ง. (๒๕๒๔) พิมพ์เพิ่ม ๓ ครั้ง
๙๙. วัดพระศรีรัตนศาสดาราม. (๒๕๓๘) พิมพ์เพิ่ม ๑ ครั้ง
๑๐๐. สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีกับพระราชกรณียกิจ พระราชจริยวัตรด้านการศึกษา. (๒๕๔๔)







๑๐๑. ส.ค.ส. ๒๕๒๓ สำหรับสมาชิกสายใจไทย. (๒๕๒๒)

๑๐๒. สมเด็จแม่กับการศึกษา. (ปกแข็ง ปกอ่อน ๒ ครั้ง) (๒๕๓๕)

๑๐๓. สวนสมุทร. (ปกแข็ง ปกอ่อน) (๒๕๓๙)

๑๐๔. สัปดาห์สบายๆ ใกล้ชายหาด. (๒๕๓๗)

๑๐๕. สิงคโปร์สัญจร. (ปกแข็ง ปกอ่อน ๓ ครั้ง) (๒๕๒๘ และ ๒๕๒๙)

๑๐๖. หยกใสร่ายคำ. (๒๕๔๑) พิมพ์ ๗ ครั้ง

๑๐๗. หวงเหอลู่อารยธรรม. (ปกอ่อน) (๒๕๔๔)

๑๐๘. อนัมสยามมิตร. (ปกแข็ง ปกอ่อน) (๒๕๓๗)

๑๐๙. แอนตาร์กติกา : หนาวหน้าร้อน. (ปกแข็ง ปกอ่อน ๒ ครั้ง) (๒๕๓๗, ๒๕๓๘ และ ๒๕๔๑)

๑๑๐. "ไอรัก" คืออะไร? (ปกแข็ง ปกอ่อน) (๒๕๓๖ และ ๒๕๓๗)

๑๑๑. Environmental and Agricultural Development Studies by Remote Sensing Techniques in Phatthana Nikhom District, Lopburi Province, Thailand. (๑๙๙๐)

๑๑๒. GIS in Agricultural Development - What Can and Can Not Be Done? : A Case Study from Lopburi Province, Thailand. (๑๙๙๔)

๑๑๓. Land use/Land Cover Map Accuracy Assessment of Landsat Thematic Mapper Data Using the Dimaps Image Processing System for Narathiwat Province. (๑๙๘๘)



สมาคมและองค์กรในพระราชูปถัมภ์

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี มีพระกรุณาธิคุณรับองค์กรที่ทำคุณประโยชน์ให้อยู่ในพระราชูปถัมภ์เป็นจำนวนมาก จำแนกออกได้ดังนี้ คือ มูลนิธิ ๑๙ แห่ง สมาคม ๙ สมาคม โรงเรียน ๔ โรง โครงการ ๔ โครงการ การจัดงาน ๔ ครั้ง สถาบัน ๒ แห่ง นอกจากนี้ ก็มีชมรม ศูนย์ องค์การ ห้องสมุด กองทุน คณะ อย่างละ ๑ แห่ง และวรรณกรรมบัวหลวงของมูลนิธิธนาคารกรุงเทพ รวมทั้งหมดถึง ๔๙ องค์กรด้วยกัน

รายชื่อ ชมรม สมาคม มูลนิธิ โรงเรียน โครงการ กองทุน และสถาบันที่อยู่ในพระราชูปถัมภ์ของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี

๑	ชมรมฟุตบอลหญิงแห่งประเทศไทย	วันที่ ๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๕
๒	คณะลูกเสือแห่งชาติ	วันที่ ๒ ตุลาคม ๒๕๑๘
๓	สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย	วันที่ ๒ กันยายน ๒๕๑๙
๔	สมาคมนิสิตเก่าอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	วันที่ ๒๖ มิถุนายน ๒๕๒๑
๕	มูลนิธิสงเคราะห์และฟื้นฟูสภาพผู้ป่วยพิการ นครเชียงใหม่	วันที่ ๘ มิถุนายน ๒๕๒๔
๖	มูลนิธิส่งเสริมยุวเกษตรกรไทย	วันที่ ๒๗ ตุลาคม ๒๕๒๔
๗	โรงเรียนสิรินธรราชวิทยาลัย นครปฐม	วันที่ ๓ มกราคม ๒๕๒๗
๘	มูลนิธิเทพอำนวย	วันที่ ๒๐ สิงหาคม ๒๕๒๗
๙	มูลนิธิสมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ และหม่อมเจ้าจงจิตรถนอม ดิศกุล พระธิดา	วันที่ ๒๖ ธันวาคม ๒๕๒๗
๑๐	มูลนิธิคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล	วันที่ ๒๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๘
๑๑	มูลนิธิชมรมไทยอิสราเอล	วันที่ ๒๑ พฤษภาคม ๒๕๒๘
๑๒	มูลนิธิสถาบันวิทยาศาสตร์ทางทะเล	วันที่ ๕ กรกฎาคม ๒๕๒๘
๑๓	สมาคมศิษย์เก่าพยาบาลกาชาดไทย	วันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๙
๑๔	งานฉลอง ๑๐๐ ปีศิริราช	วันที่ ๒๐ มีนาคม ๒๕๒๙
๑๕	สมาคมศิษย์นาฏศิลป์ ศิลปากร	วันที่ ๑๑ ธันวาคม ๒๕๒๙
๑๖	วรรณกรรมบัวหลวง ของมูลนิธิธนาคารกรุงเทพ	วันที่ ๓ มีนาคม ๒๕๓๐
๑๗	สมาคมประวัติศาสตร์	วันที่ ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๓๐
๑๘	สมาคมศิษย์เก่าอัมพวันวิทยาลัย	วันที่ ๒๗ ตุลาคม ๒๕๓๐
๑๙	โครงการอ้อยพระราชทาน	วันที่ ๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๓๐
๒๐	ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า	วันที่ ๑ ธันวาคม ๒๕๓๐
๒๑	มูลนิธิฟื้นฟูส่งเสริมการแพทย์ไทยเดิม	วันที่ ๒๓ มีนาคม ๒๕๓๑
๒๒	สมาคมอนุบาลศึกษาแห่งประเทศไทย	วันที่ ๓ กันยายน ๒๕๓๑
๒๓	มูลนิธิเจมส์ ทอมป์สัน	วันที่ ๑๖ กันยายน ๒๕๓๑
๒๔	สมาคมโภชนาการแห่งประเทศไทย	วันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๕๓๒
๒๕	โรงเรียนอนุบาลศูนย์ศิลปาชีพ บางไทร	วันที่ ๗ สิงหาคม ๒๕๓๒
๒๖	โรงเรียนอนุบาลคุณากร	วันที่ ๙ กรกฎาคม ๒๕๓๓
๒๗	มูลนิธิหม่อมราชวงศ์หญิงรสลิน คัคณางค์	วันที่ ๑๗ ตุลาคม ๒๕๓๓
๒๘	มูลนิธิสงเคราะห์เด็กยากจน ซี.ซี.เอฟ. ในประเทศไทย	วันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๗
๒๙	มูลนิธิฐานเศรษฐกิจ เพื่อกองทุนโครงการเกษตร เพื่ออาหารกลางวัน	วันที่ ๒ พฤษภาคม ๒๕๓๗
๓๐	โครงการป่าชาวบ้าน ของโครงการหลวง	วันที่ ๓๐ พฤษภาคม ๒๕๓๗
๓๑	กองทุนพัฒนาเด็กชนบท กรมการพัฒนาชุมชน	วันที่ ๗ ธันวาคม ๒๕๓๗
๓๒	สถาบันสุขภาพเด็กแห่งชาติมหาราชินี โรงพยาบาลเด็ก	วันที่ ๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๘

๓๓	มูลนิธิโรคข้อ	วันที่ ๑ มิถุนายน ๒๕๓๘
๓๔	มูลนิธิคุณากร	วันที่ ๑ มิถุนายน ๒๕๓๘
๓๕	โรงเรียนกาญจนาภิเษกสมโภช ปทุมวัน	วันที่ ๒๓ ตุลาคม ๒๕๔๐
๓๖	งาน FESTIVAL OF THAILAND งานจัดที่ลอนดอน ระหว่างเดือนมิถุนายน - กรกฎาคม ๒๕๔๑	วันที่ ๗ พฤศจิกายน ๒๕๔๐
๓๗	สถาบัน INTERNATIONAL LIFE SCIENCES INSTITUTE (ILSI)	วันที่ ๒๒ มีนาคม ๒๕๔๒
๓๘	งานแสดงตราไปรษณียากรแห่งชาติ ครั้งที่ ๑๓ ณ ห้องประชุม ๑ - ๒ ศูนย์การประชุมแห่งชาติสิริกิติ์	
๓๙	มูลนิธิสถาบันพัฒนามันสำปะหลังแห่งประเทศไทย	วันที่ ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๔๒
๔๐	มูลนิธิคึกฤทธิ์ ๘๐	วันที่ ๑ เมษายน ๒๕๔๓
๔๑	ห้องสมุดนุชประมูล วัดอัมพวัน อำเภอพรหมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี	วันที่ ๑๖ พฤษภาคม ๒๕๔๓
๔๒	สมาคมสภาองค์การพัฒนาเด็กและเยาวชน	วันที่ ๑๖ พฤษภาคม ๒๕๔๓
๔๓	มูลนิธิเพื่อวิทยาลัยแพทยศาสตร์พระมงกุฎเกล้า	วันที่ ๑๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๓
๔๔	งานเครือข่ายหญ้าแฝกโลก	วันที่ ๖ กรกฎาคม ๒๕๔๓
๔๕	โครงการช่วยเหลือเด็กด้อยโอกาสในประเทศไทย โดยความร่วมมือระหว่างยูเนสโกกับสมาคมฝรั่งเศส - ไทย ในพระราชูปถัมภ์	
๔๖	มูลนิธิโรงพยาบาลสมเด็จเจ้าพระยา	วันที่ ๒๗ พฤศจิกายน ๒๕๔๔
๔๗	มูลนิธิอุทยานสิ่งแวดล้อมนานาชาติสิรินธร	วันที่ ๒๘ พฤษภาคม ๒๕๔๕
๔๘	โครงการพระพุทธศาสนา มูลนิธิภูมิพโลภิกขุ	วันที่ ๒๖ กันยายน ๒๕๔๕
๔๙	องค์การเกษตรในอนาคตแห่งประเทศไทย	วันที่ ๖ พฤศจิกายน ๒๕๔๕

รายชื่อประเทศที่เสด็จฯ เยือน

ที่	วัน เดือน ปี	ประเทศ
๑.	๒๓ - ๓๐ กันยายน ๒๕๑๖	ราชอาณาจักรสวีเดน
๒.	๙ - ๒๗ เมษายน ๒๕๒๐	สาธารณรัฐอิสลามอิหร่าน, รัฐอิสราเอล
๓.	๒๘ เมษายน - ๒ พฤษภาคม ๒๕๒๓	ราชอาณาจักรเนเธอร์แลนด์
๔.	๑๙ พฤษภาคม - ๓ มิถุนายน ๒๕๒๓	สาธารณรัฐฝรั่งเศส
๕.	๓ - ๕ มิถุนายน ๒๕๒๓	ราชอาณาจักรเบลเยียม
๖.	๕ - ๘ มิถุนายน ๒๕๒๓	สมาพันธรัฐสวิส
๗.	๘ - ๑๔ มิถุนายน ๒๕๒๓	สหราชอาณาจักร
๘.	๒๔ - ๓๑ กรกฎาคม ๒๕๒๔	สหราชอาณาจักร
๙.	๑๑ - ๒๐ พฤษภาคม ๒๕๒๔	สาธารณรัฐประชาชนจีน
๑๐.	๒๘ พฤษภาคม - ๒๔ มิถุนายน ๒๕๒๕	สาธารณรัฐออสเตรีย, สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน และสมาพันธรัฐสวิส
๑๑.	๖ - ๑๒ พฤษภาคม ๒๕๒๖	มาเลเซีย
๑๒.	๑๐ - ๒๓ ตุลาคม ๒๕๒๖	ญี่ปุ่น
๑๓.	๒ - ๑๖ ตุลาคม ๒๕๒๗	สาธารณรัฐอินโดนีเซีย
๑๔.	๑๖ - ๒๖ ตุลาคม ๒๕๒๗	เครือรัฐออสเตรเลีย
๑๕.	๒๓ - ๒๘ มิถุนายน ๒๕๒๘	สาธารณรัฐสิงคโปร์
๑๖.	๒๑ - ๓๑ มีนาคม ๒๕๒๙	สหภาพเมียนมาร์
๑๗.	๑๐ - ๒๘ มีนาคม ๒๕๓๐	สาธารณรัฐอินเดีย
๑๘.	๔ - ๑๖ เมษายน ๒๕๓๑	สาธารณรัฐอิตาลี
	๑๖ - ๒๐ เมษายน ๒๕๓๑	ราชอาณาจักรเบลเยียม
๑๙.	๑๑ - ๒๑ มกราคม ๒๕๓๒	สาธารณรัฐฝรั่งเศส
๒๐.	๒๑ - ๒๖ มกราคม ๒๕๓๒	ราชอาณาจักรเนเธอร์แลนด์
๒๑.	๒๖ - ๒๙ มกราคม ๒๕๓๒	ราชอาณาจักรเบลเยียม
๒๒.	๑๗ - ๒๗ มิถุนายน ๒๕๓๒	ราชอาณาจักรนอร์เวย์
๒๓.	๑๕ - ๒๒ มีนาคม ๒๕๓๓	สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว
๒๔.	๗ - ๒๑ เมษายน ๒๕๓๓	สาธารณรัฐประชาชนจีน
๒๕.	๑๙ - ๓๐ มิถุนายน ๒๕๓๓	ญี่ปุ่น
๒๖.	๘ - ๓๐ มกราคม ๒๕๓๔	สหราชอาณาจักร สาธารณรัฐฝรั่งเศส ราชอาณาจักรเบลเยียม และสมาพันธรัฐสวิส (ส่วนพระองค์)
๒๗.	๑๘ - ๒๐ มีนาคม ๒๕๓๔	สาธารณรัฐเกาหลี
๒๘.	๒๒ - ๒๖ มีนาคม ๒๕๓๔	สาธารณรัฐประชาชนจีน
๒๙.	๒๖ - ๒๙ สิงหาคม - ๒ กันยายน ๒๕๓๔	สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนเกาหลี
๓๐.	๒๗ สิงหาคม - ๒ กันยายน ๒๕๓๔	สาธารณรัฐฟิลิปปินส์ ทรงรับการทูลเกล้าฯ ถวายรางวัลแมกไซไซ
๓๑.	๗ - ๑๔ กันยายน ๒๕๓๔	บรูไนดารุสซาลาม
๓๒.	๑๖ - ๒๒ พฤษภาคม ๒๕๓๕	สาธารณรัฐฝรั่งเศส
๓๓.	๒๗ พฤษภาคม - ๑ มิถุนายน ๒๕๓๕	ราชอาณาจักรสเปน สมาพันธรัฐสวิส และราชอาณาจักรเบลเยียม
๓๔.	๒๕ - ๒๗ ตุลาคม ๒๕๓๕	ราชอาณาจักรกัมพูชา (ส่วนพระองค์)
๓๕.	๓ - ๖ ตุลาคม ๒๕๓๕	สาธารณรัฐประชาชนจีน
๓๖.	๖ - ๑๒ ตุลาคม ๒๕๓๕	มองโกเลีย
๓๗.	๑๙ - ๑๙ ตุลาคม ๒๕๓๕	สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (ส่วนพระองค์)
๓๘.	๖ - ๑๙ พฤศจิกายน ๒๕๓๕	สหรัฐอเมริกา

ที่	วัน เดือน ปี	ประเทศ
๓๙.	๒๘ พฤศจิกายน ๒๕๓๕	สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ร่วมในงานพระราชทานเพลิงศพ นายไกสอน พมวิหาร
๔๐.	๑๒ - ๑๘ มกราคม ๒๕๓๖	ราชอาณาจักรกัมพูชา
๔๑.	๑๗ - ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๖	สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม
๔๒.	๑๓ - ๒๔ มีนาคม ๒๕๓๖	สหพันธรัฐรัสเซีย
๔๓.	๖ - ๙ เมษายน ๒๕๓๖	ราชอาณาจักรสเปน
๔๔.	๕ - ๑๘ กรกฎาคม ๒๕๓๖	สหราชอาณาจักร
๔๕.	๙ - ๑๔ พฤศจิกายน ๒๕๓๖	สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว
๔๖.	๑๗ - ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๓๖	Scott Base ในทวีปแอนตาร์กติกา ของนิวซีแลนด์
๔๗.	๑๕ - ๒๑ ธันวาคม ๒๕๓๖	เฟรนช์เกียนา ซึ่งเป็นจังหวัดโพ้นทะเลของสาธารณรัฐฝรั่งเศส
๔๘.	๔ - ๑๘ มกราคม ๒๕๓๗	สาธารณรัฐประชาชนจีนและฮ่องกง
๔๙.	๓ - ๔ มีนาคม ๒๕๓๗	เมืองเชียงตุง สหภาพเมียนมาร์ (ส่วนพระองค์)
๕๐.	๑๓ - ๑๘ มีนาคม ๒๕๓๗	โรมาเนีย
	๑๘ - ๒๒ มีนาคม ๒๕๓๗	สาธารณรัฐฮังการี
	๒๒ - ๒๓ มีนาคม ๒๕๓๗	สาธารณรัฐออสเตรีย
	๒๓ - ๒๔ มีนาคม ๒๕๓๗	ราชอาณาจักรเบลเยียม
	๒๔ - ๒๖ มีนาคม ๒๕๓๗	สมาพันธรัฐสวิส
๕๑.	๘ - ๙ เมษายน ๒๕๓๗	สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ
๕๒.	๑๑ - ๑๕ เมษายน ๒๕๓๗	มาเลเซีย
๕๓.	๒๘ ตุลาคม - ๑ พฤศจิกายน ๒๕๓๗	สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว
๕๔.	๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๘	เมืองหงสา สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว
๕๕.	๒๗ กุมภาพันธ์ - ๖ มีนาคม ๒๕๓๘	มณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน
๕๖.	๒๑ - ๒๔ พฤษภาคม ๒๕๓๖	สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน
๕๗.	๒๘ มิถุนายน - ๔ กรกฎาคม ๒๕๓๘	สาธารณรัฐฝรั่งเศส
๕๘.	๔ - ๑๑ กรกฎาคม ๒๕๓๘	สหราชอาณาจักร
๕๙.	๑๓ - ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๙	สาธารณรัฐโปแลนด์
๖๐.	๑๗ - ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๙	สาธารณรัฐเช็ก
๖๑.	๑๘ - ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๙	สาธารณรัฐอิตาลี
๖๒.	๒๐ - ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๙	สาธารณรัฐสโลวัก
๖๓.	๒๒ - ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๙	สาธารณรัฐฝรั่งเศส
๖๔.	๘ - ๑๑ เมษายน ๒๕๓๙	สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว
๖๕.	๑๕ - ๒๖ เมษายน ๒๕๓๙	สาธารณรัฐสิงคโปร์ ปาปัวนิวกินี ราชอาณาจักรตองกา หมู่เกาะคุก สาธารณรัฐฟิจิ และหมู่เกาะโซโลมอน
๖๖.	๒๓ - ๒๕ กรกฎาคม ๒๕๓๙	สหราชอาณาจักร ทรงรับการทูลเกล้าฯ ถวายจากสถาบัน
๖๗.	๒๕ - ๒๖ กรกฎาคม ๒๕๓๙	สาธารณรัฐฝรั่งเศส
๖๘.	๑ - ๒ สิงหาคม ๒๕๓๙	ราชอาณาจักรกัมพูชา ทรงนำนักเรียนนายร้อยไปทัศนศึกษา
๖๙.	๑๔ - ๒๗ สิงหาคม ๒๕๓๙	สาธารณรัฐประชาชนจีน
๗๐.	๒๑ - ๒๗ กันยายน ๒๕๓๙	ราชรัฐโมนาโกและราชอาณาจักรเนเธอร์แลนด์
๗๑.	๒๐ - ๒๕ ธันวาคม ๒๕๓๙	หมู่เกาะอันดามันและนิโคบาร์ สาธารณรัฐอินเดีย
๗๒.	๒๑ - ๒๔ มกราคม ๒๕๔๐	สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว
๗๓.	๑๗ - ๑๙ มีนาคม ๒๕๔๐	มาเลเซีย (ส่วนพระองค์)

ที่	วัน เดือน ปี	ประเทศ
๗๔.	๒ - ๑๐ เมษายน ๒๕๔๐	สหราชอาณาจักร สาธารณรัฐฝรั่งเศส และสมาพันธรัฐสวิส
๗๕.	๒๒ พฤษภาคม - ๒ มิถุนายน ๒๕๔๐	แคนาดา
๗๖.	๒๕ มิถุนายน - ๔ กรกฎาคม ๒๕๔๐	สาธารณรัฐประชาชนจีนและฮ่องกง
๗๗.	๕ กุมภาพันธ์ - ๕ มีนาคม ๒๕๔๑	สหรัฐอเมริกา (ส่วนพระองค์)
๗๘.	๑๙ - ๒๐ มีนาคม ๒๕๔๑	สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว
๗๙.	๒๔ - ๒๙ พฤษภาคม ๒๕๔๑	ราชรัฐลิกเตนสไตน์ และสมาพันธรัฐสวิส (ส่วนพระองค์)
๘๐.	๒๒ ตุลาคม - ๒ พฤศจิกายน ๒๕๔๑	สหรัฐอเมริกา (ส่วนพระองค์)
๘๑.	๙ - ๑๔ ธันวาคม ๒๕๔๑	สหราชอาณาจักร
	๑๔ - ๑๖ ธันวาคม ๒๕๔๑	สาธารณรัฐฝรั่งเศส
๘๒.	๓๑ มกราคม - ๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๒	สาธารณรัฐสิงคโปร์
๘๓.	๒๓ - ๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๒	สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว
๘๔.	๑๑ - ๑๖ มีนาคม ๒๕๔๒	ราชอาณาจักรเบลเยียม
	๑๖ - ๑๘ มีนาคม ๒๕๔๒	สาธารณรัฐบัลแกเรีย
	๑๘ - ๑๙ มีนาคม ๒๕๔๒	สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน
๘๕.	๒ - ๑๔ เมษายน ๒๕๔๒	สาธารณรัฐประชาชนจีน
๘๖.	๒๓ - ๒๖ เมษายน ๒๕๔๒	สหรัฐอเมริกา (ส่วนพระองค์)
๘๗.	๒๒ มิถุนายน ๒๕๔๒	ราชอาณาจักรกัมพูชา ทรงนำนักเรียนนายร้อยไปทัศนศึกษา
๘๘.	๓ - ๗ ตุลาคม ๒๕๔๒	ราชอาณาจักรเนปาล (ส่วนพระองค์)
๘๙.	๓๑ ตุลาคม - ๓ พฤศจิกายน ๒๕๔๒	เจนีวา สมาพันธรัฐสวิส ทรงร่วมการประชุมกาชาดและเสี้ยววงเดือนแดง
๙๐.	๑๐ - ๑๗ ธันวาคม ๒๕๔๒	สหราชอาณาจักรและสมาพันธรัฐสวิส
๙๑.	๑๗ - ๒๑ ธันวาคม ๒๕๔๒	ฮ่องกง และมาเก๊า ทรงเข้าร่วมในพิธีส่งมอบมาเก๊าคืนสู่สาธารณรัฐประชาชนจีน
๙๒.	๔ - ๑๘ มกราคม ๒๕๔๓	สหรัฐอเมริกา
๙๓.	๗ - ๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๓	ราชอาณาจักรกัมพูชา
๙๔.	๒๖ กุมภาพันธ์ - ๔ มีนาคม ๒๕๔๓	สาธารณรัฐฝรั่งเศส
๙๕.	๗ - ๒๐ มีนาคม ๒๕๔๓	สาธารณรัฐประชาชนจีน
๙๖.	๒ - ๘ เมษายน ๒๕๔๓	สาธารณรัฐโปรตุเกส
๙๗.	๑๐ - ๑๔ เมษายน ๒๕๔๓	สาธารณรัฐโครเอเชีย
๙๘.	๑๗ - ๒๑ เมษายน ๒๕๔๓	สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม
๙๙.	๑๗ - ๒๑ พฤษภาคม ๒๕๔๓	สมาพันธรัฐสวิส
๑๐๐.	๒๑ - ๒๙ พฤษภาคม ๒๕๔๓	สาธารณรัฐฝรั่งเศส
๑๐๑.	๑๗ - ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๔๓	นครซิดนีย์ เครือรัฐออสเตรเลีย (ส่วนพระองค์)
๑๐๒.	๒๔ - ๒๕ กรกฎาคม ๒๕๔๓	ญี่ปุ่น เสด็จฯ แทนพระองค์ไปทรงร่วมในพระราชพิธี พระศพสมเด็จพระจักรพรรดินีนางาโก
๑๐๓.	๑๓ - ๓๑ สิงหาคม ๒๕๔๓	สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน สาธารณรัฐออสเตรีย และราชอาณาจักรนอร์เวย์
๑๐๔.	๑๖ - ๓๑ ตุลาคม ๒๕๔๓	สาธารณรัฐประชาชนจีน โดยเสด็จสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ
๑๐๕.	๑๕ - ๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๔๓	ราชอาณาจักรกัมพูชา ทรงนำคณะกรรมการ รางวัลนานาชาติ มูลนิธิสมเด็จเจ้าฟ้ามหิดลฯ ทัศนศึกษา
๑๐๖.	๑๔ กุมภาพันธ์ - ๑๕ มีนาคม ๒๕๔๔	สาธารณรัฐประชาชนจีน (ส่วนพระองค์) เพื่อไปทรงศึกษาที่มหาวิทยาลัยปักกิ่ง
๑๐๗.	๓๐ มีนาคม ๒๕๔๔	สาธารณรัฐอินเดีย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เสด็จฯ แทนพระองค์ไปทรงวางศิลาฤกษ์มหาชัย ณ วัดกุสินาราเฉลิมราชย์ รัฐอุตตร (เสด็จเช้า-กลับเย็น)
๑๐๘.	๒ - ๑๒ เมษายน ๒๕๔๔	สาธารณรัฐอินเดีย (ส่วนพระองค์)

ที่	วัน เดือน ปี	ประเทศ
๑๐๙.	๑๖ - ๒๗ เมษายน ๒๕๔๔	สาธารณรัฐฝรั่งเศส ราชอาณาจักรเบลเยียม สาธารณรัฐอิตาลี
๑๑๐.	๑๖ - ๑๘ พฤษภาคม ๒๕๔๔	ราชอาณาจักรกัมพูชา
๑๑๑.	๒๓ - ๒๕ พฤษภาคม ๒๕๔๔	สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว
๑๑๒.	๒๔ - ๒๙ มิถุนายน ๒๕๔๔	มณฑลอัลเบอร์ตา แคนาดา
๑๑๓.	๒๙ มิถุนายน - ๔ กรกฎาคม ๒๕๔๔	นครนิวยอร์ก สหรัฐอเมริกาเสด็จแทนพระองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ไปทรงรับการทูลเกล้าฯ ถวายรางวัล "Franklin Delano Roosevelt International Disability Award" ประจำ พ.ศ. ๒๕๔๔ ณ องค์การสหประชาชาติ
๑๑๔.	๑๖ - ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๔๔	ราชอาณาจักรกัมพูชา ทรงนำนักเรียนนายร้อยไปทัศนศึกษา
๑๑๕.	๑๓ - ๒๗ สิงหาคม ๒๕๔๔	สาธารณรัฐประชาชนจีนและเขตปกครองตนเอง ทิเบต
๑๑๖.	๑๗ - ๑๙ กันยายน ๒๕๔๔	ญี่ปุ่น (รับการทูลเกล้าฯ ถวายปริญญา)
๑๑๗.	๒๙ - ๓๐ ตุลาคม ๒๕๔๔	ราชอาณาจักรกัมพูชา (ส่วนพระองค์)
๑๑๘.	๑๘ กุมภาพันธ์ - ๒๑ มีนาคม ๒๕๔๕	สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี (ส่วนพระองค์ไปทรงศึกษา)
๑๑๙.	๔ - ๕ เมษายน ๒๕๔๕	ฝรั่งเศส (ส่วนพระองค์)
	๕ - ๘ เมษายน ๒๕๔๕	สาธารณรัฐตูนิเซีย
	๘ - ๑๒ เมษายน ๒๕๔๕	จังหวัดคาตาเนีย แคว้นซิซิลี สาธารณรัฐอิตาลี
๑๒๐.	๑๘ - ๑๙ เมษายน ๒๕๔๕	นครเจนีวา สมาพันธรัฐสวิส
	๑๙ - ๒๖ เมษายน ๒๕๔๕	ราชอาณาจักรเดนมาร์ก
๑๒๑.	๒๒ - ๒๔ พฤษภาคม ๒๕๔๕	ราชอาณาจักรกัมพูชา
๑๒๒.	๑๘ - ๒๓ ตุลาคม ๒๕๔๕	สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี
๑๒๓.	๑๗ - ๒๐ กันยายน ๒๕๔๕	สมาพันธรัฐสวิส (สัมมนา Refugee)
๑๒๔.	๑๔ - ๒๓ สิงหาคม ๒๕๔๕	สาธารณรัฐประชาชนจีน
๑๒๕.	๒๕ - ๒๗ พฤศจิกายน ๒๕๔๕	สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว
๑๒๖.	๑๐ - ๑๔ มีนาคม ๒๕๔๖	สหภาพเมียนมาร์
๑๒๗.	๑๗ - ๒๑ มีนาคม ๒๕๔๖	สาธารณรัฐแทนซาเนีย แวะนครซูริค สมาพันธรัฐสวิส กรุงไนโรบี สาธารณรัฐเคนยา และนครโจฮันเนสเบอร์ก แอฟริกาใต้
๑๒๘.	๓ - ๑๑ เมษาน ๒๕๔๖	ราชอาณาจักรเบลเยียม สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี
๑๒๙.	๑๔ - ๒๖ สิงหาคม ๒๕๔๖	สาธารณรัฐประชาชนจีน
๑๓๐.	๕ - ๑๐ ตุลาคม ๒๕๔๖	สาธารณรัฐประชาชนจีน (ประชุมฯ หญ้าแฝก)
๑๓๑.	๘ - ๑๐ ธันวาคม ๒๕๔๖	นครเจนีวา สมาพันธรัฐสวิส
๑๓๒.	๒๕ กุมภาพันธ์ - ๑๒ มีนาคม ๒๕๔๗	สาธารณรัฐประชาชนจีน
๑๓๓.	๑๗ - ๑๘ มีนาคม ๒๕๔๗	สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว
๑๓๔.	๒๑ - ๒๕ มีนาคม ๒๕๔๗	สาธารณรัฐออสเตรีย
๑๓๕.	๒๙ - ๓๑ มีนาคม ๒๕๔๗	เนเธอร์แลนด์ (งานพระศพ) เสด็จแทนพระองค์
๑๓๖.	๓ - ๑๓ เมษายน ๒๕๔๗	สหรัฐอเมริกา (ส่วนพระองค์)
๑๓๗.	๑๗ - ๒๑ เมษายน ๒๕๔๗	สาธารณรัฐอิสลามอิหร่าน
๑๓๘.	๑๒ - ๑๔ พฤษภาคม ๒๕๔๗	สาธารณรัฐสิงคโปร์

บรรณานุกรม

๔๐ ปี โรงเรียน ตชด. ในพระราชูปถัมภ์ สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีและสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี. กรุงเทพฯ : กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน, ๒๕๓๙.

๔๐ ปี ตชด. กรุงเทพฯ : กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน, ๒๕๓๖.

H.R.H. Princess Mahachakri Sirindhorn Founder of Ratchasuda Foundation and Ratchasuda College for the Disabled. Nakornpathom : Mahidol University, n.d.(Leaflet)

Newsletter Thai - Myanmar Cooperation in Children Development Initiated by Her Royal Highness Princess Maha Chakri Sirindhorn, Vol. 1 No. 1, January 2003. Bangkok : The Office of Her Royal Highness Princess Maha Chakri Sirindhorn's Project, 2003. 4 pp.

Thai - Myanmar Cooperation in Children Development as Initiated by Her Royal Highness Princess Maha Chakri Sirindhorn. [Bangkok : The Office of Her Royal Highness Princess Maha Chakri Sirindhorn's Project, 2002] 2 pp. (mimeographed)

Workshop on Agriculture and Nutrition for Schoolchildren in the Union of Myanmar as Initiated by Her Royal Highness Princess Maha Chakri Sirindhorn. [Bangkok : The Office of Her Royal Highness Princess Maha Chakri Sirindhorn's Project, 2002] 3 pp. (mimeographed)

กรมการศึกษานอกโรงเรียน. **ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนกาญจนาภิเษก (วิทยาลัยในวัง).** กรุงเทพฯ : ม.ป.ท, ม.ป.ป.

กรมการศึกษานอกโรงเรียน. **ศูนย์การศึกษาเพื่อชุมชนในเขตภูเขา (ศศช.).** กรุงเทพฯ. ม.ป.ท, ม.ป.ป.

กรมการศึกษานอกโรงเรียน. **ห้องสมุดประชาชน "เฉลิมราชกุมารี".** (เอกสารอัดสำเนา)

กรมศิลปากร. **รายงานสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินทรงตรวจการปฏิสังขรณ์วัดพระศรีรัตนศาสดารามและพระบรมมหาราชวัง ในการสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ ๒๐๐ ปี พระพุทธศักราช ๒๕๒๕.** กรุงเทพฯ : โมเดิร์น เพลส, ม.ป.ป.

กรมศิลปากร. **สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี กับการอนุรักษ์มรดกของชาติ.** กรุงเทพฯ, ๒๕๒๘.

กรมส่งเสริมการเกษตร. **คำแนะนำที่ ๑๑๔ เรื่อง อาหารจานเดียว.** พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ : กลุ่มงานเคหกิจเกษตร กองพัฒนาการบริหารงานเกษตร กรมส่งเสริมการเกษตร, ๒๕๓๐.

กรมสามัญศึกษา. **โครงการจัดตั้งโรงเรียนมัธยมพระราชทานเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดน่าน.** (เอกสารอัดสำเนา)

กรมสามัญศึกษา. **สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี กับงานการศึกษาพิเศษและศึกษาสงเคราะห์.** กรุงเทพฯ, ๒๕๓๔.

กองการศึกษาสงเคราะห์. กรมการศึกษานอกโรงเรียน. **รายงานผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนในพระราชานุเคราะห์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี.** กรุงเทพฯ, ๒๕๔๓. (เอกสารอัดสำเนา)

กองการศึกษาสงเคราะห์. กรมการศึกษานอกโรงเรียน. **สารสนเทศกองการศึกษาสงเคราะห์ปีการศึกษา ๒๕๔๔.** กรุงเทพฯ, ๒๕๔๔. (เอกสารอัดสำเนา)

กองทุนพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร (กพด.) ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี Fund for the Development of Children and Youth in Remote Areas of H.R.H. Princess Maha Chakri

Sirindhorn. กรุงเทพฯ : สำนักงานโครงการส่วนพระองค์ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี, ๒๕๔๑. ๘ หน้า (เอกสารแผ่นพับ)

โกวิท วงศ์สุรวัฒน์ และคณะ. **เจ้าฟ้านักพัฒนา สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี กับพัฒนศึกษาศาสตร์.** กรุงเทพฯ : รุ่งแสงการพิมพ์, ๒๕๓๔.

ข่าวสารบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๑, มิถุนายน - กรกฎาคม ๒๕๓๔, ฉบับเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี เนื่องในวโรกาสทรงเจริญพระชนมายุครบ ๓๖ พรรษา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร.

คณะกรรมการบริหารโครงการอุทยานธรรมชาติวิทยาอันเนื่องมาจากพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี. **รายงานผลการดำเนินงานปีที่หนึ่ง (พ.ศ. ๒๕๔๓ - ๒๕๔๔).** กรุงเทพฯ : ร.พ. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๕.

คู่มือการปฏิบัติงาน โครงการส่งเสริมโภชนาการและสุขภาพอนามัยแม่และเด็กในถิ่นทุรกันดาร ตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : สำนักงานโครงการส่วนพระองค์ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี, ๒๕๔๐.

โครงการติดตามผลการฝึกอบรม เทคโนโลยีทางการแพทย์และสาธารณสุข สำหรับบุคลากรทางการแพทย์ จากสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี พ.ศ. ๒๕๔๖ (ค.ศ. ๒๐๐๓). (๔ หน้า) (เอกสารอัดสำเนา)

โครงการฝึกอบรม เทคโนโลยีทางการแพทย์และสาธารณสุข สำหรับบุคลากรทางการแพทย์ จากสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว หลักสูตร การบริหารงานโรงพยาบาล ตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี พ.ศ. ๒๕๔๖ (ค.ศ. ๒๐๐๓). (๕ หน้า) (เอกสารอัดสำเนา)

โครงการแว่นตาพระราชทาน. ๒ หน้า. (เอกสารอัดสำเนา)

โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี. กรุงเทพฯ : ม.ป.ป..

โครงการอบรมเทคโนโลยีทางการแพทย์และสาธารณสุข สำหรับบุคลากรทางการแพทย์ จากสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี. (๓ หน้า) (เอกสารอัดสำเนา)

โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริของ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ในสายการแพทย์ กองทัพบก. กรุงเทพฯ : กรมแพทย์ทหารบก, ๒๕๓๙.

จิตรลดารวมใจ. กรุงเทพฯ : โรงเรียนจิตรลดา, ๒๕๓๔.

จิตรลดารวมใจ. กรุงเทพฯ : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊พ จำกัด. (ม.ป.ป.) (โรงเรียนจิตรลดาจัดพิมพ์เพื่อเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร รัฐสีมาคุณากรปิยชาติ สยามบรมราชกุมารี เนื่องในมหามงคลสมัยที่ทรงเจริญพระชนมายุ ๓ รอบ และฉลองโรงเรียนจิตรลดามีอายุ ๓๖ ปี)

ตามรอยพระยุคลบาท สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ในงานด้านอาหารและโภชนาการ. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยโภชนาการ มหาวิทยาลัยมหิดล, ป.ป.ป.

ทศบารมีในพุทธศาสนาเถรวาท. กรุงเทพฯ : โรงเรียนจิตรลดา, ๒๕๓๕.

ทอสีเทียบฝัน จิตรกรรมฝีพระหัตถ์ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี. กรุงเทพฯ : จัดพิมพ์โดยโรงเรียนจิตรลดาและอักษรศาสตรบัณฑิต รุ่นที่ ๔๑ แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เพื่อเฉลิมพระเกียรติในมหามงคลสมัยที่ทรงเจริญพระชนมายุ ๔๐ พรรษา ๒ เมษายน ๒๕๓๘.

แผนพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดารตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ระยะที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๔๐ - ๒๕๔๔. พิมพ์ครั้งที่ ๒ (ปรับปรุง) กรุงเทพฯ : สำนักงานโครงการส่วนพระองค์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี สำนักพระราชวัง สวนจิตรลดา, ๒๕๔๑.

แผนพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดารตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ระยะที่ ๓ พ.ศ. ๒๕๔๕ - ๒๕๔๙. กรุงเทพฯ : สำนักงานโครงการส่วนพระองค์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี สำนักพระราชวัง สวนจิตรลดา, ๒๕๔๕.

แผนภูฟ้าพัฒนา ตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี พ.ศ. ๒๕๔๕ - ๒๕๔๙. กรุงเทพฯ : สำนักงานโครงการส่วนพระองค์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี สำนักพระราชวัง สวนจิตรลดา, ๒๕๔๕.

พระราชดำริที่ทรงคุณค่า พระมิ่งขวัญการประถมศึกษานครนายก ปีที่ ๑๔. สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนครนายก สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๕.

พูนพล อาสนจินดา, พันเอก (พิเศษ) และคณะ. **จากห้วงอวกาศสู่พื้นแผ่นดินไทย ฉบับย่อ.** กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ กระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม, ๒๕๓๘.

พูนพิศ อมาตยกุล. **สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี พระมหากรุณาต่อคนพิการ.** เอกสารประกอบการประชุมวิชาการประจำปี ครั้งที่ ๔๒ คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล ๔ มีนาคม ๒๕๔๕.

ภาษา - จารึก, ฉบับ ๖ เนื่องในวาระครบ ๕ รอบและเกษียณอายุราชการของผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อุไรศรี วรศะริน, ภาควิชาภาษาตะวันออก บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร. กรุงเทพฯ : จงเจริญการพิมพ์, ๒๕๔๒.

มณีพลอยร้อยแสง รวมพระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี. กรุงเทพฯ : อักษรศาสตร-บัณฑิตรุ่นที่ ๔๑. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๔.

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. **สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี เจ้าฟ้านักการศึกษา.** กรุงเทพฯ : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊พ จำกัด, ๒๕๓๔.

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ภาควิชาประวัติศาสตร์. **คือร่มฉัตรประวัติศาสตร์.** กรุงเทพฯ : หอรัตนชัยการพิมพ์, ๒๕๔๓.

มูลนิธิราชสุดา. [นครปฐม : มหาวิทยาลัยมหิดล, ม.ป.ป. ๑๐ หน้า] (เอกสารแผ่นพับ)

รายงานกิจการของมูลนิธิ "อานันทมหิดล". กรุงเทพมหานคร. ประจำปี พ.ศ. ๒๕๓๘ โดยย่อ. (ฉบับที่ ๓๔ เมษายน ๒๕๓๙) กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ตีรณสาร, ๒๕๓๙.

รายงานกิจการของมูลนิธิอานันทมหิดล กรุงเทพมหานคร ประจำปี พ.ศ. ๒๕๔๐ - ๒๕๔๕ โดยย่อ. (ฉบับที่ ๓๕ กรกฎาคม ๒๕๔๖). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กรุงเทพฯ (๑๙๘๔) จำกัด, ๒๕๔๖.

รายงานประจำปี ๒๕๔๔ กองทุนพระราชทานเพื่อสงเคราะห์คนไข้ยากจน ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี. กรุงเทพฯ : สำนักงานโครงการส่วนพระองค์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี สำนักพระราชวัง สวนจิตรลดา, ๒๕๔๕.

รายงานประจำปี ๒๕๔๔ หน่วยแพทย์พระราชทาน สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี. กรุงเทพฯ : สำนักงานโครงการส่วนพระองค์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี, ๒๕๔๕.

โรงเรียนบ้านปลักปลา. **โครงการจัดการเรียนร่วมโรงเรียนบ้านปลักปลา ตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี.** นราธิวาส. (เอกสารอัดสำเนา)

โรงเรียนมหิดลวิทยานุสรณ์ (องค์การมหาชน). **รายงานประจำปี พ.ศ. ๒๕๔๓ (๒๕ ส.ค. - ๓๐ ก.ย. ๒๕๔๓) และ ๒๕๔๔.** กรุงเทพฯ, ม.ป.ป.

โรงเรียนมัธยมบ้านนายาว. **การดำเนินงานโรงเรียนมัธยมบ้านนายาวประจำปีการศึกษา ๒๕๔๒. ฉะเชิงเทรา.** (เอกสารอัดสำเนา)

โรงเรียนโสตศึกษาอนุสารสุนทร. **ข้อมูลเกี่ยวกับโรงเรียนโสตศึกษาอนุสารสุนทร.** หนังสือลงวันที่ ๒๒ พฤษภาคม ๒๕๔๕.

วารสารมูลนิธิชัยพัฒนา เล่มที่ เม.ย. ๓๗, เม.ย. ๓๘, ธ.ค. ๓๙, ส.ค. ๔๑, ส.ค. ๔๒, และ เม.ย. ๔๕.

ศาสตราจารย์ คุณหญิงแม้นมาส ชวลิต. **สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย ในพระราชูปถัมภ์ของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี.** ๔ หน้า. (เอกสารอัดสำเนา)

ศิลปกรรมฝีพระหัตถ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี. กรุงเทพฯ : พิมพ์เผยแพร่ในงานนิทรรศการเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี เนื่องในวโรกาสทรงเจริญพระชนมายุ ๔๘ พรรษา และในวาระครบ ๖๐ ปี มหาวิทยาลัยศิลปากร

ศุภรัตน์ เลิศพาณิชย์กุล. **เทพรัตนบรรณศิลป์.** กรุงเทพฯ : นานมีบุ๊คส์, ๒๕๔๓.

ศุภรัตน์ เลิศพาณิชย์กุล และคณะ. **เรียงร้อยบรรณรัตน์ บรรณานุกรมและดรรชนีพระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี.** กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๒.

ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนกาญจนาภิเษก (วิทยาลัยในวัง). **อบรมวิชาชีพช่างสิบหมู่.** นครปฐม, ๒๕๔๕. (เอกสารแผ่นพับ)

ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนกาญจนาภิเษก (วิทยาลัยในวัง). **ช่างสิบหมู่ งานศิลปะไทยโบราณ.** กรุงเทพฯ : บริษัทเอกพิมพ์ไท จำกัด, ๒๕๔๔.

ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดฉะเชิงเทรา. กรมการศึกษานอกโรงเรียน. **รายงานผลการดำเนินการการจัดการศึกษานอกโรงเรียนหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ ในพื้นที่โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ.** (เอกสารอัดสำเนา)

ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน). (เอกสารแผ่นพับ)

ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน). **ภูมิศาสตร์กับวิถีชีวิตไทย.** กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, ๒๕๔๔.

ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย. สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. **สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี กับการอนุรักษ์มรดกไทย.** กรุงเทพฯ : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊พ จำกัด, ๒๕๓๒.

สนิท อักษรแก้ว และคณะ. **สวนป่าชายเลนทูลกระหม่อม เล่ม ๑ การศึกษาวิจัยเบื้องต้น.** กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, ม.ป.ป.

สภากาชาดไทย. **รายงานกิจการสภากาชาดไทย ประจำปีงบประมาณ ๒๕๓๗.** กรุงเทพฯ, ๒๕๓๘.

สภากาชาดไทย. **รายงานกิจการสภากาชาดไทย ประจำปีงบประมาณ ๒๕๔๐ - ๒๕๔๑.** กรุงเทพฯ, ๒๕๔๒.

สภากาชาดไทย. **รายงานกิจการสภากาชาดไทย ประจำปีงบประมาณ ๒๕๔๒ - ๒๕๔๓.** กรุงเทพฯ, ๒๕๔๕.

สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าสิรินธรเทพรัตนสุดา ฯ. **"จารึกปราสาทหินพนมวัน",** แบบศิลปะในประเทศไทย (คัดเลือกจากพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติส่วนภูมิภาค), กรมศิลปากร กระทรวงศึกษาธิการจัดพิมพ์ในโอกาสเปิดนิทรรศการพิเศษ ๒ สิงหาคม ๒๕๒๐.

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี. เชียงใหม่ : มูลนิธิสงเคราะห์เด็กกำพร้าและอนาถานครเชียงใหม่, ๒๕๔๐. (เอกสารอัดสำเนา)

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี. **เปิดสะพานมิตรภาพไทย - ลาว.** กรุงเทพฯ : ธนาคารกสิกรไทย จำกัด, ๒๕๓๗.

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี. **เมื่อข้าพเจ้าเป็นนักเรียนนอก.** กรุงเทพฯ : มูลนิธิ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา, ๒๕๔๔.

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี เจ้าฟ้านักพัฒนาทรัพยากรน้ำ. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๓๗.

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี นักวิจัยดีเด่นแห่งชาติ. กรุงเทพฯ : สภาวิจัยแห่งชาติ จัดพิมพ์เฉลิมพระเกียรติเนื่องในโอกาสทูลเกล้าฯ ถวายรางวัลนักวิจัยดีเด่นแห่งชาติ ประจำปี ๒๕๔๕.

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินทรงเปิดวิทยาลัยราชสุดา มหาวิทยาลัยมหิดล ๒๔ ธันวาคม ๒๕๔๔. นครปฐม : มหาวิทยาลัยมหิดล.

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี. กรุงเทพฯ : ภาควิชาภาษาตะวันออก คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร จัดพิมพ์เนื่องในวโรกาสครบรอบ ๓๐ ปี คณะโบราณคดี พ.ศ. ๒๕๒๘

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี. **ขอให้เจ้าภาพจงเจริญ.** กรุงเทพฯ : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊พ จำกัด, ๒๕๓๕.

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี. **เขมรสามยก.** กรุงเทพฯ : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๓๖.

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี. **ทัศนะจากอินเดีย.** กรุงเทพฯ : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊พ จำกัด, ๒๕๓๐.

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี. **มุ่งไกลในรอยทราย.** กรุงเทพฯ : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊พ จำกัด, ๒๕๓๓.

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี. **รัตนประทีป, รวมพระราชดำรัสเกี่ยวกับวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี.** กรุงเทพฯ : ด่านสุทธาการพิมพ์, ๒๕๔๓.

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี. **สมเด็จแม่กับการศึกษา.** กรุงเทพฯ : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊พ จำกัด, (ม.ป.ป.) (จัดพิมพ์เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ในมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๕ รอบ).

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร จัดพิมพ์เนื่องในพระราชพิธีสถาปนาพระราชอิสริยศักดิ์ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธรรัฐสีมาคุณากรปิยชาติ สยามบรมราชกุมารี วันที่ ๕ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๒๐, ๒๕๒๑.

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี. **ขบวนการนกกางเขน.** พิมพ์ครั้งที่ ๔ กรุงเทพฯ : ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๑.

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี. **ความคิดคำนึง (Réflexions).** พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพฯ : อักษรศาสตรบัณฑิต รุ่นที่ ๔๑ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี. **จารึกที่พบที่ปราสาทพนมรุ้ง,** วิทยานิพนธ์สาขาวิชาจารึกภาษาตะวันออก ภาควิชาภาษาตะวันออก คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร. กรุงเทพฯ, ๒๕๒๒

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี. **รัตนพินิจ นิทัศการศึกษา รวมปาฐกถาด้านการศึกษา.** กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, ๒๕๔๒.

สมาคมประวัติศาสตร์. **สมาคมประวัติศาสตร์ ในพระราชูปถัมภ์ฯ.** กรุงเทพฯ, ม.ป.ป. (เอกสารอัดสำเนา)

สำนักงานการประถมศึกษากรุงเทพมหานคร. **สามปีโรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ.** กรุงเทพฯ, ๒๕๒๙.

สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครู. **รายงานการศึกษาค้นคว้าความเป็นครูสถิตในหทัยพระองค์ : สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี.** กรุงเทพฯ : จตุพรดีไซน์, ๒๕๔๑.

สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงาน กพร.). **สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธรกับการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ.** กรุงเทพฯ : เซ็นจูรี่, ๒๕๓๖.

สำนักงานโครงการส่วนพระองค์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี. **กองทุนพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร (กพด.).** (เอกสารแผ่นพับ)

สำนักงานโครงการส่วนพระองค์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี. **กองทุนพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร (กพด.).** กรุงเทพฯ, ๒๕๔๑. (เอกสารแผ่นพับ)

สำนักงานโครงการส่วนพระองค์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี สำนักพระราชวัง. **คู่มือนักเรียนในพระราชานุเคราะห์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี.** กรุงเทพฯ, ๒๕๔๒.

สำนักงานโครงการส่วนพระองค์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี สำนักพระราชวัง. **คู่มือปฏิบัติงานโครงการนักเรียนในพระราชานุเคราะห์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี.** กรุงเทพฯ, ๒๕๔๖.

สำนักงานทุนการกุศลสมเด็จพระเทพ ฯ. **ตราสาร "ทุนการกุศลสมเด็จพระเทพฯ" พ.ศ. ๒๕๔๐.** กรุงเทพฯ, ๒๕๔๐. (เอกสารอัดสำเนา)

สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ. **สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี กับวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีไทย.** กรุงเทพฯ : สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ จัดพิมพ์เฉลิมพระเกียรติเนื่องในวโรกาสทรงเจริญพระชนมายุ ๔๘ พรรษา, ๒๕๔๖.

สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี คณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ. **สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี พระราชูปถัมภ์แห่งศิลปวัฒนธรรมไทย.** กรุงเทพฯ : อักษรไทย, ๒๕๓๑.

สำนักพระราชวัง. **สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ กับวังหลัง.** กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊พ, ๒๕๓๔.

หนังสือของ Asian Institute of Technology **ที่ R/TH/๒๐๐๒/๐๖๕ ลงวันที่ ๑๒ กรกฎาคม ๒๕๔๕ เรื่อง ทุนการศึกษาระดับปริญญาโทสำหรับนักศึกษาชาวทิเบต เรียนเลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.** ๓ หน้า.

หนังสือของ Royal Thai Embassy, Beijing **ที่ ๑๑๐๐๑/๑๘๑ ลงวันที่ ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๕ เรื่อง ความคืบหน้าเกี่ยวกับการพระราชทานทุนการศึกษาแก่เด็กนักเรียนทิเบต ของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี เรียนคุณหญิงอารยา พิบูลนครินทร์ ผู้อำนวยการ กองงานในพระองค์ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี.** ๓ หน้า.

หนังสือของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ที่ นร ๑๕๐๑/๗๕๓๔๖ ลงวันที่ ๑๘ กรกฎาคม ๒๕๔๕ เรื่อง ทุนการศึกษาในระดับปริญญาโท สำหรับนักศึกษาชาวทิเบต เรียน ผู้อำนวยการกองงานในพระองค์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี. ๒ หน้า.

หนังสือของสำนักราชเลขาธิการ ที่ รล ๐๐๐๘/๓๒๗๑ ลงวันที่ ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๔๕ เรื่อง ทุนการศึกษาในระดับปริญญาโท สำหรับนักศึกษาชาวทิเบต เรียนเลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. ๑ หน้า.

หนังสือของสำนักราชเลขาธิการ ที่ รล ๐๐๐๘/๙๒๐ ลงวันที่ ๗ มีนาคม ๒๕๔๕ เรื่อง ขอทราบทุนการศึกษาในระดับปริญญาโท ที่สถาบันเทคโนโลยีแห่งเอเชีย เรียนเลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. ๑ หน้า.

หอศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร. **ศิลปกรรมฝีพระหัตถ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี.** กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, ๒๕๔๖.

อภิญญา กันจินะ. **รายงานการดำเนินงาน โครงการเครื่องเงิน ปีการศึกษา ๒๕๔๑ เดือนพฤษภาคม ๒๕๔๑ ถึงเดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๔๒.** เชียงราย : โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์แม่จัน อำเภอแม่จัน, ๒๕๔๒. ๕ หน้า.

อาคาร "สิรินธร" มหาวิทยาลัยบูรพา บางแสน สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินเปิดอาคาร เมื่อ ๒๓ ธันวาคม ๒๕๓๕.

คณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ

รองนายกรัฐมนตรี (นายวิษณุ เครืองาม)	ประธานกรรมการ
ปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี	รองประธานกรรมการ
ปลัดกระทรวงกลาโหม หรือผู้แทน	กรรมการ
ปลัดกระทรวงการต่างประเทศ หรือผู้แทน	กรรมการ
ปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หรือผู้แทน	กรรมการ
ปลัดกระทรวงมหาดไทย หรือผู้แทน	กรรมการ
ปลัดกระทรวงวัฒนธรรม หรือผู้แทน	กรรมการ
ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ หรือผู้แทน	กรรมการ
ราชเลขาธิการ หรือผู้แทน	กรรมการ
เลขาธิการพระราชวัง หรือผู้แทน	กรรมการ
เลขาธิการคณะกรรมการพิเศษ เพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ หรือผู้แทน	กรรมการ
เลขาธิการนายกรัฐมนตรี หรือผู้แทน	กรรมการ
เลขาธิการคณะรัฐมนตรี หรือผู้แทน	กรรมการ
อธิบดีกรมประชาสัมพันธ์ หรือผู้แทน	กรรมการ
อธิบดีกรมประชาสัมพันธ์ หรือผู้แทน	กรรมการ
อธิบดีกรมศิลปากร หรือผู้แทน	กรรมการ
เลขาธิการคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ หรือผู้แทน	กรรมการ
ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ	กรรมการ
เลขาธิการราชบัณฑิตยสถาน หรือผู้แทน	กรรมการ
ผู้อำนวยการองค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย หรือผู้แทน	กรรมการ
ผู้ว่าการการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย หรือผู้แทน	กรรมการ
นายขวัญแก้ว วัชโรทัย	กรรมการ
พลเอก จรัล กุลละวณิชย์	กรรมการ
นายเอนก สิทธิประศาสน์	กรรมการ
คุณหญิงสุชาดา ศรีเพ็ญ	กรรมการ
พลเอก วิชิต บุณยวัฒน์	กรรมการ
ร้อยโท สุวิทย์ ยอดมณี	กรรมการ
นายทองต่อ กล้วยไม้ ณ อยุธยา	กรรมการ
นายเย็นใจ เลาหวณิช	กรรมการ
นางธัชกร เหมะจันทร	กรรมการ
คุณหญิงกุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ	กรรมการ
นายประเสริฐ ณ นคร	กรรมการ
คุณหญิงเต็มสิริ บุณยสิงห์	กรรมการ
นายแมนรัตน์ ศรีกรานนท์	กรรมการ
นายสมพร เทพสิทธา	กรรมการ
นายประพัฒน์ แสงวณิช	กรรมการ
นายวิจิตร อาวะกุล	กรรมการ
ผู้อำนวยการสำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ	กรรมการและเลขานุการ
ผู้อำนวยการส่วนส่งเสริมเอกลักษณ์ของชาติ สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
ผู้อำนวยการส่วนวิชาการ สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
หัวหน้าฝ่ายเลขานุการและประสานงาน สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

คณะอนุกรรมการเฉพาะกิจจัดทำหนังสือเฉลิมพระเกียรติ
สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี

อนุกรรมการที่ปรึกษา

นายประเสริฐ ณ นคร
นายธีระ สูตะบุตร
นายธงทอง จันทรางศุ
นางวิลาสวงศ์ พงศะบุตร
แม่ทัพภาคที่ ๑ หรือผู้แทน
ผู้บัญชาการโรงเรียนนายร้อย
พระจุลจอมเกล้า หรือผู้แทน

ประธานอนุกรรมการ

คุณหญิงสุชาดา ศรีเพ็ญ

รองประธานอนุกรรมการ

นายสมศักดิ์ วิราพร

อนุกรรมการ

ผู้อำนวยการกองงานในพระองค์
สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ
สยามบรมราชกุมารี หรือผู้แทน
ผู้แทนหอสมุดแห่งชาติ
นางสาวศุภรัตน์ เลิศพาณิชย์กุล
นายโชคชัย วงษ์จินดา
นายสำเริง เอี่ยมสะอาด
ว่าที่ร้อยตรี กิตติ ขันธมิตร
นางสุวคนธ์ ศิริวงศ์วรวัฒน์
พันเอก ทด พินัยนิติศาสตร์
พันเอกหญิง วันดี ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา
นางกรรภิรมย์ กังสนันท์
นางสาวจันทวิภา ธนะโสภณ
นางกมลพรรณ นามวงศ์พรหม
นางสุรียา ตันติวิวัฒน์
นางสาวอุไรศรี วรศะริน
นางธัชกร เหมะจันทร
ผู้อำนวยการกองข่าว
สำนักราชเลขาธิการ หรือผู้แทน
นายพรชัย จุฑามาศ
ผู้แทนหอจดหมายเหตุแห่งชาติ
นายประพจน์ อัศววิรุหการ

อนุกรรมการและฝ่ายเลขานุการ

นายฆ้องชัย เกียรติกิตติสรณ์
นางอัจฉรา แสงภัทรเนตร
นายสาวอรุณี ลาสันต์
นางสาวพรรณราย อิ่มศรี
นางสาวมัทวรรณ นครไทย
นางสาวขวัญใจ เมืองโคตร
นางสาวรัชนี ฟองศักดิ์

คณะผู้จัดทำหนังสือเฉลิมพระเกียรติ
สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี

ที่ปรึกษา

นายประเสริฐ ณ นคร
นายธงทอง จันทรางศุ
นายธีระ สูตะบุตร
นางวิลาสวงศ์ พงศะบุตร

กองบรรณาธิการ

คุณหญิงสุชาดา ศรีเพ็ญ
นางสาวศุภรัตน์ เลิศพาณิชย์กุล
ผู้อำนวยการกองงานในพระองค์
สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ
สยามบรมราชกุมารี
พันเอกหญิง วันดี ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา
นางกรรภิรมย์ กังสนันท์
นางสาวมัทวรรณ นครไทย
นายสมศักดิ์ วิราพร
นางสุวคนธ์ ศิริวงศ์วรวัฒน์
ว่าที่ร้อยตรี กิตติ ขันธมิตร
นายสำเริง เอี่ยมสะอาด
พันเอก ทด พินัยนิติศาสตร์
นายโชคชัย วงษ์จินดา
นางสาวพิมพ์พรรณ ไพบูลย์หวังเจริญ
นางสาวรัชนี ฟองศักดิ์
นางสาวขวัญใจ เมืองโคตร

บรรณาธิการ

นายสมศักดิ์ วิราพร

บรรณาธิการภาพ

พันเอก ทด พินัยนิติศาสตร์

ขอขอบคุณ

คุณหญิงวรรณา - คุณเจริญ สิริวัฒนภักดี

ศิลปกรรม

นางอัจฉราวดี สุดประเสริฐ
นางสาวสุญาณี ยิ้มสมบูรณ์

พิมพ์ที่

บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน)
๖๕/๑๖ ถนนชัยพฤกษ์ เขตตลิ่งชัน กรุงเทพฯ ๑๐๑๗๐
โทร. ๐ ๒๘๘๒ ๑๐๑๐ โทรสาร ๐ ๒๔๓๓ ๒๗๔๒, ๐ ๒๔๓๔ ๑๓๘๕

